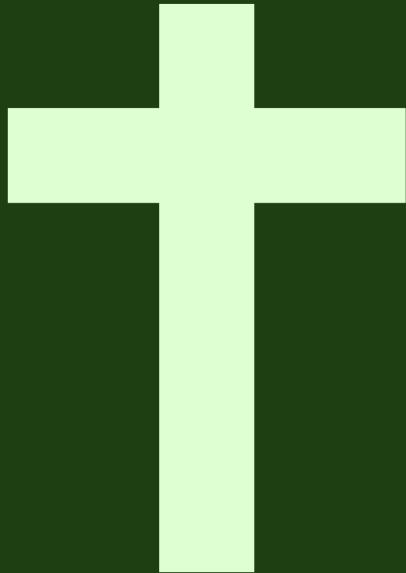

Kimré

Kimré: Magtubu tôô ton binare to kôrbi New Testament

Kimré

Kimré: Magtubu tôô top bipare to kôrbi New Testament

copyright © 2007 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kimré

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 May 2025 from source files dated 7 May 2025
9dfffd176-4e78-52cc-9acd-204efe85cf84

Contents

Matiyé	1
Mark	53
Luk	85
Ja	137
Jé lê bay jé	176
Rômê	224
1 Kworêntijnê	249
2 Kworêntijnê	271
Galat	287
Epêsijnê	296
Pilipijnê	305
Kwolosijnê	311
1 Tésalonisjnê	317
2 Tésalonisjnê	323
1 Timoté	327
2 Timoté	334
Tit	339
Pilémô	343
Hébre	345
Jak	365
1 Piyér	372
2 Piyér	380
1 Ja	385
2 Ja	392
3 Ja	394
Jud	396
Pelal wo jô Ja	399

Kwôlo Dôri wo Emen wo Matiyé kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Matiyé li hen

Bô magtubu Kwôlo Dôri wo Matiyé a na, mawi kwôlo Mark na li bô magtubu tori a hen na, yi ya. Mawi kwôlê bi a na:

1. Ba kôl na kwôli ulê bérê wo Ja ôbi lê batêm. (3: 1-12.)
2. Ba na kwôli batêm to Ja lij Jésu naj lamê wo ôbi bare lam Jésu. (3: 13 - 4: 11.)
3. Ba na kwôli derê kwôlê wo Jésu dô men, gelé wo ôbi gelij bijné are men, berarê wo ôbi berare bay ômpare a men sa iyé Galilé. (4: 12 - 18: 35.)
4. Ba na kergare to ôbi ô Jérusalêm a hen. (Sapitre 19-20.)
5. Ba kirina ôbi sa bijn Jérusalêm na, ôbi wôl gaji né hen. Wulê wo jurgem bi wo hen deré kibri ba, na kwôli beréri men, kwôli deréri men, kwôli jê sé wori kampê men, kwôli sé wo ôbi si sa bijné hen a men. (Sapitre 21-28.)

Nijba, sapitre 1 naj 2 ná, kwôlo tumô wo Matiyé kôl bô magtubu tori a ba, na kwôli tô môj wo Jésu men, kwôli yêri men, kwôli kampare tori a men. Men, ôbi kôl kwôli gawra woj Jésu bi wo ôbi da kelê kwôli bô magtubu tóri a hen. Jésu bi wo hen na, na Kelma ôbi gôlij naj na wo Emen na genge diré béna hen men, ôbi na Emanuwêl (bôri na: Emen ba naj na) men, na naj Jésu a Emen né lij aṅga ôbi na kôl kwôliji bô magtubu tori to tumô hen men.

Kwôlo Dôri wo Matiyé ná, na magtubu to yi gay wôsa hende day kwa ari gelé ka Jésu na gelij bijné hen kwône kini bay.

Sapitre 5-7 ná, na kwôli derê kwôlê wori sa keram a wo kôl kwôli bôô pôn wo bijné ka a sé bô *emê iyére to derômaran a hen.

Sapitre 10 ná, kôl na kwôli tô to bay ay bijn ka a erê wô ulê bérê kwôli sa wo emê iyére to derômaran a hen.

Sapitre 13 na, kôl na kwôli emê iyére to derômaran a to bay kôl kwôle bô gwosore a têê jurgem hen. Gwosoy kwôlê bi wo hen na, gel na, emê iyére hende to hen to yi naj kini uwôbêre tô hen, nijba, joor wo hende ay hen na, a yé tu wolé tôre to cêgê.

Sapitre 18 na, kôl na kwôli merê pôn tô yêniñare a bô emê iyére to kôrbi hende to hen.

Sapitre 24-25 na, kôl na wo nana lê iyen a nana môrij gemij emê iyére hende to hen.

Bô Kwôlo Dôri wo Matiyé a ná, bay gel Jésu na mega ôbi sa kirijn wo era wô dé tô emê iyére kôrbi hende to hen men, wô gelij bijné ka a sé bô emê iyére hende to hen. Ôbi gelji aṅgaj lê bi bay ré yij bay derê kwôli emê iyére hende to hen tumô bijné.

Tô môj wo Jésu Krist (Lk 3: 23-28)

¹ Tô môj wo Jésu wo na *kuŋga kelma Dabid wo na kunga *Abraham a men hen a na:

² Abraham yê Isak, Isak yê Jakwôb, Jakwôb yê Juda naj yêniñeri.

³ Juda yê Parêz naj Jara wo yori na Tamar hen, Parêz yê Esrôm, Esrôm yê Aram,

⁴ Aram yê Aminadab, Aminadab yê Nasôn, Nasôn yê Salmôn,

⁵ Salmôn yê Bohoj wo yori na Rahab hen, Bohoj yê Obêd wo yori na Rut hen, Obêd yê Jésé,

⁶ Jésé yê kelma Dabid. Dabid yê Salomôn wo yori na tam Uri hen,

⁷ Salomôn yê Roboham, Roboham yê Abiya, Abiya yê Asap,

⁸ Asap yê Josapat, Josapat yê Joram, Joram yê Ojiyas,

⁹ Ojiyas yê Johatam, Johatam yê Akaj, Akaj yê Ejékiyas,

¹⁰ Ejékiyas yê Manasé, Manasé yê Amôn, Amôn yê Josiyas,

¹¹ Josiyas yê Jékwoniyas naj yénéri. Na elê bi wo hen aja bay ré pôrjî balérji ôrij Babilôn a lemnare hen.

¹² Kam *Israyêl ka bay yêji Babilôn a tô lemnare a a na: Jékwoniyas yê Salatiyêl, Salatiyêl yê Jorobabêl,

¹³ Jorobabêl yê Abiyud, Abiyud yê Eliyakim, Eliyakim yê Ajôr,

¹⁴ Ajôr yê Sadôk, Sadôk yê Akim, Akim yê Eliyud,

¹⁵ Eliyud yê Eléyajar, Eléyajar yê Matan, Matan yê Jakwôb,

¹⁶ Jakwôb yê Josêp woj ôbi kurô Mari to yê Jésu wo bay uwôgeri *Krist, kwo Emen dôri hen hen.

¹⁷ Ayij tôri sa Abraham a kwôy saj sa kelma Dabid a na, na tô môt mój kibi pôrbu, men, hena sa kelma Dabid kwôy sa to bay pôrji lemnare hen na, na tô môt mój kibi pôrbu men, hena wulê wo bay pôrji lemnare Babilôn a hen kwôy saj sa Krist a na, na tô môt mój kibi pôrbu a men.

Kwôli yê Jésu (Lk 2: 1-7)

¹⁸ Na derênge kwôli yê wo bay yê Jésu Krist. Mari toj yori na, na hendi gusô Josêp, nijnba, bay yij né tô, menba, hende yi kwoo naj néé wo Tunu toj hendi bô bôrê.

¹⁹ Josêp woj ôbi gusôre bi wo hen na, na gawra woj derôre, ôbi genge diré kajnêre jegê mera diba diré kelê kwôli ta bi tayre ré duru ré.

²⁰ Kirijna ôbi erem bôri a hen iyôj ba ya tô, menba, *mana wo derômaran a sa kôli bô wônê a iyôj ba: «Josêp kunja kelma Dabid, meremné ré, nijnba, ju bô Mari mega tamnem iyôj,

²¹ wôsa kwoo wo hende yi hen na, na naj néé wo Tunu toj hendi bô bôrê, aj hende a yê kema iba aj já

uwôgeri Jésu, wôsa na ôbi a gôlij naj balêri sa têrij lêreji a hen.»

²² Are bay ka hen yi hen iyôj bi kwôlo Emen na bijn ôbi kibri na kôl hen na, ariri ré lip. Ôbi na kôl iyôj ba:

²³ «Môni temale a yé kwoo ap a yê kema iba aj bay a uwôgeri Emanuwêl.» Hini bi wo hen iyayriri na, «Emen naj na.»

²⁴ Kirijna Josêp engjin tô kum a menba, ôbi li mega bi wo mana wo Kelma kôli hen iyôj. Ôbi gô naj Mari.

²⁵ Nijnba, bay yij né kwôy wo hende yêj kema iba aj ôbi uwôgeri Jésu.

2

Bay henê are era wô gelé Jésu

¹ Bay yê Jésu Bêteléhêm môni iyére to bô emê wo Judé a, wulê bi wo hen a na, na *Hérôd a na na ôbi emê sa iyére. Kirij bay ka hen na, bay henê are henaji si tô emen iyôj saji Jérusalêm a.

² Menba, bay engere iyôj ba: «Kelma wo Jubnê wo bay yêri na ba, na si yôj ba? Wôsa nini gelo têbêjne tori hena si tô emen iyôj ana niné era bi niné tibéri hen.»

³ Kirijna kelma Hérôd toy hen iyôj menba, ôbi sun men, bijné ka Jérusalêm a kêm kôba sun a men.

⁴ Menba, ôbi dayrê damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tôô to Emen ap engeriji iyôj ba: «Kirij ka bay a yêj *Krist kwo Emen dôri hen ba na yôj ba?»

⁵ Menba, bay uwôli sara iyôj ba: «Bay a yêri Bêteléhêm a emê wo Judé a wôsa *ôbi kibi Emen na kôl kwôli tumô kôl iyôj ba:

⁶ «Mini Bêteléhêm, to Judé perê iyére to damné kêm bô emê wo Juda a hen na, muna to dê ré, wôsa Kelma wo a derê tumô *Israyêl bijné kajê môt ôbi gemé gamgê iyôj hen na, a hena na bôrê a.»

⁷ Menba, Hérôd uwôga bay henê are bay ka hen naj nalê aji sa engeriji bay ré kôli wulê têbêjne ré sijn ya hen.

⁸ Menba, ôbi jéji Bêteléhêm a aji kôlji iyôn ba: «Erênge ken ô engeré kirij ka kema bi wo hen yij ya hen, aji kirijna ken upari nij na, ken hera sa kôlen bi nôbi kôba na erê tibéri men.»

⁹ Kirijna bay toy kwôlo ôbi kôlji hen iyôn nij menba, bay ôrji haji nij. Têbêjne to bay ré gelore si tô emen hen na, dô tumôrji, menba, kirijna hende bijn sa kirij ka kema bi wo hen yij ya hen menba, hende cebu tôj hare nij.

¹⁰ Kirijna bay gel têbêjne hende to hen iyôn menba, yirji dôrji damañ.

¹¹ Bay siji bô ira aji gelji kema bi wo hen naj yori Mari menba, bay cubu gubarji tôj tumôri a aji tibri men, bay tô magela woji nô aji biri aنجa gararji damañ damañ bay a na: lôr men, wej wo dînjé dô wo bay uwôgeri peranjens hen men, kwoj hana wo bay uwôgeri *miir hen a men.

¹² Menba, Emen kôlij bay henê are bay ka hen bô wônê a iyôn ba bay ré hôrji upé Hérôd ré menba, bay ré ay geré wo dangi a ré hô ij.

a Bay ay kema bi wo hen gerij Ejipt a

¹³ Kirijna bay henê are bay ka hen ôrji ta nij menba, *mana wo derômaraj a wo Kelma si sa Josêp a naj wônê kôli iyôn ba: «Hena ta ay kema bi wo hen naj yori ju gerij ôrij Ejipt a aji ju môrij naj dî ya kwôy wo na kôlem dema jeré heraj naj dî tô, ré ba Hérôd woge geré diré deréri.»

¹⁴ Menba, Josêp hena naj yoyre hende to hen ay kema naj yori gerij ôrij Ejipt a.

¹⁵ Ôbi mô ya hende to hen kwôy wo Hérôd maj. Are bay ka hen yi hen iyôn mega kwôlo Kelma na bij ôbi kibri na kôl tumô kôl iyôn ba:

«En uwôge Keman ré so aji Ejipt a nij.»

Kwôli deré wo Hérôd bi bay duu kamrê

¹⁶ Kirijna Hérôd hôn wo bay henê are ré lamni na lamê menba, bôri tari damañ aji ôbi aji tôô bi bay ré duu kamrê kaj impê ayij tôri sa ka bay yê haw a kwôy dî sa ka elérji wôô wôô a ka sa iyé Bêteléhêm a men, ka sa kam iyére to méére ta hen a men. Ôbi li hen iyôn wô kwôlo bay henê are na kôli gengij sa wulê wo têbêjne ré sijn. Ayij tôri wulê bi wo hen kwôy saj sa wulê wo bay derij kamrê hen na, li elê wôô ré tô.

¹⁷ Na ôbi á, are bay ka hen ré bij naj kwôlo ôbi kibi Emen Jérémi na kôl hen:

¹⁸ «Sômê ôm gôr kirij Rama a, Rasêl sôm wô kamne, aji bay waare kôba hende toy ré wô kamne ka bay duu kêm hen.»

Josêp henaj nap Jésu Ejipt a heraj Israyêl a

¹⁹ Kirijna Hérôd ma nij menba, *mana wo derômaraj a wo Kelma si sa Josêp a Ejipt a naj wônê aji

²⁰ kôli iyôn ba: «Hena ta ju ay kema naj yori ju heraj naj ci sa iyé Israyêl a wôsa ka na woge ciré deréri hen na, maji nij.»

²¹ Menba, Josêp hena ay kema naj yori heraj sa iyé Israyêl a.

²² Ninba, kirijna ôbi toy wo ré na Arkélawus a ré na kelma wo Judé hôlmê ibari Hérôd a na, ôbi kemna herê ô merê bô emê wo Judé a. Menba, Emen yêge mari bô wônê a menba, ôbi ô bô emê wo Galilé a.

²³ Aji ô merê sa iyé Najarêt a. Yi hen iyôn bi ré bij naj kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl iyôn ba: «Bay a uwôgeri kema Najarêt hen.»

3

Béré wo Ja ôbi lê batém uwôl derô gwôlé

(Mk 1: 1-8, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)

1 Wulê bi wo hen na, Ja ôbi lê batêm so derô gwôlê wo Judé aj uwôl bérê kôl iyôŋ ba:

2 «Belénge cêgerŋge bijn têrîn tonge wôsa *emê iyére to derômaran a ba da nij.»

3 Na Ja bi a *ôbi kibi Emen *Esay na ré kôl kwôli kôl iyôŋ ba:

«Na tôô gawra wo ôm derô gwôlê kôl iyôŋ ba:

<Nanêŋge geré wo Kelma men, nanêŋge kam geré kari bi ô derôre a men.»

4 Ja tôbe bargay ka bay li naj gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri naj arin a men. Ari eméri na cérê men, timne men.

5 Bijné kêm ôrji sa pôn pôn ligiri a: ka Jérusalêm men, ka Judé men, ka kam iyére to mér sa cér wo Jurdê ta hen a men.

6 Bijné bay ka hen tô tô têrîn toji ta aj ôbi liji batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

7 Kirjna Ja gel Parisinjêñê naj *Sadusinjêñê kwône era ligiri a bi dîré liji batêm, menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Kenbay ka ken yi môñ jênêre iyôŋ hen, na i a gelénge bi kené gerij uwoŋge wo Emen wo a era hen ba?

8 Iyôŋ ba, bi je lêreŋge gel wo kené bul cêgerŋge bijn têrîn tonge nij.

9 Diba ken mô wô kelê <*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni> mera ré, wôsa en kelêŋge jerew wo yi hen na, Emen a nêmê belé lijn kamrê bijn Abraham.

10 Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn nij aj gurô wo yôŋ yôŋ wo yêri dô ré ba a dijn jôrijn aj uwôlijn tare a.

11 Nôbi ba, en lêŋge batêm na naj kam gengijn sa belé wo kené bul cêgerŋge bijn têrîn tonge hen, ninba, kwo a era cêgena hen na, ôbi a lêŋge tori naj Tunu toj hendi bô bôrê men, naj tare a men, wôsa néeri gôlijn kujê men, en nêm terê garbê kajn têri ré a men.

12 Men, ôbi ôrji naj gwore tori ton péé kaw wô labijn kirjn kajn péé

kaw ya aj ôbi a péé kaw kari bay ka hen aj a perê gusijniji bê a bô bérê a a men. Menba, kurmérji ba ôbi a uwoyé aj bô tare to eŋge barijn né yôd hen.»

Ja lijn Jésu batêm (Mk 1: 9-11, Lk 3: 21-22)

13 Na ôbi á, Jésu ré hena Galilé ô ligi Ja kibi cér wo Jurdê a bi ré liri batêm men hen.

14 Ja li da kapê aj kôlijn Jésu iyôŋ ba: «Nôbi a ré erê bi jeré lén batêm, menba, li iyeŋ a jôbi jeré hô era bi ené lêm batêm dî ba?»

15 Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Kwo haw hen ba en gey bi ré yi hen iyôŋ hari, na hen iyôŋ a nana lijn anga Emen gey hen.»

Menba, Ja gey naj dî aj liri batêm.

16 Kirjna Ja lijn Jésu batêm aj ôbi so bô kam a nij na, kirij bay ka hen derômaran bôlijn aj ôbi gel Tunu toj hendi bô bôrê herbo mega derare iyôŋ sari a.

17 Menba, tô kwôni ema derômaran a kôl iyôŋ ba: «Kwo csebu na na, na Keman, en piri daman. Men, en li yi derê wô sari daman a men.»

4

Sélé wo Sidan sél Jésu (Mk 1: 12-13, Lk 4: 1-13)

1 Kirjna ôbi so bô kam a nij menba, Tunu toj hendi bô bôrê ôrji naj dî derô gwôlê bi Sidan ré ô séléri.

2 Lê wo Jésu li wulê tôre pôrbu yoyre naj tu tare baa emê ani hen na, kurôljn liri.

3 Menba, Sidan era ligiri a aj kôli iyôŋ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju bi jerew wo yi na bi bilijn kwô bem ju ôm.»

4 Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Na kwô mera a gawra ré emê gôlijn né ninba, kwôlo si kibi Emen a gawra ré môrijn gen dî.»

5 Menba, Sidan hô ôrij nap di Jérusalêm iyére to yi nap jengêre a hen ap ôrij nap di ô diri ta yen sa *iyéy Emen a,

6 ap kôli iyôj ba: «Hena jeré na Kema Emen tiri ba ju deraj kurij tôj na gelé wôsa na lîj bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba: <Ôbi a ayê tôô bij *manê ka derômarañ a gengin sam> men, <Bay a ayem kôbriji a bî têm ré di keram wôni ré.> »

7 Jésu hô uwôli sara kôl iyôj ba: «Magtubu hende to hen kôba hô kôl iyôj ba: <Kelma Emen wom na, já séléri ré.> »

8 Menba, Sidan hô ôrij nap di sa keram wo yêngi a ap gili emê iyére to sa terare a na nap aŋga dôri dôri ka yi ya.

9 Ap ôbi kôlij Jésu iyôj ba: «Hena jeré jubu gubam tumôn a ap teben ba na bem are bay ka kêm ka ju gel hen.»

10 Menba, Jésu ône Sidan ap kôli iyôj ba: «Sidan, erêj wôsa lîj bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba: <Kelma wop Emen wom pôn nêj hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.> »

11 Kirijn bay ka hen menba, Sidan erêj dîri hari nin, menba, manê ka derômarañ a era ligi Jésu a ap biri aŋgaj emê.

Jésu ay tô jé wori Galilé a (Mk 1: 14-15, Lk 4: 14-15)

12 Bay fu Ja uwôl daŋgay a. Kirijn Jésu toy wo bay ré fu Ja hen iyôj menba, ôbi hena ô Galilé.

13 Ôbi di sa iyére tori to Najarêt hen ap ô merê Kapérnayôm kibi cér wo bô emê wo Jabulôn nap kwo Néptali a.

14 Ôbi li hen iyôj bi ré bij nap kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôli tumô kôl iyôj ba:

15 «Terare to Jabulôn nap to Néptali, To yi si kwa cér wo dami, si cêgi Jurdê hen,

4:6 4: 6 Kurônj kibé 91: 11-12 **4:7 4: 7** Détéronôm 6: 16 **4:10 4: 10** Détéronôm 6: 13 **4:16**
4: 16 Esay 8: 23 - 9: 1

Na hende to bijné ka na Jubnjê ré hen mô ya hen.

16 Bijné ka na mô bô kirijn ka hendi a hen na, haw hen bay gel kirijn ka peraŋgi ka dami men, ka yi môj ciré ma iyôj gengin sa tiniji hen kôba bay gel kirijn ka peraŋgi a men.»

17 Menba, Jésu ay tô derêji kwôlê kôl iyôj ba: «Beléŋge cêgerêjge bijn térin tonge wôsa *emê iyére to derômarañ a era da hen ya nin.»

Jésu uwôge bay uré pôrbu (Mk 1: 16-20, Lk 5: 1-11)

18 Jésu ô têm têm kibi cér wo Galilé a, menba, ôbi gel gawrê wôô tô yêniñare a ka na bay uré, bay a na si Simô wo bay uwôgeri Piyêr hen, nap yêni André, bay urji kuyê nap bera.

19 Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Eranje tòn a ap na bénge ken yi bay uré bijné ben.»

20 Menba, kirijn bay ka hen na, bay déjn bera toji ap, ap ôrji tôri a.

21 Ôbi ô sem, menba, ôbi hô gel gawrê wôô tô yêniñare a, na si *Jak nap yêni Ja kaj kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé hen, bay môrji bô bato a nap ibarji janji bera toji menba, Jésu uwôgeji menba,

22 kirijn bay ka hen na, bay di ibarji nap bato ap ôrji tôri a.

23 Jésu gôr bô emê wo Galilé hen kêm ap gilij bijné are bô *iyéy daŋare a men, dô Kwôlo Dôri wo gengin sa emê iyére to derômarañ a men, berare bijné kêm ka ômpare to gay gay liji hen men, berare bay merayê ka gay gay a men.

24 Kwôli Jésu ôm gôr bô emê wo Siri a kêm ap li wo bay erap nap bay ômpare to gay gay men, ka tunu to habij yi bôrji a men, bay gesemem men, bay merayê a men bi ôbi ré berareji.

25 Menba, kwônê bijné ka hena Galilé men, ka hena emê iyére

to tôre môj hen men, ka hena Jérusalêm a men, ka hena Judé naj kam iyére kêm ka yi si cêgi cér wo Jurdê a hen a men ôrji tôri a.

5

Jésu dôrij bijné kwôlê sa keram a

¹ Kirina Jésu gel kwônê bijné bay ka hen era ligiri a menba, ôbi d'ay ô merê sa keram a menba, bay tôri era ligiri a
² menba, ôbi ay tô derêji kwôlê kôl iyôj ba:

Yi derê wo dami (Lk 6: 20-23)

- ³ «Bijné ka erem wo ciré nêm lê ani sa kibriji ré hen na, yirji a sa dôrji wôsa *emê iyére to derômaraj a na toji.
- ⁴ Bijné ka mô nap bô emê haw hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa jalê bôrji.
- ⁵ Bijné ka kalérji jal hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a merê derê sa terare a na sem.
- ⁶ Bijné ka doy lê angaj derôre liji damaj hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa biji anga bay ôrij doyriji bay ka hen.
- ⁷ Bijné ka bô tu ja to megérji hen na, yirji a sa dôrji wôsa Emen a sa berê tu ja toji men.
- ⁸ Bijné kaj bay bô bôrê hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a sa gelé tu Emen.
- ⁹ Bijné kaj bay janê megérji bi ré bij pôn hen na, yirji a sa dôrji wôsa bay a uwôgêji kam Emen.
- ¹⁰ Bijné ka bay gelji gusin wô kibi angaj derôre ka bay li hen na, yirji a sa dôrji wôsa emê iyére to derômaraj a na toji.
- ¹¹ Hena bay ré tiréngé men, geléngé gusin men, pôy kwôlo gay gay déngé sarnge a wô wo kené na bay tòn na,
- ¹² sêngé peré men, ken li yi derê a men wôsa ka upé sa kôbrenge damaj derômaraj wôsa na hen iyôj a bay na ré gelij tu bay kibi Emen ka tumô gusin men hen.»

Bay ayê bôô na dôre nap kirij ka perangi ka bijné ka sa terare a na

¹³ «Kenbay kena dôre to bijné ka sa terare a na, a hena dôre hende to hen ré geran ré ba bay a lere iyen a ré herê gerangê hôrij ba? Ani ka kwôni a lij naj tu ba nap nij. Bêre aj bi bijné ré dsiirê naj têrji a ba mera.

¹⁴ Kenbay kena kirij ka perangi ka bijné ka sa terare a na, wôsa hena kwôni ré dî iyére tori sa keram a ba ôbi a uwôbêre nêmê sôj ba?

¹⁵ Men kwôni a dé tare bô lampâ aji erê uwôbê bô gwore a sôj ba? Hena tare ré dîj bô lampâ a ba na wô teré ta gurô pal a aji bi ré berare kirij bi bijné ka mô bô ira hen kêm ré gelij kirij.

¹⁶ Iyôj ba, kenbay kôba ken bi kirij ka perangi kange peranje bi bijné gelij kirij dema bay ré gelij jé lêrengé wo dôri menba, bay a ayin kibi Ibarenge Emen wo mô derômaraj a hen men.»

Kwôlo gengij sa tôô nap bay kibi Emen

¹⁷ «Ma ka ermé yaç ba ené era na wô mênê tôô nap kwôlo bay kibi Emen na kôl hen nijba, en era na wô lê bi aririrji ré lij dî.»

¹⁸ Menba, Jésu hô kôl iyôj ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen hena derômaraj nap sa terare ré yi ba ya tô na, ani ka tôô ka dê iyôj ley, kam anga cibij dê dê sara hen ley, ka a dôrij aji ba nap kwôy wo sa terare a ménij.

¹⁹ Na ôbi á, kwôni wo ré dage tôô to dê dê hende to hen aji gelij bijné ré dage hen iyôj a men na, ôbi a yé kema wo dê bô iyére to derômaraj a. Ninba, hena kwôni ré bi kwôlê sa tôô hende to hen aji gelij bijné ré li hen iyôj a men na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaraj a a.

²⁰ En kelêngé wan ta, hena kené li angaj derôre dê ka bay derê tô tôô to Emen nap ka Parisinjêpê ré ba ka nêmê sé bô emê iyére to derômaraj a ré kwôy.»

Kwôlo gengijn sa bô tarê

21 «Na ken toy kwôlo bay na kôlij môtîrnge iyôn ba: <Já deré gawra ré wôsa kwôni wo duu megari ba, bay a jerê kwôlê sari a.»

22 Nijba, nôbi en kelêngje, kwôni wo bôri tari sa yêni a ba, bay a jerê kwôlê sari a men, kwo tôbij yêni galê ba, bay a ôrîj naj dî tumô bay jerê kwôlê ka damné a men, kwo tiiré yêni ré yêmij ba, a erê bô tare to enge barij né hen a men.

23 Hena jeré ô jeré erê bij Emen añaqaj baliyare kini bê kwôbe a aña jeré erem si sa kwôlo yênen ôrij naj ju na,

24 ju dî añaqam kaj baliyare bay ka hen tôj jan aña ju ô ujné yênen ken ô bij tôj pa dema, jeré hera sa ay añaqam bay ka hen bij Emen tô.

25 Hena ôbi barem ré kañgem aña kené ô ñem kini jerê kwôlê na, ken jan kwôlê wonge naj dî ca tumô geré ré ba ôbi a uwôlem kôbi ôbi jerê kwôlê a aj ôbi jerê kwôlê bi wo hen a ôrij naj ju bij asgarjiê aña iyej né ba bay uwôlem dangay a.

26 En kôlem, já têbê kerê iyôn iyôn dema jeré sé dangay a tô.»

Kwôlo gengijn sa wônijare ton têrij

27 «Na ken toy bay na kelêngje tumô kôl iyôn ba: <Já wogé tam megam né.»

28 Nijba, nôbi en kelêngje wan a ta: kwôni wo bô tami megari naj tu bôriyare na, bôri a ba ôbi yij naj tu njin.

29 Hena ré na tum toj gusurô a lê aña jeré li têrij na, ju dôre ulép kelañ naj ju, ju meray a jeré uwôn gelê ba dô dê erê bô *gêhê a naj tum wôô kêm.

30 A hena ré na kôm woj gusurô a lê aña jeré li têrij na, ju wali ulép kelañ naj ju, ju meray a jeré gôl ba dô dê erê bô gêhê a naj kôm wôô kêm.»

Kwôlo gengijn sa karinare kurô (Mt 19: 9, Mk 10: 11-12, Lk 16: 18)

31 «Bay na kôl tumô kôl iyôn ba: <Kwôni wo dage tamni ba bi ré bure magtubu toj bê tôre kôbre a.»

32 Nijba, nôbi en kelêngje hena kwôni ré dage tamni to yij na kwôni ré tô aña hende ré ô engé iba wo ñangi na, na ôbi lere aña hende ré wônij wônijare toj têrij hen men, kwôni wo enge iyore to bay dagere hen kôba li na têrij naj tu a men.»

Kwôlo gengijn sa derê yi

33 «Na ken toy kwôlo bay na kôlij môtîrna ka tumô iyôn ba: <Añga ju dusu yem sara ba ju dî baa ré. Nijba, ka ju ay tôm sara naj hini Kelma ba, ju li môj môj.»

34 Nijba, nôbi en kelêngje bi kwôni dusu yiri ré. Bi ôbi dusu yiri naj derômaraj ré wôsa na kini merê Emen men,

35 bi kwôni dusu yiri naj sa terare ré wôsa na kini sêlê tê Emen men, naj Jérusalêm ré wôsa hende na iyére to Kelma wo dami men,

36 bi kwôni dusu yiri naj sam né wôsa ju nêm lê bi ré bée ré men, bi ré hendi ré a men.

37 Nijba, hena kwôlê wonge ré na tiri ba ken kôl ré na tiri men, hena ré na tiri ré ba ken kôl ré na tiri ré aña kwo ka kelê cêgê hen na, hena na ligi Sidan.»

Kwôlo gengijn sa bay dê bare a (Lk 6: 26-38)

38 «Na ken toy bay na kôl tumô iyôn ba: <Tu ba, na tu hôrij men, kajnem ba, na kajnem hôrij men.»

39 Nijba, nôbi en kelêngje iyôn ba: Dêngje bayi habré wo kwôni lêngje hen né, hena kwôni ré di tô mam woj gusurô ba ju bul kwoj ma biri di a.

40 A hena kwôni ré kañgem tumô bay jerê kwôlê a wô engijn bargay kam kaj kabrêm na, ju jôri derê kaj kelanê a ré.

41 Men, hena ôbi néé wôni ré berem erej jeré ayri ani ôrij nadj dî kelanj nêm têê dubu ba ju ôrij nadj dî têê dubu sara.

42 Kwo uwôlem are ba ju biri men, hena ôbi ré gey jeré gwôyri ani kôba ju jôri ré a men.

43 Na ken toy bay na kôl iyônj ba: «Yénem ba, jeré piri nijba, ôbi barem ba jeré dôri ham.»

44 Nijba, nôbi en kelêngé bay barenge kôba ken pirji men, ken uwôl Emen wô sa ka gelij turñge gusijn hen a men.

45 Hen iyônj dema kené yij kami Ibarenge Emen wo mô derômaraj a wo bi tare tori berare sa bay bô habrê a men, sa bay lê derê a hen a men hen. Men, ôbi bi emen uwônge sa bay lê aنجan derôre a men, sa bay lê aنجan derôre ré hen a men.

46 Hena kené pur na bijé ka peréngé hen mera ba wô mi a kené mô gem sa kôbi wo Emen ba?

47 Wôsa *bay enjé wôgê kôba li na hen iyônj hende to hen men, hena ré na yénérñge dema kené liji dosé mera ba na aŋga dê kirij a kené li hen ba? Bijé ka hôñ Emen né kôba li na hen iyônj men ré ba?

48 Derêngé cerêd mega Ibarenge wo derômaraj a dôrij cerêd hen iyônj men.»

6

Kwôlo gengin sa aŋgan bij bay nimré

1 «Berêngé dô wô wo ma kena gelé derê wonge tu bijé, hena kené li hen iyônj ba ka ujné sa kôbrengé ligi Ibarenge wo mô derômaraj a hen né.

2 Kirijna jera beré baliyare nadj bay nimré na, bi yilé ôm sara môj kwo bay gelé yirji tu bijé a lérê bô *iyéy dajare a men, tô geré a men hen iyônj né. Bay li hen iyônj bi bijé ré heramiji. En kelêngé na tu kwôlê bay uwôj sa kôbriji nij.

3 Nijba, jôbi na, kirijna ju gey beré baliyare nadj bay nimré na, ju li bi megam hôñ né.

4 Aj aŋgaj baliyare bay ka hen bi yi kini uwôbérji a aj ibam Emen wo gel aŋga ju li jegé hen a sa têbem sa kôm tô.»

Kwôlo gengin sa uwôlê Emen (Lk 11: 2-4)

5 «Kirijna ken uwôl Emen na, ken li mega kwo bay gelé yirji tu bijé li hen iyônj né, wôsa bay gey uwôlê Emen dîbij ta bô iyéy dajare a men, jérê geré a men, bi bijé ré gelji. Ôbi a ené kelêngé bay uwôj aŋgaj sa kôbriji nij.

6 Nijba, jôbi ba, kirijna ju uwôl Emen ba, ju si bô iyére tom a aj ju lugu kermij sam a aj ju uwôl ibam wo mô kirij ka yi nadj kini uwôbérji hen, aj ôbi wo gel aŋga ju li jigé hen a bem arirji.

7 Kirijna ken uwôl Emen ba ken deñsérê kwôlo kwôni môj kwo bay henê Emen né lérê hen iyônj né, wôsa bay erem iyônj ba yan ba kelê wo ciré kôl damaj hen iyônj a Emen né toyé lew.

8 Nijba, kenbay ba, ken li môj kwo bay li hen iyônj né. Wôsa Ibarenge Emen na, hôñ aŋga ken gey hen tumô nij dema kené engeriri hen tô.

9 Kirijna ken gey uwôlê Emen ba ken kôl iyônj ba:

«Ibarni wo derômaraj a bi bijé kêm hôñ wo jeré yi nadj jeŋgêrem men,

10 bi emê iyére tom era men, bi nibay ka sa terare a na nini li bô geyé wom mega wo ka derômaraj a lij hen iyônj men,

11 bénî aŋgan emê ka nini ôrij doyriji kemnêj hen men.

12 Di bôm jal sa habrê woni a mega wo nibay kôba nini cîj bôrni jal sa ka lêni habrê a hen iyônj men,

13 Geméni ap ju bi bi niné herij bô
anja séléni hen ré,
nijba, ju derêni kibi habrê a.
[Wôsa na jôbi a na ôbi emê iyére
men,
ju na ôbi ibé iyérê a men,
wôsa ayê kibi na yi wô sam kwôy
naj kwini a men.

*Amén, bi yi gelij hen iyônj.]
14 En kelênge, hena kené dî bôrnge
jal sa habrê wo megérnge lêngé a
hen na, Ibarenge wo mô derômarañ
a kôba a dé bôri jalê sarnge a men.
15 Men, hena kené dî bôrnge jal
sa habrê wo megérnge a ré ba,
Ibarenge wo mô derômarañ a a dé
bôri jalê sarnge a ré hen iyônj men.]»

Kwôlo gengijn sa jerê yi sa emê

16 «Hena kené jô yernge sa emê a
ba, ken li na mega wo bay henêre
Emen né lijn hen iyônj né, bay sémnê
hen iyônj bi bijé ré gel wo ciré jô
yirji sa emê a, iyônj ba, na tu kwôlê
a ené kelênge hen, yi mega wo bay
ré uwôj sa kôbriji nij.

17 Nijba, jôbi ba kirija ju jô yem
sa emê na, ju pul tum men, ju surge
sam a men

18 dîba bi bijé hôñ wo jeré jô yem
sa emê a hen ya ré. Ap Ibam wo
hôñ anja yi kini uwôbêrji a hen bi
ôbi pôn nêj ré hôñ anja ju li jigê
hen ap bi bem arirji.]»

Angaj ujné ka derômarañ a (Lk 12: 33-34)

19 «Dayrênge angaj ujné ka sa
terare a na ré wôsa na kirij ka téére
naj gur bu are ya men, gomsê kôba
pôy kibi iyére gômsij a men.

20 Nijba, ken dayrê angaj ujné ka
derômarañ a ka téére naj gur a
mêmê ré hen men, na kirij ka gomsê
a nêmê piyê kibi iyére ré men, a
gomsê are ya ré hen a men.

21 Wôsa kirij ka cirarem yij ya
na, na kirij bay ka hen a ermé wom
kôba ré yé ya men.]»

Tum na are perangê ka yem (Lk 11: 34-36)

22 «Tum a na lampa to yem,
hena tum né dô ba, yem kêm kôba
perange men.

23 A hena tum né meray ba, yem
kêm kôba kirij hendl sari a men, a
hena kirij ka perangi ka yi yem a
ré hendl a sôñ ba, kirij a hendl na
culum sa yem a.»

*Yéngje bay jé ka Emen dîba ken yi
limé ka gursu ré*
(Lk 16: 13)

24 «Gawra pôn nêj a lê jé bij bay
iyéyri wôô ré: dô ré ba ôbi a tôrnê
kwo pôn ap perij kwo pôni, réba a
dé yiri yi kwo pôni a ap kanê kwo
pôni. Ka nêmê lê jé bij Emen men,
yé limé ka gursu a men né.]»

Bij Emen bôm (Lk 12: 22-31)

25 «Gelênge, na ôbi a, ené kelênge
kené sun wô anja kené emê gôlij
ré men wô anja kené tôbê yernge a
ré men. Wôsa merê tu gen na gôlij
angaji emê men, yi gôlij bargay a
men ré ba?

26 Erméngé sa ciré ka uwônge ta
a hen ken gel, bay ci kaw kani ré
men, bay wal kaw kani bi a bô bér
a ré men, nijba, na Ibarenge wo
mô derômarañ a hen a biji angap
emérji. A hena ré na hen iyônj ba,
kenbay ba ken dô dê ciré bay ka hen
né ba?

27 Perérnge a hen i a nêmê ulê
wulê pôn a sa megari a wô wo dîré
sun gaj ba?

28 A hen iyônj ba, ken eremnéré sa
bargay ka kené tôbê a ré. Kebêngé
sa gesela wo miirê bô yagé a hen ken
gel bay li jé ré men, bay li bargay
kani ré a men.

29 Nijba, en kelênge, kelma Salomôn
naj hini emê wori hen kôba
na tôle bargay dê kwo pôni wôni
perérji a hen né tô.

30 Hena kalmê ka nono ka kemnêj
yi hen ap kiya bay a uwoyé ap hen
kôba Emen tôbiji bargay yirji a men
na, kenbay dema ôbi ré lê are bénge
ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bôô wojí
naj hen.

³¹ Hen na, ken kôl iyôŋ ba: na mi a niné emê ba ré men, na mi a niné yê ba ré men, na mi a niné tôbê ba ré a men.

³² Are bay ka kêm hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen diba kenbay ba, Ibarenge wo mô derômaran a hôñ aŋga ken ôrîn doyriji hen.

³³ Iyôŋ ba, ken woge *emê iyére to derômaran a nan lê aŋgan derôre kari pa tumô menba, are bay ka kêm hen ôbi a bénge a sara.

³⁴ Sunéŋge sa wulê wo kiyay a ré, wôsa kiya môrîn naj kwôli bôri a. Ken gel, wulê wo yôŋ yôŋ kôba naj gusijn tori tori.»

7

Jerêŋge kwôlê sa megérŋge a ré (Lk 6: 37-38,41-42)

¹ «Jerêŋge kwôlê sa megérŋge a ré, menba, Emen kôba a jerê kwôlê sarŋge a ré men.

² Wôsa Emen a jerê kwôlê sarŋge a mega wo ken jôrîn sa megérŋge a hen iyôŋ men. Gway wo ken ay gengij are bi hen a, Emen né gengij bénge hôrîn.

³ Wô mi a jeré ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yênen a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum a hen ba ju gel ré ba?

⁴ Hen ba já lê iyen a jeré kôlin yênen: <Ben na dôrem sa kalmê ka yi tum a hen> menba, jôbi ba na yibré gurô yôd a yé tum a hen men ba?

⁵ Jôbi woj ôbi kelê kwôlê kem wôô wôô hen, dô yibré gurô wo tum a hen aŋ dema jeré gelij kirij sélé a jeré dôrîn kalmê ka yi tô tu yênen a hen tô.

⁶ Aŋga yi naj jeŋgérji na, ken bijn garê ré wô wo bay maa bulo aŋ gidérénge men, mérîn woŋge kôba ken bi tumô gwôsijnô a ré men, wô wo bay maa dñirê naj têrji.»

Engeréŋge men, wogéŋge men, dêŋge kibi geré a men (Lk 11: 9-13)

⁷ «Engeréŋge menba, bay a bénge, wogéŋge menba, ka upé, dêŋge kibi iyére menba, bay a belê bénge.

⁸ Wôsa kwôni wo engere ba bay a biri, men, kwo woge ba a upé men, kwo di kibi kermij ba bay a belê biri men.

⁹ Perérŋge a hen kwôni wo kemari engeriri kwô menba, a ayê keram biri hen ya ba?

¹⁰ Réba engereri kuyê menba, a ayê kalaw biri hen ya ba?

¹¹ Kenbay kaj bay bô habrê ka ken hôñ bijn kamneŋge aŋga dôri dôri hen ba, Ibarenge wo mô derômaran a hen dema ré bijn ka uwôli are hen ka dôri dê aŋ ré ba?

¹² Are kêm ka ken gey bi megérŋge ré li bénge hen na, kenbay kôba ken li hen iyôŋ biji hen iyôŋ men, wôsa tôô to *Moyis naj kwôlo bay kibi Emen na kôl na hen iyôŋ.»

Kibi geré wo iyêrmij (Lk 13: 24)

¹³ «Séŋge si kibi geré wo yêêri hen dî, wôsa kibi geré wo woli na, wol beŋ beŋ dô hari ninba, na geré wo ô na kini ménê. Aŋ bijné kwône ô si ya.

¹⁴ Ninba, kibi geré wo iyêrmij na, séri dôy men, kirij kôba yê a men hari, ninba, kwôni ô si ya ba, a gelê. Aŋ bijné ka si si ya ba, na côn iyôŋ mera.»

Berêŋge bay kibi Emen kaj bay benare hen dô (Lk 6: 43-44)

¹⁵ «Berêŋge bay kibi Emen kaj bay benare hen dô wôsa bay tôba na arij gamgê a ré eraŋ yernge a ninba, bôrji na bô hen.

¹⁶ Aŋ na sa kibi jé lêreji a kené hôniŋji. Kwôni a kaarê yê tijadof sa cébrij a sa pôn ba? Laba kwôni a kaarê yê tôgôre sa gaara a sa pôn ken gel ba?

¹⁷ Gurô wo lêri ba yêri lêre men, kwo dñani ba yêri dñap men.

¹⁸ Gurô wo dôri a yê kwo habij né men, kwo habij a yê kwo dôri ré a men.

¹⁹ Gurô wo yôŋ yôŋ wo yêri habij ba, bay a dêri jerê ulê bô tare a.

²⁰ Na hen iyôŋ a kené hônij bay kibi Emen kaj bay benare bay ka hen sa kibi je lêreji a hen.»

Kwôlê wo kôlij ba bi ariri lij a men
(Lk 13: 25-27)

²¹ «Biné ka uwôgeren «Kelma, Kelma» hen a sé bô *emê iyére to derômaraŋ a kêm né nijba, na ka li bô geyé wo Iban wo derômaraŋ a hen a sé bô a di.

²² Ôbi a Wulê woj jerê kwôlê a na, biné kwône a kelê iyôŋ ba: «Kelma, na nini dôrij biné kwôlo Emen naj henem ré ba? Na nini dage tunu to habij sa biné ka pôni a naj henem ré ba? Men, na nini li ginê wo gay gay hen naj henem a men ré ba?»

²³ Menba, na sa kôlji iyôŋ ba: «Erênge yen, en henênge ré men, tun kôba na kurij sarnge a dê iyôŋ ré kwôy a men, wôsa na kena bay lê têrîn.» »

Iyére to dîj sa keram a men, to dîj sa hal a men

(Lk 6: 47-49)

²⁴ «Na ôbi á, kwôni wo ré toy kwôlê wo en kôl hen aji lij ariri a men na, yi mega ôbi ré erem kwôlê wô dê tô iyére tori sa keram a iyôŋ.

²⁵ Emen uwônge aji kam bôy tô iyére hende to hen a men, kal ge naj néri sa iyére hende to hen a men, nijba, hende kurij né wôsa tôre dîj na sa keram a.

²⁶ Nijba, kwo toy kwôlê wo en dô hen aji lij ariri ré na, yi mega kubera wo dî tô iyére tori sa hal a iyôŋ.

²⁷ Emen uwônge aji kam bôy tôre a men, kal ge naj néri a men menba, hende tij kerôm kerôm wôsa tôre na dîj na sa hal a.»

Jésu dô kwôlê gasipare

²⁸ Kirijna Jésu gel kwôlê bi wo hen iyôŋ kô nij na, kwônê biné ka mô ya

hen tiniji ge kay sa derê kwôlê wori bi wo hen

²⁹ wôsa ôbi dô na mega *bay derê tô tô to Emen dôôrîj hen iyôŋ né.

8

Jésu dô terbare yi gawra
(Mk 1: 40-45, Lk 5: 12-16)

¹ Jésu herbo sa keram a menba, kwônê biné ô tôri a.

² Menba, ôbi terbare wo pôni ô ligiri a aji jubu gubari tumôri a aji kôli iyôŋ ba: «Kelma, hena jeré gey ba já beraren.»

³ Jésu je kôbri hebijni aji kôl iyôŋ ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrij sam a.»

Menba, kirij ba ka hen na, terbare begin yi gawra bi wo hen a aji.

⁴ Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Kôlij kwôni kwôli berarê wom bi wo hen né pa pa nijba, ju ô gelij ôbi bê kwôbe yem aji ju li sarga naj tôô to *Moyis na ay hen aji bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

Jésu berare mana wo dami wo asgarnê ka Rôm

(Lk 7: 1-10)

⁵ Kirijna ka Jésu bij Kapêrnayôm, menba, dami wo asgarnê ka Rôm era ligiri a

⁶ aji uwôli kôl iyôŋ ba: «Kelma, mana wujê ômpare merayri aji yiri liri daman yi sa kalaŋ a ira yan ya.»

⁷ Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Na erê berarêri hen ya.»

⁸ Menba, ôbi sa asgarnê bi wo hen kôli iyôŋ ba: «En nêm wo jeré ô sé bô iyére tijê a ré, ay tôm mera, menba, mana wujê bi wo hen a berarê seŋge.»

⁹ Nôbi kôba bay san ya men, ena ôbi sa asgarnê ka ba hen men, aji hena ené kôlij kwo pôni iyôŋ ba: «Ô» ba, ôbi ô men, hena ené kôli «Era» ba, ôbi era men, en kôlij lema wujê li anja na ba, ôbi li men, li ka hen ba, ôbi li a men.»

¹⁰ Kirijna Jésu toy kwôlo dami wo asgarnê bi wo hen kôli hen iyôŋ menba, dê sari aji ôbi kôlij biné ka

mééri ta hen iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, kirij ka en môrij môrij na, en uwôn kwôni wo ayê bôô wori yi môŋ kwo gawra wo na ba naj.

¹¹ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, bijé a hena si tô emen men, si kini kurijay tare a men a dajpi naj si *Abraham, Isak nan Jakwôb kibi gwoy emê a bô *emê iyére to derômaraŋ a a.

¹² Menba, ka emê iyére to derômaraŋ a na toji ca hen na, bay a biji cêgi haba a aj kirij ka hendi a, kirij bay ka hen na, bay a sômnê men, a emê kajniji mêmérê mêmérê a men.»

¹³ Menba, Jésu kôlij ôbi sa as-garnê bi wo hen iyôŋ ba: «Ô ij wôsa aŋga ju bi bôm sara hen na, bay lîn bem nij.» Kirij bay ka Jésu kôlij gawra bi wo hen kwôlê hen iyôŋ menba, ôbi merayê bi wo hen berare yaŋ men.

Jésu berare bay ômpare ka gay gay

(Mk 1: 29-34, Lk 4: 38-41)

¹⁴ Menba, Jésu ô iyé Piyér a menba, uwôn mari Piyér kal dere aj yere lere yi sa kalaŋ a.

¹⁵ Ôbi hebe kôbre menba, hende berare aj hena li aŋgan emê biji.

¹⁶ Kirijna tare kurij nij menba, bay eran nan bijé ka tunu to habij gelij tirji gusij, menba, Jésu dage tunu hende to hen sarji a aj nan kwôlo si kibri a men, berare bay ômpnare kêm a men.

¹⁷ Ôbi li hen iyôŋ bi ré bij naŋ kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kôl iyôŋ ba: «Ôbi tô merayê wona men, ômpnare to lêna hen kôba ôbi tô yerna a aj a men hen.»

Bijé ka gey yé bay tô Jésu (Lk 9: 57-62)

¹⁸ Jésu bô wo kwônê bijé mééri ta, menba, ôbi ay tôri bij bay tôri bi ciré d'ay tera cér wo dami hen.

¹⁹ Menba, ôbi lê magtubu wo pôni uso ligiri a aj engereri iyôŋ ba:

«*Rabi, kirij ka yôŋ yôŋ ka já erê ya hen na, na erê tôm a.»

²⁰ Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Heŋjê naj iyomniji men, ciré naj gwonérji a men, nijba, nôbi *Kema Gawra ba kirij ka a dôbij san ya ba naj.»

²¹ Menba, gawra wo pôni perê bay tôri a kôli iyôŋ ba: «Kelma, dî jan, dén na erê emé iban dem.»

²² Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Era tôn a na, aj ju dî bijé ka yi mûn temare iyôŋ hen bi em megare temare.»

Jésu jôrjî kal wo dami geré (Mk 4: 35-41, Lk 8: 22-25)

²³ Jésu d'ay bô bato a naŋ bay tôri.

²⁴ Menba, kebrena wo nana kôl na na, kal wo dami ge sa cér aj li wo mêm di kam bêérê bô bato menba, Jésu yin kum ta men.

²⁵ Bay tôri eŋni aj kôli iyôŋ ba: «Kelma, gôlij naj ni men réba naa ménij.»

²⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Wô mi a kené hare hen iyôŋ ba? Wô mi a kené bi bôrjge sa Emen a ré ba?» Menba, ôbi hena ône kal naj kam menba, kirij iyer iyêér.

²⁷ Gavrê ka mô bô bato hen na, tiniji ge kay aj bay kôl perérji a iyôŋ ba: «Gawra wo na ba, na kwo iyengi a kal naŋ cér kôba ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare bijé ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen

(Mk 5: 1-20, Lk 8: 26-39)

²⁸ Kirijna Jésu era sa bijé cêgi cér wo Galilé bô emê wo Gadarénijê a menba, bijé wôô ka tunu to habij kurij sarji a soji si sa kampê aj eraji ligiri a. Bay li aŋga li harê aj kwôni nêm ayê geré wo bay môrij ya hen né.

²⁹ Menba, kirij bay ka hen na, bay karê kula kôl iyôŋ ba: «Ju gey na mi yirni a jôbi woj Kema Emen, ju era na wô geléni gusij pa dema wulê woni ré nêm tô ba?»

³⁰ Kirijn bay ka hen na, gwôsijô ka pôni dñubu kwa cér a sêd wolé ôm are.

³¹ Menba, tunu to habij hende to hen kôlij Jésu iyônj ba: «Nini uwôlem dagêni bi a bô gwôsijô ka dñeve hen a dñi.»

³² Jésu kôlji ré ô menba, tunu hende to hen si bô bijné bay ka wôô hen a aj ôrji siji bô gwôsijô aj li wo bay yêseraji ta sa keram a herinji bô kam a ma kêm.

³³ Menba, bay gemé gwôsijô bay ka hen gerji ô kôlij bijné derô ira kwôli are bay ka ré li are hen men, aŋga ré sa sa bijné ka wôô ka tunu to habij yi bôrji a hen men.

³⁴ Menba, bay sooro ciré sa ujnéri aj kirija bay uwopni nij menba, bay kôli ré si erêj bô emê woj a.

9

Jésu berare ôbi merayê (Mk 2: 1-12, Lk 5: 17-26)

¹ Jésu dñay bato ô tera sa iyére tori a.

² Menba, bay erañ naj ôbi merayê wo yi sa jaare a, kirija ôbi gel ayê bôô woji bi wo hen iyônj menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyônj ba: «Baa kam, melajnnen, têrijn tom dñorij sam a.»

³ Menba, bay derê tô tôô to Emen kôl bôrji a kôl iyônj ba: «Gawra bi wo hen tiiré na Emen hen.»

⁴ Jésu hôñ ermé woji aj kôlij iyônj ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo habij hen iyônj ba?»

⁵ Kelê iyônj ba: <Têrijn tom dñorij sam a> a derê kelê lew, laba kelê: <Hena ta ju ô> a derê kelê lew dñi ba?

⁶ Haw hen ka henê mega wo nôbi *Kema Gawra ené ôrjñ naj néé sa terare a na wô dñorij têrijn sa bijné.»

Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyônj ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrjñ ij.»

⁷ Menba, ôbi hena ta aj ay jaare tori ôrjñ ij.

⁸ Kirija kwônê bijné gel hen iyônj menba, harê liji aj bay ay kibi Emen woj ôbi bijné néé hen.

Jésu uwôge Matiyé

(Mk 2: 13-17, Lk 5: 27-32)

⁹ Jésu ô aj kirijn bay ka hen menba, ôbi gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Matiyé mô kini enjé wôgê. Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Era tñn a.» Menba, kirijn bay ka hen ôbi hena ô tñri a.

¹⁰ Jésu ôm are iyé Matiyé a menba, kwônê bijné kan *bay engé wôgê naj bay lêre aŋga habij men era sa ôm are naj Jésu naj bay tñri.

¹¹ Parisijêñê gel hen iyônj menba, bay kôlij bay tñri iyônj ba: «Wô mi a *Rabi woŋje ré ôm are naj bay engé wôgê men, bay lê habrê a men hen iyônj ba?»

¹² Kirija Jésu toy hen iyônj menba, ôbi kôlji wan a ta kôl iyônj ba: «Na bijné ka berari a geyé dôktôr ré, nijba, na bay ômpnare a geyri dñi.»

¹³ Erênge ken hô ô tñ kwôlo bay na lij bô magtubu to Emen a kôl iyônj ba: <En gey na wo kené bô tu ja to megêrjne dñiba na bê kwôbe wo naj lari hen né.» Wôsa nôbi kôba en era sa terare a na wô uwôgê bijné ka dôrpñê ré, nijba, en era na wô uwôgê bay lê têrijn dñi.»

Jésu kôl kwôlo gengin sa jerê yi sa emê a

(Mk 2: 18-22, Lk 5: 33-39)

¹⁴ Bay tñ Ja ôbi lê batêm era ligi Jésu a aj engereri iyônj ba: «Wô mi a nibay naj Parisijêñê niné jôrij bôrni kurôj kwôy kwôy menba, bay tñm jôbi ba li hen iyônj né wô mi ba?»

¹⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyônj ba: «Bijné ka era kini kurô hen ka bê bi bay ré jôrij bôrji kurôj kirija ôbi iyéy kurô ba ya naj ci tñ hen ba? En eñ, wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aj hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrij bôrji kurôj tñ.»

¹⁶ Kwôni a ulê tu bargay ka ôli naj ka kôrbi ré wôsa ka kôrbi bay ka hen a yêgerê ka ôli hen tumô tumô.

¹⁷ Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woj arij wo ôli a ré, wôsa ôbi a karij aj care hende to hen a

uwôsij, wôsa care to né haw ba bij na bô gwolé arin wo kôrbi a men, hen dema care men, gwolé men, ré merê sem.»

Môni dami wo Jubnjê, naj iyore to hebe bargay ka Jésu hen

(Mk 5: 21-43, Lk 8: 40-56)

¹⁸ Kirija Jésu kôlji kwôlê bi wo hen ba ya tô menba, dami wo Jubnjê wo pôni era sa jubu gubari tumôri a aj kôli iyôŋ ba: «Mônnen ma haw hen, era ju ô ulê kôm a sara bi bér ben men.»

¹⁹ Menba, Jésu naj bay tôri henaji ôrji tôri a.

²⁰ Iyore to pôni to kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô hen era si cêgeri aj hebe kibi bargay kari.

²¹ Hende erem bôre a iyôŋ ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba na berarê senge.»

²² Jésu bare gele aj kôle iyôŋ ba: «Baa karê yêren, ayê bôô woré gôlijn naj mu.» Kirij bay ka hen na, hende berare.

²³ Kirija Jésu bij iyé dami wo Jubnjê bi wo hen a menba, ôbi gel bay iberé are men, bay karê kula a men.

²⁴ Menba, ôbi kôlijn bijé iyôŋ ba: «Sênge nô, wôsa mône hende to hen yi na kum diba ma ré.» Menba, bay ayrêri.

²⁵ Kirija bay si nô kêm nij menba, ôbi si bô ira aj fu kôbi mône hende to hen ta menba, hende hena ta.

²⁶ Aj kwôli bérê wo ôbi bér mône hende to hen ôm gôre tô emê iyére hende to hen kêm.

Jésu bi bay tu tij gel kirij

²⁷ Kirija Jésu da erê ta nij menba, bay tu tij ka pôni wôô tô gura ôrij tôri a kôl iyôŋ ba: «*Kunga kelma Dabid, bô tu na toni men.»

²⁸ Kirija Jésu sa bij iyére menba, bay tu tij bay ka hen era ligiri a menba, ôbi engeriji iyôŋ ba: «Ken hôñ wo ené némê lê are bay ka hen ba?» Menba, bay hô kôli iyôŋ ba: «Ju nêm lê Kelma.»

²⁹ Menba, Jésu hebe tirji aj kôlji iyôŋ ba: «Bi are bay ka hen lin

béŋge wô bôrŋge bi wo ken bi san a hen.»

³⁰ Kirij bay ka hen na, bay gel kirij sél daŋ daŋ. Menba, Jésu banji kôl iyôŋ ba: «Bi kwôni pôn iyôŋ kôba toy kwôli ré pa pa.»

³¹ Nij na, kirija bay ô nij menba, bay kôl kwôli Jésu gôrij tô iyére kêm mera.

Jésu bi gawra wo tunu to habij jôri iyêlê hen iyêl kwôlê

³² Kirija Jésu naj bay tôri ca erê ta nij menba, bay eraj naj gawra wo tunu to habij jôri iyêl kwôlê hen sa biri.

³³ Jésu dage tunu to habij hende to hen aj menba, gawra bi wo hen iyêl men. Menba, kwônê bijé ka debu ya hen na, dê sarji aj bay kôl iyôŋ ba: «Nini gel ani kani ka hen iyôŋgi sa pôn sa iyé *Israyêl a ré kwôy.»

³⁴ Menba, Parisipênjê kôl iyôŋ ba: «Na naj néé wo kelma woj ôbi sa tunu to habij hende to hen a ôbi ré dagij tunu to habij hende to hen hen.»

Jésu bô tu na to bijé

³⁵ Jésu ô naj sa iyére iyére to damné a men, to dê dê a a men gelij bijé are bô *iyéy danare a men, uwôlijn bérê Kwôlo Dôri wo gengijn sa *emê iyére to derômaran a men, berarij bay ômpare to gay gay men, bay lôrê ka gay gay a men.

³⁶ Kirija Jésu gel kwônê bijé ka era ligiri a hen iyôŋ menba, tirji liri ja wôsa bay yi môj gamgê ka ôbi abêrji naj iyôŋ.

³⁷ Menba, ôbi kôlijn bay tôri gwo soy kwôlê kôl iyôŋ ba: «Kaw kaj walê mê gan nijba, bay walêrji dê.»

³⁸ Uwôlijngé ôbi iyéy kaw na bi jén naj bijé bô kaw kari a.»

10

*Bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen
(Mk 3: 13-19, Lk 6: 12-16)*

¹ Jésu uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen, aj biji néé bi bay ré dagij

tunu to habij men, ré berarin bay ômpare to gay gay hen naj bay merayé ka gay gay a men.

² Hini bay tôri bay ka môj kibi wôô hen a na: Simô wo bay uwôgeri Piyér hen naj yêni André men, si *Jak naj yêni Ja kaj kam Jébédé hen men.

³ Pilip men Bartélémi men, Tomas men Matiyé woj *ôbi enjé wôgê hen men, Jak woj kema Alpé hen men, Tadé men,

⁴ Simô woj kema iyére hen men, Judas Iskariyôt woj ôbi desé Jésu hen a men.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mk 6: 5-13, Lk 9: 1-6)

⁵ Jésu jé bay tôri bay ka môj kibi wôô hen aji halji kôl iyôn ba: «Erênge sa iyé bijé ka na Jubnê ré hen ré men, ken ô sa iyé Samari a ré a men,

⁶ ninba, ken ô kebê gamgê ka ge kay ka na kam *Israyél hen pa dem.

⁷ Erê wo ka erê hen na, ken kôlijn bijé wo *emê iyére to derômarañ a ré ba da nin.

⁸ Men, ken berare bay ômpare to gay gay hen men, ken bér ka ma men, ken dô *terbare yi bijé a men, ken dage tunu to habij bô bijé a a men. Mega wo ken uwôjn senge hen na, kenbay kôba ken bi senge hen iyôn men.

⁹ Erê wo ka erê hen na, ayênge lôr ley gursu tôni ley bô magela wonje a ré men,

¹⁰ ken ay magela woj kergare kôbrengé a ré men, bargay kaj kabrêngé wôô wôô ré men, ken tôbe garbê ré men, ken pô kwoore wôni ré a men wôsa kwôni wo li jé ba a uné ari eméri.

¹¹ Hena kené bij sa iyére to damné ley sa kam iyére a ley na, ken enjere kwôni wo a nêmê beréngé yiri a ya ba ken mô ya hende to hen kwôy wo ken ôrij ta.

¹² Men, kirija kena sé bô iyé kwôni bi wo hen a na, ken liri dosé pa dem.

¹³ A hena bijé ka bô iyére hende to hen ré nêm beréngé yirji a ba, bi bô jalê wonge ba naj ci, a hena bay ré nêm beréngé yirji a ré ba, bi bô jalê wonge a hera upéngé.

¹⁴ A hena bay ré beréngé yirji a ré men, bay toy kwôlê wonge ré a men aja kené kena sé sa iyére hende to hen aji na, ken gage beni têrñge an dema kené ô ta tô.

¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelêngé hen: Wulê wo bay a sa jerê kwôlê sa bijé a hen na, sa iyé *Sodôm naj *Gwomôr kôba are a sa liji lôg sôj.»

Kwôli gusij to bay a gelij bay ayê bôô

(Mk 13: 9-13, Lk 21: 12-17)

¹⁶ «Toyéngé, en jéngé mûn gamgê iyôn perê hejnê a, iyôn ba ken melén mûn kalaw iyôn men, ken ô lôm lôm mega derare iyôn a men.

¹⁷ Henêngé bôrñge a wo bijé ré ôrij naj ken tumô bay jerê kwôlê men, bay a yémnêngé bô *iyéy dajare toji a a men.»

¹⁸ «Men, bay a ôrij naj ken tumô bay emê iyére a men, tumô kilmé a a men hen iyôn wô keben nôbi aji bi Jubnê naj bijé ka na Jubnê ré hen ré toyin béré Kwôlê Dôri kebrengé a a men.

¹⁹ Kirija bay ôrij naj ken kini jerê kwôlê a na, ken sun wô gwo soy kwôlo ma kené sa kelê ré a men, wô kwôlo ma kené sa kelê ré a men wôsa kwôlo ka kelê hen na, na Tunu a bêngé kirij bay ka ken dîbij hen a men senge.

²⁰ Wôsa kwôlê bi wo hen na, na kenbay a kelêri ré ninba, na Tini Ibarenge a bêngé a kené kelê hen.

²¹ Gawra a desé sa yêni a bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyôn hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balêrji bi bay ré dirji a men,

²² bijé kêm a kajêngé yôd wô kibi henen ninba, kwôni wo bu bôri iyére kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê.

²³ A hena bay ré geléngé gusij sa iyére tôni a ley ba ken ge sa to dângi a. Na tu kwôlê a ené kelêngé hen ka

gerê tô iyé Israyêl kêm né tô a men, menba, nôbi *Kema Gawra na bulo hera men.

²⁴ Ôbi dôyrê are na, gôlij sa dami wori ré men, paja gôlij sa kelmari ré a men.

²⁵ Ôbi dôyrê are yi môj dami wori iyôj men, paja yi môj kelmari iyôj a men. Hena bay na ré uwôge ôbi iyérengé *Béyêljébul ba kenbay dema bay ré kelê kené na ka Béyêljébul ré ba?»

Kemnange gawra ré nijba, ken kemnaj Emen dî
(Lk 12: 2-9)

²⁶ «Kemnange gawrê ré, wôsa ani ka uwôbe ka ba gelij ba naj men, ka bô kwôni a ka a ba hôniç ba naj a men.

²⁷ Iyôj ba, kwôlo en kelêngé bô dilemne ba, ken kôl tu tare a wan a ta men, kwo bay kelêngé naj gwôsijare hen na, ken d'ay ta sa ira dema kené uwôlij béréri.

²⁸ Haringe ka a deré kurôngi yerñge mera diba a nêmê deré tununge ré hen né nijba, ken harij kwo a bê kurôngi yerñge naj tununge bô tare toj *géhêñ a hen dî.

²⁹ Bay daj diya wôô dema ré na tu selé pôn tô hen ba, ken gel ré ba? Nijba, diya bi wo hen kwo pôn nêñ wo a ma aj bi Ibarenge Emen ré hôñ né ba naj.

³⁰ Kenbay ba, gusuri sarnge kôba Emen dêñse.

³¹ Iyôj ba, ken hare ré wôsa ken dami tu Emen gôlij diya bi wo kwône hen.

³² Hena kwôni ré kôl wan ta tu biné diré na kunê na, nôbi kôba na sa kelê wan ta tu Iban wo derômaran a ôbi ré na kunê men.

³³ A hena kwôni ré uwôser tu biné diré hônen ré na, nôbi kôba na sa uwôserê tu Iban wo derômaran a ené hôni ré men.»

En hôñ en eraj naj bô jalê ré nijba, na naj yebere dî
(Lk 12: 51-53, Lk 14: 26-27)

³⁴ «Ma ka kelê yan ba ené era sa terare a na na naj bô jalê, en eraj na naj yebere to dami dî.

³⁵ En era bi karijnare ré yi perê gawra naj ibari men, perê iyore a naj yore men, perê môni iyore a naj maare a men.

³⁶ Men, bay bayi gawra ba na bijé ka bô iyére tori a dî men.

³⁷ Hena kwôni ré gey ibari naj yori gôlen nôbi ba ôbi na kujê ré tô men, hena kwôni ré gey kemari réba môjní gôlen nôbi ba ôbi na kujê ré tô a men.

³⁸ Hena kwôni ré ay gurô tagelê wori kôbij ton né ba, na kujê ré tô a men.

³⁹ Ôbi a, kwôni wo ré gem yiri ba, kay na yiri men, kwo kay yiri wô san ba gem na yiri hen men.»

Kwo beréngé yiri a ba, buren na nôbi yiri a hen men
(Mk 9: 41)

⁴⁰ «Kwôni wo beréngé yiri ba, buren na nôbi yiri hen men, kwo buren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen a men.

⁴¹ Hena kwôni ré bu *ôbi kibi Emen wôni yiri wô wo ôbi ré na ôbi kibi Emen na, ôbi a upé sa kôbi wo gengijn sa ôbi kibi Emen men, kwo bu gawra woj ôbi lê aنجaj derôre yiri a wô wo ôbi ré na ôbi lê aنجaj derôre na, a upé sa kôbi wo gengijn sa lê aنجaj derôre a men.

⁴² Na tu kwôlê a ené kelêngé hen, hena kwôni ré ay kam ka jali bô môni gwore a bij kwo dê wo perê megêri a hen wô wo ôbi ré na ôbi ton na, ôbi a ba upé sa kôbri ré.»

11

¹ Kirina Jésu hal bay tôri ka môj kibi wôô hen kô nij menba, ôbi ô naj sa iyére iyére wô geléji kwôlê men, derêji Kwôlo Dôri a men.

Kwôlo gengijn sa Ja men, kwôli kelêri a men
(Lk 7: 18-35)

² Kirina Ja yin dañgay a menba, toy kwôli aنجa Jésu Krist ré li hen

menba, ôbi jé bay tôri ré ô engeréri iyôŋ ba:

³ «Jôbi a na kwo a era hen bi laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?»

⁴ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Herêŋge ken ô kôlij Ja kwôli anga ken toy men, ka ken gel men hen.

⁵ Wôsa bay tu tijn gel kirijn men, bay moré ô ta dô men, bay *terbare berare men, meŋnê toy kwôlê men, bijné ka ma bérer men, bérer Kwôlo Dôri uwôlijin bijn bay nimré a men.

⁶ Yi derê yi wô sa kwôni wo dî ayê bôô wori ap né wô san.»

⁷ Kirijna bay tô Ja ôrji ta nijn menba, Jésu kôlijn bijné kwôli iyôŋ ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen ba?

⁸ A ken ô gelé na mi pôn dî ba? Ken ô gelé na gawra wo tôbe bargay ka dôri hen ba? Wôsa bijné ka tôbe bargay ka dôri dôri hen na, mô na bô iyé kilmé a dî.

⁹ A nijnba, na mi a kené ô gelé dî ba? Ken ô gelé na *ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, na ôbi kibi Emen bi, aŋ ôbi gôlijn ôbi kibi Emen ap sôŋ.

¹⁰ Wôsa bay na kôl kwôli Ja ôbi jé bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Toy, en jé mana wunjé tumôm a bi ré janê geré wom.»

¹¹ Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen. En kelêŋge perê gawrê ka yébá a yêjí hen na, en gel kwôni wo a dampnê mójn Ja ôbi lê batêm iyôŋ ba naj, nijnba, kwo bay bôri mójn ani ré iyôŋ bô *emê iyére to derômaran a hen na, na kwo dami dêri.

¹² Ayij tôri sa Ja ôbi lê batêm a kwôy saj kemnêŋ na, emê iyére to derômaran a na bay lere bégerem menba, na bay lere bégerem bay ka hen a ayê ciré lijn toji.

¹³ Wôsa kwôlo gengip sa emê iyére hende to hen na, tôto to *Moyis naj bay kibi Emen na kôl kwôle kwôy saj sa Ja ôbi lê batêm a.

¹⁴ Hena kené gey henê wo ré na tiri ba, ôbi a na *Eli wo bay na kôl ré sa hen.

¹⁵ Kwôni wo mari ya aja ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.

¹⁶ Kenbay gawrê ka kemnêŋ hen na ayêŋge gengip naj kamrê ka mô tu wolé uwôgerij megêrji kanj ta kôl iyôŋ ba:

¹⁷ *<Nini ibéŋge têgê menba, ken wôô sara ré men, nini kebe kurôŋ temare dôô kôba ken sôm ré a men.‑>*

¹⁸ Wôsa kirijna Ja ôbi lê batêm saj na ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a men, menba, bay kôl iyôŋ ba: «Tunu to habij yi bôri a.‑»

¹⁹ Nôbi *Kema Gawra en sa aj ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôŋ ba: «Geléŋge ôbi lamê naji ôbi kwoyé wo na, ôbi na melajn *bay engé wôgê naj bay têrij a men.‑ Nijnba, jé lê woj derôre na, gel tu melênê wo Emen.‑»

*Kwôlo Jésu kôlij sa iyére to kap bê bôre sari a
(Lk 10: 13-15)*

²⁰ Na ôbi á, Jésu ré nay bijné ka sa iyére to ôbi na lijn kwônê gejê wori ya hen wôsa bay dî tô têrij toji ba ré.

²¹ «Ayi, bijné ka Kworajin, bô emê yi wô sarñge! Ayi, bijné ka Bêtsayda bô emê yi wô sarñge! Hena anjan gjiné ka lijn sa iyére tonge a hen na, henaj né lijn na Tir a ley Sidôn a ley na, na ca yen a bay henaj né haare bargay ka yêgerij men, loberé bunu yirji a a men bi ciré gelé wo ciré bul cêgeriji bijn têrij toji nijn.

²² Na ôbi á, ené kelêŋge hen, Wulê wo bay a jôrijn kwôlê sa bijné a hen na, si Tir naj Sidôn kwôlê a jôrij sarji a lôg gôlijn kwoyge.

²³ A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay ré ayêrê kwôy ôrij ta derômaran a ba? Ma herbé kwôy dögé iyom temare a ka na kirij ka habij hen. Wôsa gejê wo na lijn perêrñge a hen henaj ré lijn na perê bijné ka Sodôm a na, bay henaj né ba ya tô.

²⁴ Ôbi a, ené kelênge waŋ ta, Wulê wo bay a jerê kwôlê sa bijné a hen na, kwoŋge a dê kwo Sodôm aj tô.»

*Erange legen a bi ken sa dô bul
(Lk 10: 21-22)*

²⁵ Kirij bay ka hen na, Jésu ay tô iyêlê kôl iyôŋ ba: «En ay kem Iban Kelma wo derômaran a naj kwo sa terare a na, wôsa ju uwôbijn bay tu melênê naj bay tu jôrjnare are bay ka hen aj ju yêge sarji gelij bijné ka bay bôrji mega ani ré hen dî.

²⁶ Na iyôŋ a Iban na jeré genge naj bô derê wom.»

²⁷ «Iban bén are kêm kôben a, kwôni wo hôñ Kema ba naj, na Ibari pôn dô men, kwôni wo hôñ Iban ba, naj nijnba, na nôbi Kemari pôn nêj hajê men, ka en yêge sari nô biji hen a men mera.

²⁸ Eranje legen a kenbay kêm ka ken pô aŋga néy aj merênênge hen na sa enge sarnge a aj ken dô bul.

²⁹ Ulênge jug wujê törnge a men, ken toy halê wujê a men, wôsa ena gawra wo kalêren jal men, en dôbe san a men, aj ka upé kini derê bul wonge.

³⁰ Wôsa jug wujê na kwo ayêri ôm né men, ari perê kajê kôba gwa a men.»

12

*Jésu a na ôbi sa merê ta
(Mk 2: 23-28, Lk 6: 1-5)*

¹ Sem cêgê menba, Jésu naj bay tôri ôrji si bô yagê kaw bay uwôgeji blé hen naj *sa merê ta, kurôn li bay tôri menba, bay pôy sa kaw bay ka hen wuray ôm.

² Kirija Parisinjêñê gel hen iyôŋ menba, bay kôlin Jésu iyôŋ ba: «Wô mi a bay tôm ré li aŋga tôô to *Moyis jô lê naj sa merê ta a hen ba?»

³ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na ken dêŋse kwôli aŋga kelma Dabid na li kirija kurôn na liji naj bijné kari hen né ba?»

⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a, aj pô mapa wo bay tibij Emen wo na yi

gengij sarji ré hen. Mapa bi wo hen tôô tona na dî bijn na bay bê kwôbe mera hen ômji.

⁵ Laba na ken dêŋse kwôlo tôô to Moyis na kôl iyôŋ ba: «Kwôni ré li je naj sa sa merê ta ré hen né ba?» Menba, bay bê kwôbe ka li je wojî bô iyéy Emen a naj sa sa merê ta hen ba kwôlê bu sarji ré men.

⁶ Nijnba, en kelênge, aŋga gôlij iyéy Emen hen na, yi na ya.

⁷ Hena ré kené hôñ bô kwôlo lîj bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «En gey na wo kené bô tu na to megêrñge dîba na bê kwôbe wo naj lari hen né.» Hen ba ré kené perê bijné ka kwôlê wôni bu sarji ré hen né.

⁸ Wôsa nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

*Gawra wo kôbri ma
(Mk 3: 1-6, Lk 6: 6-11)*

⁹ Kirija Jésu dî kirij bay ka hen aj ô aj menba, ô bô *iyéy dapare toji to pôni a.

¹⁰ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo kôbri ma dêbu ya men. Menba, Parisinjêñê engere Jésu iyôŋ ba: «Berarê kwôni sa merê ta a ba dô hari ba?» Bay eŋgereri hen iyôŋ bi ciré uwôli kwôlê sari a.

¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «I a perêrñge a hen a demaŋne tori ré pôn aj kurij bô iyom a sa merê ta aj ôbi a erê sa ô ayêre ta ré ba?»

¹² A hen ba, gawra gôlij demaŋne ré ba? Iyôŋ ba lê derê sa merê ta a kôba tôô tona jôô lê ré men.»

¹³ Menba, Jésu kôljin gawra bi wo hen iyôŋ ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta aj kôbri bi wo hen hô berare môj megari hen iyôŋ hôrij.

¹⁴ Menba, Parisinjêñê siji nô aj ô erméji kwôlê sa aŋga ciré lê aja ciré derij Jésu.

Jésu na mana wo Emen dôri

¹⁵ Jésu hôñ wo bay ré gey deréri menba, ôbi dî kirij bay ka hen aj ô ta, menba, bijné kwône ô tôri a aj ôbi berare bay ômpnare kêm.

¹⁶ Menba, ôbi banji dô bi bay ré li bi bay ré hôñ wo ré na nôbi ré pa pa.

¹⁷ Aj bi kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen na, ariri ré lij, ôbi na kôl iyôj ba:

¹⁸ «Emen kôl iyôj ba:

<Geléŋge, na mana wujê wo en dôri
bi a na men,
en piri men, wo yen dôren sari a men.

Na bé tunun a ba naj dî
aj ôbi a kelê kwôli lê aŋganê kaj
derôre bijn tô yê bijné kêm
men.

¹⁹ Ôbi a nàj nán kwôni ré men, a ulê
gura ré men,
kwôni a toyé tôri kanj ta tô geré ré
men.

²⁰ Ôbi a biyê gusera wo laj nij hen
né men,
a barê lampâ to enge jêê hen né a men,
kwôy wo aŋgan derôre a enjin
kirij.

²¹ Aj tô yê bijné kêm a bijn bôrji sari
a.» »

*Bijné kôl Jésu ré na ôbi sa tunu to
habij*

(Mk 3: 22-30, Lk 11: 14-23)

²² Kirij bay ka hen na, bay eran
naj gawra wo tunu to habij yi bôri
a aj liri ôbi gel kirij né men, iyêl
kwôlê ré a men, menba, Jésu berari
aj ôbi iyêl men, gel kirij a men.

²³ Bijné kêm ka dêbu ya hen na,
harê liji menba, bay kôl iyôj ba:
«Ôbi na *kuŋga kelma Dabid ré ba?»

²⁴ Kirina Parisinêjê toy hen iyôj
menba, bay kôl iyôj ba: «Jésu
dage tunu to habij na naj néé
wo *Béyêljébul woj ôbi sa tunu to
habij hen.»

²⁵ Jésu hôñ ermé woji kêm nij
menba, ôbi kôlji iyôj ba: «Hena
bijné ka bô emê iyére to pôn a ré
sénji ba, bô emê bi wo hen, a ménin
men, hena bijné ka sa iyére a pôn ley
tô baliyare a ley a ré sénji ba hende
a yé sem né men.

²⁶ A hena Sidan ré dage yiri gaŋ
ba, emê iyére tori a soderij, a hena

ré na hen iyôj ba, emê iyére tori a
yé kwôy hare ba?

²⁷ A hena nôbi ené dage tunu to
habij nap néé wo Béyêljébul ba,
bay törŋje kenbay ba, dage tunu to
habij na naj néé wo i men ba? Na
bi wo hen a aŋga bay törŋje bay
ka hen li men hen a gelé wo kwôlê
wonge ré tiri ré hen.

²⁸ A hena ré na naj néé wo Tini
Emen a ené dagin tunu to habij
hende to hen ba, *emê iyére to Emen
era kwôy uŋéngé nij.

²⁹ Men, kwôni a lê iyeŋ a ré sé bô
iyé ôbi néé a aj pôrjî aŋgari baa
beréri harê tumô ba? Ôbi a harêri
tumô pa dem aja ré dîj yiri pôrjî
aŋgari tô.

³⁰ Iyôj ba, kwôni wo na naj en
ré ba na ôbi baren men, kwôni woj
ôbi dayê sa are naj en ré ba na ôbi
userérji men.

³¹ Na tôri bi wo hen a, ené
kelêŋge, têriŋ kêm naj tiiré hare
kêm na, Emen a dé bôri jalê bay lêre
a, ninba, kwôni wo tiiré Tunu toj
hendi bô bôrê na, Emen a dé bôri
jalê sari a ré kwôy.

³² Men, kwôni wo kôl kwôlo habij
gengij san nôbi *Kema Gawra ba,
Emen a dé bôri jalê sari a tô, ninba,
kwo kôl kwôlo habij gengij sa Tunu
toj hendi bô bôrê na, Emen a dé bôri
jalê sari a haw hen ré men, tôre
to cêgê ré a men.»

*Kwôli gengij sa gurô nap yêri
(Lk 6: 43-45)*

³³ «Kirij ka pôni a ba ken kôl gurô
wo hen ré dô men, yêri ré dô a men.
Men kwo pôni ken kôl gurô wo pôni
ré habij men, yêri ré habij a men.
Wôsa na yê gurô a lê a jeré hôñij
derêri naj habréri.

³⁴ Kenbay ka ken yi môj jênêre
iyôj men ken habij tiri a men hen
ka kelê Kwôlo Dôri na si iyeŋ ba?
Wôsa na aŋga wôn bô gawra dema
ré si kibri a hen tô.

³⁵ Gawra wo dôri sij na nan aŋgari ka dôri men, kwo habij kôba sij na nan aŋga ka habij men.

³⁶ Ôbi a, ené kelênge Wulê woj jerê kwôlê a na, kwôlê woj iyôŋ a tôŋ wo bijné na kilérê hen na, bay a derê tôri ta lêm lêm.

³⁷ Aj na kwôlô si kem a a bay ré dôrij kwôlê sam a men, na kwo si kem a a bay ré burem a men.»

Bay derê tô tôô to Emen nan Parisijêŋê engerij Jésu ré li ari gelé biji ciré gelé

(Mk 8: 11-12, Lk 11: 29-32)

³⁸ Bay derê tô tôô to Emen ka pôni nan Parisijêŋê engerij Jésu iyôŋ ba: «Kelma, nini gey bi jeré li aŋgan gelé bi njia gelé dema niné hônmem.»

³⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Bijné kaj bay bô habrê ka haw hen men, bay belé cêgeriji bij Emen hen kôba kôl ciré gey gelé men dê? Ka baj na nan aŋgan gelé ka *obi kibi Emen Jonas bi wo hen mera diba ka gelé ka dângi kani ré kwôy.»

⁴⁰ Môj kwo Jonas na li sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kuyê a hen na, nôbi Kema Gawra kôba na lê sa subu yoyre men, sa subu tu tare a men bô kamjnê a hen iyôŋ men.

⁴¹ Sa jerê kwôlê a na, bijné ka Ninibé a ulêji kwôlê sa bijné bay ka haw hen wôsa bay dô tô têrijn lêrijn ta sa kibi béré wo Jonas uwôl a. Aj kwo na ba hô dê Jonas aj tô.

⁴² Men, Wulê woj jerê kwôlê a na, tôlômne to Séba a hena aj a ulê kwôlê sa gawrê ka haw hen wôsa hende hena na kelaŋ aj era na wô toyé gwosoy kwôlê woj tu melênê wo Salomôn. Nijba, nà ná, kwôni wo gôlijn Salomôn aj hen kôba nà ya.»

Tunu to habij hera bô gawra hôrijn

(Lk 11: 24-26)

⁴³ Jésu hô kôl iyôŋ ba: «Kirija tunu to habij séjn bô kwôni a na, hende kayrê derô gwôlê woge kirij

kaj derê bul, hena hende ré uwop ré na,

⁴⁴ hende erem kôl iyôŋ ba: «Na herê kirij ka na en soj ya hen gelé sôj.» Kirija tunu hende to hen hera aja ré uwôj kirij bay ka hen yi senge men, sél dô men, are kêm yi naj kiniji a men na,

⁴⁵ hende hô ô pera tunu to habij to dângi jurgem to habij dê aj sa jôgijn nan tu. Bay siji bô kirij bay ka hen aj môrji ya aj gawra bi wo hen na, yiri habij dê kwo tumô aj tô. Kwo bijné ka haw hen kôba a yé na hen iyôŋ hende to hen men.»

Balê Jésu kaj tiri

(Mk 3: 31-35, Lk 8: 19-21)

⁴⁶ Kirija Jésu iyêl nan kwônê bijné ba ya tô menba, yori nan yênenri saji dêbu nô hen aj gey bi ciré iyêlê nap dî. [

⁴⁷ Menba, kwôni wo pôni kôli iyôŋ ba: «Ju toy, yom nan yênen dîbiji nô hen ya aj bay gey ciré iyêlê nap ju.»]

⁴⁸ Menba, Jésu hô kôlijn gawra bi wo hen sara iyôŋ ba: «Na i a na yon men, na si i a na yênen men ba?»

⁴⁹ Menba, ôbi ay kôbri gel sa bay tôri a aj kôl iyôŋ ba: «Gel, na yon nan yênen a na.

⁵⁰ Wôsa i i wo li bô geyé wo Iban wo mô derômaran a hen na, ôbi a na, yênen men, yêren men, yon a men hen.»

13

Gwosoy kwôlô gengin sa ôbi wusé kaw

(Mk 4: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Wulê wo ôbi kôlijn kwôlê bi wo hen na, ôbi ji si bô ira aj ô merê kibi cér a.

² Kirij bay ka hen na, kwônê bijné era sa daj ligiri a, aj li wo ôbi dây mô bô bato a aj diji kibi cér a.

³ Menba, ôbi iyêlji kwôlê nan gwosore dê, dê gengin sa are kwône kôl iyôŋ ba: «Gawra wo pôni si ô diré wusé kaw.

⁴ Kirija ôbi wuse kaw kari bay ka hen bô yagê a menba, ka pôni sa

herij bêngê geré menba, ciré sa gôl ôm

⁵ men, ka pôni herij kirij kaj jerew a menba, si dô hare nijba, terare to wurôbi to hanêre ré ôrij tôj ba naj.

⁶ Kirija tare jôrij menba, bay hay lew wôsa terare to bay ré bij hanêre tôj ba naj.

⁷ Men, ka pôni herij perê gesem a menba, gesem bi wo hen yêrji duu.

⁸ Men, ka pôni herij terare to dôri a aj yê dô, sarji ka pôni yê arew men, ka pôni yê tôre jii men, ka pôni yê tôre subu men.

⁹ Kwôni wo mari ya ba bi toy.»

Wô mi a Jésu ré iyêl kwôlê nap gwosore ba?

(Mk 4: 13-20, Lk 8: 11-15)

¹⁰ Menba, bay tôri usoji ligiri a aj engeriri iyôj ba: «Wô mi a jeré iyêlij bijné bay ka hen kwôlê naj gwosore ba?»

¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Kwoñge kenbay ba Emen bénge ken hôñ anga yi naj kini uwôbêrji ka bô *emê iyére to derômaraj a hen nij, nijba, bay ba ôrij naj kuni pelalê bi wo hen né.

¹² Wôsa kwôni wo naj ujné bay a hô biri a sara aj ôbi a ujné daman a. Nijba, kwo ari ujné kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a aj sôj.

¹³ Na ôbi á, ené iyêlji naj gwosore hen, wôsa bay bô kirij nijba, gel ani ré men, bay li mûn ciré toy kwôlê nijba, bay toy ré men, hôñ bôri ré a men.

¹⁴ Kwôlo ôbi Emen *Esay na kôl hen na, ariri lij gengin sarji, ôbi na kôl iyôj ba:

«Ka toyé kwôlê naj marjge nijba,
ka henê bôri ré men,
Ka berê kirij naj turnge nijba, ka
gelé ani ré a men.

¹⁵ Wôsa bijné bay ka hen na, bôrji deñgel men,

bay tôbe gurô marji a men,

bay luge tirji ta a men,

wô wo ma ciré gelé naj tirji men,

13:15 13: 15 Esay 6: 9-10

ma ciré toyé naj marji
aj ma ciré bê bôrji sara
aj ma ciré belé ujen aj bi ené
berarêji.»

¹⁶ Nijba, kwoñge kenbay ba yerjge a derêjge wôsa ken gel naj turnge men, ken toy naj marnge a men.

¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelêjge hen: bay kibi Emen naj bijné kaj bay lê angap derôre kwône na gey bi ciré gelé anga ken gel hen men, nijba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen nijba, bay toy ré a men.»

Bô kwôlo gengin sa ôbi wusé kaw
(Mk 4: 10-12, Lk 8: 9-10)

¹⁸ «Iyôj ba haw hen ken toy bô gwosore to ôbi wusé gusij kaw bay ka hen.

¹⁹ Kirija kwôni toy kwôlo gengin sa *emê iyére to derômaraj a aja ré hôñ bôri ré na, ôbi bare era sa mène kwôlo gawra bi wo hen ré toy hen aj aj ôbi yi mûn gusij kaw ka herij bêngê geré hen iyôj.

²⁰ Kwo yi mûn gusij kaw to herij kirij kaj jerew a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen aj enge naj yi derê.

²¹ Nijba, kwôni bi wo hen hanêri naj wôsa ôbi ñebe sa têri a sem ré menba, kirija angap bô emê kurij sari a ley bay gili gusij ley wô kibi kwôlê bi wo hen na, ôbi berij kôbri aj hôrj cêgê.

²² Kwo yi mûn gusij kaw ka herij perê gesem a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen hari nijba, ermé kwôlo sa terare a na men, kwôli angap ujné a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu aj li ani ré.

²³ Kwo yi mûn gusij kaw ka herij kirij ka dôri a hen na, na kwo toy kwôlê bi wo hen aj hôñ bôri dô men, lij ariri a men aj ôbi yi mûn kaw ka yê arew men, tôre jii men, tôre subu men hen iyôj.»

Gwosoy kwôlo gengin sa siwil

²⁴ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo ñaŋgi kôl iyôj ba: «*Emê

iyére to derômaraj a na, yi mega gawra wo ré ô wusé kaw ka dôri bô yagê wori a iyôŋ.

²⁵ Nijnba, kirijna yoyre wo bijné yi kum kêm nij menba, ôbi bayriri era sa wusu siwil a bô yagê bi wo hen a aj dijn yiri ô.

²⁶ Menba, kirijna kaw debu aj tô sarji menba, siwil kôba gel yere men.

²⁷ Manê ka gawra bi wo hen era sa kôli iyôŋ ba: «Kelma, na ju wusu na kaw ka dôri bô yagê wom a ré ba? Menba, li iyen a siwil ré sa si perê ba?»

²⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na ôbi bare a lê are bay ka hen.» Menba, manê kari bay ka hen kôli iyôŋ ba: «A iyôŋ ba njna erê terê aj.»

²⁹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «En enj, terênge aj né wô wo ma ka terê kaw ka dôri nap tu men,

³⁰ déngeji bi bay debu ñem kwôy kini walérji a. Aj na sa kôlijn bay walê kaw bi ré ñôr siwil tumô harê aj uwoy aj, aj kaw ka dôri hen ba ken wala sa bi bô béér a men. »

Gwosoy kwôlo gengin sa mutard (Mk 4: 30-32, Lk 13: 18-19)

³¹ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo ñaŋgi kôl iyôŋ ba: «Emê iyére to derômaraj a yi mûn gusin iluw wo gawra ay ô cé bô yagê wori a iyôŋ.

³² Gusin iluw bi wo hen na, dê dê gusin are kêm nijba, kirijna ôbi si ta nij na, dami dê tô gurô wo ba hen kêm aj ciré ka derômaraj era sa li gwoné woj ya.»

Gwosoy kwôlo gengin sa wubere (Lk 13: 20-21)

³³ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo ñaŋgi kôl iyôŋ ba: «Emê iyére to derômaraj a yi mûn wubere to dê to iyore ay polij nap kurmaŋ kuré kwôrô subu menba, liji sôr iyôŋ.»

Wô mi a Jésu ré iyêl kwôlê nap gwosore ba?

(Mk 4: 33-34)

³⁴ Jésu iyêljn bijné kwôlê bi wo kêm hen nap gwosore aj kwo ôbi ba kelê nap gwosore ré ba naj.

³⁵ Aj bi kwôlo *ôbi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré ljn. Ôbi na kôl iyôŋ ba:

«Na kelê kwôlê kêm nap gwosore yêgjn sa anja yi nap kini uwôbérji ca wo tô terare na dijn yen hen.»

Bô gwosore to gengin sa siwil

³⁶ Menba, Jésu dî kwônê bijné bay ka hen ré ô haji nij menba, ôbi herbo hera ira menba, bay tôri eraji ligiri a aj kôli iyôŋ ba: «Derêni bô gwosore to gengin sa siwil to bô yagê hen bi njna toyé.»

³⁷ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ôbi cé kaw ka dôri bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra.

³⁸ Men, bô yagê ba na sa terare men, kay cé ka dôri ba na bijné ka emê iyére to derômaraj a men, siwil ba na bijné ka Sidan men.

³⁹ Men, ôbi cé siwil hende to hen bô yagê a hen na, na ôbi bare woj Sidan bi men, tay walê kaw ba, na sa to sa terare a kerê hen men, bay walê kaw bay ka hen ba, na *manê ka derômaraj a men.

⁴⁰ Mûn kwo bay ñôrjn siwil aj harê bê a bô tare a hen iyôŋ na, a yé na hen iyôŋ hende to hen sa to sa terare a kerê a men.

⁴¹ Nôbi Kema Gawra na jo manê kajê ré era sa pô bijné kajn bay bê megérji bô têrjn a nap bay lê têrjn kêm aj bô emê iyére tori a.

⁴² Aj biji bô tare to dami a, kirijna bijné bay ka hen a sômnij men, ômnij kajniji mêmêrê mêmêrê a men ya.

⁴³ Nijnba, bay lê anjan derôre ba bay a peraŋgê mûn tare iyôŋ bô emê iyére to Ibarji a. Kwôni wo mari ya ana ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba bi toy.»

Gwosoy kwôlo gengin sa anjan upé ka uwôbe bô yagê nap mérjn

44 Menba, Jésu hô kôlji gwo soy kwôlo dângi sôj kôl iyônj ba: «Emê iyére to derômaran a yi môm angan ujé ka uwôbe bô yagé iyônj. Kwôni wo uwônj hen na, ô uwôbê tônj, yiri dôri damañ a aj ô sa ô perê ari ujéri kêm keléjn aj dî larirji sa ô kilij yagé bi wo hen.»

45 Menba, Jésu hô kôlji gwo soy kwôlo dângi kôl iyônj ba: «Emê iyére to derômaran a yi môm ôbi lê jeñga wo ôrij doy mérinj iyônj.

46 Kirija ôbi uwônj mérinj wo lariri damañ hen menba, ô sa ô perê ari ujéri kêm keléjn aj dî larirji sa ô kilij mérinj bi wo hen.»

Gwo soy kwôlo gengijn sa bera

47 Jésu hô kôlji gwo soy kwôlo dângi kôl iyônj ba: «Emê iyére to derômaran a yi môm bera to bay uwôl bô cér a aj pera kuyê ka tirji gay gay hen iyônj.

48 Kirija bera hende to hen wôn nin menba, bay uré bay wurore soj nô kwongé cér a aj cobe kuyê bay ka hen. Ka dami ba bay uwôl bô dñune toji a men, ka dê ba bay bén men.

49 Sa to sa terare a kerê hen na, a yé na hen iyônj hende to hen men. Manê ka derômaran a a era sa derê tu bijné ka dôri naj ka habij.

50 Aj ka habij bay ka hen na, bay a biji bô tare to dami a, na kirija ka bijné a sômê men emnê kajniji mèêrê mèêrê ya a men hen.»

Ari ujé ka kôrbi naj ka ôli

51 Jésu hô engerin bay tôri iyônj ba: «Ken hôñ bô kwôlê bi wo hen kêm njij ba?» Menba, bay uwôli sara iyônj ba ciré hôñ bôri kêm njij.

52 Menba, ôbi hô kôlji iyônj ba: «Ôbi lê magtubu wo yônj yônj wo tiri jôrjn sa anga ôbi gel a hen na, emê iyére to derômaran a yi môm ôbi iyéy iyére wo pô ari ujé kari ka kôrbi naj ka ôli bô béér wori iyônj.»

Bijné ka Najarêt kan Jésu (Mk 6: 1-6, Lk 4: 16-30)

53 Kirija Jésu gelji kwôlê naj gwo sore hende to hen kô njij menba, ôbi dî kirij bay ka hen aj ô.

54 Aj ô sa iyére tori a ô gelij bijé are bô *iyéy dajare a toji a aj bijé kêm ka toy kwôlê bi wo ôbi dô hen na, tiniji ge kay aj bay kôl iyônj ba: «Na i a biri tu melênê men, néé woj lij anga dê sa kirij bay ka hen iyônj ba?»

55 Menba, bay kôl iyônj ba: «Ôbi na kema Josêp woj ôbi albê gurô hen men, Mari a na yori men, *Jak men Josêp men Simô men Jud a men a na yêneri.

56 Yêneri kaj yébé kôba mörji perêrna na ya a men. Menba, tu melênê naj néé bi wo kêm hen ba i a biri ba?»

57 Kirij bay ka hen na, ermé woj liji kwôy aj bay kanni. Ninba, Jésu kôlji iyônj ba: «Ôbi kibi Emen na, kirij ka dângi a ba bay a biri kwôlê haji ninba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.»

58 Aj kirij bay ka hen na, ôbi li genê wôni gaj ré wô bê wo bay bi bôrji sari a ré hen.

14

Bay duu Ja ôbi lê batêm (Mk 6: 14-29, Lk 9: 7-9)

1 Wulê bi wo hen na, *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli Jésu wo ôm gôr kirij hen.

2 Menba, ôbi kôlji manê kari iyônj ba: «Gawra bi wo hen na, na Ja ôbi lê batêm a so perê bijé ka ma a bulo hera hen, na ôbi a, ôbi ré ôrij naj néé woj lij angan genê hen.»

3 Wôsa Hérôd na bi bay na bu Ja haârê uwôl dangay a wô kibi *Hérodiyad ton tami yêni Pilip to ôbi ejne hen.

4 Wôsa Ja na kôli iyônj ba: «Dé wo ré jeré ayê Hérodiyad lij tamnem ré.»

5 Gengijn sa kwôlê bi wo hen na, ôbi na gey dîré deréri, ninba, ôbi na kemnaj na kwônê bijé wôsa bay na bô Ja môm *ôbi kibi Emen iyônj.

⁶ Kirjna bay li geserê sa yê *Hérôd, menba, mōni Hérodiyad wô tumô bijné ka Hérôd uwôgeraji hen, aji wôrê wore bi wo hen dôri.

⁷ Menba, ôbi ay tôô desin yiri kôl iyôn ba: «Na mi, mi a hende ré engeren kôba, na bure.»

⁸ Menba, yore gwôsere aji mōni temale hende to hen kôli iyôn ba: «Ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.»

⁹ Tu Hérôd mène, ninba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwône kergê kari hen a men na, ôbi ay tôô bi bay ré bure sa Ja bi.

¹⁰ Menba, ôbi kôlji bay ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm dangay a.

¹¹ Bay aya sa Ja bô subra eraj sa bij mōni temale hende to hen, aji hende ôrij bij yore.

¹² Bay tô Ja era sa ay temayri ô emé, menba, bay ô kôlij Jésu kwôli.

*Jésu bij bijné ka dubu bay hen emé
(Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)*

¹³ Kirjna Jésu toy kwôli temay Ja hen iyôn menba, ôbi day bô bato a ô sêd wolé naj iyére derô gwôlê, kirjna bijné toy wo ôbi ré day bô bato a ô ta menba, bay sooro naj sa iyére iyére ôrji kibi cér a têm têm tôri a naj têrji.

¹⁴ Kirjna ôbi herbo tôj bô bato menba, ôbi gel kwône bijné menba, tirji liri ja daman menba, ôbi berare bay ômpare.

¹⁵ Na perare nij, menba, bay tô Jésu era ligiri a aji kôli iyôn ba: «Kirjin ka na na, kelanj men, kirjin kôba kô a men hen na, kôlij bijné bi ré ô perê ira ô wogé ani kelé emé.»

¹⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Nana ôrjin doy bi bay ré ô ré, kenbay ken biji angap emé.»

¹⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «Nini naj mapa bay naj kuyê wôô a men mera.»

¹⁸ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Erange ben na.»

¹⁹ Menba, ôbi bij bijné mô tôj sa kalmê a hen aji pô mapa wo bay naj kam kuyê ka wôô hen aji bô

kirjin si derômaran aji lij Emen dosé menba, biilê aji bij bay tôri bi ré cép bijné bay ka hen.

²⁰ Bijné bay ka hen, ôm uyirê aji tôri wo ba na, bay tô Jésu pô gwajê môj kibi wôô.

²¹ Kwône bijné bay ka ôm mapa bi wo hen na, impê na dubu bay. Yébé naj kamrê ba kwôni dêjsiji ré.

²² Kirjna bay bij bijné emê kô nij menba, ôbi bi bay tôri day bato ré ô tera aji dôbi diré kôlij bijné ré irê aji nij dema diré erê tôrji a tô.

Jésu ô sa kam a (Mk 6: 45-52, Ja 6: 15-21)

²³ Kirjna ôbi bi bijné ô nij menba, ôbi day sa keram a sêd wolé ô uwôlê Emen, kirjin bay ka hen na, kirjin yoy nij menba, ôbi na pini nêj hari.

²⁴ Bato wo bay tôri ré day hen na, na bôb a derô cér a nij, menba, mew liji daman wôsa kal guro si sarji.

²⁵ Menba, kirjna kwôrê ka tumô yel nij menba, Jésu era sa kam a si ligirji.

²⁶ Kirjna bay tôri gili wo ôbi era sa kam a si ligirji hen iyôn menba, harê liji aji bay kôl iyôn ba: «Na kamjê a era hen.» Menba, harê liji daman a menba, bay bi gura.

²⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Harênge ré, na nôbi Jésu, dênge bôrjge jal.»

²⁸ Menba, Piyêr kôli iyôn ba: «Kelma, hena ré na jôbi tiri ba, ju ay tôm bi na erê sa kam a legem a.»

²⁹ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Era..» Menba, Piyêr herbo bô bato a aji ô sa kam a si ligi Jésu.

³⁰ Ninba, kirjna ôbi bô wo kal ge daman hen, menba, harê liri menba, ôbi ay tô erê tô kam a menba, ôbi dô tôri kôlij Jésu iyôn ba: «Kelma, gôlij naj en men.»

³¹ Menba, Jésu je kôbri berijni ta aji kôli iyôn ba: «Ju meremné na wô ayê bôô wom wo dê bi ba?»

³² Menba, kirjna bay day bô bato a menba, kal iyer men.

³³ Bijné kêm ka bô bato a hen gel hen iyôŋ, menba, cubu gubarji tôŋ tumô Jésu a aŋ kôl iyôŋ ba: «Ju na Kema Emen bi tiri a men.»

*Jésu berare bay ômpare kwône Génésarêt a
(Mk 6: 53-56)*

³⁴ Kirijna bay d'ay tera menba, bay saji bô emê wo Génésarêt a.

³⁵ Bijné ka sa iyére hende to hen gelji Jésu hô menba, bay jé kôlinj bijné naj sa iyére iyére menba, bay eraj naj bay ômpare kêm sa biri.

³⁶ Men, bay uwôléri bi ré d'fîj ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen mera aŋ bijné kêm ka hebiri hen na, bay berare.

15

*Jésu gel habrê hara wo Jubnê nô
(Mk 7: 1-13)*

¹ Parisinjêñê naj *bay derê tô tôô to Emen henaji Jérusalêm a era ujné Jésu aŋ kôli iyôŋ ba:

² «Wô mi a bay tôm ré d'sage sa hara wo môpnêrma ba? Wôsa bay pul kôbriji ré menba, bay ôm are mera.»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «A kenbay, wô mi a kené d'sage tôô to Emen aŋ wô lij hara wonge d'i ba?

⁴ Wôsa Emen kôl iyôŋ ba: «Bij ibam naj yom kwôlé men, kwôni wo kôlinj ibari naj yori kwôlo habij ba bi bay diri.»

⁵ Menba, kenbay ken kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo kôlinj ibari naj yori iyôŋ ba: «Aŋga ré ené bêngé hen na, na bay a ené bij Emen hen.»

⁶ Hen iyôŋ na, kwôni bi wo hen li naj ibari naj yori ré nij. Aŋ turñge a ba, na aŋga dôri. Na hen iyôŋ a, kené ménij kwôlo Emen aŋ lij hara wonge hen né ba?

⁷ Kenbay kaj bay kelê kwôlê kebreñge wôô wôô hen, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlenge tumô kôl iyôŋ ba:

⁸ «Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na naj kibriji na mera d'fiba bôrji ba kelaŋ naj en.

⁹ Bay teben hen na déj iyôŋ men, aŋga bay gelij bijné hen, kôba na tôô to gawrê a men.»

*Aŋga li bô gawra kagemij
(Mk 7: 14-23)*

¹⁰ Jésu hô uwôga kwônê bijné ligiri a aŋ kôlji iyôŋ ba: «Toyéŋge kwôlo na kelê hen dô aŋ ken hôñ bôri.

¹¹ Na aŋga gawra ôm hen a lê a ôbi ré *kagemij hen né, nijba, na kwôlo soo kibri a lê a ôbi ré kagemij hen d'i.»

¹² Menba, bay tô Jésu uso d'a ligiri a aŋ kôli iyôŋ ba: «Kwôlo ju kôl hen tarij Parisinjêñê hen ba ju hôñ ham ba?»

¹³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Gurô wo yôŋ yôŋ wo na Iban wo derômaraŋ a a dôbê ré na, bay a derêri aŋ naj hanêri.

¹⁴ Déngeji, na bay tu tij ka berij megêrji bay tu tij tô jemna, hena ôbi tu tij ré berij megari ôbi tu tij tô jemna ba, bay wôô kêm a herijji bô iyom a.»

¹⁵ Menba, Piyér kôlinj Jésu iyôŋ ba: «Derêni bô gwosore hende to hen nija toyé.»

¹⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Kenbay kôba ken nêm henê bô gwosore hende to hen né men ba?

¹⁷ Ken hôñ mega wo aŋga ré hena kibi gawra ô bôri a ba, ôbi têrij na kaj aŋ ré ba?

¹⁸ Nijba, kwôlo soo kibri a na, na kwôlo ôbi eremnérê kwôli gaŋ gaŋ, aŋ na ôbi bi wo hen a lê a bôri ré kagemij hen.

¹⁹ Aŋga hena bô gawra bay a na: ermé kwôlo habij wo yi bô gawra a liri aŋa ôbi ré derij temare men, yip naj yébé bijné men, yipare top iyôŋ a tôŋ hen men, gômsij men, piyê kwôlê men, tiiré megari a a men hen.

²⁰ Na aŋga li a bô gawra ré kagemij bay a hen d'fiba emê are naj kôbi won kworij na a lê a bô gawra ré kagemij hen né.»

*Iyore to na Jub ré hen bi bôre sa Jésu a
(Mk 7: 24-30)*

²¹ Jésu dî kirij bay ka hen aji ô bô emê wo Tir a men Sidôn a men.

²² Menba, iyore to tô môj wo Kanan to bô emê iyére hende to hen era ligiri a sa kôli kañ ta kôl iyôj ba: «Kelma, *kunja kelma Dabid, bô tu na tijê men, wôsa tunu to habij gelij tu môjnen gusij aji yere lere damañ.»

²³ Nijnba, Jésu uwôle kwôlê wôni sara ré. Menba, bay tôri era ligiri aji kôli iyôj ba: «Dagere, wôsa hende kaarê kula tôrna gaj.»

²⁴ Menba, Jésu kôl iyôj ba: «Emen joon, na wô bijné ka *Israyêl ka yi mega gamgê ka ge kay hen mera.»

²⁵ Nijnba, hende era sa cubu gubare tumôri a aji kôli iyôj ba: «Kelma, en uwôlem li naj en men.»

²⁶ Menba, Jésu hô kôle iyôj ba: «Dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlij garê ré.»

²⁷ Menba, hende kôli iyôj ba: «Na tiri hari Kelma, nijnba, gañ gañ ba garê emnê habelê kwô wo herin tô kibi bay iyérji a hen né ba?»

²⁸ Menba, Jésu kôle iyôj ba: «Iyore, ayê bôô woré damañ, ô, ariri lij bérê môj bi wo me gey hen iyôj.» Kirij bay ka hen menba, môjne berare men.

Jésu berare bay ômpare to gay gay

²⁹ Jésu dî kirij bay ka hen aji ô dâ naj kibi cér wo Galilé. Kirij bay ka hen na, ôbi d'ay ô merê sa keram a.

³⁰ Menba, kwônê bijné era ligiri a naj bay lôrê men, bay tu tij men, bay merayê men, bijné ka iyêl kwôlê ré men, bay ômpare to gay gay sa diri tumôri a men aji ôbi berareji.

³¹ Bijné bay ka hen gel anja dôri ka dê kirij bay ka Jésu li hen: menjê iyêl men, bay merayê berare men, bay lôrê ô ta men, bay tu tij gel kirij a men, menba, bay ay kibi Emen wo Israyêl.

Jésu hô bijnê kwônê bijné emê sôj (Mk 8: 1-10)

³² Jésu uwôge bay tôri aji kôlji iyôj ba: «Tu bijné ka na lén ja damañ wôsa na sa subu nij wo bay li naj en na, aji anga bay ré ôm ba naj. Na dîji bi bay ré ô naj kurôj bôrji ré, wôsa nérji ma najê tô geré, aji ka pôni ma bijn iyére ré.»

³³ Menba, bay tôri kôli iyôj ba: «Naa lê iyeñ derô gwôlê na a nana uné anjan emê aja kwônê bijné bay ka hen ré emnê uyirê ba?»

³⁴ Menba, Jésu engeriji iyôj ba: «Ken ôrij naj mapa iyeñ ba?» Bay uwôli sara iyôj ba: «Nini naj mapa jurgem naj kam kuyê dê iyôj a men.»

³⁵ Menba, Jésu bi bay bijn bijné bay ka hen mô tôj terare a.

³⁶ Jésu enge mapa wo jurgem naj kam kuyê bay ka hen aji lij Emen dosé aji biilê tôj aji bijn bay tôri ré cén bijné bay ka hen.

³⁷ Bay kêm ôm uyirê aji bay pô tôri wo ba hen wiinê gwajê jurgem.

³⁸ Bijné bay ka ôm mapa bi wo hen na, imjnê na dubu pôrba, yébé naj kamrê ba kwôni dénsiji ré.

³⁹ Menba, ôbi kôlji bay ré ô in haji naj, menba, ôbi d'ay bô bato a ô bô emê wo Magadan a.

16

Parisinjêne nan Sadusinjêne gey anjan gjinê ciré gelé (Mk 8: 11-13, Lk 12: 54-56)

¹ Parisinjêne naj *Sadusinjêne jô kwini Jésu engeriri kwôlê wô sélijni kôl iyôj ba: «Li anjan gelé kani ka hena derômaraj a bénî njia gelé.»

² Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Perare ba, ken kôl iyôj ba, kiya kirij a berarê wô wo tare kurij aji li derômaraj sê hen

³ men, tô kirij ba, ken kôl emen né uwôngê kemnêj wô wo gelbarê têl tu kirij dê. Ken hôn gengé kirij hen iyôj menba, wô mi a kené hôn bô anja ken gel kemnêj hen né ba?

4 Bijné kaj bay bô habrê ka haw hen men, bay belé cêgeriji bij Emen hen kôba, kôl ciré gey gelé aŋgan gelé men dê? Ka bajn na naj aŋgan gelé ka Jonas bi wo hen mera dîba ka gelé ka dângi kani ré kwôy.»

Menba, ôbi dîji ap ô ta.

*Berêŋge wubere to Parisijêpê
naj to Sadusijêpê hen dô
(Mk 8: 14-21)*

5 Kirina si Jésu naj bay tôri d'ay ô tera nij, menba, bay tôri gerban pera mapa kôbriji a tô.

6 Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Dénge tu melênê sa yerŋe a wô wubere to Parisijêpê naj to Sadusijêpê.»

7 Menba, bay tôri engerij yirji kwôlê kôl iyôŋ ba: «Na wô wo nana gerban pera mapa kôbrena bi aja ôbi ré kôlji hen iyôŋ ba?»

8 Jésu toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi engeriji iyôŋ ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôrij né hen ba? Kenbay ka ayê bôô woŋge dê hen,

9 kenbay kôba ken hôñ né tô sôŋ ba? Ken erem sa mapa wo na bay mera aŋ bijné dubu bay na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway iyeŋ men ba?

10 Men, ken erem sa mapa wo na jurgem aŋ bijné dubu pôrba na ôm hen a ré ba? Men, tôri na ba na ken pô gway yere iyeŋ men ba?

11 Kamanj, ken li iyeŋ a kené hôñ wo kwôlo ené kelêŋge hen ré gengijn na sa mapa ré, kirina na en kelêŋge iyôŋ ba: «Berêŋge wubere to Parisijêpê naj to Sadusijêpê hen dô.»

12 Hen dema bay ré hôñ wo kwôlo Jésu ré kôlji hen na, ré gengijn na sa wubere ré nijba, ré gengijn na sa ari gelé ka Parisijêpê naj ka Sadusijêpê hen tô.

*Piyér kôl Jésu ré na Krist, kwo
Emen dôri hen
(Mk 8: 27-30, Lk 9: 18-21)*

13 Kirina Jésu sa bij Sésaré Pilip a menba, ôbi engerij bay tôri iyôŋ

ba: «Nôbi *Kema Gawra ba, bijné kôl ené na i ba?»

14 Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm men, ka pôni kôl jeré na *ôbi kibi Emen *Eli men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen Jérémi men, ka pôni kôl jeré na ôbi kibi Emen wo pôni perê megéri a men.»

15 Menba, ôbi hô kôlji iyôŋ ba: «A kenbay ba ken kôl ené na i men ba?»

16 Menba, Simô Piyér kôli iyôŋ ba: «Ju na *Krist Kema Emen wo mô tu geŋ hen.»

17 Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Simô kema Jonas, li yi derê wôsa na gawra a yêgê sa kwôlê bi wo hen bem hen né, nijba, na Iban wo derômaran a a yêgê sari bem hen.

18 Nôbi en kôlem, Piyér, ju na keram aŋ na sa keram bi wo hen a ené dîj tô églis tjinê ya. Na églis to temare a nêmê mêmêre ré kwôy.

19 Na bem lakêlê ka *emê iyére to derômaran a kôm a aŋga ju ha sa terare a na ba, a harin ta derômaran a men, ka ju busur sa terare a na ba, a beserij ta derômaran a men.»

20 Menba, Jésu yêge maa bay tôri bi bay ré kôlji kwôni dîré na Krist, kwo Emen dôri hen ré pa pa.

*Jésu kôl kwôli temare to dîré ma
menba, dîré jê sé kamnjê*

(Mk 8: 31 - 9: 1, Lk 9: 22-27)

21 Ayin tôri kirij bay ka hen na, Jésu kôlji bay tôri iyôŋ ba: «Na erê kwôy Jérusalêm a, aŋ surjê naj damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tô to Emen a gelen gusin damaj, aŋ bay a deren, nijba, sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamnjê men.»

22 Piyér biri ôrij wolé nayri aŋ kôli iyôŋ ba: «Kelma, bi aŋga iyôŋgi hen sa sam a ré men, bi Emen ayji aŋ sam a.»

23 Nijba, Jésu bul upéri aŋ kôli iyôŋ ba: «Ó kelaŋ nap en, Sidan, wôsa ju gey dôben harê bôn a. Ermé wom némij nap kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

24 Menba, Jésu kôlin bay tôri iyôŋ ba: «Hena kwôni ré gey era tôn a ba, bi uwôl yiri aj men, ay gurô tagelê wori woj temare sari a aj era tôn a.

25 Wôsa kwôni wo gey gemé yiri ba, yiri a ménij, nijba, kwôni wo uwôl yiri aj wô san na, ôbi a sa unéri hôrij men.

26 Hena kwôni ré uwon anga sa terare a na kêm aja ré mène merê tu gej wori ba, na mi a ôbi ré uwon bô a ba? Men, na mi a kwôni ré bé aja ré keranjin merê tu gej wori bi wo hen ba?

27 Wôsa nôbi Kema Gawra na hera sa terare a na naj dampare to Iban men, naj *manê ka derômaran a a men, aj i ba, na sa têbêri sa kôbri naj jé léri, jé léri.

28 Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, perê bijné ka na na, ka pôni a ma ré tô aj bay a gelen nôbi Kema Gawra na bulo hera naj dampare tijê wô emê iyére tijê.»

17

Tu Jésu bilij yi gay (Mk 9: 2-13, Lk 9: 28-36)

1 Wulê jii cégê menba, Jésu tô si Piyér naj *Jak naj yêni Ja aj ôrij naj ci sêd wolé naj bijné ta sa keram wo yêngi a.

2 Kirin bay ka hen na, tu Jésu bilij yi gay tirji a, wôsa tiri jerajnê môj tare to tay iyôŋ men, bargay kari kôba bilij bôrê môj kirin ka perangi iyôŋ a men.

3 Kirin bay ka hen na, bay tôri ka subu naj dî hen gel si *Moyis naj *Eli era sa iyêl naj dî.

4 Menba, Piyér kôlij Jésu iyôŋ ba: «Kelma, dô wo na merênge na mera. Hena jeré gey ba na lê iyéy gergé subu, pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.»

5 Piyér iyêl ba ya tô menba, kirin ka geri ka perange kirin so sa têlji ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyôŋ ba: «Kwo dfebe hen na, na Keman, en piri daman men, ôbi a na yi derê wupê a men, toyéngé kwôlê kibri a.»

6 Kirinbay tôri bay ka subu naj dî hen toy tô gawra bi wo hen menba, bay herin aj di kwiniji tôn wôsa harê liji daman.

7 Jésu uso ligirji a sa hebeji aj kôlji iyôŋ ba: «Harênge ré, henange ta.»

8 Kirinbay pô sarji ta menba, bay gel na Jésu a dfebe pini mera.

9 Bay herbo tôn sa keram a menba, Jésu yêge marji kôlji iyôŋ ba: «Kôlinge kwôni kwôli pelal wo kené gelo hen né kwôy wo nôbi *Kema Gawra na jip sij kampê.»

10 Menba, bay tôri engeriri iyôŋ ba: «Wô mi a *bay derê tô tôô to Emen ré kôl Eli a ré hera tumô *Krist kwo Emen dôri hen ba?»

11 Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na tiri, Eli a hera sa nanê are kêm hôrij naj kiniji kiniji.

12 Nijba, en kelênge Eli na hera nij, nijba, bay na hôni ré men, bay na liri aŋga bôrji gey a men, na hen iyôŋ a, bay ré gilij tun nôbi Kema Gawra gusin men hen.»

13 Hen dema bay tôri ré hôñ wo ôbi ré kôlji na kwôli Ja ôbi lê batêm hen tô.

Jésu dage tunu to habij sa kema (Mk 9: 14-29, Lk 9: 37-43)

14 Kirinbay Jésu naj bay tôri saji da naj kwônê bijné nij menba, gawra wo pôni so sa jubu gubari tôn tumôri a.

15 Aj kôli iyôŋ ba: «Kelma, bô tu ja to keman men, wôsa gesemem liri aj gelij tiri gusin daman men, liri aj ôbi herin bô tare a men, bô kam a a men kwôy kwôy.

16 Na en ôrij naj dî ô bij bay tôm nijba, bay nêm berarêri ré.»

17 Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Kenbay ka ayê bôô wonge naj aj ken mô wô lê habrê hen na, na merê na wô lê naj ken yôd ba? Men, na têê iyen a ené ulê bôn jalê sarange a ba? Erange naj kema bi ben na.»

18 Menba, Jésu ône tunu to habij hende to hen naj néeri menba, hende séj bô kema bi wo hen a, aj ôbi berare kirin bay ka hen.

¹⁹ Menba, bay tôri dôra ligiri a aj kôli iyôŋ ba: «Wô mi a na niné nêm dagê tunu to habij hende to hen né ba?»

²⁰ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Na wô ayê bôô wonge wo dê mera, wôsa na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, hena ayê bôô wonge henaŋ né dê mega gusinj siwre iyôŋ hari kôba, kené kôlij keram wo hen: <Dôrij ju ô wolé kirij ka na> kôba ôbi henaŋ ré dôrij dîba ani ka ré gelêŋge ba ré najé. [

²¹ Nijba, tunu to habij to hen iyôŋgi hen na, na uwôlê Emen men, jerê yi sa emê a men mera a nêmê dagêre.]»

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jê sé kamnjê wori a men

(Mk 9: 30-32, Lk 9: 43-45)

²² Kirija bay tô Jésu daj Galilé menba, ôbi kôli bay tôri iyôŋ ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bij bijné,

²³ aj bay a deren, aj sa wôô, aj sa subu tori menba, na jê sé kamnjê.» Kirij bay ka hen na, tirji li ja damaŋ wô kwôlô ôbi kôljî hen.

Têbê wôgê wo bô iyéy Emen a

²⁴ Kirija bay sa bij Kapérnayôm a menba, *bay enjé wôgê ka iyéy Emen a hen era sa ligi Piyér a aj kôli iyôŋ ba: «*Rabi wonge ba, têbe wôgê wo *iyéy Emen a ré ba?»

²⁵ Menba, Piyér uwôli sara iyôŋ ba: «Ôbi têbe.» Kirija bay ô ira menba, Jésu ay kwôlê aj kôlij Piyér iyôŋ ba: «Na kwôli mi a jeré erem ba? Kilmé ka sa terare a na ba, na si i a têbêji wôgê ba? Na kamniji laba, na kergê dî ba?»

²⁶ Menba, Piyér uwôli sara iyôŋ ba: «Na kergê.» Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Iyôŋ ba kam iyére ba têbe ré.

²⁷ Nijba, bi bô bijné ré mène ré na, ô ju ô ulê kuyi bô cér a aj kuyê ka tumô ka já beré hen na, ju bôl kayriji aj já ujné selé to a nêmê têbê wôgê wom men, kunê men. Ay, ju ôrij têbij wôgê wona.»

18

I a na kwo dami bô emê iyére to derômaraj a ba?

(Mk 9: 33-37,42-48, Lk 9: 46-48, 17: 1-2)

¹ Kirij bay ka hen na, bay tô Jésu uso ña jôb a ligiri a aj engereri iyôŋ ba: «I a na kwo dami bô *emê iyére to derômaraj a ba?»

² Menba, Jésu uwôga kema wo dê sa diri derôrji a,

³ aj kôljî iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen: hena kené bul ermé wonge ré aj ken yi môŋ kema wo dê bi wo na hen né a men na, ka ulê têrjge bô emê iyére to derômaraj a ré kwôy.

⁴ Na ôbi á, kwôni wo ermé wori ré yi môŋ kwo kema wo dê bi wo na hen na, ôbi a yé kwo dami bô emê iyére to derômaraj a.

⁵ Men, i i wo ñu kema wo dê mega kwo na hen, yiri a wô kibi henen na, na nôbi a ôbi ré beren a yiri a hen men.»

Têrij na, na anja habij damaj

⁶ «Kwôni wo li aj bijné ka iya ka bi bôrji san a aj yi môŋ kamrê iyôŋ ré herij na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a aj bay ré uwôli a bô cér a kôba na anja dê gôlij gusinj to Emen a gili hen hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurij.

⁷ Bijné ka sa terare a na, mô bô bô emê a wô kibi anjan lamê ka gay gay hen. Anjan lamê ba, a najé ré haji, nijba, bô emê a kurij sa ôbi lamê gawrê bê a bô têrij a hen.

⁸ Hena kôm ley, têm ley a ca lê aja jeré li têrij na, karji ju bêŋ kelanj aj ju mô tu gen naj kunum naj merayê dô dê wo jeré ô bô tare to yi naji kunu hen naji kôbem wôô men, têm wôô men hen.

⁹ A hena ré na tum a lê aja jeré li têrij na, dôre ju uléŋ kelanj, ju mô tu gen naj kunum naj tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhêŋ a to na tare to enje barij ré hen naj tum wôô hen.»

*Gwosoy kwôlo gengijn sa demajne to ge kay
(Lk 15: 1-7)*

10 «Berênge dô wô wo kwôni maa kelê diré berê bijné ka yi môj kamrê iyônj hen môj ani ré, wôsa en kelênge, *manê ka derômarañ a ka gemji hen na, yi kibi Iban wo derômarañ a ta ta wô sarji. [

11 Wôsa nôbi *Kema Gawra en era sa terare a na, na wô gôlij naj bijné ka ge kay hen.]

12 Na kwôli mi a kené ermé ba? Hena kwôni ré ôrij naj gamgê arew aji kwo pôn ge kay ba, ôbi a dé tô ka ba tôre denjêse kibi denjêse hen sa keram a bijn kwôni gemé aji dîj yiri ô wogij kwo pôn bi wo ge kay hen né ba?

13 Na tu kwôlê a ené kelênge hen, hena ôbi ré uwojni na, ôbi a lê yi derê damaj wô sari dê tô ka ba tôre denjêse kibi denjêse hen.

14 Na ôbi á, Ibarenge wo mô derômarañ a hen kôba, ré gey bi kema pôn nêj perê kamrê bay ka hen ré kay ré hen.»

Hena yê nem ré li têrij ba

15 «Hena jeré gel yê nem ré li têrij ba, ju ô kôli pini. Hena ôbi ré toy kwôlê kem a ba, ju hô bôri mega yê nem.

16 A hena ôbi ré toy ré ba, ju hô wogé megam wôni pôn réba wôô naj ju aji mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyônj ná, bi kwôlê kêm janij tumô bijné wôô réba subu a.

17 A hena ôbi ré hô toy ré a sôj ba, ken ôrij naj dî tumô églis a. A hena ôbi ré hô toy ré a sôj ba, ken bôri na mega ôbi henê Emen né men, môj *bay engé wôgê iyônj a men.

18 Na tu kwôlê a ené kelênge hen, anga ken ha sa terare a na ba, Emen a harê derômarañ a men, ka ken buser sa terare a na ba, Emen a beseré derômarañ a a men.»

Uwôlê Emen

19 «En kelênge hena bijné wôô perêrge a hen sa terare a na, bi bôrji pôn engerij ani kani na, Iban wo mô derômarañ a hen a biji are bay ka hen.

20 Wôsa kirija bijné wôô ley subu ley danji nap henen na, nôbi ena perêrji a ya men.»

Kwôlo gengijn sa kwôni wo kap dé bôri jalê sa megari a

21 Piyér uso da ligi Jésu a aji kôli iyônj ba: «Kelma, hena yênen ré lén habijin ba, na dé bôn jalê sari a têê iyej ba? Têê jurgem ba?»

22 Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Na têê jurgem mera ré, nijba, na têê tôre jurgem kini jurgem dî.

23 Na ôbi á, emê iyére to derômarañ a na, yi môj kelma wo gey bi manê kari ré dêjseri aṅgari ka ré yi kôbriji a hen.

24 Kirija ôbi ay tô dejsê ari ujé kari bay ka hen menba, bay eraj naj gawra wo ré têbê na milinôn arew bay.

25 Ani ka gawra bi wo hen ré têbij ba naj menba, kelma bi wo hen ay tôô bi bay ré pôrji keléj ôbi naj tamni naj kamni naj ari ujéri kêm aji bay ré eraj naj larirji sa têbij telare hende to hen kêm.

26 Menba, gawra bi wo hen kurij tjinare tumôri a aji kôli iyônj ba: «Kelma, bô tu na tijê men aji na têbem kerê senge.»

27 Menba, kelma bi wo hen bô tiri tô lê ja a menba, dô telare hende to hen sari a aji dîrî ô sari senge.

28 Kirija gawra bi wo hen so iyé kelma hen iyônj menba, ôbi jimip naj megari wo ré biri gursu sak môj menba, ôbi biri yêêri tu temare a aji kôli iyônj ba: «Já têben telare tijê kemnêj kemnêj.»

29 Menba, megari bi wo hen kurij tôj tumôri a aji uwôlêri kôl iyônj ba: «Bô tu na tijê men aji na têbem kerê senge.»

30 Nijba, ôbi gey toyé biri ré, aji ôrij naj dî ô uwôli dañgay a kwôy

wo ôbi eñgijn telare tori hende to hen kô.

³¹ Menba, kirija megêri gel anga ôbi lij megari bi wo hen iyôn na, yi tu ja ajan bay ô dôrij kelma woj aña megarji ré la hen.

³² Menba, kelma uwôgari ajan kôli iyôn ba: «Ôbi bô habrê, wô sômê wo ju sôm san a ajan en dô telare tjinê sam a hen na,

³³ jôbi kôba ré jeré berê tu ja to megam bi wo hen môt kwo nôbi en bôrij tu ja tom hen iyôn men ré ba?»

³⁴ Bô kelma tari ajan ôbi bi bay biri uwôl dañgay a kwôy wo ôbi têbijn telare tori hende to hen kô.

³⁵ Iyôn ba, hena kené dî bôrñge jal sa megérñge a najn bôô pôn ré ba, na hen iyôn hende to hen a Iban wo derômaran a hen ré dé bôri jalê sarnge a ré men.»

19

Kwôlo Jésu gelip bijné gengijn sa karinpare kurô (Mk 10: 1-12)

¹ Kirija Jésu dôrij bijné kwôlê hen iyôn kô nijn, menba, ôbi hena emê wo Galilé a ô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdê a.

² Kwônê bijné ô tôri a menba, kirijn bay ka hen, ôbi berare bay ômpare.

³ Menba, Parisipnêne ka pôni jô kwini ajan engeriri kwôlê wô sélin bôri kôl iyôn ba: «Tôô tona kôl wo iba ré dagê tamni naj bô geyé wori hari ba?»

⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na ken dêñse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba, ayin tôri kirija Emen dîj tô terare na, ôbi dî gawrê iba naj iyore ré ba?

⁵ Ajan ôbi kôl iyôn ba: «Na wôsa bi wo hen ajan iba ré dé ibari naj yori ajan ajan dé yiri naj tamni. Ajan bay wôô hen na, a yiji na gawra wo pôni.»

⁶ Mega hen iyôn na, bay na bijné wôô ré nijn, nijnba, bay yi mega gawra pôn. Na tôri bi wo hen ajan

kwôni ré bisiré aña Emen day lij kurôngi yi wo pôn hen né hen.»

⁷ Menba, bay hô uwôli sara iyôn ba: «A hena ré na hen iyôn menba, wô mi a tôô to *Moyis na ré kôl kirija kwôni ré dage tamni ba, ré buru magtubu ton bê tôre kôbre a ba?»

⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Na wô bô dengele wonge ajan Moyis na ré ayin tôô bi kené dage yébérñge hen diba tumô ba na hen iyôn né.»

⁹ Nijnba, nôbi, en kelêñge, hena iyore to ré yin naj kwôni ré tô ajan kurôre ré dagere ajan engijn to dangi na, ôbi yin na yinare ton têrij hen.»

¹⁰ Menba, bay tôri kôli iyôn ba: «A hena kwôli engé wo iba naj iyore ré ôm hen iyôn ba, bi engé yi naj mera ta?»

¹¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Na bijné kêm a nêmê henê bô kwôlê bi wo hen iyôn né, nijnba, na ka Tunu yêge sari biji hen a henê.»

¹² Wôsa anga a jôrijn gawra engé iyore na, tôrji kwône, mamê ka pôni na mamê bô yorji men, ka pôni na gawrê a lê a bay ré yin mamê men, ka pôni yi mamê naj bô geyé woj ajan ayin yirji uwôlijn bérê wô *emê iyére to derômaran a a men. Kwôni wo nêm bê bôri sa kwôlê bi wo hen ba, bi bi.»

Jésu tô kibri sa kamrê ka dé dé a (Mk 10: 13-16, Lk 18: 15-17)

¹³ Bay eraj naj kamrê bi Jésu ré uwôl kôbri sarji a men, ré uwôl Emen wô sarji a men. Nijnba, bay tôri nay bijné bay ka hen.

¹⁴ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Dêñge kamrê bi era yen a diba ken jôrengeji ré, wôsa emê to derômaran a yi gengijn sa bijné ka yi mega kamrê bay ka hen iyôn.»

¹⁵ Menba, ôbi uwôl kôbri sa kamrê bay ka hen menba, ôbi ô ta hari nijn.

Kema mana woj ôbi ujné (Mk 10: 13-16, Lk 18: 18-20)

16 Kema mana wo pôni uso ligi Jésu a aj engereri iyôn ba: «*Rabi, na mi ka dôri a ené lê ana ené môrjin tu gej naj kunun ba?»

17 Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Wô mi a jeré engeren gengij sa aṅga dôri ba? Emen pôn nêj hari a na gawra wo dôri. Hena jeré gey merê tu gej ba, ju bi kwôlê sa tôô to Emen a.»

18 Menba, ôbi kôlij Jésu iyôn ba: «Na tôô to yôj ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Já deré gawra ré men, já yin yijnare top têrij né men, já gomsê ré men, já piyê kwôlê ré men,

19 já bijn ibam naj yom kwôlê men, já geyé megam mega wo ju geyij yem hen iyôn a men.»

20 Menba, kema mana bi wo hen hô kôlij Jésu iyôn ba: «Tôô hende to hen en li kêm nij. A na mi a hô ban a sôj ba?»

21 Menba, Jésu hô kôli iyôn ba: «Hena jeré gey yé gawra wo dôri cerêd ba, ju ô perê ari upérem kêm, ju kelén aj ju dî larirji cép bay nimré, aj já upé ari upé derômaraj a aj jôbi ju era tòn a.»

22 Kirija ôbi toy hen iyôn menba, tiri mène aj ôbi kurij ô ta wôsa ari upé kari mè gaj.

23 Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen, bi ôbi upé ré si bô emê iyére to derômaraj a na, iyére gan.

24 En kelêngé, jambal a sé lew si tu iyom libra gôlij ôbi upé bi ré si bô *emê iyére to Emen a.»

25 Kirija bay tôri toy hen iyôn menba, dê sarji aj bay kôl iyôn ba: «Hen iyôn ba, i a upé gelê ba?»

26 Menba, Jésu bôrji aj kôlji iyôn ba: «Tu gawrê ba, na aṅga gawra a nêmê lê ré, nijba, Emen nêm lê are kêm.»

27 Menba, Piyér kôli iyôn ba: «Ju gel, nini déj ari upérni kêm aj nini era tôm, a hen ba, kwoni nibay ba a yé iyen ba?»

28 Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen, kirija nôbi *Kema Gawra na sa erê merê sa gagay kenare woj hini emê wunjé sa terare to kôrbi a hen na, kenbay ka môj kibi wôô ka na ken ô tòn a hen kôba, ka sa merê sa gagay kenare wojge a hen iyôn men, wô jeré kwôlê sa tô môj wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen men.

29 Aj i i wo dsoj iyére tori men, yêneri kaj yébé naj kaj impê men, dsoj ibari naj yori men, kamni men, sa terare tori men aj a men wô san na, ôbi a hô upé are bay ka hen têê arew hôrijn men, a merê tu gej naj kwini a men.

30 Biné kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen, na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen, a herê yé bay tumô men.»

20

Bay jé ka bô yagê tinador a

1 «*Emê iyére to derômaraj a yi némij môj ôbi iyéy yagê tinador wo jô kirij ô wogé bijné bi ré ô liri jé iyôn.

2 Bay bijn nan bay jé kari bay ka hen mega wulê pôn ba, ré na naj selé pôn a men, menba, ôbi biji bay ô bô yagê haji nij.

3 Tare uwoy dê menba, ôbi si tu wolé menba, gel bijné kaj bay wogé jé ka danji ka uwonji jé ré aj môrji senje déj iyôn hen.

4 Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Erêngé tô megêrjé bay jé a yan aj na sa têbêngé naj tô geréri.»

5 Menba, bay ô tô megêrji bay jé a haji nij. Ôbi iyéy yagê bi wo hen hô so nô naj tu tare men, tare to bôy kôbre a men menba, ôbi uwôj bijné menba, kôlji na mega wo ré kôlij ka tumô hen iyôn men.

6 Kirija ôbi hô so naj perare burgôm menba, ôbi uwôj bijné ka pôni ka môrji senje déj iyôn menba, ôbi engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené ô lê jé kemnêj né ba?»

⁷ Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: <Nini uwôŋj ré aja niné d'ebijen seŋge hen.› Menba, ôbi hô uwôli sara iyôŋ ba: <Erêŋge bô tijnador tjinê.› »

⁸ «Kirija tare ta kurij nij menba, ôbi iyéy tijnador hende to hen uwôga mana wori woj ôbi berê sa jé hen, bi ré uwôgaji aŋ ré têbiji ayin tô sa ka ré sa cêgê kwôy saj sa ka ré sa tô kirij a.

⁹ Biŋé ka ré era bô yagê perare burgôm hen kôba bay têbiji selé pôn pôn.

¹⁰ Ka ré era tô kirij hen na, erem mega wo ciré upé d'ê ka ré sa tu tare hen, nijba, bay têbiji na selé pôn pôn hende to hen men.

¹¹ Kirija bay uwôŋj selé pôn pôn hen iyôŋ menba, bôrji mène sa ôbi iyéy tijnador a.

¹² Aŋ bay kôl iyôŋ ba: <Kamanj ka era cêgê hen li jé na tare pôn nêŋ hare menba, ju têbiji némiŋ naj nibay ka niné era tô kirij aŋ tare uwoyéni men, nini merêne damaŋ a men hen ba?›

¹³ Menba, ôbi uwôljip kwo pôni sara iyôŋ ba: <Melajnen, nôbi en lêm habij né, wôsa nana bijn sara wo ené têbêŋge tu tare pôn ba selé ré selé pôn ré ba?›

¹⁴ Enge selé tom to pôn hen aŋ ju ô erê wom ham nij. Kwo era cêgê hen kôba, na biri na selé pôn môŋ kwo en bem hen iyôŋ men.

¹⁵ Anja en gey lê naj ari unéren ba na lij né ba? Wô mi a jeré li terbéré sa anja dôri ka en li hen ba?

¹⁶ Na ôbi á, ka era cêgê ré yé bay tumô men, bay tumô a yé bay cêgê men hen.› »

Jésu hô kôl kwôli temayri men, kwôli jé sé kampê wori a men
(Mk 10: 32-34, Lk 18: 31-34)

¹⁷ Kirija Jésu ô dîré erê Jérusalêm a naj bay tôri ka môj kibi wôô hen menba, ôbi kôlji geré iyôŋ ba:

¹⁸ «Ken toy, nana erêŋge na Jérusalêm a hen, aŋ bay a beren nôbi *Kema Gawra bijn damné kaj

bay bê kwôbe men, bay derê tô tôô to Emen a men, aŋ bay a d'én kwôlê woj temare san a.

¹⁹ Men, bay a nôgen bijné ka na Jubjnê ré hen men, bay a ayren men, bay a sên naj tinêre men, bay a bérén sa gurô tagelê aŋ na ma aŋ sa wôô, subu tori menba, na jé sé kamjnê.»

Anja yoo si Jak naj Ja uwôlijp Jésu

(Mk 10: 35-45, Lk 22: 25-27)

²⁰ Yoo kam Jébédé era ligi Jésu a naj kamne aŋ hende cubu gubare tumôri a aŋ engereri kwôlê.

²¹ Menba, ôbi kôle iyôŋ ba: «Me gey na mi ba?» Menba, hende uwôli sara iyôŋ ba: «Kamnen ka wôô na na, en gey bi kwo pôn ré sa mô sa kôm woj gusurô a men, kwo pôn ré sa mô sa kôm woj maa a men bô emê iyére tom a.»

²² Menba, Jésu uwôljip sara iyôŋ ba: «Anja ken engere hen ba, ken hôñ dô bi ba? Ka nêmê yê kam kaj bô emê ka na yê hen ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Nija nêmê yê seŋge.»

²³ Menba, ôbi uwôljip sara iyôŋ ba: «Ka yê kam kaj bô emê ka na yê hen haŋge, nijba, kwoj merê sa kôbi woj gusurô a men, kwon ma a a men na, na nôbi a gengé ré, nijba, na Iban a gengé kirij wô bijné kari ka ôbi na bu sa têrji nij hen.»

²⁴ Kirija bay tôri ka ba môj hen toy kwôlê bi wo hen menba, bôrji tarji sa megérji bay ka wôô hen.

²⁵ Menba, Jésu uwôgeji d'a kwari a aŋ kôlji iyôŋ ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa bijné kaji men, bijné ka damné kôba gôlij sarji a men.»

²⁶ Nijba, kenbay ba bi yi hen iyôŋ perêŋge a ré. Perêŋge a hen aŋa kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woŋge men,

²⁷ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woŋge men.

²⁸ Na hen iyôŋ a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a na, na wo bijné ré yi manê kanê ré, nijba,

na wô yé mana woji men, ayê yen bijn temare têbij sa bijné ka kwôni a men.»

*Jésu bij bay tu tij wôô gel kirij
(Mk 10: 46-52, Lk 18: 35-43)*

²⁹ Kirinja Jésu naj bay tôri di Jériko ap ô ta menba, kwônê bijné kôbe tôri.

³⁰ Bay tu tij wôô mô bêngê geré ap toy wo ré na Jésu a ré erê hen, menba, bay kôl kaj a iyônj ba: «Bô tu na toni men, Kelma, *kuunga kelma Dabid.»

³¹ Kwônê bijné nayji ap kôlji ré wôm tôj, menba, bay hô kôl naj néérji a iyônj ba: «Bô tu na toni men, Kelma, kuunga kelma Dabid.»

³² Menba, Jésu sebu tôj, ap uwôgaji ap kôlji iyônj ba: «Na mi a kené gey bi ené li bénge ba?»

³³ Menba, bay uwôli sara iyônj ba: «Kelma, niné gey gelé kirij.»

³⁴ Menba, Jésu bô tu na toji ap hebe tirji ap kirij bay ka hen na, bay gel kirij sél ap ô tôri a.

21

*Jésu si bô Jérusalêm a
(Mk 11: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)*

¹ Kirinja Jésu naj bay tôri saji da naj Jérusalêm menba, bay sa bijni Bêtpajé si kwa Keram wo Olibiyé,

² menba, Jésu je bay tôri wôô ap kôlji iyônj ba: «Erênge iyére to tumôrnge a hen ap ka upné kura harij tôj naj kemare kware a, bisiréngéji ken eraj ben.

³ Hena kwôni ré engeréngé ba, ken kôli iyônj ba: «Na Kelma a geyé.» Menba, bay a dénge ka eraj senge.»

⁴ Are bay ka hen yi hen iyônj, bi kwôlo *obi kibi Emen na kôl hen na, ariri ré lîj. Ôbi na kôl iyônj ba:

⁵ «Kôlinge bijné ka Sjnô iyônj ba: Gel, Kelma wonge era upnéngé hen ya.

Na gawra wo kaléri jal ap daya sa kura naj kemare tôre a.»

⁶ Menba, bay ô ap liji mega wo Jésu ré kôlji hen iyônj.

⁷ Bay ô eraj naj kura hende to hen naj kemare menba, bay bi bargay kaji cêgère a ap Jésu d'ay merê sara.

⁸ Menba, bijné kwône tô bargay kaji bi tô geré wo ôbi d'a ôrij ya hen men, ka pôni piya kôbi gurô sa bi ya a men.

⁹ Kwônê bijné bay ka hen ka pôni ka ge tumô men, ka ba cêgê men ap bay kaarê gura ôm iyônj ba: «Hosana, heramê yi wô sa *kuunga kelma Dabid, terê kibi yi wô sa kwo era naj hini Kelma hen men, heramê yi wô sa kwo mô ta d'en derômaraj a hen a men.»

¹⁰ Kirinja Jésu sa bijn Jérusalêm menba, bijné ka Jérusalêm a kêm sun ap bay engere iyônj ba: «Gawra bi wo hen na i ba?»

¹¹ Menba, kwônê bijné ka ré bari hen uwôlji sara iyônj ba: «Na Jésu woj ôbi kibi Emen wo Najarêt bô emê wo Galilé a.»

*Jésu ô bô iyéy Emen a
(Mk 11: 15-19, Lk 19: 45-48, Ja 2: 13-22)*

¹² Jésu si derô haba wo *iyéy Emen a menba, ôbi dage bijné kêm ka eraj naj aنجap gara hen men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê gursu naj ari merê ka bay d'ére derare gara hen hee a men.

¹³ Menba, ôbi kôlji iyônj ba: «Bay li bô magtubu to Emen a kôl iyônj ba: <Iyére tjinê a yé iyéy uwôlê Emen.› Menba, kenbay ken ayre lîj kini merê bandi.»

¹⁴ Kirij bay ka hen na, bay tu tij naj bay moré eraji ligiri a bô iyéy Emen a ap ôbi berariji.

¹⁵ Njiba, damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tô to Emen gelji aنجa dê sa kirij ka Jésu li kêm hen men, toy kamrê ka bi gura bô iyéy Emen a kôl iyônj ba: «Hini emê

yi wô sa kuŋga kelma Dabid» hen a men, menba, bôrji mène.

¹⁶ Menba, bay kôlij Jésu iyôŋ ba: «Ju toy kwôlo bay kôl hen ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Ew, en toy dô. Nijba, na ken dêŋse kwôlo na lîŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Na ju li aŋ kamrê ka dê dê naŋ kaj kibi kuba na heramem hen né ba?»

¹⁷ Menba, ôbi dîji aŋ, aŋ si ô, aŋ ô wulê Bétani.

Tôgôre to yêre naŋ aŋ Jésu tômne

(Mk 11: 12-14,20-24, Lk 13: 6-9)

¹⁸ Tô kirij wo bay hena Bétani ciré hera Jérusalêm a menba, kurôŋ li Jésu.

¹⁹ Ôbi gel tôgôre to dêbe bêŋgê geré menba, ôbi ô da dîrê karê yêre emê nijba, ôbi uwôŋ na mare mera. Menba, ôbi kôlij tôgôre hende to hen iyôŋ ba: «Ma yê cêgê ré nij yôd.» Menba, kirij bay ka hen na, tôgôre hende to hen hay.

²⁰ Kirija bay tôri gel hen iyôŋ menba, tiniji ge kay aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Na iyeŋ a tôgôre hende ré hay lew hen iyôŋ ba?»

²¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «En kelêŋge na tu kwôlê: hena kené meremné sa ayê bôô woŋge a ré ba, na anga ken gel sa tôgôre a hen, a kené lê mera ré nijba, hena kené kôlij keram wo hen <Dô yem ju ô kurij bô cér a> kôba, ariri a lîŋ.

²² Hena kené bi bôrnge sa Emen a ba, anga yôŋ yôŋ ka ken uwôli ba, ka uŋé.»

Tôô to Jésu lîŋ are kêm hen ba, na i a biri ba?

(Mk 11: 27-33, Lk 20: 1-8)

²³ Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a ô dôrij bînjé kwôlê menba, damné kaj bay bê kwôbe naŋ surjê eraji ligiri a aŋ kôli iyôŋ ba: «Na i a bem tôô hende to ju lîŋ are kêm hen ba?»

²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Nôbi kôba na engeréŋge kwôlê pôn men, hena kené uwôlen sara

dema ené kelêŋge na ba i a ben tôô hende to en lîŋ are bay ka kêm hen ba men.

²⁵ Batêm to Ja na lîŋ bînjé hen na, na hena na derômaraŋ a laba, na ligi gawré a dî ba?» Menba, bay nariŋ perêrji a kôl iyôŋ ba: «Hena nana kôl ré hena na derômaraŋ a ba, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba?»

²⁶ A hena nana kôl ré hena na ligi gawré ba, nana hôñ dô wo bînjé ré geyé ré, wôsa bay bô Ja mega ôbi kibi Emen iyôŋ.»

²⁷ Menba, bay kôlij Jésu iyôŋ ba: «Nini hôñ né.» Menba, ôbi kôlij iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, nôbi kôba, na kelêŋge na naŋ tôô to yôŋ a ené lîŋ are bay kêm hen né men.»

Kwôlo gengin sa kam gawra ka wôô hen

²⁸ Jésu hô kôlij iyôŋ ba erméŋge sa kwôlo na kelê hen: «Gawra wo pôni naŋ kamni wôô, menba, ôbi kôlij kwo suri iyôŋ ba: <Keman, kemnêŋ jôbi ju ô bô tjinadôr a.»

²⁹ Menba, kemari bi wo hen kôli iyôŋ ba: <Na erê ré, baba.» Sem cêgê menba, ôbi hô erem sa kôli bi wo hen a, menba, ô bô tjinadôr a.

³⁰ Ibarji kôlij ôbi cêgeri na mega bi wo ôbi ré kôlij kwo suri hen iyôŋ men. Nijba, kemari wo cêgê hen kôli iyôŋ ba: <Na erê, baba.» Menba, ôbi ô ré men.

³¹ Hen ba, kami gawra bay ka wôô hen na, na kwo yôŋ a lê tôô ibari ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Na kwo tumô hen.» Menba, Jésu hô uwôlji sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, *bay engé wôgê naŋ bay yîŋ yîŋare toj têrij a sé bô *emê iyére to Emen a tumôrnge.»

³² Wôsa Ja ôbi lê batêm era sa geléŋge geré woŋ derôre, menba, ken bi bôrnge sari a ré nijba, na bay engé wôgê naŋ bay yîŋ yîŋare toj têrij a bê bôrji sari a dî. Ken hôñ are bay ka hen dô a men, nijba,

ken bul cêgernge bij têrij ré wô bij bôrnge sari a ré.»

*Bay gemé tijnadör ka habijnné
(Mk 12: 1-12, Lk 20: 9-19)*

³³ Na hô kelênge gwosoy kwôlo dangi a sôj: «Gawra wo pôni na ôbi iyéy yagê tijnadör, ôbi ay haba woj gerem sara men, pi iyom wô uwôrij yêre men, li iyére toj gemé yagê bi wo hen sara. Ôbi bij bay yagê tijnadör yagê wori bi wo hen aji bay têbri naj geserê geserê aji dîn yiri ôrij kergare.

³⁴ Kirija kibi kelanê terê tijnadör hende to hen, ba ña nijn menba, ôbi jé manê kari ligi bijné bay ka hen a bi ré ô engé kwa yê tijnadör hende to hen eraj biri.

³⁵ Kirija bay jé bay ka hen saji menba, bay gemé yagê tijnadör hen, pôrji manê ka ôbi iyéy tijnadör hende to hen, aji bay sê kwo tumô men, bay duu kwo jôgij wôô men, bay gôbe kwo subi duu naj keram men.

³⁶ Menba, ôbi iyéy tijnadör hende to hen hô jé manê kari ka dangi kwône dê ka ré tumô hen aji menba, bijné bay ka hen pôrji sê men, duu ka pôni a men mega wo bay ré lij ka tumô hen iyôj sôj.

³⁷ Gerjéri menba, ôbi iyéy tijnadör bi wo hen jé kemari woj bôri yirji a aji kôl iyôj ba: «Ôbi ba, bay a kemnaj tini tô.»

³⁸ Nijba, bijné bay ka hen gelji kemari menba, bay kôl iyôj ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na, erange na deréngeri aji na bangé naj aŋga cibré ibari a hen kêm.»

³⁹ Menba, bay biri ôrij kelanj naj yagê tijnadör aji diiri.

⁴⁰ Hen ba, kirija ôbi iyéy tijnadör hende to hen hera ba, a lij bijné bay hen iyen nijn ba?»

⁴¹ Menba, bay uwôli sara iyôj ba: «Ôbi a deré bijné kaj bay bô habré bay ka hen aji ôbi a bij ka dangi

yagê bi wo hen aji kini terêre a ba, bay a biri yêre men.»

⁴² Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Na ken dênjse kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen né ba? Bay na kôl iyôj ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kajni hen na, ôbi a hô yé keram woj dé tô iyére. Na Kelma a lê are bay ka hen aji na aŋga dami gaj.»

⁴³ Na ôbi wo hen aja ené kelênge, emê iyére to Emen, a dôrij kôbrengé a aji an bay a bij tô yê wo dangi wo a bê kwôlê sa aŋga gengij sa emê iyére hende to hen. [

⁴⁴ Kwôni wo yôj yôj wo kurij sa keram bi wo hen na, gerjéri a tij men kwo keram bi wo hen kurij sari a ba, a hederéri men.]»

⁴⁵ Kirija damné ka bay bê kwôbe naj Parisijêjê toy gwosoy kwôlê bi wo hen iyôj menba, bay hôñ wo Jésu ré kôl gengin na sarji.

⁴⁶ Menba, bay woge geré wo ciré ñeréri, nijnba, bay harij kwônê bijé wôsa bijné bay ka hen, bô Jésu mega ôbi kibi Emen iyôj.

22

*Gwosoy kwôlê gengin sa gerê iyére
(Lk 14: 15-24)*

¹ Jésu hô ay gwosoy kwôlo dangi aji kôlji iyôj ba:

² «*Emê iyére to derômaran a yi mûn kelma wo bu sa tê gerê iyére to kemari iyôj.

³ Ôbi jé bay jé kari ré ô uwôgera bijné ka ré era kini gerê iyére hende to hen a menba, bijné bay ka ôbi jé uwôgêji hen kaj era.

⁴ Ôbi hô jé bay jé ka dangi ré hô ô kôlij bijné ka ré era kini gerê iyére a hen, iyôj ba, emê ré lij kô tôj nijn, wôsa en duu na kelbê naj uré ka uwoseré aji emê lij kô tôj nijn, erange bi na sa emêngé.

5 Bijné ka bay jé uwôgêji hen na, bay kaj uwôgê bi wo hen kibi bay jé aj kwo pôni ô bô yagê wori a men, kwo pôni ô wô lê jeŋga tori men.

6 Ka pôni pôrji bay jé bay ka hen séji aj derji.

7 Bô kelma bi wo hen tari aj ôbi jé asgarnê kari ô deré bay deré temare bay ka hen men, uwoyrij sa iyérji a men.

8 Menba, ôbi kôlij bay jé kari iyôŋ ba: <Emê liŋ kô nij, nijba, bijné ka ené uwôgeji hen kaj sa.

9 Erêŋge jérê geré aj bijné ka, ka ujnéji ba, ken kôlji ré era kini gerê iyére a na.»

10 Menba, bay jé ôrji tô geré aj kôlij bijné kêm ka bay uwojji hen ré eraji kini gerê iyére a aj bô iyére wôn jê jê ta. Perê bijné bay ka bay uwôgaji hen na, bay bô habrê ya men, bay bô derê kôba ya men.»

11 «Kelma era ira dîré sa gelé bijné ka ré mô kibi emê kini gerê iyére a hen, menba, ôbi gel gawra wo pôni wo dôba bargay kari kaj erê kini gerê iyére a ré hen,

12 menba, kelma kôli iyôŋ ba: <Melajnen, ju dôba bargay kam kaj erê kini gerê iyére a ré menba, ju li iyeŋ a jeré sa na ba?» Menba, gawra bi wo hen uwôj kwôlê woj kelê ré.

13 Menba, kelma kôlij manê kari iyôŋ ba: <Beréngiri ken haarê têri naj kôbri aj ken ôrin ô ulê nô dilemne a. Na kirin ka bijné sômnij men, ômij kajniji mêmêrê mêmêrê ya men hen.»

14 Na ôbi á, bay ré uwôgê bijné kwônê, nijba, bay a perê na côb iyôŋ mera.»

Têbê wôgê wo Sésar

(Mk 12: 13-17, Lk 20: 20-26)

15 Menba, Parisijnê ô ermé na ba, ciré lê iyeŋ a, ciré beré Jésu sa kwôli keléri a ba?

16 Menba, bay jé bijné kaji naj ka *Hérôd ô ligi Jésu a ap kôli iyôŋ ba: «*Rabi, nini hôñ wo kwôlo jeré kôl hen na, ré na tu kwôlê men, ju gelin bijné kwôlê woj tiri wo Emen gey

hen a men, wôsa jôbi na, ju harij kwôlo bay kôl gengin sam hen né men, ju dô tu kwôni ré a men.

17 Iyôŋ ba, ju kelêni kwôlo bôm a ninja toyé: Têbij kelma wo dami Sésar wôgê ba tôô tona gey hare ba?»

18 Jésu hôñ ermé woji wo habij bi wo hen tumô nijj aj uwôlji sara iyôŋ ba: «Kenbay ka kebreŋge wôô wôô hen, wô mi a kené sélen hen iyôŋ ba?

19 Benge selé to bay têbij wôgê hen pôn na na gelé.» Menba, bay eraj naj selé pôn sa gili.

20 Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Sa gawra naj anja bay dî yi selé hende to hen to na ba, gengin na sa i ba?»

21 Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba ré gengin na sa kelma wo dami Sésar. Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, anja na ka Sésar ba, ken bijn Sésar men, ka na ka Emen ba, ken bijn Emen.»

22 Kwôlo Jésu kôlji hen na, dê sarji aj bay dîri aj ô ta.

Sadusijnêŋe engerij Jésu kwôli jé sé kamjnê

(Mk 12: 18-27, Lk 20: 27-40)

23 *Sadusijnêŋe kôl bijné ka ma ré jê sé kamjnê ré. Wulê bi wo hen na, bay eraji ligi Jésu a aj engeriri kwôlê kôl iyôŋ ba:

24 «Rabi, tôô to *Moyis na kôl iyôŋ ba: <Hena bijné ré wôô tô yêni jare a ana kwo pôni ré ma dî tamni cêgeri a baa yê kema naj tu ba bi yêni wo ré baa cêgeri a hen ré ejne aj ré yêni kamrê bijn yêni wo ma hen.»

25 Aj mega wo sa iyére toni a na, bijné ka pôni na jurgem tô yêni jare a, menba, kwo iyêri enge iyore bay yê ré tô menba, ôbi ma dêre cêgeri a, yêni woj ôbi cêgeri ejne.

26 Menba, ôbi kôba ma dêre cêgeri a men, ôbi cêgeri wori kôba, na hen iyôŋ hende to hen kwôy wo bijné bay ka jurgem tô yêni jare a hen maji kêm.

²⁷ Sem cêgeriji a menba, iyore hende to hen kôba, ma men.

²⁸ Mega wo yi hen iyôŋ hen ba, wulê wo bijé ka ma a sa jê sé kamjnê hen na, kwo yôŋ a na kurôre pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen, na na kwôrpêre.»

²⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Kwôli kelérnge saŋgîn naj ken nono. Wôsa ken hôñ kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôñ ibé iyêrê wo Emen né a men.

³⁰ Wôsa wulê wo bijé ka ma a sa jê sé kamjnê hen na, imjnê a engé yébé ré men, yébé a engé imjnê ré a men, wôsa bay a yé môñ manê ka Emen derômaran a iyôŋ mera.

³¹ Kwôlo gengin sa jê sé kamjnê wo bijé ka ma hen ba, ken dêñse kwôlo Emen na kelérnge hen né ba? Ôbi na kôl iyôŋ ba:

³² *«Ena Emen wo si *Abraham, Isak naj Jakwôb tebe hen.»* Bijé ka ma na, tebe Emen né, njnba, na ka mô tu gej a tibri dî.»

³³ Bijé ka debu ya aŋ toy kwôlo Jésu kôl hen na, dê sarji.

Tôô to Emen kêm hen na, to yôŋ a dê megêre ba?

(Mk 12: 28-34, Lk 10: 25-28)

³⁴ Kirija Parisinjêne toy wo Jésu ré bu kibi Sadusinjêne hen iyôŋ menba, bay daj sarji aŋ ôrji upé Jésu.

³⁵ Aŋ kwo pôni perérji a na ôbi derê tô tôô to Emen wo pôni engerij Jésu kwôlê wô sélij bôri kôl iyôŋ ba:

³⁶ «Rabi, tôô to dami dê megêre ba na to yôŋ ba?»

³⁷ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Já peré Kelma wom Emen naj bôô pôn men, naj tunum kêm men, naj ermé wom kêm a men.

³⁸ Na tôô to tumô to dê megêre a hen.

³⁹ To dângi to némij naj to tumô hen a na: Gey megam mega wo ju geyin yem hen iyôŋ men.

22:32 22: 32 Sé nô 3: 6
22:37 22: 37 Détéronôm 6: 5
22: 44 Kurôŋ kibé 110: 1

⁴⁰ Tôô hende to wôô hen na, ay tô tôô to ba hen naj kwôlo bay kibi Emen na kôl hen kêm bô njn.»

Krist, kwo Emen dôri hen na kunja kelma Dabid ba?
(Mk 12: 35-37, Lk 20: 41-44)

⁴¹ Cêgê menba, Jésu engerij Parisinjêne ka daj kwari a hen kwôlê kôl iyôŋ ba:

⁴² «Na kwôli mi a kené erem sa *Krist, kwo Emen dôri hen a ba? Ôbi na kunja i ba?» Menba, bay uwôlji sara iyôŋ ba: «Ôbi na *kunja kelma Dabid.»

⁴³ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, wô mi a Tunu toj hendi bô bôrê na ré bij kelma Dabid uwôgeri <Kelma>, aŋ kôl iyôŋ ba:

⁴⁴ *«Kelma Emen na kôlij Kelma wujê iyôŋ ba: «Sa mô kôben woj gusurô.*

Kwôy wo na bij bay barem a yé aŋgan sêlê têm.» »

⁴⁵ A hena kelma Dabid ré uwôgeri <Kelma> ba, a lê iyen a ôbi ré yé kunjari sôŋ ba?»

⁴⁶ Menba, kwôni nêm uléri kwôlê wôni sara ré. Ayin tôri wulê bi wo hen na, kwôni woge wô engerij Jésu kwôlê ré njn.

23

Lêŋge môñ kwo Parisinjêne naj bay derê tô tôô to Emen liŋ hen iyôŋ né

(Mk 12: 38-39, Lk 11: 43-46, 14: 7, 20: 45-46)

¹ Jésu kôlij kwônê bijé naj bay tôri iyôŋ ba:

² «*Bay derê tô tôô to Emen naj Parisinjêne na, na bay derê tô tôô to Emen to *Moyis.

³ Iyôŋ ba, ken biŋgeji kwôlê men, kwôlê kêm wo bay kelérnge hen na, ken li ariri a men, njnba, bi jé lêrenge yi môñ kwoji hen iyôŋ né, wôsa bay kôl kwôlê menba, bay ba, li ariri ré men.

22:39 22: 39 Lébitik 19: 18 22:44

⁴ Bay pô anga néy néy dñj bijné sarji a, menba, bay ba, hebe ani naj kema kôbriji iyôj né kwôj.

⁵ Men, are kêm ka bay li hen na, na wô gelij yirji tu bijné a mera. Aji anga bay ha wô uwôlij Emen hen na, bay li dami dê ka bijné kêm. Men, bargay kaji ka bay tôbe hen kôba, bay dî kibriji yêjnê dê ka bijné kêm a men*.

⁶ Kini emê are a men, bô *iyéy dajare a a men na, bay gey na merê tumô bijné dñj.

⁷ Men, bay gey na wo bijné ré liji dosé tu wolé a men, bay ré uwôgerêji <*Rabi> men hen.

⁸ Nijba, kenbay ba, ken dî kwôni uwôgênge <Rabi> ré, wôsa Rabi wonje na pôn hari, aji kenbay kêm kena yénê.

⁹ Men, kwôni wo sa terare a na ba, ken uwôgeri <ibarni> ré, wôsa Ibarenge na pôn nêj hari ôbi a merê derômarañ a.

¹⁰ Men, ken bi kwôni uwôgênge <ôbi derê tumôrni> ré, wôsa ôbi derê tumôrge na pôn nêj hari, ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.

¹¹ Kwôni wo na kwo dami perêrge a na, ôbi a na mana wonje.

¹² Wôsa kwôni wo gey derê sari ta ba, bay a heraj naj dî tôj, nijba, kwo dôbe sa ba, bay a biri a derê sari ta men.»

Jésu nay bay derê tô tôô to Emen naj Parisijêne wô je lêreji

(Mk 12: 40, Lk 11: 39-52, 20: 47)

¹³ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naj Parisijêne kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusin yi wô sарнge, wôsa ken lugu kibi geré *emê iyére to derômarañ a jôrijn bijné, menba, ken gey erê bô ré men, ken jôrijn ka dñgi sé bô a a men.»

[

¹⁴ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naj Parisijêne kaj bay kelê

23:5 23: 5 Sé nô 13: 9,16, Kwônê bijné 15: 37-41 bi wo hen bô kam magtubu to dê dê a aji légere naj arip. Aji kirija bay ca uwôlê Emen na, bay ha kibi bisiniji a men, tô kôbriji a.

kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusin yi wô sарнge wôsa ken lam yébé kaj mamê enjij iyére toji men, ken uwôl Emen ta ta na dén iyôj wô tu bijné mera a men. Na ôbi á, bay ré jerê kwôlê sарнge a damaj hen.»]

¹⁵ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naj Parisijêne kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusin yi wô sарнge wôsa ken gôr bô cér naj sa terare wô wogé bijné bi ré bi bôrji sa tôô tonge a, aji kirija ken uwôj kwôni njip menba, ken liri ôbi yi na kwo a erê bô tare a gelênge aji sôj.»

¹⁶ «Kenbay bay derê tumô kirij kaj bay tu tij hen gusin yi wô sарнge, wôsa ken kôl iyôj ba: <Hena kwôni ré dusu yiri naj *iyéy Emen ba, ré li ani ré, nijba, hena kwôni ré dusu yiri naj lôr wo bô iyéy Emen a hen dema ariri ré lîj tô hen.»

¹⁷ Kwôbrê naj bay tu tij, lôr a dê iyéy Emen to li aji lôr bi wo hen yîj naj jengêri hen dî ba?

¹⁸ Men, ken hô kôl iyôj ba: <Hena kwôni ré dusu yiri naj kini gusulé gesamne ba, ré li ani ré, nijba, hena kwôni ré dusu yiri naj aŋgan bé ka yi sara hen dema ariri ré lîj tô.»

¹⁹ Bay tu tij aŋgan bé a dê kini gusulé gesamne ka li aji aŋgan bé bay ka hen yîj naj jengêri hen dî ba?

²⁰ Na ôbi á, kwôni wo ré dusu yiri naj kini gusulé gesamne ba, ré dusu yiri na naj aŋga yi sara hen a men.

²¹ Men kwôni wo ré dusu yiri naj iyéy Emen ba, ré dusu yiri na naj kwo mô bôrê a hen a men.

²² A hena kwôni ré dusu yiri naj derômarañ a ba, ôbi dusu yiri na naj gagay kenare wo Emen men, na naj kwo mô sara hen a men.»

²³ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naj Parisijêne kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusin yi wô sарнge, wôsa ken bi kibi aŋga

* **23:5 23: 5** Kwo Jubnê ba, bay li kwôlê Emen bi wo hen bô kam magtubu to dê dê a aji légere naj arip. Aji kirija bay ca uwôlê Emen na, bay ha kibi bisiniji a men, tô kôbriji a.

môj kaŋge kaj aŋgaj na kilij ka na si tamla men, uu men, têrêre aŋ ken kaj lê aŋga dôri ka yi bô tôô a hen, bay a na: lê aŋgaj derôre men, lê ka dôri men, lê are naŋ bôô pôn a men hen. Na are bay ka hen a ré kené lê men, liŋ tô ka dâŋgi ka ba hen a men.

²⁴ Kenbay bay tu tij ka ken dô tumô megêrnge hen, ken irge kam wô pôrjn kam aŋga dê dê ka yi bô a hen aŋ dema kené yê menba, ken soy jamal naŋ yere kêm ta men.»

²⁵ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisinjêne kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusin yi wô sarnge wôsa ken pul cêgi karbé toŋ yê are men, cêgi dasa kaŋge mera menba, bôrji ba ken bi na aŋga ken gômse hen men, ka ken li tu bôriyare sara hen a men.

²⁶ *Parisinjê woj ôbi tu tij, pul bô dasa naŋ asêt wom sél, menba, cêgeriji kôba, ré sélé men tô.»

²⁷ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisinjêne kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusin yi wô sarnge wôsa ken gelij môm sa kamnê ka bay liji bôrê nô aŋ dô gelé haji niŋba, bôrji ba, na ibé men, aŋga uyê a yé ya hen.

²⁸ Kenbay kôba, tu bijné a ba ken li yerŋe môm bijné kaj derôre iyôŋ, niŋba, bôrŋe a ba, kena bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô men, bay bô habrê a men.»

Jésu kôl kwôli gusin to a era hen (Lk 11: 47-51)

²⁹ «Kenbay bay derê tô tôô to Emen naŋ Parisinjêne kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen, gusin yi wô sarnge wôsa ken nan kamnê ka bay kibi Emen men, ken nan sa kamnê bijné kaj bay lê aŋgaj derôre hen dô a men.

³⁰ Aŋ ken kôl iyôŋ ba: <Hena na niné ya wulê wo balérni na derin bay kibi Emen hen na, na niné bijn naŋ ci sara ré.»

³¹ Hen iyôŋ ba, ken uwôl kwôlê sarnge a kenbay gaŋ men, ken gel wo kené na kwôŋgê bijné kaj bay deré bay kibi Emen bay ka hen men.

³² Dô, lêŋge hen iyôŋ yôd yôd bi gôljin kwo môjnêrnge aŋ.

³³ Kenbay ka ken yi môj jênêre iyôŋ hen, ka lê iyen a, kené ba erê bô tare toŋ *Géhén a ba?

³⁴ Na tôri bi wo hen aŋa ené jén naŋ bay kibi Emen men, naŋ bay tu melénê men, bay derê tô tôô to Emen bénge aŋ ka deré ka pôni men, ka béré ka pôni kabré gurô men, ka yémnê ka pôni ré tinêre bô iyéy daŋare tonge a men, ka deré sa tê ka pôni naŋ sa iyére iyére a men.

³⁵ Aŋ bi kwôlê ré bu sarnge wô kwôbri bijné kaj bay lê aŋgaj derôre wo bay na bi sa terare a na, ayin tôri sa kwo Abêl ôbi lê aŋgaj derôre hen kwôy saŋ sa kwo Jakari woj kema Baraki wo na ken diri perê iyéy Emen naŋ kini bê kwôbe hen.

³⁶ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen are bay ka kêm ka na ken li hen na, kwôlji a beré sa bijné ka haw hen.»

Jésu sôm wô je lê bijné ka Jérusalêm

(Lk 13: 34-35, 19: 41-44)

³⁷ «Bijné ka Jérusalêm, bijné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji legerŋe a hen, duu naŋ jerew a men hen, têê kwône en woge ené dayêŋge môm tôôre daŋ sa kamne tô mesérer a iyôŋ, niŋba, ken gey ré.

³⁸ Dô haw hen na, Emen a derê kôbri aŋ cêŋge sa iyére tonge kôbrenge a.

³⁹ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, ka gelen ré niŋ kwôy wo wuléri a nêmê aŋ ka kelê iyôŋ ba: <Terê kibi yi sa kwo era naŋ hini Kelma hen.»

24

*Jésu kôl kwôli ménê wo iyéy Emen
(Mk 13: 1-2, Lk 21: 5-6)*

¹ Jésu so bô *iyéy Emen a da erê ta nij, menba, bay tôri uso ligiri a aj gili iyéy Emen to ré jibij yi kêm hen.

² Menba, ôbi kôlji iyôj ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen: iyére hende to ken gel kêm yi hen na, keram wôni wo a ba ta sa megari a ba naj, bay kêm a ménij.»

*Gusij to bay a gelij bay tô Jésu
(Mk 13: 3-13, Lk 21: 7-19)*

³ Jésu mô sa Keram wo Olibiyé, menba, bay tôri era ligiri a aj biri ôrij wolé aj enririri kwôlo bu bôrji kôli iyôj ba: «Keléni, wulê wo yôj a, are bay ka kêm hen ré sa ba men, mi a gelé wo herarem ré ba da nij men, sa terare ré ta kerê nij ba a men.»

⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Déngé tu melênê sa yernge a, dîba ken dî kwôni lamêngé ré pa pa.»

⁵ Wôsa bijné kwône a era nai henen, a kelê iyôj ba: «Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen.» Aj bay a lamiñ bijné kwônê.

⁶ Ka toyé néé kumbul nai kwôli kumbul wo ôm d'a, ninba, ken dî tu melênê sa yernge a, dîba ken dî bôrnge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem, ninba, na gerjé wulê bi wo hen né tô.»

⁷ Tô yê pôn a lê kumbul nai tô yê wo dângi men, sa iyére pôn a sén nai to dângi men, terare a yebagin nai sa iyére gay gay men, kurôn a lê kirij a men.

⁸ Ninba, are bay ka kêm hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore iyôj.»

⁹ «Bay a ôrij nai ken tumô kilmé bi bay ré gelêngé gusij men, bay a deré ka pôni men, bay a tôrniengé nai kirij kirij a men, wô kibi henen.»

¹⁰ Na ôbi á, bijné kwône ré déjn ayê bôô wojî men, bay a pôrij sarji men, bay a tôrniy yirji a men.

¹¹ Bay kibi Emen kaj bay benare kwône a soo, aj bay a lamê bijné kwônê.

¹² Men, bijné a lê habrê sa megari a megari a kwôy wo peré wo yi bô bijné ka kwôni a hen a jalê.

¹³ Nijnba, kwôni wo bu bôri iyére kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê.

¹⁴ Bay a ulê bérê Kwôlo Dôri wo gengij sa *emê iyére to derômaran a hen nai kirij kirij sa terare a na, bij tô yê bijné kêm dema sa terare ré kerê tô.»

Jésu kôl kwôli bô emê wo dami wo a sa kurij bijné a

(Mk 13: 14-23, Lk 21: 20-24)

¹⁵ «Ka gelé aنجa habij ka mène kirij hen, mega wo *ôbi kibi Emen Daniyêl na kôl kwôliji ca tumô ré yé kirij ka yi nai jengêrji hen. (Kwôni wo dêñse kwôlê bi wo hen na, bi hôñ bô kwôlê bi wo hen dô.)

¹⁶ Iyôj ba, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men,

¹⁷ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men,

¹⁸ kwôni wo dêbe bô yagê wori ba, a upé kini hera ira wô ayê bargay kari ré a men.

¹⁹ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaj bay kwoo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men.

²⁰ Uwôlêngé Emen bi wulê bi wo ka gerij hen na, bi yi nai terbére a ré men, nai sa *sa merê ta a ré a men.

²¹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijné a upé hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayin tôri wo tô terare na dîj kwôy kemnêj men, kwôni a herê gelé bô emê bi wo hen iyôj ré nij a men.

²² Wôsa hena Emen hena ré kôl dîré jô kibi wulê bi wo hen ta ré na, kwôni pôn nêj iyôj wo hena ré gelê ba ré naijê, ninba, wô kibi bijné ka Emen ka ôbi tôrji hen na, ôbi ré jerê kibi wulê bi wo hen ta hen.

²³ Iyôŋ ba, hena kwôni ré kelêŋge *Krist, kwo Emen dôri hen ré na na ley, ré na yan ley na, ken bi bôrnge sa kwôlê wori a ré.

²⁴ Wôsa Kristnjê kaj bay benare hen nap bay kibi Emen kaj bay benare hen a soji ap a lê angan gelé naj kaj ginê ka dê kirij wô lamij bijé men, bijé ka Emen kôba, bay a masê wo ciré laméji a men.

²⁵ Iyôŋ ba, ken toy, en kelêŋge kwôliji ca tumô ninj.»

²⁶ «Hena bay ré kelêŋge Krist, kwo Emen dôri hen na derô gwôlêna, ba ken ô ré men, ôbi ré na bô ira na kôba ken bi bôrnge sara ré a men.

²⁷ Wôsa mega wulajê emen hena si tô emen ap ô kwôy si kini kurijnay tare a iyôŋ hen na, wulê wo nôbi *Kema Gawra na saj hen kôba, a yé na hen iyôŋ men.

²⁸ Na kirij ka temay are yi ya hen a, dunu ré daj ya men.»

Hera wo Kema Gawra (Mk 13: 24-27, Lk 21: 25-28)

²⁹ «Cêgi bô emê bi wo kêm hen na, tare to tay a berarê kirij ré ninj men, geserê a ené ré nij men, têbêŋne a herij ta men, angan néé ka derômaraj a a yebagij tij a men.

³⁰ Kirij bay ka hen na, angan gelé kajê nôbi Kema Gawra a gelé yirji derômaraj a ap tô yê bijé ka sa terare a na sômnê men, menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirij ka geri a naj néé wo dami men, dampnare to dami a men.

³¹ Kirij bay ka hen na, ôbi a jé manê kari ka derômaraj a naj burunjü to iyel daman dayrê sa bijé kari ka ôbi törji ka sa terare a na kêm ap kirij ka a baa ba naj.»

Jésu ay tôgôre gengin sa hera wori (Mk 13: 28-31, Lk 21: 29-33)

³² «Ayêŋge tôgôre ken gengin kirij, kirija tôgôre jubu ap libé hen na, ken kôl kami emen ré ba ña nij.

³³ Kenbay kôba, kirija ken gel wo are bay ka kêm hen sa nij na, ken

hôn wo nôbi Kema Gawra ené da kibi geré ninj.

³⁴ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba gej kirija are bay ka hen a saj.

³⁵ Derômaraj naj sa terare a najê ninjba, kwôlê wujê na, a najê ré kwôy.»

Merêŋge gej wôsa sa hera wo Jésu na, ken hôñ wulêri ré men, tayriri ré a men

(Mk 13: 32-37, Lk 17: 26-30,34-36)

³⁶ «Kwôlo gengin sa wulêri naj tayriri na, kwôni pôñ nêj iyôŋ hôñ né men, *manê ka derômaraj a hôñ né men, Kema kôba hôñ né a men, ninjba, na Ibari pôñ nêj hari a henê mera.

³⁷ Anja na li are bô wulê wo Nowé a hen na, a yé na hen iyôŋ hende to hen wulê wo nôbi Kema Gawra na heraj hen.

³⁸ Wôsa pa dema kami bélem na ré ay kirij tô na, bijé na ôm men, na yi men, na engeji yébé men, engin kamniji yébé men, hen iyôŋ kwôy wulê wo Nowé sij bô bato tori a.

³⁹ Bay erem sa ani a ré kwôy, kwôy wo kami bélem sa derji kêm ap, a yé na mega bi wo hen iyôŋ wulê wo nôbi Kema Gawra na heraj.

⁴⁰ Bijé wôô a ñebé bô yagê ba, bay a ayê kwo pôñ ap, bay a ñéñ kwo pôni men.

⁴¹ Yébé wôô a ñebé uwoyé kuré menba, to pôñ a ayin menba, to pôni a ba tôtj.

⁴² Déŋge tu melênê sa yerŋe a, wôsa ken hôñ wulê wo Kelma wonjé a saj hen né.

⁴³ Ken hôñ, hena ôbi iyéy iyére henaj ré hôñ wulê wo gemsa ré saj ba, ôbi henaj né merê sa têri a ñiba gemsa henaj né gemséri ré.

⁴⁴ Kenbay kôba, ken mô sa têrŋe a, wôsa ken hôñ, nôbi Kema Gawra na sa nap wulê wo ken bi bôrnge sara hen né.»

*Mana woj ôbi bê kwôlê nap kwoj ôbi narê kwôlê
(Lk 12: 41-48)*

45 «I a na mana woj ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melênê a men ba? Na kwo ôbi iyéyri a díri ré bô sa ari upéri men, sa bay jé kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêm nap wulêri men, tayriri men ba?

46 Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéyri sa aji uwogni li jé wori bi wo hen iyôj.

47 Na tu kwôlê a ené ena kelêngé hen, ôbi a díri berê sa ari upéri kêm.

48 Njinba, hena ôbi ré na mana wo habij aji erem iyôj ba: «Ôbi iyéyren ba ajiê tô.»

49 Aji sê megêri bay jé bay ka hen men, ôm men, yi nap bay kwoyé a men.

50 Ôbi iyéyri a sa nap wulê wo ôbi bu sa têri ré hen.

51 Aji ôbi a liri bisinne men, a gili gusin a men mega wo bay gilip bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô gusin hen iyôj. Kirijn bay ka hen na, bijné a sômnê ya men, a emnê kajniji mêmêrê mêmêrê ya a men.»

25

Kwôlo gengin sa kam kalmê ka môj hen

(Mt 24: 42-44, Lk 12: 35-40)

1 «Iyôj ba, emê iyére to derômaraj yi mega kam kalmê ka môj ka pô lampo toji jôrijn kwini ôbi kurô iyôj.

2 Perê kam kalmê bay ka môj hen na, ka bay na bay tu melênê men, ka bay na bay galê men.

3 Kaj bay galê hen na, erapji nap wej wo dangi kôbriji a ré.

4 Njinba, kaj bay tu melênê hen na, erapji nap wej lampo toji bô gwolé a kôbriji a.

5 Mega wo tê ôbi kurô bi wo hen ba geré tô menba, bay yederij kum aji yiji kum kêm.

6 Sa kirijn ka jali menba, tô kwôni ôm kan a ta kôl iyôj ba: «Geléngé ôbi kurô bi era hen ya, sénge ken jô kwini.»

7 Menba, kam kalmê bay ka môj hen engeji tô kum a, aji panji lampo toji.

8 Kaj bay galê hen, kôlijn kaj bay tu melênê hen iyôj ba: «Béninje wej lampo tonje dê men, wôsa lampo toni barij.»

9 Menba, kaj bay tu melênê hen uwôlji sara iyôj ba: «Nija béninje ré wôsa nêm wo naa sodirinje ré. Erêngé ken ô kelé iyé bay garare a yan di.»

10 Kirijn bay ô wô kelé wej lampo toji hende to hen menba, ôbi kurô bi wo hen sa cégeriji a, aji kam kalmê ka ré bu sa têriji hen, ôrji nap di ira kini gerê iyére a menba, bay luge kibi iyére ta.

11 Kirijn kam kalmê kaj bay galê bay ka hen buloji hera menba, bay di kermij aji kôl iyôj ba: «Kelma, Kelma, bol kermij bénî men d'ey.»

12 Menba, ôbi uwôlji sara iyôj ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen, en henêngé ré. »

13 Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Déngé tu melênê sa yernge a, wôsa sa heraren na, ken hôñ wulêri ré men, tayriri ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengin sa manê ka subu hen

(Lk 19: 11-27)

14 «*Emê iyére to derômaraj a yi mega gawra wo da erê kergare menba, uwôge manê kari aji céji ari upé kari bi bay ré gem.

15 Kwo tumô, ôbi biri lari woj lôr milijôn bay men, ôbi cégeri ba ôbi biri lari woj lôr milijôn wôô men, kwo subi ba ôbi biri lari woj lôr milijôn pôn men. Ôbi céji hen iyôj nêm sa néé wojí néé wojí menba, dîj yiri ô hari nij.

16 Kwo tumô wo bay ré biri lari woj lôr dubu bay hen na, ô lij jeunga aji uwôj kamne dubu bay a sara.

17 Ôbi cégeri wo bay ré biri lari woj lôr milijôn wôô hen kôba, ô lij jeunga aji uwôj kamne dubu wôô a sara men.

18 Njinba, kwo subi wo bay ré biri lari woj lôr milijôn pôn hen na, ô kergé iyom aji emiñ kwori tòn uwôbe.

19 Wulê kwône nij menba, ôbi iyérji na uwo tô kergare tori a menba, uwôgeji eñgeriji tô lari wo na dîré céji gemé hen.

20 Kwo tumô wo ôbi na biri lari woj lôr milijôn bay hen, era ligiri a ajn kôli iyônj ba: <Kelma, na ju ben lari woj lôr na bay ajn ju gel, en hô uwôj milijôn bay a sara.›

21 Menba, kelma wori kôli iyônj ba: <Dô damanj, ju na mana wo dôri woj ôbi bôô pôn. Añga dê ka na en bem hen ajn ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê naj en.›

22 Ôbi cégeri wo ôbi ré biri lari woj lôr milijôn wôô hen na, era ligiri a ajn kôli iyônj ba: <Kelma, na ju ben lari woj lôr na wôô ajn ju gel en hô uwôj milijôn wôô a sara.›

23 Menba, kelma wori kôli iyônj ba: <Dô damanj, ju na mana wo dôri wo bôm pôn. Añga dê ka na en bem hen ajn ju cubu tum tô a hen na, na hô bêm megêrji mê a sara, era sa li yi derê naj en.›

24 Kwo subi wo ôbi na biri lari woj lôr milijôn pôn hen era ligiri a ajn kôli iyônj ba: <Kelma, en hôñ wo jeré na kwôni wo ré li iyére men, jeré na kwôni wo ré ci dema ré wal ré a men, kwo ré wusu dema ré pô ré a men. Na ôbi á, ené merên yen né hen.›

25 En kemnam ajn en kerge iyom eminj lari wom bi wo hen tônj ajn gel, ôbi a na.›

26 Menba, kelma wori kôli iyônj ba: <Jôbi ju na mana wo habij woj kuy. Ju hôñ dô iyônj wo ené ci dema ené wal ré men, ené wusu dema ené pô ré a men.›

27 Iyônj ba, ré jeré erê bijn bay lê jenga ajn kirija ré ené hera na ba, ré ené ujné kamne a sara ré ba?

28 Iyônj ba, ken dô lari wo kôbri a hen ajn ken bijn kwo kwori môj hen a sara.

29 En kelêngé kwôni wo naj ujné bay a hôñ biri a sara. Ajn ôbi a ôrij damanj a. Nijba, kwo ari ujné kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a ajn sônj.

30 Mana wo habij woj kuy hen na, beréngéri ken uwôli nô bô dilemne a, na kirij ka bijné a sômê men, ômniñ kajniji mêmêrê mêmêrê ya a men hen.› »

Gerné jerê kwôlê (Ja 5: 22-29)

31 «Kirinja nôbi *Kema Gawra na heraj naj dampnare tijê hen na, *manê ka derômaraj a a banji ajn sa merê sa gagay kenare wujê.»

32 Ajn tô yê bijné ka sa terare a na kêm a daj tumôn a ajn na a derê tirji mega wo ôbi abê gamgê dôrij tu gamgê gay naj uré hen iyônj.

33 Na bê gamgê sa kôben gusurô men, ujné sa kôben ma men.

34 Menba, na kôlij ka sa kôben gusurô hen iyônj ba: <Erañge kenbay ka Iban tô kibri a sarnge a hen, ken sa mô bô emê iyére tori to bay jan wô kwôlenge ca tumô kirija ka tô terare na dñj yeñ hen.›

35 Wôsa, kirija kurônj na lén ba, na ken ben añgaj emê men, kam na dñn ba, na ken ben en yi men, na ena kerga ba, na ken lén kergare men.

36 Na en ô tñn senge ba, na ken ben bargay en têlij tñn men, na en ômij ba, na ken kôrben men, na en yi dañgay a ba, na ken ô gelen a men.›

37 Menba, bay lê añgaj derôre bay ka hen a uwôlen sara iyônj ba: <Kelma, kirija yônj a na niné gelem kurônj na ré lêm a, na niné bem añgaj emê men, kam na dñm a, na niné bem ju yi men ba?›

38 Men, kirija yônj a, na jeré na kerga aja na niné lêm kergare men, na jeré ô tñm senge a, na niné bem bargay ju têlij tñm men ba?

39 Men, kirija yônj a, na jeré ômij men, na ju yi dañgay a a men a, na niné ô gelem ba?»

40 Menba, na uwôlji a sara iyônj ba: <Na tu kwôlê a ené kelêngé hen are bay ka kêm ka ken li naj yênen ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené lén hen.› »

41 «Menba, na kôlij ka sa kôben ma hen iyôŋ ba: <Erêŋge wolé, kenbay ka ménê yi wô sarnje, erêŋge bô tare to enge kwôy naj kunu to yi gengin sa Sidan naj bijé kari hen.

42 Wôsa, kirija kurôŋ na lén ba, na ken ben angap emê ré men, kam na dên ba, na ken ben en yi ré men.

43 Na ena kerga ba, na ken lén kergare ré men, na en ô tòn seŋge ba, na ken ben bargay bi ené têljin tòn ré men, na en ômij men, na en yi daŋgay a men menba, na ken ô gelen ré a men.»

44 Menba, bay a uwôlen sara iyôŋ ba: <Kelma, kirija yôŋ a, na niné gelem kurôŋ na ré lêm men, kam na ré dêm men, na jeré na kerga men, na jeré ô tôm seŋge men, na jeré ômij men, na jeré yi daŋgay a a men, a na niné li naj ju ré ba?»

45 Menba, na uwôlji sara iyôŋ ba: <Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, are bay ka kêm ka ken li nan yênen ka bay bôrji mega ani ré hen na, na nôbi bi a na kené li naj en né hen.»

46 Menba, bay lê habrê bay ka hen a erê kirij kaj gusin ka yi naj kuniji hen, wô jé lêreji wo habij bi wo hen men, kaj bay lê angap derôre ba, bay a erê kini gelê wo yi naj kwini a hen men.»

26

*Bay woge gwosoy deré Jésu
(Mk 14: 1-2, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)*

1 Kirija Jésu dô kwôlê wori bi wo hen kô nij menba, ôbi kôlij bay tôri iyôŋ ba:

2 «Ken hô̄n wo geserê *Pak ré ba na wulê wôô mera. Sa hende to hen na, bay a beren nôbi *Kema Gawra bé aji bay a erê bérén sa gurô tagelê.»

3 Menba, damné kaj bay bê kwôbe naj surnjé ka *Israyêl dajji iyé *dami wo damné kaj bay bê kwôbe Kayib a.

4 Bay woge gwosore top berij Jésu jegê aji ciré diri.

5 Nijba, bay kôl bi ciré biri bôb naj sa geserê Pak ré, wô wo bijé ma ré lij kwôlê naj ci.

*Iyore to pôni bi ider sa Jésu a
(Mk 14: 3-9, Lk 7: 36-50, Ja 12: 1-8)*

6 Jésu mô Bétani a iyé Simô wo *terbare liri hen na,

7 iyore to pôni eraji naj ider wo garari mê bô murda wo bay li naj *albatre hen kôbre a. Hende usoj ligi Jésu a aji sa wuseri sari a kirija bay mô tòn kibi emê a hen.

8 Kirija bay tôri gel hen iyôŋ menba, bôrji tarji aji bay kôl iyôŋ ba: «Wô mi a hende ré mène ider bi wo garari mê hen, hen iyôŋ ba?»

9 Ré nana keléŋ ba nana ujné lari mê aji cép bay nimré ré ba?»

10 Jésu hô̄n ermé woji bi wo hen menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Wô mi a kené dôyrê iyore hende to hen iyôŋ ba? Aŋga hende lén hen na, na aŋga dôri.

11 Bay nimré ba, a merê naj ken sa pôn pôn, nijba, nôbi ba, na merê naj ken naj wulê wulê ré.

12 Ider wo hende bén san a hen na, na wo bi bay ré sa emen.»

13 Menba, ôbi hô kôlji iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, naj kirij kêm sa terare a na ka bay a ulê béré Kwôlo Dôri ya hen na, bay a derê kwôli aŋga iyore hende to hen li hen ermij sara.»

*Judas ay sa Jésu
(Mk 14: 10-11, Lk 22: 3-6)*

14 Ôbi tô Jésu wo pôni perê ka môj kibi wôô hen hini na Judas Iskariyôt, ôbi ô ujné damné kaj bay bê kwôbe

15 aji kôlji iyôŋ ba: «Hena ené ay sa Jésu bêŋge ba, na mi a kené ben ba?» Menba, bay biri selé tôre subu.

16 Ayij tôri wulê bi wo hen na, Judas woge geré wo dîré ayij sa Jésu bijn damné kaj bay bê kwôbe.

*Jésu ôm geserê Pak naj bay tôri
(Mk 14: 12-31, Lk 22: 7-14, 21-23,
Ja 13: 21-30)*

17 Wulê won ayê tô lê geserê mapa wo wubere naj bô hen na, bay tô

Jésu era sa engeriri iyôŋ ba: «Na yôŋ a jeré gey bi niné ô ſerem sa tê lê geserê Pak ya ba?»

¹⁸ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Erêŋge derô ira iyé kini a aj ken kôli iyôŋ ba: <*Rabi, kôl iyôŋ ba: «Wulê wujê ba da nij, aj nôbi naj bay tôn nija lê geserê Pak iyére tom a.» > »

¹⁹ Bay tô Jésu li na mega bi wo ôbi ré kelaji hen iyôŋ menba, bay bu sa tê Pak ya.

²⁰ Kirija tare kurij nij menba, Jésu mô tôŋ kibi emê naj bay tôri ka môj kibi wôô hen.

²¹ Kirija bay ôm emê môrij hen iyôŋ menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, kwôni wo pôni perêrñge a hen a sa ayê san.»

²² Bay kêm bôrji mène damaŋ menba, i i ba engeriri iyôŋ ba: «Kelma, na nôbi ba? Kelma, na nôbi ba?»

²³ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na kwo ré dôbe kôbri naj en bô gwore a hen, ôbi a ayê san.

²⁴ Na tiri, nôbi Kema Gawra na erê, na mega wo na lîŋ bô magtubu to Emen a gengin san hen iyôŋ. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henaŋ ré yêri ré kôba ré dô sôŋ.»

²⁵ Judas wo a sa ayê sa Jésu engeriri iyôŋ ba: «Rabi, na nôbi ré rê?» Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na tiri na jôbi.»

Emê wo Kelma

(Mk 14: 22-26, Lk 22: 15-20, 1 Kworêntjiné 11: 23-26)

²⁶ Kirija bay mô ômji emê menba, Jésu ay mapa aj tô kibri sara menba, biilê aj bij bay tôri aj kôlji iyôŋ ba: «Engéŋge ken ôm ôbi yi mega kurôŋgi yen iyôŋ.»

²⁷ Men, ôbi hô ay gwoy care ton yê tijadfor aj lîŋ Emen dosé, aj ôbi biji aj kôlji iyôŋ ba: «Engéŋge ken yi pôn pôn kêm.»

²⁸ Aj ôbi kôlji iyôŋ ba: «Kwo nà ná, yi môŋ kwôbren woj bijare wo

bij tôŋ wô kibi bijé kwône aj bi têriŋ toji ré dôrij sarji a.

²⁹ En kelêŋge, na hô yê care ton yê tijadfor hende to hen ré nij, kwôy wulê wo na sa yij to kôrbi naj ken bô emê iyére to Iban a.»

³⁰ Kirija bay kebe kurôŋ menba, Jésu naj bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

Jésu kôl Piyér ré sa uwôserê dîré hôni ré
(Mk 14: 27-31, Lk 22: 31-34, Ja 13: 36-38)

³¹ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Bô yoyre to kemnêŋ hen na, kenbay kêm ka dén aj wôsa lîŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a userij kêm.»

³² Nijba, cêgê menba, kirija na jê sé kamnjê na, na erê tumôrñge a Galilé a.»

³³ Menba, Piyér kôlij Jésu iyôŋ ba: «Kirija megêñ kêm a dém aj ba, nôbi na dém aj né.»

³⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, bô yoyre to kemnêŋ hende to hen na, pa dema kura ré yelé tô ba, já uwôserê têê subu jeré hônen né.»

³⁵ Nijba, Piyér hô kôli iyôŋ ba: «Hena ré na wo ené ma naj ju kôba, na kelê ené hôñem né ré.» Menba, bay tôri kêm kôl mega wo Piyér kôlij hen iyôŋ men.

Bô yagê wo Gêtsémané

(Mk 14: 31-42, Lk 22: 39-46, Ja 18: 1)

³⁶ Menba, Jésu ôrij naj ci kirij ka bay uwôgeji *Gêtsémané hen, aj kôlji iyôŋ ba: «Merêŋge tôŋ na, aj nôbi na derê tôn wolé erê uwôlê Emen.»

³⁷ Jésu ôrij naj si Piyér naj kam Jébédé ka wôô hen naj dî. Menba, tiri li ja men, ôbi aŋge damaŋ.

³⁸ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Tun li ja môŋ teré dun iyôŋ, merêŋge na, aj ken yi kum né.»

39 Jésu dô tōri dê wolé menba, jubu gubari dij kwini tōj aji uwôl Emen iyôj ba: «Iban, hena ré yi iyej ba, ju dî gusin hende to hen lén né. Hen iyôj hari kôba, ju li bô geyé wom, diba bô geyé wujê nôbi ré.»

40 Ôbi bulo hera ligi bay tōri a, menba, uwojni tô kum a. Menba, Jésu kôlij Piyér ba: «Ken mô tu gen naj en sem iyôj né ba?»

41 Merênge tu gen aji ken uwôl Emen bi kené herij bô aŋgan lamê ré. Ken gey merê tu gen hanje ninba, na néérnge a nêmê ré dî.»

42 Jésu hô dô tōri wolé dê aji jôgin têê wôô wori aji uwôl Emen kôl iyôj ba: «Iban, hena ré yi iyej ba, ju dî gusin hende to hen lén né. Hen iyôj hari kôba, ju li bô geyé wom diba, bô geyé wujê nôbi ré.»

43 Ôbi hô bulo hera menba, uwojni tô kum a wôsa bay nêm merê gen né.

44 Ôbi hô dô tô wolé aji uwôl Emen wo jôgin têê subu aji na kwôlo ôbi ré kôl tumô hen a ôbi ré hô kôl sôj.

45 Ôbi hera ligi bay tōri a aji kôlij iyôj ba: «Yéngé kum aji ken dô bul hanje nij. Kô nij. Tayriri sa wo bay a uwôlen nôbi Kema Gawra kôbi bay têrij a nij.

46 Henanje ta, na erêngé gel, ôbi ayê san bijn bijné bi, sa nij.»

Bay bu Jésu (Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

47 Kirina Jésu iyêl ba ya tô hen iyôj menba, Judas ôbi tô Jésu wo pôn perê ka môj kibi wôô hen so naj kwônê bijné ka ôrij naj yebere ton kaskar men, ka naj kwore a men. Na damné kaj bay bê kwôbe naj bay sa Jubjnê a joji.

48 Judas woj ôbi ayê sa Jésu hen, ré kelap kwônê bijné bay ka hen iyôj ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené firi.»

49 Kirina bay sa nij menba, Judas era ligi Jésu aji kôl iyôj ba: «Dosé tom Rabi.» Menba, ôbi ibe tô maa Jésu.

50 Menba, Jésu kôli iyôj ba: «Melajnen, aŋga ju era wô lê hen na, ju li mera.» Menba, kwônê bijné bay ka hen selam Jésu bu.

51 Menba, ôbi tô Jésu wo pôni perê ka dêbu naj dî hen, dô yebere ton kaskar tori aji dij maa mana wo *dami wo damné kaj bay bê kwôbe jô.

52 Menba, Jésu kôli iyôj ba: «Dôbe yebere tom ton kaskar hôrij bô iyéyrrere a wôsa bijné ka pô yibijê kaj kaskar ba, na temay yebere ton kaskar a bay ré ma men,

53 ju hô wo henaj ené engerip Iban ba, ôbi henaj ré ben asgarjê nêmê sak tôre jurgem kibi wôô kirij bay ka nana dibij hen né ba?

54 Hena henaj ré na hen iyôj ba, kwôlo yi bô magtubu to Emen a to kôl iyôj ba: Ré na hen iyôj, a ré lij hen ba, ariri henaj ré lij na iyen iyen ba?»

55 Jésu kôlij kwônê bijné bay ka hen iyôj ba: «Ken eraj naj si yebere ton kaskar men, kwore men kôberjge a wô berenare mega wo kené kena beré na gemsa iyôj. En mô perêrjge a na sa pôn pôn gilij bijné are derô haba wo *iyéy Emen a hen ba, na ken era sa beren ré wô mi ba?»

56 Nijba, yi hen iyôj bi kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu to Emen a hen na, bi ariri ré lij.»

Menba, bay tōri kêm gerji dîri aji.

Jésu dêbu kini jerê kwôlê wo Jubjnê iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe Kayib

*(Mk 14: 53-65, Lk 22: 54-55, 63-71,
Ja 18: 13-14, 19-24)*

57 Bay beré Jésu bay ka hen ôrij naj dî tumô Kayib a wo na dami wo damné kaj bay bê kwôbe hen. Kirin bay ka hen na, *bay derê tô tôô to Emen naj surjê ka Jubjnê kôba, danji ya men.

58 Piyér ô tô Jésu a tôj tôj kwôy ôrij karaŋ derô haba wo dami wo damné kaj bay bê kwôbe a, aji ô merê naj bay gemé kibi iyé dami wo

damné kaj bay bê kwôbe bi wo hen
ap diré gelé anja bay ré lê.

⁵⁹ Damné kaj bay bê kwôbe naj
*Sanédrén kêm woge geré wo ciré
diri kwôlo dami sari a ap ciré
derijni.

⁶⁰ Bijé kwône era sa pôy kwôlê
diri sari a, njnba, bay uwôj kwo
nêm deréri ré. Ka pôni wôô era cêgê
ap

⁶¹ kôl iyôj ba: «Gawra bi wo hen
kôl iyôj ba: Diré té iyéy Emen hen
ap diré hô dê hôrij sa subu dêj.»

⁶² Menba, dami wo damné kaj bay
bê kwôbe hena ta, ap kôlij Jésu iyôj
ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawré
bay ka hen kôl gengij sam hen né
ba?»

⁶³ Njnba, Jésu uwôli kwôlê wôni
sara ré. Menba, dami wo damné
kaj bay bê kwôbe bi wo hen kôlij
Jésu iyôj ba: «En uwôlem naj hini
Emen woj ôbi merê tu gen hen, bi
jeré kelêni na ba, ju na *Krist, kwo
Emen dôri hen wo na Kemari bi ba?»

⁶⁴ Menba, Jésu kôli iyôj ba: «Ôbi a
jeré kôl kem a hen. En kelênge ka sa
gelen nôbi *Kema Gawra na merê sa
kôbi gusurô wo Emen woj ôbi néé
a a men, na bulo hera perê kirij ka
geri ka derômarañ a men.»

⁶⁵ Menba, dami wo damné kaj bay
bê kwôbe yêgerê bargay yiri a ap
kôl iyôj ba: «Ôbi tiiré Emen ôm hen
iyôj njn menba, ken kôl nana hô
gem na i ré kelêna kwôli sôj ba?
Mega ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen
ôm hen njn na,

⁶⁶ Kwôli mi a kené erem njn ba?»
Menba, bay uwôli sara iyôj ba: «Ôbi
na kwon deré.»

⁶⁷ Kirij bay ka hen na, bay tibriri
kalê tiri a men, ka pôni esuge kôbriji
cibinji men, ka pôni sê tô mari a
men.

⁶⁸ Ap bay kôli iyôj ba: «Krist, kwo
Emen dôri hen li yem môj *ôbi kibi
Emen iyôj ap ju kelêni na i a dêm
hen ba?»

Piyér uwôser têê subu diré hô

26:64 26: 64 Daniyêl 7: 13

Jésu ré

(Mk 14: 66-72, Lk 22: 55-62, Ja 18:
15-18,25-27)

⁶⁹ Kirij bay ka hen na, Piyér mô
nô derô haba menba, hende je to
dami wo damné kaj bay bê kwôbe
to pôni uso da ligiri a ap kôli iyôj
ba: «Jôbi kôba, na ju ô naj Jésu wo
Galilé bi wo hen ré ba?»

⁷⁰ Njnba, ôbi uwôser tu bijé a
kêm kôl iyôj ba: «Kwôlo mu kôl hen
na, en hône.»

⁷¹ Ôbi hena ô si kibi geré iyôj
menba, hende je to dângi gili ap
kôlij bijé ka debe ya hen iyôj ba:
«Gawra wo na, kôba na ô naj Jésu
wo Najarêt bi wo hen men.»

⁷² Menba, Piyér hô uwôser desin
yiri kôl iyôj ba: «En hône gawra bi
wo hen né.»

⁷³ Sem cêgê menba, bijé ka ré mô
ya hen usoji ligi Piyér a ap kôli iyôj
ba: «Jôbi kôba, ju na kwo bijé bay
ka hen men, wôsa kwôli kelêrem gel
wo jeré na kwoji.»

⁷⁴ Menba, Piyér dusu yiri kôl iyôj
ba: «En hône gawra bi wo hen né.
A hena ené kôl benare ba, bi Emen
deren.» Kirij bay ka hen menba,
kura yel men.

⁷⁵ Menba, bô Piyér jibri sa kwôlo
Jésu na kôli kôl iyôj ba: «Já
uwôserê jeré hônen né têê subu
dema kura ré yilé tô hen.» Menba,
ôbi si nô ap sôm bugerôg bugerôg.

27

*Bay ôrij naj Jésu tumô ôbi emê
iyére Pilat a*

(Mk 15: 1, Lk 23: 1-2, Ja 18: 28-
32)

¹ Tô kirij cud menba, damné kaj
bay bê kwôbe kêm naj surjê dajji
ap gengiji kwôli deré Jésu.

² Bay bi bay harêri ap ôrij naj dî
ô bij *Pilat ôbi emê sa iyére woj
Rômê.

*Judas duu yiri
(Jé lê bay je 1: 11-20)*

³ Kirijna Judas wo ay sa Jésu hen gel wo bay uwôl kwôlê sa Jésu a hen iyôŋ menba, bôri tari sa anja diré li hen menba, ôbi heraj naj selé to tôre subu hen bij damné kajn bay bê kwôbe naj surjnê hôrijn,

⁴ ajn kôlji iyôŋ ba: «Ayê wo en ay sa kwo li ani ré hen na, en li na têrijn hen.» Menba, bay kôlji iyôŋ ba: «Na kwôlê wom jôbi dîba kwo hen dôlêni nibay ré.»

⁵ Judas bêj selé hende to tôre subu hen bô *iyéy Emen a ajn si ô ulê gaŋne dirij yiri.

⁶ Damné kajn bay bê kwôbe pô selé hende to hen, ajn kôlji iyôŋ ba: «Selé to na na, dé wo nana bi bô magela wo yi naj jeŋgêri hen né, wôsa na lari kwôbe.»

⁷ Kirijna bay narij kwôlê sara menba, bay geŋge ciré kelij kirij ka gawra woj ôbi jibé hen, ajn bi ré yi sa kamjnê kergê.

⁸ Ôbi a bay ré uwôge kirij bay ka hen, kirij kajn kwôbe kwôy kemnêŋ kemnêŋ hen.

⁹ Na ôbi á, kwôlo *ôbi kibi Emen Jérémi na kôl hen, ariri ré liŋ. Ôbi na kôl iyôŋ ba: «Bay pô lari tôre subu ajn lari bi wo hen, na kwo kam *Israyêl bijn sara wô kilijni.

¹⁰ Ajn bay kelij kirij ka gawra woj ôbi jibé hen, mega wo Kelma na ayin tôben hen iyôŋ.»

*Pilat engerij Jésu kwôlê
(Mk 15: 2-20, Lk 23: 1-4,13-25, Ja 18: 18 - 19: 6)*

¹¹ Kirijna bay ôrijn naj Jésu tumô ôbi emê sa iyére Pilat a, menba, ôbi engeriri kôl iyôŋ ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubnjê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Jôbi a kelê hen.»

¹² Kirijna damné kajn bay bê kwôbe naj surjnê pôy kwôlê dîri Jésu sari a hen iyôŋ na, ôbi uwôlji kwôlê wôni sara ré.

¹³ Menba, Pilat kôlji iyôŋ ba: «Ju toy kwôlo bay pôy kêm bêm sam a hen né ba?»

¹⁴ Nijnba, Jésu uwôli kwôlê wôni pôn nêŋ iyôŋ sa kwo bay pôy dîri sari a hen né. Menba, tini kelma ge kay damanj.

Bay uwôl kwôlî temare sa Jésu a

¹⁵ Elê elê naj sa geserê *Pak ba, ôbi emê iyére ôrijn naj hara woj ulê dangay wo gawrê gey hen pôn ta ta.

¹⁶ Wulê bi wo hen na, Barabas na dangay wo hini ôm gajn.

¹⁷ Menba, Pilat engerij bjiné iyôŋ ba: «Na i a kené gey bi ené uwôli ta bénge ba? Barabas laba Jésu wo bay uwôgeri *Krist hen dî ba?»

¹⁸ Wôsa ôbi hôn wo ré na terbére a ré liji aja bay ré berij Jésu bi hen.

¹⁹ Kirijna Pilat ba kini jerê kwôlê a tô menba, tamni jé kwôlî iyôŋ ba: «Jôbi ju jô kwôlê sa gawra woj derôre bi wo hen na ré, wôsa yoyre hen na, wônê gelen gusin gan gengjn sari.»

²⁰ Damné kajn bay bê kwôbe naj surjnê gwôsiji bjiné bi ré engere bi ôbi emê sa iyére ré uwôl Barabas ta, ajn Jésu a ré diri dî.

²¹ Ôbi emê sa iyére kôlji iyôŋ ba: «Dan̄gajnê ka wôô na na, na kwo yôŋ a kené gey bi ené uwôli ta bénge ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Uwôl Barabas ta dî.»

²² Ôbi emê sa iyére Pilat hô engereji iyôŋ ba: «Jésu wo bay uwôgeri Krist hen ba, en liri iyen ba?» Menba, bay kêm uwôli sara iyôŋ ba: «Bééri sa gurô tagelê bâni.»

²³ Ôbi emê sa iyére hô engereji iyôŋ ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay kêm kôl kanj ta iyôŋ ba: «Bééri sa gurô tagelê, bâeri sa gurô tagelê.»

²⁴ Pilat bô wo dîré nêm lê ani ré nij men, heragê kôba ôm gajn a men na, ôbi ay kam pilij kôbri tu bjiné kêm ajn kôl iyôŋ ba: «En naj tô bê kwôbri gawra woj derôre bi wo hen a, na kwôlê wonge kenbay hanje nij.»

25 Menba, bay kêm uwôli sara iyôŋ ba: «Bi kwôbriri bu sarni naj sa kwôngêrni.»

26 Menba, Pilat uwôl Barabas ta, menba, ôbi bi bay yémnê Jésu naj tinêre aj nôgiri bij asgarnê bi ré ô bêéri haji naj.

Asgarnê ayre Jésu

27 Asgarnê ka ôbi emê sa iyére ôrij naj Jésu kini merê ôbi emê iyére a, an asgarnê kêm ka bô ira hen na, méérji Jésu ta kumôj.

28 Aj, bay tô bargay kari yiri a aj, aj dôbri bargay ka dami ka sêy ka bijé ka damné hen yiri a.

29 Men, bay gaa jabga woj kenare naj gesem dôbri sari a men, bay dôbri celaŋ woj kenare kôbri won gusurô aj cibiji gubarji tôŋ tumôri a aj bay ayrêri kôl iyôŋ ba: «Nini lêm dosé, kelma wo Jubjnê.»

30 Men, bay tibiri kalê tiri a men, bay dô celaŋ woj kenare bi wo kôbri a hen, sêj sari a men.

31 Kirinja bay sili hen iyôŋ nij, menba, bay dô bargay ka bay ré dôbri yiri a hen aj aj hô tôbri kari hôrij aj ôrij naj dî ciré erê bêéri sa gurô tagelê haji nij.

Bay bér Jésu sa gurô tagelê (Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

32 Kirinja bay so nô naj derô iyére menba, bay uwôjî Simô wo na gawra wo Sirên hen, bay biri ereŋ biri ay gurô tagelê wo Jésu.

33 Kirinja bay ô bij kirijn ka bay uwôgeji Gwôlgwota hen, bôri na ibé sa gawra hen.

34 Kirijn bay ka hen na, bay bij Jésu care to polip naj anga d'an bi ré yi, kirinja ôbi yi gel menba, ôbi kaj*.

35 Aj bay bêéri sa gurô tagelê. Kirinja bay bêéri sa gurô tagelê kô nij menba, bay pô bargay kari céŋji naj geré wo jalaw terê.

36 Menba, bay mô gemni haji nij.

37 Bi bijé ré hôñ wô mi a bay ré diri ba na, bay li are di sa gurô ta sari a kôl iyôŋ ba: «Gawra bi wo hen, na Jésu kelma wo Jubjnê.»

38 Men, bay bêre bay bô habrê ka pôni wôô naj Jésu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men.

39 Bijé ka ô tô geré hen na, bay tiiré Jésu men, bay li sarji ômij ya ya

40 aj kôl iyôŋ ba: «Jôbi wo na ju kôl jeré téé iyéy Emen aj jeré hô d'é hôrij sa subu dêj hen na, gôlij naj yem ta. Hena jeré na kema Emen ba, ju herbo tôŋ sa gurô tagelê nija gelé.»

41 Damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tôô to Emen naj surjê kôba sili kôl iyôŋ ba:

42 «Ôbi gôlij naj bijé menba, nêm gôlij naj yiri ré, hena ôbi ré na Kelma wo Israyêl ba, bi dera yiri tôŋ sa gurô tagelê pa dema niné bê bôrni sari a.

43 Ôbi bi bôri sa Emen, aj kôl dîré na kema Emen. A hena Emen ré geyri ba, bi sa dôri uwôl ta hari nij.»

44 Bay bô habrê ka bay bêérji sa gurô tagelê kwari hen kôba tiréri hen iyôŋ men.

Kwôli temare to Jésu

(Mk 15: 33-41, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

45 Ayij tôri tu tare kwôy tare to yébé ayij sa tôpnne ta hen na, kirijn hêndu sa terare a na kêm.

46 Naj tare hende to yébé ayij sa tôpnne ta hen, menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyôŋ ba: «Eli, Eli lema sabaktani.» Bôri na: «Emen wujê, Emen wujê wô mi a jeré dén aj hen iyôŋ ba?»

47 Bijé ka pôni ka debe ya hen na, kirijn bay toy tôri hen iyôŋ, menba, bay kôl iyôŋ ba: «Ôbi uwôge *Eli.»

* **27:34 27: 34** Ca ba na, na hana wo bay bij kwôni bi kirijn bay ré ca béreri ba bi yiri ré liri gaj né. **27:35 27: 35** Kurôn kibé 22: 19 **27:38 27: 38** Esay 53: 12 **27:39 27: 39** Kurôn kibé 22: 8

27:40 27: 40 Matiyé 26: 61 **27:43 27: 43** Kurôn kibé 22: 9 **27:46 27: 46** Kurôn kibé 22: 2

48 Kwo pôni ô lew ô ayê kibi bargay dôbê bô kam tijnador ka bay uwôgeji binêger hen, ajn dôbe kibi gurô aj eraj sa dôbri kibri a, bi ré yi.

49 Menba, ka pôni kôli iyônj ba: «Di jan, naa gelé na ba, Eli a sa gôlij naj di ba?»

50 Menba, Jésu hô dô gura wo dami menba, kibri wôm hari nij.

51 Kirin bay ka hen, menba, bargay ka bay ha jôrjn bô *iyéy Emen hen na, yégij derôre a wôô ayin tôri ta kwôy uwôl tòn men, sa terare yebagin men, keram wayrijn a men.

52 Kamjnê wayrijn aj bijné kajn bay lê angan derôre tu Emen a ka na ma hen na, ji si kamjnê.

53 Kirinja bay so bô kamjnê hen iyônj menba, cêgi jê sé wo Jésu a ná, bay ô derô iyére to yi naj jeñgêre to na Jérusalêm hen, ajn bijné kwône gilji hôñ.

54 Dami wo asgarnê naj asgarnê ka ré d'be wô gemé Jésu hen, gel sa terare to yebagin hen men, are kêm ka li are hen a men na, harê liji damañ ajn bay kôl iyônj ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.»

55 Kirin bay ka hen na, yébé ka pôni kwône ka na ô nan Jésu hen kôba, d'be ya sêd wolé gel are bay ka hen men. Na bay a na lérê jé biri hen kirinja ôbi na ayin tô jé wori Galilé a kwôy saj nà hen.

56 Perê yébé bay ka hen na, na si Mari to Magdala naj toj yoo si *Jak naj Josêp men, yoo kam Jébédé a men.

Bay em Jésu (Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

57 Pa dema tare ré ta kurij na, gawra woj ôbi ujné wo bay uwôgeri Josêp, ôbi na gawra wo Arimaté. Ôbi na na ôbi tô Jésu men.

58 Ôbi ô ujné Pilat aj engeriri temay Jésu, menba, Pilat ay tôô bi bay ré d'ri ré ay.

59 Josêp ay temay Jésu aj lègere naj kibi bargay ka bôri ka kôrbi a.

60 Aj ôrij emé bô kamjnê kari kajn yiri ka ôbi bi bay kerge haw bô keram a ajn ôbi gerenje kulman keram wo dami d'f kibi a ajn ô hari nij.

61 Mari to Magdala naj to pôni hen mörji wor kwiniiji si sa kamjnê iyônj.

Bay gem sa kajnê

62 Cêgi beré sa têê sa merê ta a hen, menba, damné kajn bay bê kwôbe naj Parisijénê ôrji ô ujné Pilat.

63 Aj kôli iyônj ba: «Kelma, bôrni jibéni sa kwôlo ôbi benare bi wo hen na kôl kirinja ôbi na ban ta tô hen, ôbi na kôl iyônj ba: <Sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamjnê.»

64 Iyônj ba, ay tôô bi bay gem sa kamjnê kwôy wulê subu, wô wo bay tôri maa sa derêri ôrij, ajn a kelê ôbi a ré jê sé kamjnê hen, menba, kwôlê woj benare bi wo hen, a emê d'f kwo tumô hen aj sônj.»

65 Menba, Pilat kôlji iyônj ba: «Geléñge, en béñge asgarnê hen, eréñge ken ô gemé mega wo ken geyin hen iyônj.»

66 Menba, bay ô seriné kibi kamjnê bay ka hen ta, ajn d'i asgarnê mô gem haji nij.

28

Jésu ji si kamjnê

(Mk 16: 1-11, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-18, Jé lê bay jé 2: 24-38)

1 Cêgi *sa merê ta a nan sa demas naj tô kirin kirinja kirin ba hendu d'fum d'fum tô menba, Mari to Magdala naj to pôni hen eraji sa kamjnê ciré sa gelé.

2 Kirin bay ka hen menba, terare yebagin deñ deñ wôsa mana wo Kelma hena derômarañ a herbo era sa gernje kulmañ keram wolé aj d'ay mô sara.

3 Yiri jerajnê mega wulapê emen iyônj men, bargay kari kôba, bôrê môj wôbgê iyônj a men.

4 Kemnare li asgarnê kajn bay gemé sa kamjnê hen, ajn bay wuderé

jag jag aj bay yi mega temay bijné iyôŋ.

⁵ Mana wo Emen kôlij yébé bay ka hen iyôŋ ba: «Kemnaŋge ré, en hôñ wo kené woge na Jésu wo bay na béeři sa gurô tagelê hen.

⁶ Ôbi naj na, ôbi ji si kamnjé mega wo ôbi na kôlij hen iyôŋ. Erange ken sa gel kirija bay na uwôlijni ya hen.

⁷ Aj ken ô lew ô kôlij bay tôri wo ôbi ré ji si kamnjé, aj ré ô tumôrjge a Galilé yanj nij ajan na yanj a kené erê geléri. Ôbi a, ené kelêŋge hen.»

⁸ Yébé bay ka hen henaji sa kamnjé gerji naj kemnare men, naj yi derê men, ô kôlij bay tô Jésu kwôlé bi wo hen.

⁹ Menba, Jésu jô kwiniſi aj kôlji iyôŋ ba: «En lêŋge dosé.» Menba, bay uso da ligiri a bu têri aj heramiri.

¹⁰ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Harêŋge ré, erêŋge ken ô kôlij yênen ré ôrji Galilé wôsa na yanj a bay ré sa gelen.»

Kwôlo asgarnê kaj bay gemé kamnjé hen kôl

¹¹ Kirija yébé bay ka hen, baa tô geré tô menba, asgarjnê ka ré gem sa kamnjé hen, ka pôni heraji perê ira sa ô kôlij damné kaj bay bê kwôbe kwôli are bay ka ciré gelo hen.

¹² Damné kaj bay bê kwôbe uwôge surnjé aj danji aj gengeji bi ciré bij asgarjnê bay ka hen lari mî.

¹³ Aj bay kôl iyôŋ ba: «Kelêŋge iyôŋ ba, bay tôri ré era yoyre sa gômse temayri ôrij kirija nini ba tô kum a tô hen.

¹⁴ A hena ôbi emê sa iyére ré toy ba, njia henê kwôlo njia kôli aj njia derêŋge kibi kwôlé a seŋge.»

¹⁵ Asgarjnê bay ka hen, enge lari bi wo hen, aj kôlji na mega bi wo bay ré kelaji hen iyôŋ. Aj kwôlé bi wo hen ôm naj kirij kirij perê Jubjnê kwôy kemnêŋ kemnêŋ.

*Jésu si sa bay tôri a
(Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49, Ja 20:
19-27, 21: 1-23, Jé lê bay jé 1: 6-8)*

¹⁶ Bay tô Jésu ka môj kibi pôn hen, ôrji Galilé sa keram wo Jésu gelji hen.

¹⁷ Kirija bay gel Jésu menba, bay heramiri, njiba, ka pôni meremné bôrji a.

¹⁸ Menba, Jésu uso da ligirji a aj kôlji iyôŋ ba: «Emen ben néé woj gôlij sa anga sa terare men, sa ka derômaraj a a men.

¹⁹ Erêŋge yi tô yê bijné ka sa terare a na kêm aj ken belêŋgeji bi bay yi bay tôr ajan ken liji batêm naj hini Iba bijné men, hini Kemari men, hini Tunu ton hendi bô bôrê a men.

²⁰ Aj ken gelji bê kwôlé sa are kêm ka na en ayij tôô bêŋge a hen. Aj ken hôñ wo ené baa naj ken naj wulé wulé kwôy wo tô terare a kerê.»

Kwôlo Dôri wo Emen wo Mark kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Mark li hen

Kwôlo Dôri wo Mark na, gengijn na sa bijé ka na Jubnê ré hen. Magtubu to Mark hende to hen na, na magtubu to mena dêj senge men, kwôlo Jésu wôni wo yêngi iyôŋ kôba naj bôô a a men. Nijba, magtubu hende to hen kôl na kwôli bijé ka Jésu men, kwôli berarê wo ôbi berare bijé men, kwôli narinpare kwôlê wo ôbi narijn naj bijé a men. Kwôlo pôni wo yi bô magtubu to Mark a hen na, naj bô magtubu to Matiyé a men, naj bô to Ja a men, naj bô to Luk a a men. Magtubu to Mark hende to hen kôl kwôli bô emê, wôsa tumô ba, hende kôl na kwôli Jésu mega ré na Kema Emen (1: 1) men, deré kibi ba kôl na kwôli Kema Emen bi wo hen réé ma an bay réé bâéeri sa gurô tagelê (15: 39).

Sapitre 1 - 8: 26 a na, Jésu gey wo kwôni ré hôñ jog dîré na i ba ré tô. Ôbi berare bay ômpare men, dage tunu to habij sa bijé men, iyêl naj ibiyare a men, menba, bijé engere iyôŋ ba: «Gawra bi wo hen na I ba?» Nijba, Jésu kôlijn bijé ka kôl ciré hôni hen iyôŋ ba: «Kôlijnge kwôni ené i ba ré pa pa.»

Sapitre 8: 26 - sapitre 16 a na, gey gelij bijé ré hôñ wô mi a Jésu ré na Kema Emen ba.

Bijé kap bay bê bôrji sa Emen a ka bô emê wo Rômê na, gey gawrê ka yi môj emen iyôŋ hen. Gawrê bay ka hen lêrê anga dêrê sa kirij men, anga bay li ba kurij dô biji men, bay gôlijn sa angan bô emê kêm a men.

Nijba, Jésu wo na Kema Emen hen na, bul yiri gawra an bij Emen

kwôlê kwôy wo uwônijp bô emê men, uwônijp temare a men. Bay tô Jésu kôba are bay ka ôbi li hen na, bay hôñ bôrji peraŋ né. An li wo bay jibiri déj kirijna bay ôrij wô uwôlijn kwôlê sari a aji derijni hen. Na dami wo asgarnê woj Rômê a gelé temare to Jésu ma hen, menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Gawra wo na na, na Kema Emen bi tiri.»

Kirijna Jésu cfa kelê kwôlê wôni gengijn sari ba ôbi uwôge yiri Kema Emen. Uwôgê bi wo hen na, gel na wo gawra bi wo hen, Emen né biri dampnare kêm men, néé woj dê bô jalê sa gawrê men, kwoj uwôlijn kwôlê sarji a a men. Men, gel wo Jésu ré na gawra tiri a men. Men, gijê wo yi gengijn sa Jésu naj jé léri hen.

Kwôni wo dêŋse magtubu to Mark hende to hen na, a henê wo engeré kwôlê wo kôl iyôŋ ba: «I a na Jésu ba?» hen bô a. An kwôlo jeré hôñ ulê sara lew ba naj. Já dêŋsê magtubu to Mark kaŋ kerê dema jeré henê geré wo Jésu ay men, i a ré na Jésu ba a men tô.

*Derê kwôlê wo Ja ôbi lij bijé batêm
(Mt 3: 1-12, Lk 3: 1-18, Ja 1: 19-28)*

¹ Kwôlê wo Dôri wo gengijn sa Jésu Krist Kema Emen ayij tôri mega hen iyôŋ.

² Mega *ôbi kibi Emen *Esay na li bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôŋ ba:

«Toy, nôbi Emen en jé mana wujê tumôm a
bi ré ôjanê geré wom.

³ Na tôô ôbi ulê béré wo ôm derô gwôlê kôl iyôŋ ba:

<Nanêŋge geré wo Kelma men,
nanêŋge kam geré kari bi ô derôre a men.»

⁴ Na hen iyôŋ a Ja ré so an ôbi lij bijé batêm derô gwôlê men, uwôlijn béré kôl iyôŋ ba: «Beléŋge cêgerŋge bij têrijn an ken li batêm

aj bi Emen né dīn bôri jalê sa têrij tonjé a.»

⁵ Bijné ka bô emê wo Judé kêm naj ka Jérusalêm ôrji sa pôn pôn ligiri a. Bijné bay ka hen tô tô têrij toji ta aj ôbi liji batêm bô cér wo Jurdê bi wo hen a.

⁶ Ja tôbe bargay ka bay li naj gusiri jambal men, ôbi ha tô bôri naj arin a men. Ari eméri na céré men, timne a men.

⁷ Ôbi uwôl bérê kôl iyônj ba: «Kwo a era cêgen a hen na, néé wori gôlin kunê men, en nêm deñgé terê gañgi garbê kaj têri ré a men.

⁸ Nôbi, en lênge batêm na naj kam ninba, ôbi ba a lênge batêm naj Tunu top hendi bô bôrê.»

Batêm to Jésu

(Mt 3: 13-17, Lk 3: 21-22)

⁹ Na iyônj a, Jésu ré hena Najarêt bô emê wo Galilé aj bijn Ja liri batêm bô cér wo Jurdê.

¹⁰ Kirijn Jésu so bô kam a na, ôbi gel derômarañ bôlin aj Tunu top hendi bô bôrê yi mega derare iyônj herbo sari a.

¹¹ Aj tô kwôni ôm derômarañ a kôl iyônj ba: «Ju na Keman, en purem damañ men, en li yi derê wô sam damañ a men.»

Sidan sél Jésu

(Mt 4: 1-11, Lk 4: 1-13)

¹² Kirijn bay ka hen na, Tunu top hendi bô bôrê dô tumô Jésu ôrij naj dî derô gwôlê.

¹³ Ôbi li wulê tôre pôrbu derô gwôlê menba, Sidan era sa séli. Jésu mô perê tanare to noni ninba, *manê ka derômarañ a sa li naj dî.

Jésu uwôge bay tôri ka tumô pôrbu

(Mt 4: 12-22, Lk 4: 14-15, 5: 1-11)

¹⁴ Kirijn bay bu Ja uwôl dañgay a na, Jésu ô bô emê wo Galilé. Ôbi uwôl bérê Kwôlo Dôri wo hena ligi Emen a.

¹⁵ Aj ôbi kôl iyônj ba: «Kirijn kô nin aj *emê iyére to Emen era dâ nin. Déñge jé lêrenge wo habijen hen

ba, aj ken bêngé bôrnge sa Kwôlo Dôri a.»

¹⁶ Kirijn Jésu ô kibi cér wo Galilé na, ôbi gel Simô naj yêni André ka na bay uré hen urji kuyê naj bera.

¹⁷ Menba, Jésu kôlji iyônj ba: «Erange tòn a aj na bêngé ka yé bay uré bijné ben.»

¹⁸ Kirijn bay ka hen na, bay déjn bera toji aj, aj ôrji tôri a.

¹⁹ Kirijn Jésu ô kelañ dê menba, ôbi gel si *Jak naj yêni Ja kaj kami gawra wo bay uwôgeri Jébédé môrji bô bato janji bera toji.

²⁰ Kirijn bay ka hen na, ôbi uwôgeji menba, bay déjn ibarji Jébédé hen naj bay jé kari bô bato a aj ôrji tô Jésu a.

Jésu dage tunu to habij

(Lk 4: 31-37)

²¹ Bay ôrji a sa iyé Kapêrnayôm. Aj naj sa *sa merê ta a menba, Jésu ô bô *iyéy danare a ô gelij bijné are.

²² Tiniji ge kay sa derê kwôlê wo Jésu dô hen wôsa ôbi iyêl mega kelma diba yi mega *bay derê tô tôô to Emen hen né.

²³ Kirijn bay ka hen na, bô iyéy danare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habij yi bôri a hen soo ira.

²⁴ Aj hende kôl iyônj ba: «Wuge! ju gey na mi yirni a ba? Jésu wo Najarêt. Ju era na wô mënêni. En hôñ ju na i ba, ju na kwôni wo yi naj jeñgêri gay wo Emen a jori.»

²⁵ Jésu ône kôl iyônj ba: «Wôm tòn aj mu séj bô gawra bi wo hen.»

²⁶ Menba, tunu to habij hende to hen séj bôri a aj liri ôbi ka kula men, gwôrêri men.

²⁷ Bijné kêm hare gan, aj bay engerij yirji na ba ré na mi a ré yé hen iyônj ba. Derê kwôlê wo kôrbi wo na ba, ré na kwo naj néé. Wôsa gawra bi wo hen ay tôô bijn tunu to habijen menba, hende biri kwôlê.

²⁸ Aj hini emê wo Jésu ôm gôrij kirijn kêm bô emê wo Galilé.

Jésu berare bay ômpare kwône

(Mt 8: 14-17, Lk 4: 38-41)

29 Kirinja Jésu men, Simô men, André men, soji bô iyéy danare a na, bay ôrji iyé si Simô naj André aj si Jak naj Ja kôba naj ci men.

30 Wulê bi wo hen na, mari Simô kal dere aj yi ira menba, bay kôlij Jésu kwôle.

31 Jésu ô kirij ka hende yij ya hen, aj bu kôbre buru hena ta, menba, hende berare aj hende li angan emê biji.

32 Kirinja tare kurij nij menba, bijé ka sa iyére hende to hen erajji naj bay ômpare kêm men bijé ka tunu to habij yi bôrji a hen a men bij Jésu.

33 Aj bijé kêm ka sa iyére hende to hen danji tumô iyére to Jésu môrij ya hen.

34 Jésu berare bijé kêm ka naj ômpare to gay gay to gelij tirji gusin hen men, ôbi dage tunu to habij bô bijé ka pôni a a men. Nijba, Jésu jôrj tunu to habij iyêlê wôsa hende hôni dô.

Jésu uwôl béré nap kirij kirij bô emê wo Galilé (Lk 4: 42-44)

35 Kirinja kirij ba hende d'urum d'urum tô na, Jésu hena si nô ô wolé derô gwôlê ô uwôbê aj uwôl Emen.

36 Simô naj bijé ka mô naj dî hen siji ô wogeri,

37 aj uwojni. Bay kôli iyôj ba: «Bijé kêm wogem.»

38 Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Na erênge naj sa iyére iyére bi na erê ulê béré yaç men. Na wô bi wo hen a ené soj nô wolé hen.»

39 Aj Jésu ô gôr bô emê wo Galilé uwôljin béré bô iyéy danare a men, dagijn tunu to habij a men.

Jésu berare ôbi terbare (Mt 8: 1-4, Lk 5: 12-16)

40 Gawra wo pôni wo *terbare liri era ligi Jésu a aj kurij tôtj di tipare tumôri a aj uwôli ré bô tu ja tori aj kôli iyôj ba: «Hena jeré gey ba já beraren.»

41 Jésu je kôbri hebijni aj kôl iyôj ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrj sam a.»

42 Kirinja Jésu kôli hen iyôj na, terbare dôrj sa gawra bi wo hen, lew, menba, ôbi berare.

43 Jésu dageri aj nayri aj kôli kwôlê wo iyére kôli iyôj ba:

44 «Kôlij kwôni kwôlê wôni ré, nijba, ju ô gelij ôbi bê kwôbe yem aj ju li sarga naj tôô to *Moyis na ay hen aj bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

45 Nijba, kirinja ôbi terbare ô na, ôbi ay tô kôlij bijé kêm, aj li wo Jésu nêm erê sa iyére tôni a ba wo bijé ré hôñ né ba naj. Jésu d'subu sêd nono aj bijé sooro gay gay era ligiri a.

2

Jésu berare ôbi merayê (Mt 9: 1-8, Lk 5: 17-26)

1 Wulê sem cêgê menba, Jésu bulo hera Kapêrnayôm. Bijé toy mega wo ôbi ré ira hen ya.

2 Menba, kwônê bijé danji aj li wo kirij dê iyôj kôba naj men, já ujé kibi iyére to ôbi môrij ya hen né a men. Menba, Jésu ay tô derê tô kwôlo Emen biji.

3 Bay eraj naj gawra wo meray bij Jésu, bijé pôrba a ayari eraj.

4 Nijba, bay nêm saj naj dî ligi Jésu a ré, sa kibi kwônê bijé. Menba, bay surge sa iyére d'éj a kirij ka Jésu d'bip ya hen aj herbijni ôbi merayê naj jaare to ôbi yi sara hen.

5 Kirinja Jésu gel ayê bôô woji hen iyôj menba, ôbi kôlij ôbi merayê bi wo hen iyôj ba: «Melajnen, têrj tom dôrj sam a.»

6 Kirij bay ka hen na, *bay derê tô tôô to Emen kôba môrji ya men. Bay erem kwôlê bôrji a

7 iyôj ba: «Wô mi a gawra wo hen ré iyêl hen iyôj ba? Ôbi tiiré na Emen. I a na ôbi d'é bôrji jalê sa têrj a ba? Emen pôn nêj a na ôbi d'é bôrji jalê sa têrj lê gawra.»

⁸ Kirijn bay erem hen iyôŋ na, Jésu hôŋ kwôlo yi bôrji a njn ap kôlji iyôŋ ba: «Wô mi a kené erem kwôlê wo hen iyôŋ bôrñge a ba?»

⁹ Kôlij ôbi merayê ‹Térin tom dôrij sam a› a derê kelê lew, laba kôli ‹Hena ta ay jaare tom ap ju ô› a derê kelê lew dî ba?

¹⁰ Haw hen, ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôrij naj néé sa terare a nà, wô dôrij têrij sa bijné.» Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôŋ ba:

¹¹ «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrij ijn.»

¹² Menba, kirijn bay ka hen, ôbi hena ta ap ay jaare tori lew sijn nô. Kirijn bay ka hen tu bijné kêm na sari a. Tiniji ge kay ap bay ay kibi Emen kôl iyôŋ ba: «Sa pôn nini gel aŋga gelij hen iyôŋ né kwôy.»

Jésu uwôge Lébi (Mt 9: 9-13, Lk 5: 27-32)

¹³ Jésu si nô si kwa cér wo dami a. Bijné kêm era yiri a ap ôbi halji.

¹⁴ Kirijn Jésu ô tô geré menba, ôbi gel Lébi, woj kema Alpé, mô kini engé wôgê sa gasugo a menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Era tòn a.» Menba, ôbi hena ô tôri a.

¹⁵ Jésu naj bay tôri ômji are iyé Lébi a menba, *bay engé wôgê kwône naj bay lê têrij môrji ya naj ci men. Sa hende to hen na, bay kwône kôbji tôri.

¹⁶ Bay derê tô tô to Emen kaj bay tô Parisinêjê gelji wo Jésu ôm are naj bay engé wôgê men, naj bay lê têrij a men, menba, bay kôlij bay tôri iyôŋ ba: «Wô mi a Jésu ré ôm are naj bijné bay ka iyôŋgi hen ba?»

¹⁷ Kirijn Jésu toy kwôlê wo bay kôl hen menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Na bijné ka ômjin a geyé dôktôr dîba na ka berari a geyé dôktôr ré. En era sa terare a nà, na wô uwôgê bijné ka dôrñê ré, ninba, en era na wô uwôgê bay lê têrij dî.»

Kwôlo gengij sa beré yi sa emê a (Mt 9: 14-17, Lk 5: 33-39)

¹⁸ Kirijn bay ka hen na, bay tô Ja ôbi lê batêm naj bay tô Parisinêjê jôrjn bôrji kurôn wôsa ayê bôô woj. Bijné ka pôni era sa engerij Jésu iyôŋ ba: «Wô mi a bay tô Ja ôbi lê batêm naj bay tô Parisinêjê ré jôrjn bôrji kurôn wôsa ayê bôô woj menba, bay tom jôbi ba, li hen iyôŋ né wô mi ba?»

¹⁹ Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Bijné ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôrjn bôrji kurôn kirijn ôbi iyéy kurô ba ya naj ci tô hen ba? Hena ôbi ré mô naj ci ba ya tô na, bay a nêmê kanê emê ré.»

²⁰ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a ap hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrjn bôrji kurôn.»

²¹ «Kwôni ayrê bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli sa pôn ba? Hena kwôni ré ay bargay ka kôrbi uwôlij tu ka ôli na, bargay ka ôli hen na, a yêgij a tumô tumô.»

²² Kwôni a bê care to kôrbi bô gwolé woj arîj wo ôli a ba? Hena ré na iyôŋ na, care hende to hen a anê gwolé bi wo hen. Ap care men gwolé a men na, na aŋga a ménij kêm. Dô wo care to a wubé tô hen na, bi bijn bô gwolé wo kôrbi a.»

Kwôlo gengij sa sa merê ta (Mt 12: 1-8, Lk 6: 1-5)

²³ Sa to pôni a na sa *sa merê ta menba, Jésu naj bay tôri ôrji si bô yagé kaw ka bay uwôgeji blé hen, menba, bay tôri pôy sa kaw bay ka hen kôbriji a ôrij ta.

²⁴ Menba, Parisinêjê kôlij Jésu iyôŋ ba: «Wô mi a, bay tôm ré li aŋga tô to *Moyis jô lê naj sa merê ta hen ba?»

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na ken dêñse kwôli aŋga kelma Dabid na li kirijn bay ôrjn naj aŋgan emê ré ap kurôn na liji naj bijné kari hen né ba?»

²⁶ Ôbi na si bô *iyéy Emen a wulê wo Abiyatar na na ôbi bê kwôbe wo dami hen, ap kelma Dabid naj bijné kari ômji mapâ bi wo bay tibij Emen hen. Mapâ bi wo hen, na yi

gengin sa bay bê kwôbe mera hen ba, na li iyeñ ba?»

²⁷ Menba, Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Na Emen a bij gawra sa sa merê ta cfiba, Emen na dî gawra bi ré uwôl hini emê sa sa merê ta a ré.

²⁸ Hen iyôŋ na, nôbi Kema Gawra ena Kelma sa sa merê ta men.»

3

Gawra wo kôbri ma (Mt 12: 9-14, Lk 6: 6-11)

¹ Jésu hô bô *iyéy dajare. Gawra wo pôni wo kôbri ma mô ya.

² Bijné ka mô ya hen bô Jésu ciré gelé sé ôbi ré berarê gawra bi wo hen naj sa *sa merê ta wô uwôlinj kwôlê sari a.

³ Menba, Jésu kôlij gawra wo kôbri ma bi wo hen iyôŋ ba: «Hena ta ju era sa cêbe derôre a na.»

⁴ Menba, Jésu engerijン bijné ka cêbe naj dî hen iyôŋ ba: «Lê derê men, lê habrê men naj sa sa merê ta a ba, na kwo yôŋ a derê ba? Berarê kwôni laba deréri dî ba?»

Menba, bay mô wôm sidiŋ.

⁵ Jésu bôrji pôn pôn naj bô tarê men, naj tu na a men, wô kibi bô denjelé woji. Menba, Jésu kôlij ôbi kôbi ma bi wo hen iyôŋ ba: «Jé kôm.» Menba, ôbi ay kôbri ta menba, kôbri bi wo hay hen hô dô hôrij kini a.

⁶ Kamanj Parisijénê siji nô bô iyéy dajare a aŋ wogéji geré naj bijné ka kelma *Hérôd wô deré Jésu.

Kwônê bijné era ligi Jésu a

⁷ Jésu naj bay tôri dôrji yirji wolé kibi cér wo Galilé. Bijné kwône ka hena sa iyére to Galilé men, ka hena sa iyére to Judé biri ôrij.

⁸ Ka hena Jérusalêm men, ka hena sa iyé Idumé men, ka hena si cêgi cér wo bay uwôgeri Jurdê hen naj ka hena sa iyé Tir a naj sa iyé Sidôn. Bijné kwône era ligiri a wôsa bay toy kwôli are kêm ka ôbi li.

⁹ Jésu kôlij bay tôri bay ré bu sa tê bato biri wô wo kwônê bijné ma ré dirêri.

¹⁰ Jésu li hen iyôŋ wôsa ôbi berare bijné gaŋ naj, aŋ ka ôrij naj ômpare yirji a hen nôgerij yirji si ligiri wô hebé yiri aŋ ciré uwônjij gelé.

¹¹ Kirinja tunu to habij gel Jésu, menba, cibji gubarji tumôri a aŋ kôl kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Ju na Kema Emen na tiri.»

¹² Menba, Jésu banji dô bi bay ré li bi bijné ré hôñ wo diré na i ba ré pa pa.

Jésu tô bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mt 10: 1-4, Lk 6: 12-16)

¹³ Jésu hena ô si sa keram a. Ôbi uwôge bijné ka ôbi tôrji aŋ bay eraji ligiri a.

¹⁴ Aŋ tô môj kibi wôô perêrji a aŋ uwôgeji bay jé men, bay ré ba naj dî aŋ ôbi jéji ô ulê béré.

¹⁵ Men, bi bay ré uwôjn néé wô dagin tunu to habij.

¹⁶ Impê ka môj kibi wôô ka Jésu tôrji hen na, heniji a na: Simô, Jésu biri hini wo daŋgi ré na Piyér.

¹⁷ Si *Jak naj yêni Ja kaj kam Jébédé Jésu biji hini ré na Bowanérjês, iyayriri na «enê emen».

¹⁸ Jésu uwôge André, Pilip, Bartélémi, Matiyé, Tomas, Jak woj kema Alpé, Tadé, Simô woj kema iyére hen

¹⁹ naj Judas Iskariyôt wo a sa derê tumô bay bayi Jésu aŋ bi bay ré sa biri hen.

Balê Jésu dôri ôrij wolé

²⁰ Menba, Jésu bulo hera ô ira menba, kwônê bijné hô dajji sôŋ aŋ li wo Jésu naj bay tôri uwôjji kini emê ani ré kwôy.

²¹ Kirinja bay gel yi hen iyôŋ na, balê Jésu sa dôri ôrij wôsa bay kôl iyôŋ ba: «Ôbi gal.»

Jésu uwôl kwôlê sa kwôlo bay uwôli sari a hen

²² Menba, bay derê tôô to Emen ka hena Jérusalêm kôlji iyôŋ ba: «*Béyêlébul mô bôri a, na kelma wo tunu to habij hende to hen a

biri nééri aja ôbi ré dagin tunu to habij.»

²³ Jésu uwôge bijné ligiri a aj kôlji kwôlê naj gwozore kôl iyôj ba: «Sidan sa pôn dagerê yiri sôj ba?

²⁴ Hena bijné ka bô emê iyére tóni a ré karinji aj sénji ba, emê iyére hende to hen a yé sem né.

²⁵ Hena bijné ka pôn bô ira karinji aj sénji ba, bô iyére hende to hen a yé sem né.

²⁶ Hena Sidan né sén naj yiri gan na, néé wori a napê.»

²⁷ «I a nêmê wô piyê kibi geré wo ôbi néé aj sij ira ô pôrij aنجari ba? Hena kwôni ré gey lê hen iyôj na, ôbi a harêri tumô pa dem aja ré dîj yiri pôrij aنجari tô.»

²⁸ «Na tu kwôlê a ené ena kelêngé hen, têrijn to bijné kêm men kirina bay a kelê kwôlê habij gengin sa Emen a men na, têrijn toji hende to hen a dôrij sarji a.

²⁹ Nijba, i i wo kôl kwôlê habij gengin sa Tunu toj hende bô bôre na, têrijn tori hende to hen a dôrij né yôd. Wôsa na têrijn to yi naj kunu a ôbi ré li hen.»

³⁰ Jésu kôl hen iyôj, wôsa bay kôl tunu to habij ré yi bôri a.

Yoo Jésu naj yêneri (Mt 12: 46-50, Lk 8: 19-21)

³¹ Yoo Jésu naj yêneri saji aj dibiji nô, bay je uwôge Jésu.

³² Kwônê bijné mô mééri ta menba, bay kôli: «Ju toy, yom naj yêneri dibiji nô hen ya. Bay geyem.»

³³ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Bijné ka yôj a na yon men, yêneri men ba?»

³⁴ Menba, Jésu bô kwônê bijné ka mô tôj kwari a hen aj kôbji, menba, ôbi kôl iyôj ba: «Berêngé nà, ken gel kwônê bijné ka yi hen na, bay a yé mega yon men, yêneri men iyôj.»

³⁵ Kwôni wo li anga Emen gey hen na, ôbi a na yêneri men, yêneri men, yon men.»

4

Gwosoy kwôlô gengin sa ôbi cé (Mt 13: 1-9, Lk 8: 4-8)

¹ Jésu hô ay tô gelij bijné are kibi cér wo Galilé. Kwônê bijné era sa daj ligiri a, aj li wo ôbi dây mô bô bato wo yi bô cér a hen, aj tô kwônê bijné ka ba hen dibiji terare a dâa kwa cér a.

² Jésu gelij kwônê bijné are dé dé naj gwozoy kwôlê gay gay. Ôbi kôlji iyôj ba:

³ «Toyéngge, sa to pôni gawra wo pôni si ô wô wusé kaw bô yagê wori a.

⁴ Kirina ôbi wuse kaw bay ka hen iyôj na, kwa ka pôni herij bêngê geré aj ciré sa gôl ôm.

⁵ Kwa ka pôni herij kirin kaj jerew a nijba, terare to wurôbi to hanêre ré ôrij tôj ba naj. Menba, bay si lew haji,

⁶ nijba, kirina tare jôrij, menba, jubu gaj aj kaw bay ka ré herij kirin kaj jerew a hen na, ma wôsa hanêri ô kelanj né.

⁷ Kwa ka pôni herij perê gesem a. Kirina bay si, menba, gesem bi wo hen yêrji aj sarji si ré.

⁸ Kwa ka pôni herij terare to dôri a aj si dô men, dêbe dô men, yê dô a men. Sa ka pôni gusijniji ô tôre subu, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew meñ.»

⁹ Menba, Jésu kôl iyôj ba: «Kwôni wo mari ya wô toyij kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

Wô mi a Jésu ré kôl kwôlê nap gwozore ba?

(Mt 13: 10-17, Lk 8: 9-10)

¹⁰ Kirina kwônê bijné ôrij ta nij menba, bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen naj ka dângi ka mééri hen, engeriri kwôlê gengin sa gwozore to ôbi ré iyêlji hen.

¹¹ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Kwonge kenbay ba, Emen bêngê ken hòn aنجa gengin sa emê iyére tori ka yi kini uwôbêrji a hen. Nijba, bijné ka ba nô hen ba, toy na bô gwozore a.

¹² Are bay ka hen yi hen iyôŋ aŋ bi <kirija bay ré bô kirij ba, bay ré gel ani ré men, kirija bay ré toy kwôlê ba, bay ré hôñ bôri ré men. Yi hen iyôŋ wô wo bay ma ré ayê bôrji aŋ bi têrij toji ré dôrij iyôŋ né.» »

*Jésu dô bô gwosore to ôbi cé kaw hen
(Mt 13: 18-23, Lk 8: 11-15)*

¹³ Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Ken hôñ bô gwosoy kwôlê wo hen né ba? Ka lê iyen a kené henê tô gwosore to dângi to ba hen ba?

¹⁴ Ôbi wusé kaw, wuse kwôlo Emen.

¹⁵ Biné ka yi mega bêngê geré ka kaw herij ya hen na, na biné ka toy kwôlê bi wo hen menba, Sidan era lew sa mène kwôlê wo bay ré toy hen bôrji a aŋ.

¹⁶ Biné ka yi mega kirij kaj jerew ka kaw herij ya hen na, na biné ka toy kwôlê bi wo hen, menba, eŋge naj yi derê.

¹⁷ Nijba, biné bay ka hen na, hanérji naj men, bay debe sa têrji a sem né a men. Aŋ kirija aŋgaj bô emê kurij sarji a ley, bay gilji gusin ley, wô kibi kwôlê bi wo hen na, bay herij.

¹⁸ Biné ka yi mega kirij kaj gesem ka kaw herij ya hen na, na biné ka toy kwôlê bi wo hen,

¹⁹ ninba, ermé kwôlo sa terare a nà men, kwôli aŋgaj ujé men, ermé sa doy aŋga gay gay a men na, yêr kwôlê bi wo hen duu aŋ li ani ré.

²⁰ Biné ka yi mega kirij ka dôri ka kaw herij ya hen na, na biné ka toy kwôlê bi wo hen aŋ ay lij je sara, bay yi mega kaw ka uwoj kirij ka dôri iyôŋ. Bay toy kwôlê bi wo hen men, bay eŋge aŋ lij ariri a men. Aŋ ka pôni gusijniji ô tôre subu men, ka pôni tôre jii men, ka pôni ô arew men.»

*Gwosoy kwôlo gengin sa lampa
(Lk 8: 16-18)*

²¹ Jésu hô engeriji iyôŋ ba: «Kwôni di tare bô lampa aŋ emné

gwore sara réba déré tô kalaŋ a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré di tare a bô lampa ba, na wô teré ta gûrô pal a ré ba?

²² Wôsa aŋga yi kini uwôbêrji a ba, a sa yé tu wolé men, ka kwôni hôñ né tô ba, a sa yé tu tare a nô men.

²³ Hena kwôni ré naj mari wô toyij kwôlê wo en kôl hen na, bi toy.»

²⁴ Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Dêŋge tu melénê sa yernge a wôsa kwôlê wo ken toy a. Gway wo ken ay gengin are bi hen a Emen né hô gengin bêŋge hôrj, dô réba a dê kwo na ken lij megêrna hen sôŋ.

²⁵ Wôsa kwôni wo naj ujé ba, bay a hô biri a sara. Nijba, kwo ari ujé kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a aŋ sôŋ.»

Gwosoy kwôlo gengin sa kay cé ka si sa kibrij

²⁶ Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «*Emê iyére to Emen na, yi mega gawra wo ô wusé kay cé bô yagê iyôŋ.

²⁷ Kirija ôbi yi kum yoyre men, hena ta tô kirij men na, ôbi hôñ na ba kaw ka dîré wusu hen ré si iyen ba men, ré dûbu iyen ba a men ba, ôbi hôñ né.

²⁸ Terare bi kay cé gwôbe aŋ dûbu cêgeri wori ba, kaw si sa, cêgeri wori sôŋ sa kaw bay ka hen yi gusin.

²⁹ Aŋ kirija sa kaw né nij na, bay je bay walérji sa wal wôsa na tay walérji nij.»

Gwosoy kwôlo gengin sa gusin ilew

(Mt 13: 31-32, Lk 13: 18-19)

³⁰ Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Emê iyére to Emen na, na gengére naj mi pôn ba? Na mi a nana ayê gengin ba?

³¹ Emê sa iyére to Emen na, yi mega gusin iluw iyôŋ. Kirija kwôni ciji na, bay dê gôlij gusin aŋga kêm ka terare a na.

³² Nijba, kirija kwôni ciji na, bay si aŋ dûbu aŋ yi gûrô wo dami gôlij sa gûrô ka biné ban hen, aŋ kôbri

gajnné aj li wo ciré ka derômaraŋ a kêm sa li gwoné woji ya.»

³³ Na naj gwoſoy kwôlo gay gay bi wo hen a Jésu uwôlijn béré. Ôbi kôl hen iyôŋ aj bi ka dsebe toy hen, ré hón dô.

³⁴ Jésu kôlji kwôlê wôni ba ulê gwoſore bô ré. Nijnba, kirija ôbi na pini naj bay tôri na, ôbi dôrji tô gwoſore hende to gay gay hen.

Jésu jôrij kal geré (Mt 8: 23-27, Lk 8: 22-25)

³⁵ Wulê bi wo hen na, Jésu kôljin bay tôri iyôŋ ba: «Na cérêngé tera cér wo dami hen.»

³⁶ Bay dén kwônê bijné menba, bay tôri ôrjî naj dî bô bato a wo ôbi môrjî hen, bato ka dângi kwône kirij bay ka hen.

³⁷ Kirij bay ka hen na, kal wo dami ge aj di kam bi a bô bato aj li wo kam wôn bôri.

³⁸ Menba, kirij bay ka hen Jésu gesel sari yij kum si tô bato yan. Bay tôri enji aj kôli iyôŋ ba: «*Rabi, ju gel wo naa ménij hen né ba?»

³⁹ Jésu engin tô kum a aj ône kal naj néeri men, kôljin cér iyôŋ ba: «Cér wôm tôŋ.» Menba, kal dî geré ba men, kirij iyer iyêr a men.

⁴⁰ Menba, Jésu kôljin bay tôri iyôŋ ba: «Wô mi a kené hare hen iyôŋ ba? Wô mi a kené bi bôrnge sa Emen a ré ba?»

⁴¹ Kirij bay ka hen na, harê wo dami liji men, tiniji ge kay a men aj bay kôl perérji a iyôŋ ba: «Gawra wo nà, ná kwo iyengi a kal naj cér kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

5

Jésu berare gawra wo tunu to habij yi bôri a

(Mt 8: 28-34, Lk 8: 26-39)

¹ Bay era sa bij cêgi cér wo bô emê wo Gérasénijé.

² Menba, Jésu herbe tôŋ menba, gawra wo pôni so si sa kamnjé iyôŋ, aj era ligiri a. Na gawra wo tunu to habij mô bôri a.

³ Gawra bi wo hen na, kini merêri na sa kamnjé aj kwôni nêm beréri harêri naj gangi musure ré.

⁴ Wôsa bay ulêri gaŋgi musure têri a men kôbri a men. Nijnba, ôbi ka gaŋgi musure hende to hen aj. Aj kwôni nêm wo a beréri bijn né.

⁵ Sa pôn pôn ôbi mô sa kamnjé men, sa kerampê men, karê kula men, walê yiri naj jerew a men.

⁶ Kirija ôbi gel Jésu kelaj menba, guro aj sa cubu gubari tumôri a.

⁷ Menba, ka kula naj néri kôl iyôŋ ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésu Kema Emen wo ta, en uwôlem naj hini Emen, gelen gusij né.»

⁸ Ôbi kôl hen iyôŋ wôsa Jésu kôl iyôŋ ba: «Tunu to habij si aj bô gawra bi wo hen.»

⁹ Menba, Jésu engeriri iyôŋ ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Henen na kwônê bijné, wôsa nini kwône.»

¹⁰ Menba, ôbi kôljin Jésu iyôŋ ba: «En uwôlem dage tunu to habij hende to hen aj bô emê woni a.»

¹¹ Kirij bay ka hen na, cäa kwa keram a na, kwônê gwôsijô ka ôm are debiji ya.

¹² Tunu to habij hende to hen uwôlijn Jésu kôl iyôŋ ba: «Nini uwôlem dagêni bê bô gwôsijô ka dûbu hen.»

¹³ Jésu gey nan ci sara. Aj tunu to habij hende to hen siji ôrji bô gwôsijô bay ka hen, aj li wo gwôsijô bay ka sak wôô hen yêseraji ta sa keram a herinji bô kam a, aj yiji kam maji kêm.

¹⁴ Bay gemé gwôsijô bay ka hen ge ô kôljin bijné derô ira men, kôljin bijné nono men, kwôli are bay ka hen, aj bijné kêm ôrji gelé.

¹⁵ Bay era ligi Jésu a aj gel gawra wo na ôrjî naj tunu to habij bôri a hen. Ôbi mô tôŋ men, tôbe bargay men, tiri iyer dô a men. Kirija bay gel hen iyôŋ, menba, harê liji.

¹⁶ Bijné ka ré gel anga sa sa gawra bi wo tunu to habij na bôri a hen men, anga sa sa gwôsijô hen a men hen na, bay ô dôrjî bijné.

¹⁷ Menba, bijné kêm ay tô engeré Jésu ré si erêj bô emê woji a.

¹⁸ Kirinja Jésu d'ay bô bato a menba, gawra wo tunu to habij na bôri a hen, engeriri diré erê naj dî.

¹⁹ Jésu jôri aji kôli iyôj ba: «Ô iñ tom ligi balêm a aji ju kôlji kwôli aṅga Kelma li naj ju hen men, na iyen a ôbi ré bô tu ja tom ba men.»

²⁰ Ôbi aji kôlij bijné naj sa iyére iyére to tôre môj hen kwôli aṅga Jésu ré li naj dî hen aji bijné kêm tiniji ge kay.

Môni Jayrus naj iyore toj hende ômpare

(Mt 9: 18-26, Lk 8: 40-56)

²¹ Jésu d'ay naj bato ô si cêgi cér menba, kwônê bijné hô dajji ligiri a. Jésu mô na kibi cér a.

²² Kirijn bay ka hen menba, gawra wo pôni kwo bay uwôgeri Jayrus. Ôbi na kelma woj sa *iyéy dajare to pôni. Kirinja ôbi gel Jésu menba, ôbi cubu gubari tumôri a,

²³ aji uwôli kôl iyôj ba: «Mônnem to dê ta ma, era ju sa uwôl kôm sara bi hende gôl ben, aji bi hende wôl sum sa terare a na.»

²⁴ Jésu hena ô naj dî menba, kwônê bijné ô tôri a aji nôgeren yirji.

²⁵ Kirijn bay ka hen na, iyore to pôni kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô.

²⁶ Hende li tu ja gaj kirinja bijné gay gay woge geré ciré berarêre men, hende mène kôbre gan a men, nijba, hende berare ré. Yere hô lere ôrij tumô tumô.

²⁷ Iyore hende to hen toy kwôli Jésu naj aṅga ôbi li hen menba, hende era perê kwônê bijné si cêgeri aji hende hebe bargay kari.

²⁸ Wôsa hende kôl bôre a iyôj ba: «Hena ené hebe bargay kari mera kôba, na berarê seŋge.»

²⁹ Kirijn bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naj aji yere gware aji hende berare.

³⁰ Jésu bô mega kwa néeri ré dôri menba, ôbi bul hô perê kwônê bijné

an kôl iyôj ba: «Na i a hebé bargay kajê ba?»

³¹ Menba, bay tôri kôli iyôj ba: «Ju gel kwônê bijné ka nôgerem hen né aji jeré kôl: <Na i heben ba?> »

³² Menba, Jésu bô kwari diré gelé i a ré heberi hen ba.

³³ Iyore hende to hen na, hare aji wuré wôsa hende hôñ aṅga sa sara hen. Menba, hende era sa cubu gubare tumô Jésu a aji kôli aṅga ré li are hen.

³⁴ Menba, ôbi kôle iyôj ba: «Yêren, ayê bôô woré gôlij naj mu, ô naj bô jalê aji bi ômpare toré hende to hen dôrij sarê yôd.»

³⁵ Kirinja Jésu iyêl ba ya tô menba, bijné ka bô iyé kelma woj ôbi sa iyéy dajare hen saji sa kôlij kelma bi wo hen iyôj ba: «Mônnem na ma nij, menba, ju dôyrê *Rabi wô mi sôñ ba?»

³⁶ Nijba, Jésu toy kwôlê bi wo bay kôl hen menba, ôbi kôlij kelma woj sa iyéy dajare hen iyôj ba: «Hare ré, bi bôm san a.»

³⁷ Jésu jô wo kwôni ré biri nijba, bijné ka ô naj dî a na Piyêr men, *Jak naj yêni Ja men.

³⁸ Bay saji iyé kelma woj ôbi sa iyéy dajare a. Kirijn bay ka hen Jésu gel wo bijné herage men, ka pôni sôm men, karêji kula a men.

³⁹ Ôbi si bô ira aji kôlji iyôj ba: «Wô mi a kené herage gan men, sômnê a men iyôj ba? Mône to nà ná, ma ré, hende yi na kum.»

⁴⁰ Menba, bay ayrêri. Kirijn bay ka hen na, Jésu dageji kêm nô aji ay iba mône naj yore men, bijné ka ré biri hen men, ôrij naj ci bô iyére to mône hende to hen yin ya hen.

⁴¹ Jésu bu kôbi mône aji kôl iyôj ba: «Talita kum.» (Iyayriri na: «Mône hena ta, en kôlê.»)

⁴² Kirijn bay ka hen na, hende hena aji ô ta. Mône hende to hen na elêre na môj kibi wôô. Bijné ka dûbu ya hen na, tiniji ge kay damañ.

⁴³ Jésu kôlji iyôj ba, kwôlê wo hen na, bay ré kôlij kwôni ré pa pa.

Menba, ôbi kôlji bay ré bure aŋgan emê.

6

Bijné ka Najarêt kan bê bôrji sa Jésu a

(Mt 13: 53-58, Lk 4: 16-30)

¹ Jésu erêjî kirij bay ka hen aŋ hô sa iyére tori a aŋ bay tôri ôrji naŋ di.

² Kirijna sa *sa merê ta nêm menba, Jésu ay tô gelij bijné are bô *iyéy dajare a. Kwônê bijné ka mô ya hen na, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, tiniji ge kay aŋ bay kôl iyôj ba: «Gelé aŋga na ba, hena na yôj sôj ba? Tu melênê wo na ba, i a biri ba? Iyeŋ a ôbi ré li gijnê wo yi iyôj ba?

³ Jésu na ôbi albê gurô ré ba? Mari a na yori ré ba? *Jak men, Josê men, Jud men, Simô a men a na yêneri ré ba? Yêneri kaj yébê môrji perêrna na ya ré ba?» Kirij bay ka hen na, ermé wojî liji kwôy aŋ bay kajni.

⁴ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «*Ôbi kibi Emen na, kirij ka dangi a ba bay a biri kwôlê haji, ninba, sa iyére tori men, perê balêri a men na, bay biri kwôlê ré.»

⁵ Kirij bay ka hen na, Jésu li aŋgan gijnê kani pôn né kwôy, ninba, ôbi berare bay ômpare ka pôni uwôlij kôbri sarji a.

⁶ Bê wo bay bi bôrji sari a ré hen na, dê sari.

Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen

(Mt 10: 5-15, Lk 9: 1-6)

Jésu ô naŋ sa iyére dâ dâ hen wô gelij bijné are.

⁷ Na hen iyôj a, ôbi ré uwôge bay tôri ka môj kibi wôô aŋ jéji wôô wôô aŋ biji néé bi bay ré dagij tunu to habij.

⁸ Jésu kôlji iyôj bay ré ay aŋ kani pôn kôbriji a ré. Bay ré ay saade wôni ré men, magela wôni ré men, selé tôni ré men, ninba bay ré ay na kwoore kôbriji a mera.

⁹ Bay ré dôbe garbê têrji a, ninba, bay ré tôbe bargay wôô wôô ré.

¹⁰ Jésu hô kôlji iyôj ba: «Kirijna ken si bô iyére tôni a na, ken mô ya kwôy jén kirijna ken ôrij ta.

¹¹ Kirij ka yôj yôj ka ken ô ya aŋa bay ré beréngje yirji a ré men, bay toy kwôlê kebrengje a ré a men na, ken gage beni têrjge. Ôbi a na aŋgan gelé ka a ulê kwôlê sarji a.»

¹² Bay tô Jésu ôrji aŋ uwôlji béré bij bijné aŋ bi bay ré bul cêgeriji bij têrj toji.

¹³ Bay dage tunu to habij kwône men, bay bu sa bay ômpare kwône naŋ weŋ aŋ bay berare.

Temay Ja ôbi lij bijné batêm

(Mt 14: 1-12, Lk 9: 7-9)

¹⁴ Kelma *Hérôd toy kwôlê wo bijné kôl hen wôsa wulê bi wo hen na, hini Jésu ôm gôrij kirij. Aŋ bay kôl ôbi ré na Ja ôbi lê batêm a ré so hera perê bijné ka ma a na wô bi wo hen a ôbi ré ôrij naŋ néé woj lij aŋgan gejnê kêm hen.

¹⁵ Men, ka pôni kôl iyôj ba: «Na *Eli», ka dangi kôl iyôj ba: «Na ôbi kibi Emen mega ka ca tumô hen.»

¹⁶ Kirijna Hérôd toy kwôli aŋga Jésu li hen menba, ôbi kôl iyôj ba: «Na Ja ôbi lê batêm wo na en bi bay naa, jô sari hen a hô hera sôj hen.»

¹⁷ Wôsa Hérôd naŋ yiri a na bé bay na bu Ja ôbi lê batêm aŋ bay harêri naŋ gaŋgi musure aŋ bay uwôli daŋgay a. Ôbi li hen iyôj wô kibi *Hérodiyad top tami yêni Pilip to ôbi ayre lij tamni hen.

¹⁸ Ja ôbi lê batêm na kôlin Hérôd iyôj ba: «Dé wo jeré ayê tam yênen lij tamnem ré.»

¹⁹ Hérodiyad bôre tare gan sa kwôlo Ja ôbi lê batêm kôl hen aŋ hende gey teré deréri, ninba, hende nêm né.

²⁰ Hérôd kemnaj Ja ôbi lê batêm gan. Wôsa ôbi ré na kwôni wo ré li are naŋ gerérji men, ôbi ré na ôbi bô bôrê a men. Menba, Hérôd jô sari. Kirijna Ja ôbi lê batêm kôlin Hérôd kwôlê hen iyôj na, Hérôd dôbe mari

dô toyij men, kwôlê wori bi wo hen dôyrêri damañ a men, nijnba, ôbi toyri naj yi derê.

²¹ Sa to pôni a na Hérodiyad uwon geré. Sa hende to hen na, na sa lê yi derê gengij geserê sa yê Hérôd. Hérôd li aŋgaj emê uwôgerij bijné ka li jé naj ci hen men, dami ka asgarpê men, bay upé ka damné damné ka bô emê wo Galilé a men.

²² Kirij bay ka hen na, môni Hérodiyad soo bô ira naj wôrê. Menba, wôrê wore bi wo hen dôrij Hérôd gaj men, dôrij kergê kari gaj a men. Menba, kelma Hérôd kôlij môni temale hende to hen iyôj ba: «Enjer en aŋga mu gey mera aŋna béré.»

²³ Hérôd dusu yiri buru kôl iyôj ba: «Aŋga yôj yôj ka mu gey na, na béré, hena ré na soré kwa emê iyére tijê bi meré emê kôba na béré.»

²⁴ Hende si kirij ka hende ré wôrîn hen aŋ, aŋ ô enjeré yore iyôj ba: «Na mi a ené engere ba?» Menba, yore uwôle sara iyôj ba: «Engere sa Ja ôbi lê batêm.»

²⁵ Hende hô bul hô lew bô iyére to kelma Hérôd môrij ya hen. Hende ô ligiri a aŋ kôli iyôj ba: «En gey bi jeré ben sa Ja ôbi lê batêm lew bô subra.»

²⁶ Menba, tiri mène damañ. Nijnba, wô tôô to ôbi ré ay hen men, wô tu kwônê kergê kari a men na, ôbi gey jôrîn mône hende to hen aŋga hende engeré hen né.

²⁷ Kelma Hérôd bi asgar pôn era lew aŋ kôli ré ô jera sa Ja ôbi lê batêm daŋgay a eraj. Asgar bi wo hen ô jerê sa Ja ôbi lê batêm daŋgay a,

²⁸ aŋ ula bô subra eraj aŋ bij môni temale hende to hen aŋ hende ôrîn bij yore.

²⁹ Kirijna bay tô Ja toy hen iyôj na, bay era sa ay temayri ô emé.

*Jésu gôse impê dubu
(Mt 14: 13-21, Lk 9: 10-17, Ja 6: 1-14)*

³⁰ Bay jé daŋji ligi Jésu a aŋ bay kôli kwôli aŋga ciré la hen men,

kwôli gelé wo ciré geloj bijné are hen a men.

³¹ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Eranje naj en na erêngé wolé sêd aŋ derô gwôlê aŋ ken dô bul dê.» Ôbi kôlji hen iyôj wôsa bijné kwône era ligirji a men, hôrji aŋ bay uwon kirij kaj emê ani ré kwôy.

³² Jésu nap bay tôri dsayji bô bato wô erê wolé derô gwôlê kelaŋ naj iyére.

³³ Bijné kwône gelji wo bay ô hen menba, bijné kwône hônji aŋ bijné naj sa iyére iyére gerji naj têrji saji tumô kirij ka Jésu naj bay tôri ca erê ya hen.

³⁴ Kirijna Jésu herbo tôj bô bato a menba, ôbi gel kwônê bijné menba, tirji liri na wôsa bay yi môt gamgê ka ôbi abérji naj iyôj. Menba, ôbi ay tô halêji gengij sa are kwône.

³⁵ Kirijna kirij kô gan nij, menba, bay tô Jésu era ligiri a aŋ kôli iyôj ba: «Kirij ka nà ná, kelaŋ men, kirij kôba kô a men,

³⁶ dô wo ju kôlij bijné bi bay ô sa kam iyére ka da da na ô wogé ani kelé emê.»

³⁷ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Kenbay ken biji aŋgaj emê.» Menba, bay kôli iyôj ba: «Hen ba, nija erê kelé mapa na tu *déniyé arew wôô dema niné biji a bay ré emê ba?»

³⁸ Menba, Jésu engeriji iyôj ba: «Ken naj mapa iyeŋ ba? Erêngé ken ô gelé.» Menba, bay ô gelé aŋ kôli iyôj ba: «Mapa na bay naj kuyê wôô.»

³⁹ Kirij bay ka hen Jésu kôlij bay tôri iyôj ba: «Bijge bijné ré mô tôj naj gwogelérji gwogelérji sa kalmê ka gej a hen.»

⁴⁰ Menba, bijné mô naj gwogelérji, gwogelérji hen iyôj. Ka pôni na arew men ka pôni tôre bay men.

⁴¹ Jésu pô mapa wo bay hen naj kuyê ka wôô hen kôbri a aŋ ôbi bô kirij si derômaraj aŋ lij Emen dosé aŋ biiłe mapa kôbri a aŋ bij bay tôri ré cén bijné. Ôbi hô ka kuyê ka wôô

hen an biji bi bay ré céj bijné kêm a sara.

⁴² Biné bay ka hen ôm uyirê.

⁴³ Ap tô mapo wo ba naj tô kuyê ka ba hen na, bay pô wiinê gwanê môj kibi wôô.

⁴⁴ Perê bijné ka ôm mapo bi wo hen na, imjnê na dubu bay.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Ja 6: 15-21)

⁴⁵ Kirina bijné ôm mapo kô hen iyôj nij na, Jésu bi bay tôri d'ay bato a ré ôrji tera tumô si kwa wo Bêtsayda ap dôbi diré ba cêgê wô kôlinj bijné ré irê ij nij, dema diré erê tôrji a tô.

⁴⁶ Kirina Jésu kôlinj bijné ré irê ij nij, menba, liji dosé ap d'ij yiri ô sa keram a wô uwôlê Emen.

⁴⁷ Kirina tare kurijn na, bato wo bay tô Jésu dubu derô cér a bôb menba, Jésu d'ubu terare a pini.

⁴⁸ Jésu bô wo bay tôri gelij gusin sa jibé bato bô cér a wôsa kal ge si tumôrji menba, kirina kwôrê ka tumô yel niji hen menba, ôbi era sa kam a si ligirji menba, ô mega diré dêji jerê iyôj.

⁴⁹ Kirina bay tôri gili wo ôbi era sa kam a hen iyôj menba, bay erem yan ba ré na, kampê menba, harê liji ap bay bi gura.

⁵⁰ Wôsa bay gelî kêm ap harê liji gañ. Kirijn bay ka hen, menba, Jésu iyêlji kwôlê kôl iyôj ba: «Harêngé ré, na nôbi Jésu d'êngé bôrnge jal.»

⁵¹ Menba, ôbi d'ay naj ci bô bato a menba, kal iyer men. Menba, tiniji ge kay daman.

⁵² Wôsa bay na hôñ bô gepê wo gengin sa mapo wo na tumô hen né wô kibi bô denjolé woji.

Jésu berare bay ômpare bô emê wo Génésarêt a

(Mt 14: 34-36)

⁵³ Kirina bay di cér jô menba, bay saji bô emê wo Génésarêt menba, bay wuro bato sa ha kwoñgé cér a.

⁵⁴ Kirina bay herbe tôj bô bato a menba, bijné bô Jésu hôñ.

⁵⁵ Menba, bay guroji naj sa iyére iyére peraji bay ômpare naj jaare ôrjinji kirijn ka yôj yôj ka bay toy wo Jésu ré ô ya hen.

⁵⁶ Kirijn ka yôj yôj ka Jésu ô ya na, ré na sa iyére to dê, ré na to dami a kôba bijné eraj naj bay ômpare bô gêgêre a ap bay uwôli bi ré d'iji ciré hebé kibi bargay kari ka yi serem serem hen. Kirijn bay hen na, bijné kêm ka hebiri menba, berare.

7

Angan tô môj ka balê ka cay

(Mt 15: 1-9)

¹ Si Parisinjêne naj *bay derê tô tôô to Emen ka pôni henaji Jérusalêm sa danji ligi Jésu a.

² Bay gel wo bay tô Jésu ka pôni ômji emê naj kôbriji wo *kagemi wôsa bay pul ré.

³ Parisinjêne naj tô Jubnjê ka ba hen kêm a men na, bay ôm emê ba pelé kôbriji derê ré ré, wôsa bay bi kwôlê sa hara wo balérji a.

⁴ Hena bay ré hena bô gêgêr a hera ba, bay pul kôbriji dema bay ré ôm are. Bay bi kwôlê sa hara wo d'angji a mega kwoñ pelé karbé ton yê are men, pelé téwre men, naj pelé karbé to bay iyege hen a men.

⁵ Menba, Parisinjêne naj bay derê tô tôô to Emen engeriji Jésu iyôj ba: «Wô mi a bay tôm ré liji hara wo môñêrna né men, biji kwôlê sa hara wo balérji a ré men ba? Bay ôm mapo naj kôbriji wo kagemi.»

⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «*Ôbi kibi Emen *Esay na kôl ca tumô gengin sarñge kenbay kaj bay kelê kwôlê kebreñge wôô wôô hen, kôl iyôj ba:

<Gawrê bay ka hen na, bay ay keben na naj kibriji na mera d'iba bôrji ba kelañ naj en men.

⁷ Bay teben hen na d'én iyôj men, anja bay gelij bijné hen kôba na tôô to gawrê a men.»

⁸ Ken dî tôô to Emen ap ken gem na hara wo gawrê hen dî.»

⁹ Jésu hô kôl iyôŋ ba: «Ken li dô gan sa jibé tôô to Emen déj wô gemij hara wonge.

¹⁰ Wôsa *Moyis na kôl iyôŋ ba: <Bijn ibam naj yom kwôlê men, kwôni wo kôlij ibari naj yori kwôlo habij ba bi bay diri.›

¹¹ Nijnba, kenbay ken kôl iyôŋ ba: <Hena kwôni ré kôlij ibari naj yori iyôŋ ba: «Aŋga ré ené bêŋge hen na, na bay a ené bij Emen hen»,

¹² iyôŋ na, ôbi ôrij doy bij ibari naj yori ani ré nij.›

¹³ Na hen iyôŋ a, kené mène kwôlo Emen wo kôl hen naj hara wo balérnge wo na dî cêgeriji a bêŋge hen. Aj ken li aŋga dâŋgi ka gelin hen iyôŋ a sôŋ.›

Aŋga li aŋ gawra kagemij (Mt 15: 10-20)

¹⁴ Jésu hô uwôga kwônê bijé sôŋ aŋ kôlji iyôŋ ba: «Toyéŋge dô aŋ ken hôñ kwôlê wo na kelêŋge hen.

¹⁵ Aŋga hena nô ô bô gawra na, na aŋga li bi bôri *kagemij hen né, nijnba, aŋga soo bô gawra a lê a ôbi ré kagemij hen dî. [

¹⁶ Hena kwôni wo ré naj mari wô toyin kwôlê bi wo en kôl hen na, bi toy!»

¹⁷ Kirija Jésu ô bô ira menba, kirija kwônê bijé najji nij menba, bay tôri engeri gengin sa bô kwôlê wo ôbi ré kôl hen.

¹⁸ Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kenbay kôba ken hôñ bô kwôlê bi wo hen né men ba? Ken hôñ wo aŋga hena nô ô si kibi gawra na, na aŋga liri ôbi *kagem né.

¹⁹ Wôsa aŋgaj emê na, ô na sa têmrê gawra ré nijnba, ô na bôri a. Menba, hô so aŋ.» Jésu kôl hen iyôŋ wô wo aŋgaj emê kêm ré dô emê.

²⁰ Jésu kôl iyôŋ ba: «Aŋga soo bô gawra na, na aŋga liri ôbi kagem.

²¹ Wôsa na aŋga hena bô gawra a biri ermé kwôlê wo habij mega yinare toj iyôŋ tôŋ hen men, gemare men, deré temare a men.

²² Na ôbi á, bay ré yi bay yij naj yébé bijé men, bay ré yij bay geyére gursu men, bay bô hendé men, bay lamère bijé men, bay lê aŋga bôrji gey men, bay tu bôriyare men, bay kelê kwôlê wo habij gengin sa megérji men, bay lêre gej men, bay kelére kwôlê iyôŋ a tôŋ ba henê tô geréri a men hen.

²³ Aŋgaj lê bay ka hen na, hena na bô gawra aŋa gawra ré li aŋa ôbi ré kagemij hen.»

Iyore toj grêk bi bôre sa Jésu (Mt 15: 21-28)

²⁴ Jésu ô aŋ kirij bay ka hen aŋ ô kirij ka sa iyé Tir yij ya hen. Jésu si bô iyére to ôbi gey merê ya hen. Ôbi gey wo kwôni ré hôñ né, nijnba, ôbi a merê kirij kani a ba wo bijé ré hôñ né ré.

²⁵ Kirij bay ka hen na, iyore to pôni to tunu to habij yi bô môjnne a toy kwôli Jésu menba, era sa cubu gubare tumôri a.

²⁶ Iyore hende to hen na, na môni sa iyére hende to Jésu môrij ya hen, hende iyêl kibi grêk. Hende uwôlij Jésu ré dage tunu to habij hende to hen bô môjnne a aŋ.

²⁷ Jésu kôle iyôŋ ba: «Di kamrê bi ôm are dem wôsa dé wo kwôni ré ay kwô wo kamrê uwôlij garê ré.»

²⁸ Menba, iyore hende to hen uwôli sara iyôŋ ba: «Na tiri, Kelma, nijnba, kam garê ôm habelê kwô wo herij tô kibi kamrê ré ba?»

²⁹ Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Sa kibi kwôlê woré wo me kôlen hen na, ô iŋ harê nij, wôsa tunu to habij hende to hen dôrij bô môjnne nij.»

³⁰ Kirija hende ô iŋ, menba, hende uwoj môjnne yi sa kalaŋ a aŋ hende hôñ wo tunu to habij na ré dôrij bô môjnne a nij.

Jésu berare gawra woj men

³¹ Jésu hena sa iyé Tir a aŋ so si Sidôn si kwa cér wo Galilé aŋ sê sa iyére to tôre môj hen kara.

³² Bay eraj naj gawra woj men, iyêlê kwôlê kôba gôli a men,

ajan bay uwôlinj Jésu ré uwôl kôbri a sari a jan bi ôbi ré berare.

³³ Jésu biri ôrij wolé kelanj naj kwônê bijné. Jésu tôle kôbri bô mari a men, tebe kalê ajan hebij kôli gawra bi wo hen.

³⁴ Menba, Jésu ay tiri ta ajan bô kirijn si derômaran ajan dô bul wo dami ajan kôl iyôj ba: «Epata» iyayriri na: «Maa bôlinge.»

³⁵ Kirijn bay ka hen na, bô maa gawra na bôlinj men kôli kôba beserij ajan ôbi iyêl kwôlê dô yarara.

³⁶ Jésu kôlji bay ré kôljin kwôni ré pa pa. Nijnba, kirinja ôbi kôlji bay ré kôljin kwôni ré na, kirijn bay ka hen dema bay ré kôljin bijné kwôli aanga Jésu li hen tumô tumô.

³⁷ Tini bijné ge kay sa aanga Jésu li hen ajan bay kôl iyôj ba: «Aanga kêm ka ôbi li hen na, ôbi li dô, ôbi li bi meñnê toy kwôlê men, bijné ka iyêl kwôlê dô ré, kôba iyêl men.»

8

Jésu abe bijné dubu pôrbu (Mt 15: 32-39)

¹ Kirijn bay ka hen na, kirinja kwônê bijné hô danji a sônj menba, kirijn bay ka hen na bay ôrij naj aangan emê kani ré kwôy menba, Jésu uwôge bay tôle ajan kôlji iyôj ba:

² «Tu bijné ka na lén ja damañ wôsa na sa subu nijn wo bay li naj en na, ajan aanga bay ré ôm ba naj.

³ Hena ené kôlji bay ré ô ijn naj kurôj bôrji na, ka pôni a herij tôle geré wôsa ka pôni henaji kelanj.»

⁴ Bay tôle Jésu kôli iyôj ba: «Na lén na iyen a nana bijné emê uyê bôrji kirinja na dîbijî derô gwôlê na ba?»

⁵ Jésu engeriji iyôj ba: «Ken ôrij naj mapa iyen ba?» Bay uwôli sara iyôj ba: «Nini ôrij naj mapa jurgem.»

⁶ Menba, ôbi kôlin kwônê bijné ré mô tôle terare a. Ôbi pô mapa wo jurgem hen ajan kirinja ôbi lijn Emen dosé menba, ôbi biilê tôle ajan bijn bay

tôri bi bay ré cé. Menba, bay cép kwônê bijné bay ka hen.

⁷ Bay tôle Jésu ôrij naj kam kuyê dé. Jésu lijn Emen dosé wô kuyê bay ka hen ajan bijn bay tôri bi bay ré cé a men.

⁸ Kwônê bijné bay ka hen na, ôm mapa uyirê dô ajan bay pô tôri wo ba gwajné jurgem.

⁹ Kwônê bijné bay ka hen na nêm bijné dubu pôrbu. Menba, Jésu dîji ôrij haji nijn.

¹⁰ Kirijn bay ka hen menba, Jésu d'ay bô bato naj bay tôri ajan ôrij emê wo Dalmanuta a.

*Parisijêne engerij Jésu ré li aangan gijné biji
(Mt 16: 1-4)*

¹¹ *Parisijêne soji ajan narijji kwôlê naj Jésu wô sélij bôri na, bay kôli ré li aangan gelé ka ré gel wo néé wori ré hena na derômaran a.

¹² Jésu dô bul wo dami ajan kôl iyôj ba: «Wô mi a kenbay bijné na kemnêj hen kené enjere aangan gijné ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêngé hen, aangan gelé kani pôn iyôj kôba a lijn bénge ka gelé haw hen né.»

¹³ Menba, ôbi erêj kibi Parisijêne ajan hô d'ay bô bato ô si cêgi cér iyôj.

*Wubure to Parisijêne nap to Hérôd
(Mt 16: 5-12)*

¹⁴ Bay tôle gerbaj pera mapa ap mapa na pôn nêj kôbriji a bô bato.

¹⁵ Jésu yêge marji kôl iyôj ba: «Berêngé dô wôsa wubere to Parisijêne nap to *Hérôd.»

¹⁶ Bay tôle Jésu narij kwôlê perêrji a kôl iyôj ba: «Na wô wo nana ôrij naj mapa ré hen ajan ôbi ré kôl hen iyôj ba?»

¹⁷ Jésu toy kwôlê wo bay kôl ajan ôbi engeriji iyôj ba: «Wô mi a kené erem sa mapa wo ken ôrij né hen ba? Kenbay kôba ken hôj né tôle sônj ba? Bô deñgelé wonjé ba ya ba?»

¹⁸ Ken naj turnjé nijnba, ken gel kirijn né, ken naj marjé nijnba,

ken toy kwôlê wôni ré ba? Bôrnge ôlij sa sa to

¹⁹ kirija na en biilê mapa wo na bay aji bijn bijné ka dubu hen né ba? Tôri wo ba ba, na pôrjñ gway iyeñ ba?» Bay tôri kôli iyôñ ba ré na gway môj kibi wôô.

²⁰ «Men, kirija na en biilê mapa wo jurgem bijn bijné ka dubu pôrbu hen né ba? Hen ba, na ken pô tôri wo ba na gway iyeñ ba?» Bay kôli sara iyôñ ba ré gway jurgem.

²¹ Menba, Jésu hô kôlji iyôñ ba: «Ken hôn né tô ba?»

Jésu berare ôbi tu tijñ wo Bêtsayda

²² Jésu naj bay tôri ôrji Bêtsayda. Bay eran naj gawra wo tiri tijñ bijn Jésu. Bay uwôli bi ôbi ré uwôl kôbri a sari a.

²³ Jésu bu kôbi ôbi tu tijñ bi wo hen aji ôrji naj dî kelanj naj iyére. Menba, Jésu liri kalê tiri a aji ôbi uwôl kôbri a sari a menba, ôbi engeri iyôñ ba: «Ju gel ani ba?»

²⁴ Ôbi tu tijñ bi wo hen bôl tiri aji kôl iyôñ ba: «En gel bijné nijba, bay yi mega gurôjnê ka ô ta iyôñ..»

²⁵ Menba, Jésu hô dî kôbri a tiri a menba, kirija ôbi tu tijñ bi wo hen bô kirijñ d'éenj menba, tiri bôlijñ ôbi gel are kêm dô.

²⁶ Menba, Jésu kôli ré ô ijn nijba, ré hô si bô iyére ré.

Piyér kôl Jésu ré na Krist (Mt 16: 13-20, Lk 9: 18-21)

²⁷ Jésu ô naj bay tôri ôrji sa kam iyére to ña naj bô emê wo Sésaré Pilip a menba, tô geré na, ôbi engeriji iyôñ ba: «Bijné kôl ené na i ba?»

²⁸ Menba, bay kôli iyôñ ba: «Ka pôni kôl jeré na Ja ôbi lê batêm, ka pôni kôl jeré na *Eli, ka ñaŋgi kôl jeré na *ôbi kibi Emen wo pôni.»

²⁹ Nijba, Jésu engeriji iyôñ ba: «A kenbay ken kôl ené na i ba?» Menba, Piyér kôli iyôñ ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

³⁰ Menba, Jésu kôlji naj tôri to man bi bay ré kôlij kwôni diré na Krist, kwo Emen dôri hen, ré pa pa.

Jésu kôl kwôli aŋga ré sa sari a (Mt 16: 21-28, Lk 9: 22-27)

³¹ Jésu ay tô gelji are kôl iyôñ ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelij gusin damañ aji, surjê men, damné kap bay bê kwôbe naj *bay derê tô tôô to Emen, bay a kajen men, bay a deren a men, aji sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamnjé.»

³² Jésu kôl kwôlê bi wo hen dad a ta. Menba, Piyér biri ôrjñ wolé aji nayri.

³³ Menba, Jésu hô bul bô bay tôri ka ba hen aji kôlji iyôñ ba: «Ô kelanj naj en, Sidan, wôsa ermé wom némjñ naj kwo Emen ré. Ermé wom na kwo gawrê.»

³⁴ Menba, Jésu uwôge kwônê bijné naj bay tôri aji kôlji iyôñ ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôn ba, bi uwôl yiri aji men, bi ay gurô tagelê wori won temare sari a aji era tôn a.»

³⁵ Kwôni wo gey gemé yiri ba a ménêri, nijba, kwôni wo uwôl yiri aji wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na, a gôlijñ naj dî.

³⁶ Hena kwôni ré uwoj aŋga sa terare a na kêm aja ré mène merê tu gen wori ba, derêri yôñ ba?

³⁷ Na mi a kwôni ré bê aja ré kerangjin merê tu gen wori bi wo hen ba?

³⁸ Na wô bi wo hen a hena kwôni ré dii tayre san a men, sa kwôlê wunjê men, perê bijné sa terare a na ka yi mega bay wogé yébé megêrji hen men, bay têrjñ a men hen na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari a kirija na buloj hera naj *manê ka derômarañ a ka yi naj jengêrji hen naj hini emê wo Iban.»

9

¹ Jésu hô kôlji sôñ iyôñ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêngje hen, perê bijné ka na na, ka pôni a gelé damnay *emê iyére to Emen naj tirji dema ré maji tô.»

*Yi Jésu bilin yi gay sa keram a
(Mt 17: 1-13, Lk 9: 28-36)*

² Wulê jii cêgê menba, Jésu tô si Piyér naj *Jak naj Ja aji ôrij naj ci sêd wolé naj bijné ta sa keram wo yêngi a. Kirijn bay ka hen na, tu Jésu bilin yi gay tirji a men,

³ bargay kari bilin bôri terij aji jerajnné wo ôbi pelé bargay wôni wo a pelé selé hen iyônj na naj.

⁴ Si *Eli naj Moyis soji aji iyêlji naj Jésu.

⁵ Menba, Piyér kôlij Jésu iyônj ba: «*Rabi, dô wo na merêngé na, nipa lê iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Eli men, pôn to *Moyis a men.»

⁶ Piyér hôn kwôlê wo da kelê ré wôsa harê liji.

⁷ Kirijn bay ka hen na, kirijn ka geri so sa têlji ta, menba, tôô gawra ôm bô a kôl iyônj ba: «Kwo ñebe hen na, na Keman, en piri damañ, toyéngé kwôlê kibri a.»

⁸ Menba, kirijn bay ka hen na, bay tô Jésu bô kwarji ninba, gel kwôni ré, ninba, Jésu a ñebé pini naj ci.

⁹ Kirijn bay herbo tôj sa keram a menba, Jésu kôlji bay ré kôlji kwôni kwôli aŋga bay gel hen né kwôy wo dôbi *Kema Gawra ñiré jîn sîn kamnjé.

¹⁰ Si Piyér naj Jak naj Ja gem kwôlê bi wo hen bôrji a menba, bay narij kwôlê perérji a kôl iyônj ba: «Kwôlê wo Jésu kôl wô jê sé perê bijné ka ma a hen na, bôrji na iyen pôn ba?»

¹¹ Menba, bay engeriri iyônj ba: «Wô mi a *bay derê tô tôô to Emen ré kôl iyônj ba ré na Eli a ré hera tumô *Krist, kwo Emen dôri hen ba?»

¹² Menba, Jésu uwôlji sara iyônj ba: «Na Eli a hera tumô wô janê are kêm naj kiniji kiniji ba? A hen iyônj ba, wô mi a ré lij bô magtubu to Emen a wo nôbi Kema Gawra ené gelij gusin men, bay ré tôrjen a men ba?»

¹³ Ninba, en kelêngé, Eli na sa aji bay na liri aŋga bôrji gey mega wo

bay na li bô magtubu to Emen a gengijn sari.»

*Jésu berare kema wo tunu to habij yi bôri a
(Mt 17: 14-21, Lk 9: 37-43a)*

¹⁴ Kirijn Jésu naj Piyér naj Jak naj Ja heraji da ligi tô bay tôri ka ba hen menba, bay gel kwarji a kwônê bijné naj bay derê tô tôô to Emen wo narijji kwôlê.

¹⁵ Kirijn kwônê bijné gelji Jésu menba, tiniji ge kay aji bay guro wô liri dosé.

¹⁶ Jésu engeriji iyônj ba: «Na kwôli mi a kené narij na ba?»

¹⁷ Menba, gawra wo pôni perê kwônê bijné uwôli sara iyônj ba: «Rabi, en eraj naj keman bem wôsa tunu to habij jôri iyêlê kwôlê.

¹⁸ Men, kirijn ka yôj yôj ka ôbi ñibij ya na, tunu to habij hende to hen dôri ku men, wôbre si kibri a men, ôbi gederé kajni men, yiri kêm seŋgal a men. En uwôlji bay tôm ré dage tunu hende to hen, nijba, bay nêm né.»

¹⁹ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Kenbay ka ayê bôô wonge naj hen na, na merê na wô lê naj ken yôd ba? Men, na têê iyen a ené ulê bôn jalê sarnge a ba? Eranje naj kema bi ben na.»

²⁰ Bay eraj naj kema bi wo hen biri. Menba, kirijn tunu to habij hende to hen gel Jésu menba, ay kema ku aji ôbi gernge men, wôbre si kibri a a men.

²¹ Jésu engeri iba kema iyônj ba: «Sa iyen a are bay ka hen né liri iyônj ba?» Menba, iba kema kôli ré na ca naj kamnjéri yen.

²² «Têê kwône tunu to habij hende to hen dôri uwôl tare a, réba bô kam a bij teré diri. Nijba, hena jeré nêm lê ani ba, ju li naj ni men, ju bô tu ja toni men.»

²³ Jésu kôli iyônj ba: «Wô mi a jeré kôl: «Hena jeré nêm ba?» Ani a gôlij kwôni wo bi bôrji sa Emen a ré.»

²⁴ Kirijn bay ka hen menba, iba kema na kôl naj tôri to dami kôl iyônj ba: «En bi bôn sa Emen a, li

naj en aj bi ayê bôô wunjê ré ô tumô men.»

²⁵ Jésu bô wo kwônê bijné daj menba, ôbi ône tunu to habij hende to hen aj kôle iyôŋ ba: «Tunu to jôrjn bijné iyêlê kwôlê men to bij bijné yi meñjê a men hen, en ay tôô béré séj bô kema wo hen, aj mu hô hô ré nij.»

²⁶ Menba, tunu hende to hen sén aj li kema kaarê kula men, yésirê naj nééri a men. Aj ôbi yi mega ré ma iyôŋ, aj bijné ka pôni kôba kôl ôbi ré ma.

²⁷ Menba, Jésu bu kôbi kema aj jôgeri hena ta aj ôbi dubu ta.

²⁸ Kirijn Jésu ô ij nij menba, bay tôri engeriri pini iyôŋ ba: «Wô mi a, na niné nêm dagê tunu to habij hende to hen né ba?»

²⁹ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Tunu to habij to hen iyôŋ na, séére nô na naj uwôlê Emen.»

Jésu hô kôl kwôli aŋga ré sa sari a
(Mt 17: 22-23, Lk 9: 43b-45)

³⁰ Jésu naj bay tôri ôrji aj kirijn bay ka hen aj siji si bô emê wo Galilé a aj bay díbiji tôj né wôsa Jésu gey bi kwôni ré hône.

³¹ Wôsa ôbi hal bay tôri kôl iyôŋ ba: «Bay a beren nôbi Kema Gawra bij bijné aj bay a deren aj sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamnjê.»

³² Nijba, bay hône bô kwôlo ôbi kôl hen né. Men né bay hare engeréri men.

I a na kwo dami ba?
(Mt 18: 1-5, Lk 9: 46-48)

³³ Jésu naj bay tôri saji bij Kapêrnayôm, menba, kirijn bay sa bij iyére nij menba, Jésu engereji iyôŋ ba: «Kené naraj na kwôli mi kirijn nana eran tô geré hen ba?»

³⁴ Menba, bay tôri wômji sidin wôsa tô geré bay narij kwôlê sa i a ré na kwo dami perérji a ba.

³⁵ Menba, Jésu mô tôj, aj uwôga bay tôri ka môj kibi wôô hen aj kôlji iyôŋ ba: «Hena kwôni ré gey yé kelma ba, bi yi ôbi cêgi megêri kêm men, bi yi ôbi lê jé biji a men.»

³⁶ Menba, Jésu ay kema wo dê sa diri derôrji a aj ôbi ayri kaberêri a aj kôlji iyôŋ ba:

³⁷ «I, i wo bu kema wo dê mega kwo na yiri a naj henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen. Men, kwôni wo beren a yiri a na, beren na nôbi mera yiri a hen ré nijba, na Iban wo joon hen a, ôbi ré biri a yiri a hen men.»

Kwôni wo jebéna sêd aj ré ba, na kwona
(Lk 9: 49-50)

³⁸ Ja kôli iyôŋ ba: «Rabi, nini gel gawra wo pôni dage tunu to habij naj henem menba, nini jôri sara wôsa ôbi era tôrna ré.»

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Jôrengiri ré, wôsa kwôni li are naj henen na, a kelê kwôlê habijê ré nij.»

⁴⁰ Na ôbi á, kwôni wo na ôbi barena ré ba, na kwona.

⁴¹ Hena kwôni wo ré bênge kam kaj yê bô môni gwore a wô wo kené ay hini *Krist, kwo Emen dôri hen na, na tu kwôlê a ené ena kelêngje hen, ôbi a ba upé sa kôbri ré.»

Têrij na aŋga dami
(Mt 18: 6-9, Lk 17: 1-2)

⁴² «Hena kwôni ré li aja kwo iya tô ayê bôô wori a hen ré kurij na, hena bay ré hari keram wo dami a tôri a aj bay ré uwôli a bô cér a kôba na aŋga dê gôlij gusij to Emen a gili hen.»

⁴³ Hena ré na kôm a lê aja jeré li têrij na, dô wo ju jôri aj. Dô wo ju mô tu gej naj kunum naj kôm pôn dô dê, erê bô géhê to na tare to enge barij né hen naj kôm wôô. [

⁴⁴ Na kirijn ka wôjne kôba ma ré men, tare kôba barij né men.]

⁴⁵ Hena têm né lêm wo ju li têrij na, dô wo ju jôre aj. Dô wo ju meray aj môrij tu gej naj kunum dô dê wo ju ôrij naj têm wôô aj ju ôrij bô géhê a. [

⁴⁶ Na kirijn ka wôjne kôba ma ré men, tare kôba barij né men.]

⁴⁷ A hena ré na tum a lê aja jeré li têrij na, dôre aj, dô wo ju si bô *emê iyére to Emen a naj tum pôn dô dê wo jeré ô bô géhén a naj tum wôô.

⁴⁸ Na kirijn ka wôjne kôba ma ré men tare kôba barijn né men.

⁴⁹ Wôsa kwôni wo yôj yôj kôba tare a bij sari a mega wo bay bij dôre sa kilij a iyôj.»

⁵⁰ «Dôre na aŋga dôri, nijnba, hena hende ré geraŋ né ba, bay a lere iyeŋ a ré herê gerangê hôrîn ba? Yéŋge mega dôre iyôj aj ken mô naj bô jalê perêrñge a.»

10

Kwôlo gengijn sa karijnare to iyore naj iba

(Mt 19: 1-12, Lk 16: 18)

¹ Jésu ay geré ô bô emê wo Judé a cêgi cér wo Jurdê a. Biné kwône hô danji ligiri a. Ôbi gelji are gaŋ gaŋ, menba, tê pôn a sôŋ ôbi gelji are.

² *Parisinjêne ka pôni ay tô iyêlê naj Jésu wô sélij bôri, bay engeriri iyôj ba: «Tôô tona kôl wo iba ré dagê tamni hari ba?»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Na kwôli mi a *Moyis na ré kelêŋge kené li ba?»

⁴ Bay kôli iyôj ba: «Moyis na kelêni iyôj ba: <Kwôni wo ré dage tamni ba, ré buru magtubu ton bê tôre kôbre a.» »

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Na wô bô deŋgelé wonje aja Moyis na ré ayin tôô hende to hen bénge hen.

⁶ Nijnba, kirijn Emen na ay tô dê tô terare na, ôbi dî gawrê iba naj iyore.

⁷ Na wô bi wo hen aja iba ré dê ibari naj yori aj, aj dê yiri naj tamni

⁸ aj bay wôô hen a yiji na gawra wo pôn. Mega hen iyôj na, bay na biné wôô ré nijn, nijnba, bay yi mega gawra pôn.

⁹ Na tôri bi wo hen aja kwôni ré nêmê bisiré aŋga Emen day lij kurôŋgi yi wo pôn hen né.»

¹⁰ Kirijn bay ré baj in tô na, bay tô Jésu hô engereri gengijn sa kwôlê woj dagê iyore wo ôbi ré kôl hen.

¹¹ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Kwôni wo dage tamni aj ençjin to dangi na, ôbi li têrij naj tamni to tumô hen.

¹² A hena iyore ré dage kurôre aj ençjin iba wo dangi na, hende li têrij..»

Jésu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Lk 18: 15-17)

¹³ Biné eraj naj kamrê ka dê bij Jésu bi ôbi ré uwôl kôbri sarji a, nijnba, bay tôri nayji.

¹⁴ Jésu gel wo bay tôri li hen iyôj menba, bôri tari, aj ôbi kôlji iyôj ba: «Déŋge kamrê bi era legen a diba ken jôrengeji ré. Wôsa *emê iyére to Emen yi gengijn sa biné ka yi mega kamrê ka dê dê bay ka hen iyôj.

¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lij hen iyôj ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôy.»

¹⁶ Menba, Jésu bu kamrê a kabrêri a aj tô kibri a sarji a aj uwôl kôbri a sarji a a men.

Ôbi uŋé wo pôni

(Mt 19: 16-30, Lk 18: 18-30)

¹⁷ Kirijn Jésu ô tô geré na, gawra wo pôni guro aj sa cubu gubari tumôri a aj engereri iyôj ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aja ené môriji tu geŋ naj kunun ba?»

¹⁸ Menba, Jésu kôli iyôj ba: «Wô mi a jeré uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri naj, Emen pôn nêŋ a na kwo dôri.

¹⁹ Ju hôn tôô to Emen na ay kôl iyôj ba: <Duu temare ré men, yîŋ yîŋare ton têrij ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woj benare dî sa

bijné ré men, lij kwôni aŋga habij né men, bijn ibam naj yom kwôlê a men.»

20 Ôbi hô kôlij Jésu iyôŋ ba: «Rabi, tôô hende to hen en li kêm naj kamnjén yen.»

21 Jésu piri aŋ bôri aŋ, kôli iyôŋ ba: «Aŋga pôni bam ya. Ô perê ari upé kam kêm ju kelén aŋ larirji na, ju cép bay nimré. Aŋ ari upé ka kwôni yi derômaran a gemem ligi Emen a ya. Menba, jôbi ju era tôn a.»

22 Nijnba, kirija ôbi toy kwôlê bi wo hen iyôŋ na, tiri mène aŋ ôbi kurij ô ta naj tu ja wôsa aŋgan upé kari mêt gaj.

23 Jésu bô kwari aŋ kôlij bay tôri iyôŋ ba: «Bi bijné kaj bay upé ré si bô emê iyére to Emen a na, iyére gaj.»

24 Kwôli kelê Jésu lij bay tôri harê. Ôbi hô kôlji iyôŋ ba: «Milnén, sé bô emê iyére to Emen a na, iyére gaj.

25 Jambal a sé lew si tu iyom libra gôlij ôbi upé ré si bô emê iyére to Emen a.»

26 Bay tô Jésu hen deňgôri tiji damaŋ a aŋ bay kôl perêrji a iyôŋ ba: «Nijnba, i a upé gelê ba?»

27 Jésu bôrji aŋ kôl iyôŋ ba: «Upé gelê na, gawra nêm né, nijnba, Emen nêm. Wôsa Emen nêm lê are kêm.»

28 Piyér kôli iyôŋ ba: «Gel, nini dép are kêm aŋ nini era tôm a.»

29 Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na tiri, en kelêngé, hena kwôni ré dép iyére tori, yêneri, yori, ibari, kamni naj yagê wori wô san men, wô sa Kwôlo Dôri a men na,

30 Ôbi a upé haw hen kirij bay ka hen têe arew iyére men, yêneri men, yori men, kamrê naj yagê a men, aŋ are bay ka hen kêm a era naj bô emê, aŋ tôre to cêgi na, ôbi a merê tu gen naj kwini.

31 Bijné kwône ka nà ná ka tumô hen na, haw hen na bay a yé bay cêgê men, bay cêgê ka haw hen a herê yé bay tumô men.»

Jésu hô kôl kwôli aŋga ré sa sari a a sôŋ
(Mt 20: 17-19, Lk 18: 31-34)

32 Jésu naj bay tôri ôrji geré wô erê Jérusalêm, menba, Jésu ô tumôrji a. Bay tôri deňgôrji tiji men, tô bijné ka ô tôrji a hen na, harê lij men. Têe pôn a sôŋ Jésu uwôge bay tôri ka môj kibi wôô hen ligiri a aŋ ay tô kelêji kwôli aŋga ré sa sari a hen kôl iyôŋ ba:

33 «Ken toy, nana erêngé na Jérusalêm a hen, aŋ bay a beren nôbi *Kema Gawra bijn damné kaj bay bê kwôbe men, bay derê tô tôô to Emen a men, aŋ bay a dép kwôlê woj temare san a men, bay a nôgen bijn bijné ka na Jubjnê ré hen a men.

34 Aŋ bay a ayren men, bay a teben kalê san a men, bay a sén men, aŋ bay a deren aŋ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamnjé.»

Si Jak naj Ja uwôlij Jésu are (Mt 20: 20-28)

35 Kam Jébédé ka wôô Jak naj Ja eraji ligi Jésu aŋ kôli iyôŋ ba: «Rabi, nini gey bi jeré li aŋga nini eŋgerem hen béni.»

36 Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na mi a kené gey bi ené li bêngé ba?»

37 Bay uwôli sara iyôŋ ba: «Béni bi niné sa ô merê kwo pôn sa kôm woj gusurô a men, kwo pôn sa kôm woj maa a men bô emê iyére tom a.»

38 Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Aŋga ken eŋgere hen ba, ken hòn dô bi ba? Ka nêmê yê kam kaj bô emê ka na yê hen ba? Men batêm to bay a lênen hen na, ka nêmê lê ba?»

39 Bay hô kôlij Jésu iyôŋ ba: «Nijnba nêmê yê seŋge.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Ka yê kam kaj bô emê ka na yê hen men, batêm to bay ka lênen hen kôba ka lê a men hanje,

40 nijnba, kwoj merê sa kôbi woj gusurô a men, kwoj maa a men na, na nôbi a gengé ré, nijnba, na Iban a gengé kirij wô bijné kari ka ôbi na bu sa têrji nijn hen.»

41 Menba, bay tô Jésu ka ba môj hen, kirija toy hen iyôŋ na, bôrji tarji sa sî Jak naj Ja.

⁴² Jésu uwôgeji kêm ap kôlji iyôŋ ba: «Ken toy, kilmé ka sa terare a na ôm sa bijé kaji men, bijé ka damné kôba gôlij sarji a men.

⁴³ Njinba, kenbay ba bi yi hen iyôŋ perêrjge a ré. Perêrjge a hen aja kwôni ré gey yé kwo dami ba, bi yi mana woŋge men,

⁴⁴ kwo gey yé kwo tumô ba, bi yi lema woŋge men.

⁴⁵ Na hen iyôŋ a, nôbi Kema Gawra ené era sa terare a nà na wo bijé ré yi manê kajé ré, njinba, na wô yé mana woji men, ayê yen bij temare têbij sa bijé kwône a men.»

*Jésu berare Bartimé ôbi tu tijp
(Mt 20: 29-34, Lk 18: 35-43)*

⁴⁶ Jésu naj bay tôri men naj kwônê bijé a men saji sa iyé Jériko. Kirinja bay ca sé ajn Jériko na, ôbi tu tijp kwo pôni hini ôm Bartimé kema Timé mô bêngê geré wô uwôlê are.

⁴⁷ Ôbi toy wo ré na Jésu wo Najarêt menba, ôbi uwôgiri kaj a ta: «Jésu, *kuŋga kelma Dabid, bô tu ja tijné.»

⁴⁸ Menba, bijé kwône nayri bi ôbi ré wôm tôŋ, njinba, ôbi hô ôm naj nééri a: «Kunja kelma Dabid, bô tu ja tijné.»

⁴⁹ Menba, Jésu d'ebu tôŋ ajn kôl iyôŋ ba: «Uwôgaŋgiri na.» Bay uwôga ôbi tu tijp bi wo hen ajn kôl iyôŋ ba: «Uwôl bôm pô, ajn ju hena ta era upéri wôsa ôbi uwôgem.»

⁵⁰ Ôbi tu tijp bi wo hen uwôl bargay kari kaj kelanê ajn, ajn hena kerêd sa têri a era ligi Jésu a.

⁵¹ Jésu ay kwôlê ajn engeriri iyôŋ ba: «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Ôbi tu tijp bi wo hen kôl iyôŋ ba: «*Raboni, en gey gelé kirijn.»

⁵² Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Ô, ayê bôô wom gôlij naj ju.» Menba, kirijn bay ka hen na, ôbi gel kirijn hôrijn ajn ôbi ay geré ô tô Jésu a.

11

*Jésu sa bij Jérusalêm
(Mt 21: 1-11, Lk 19: 28-40, Ja 12: 12-19)*

¹ Kirinja bay eraji d'a naj Jérusalêm na, bay siji si kwa Bêtpajé men, Bétani men, kwa Keram wo Olibiyé a, menba, Jésu jé bay tôri wôô,

² ajn kôlji iyôŋ ba: «Erêŋge iyére to tumôrjge hen, kirinja ka bijn na, ka uŋé kema kura harijn tôŋ wo kwôni dayri ré tô, bisiréŋgeri ken eraj.»

³ Ajn hena kwôni ré engeréŋge iyôŋ ba: «Wô mi a kené busereri ba?» ba, ken kôli: «Na Kelma a geyé.» Ajn kirijn bay ka hen ôbi a déŋje ka eraj.»

⁴ Bay ôrji menba, bay uwôŋ kema kura harijn nô bêŋgê geré d'a kibi ira. Ajn bay dôri.

⁵ Bijé ka pôni ka dîbiji ya hen engereji: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?»

⁶ Menba, bay tô Jésu uwôlji sara mega ôbi ré kôlji iyôŋ, menba, bay dîji ô.

⁷ Bay eraj naj kema kura na bij Jésu ajn bay bi bargay kaji cêgi kura ajn Jésu d'ay mô sara.

⁸ Bijé kwônê bi bargay kaji tô geré, ka pôni pôy germé nono sa biji tô geré a men.

⁹ Ka pôni ô tumôri a men, ka pôni ba cêgeri a men ajn bay ka gura ôm: «Hosana, terê kibi yi gengijn sa kwôni wo era naj hini Kelma.

¹⁰ Bi terê kibi yi gengijn sa emê iyére to era hen, na emê iyére to môtrena kelma Dabid. Hosana yi derômaraj a ta.»

¹¹ Jésu sa Jérusalêm, ajn ôbi ô bô *iyéy Emen a. Kirinja ôbi kôbe kirijn gel kêm na, ôbi ô Bétani naj bay tôri ka môj kibi wôô hen wôsa tare pôô gaŋ nij.

*Tôgôre to yêêre nap
(Mt 21: 18-19)*

12 Sa pôn cêgê kirinja Jésu naj bay tôri henaji Bétani hen na, kurôŋ li Jésu.

13 Ôbi bô kirijn kelaŋ dê menba, gel tôgôre to mare lebé ôbi ô gelé yaŋ ba dîrê upé yêre, njnba, kirinja ôbi era da menba, uwôŋ na mare mera wôsa na geserêre ré tô.

14 Menba, Jésu kôlij tôgôre hende to hen iyôŋ ba: «Kwôni a emê yêrê cêgê ré njn.» Bay tôri toy kwôlê wo ôbi kôl hen.

*Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a
(Mt 21: 12-17, Lk 19: 45-48, Ja 2:
13-22)*

15 Bay sa bij Jérusalêm, menba, Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, ôbi dage bijné kêm ka eran naj angap gara men, ka era wô kelé are a men hen. Men, ôbi nôgerê tabel to bay kerangê gursu naj to bay dêre derare gara hen hee a men.

16 Ôbi dî kwôni ay ani kani pôn iyôŋ sij si bô iyéy Emen ré.

17 Menba, Jésu halji kôl iyôŋ ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Iyére tjiné a yé na iyére to tô môtj wo bijé a era wô uwôlê Emen ya ré ba?> Menba, kenbay ken ay lij kini merê bandi.»

18 Damné kaj bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôô to Emen men na, toy kwôlê bi wo hen iyôŋ menba, wogéji geré wô deré Jésu. Bay hareri wôsa gelé are kari dê sa kwônê bijé men, dôrji a men.

19 Kirinja tare kurin menba, Jésu naj bay tôri siji sa iyére hende to hen ôrji aj.

*Jésu nap tôgôre to hay
(Mt 21: 20-22)*

20 Tô kirijn, kirinja bay ré ôrji tô geré na, bay tô Jésu gelji tôgôre hay kwôy dî hanêre a.

21 Piyér erem sa kwôlê wo Jésu na kôlij tôgôre tumô hen menba, ôbi kôlij Jésu iyôŋ ba: «*Rabi, gel tôgôre to na ju tômne hen hay.»

22 Jésu ay kwôlê kôlji iyôŋ ba: «Bêŋge bôrñge sa Emen a.

11:17 11: 17 Esay 56: 7, Jérémi 7: 11

23 Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, hena kwôni ré kôlij keram wo hen iyôŋ ba: <Dô yem wolé aj ju ô kurij a bô cér a> aja ôbi ré bi bôri sara na, are bay ka a lij ôbi a gelé naj tiri, wôsa ôbi gaanê ré, njnba, bi bôri sa kwôlê wo ôbi kôl hen.

24 Na bi wo hen aja ené kelêŋge, anga yôŋ yôŋ ka ken uwôlîj Emen na, dô wo ken bi bôrñge sara mega wo kené uwoj njn, menba, are bay ka hen a lij bêŋge.

25 Men, sa pôn pôn kirinja ken hena wô uwôlê Emen aja kené ôrij naj kwôlê wôni naj kwôni na, dîrñge bôrñge jal sara aji bi Ibarenge Emen wo mô derômaran a kôba bi dî bôri jal sa têrij lêrenge a men. [

26 Njnb, hena kené dî bôrñge jal ré na, Ibarenge Emen wo mô derômaran a kôba a dê bôri jalê sa têrij lêrenge a ré men.]»

*Tôô to Jésu hena na yôŋ ba?
(Mt 21: 23-27, Lk 20: 1-8)*

27 Jésu naj bay tôri hô heraji Jérusalêm menba, kirinja Jésu ô derô haba wo iyéy Emen a menba, damné kaj bay bê kwôbe naj bay derê tô tôô to Emen naj surjnê eraji ligiri a.

28 Aj bay enjeriri iyôŋ ba: «Na naj tôô to yôŋ a jeré lij are bay ka kêm hen ba? I a bem tôô hende to hen a jeré lij are bay ka hen ba?»

29 Menba, Jésu hô uwôlji sara iyôŋ ba: «En gey engeréŋge kwôlê pôn aji ken uwôlen sara. Aj na kelêŋge naj tôô to yôŋ a ené lij are bay ka kêm hen.

30 Batêm to Ja na lij bijé hen na, hena na derômaran a laba na ligi gawré ba? Uwôlengé sara.»

31 Njnb, bay kôl perêrji a kôl iyôŋ ba: «Hena nana kôl ré na batêm to ré hena na derômaran a na, ôbi a kelê wô mi a na nana bi bôrna sari a ré ba?»

32 Hena nana kôl batêm to Ja lij bijé hen ré hena na ligi gawré na, bijé a lén kwôlê.» (Bay hare wôsa

kwônê bijné bô Ja mega *ôbi kibi Emen na tiri.)

³³ Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Nini hôñ né.» Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Hen iyôŋ na, nôbi kôba na kelêŋge na nap tôō to yôŋ ené lij are bay ka hen né men.»

12

Gwosoy kwôlo gengin sa bay yagê tijadfor

(Mt 21: 33-46, Lk 20: 9-19)

¹ Jésu kôlji gwosoy kwôlo dângi kôl iyôŋ ba: «Gawra wo pôni yage tijadfor. Ôbi ay haba woj gerem a sara. Ôbi pi iyom wô uwôrîŋ yère ya. Ap ôbi li iyére to dami toj gemé yagê bi wo hen sara. Menba, ôbi bij bay yagê tijadfor yagê wori bi wo hen ap bay têbri nap geserê geserê ap dîŋ yiri ôrji kergare.

² Kirina geserê né tijadfor sa nin na, ôbi jé mana wori ô uné bay gemé tijadfor hende to hen bi ôbi ré ô eŋgé kwa yère wori eraj biri.

³ Bay gemé tijadfor hende to hen na, berji mana bi wo sê ap dageri hô kôbri senje.

⁴ Ôbi iyé tijadfor na hô jé mana wori kwo dângi menba, bay gemé tijadfor bay ka hen hô sêri biri iyare sari a men, tiréri a men.

⁵ Ôbi iyé tijadfor na hô jé mana wo dângi sôŋ menba, bay gemé tijadfor na diri. Menba, ôbi hô jé ka dângi kwône menba, bay lji na mega bi wo bay na lij ka tumô hen iyôŋ. Bay sê ka pôni men, bay duu ka pôni men.

⁶ Nijba, kemari wo ôbi piri hen a ba. Ôbi jéri ligirji a mega gerné jé ap kôl iyôŋ ba: <Ôbi ba, bay a kemnaj tini tô.›

⁷ Nijba, bay gemé tijadfor na kôlji yirji iyôŋ ba: <Na ôbi emê cibré ibari bi a na, erange, na deréŋgeri ap anga cibré ibari a kêm na na bajge.›

⁸ Menba, bay biri diiri ap uwôl temayri kelaŋ wolé nap yagê tijadfor.»

⁹ «Ôbi iyéy tijadfor a lê iyeŋ njip ba? Ôbi a sa deré bay gemé tijadfor ap a bij ka dângi gemé.

¹⁰ Ken dêŋse kwôlê bi wo hen bô magtubu a ré ba?

<Keram bi wo bay dé iyére na kajni hen na,

ôbi a hô yé keram woj dé tô iyére.

¹¹ Na Kelma a lê hen iyôŋ ap na anja dami gaj.»

¹² Bay sa Jubnjê woge geré ciré beré Jésu nijnba, bay harijn kwônê bijné, wôsa bay hô dô wo gwosore to ôbi ré kôl hen na, ré gengin na sarji. Menba, bay ôrji wolé ap ligiri a.

Têbê wôgê wo Sésar

(Mt 22: 15-22, Lk 20: 20-26)

¹³ Bay jé *Parisijenê ka pôni nap bijné ka *Hérôd ligi Jésu a wô beréri sa kwôli kelêri a.

¹⁴ Bay sa kôli iyôŋ ba: «*Rabi, nini hôñ wo kwôli kelêrem kêm na, na kwôlê woj tiri men, kwôlê bi wo pôni hen a jeré kôlji bijné kêm a men. Wôsa ju dô tu kwôni ré men, ju gelji nap geré wo Emen nap tu kwôlê a men. Hen iyôŋ na, têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar na, na anjan laba, na anjan lê ré ba? Niné têbri laba, niné têbri ré dî ba?»

¹⁵ Jésu hôñ gwosore toji hende to hen dô ap kôlji iyôŋ ba: «Wô mi a kené sél bôn iyôŋ ba? Ayêŋge selé pôni ben na na gelé.»

¹⁶ Bay aya selé hende to hen biri. Menba, Jésu engereji iyôŋ ba: «Sa kwôni wo yi yé na nap anja bay dî yé na ba, gengin na sa i ba?» Menba, bay uwôli sara ré na to kelma wo dami Sésar.

¹⁷ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Anja na ka Sésar ba, ken bij Sésar, anja na ka Emen ba, ken bij Emen.»

Menba, tiniji ge kay sa kwôlê wo Jésu kôl hen.

*Kwôlo gengin sa jê sé kamnjê wo
bijné ka ma
(Mt 22: 23-33, Lk 20: 27-40)*

18 *Sadusinjénê ka kôl iyôŋ ba bijné ka ma ré jê sé kamnjê ré kwôy hen, eraji ligi Jésu aji engeriri kwôlê kôl iyôŋ ba:

19 «Rabi, tôô to *Moyis na kelêna iyôŋ ba: <Hena kwôni ré ma aja ré dî tamni mamare aja hende ré yê ré tô na, yêni kwôni wo ma hen na ré enge turgôri aji ré yêni kamrê bij yêni wo ma hen.»

20 Nij na bijné ka pôni na jurgem tô yênijsare a. Kwo iyêri enge iyore menba, ma baa yê kema.

21 Ôbi cêgeri enge turgôri menba, ôbi ma baa yê kema. Are bay ka hen sa sa kwo subi a a men.

22 Are bay ka hen sa sa bijné bay ka jurgem hen kêm ba wo bay ré yê kamrê. Menba, cêgeriji a kêm na, iyore hende to hen ma a men.

23 Kirjna bijné ka ma a jê sé kamnjê hen na, na i perê yêni ka jurgem hen a na kurô iyore na ba? Wôsa bay kêm na na kwôrnjère.»

24 Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kwôli kelérnje sangijn naji ken nono, wôsa ken hôñ kwôlo yi bô magtubu to Emen a hen ré men, ken hôñ ibé iyêre wo Emen né a men.

25 Kirjna bijné ka ma a jê sé kamnjê na, imjnê a engé yébé ré nij men, yébé kôba a engeji imjnê ré a men. Nijba, bay a yé mega *manê ka derômaraŋ a iyôŋ.

26 Kwôlê wo gengin sa bijné ka ma na sé bay ré jê sé laba, ré jê sé ré ba ba, na ken dêŋse bô magtubu to *Moyis a kirjna Emen sij sari a kwa kam gurônê hen né ba? Emen na kôli iyôŋ ba: <Nôbi ena Emen wo *Abraham, kwo Isak naj kwo Jakwôb.»

27 Emen na Emen wo bijné ka mô tu gej diba ôbi na Emen wo ka ma hen né. Ermé kwôlê wonge gerin naj ken kay damaŋ.»

*Tôô to dami gôlij megêre
(Mt 22: 34-40, Lk 10: 25-28)*

28 Ôbi derê tô tôô to Emen wo pôni toyji wo bay narin menba, ôbi hôñ wo Jésu ré uwôlji sara dô. Ôbi uso dâ aji enjere Jésu iyôŋ ba: «Tôô to yôŋ a na to dami dê megêre ba?»

29 Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Gel, tôô to tumô a na: <Toy *Israyêl, Kelma Emen wona na Kelma pôn nêj.»

30 Ap já peré Kelma wom Emen naji bôô pôn men, naj tunum kêm men, naji ermé wom kêm men, naji néem kêm a men.»

31 Gel kwo jôgijn wôô wori a na: <Gey megam mega ju geyin yem hen iyôŋ. Tôô to dângi to dami dê ka wôô hen ba naj.»

32 Ôbi derê tô tôô to Emen kôlij Jésu iyôŋ ba: «Rabi wo dôri, ju kôl na tiri kirjna ju kôl Emen ré na pôn nêj hari ap Emen wôni wo dângi ré naj.»

33 Ap bi jeré piri naji ermé wom men, naji néem wom men, jeré gey megam mega yem iyôŋ a men, na anga dô dê sarganê ka gay gay kêm hen.»

34 Jésu gel wo ôbi ré uwôli sara dô hen iyôŋ naji tu melênê menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Ju kelaŋ naji *emê iyére to Emen né.» Menba, kwôni wo dângi erem wôsa engeriri kwôlê ré nij.

*Krist, na kwo kelma Dabid
(Mt 22: 41-46, Lk 20: 41-44)*

35 Jésu ay tô gelij bijné are bô *iyéy Emen a kôl iyôŋ ba: «Wô mi a bay derê tô tôô to Emen ré kôl *Krist, kwo Emen dôri hen, ré na *kuŋga kelma Dabid ba?

36 Kelma Dabid naji yiri kôba Tunu top hendi bô bôrê wôn bôri ap biri kôl iyôŋ ba:

<Kelma Emen na kôlij Kelma wujê iyôŋ ba:

«Sa mô sa kôben woj gusurô,

kwôy wo na bijn bay barem a yé
aŋgan sêlê têm.» >

³⁷ Kelma Dabid naj yiri kôba uwôge
gawra bi wo hen Kelma menba, iyeŋ
a ôbi ré yé kun̄gari sôŋ ba?»

*Jésu gelij bijné are gengin sa bay
derê tô tôô to Emen*
(Mt 23: 1-36, Lk 20: 45-47)

Aj kwônê bijné toy kwôlê wori bi
wo hen naj yi derê.

³⁸ Kirija Jésu gelji menba ôbi kôl
iyôŋ ba: «Berêŋge dô wô bay derê
tô tôô to Emen ka gey palê naj
bargay ka yêŋnê wo ré gel wo ciré
na ka damné hen men, gey bi bay ré
liji dosé yôd yôd tu wolé men,

³⁹ ka gey kirij ka tumô bô *iyéy
dajpare a men, kini emê are a hen a
men.

⁴⁰ Men, bay na bay ménêre are bô
iyé yébé kaj mamê, aj wôsa lamij
tu bijné na, bay uwôl Emen dê dê dê,
na dêjn iyôŋ. Bijné bay ka hen na,
kwôlê wo Emen a uléji sarji a hen
na, na kwôlê wo dami.»

*Aŋgan baliyare ka iyore toj
mamne*
(Lk 21: 1-4)

⁴¹ Jésu mô bul kwini si kirij ka
bay dîj sunugu lari ya hen aj ôbi
bô kwônê bijné iyeŋ a bay ré bi lari
ba. Bijné ka ôrijn mé na, bay bi mê.

⁴² Iyore to pôni toj hende tu ja
kôba era men, aj bi kam sélé wôô
to nêm gursu pône hen.

⁴³ Menba, Jésu uwôge bay tôri aj
kôlji iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené
ena kelêŋge hen, mamne toj hendi
nimré hende to hen na, bi dê bijné
kêm ka ré sa bi hen.

⁴⁴ Wôsa bijné bay ka hen kêm hen
bi na gursu to bay ôrijn doyre ré
nij hen, nijba, hende na, bi na lari
kêm wo hende ôrijn doyre wô kelij
aŋgan emêre hen.»

13

Jésu kôl kwôli ménê iyéy Emen
(Mt 24: 1-2, Lk 21: 5-6)

¹ Kirija Jésu so bô *iyéy Emen a
na, ôbi tôri wo pôni kôl iyôŋ ba:

«Ca! *Rabi, gel keram naj iyére ka
hen.»

² Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Ju
gel iyére hende to damné hen ba?
Keram wôni wo a ba ta sa megari a
ba naj, bay kêm a ménij.»

Aŋgan tu ja
(Mt 24: 3-14, Lk 21: 7-19)

³ Jésu mô sa Keram wo Olibiyé
an bilin kwini si sa iyé iyéy Emen.
Menba, Piyér, *Jak, Ja naj André
engeriri kwôlê kirija bay ré môrij
piniji naj dî hen.

⁴ Bay kôli iyôŋ ba: «Kelêni, kirija
yôŋ a are bay ka kêm hen ré sa ba?
Men na mi a gelé mega are bay ka
hen ré ca kerê njn ba?»

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba:
«Déŋge tu melênê sa yernge a
bi kwôni lamêŋge naj kwôlê woj
benare ré.

⁶ Wôsa bijné kwône a ayéji henen
an a kelêji: «Na nôbi a na *Krist,
kwo Emen dôri hen.» Aj bay a lamij
bijné kwônê.

⁷ Kirija ka toyé kwôli kumbul ôm
dâ réba kelaŋ naj ken na, déŋge
bôrŋge hare ré wôsa are bay ka hen
a sa môj môj dem, nijba, na gerjé
wulê bi wo hen né tô.

⁸ Tô yê pôn a lê kumbul naj tô yê
wo dângi men, emê iyére pôn a séj
naj to dângi men, terare a yebagj
naj sa iyére gay gay men, kurônj a lê
kirij a men, nijba, are bay ka kêm
hen na, yi mega yê wo ay tô lê iyore
iyôŋ.»

⁹ «Déŋge tu melênê sa yernge a
wôsa bay a ôrijn naj ken tumô bay
jerê kwôlê men, bay a sêŋge naj
tinêre bô *iyéy dajpare a men, bay a
ôrijn naj ken tumô kilmé men, tumô
bay emê iyére a men, wô san, aj bi
kené uwôlijn béré Kwôlo Dôri.

¹⁰ Na mi mi kôba béré Kwôlo Dôri
wo Emen a uwôlijn naj kirij kirij bi
tô yê bijné kêm toy dema are bay ka
hen ré sa tô.

¹¹ Kirija bay ôrijn naj ken tumô
bay jerê kwôlê a na, ken sun tumô
wô kwôlê wo kené erê kelê hen né,
nijba, ken kôl kwo Emen a bénge

kirijn bay ka hen. Wôsa na kenbay a iyêlê ré, nijba, na Tunu toj hendi bô bôrê a bênge kwôlê kebreñge a.

¹² Gawra a desé sa yéni aji bi bay ré diri men, iba kema a lij kemari hen iyôj hende to hen men, kamrê kôba a perê sa balérji bi bay ré derji a men.

¹³ Bijné kêm a tôrpênge wô kibi henen, nijba, kwôni wo bu bôri iyêre kwôy derij kibi ba, ôbi a gelê.»

Angaj bô emê ka a lê bijné ka Jérusalém

(Mt 24: 15-28, Lk 21: 20-24)

¹⁴ «Kirija ken gel anja habij ka mène kirijn, dî yirji kirijn ka bay ré merê ya ré hen, kwôni wo dêjse na bi hôñ dô. Kirijn bay ka hen na, bi bijné ka Judé ba, ge sa keram a men,

¹⁵ kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyêre tori a ré nij men,

¹⁶ kwôni wo ñebe bô yagê ba, bi hera uwo wô ayê bargay kari ré a men.

¹⁷ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaj bay kwoo men, ka kamniji yi kuba ba ya tô hen a men.

¹⁸ Uwôlênge Emen bi are bay ka kêm hen bi sa terbère a ré.

¹⁹ Wôsa wulê bi wo hen na, bô emê wo bijné a lê hen na, na bô emê wo dami wo kwôni gel sa pôn né ayin tôri wo Emen na dîj tô terare kwôy kemnêj hen men, kwôni a herê gelé bô emê bi wo iyôngi hen ré nij a men.

²⁰ Aj hena Emen né jô kibi sa hende to hen ta ré na, kwôni pôn néj iyôj kôba a upé gelé ré. Nijba, ôbi bu kibi kirijn dê wôsa bijné kari ka ôbi tôrji hen.

²¹ Hena kwôni ré kelênge iyôj ba: <*Krist, kwo Emen dôri hen ré ná nà> ley, <ré ná yañ> ley na, ken bi bôrñge sa kwôlê wori a ré.

²² Wôsa Kristjnê kaj bay benare hen nap bay kibi Emen kaj bay benare kwône a lê angaj gelé nap kaj ginê wô lamijen bijné men, bijné

ka Emen kôba bay a masê wo ciré lamêji a men.

²³ Kenbay kôba ken berênge dô wôsa en kelênge kêm kô tumô nij.»

Sa hera wujê nobi Kema Gawra

(Mt 24: 29-31, Lk 21: 25-28)

²⁴ «Menba, kirijn bay ka hen na, cêgi bô emê bi wo a lê bijné hen na, tare to tay a berarê ré nij men, geserê a ené ré nij men,

²⁵ têbênge a herij ta men, angaj néé ka derômaran a a yebagin ménij a men.

²⁶ Menba, bay a gelen nobi *Kema Gawra hera perê kirijn ka geri a naj néé wo dami men, naj dampare to dami a men.

²⁷ Kirijn bay ka hen na, na jé manê kapê ka derômaran a dayrê sa bijné ka na en tôrji hen sa terare a na kêm a men.»

Kwôlo gengij sa tôgôre to libé

(Mt 24: 32-35, Lk 21: 29-33)

²⁸ «Ayênge tôgôre ken gengij kirijn, kirija tôgôre jubu aji libé hen na, ken kôl kami emen ré ba da nij.

²⁹ Kenbay kôba kirija ken gel wo are bay ka hen sa nij na, ken hôñ wo nobi Kema Gawra ené da kibi geré nij.

³⁰ Na tu kwôlê a ené ena kelênge hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba gen kirija are bay ka hen a saj.

³¹ Derômaran naj sa terare a najê nijba, kwôlê wujê na, a najê ré kwôy.»

Emen pôn néj a henê sa to sa terare a kôrj

(Mt 24: 36-44)

³² «Kwôlo gengij sa wuléri naj tayriri na, kwôni pôn néj iyôj hôñ né men, *manê ka derômaran a hôñ né men, Kema kôba hôñ né a men, nijba, na Ibari pôn néj hari a henê mera.

³³ Berênge dô, yéngé kum né wôsa ken hôñ kirija yôj a are bay ka hen ré saj né.

³⁴ Yi mega gawra wo da erê ker-gare iyôŋ. Ôbi d  p i  y  re tori ap bij man   kari j   a k  briji a. I ba naj l   j  ri. Ôbi ay t  t   bij ôbi gem   kibi i  y  re r   yi kum n  .

³⁵ Mer  nge tu gej w  sa ken h  n kirina y  n a kelma ôbi i  y  re r   saj n  . Na perare, na sa kirijn ka jali, na yel   kw  r  , na t   kirijn ba, kw  ni h  n n  .

³⁶ Mer  nge tu gej bi kirijn ôbi sa dus ba, u  n  nge t   kum a r  .

³⁷ Kw  l   wo en kel  nge hen na, en k  lijn na bij   k  m: mer  nge sa t  rn  ge a.»

14

*Damn   kaj bay b   kw  be naj bay der   t   t   to Emen gey der   J  su
(Mt 26: 1-5, Lk 22: 1-2, Ja 11: 45-53)*

¹ Ba sa w  o wo bay a l   geser   wo bay uw  geri *Pak hen men, w   lijn geser   wo mapa wo wubere naj b   a hen a men menba, damn   kaj bay b   kw  be naj *bay der   t   t   to Emen woge ger   gwosore w   berin J  su ap diiri.

² Nijba, bay k  l bi cir   biri b  b naj sa geser   r  , w   wo bij   ma r   lijn kw  l   naj ci.

*Iyore to p  ni bij J  su wej sari a
(Mt 26: 6-13, Ja 12: 1-8)*

³ Kirijn J  su m   Bétani a i  y   Sim   wo *terbare liri hen, menba, iyore to pôni eraj naj ider wo d  jn   d   wo bay li naj kalm   ka bay uwôgeji nar wo garari m   hen, b   murda wo bay li naj *albatre hen k  bre a. Hende usoj ligi J  su a ap hende ti kibi murda bi wo hen ap wuseri sari a kirijn bay m   t  y kibi em   a hen.

⁴ Bij   ka pôni b  r  ji tarji sara ap bay namn   kw  l   k  l iy  n ba: «W   mi a hende r   m  ne ider wo d  jn   d   hen iy  n ba?»

⁵ Hena bay r   kel  n na kel  nare k  ba, bay r   u  n   *déniyé arew subu lay ap c  jn bay nimiré r   ba?» Menba, bay nay iyore hende to hen dama  .

⁶ Menba, J  su k  lji iy  n ba: «D  njere d  e iy  n. W   mi a ken   d  yr  re hen iy  n ba? An  ga hende l  n hen na, na an  ga d  ri.

⁷ W  sa bay nimiré a mer   per  r  ge a naj wul   wul   ap ka l   der   naj ci kirijn ken gey, nijba, n  bi ba na mer   naj ken naj wul   wul   r  .

⁸ Hende li an  ga hende n  m l  . En ma r   t  , nijba, hende sa b  n ider san a gemijn temayren.»

⁹ Menba, ôbi h   k  lji iy  n ba: «Na tu kw  l   a en   kel  nge hen, naj kirijn k  m sa terare a na ka bay a ul   b  r   Kw  lo D  ri ya hen na, bay a der   kw  li an  ga iyore hende to hen li hen ermijn sara.»

*Judas gey ay   sa J  su bij damn   kaj bay b   kw  be
(Mt 26: 14-16, Lk 22: 3-6)*

¹⁰ Judas Iskariy  t ôbi t   J  su wo p  ni per   ka m  j kibi w  o hen ô u  n   damn   kaj bay b   kw  be w   gel  ji ger   ber   J  su.

¹¹ Yi damn   kaj bay b   kw  be d  r  ji gaj kirijn bay toy kw  l   wo ôbi k  lji hen ap bay genge cir   biri gursu. Menba, Judas woge ger   wo d  r   ayin sa J  su bij damn   kaj bay b   kw  be.

*J  su ôm Pak naj bay t  ri
(Mt 26: 17-25, Lk 22: 7-14, 21-23,
Ja 13: 21-30)*

¹² Wul   woj ay   t   l   geser   mapa wo wubere naj b   hen na, na sa to bay dir   gamg   w   lijn geser   Pak, bay t   J  su k  li iy  n ba: «Na y  n a jer   gey bi nir   ô berem sa t   l   geser   Pak ya ba?»

¹³ J  su j   bay t  ri w  o ap k  lji iy  n ba: «Er  nge b   iy  re to dami a hen. Ka u  n   gawra wo p  ni ay kam naj t  w  re sari a eraj si tum  r  ge. Erênge t  ri a.

¹⁴ Ap b   iy  re to ôbi a s   b   hen na, ken kôlijn ôbi iy  y iy  re iy  n ba: <*Rabi k  l iy  n ba, b   iy  re to y  n, a d  r   ômijn em   woj Pak naj bay t  ri ya ba?>

15 Menba, ôbi a geléŋge bô iyére to dami ta to bay nap bôre kô nij. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

16 Bay tô Jésu ka wôô hen ôrji ap sa binji derô ira menba, uwonji are bay kêm hen mega wo Jésu ré kôlji hen iyôŋ, menba, bay bu sa tê Pak ya.

17 Kirina tare kurij menba, Jésu nap bay tôri ka môj kibi wôô hen saji.

18 Kirina bay mô kibi aŋgaj emê menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Na tiri, en kelêŋge, kwôni pôn perérñge a wo ôm nap en hen a sa ayê san.»

19 Tu bay tô Jésu ay tô lê na, ap i ba engerij Jésu iyôŋ ba: «Na nôbi ré rê?»

20 Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Kwôni pôn perérñge kenbay bay ka môj kibi wôô kwo dôbe kôbri nap en bô gwore a hen.

21 Nôbi *Kema Gawra na erê na mega wo na lij bô magtubu to Emen a gengin san hen iyôŋ. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen. Bay henaŋ ré yêri ré kôba ré dô sôŋ.»

*Jésu dî tô emê wo Kelma
(Mt 26: 26-30, Lk 22: 15-20,
Kworéntijné 11: 23-25)*

22 Kirina bay mô ômji emê menba, Jésu ay mapo ap tô kibri sara menba, biilê ap bij bay tôri ap kôlji iyôŋ ba: «Engéŋge, ôbi yi mega kurôŋgi yen iyôŋ.»

23 Menba, ôbi hô ay gwoy care ton yê tipador ap ôbi lij Emen dosé, menba, ôbi biji ap bay yi kêm.

24 Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kwo nà ná, yi môt kwôbren woj bijare nap Emen wo bij tôj wô kibi bijé kwône.»

25 Na tiri, en kelêŋge, na hô yê care ton yê tipador ré nin, kwôy wulê wo na sa yij to kôrbi nap ken bô *emê iyére to Emen a.»

26 Kirina bay kebe kurôŋ menba, Jésu nap bay tôri ôrji sa Keram wo Olibiyé.

*Jésu kôlji Piyér kwo ré tôrnêri
(Mt 26: 31-35, Lk 22: 31-34, Ja 13:
36-38)*

27 Jésu kôlji iyôŋ ba: «Ka juben déjn kêm wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Na deré ôbi abê gamgê menba, bay a userij kêm.»

28 Nijba, cêgê menba, kirija na jê sé kamnjé na, na erê tumôrñge a Galilé a.»

29 Menba, Piyér kôlji Jésu iyôŋ ba: «Kirina megén a dém ap na, nôbi na dém ap né.»

30 Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, kemnêŋ bô yoyre hende to hen kura a yelé têê wôô ré ap já kelê jeré hônen né têê subu.»

31 Nijba, Piyér hô kôlji iyêre kôl iyôŋ ba: «Hena ré na wo ené ma ré ju kôba, na kelê ené hônen né ré.» Menba, bay kêm kôl mega wo Piyér kôlji hen iyôŋ.»

*Jésu uwôl Emen Gêtsémané a
(Mt 26: 36-46, Lk 22: 39-46)*

32 Menba, Jésu nap bay tôri ôrji kirij ka bay uwôgeji *Gêtsémané, ap Jésu kôlji bay tôri iyôŋ ba: «Merêŋge tôj na, ap nôbi na erê uwôlê Emen.»

33 Jésu ôrji nap Piyér, *Jak nap Ja nap dî. Ôbi sun men, ôbi aŋge damaj a men.

34 Ôbi kôlji iyôŋ ba: «Tun li ja môt teré dun iyôŋ, merêŋge na, ap ken yi kum né.»

35 Menba, Jésu usu dê tumô, ap cubu gubari dij kwini tôj ap uwôl Emen mega wo hena ré nêm wo aŋga ré sa sari a hen na, ré sa ré.

36 Ôbi kôlji iyôŋ ba: «Aba, Iban, ju nêm lê are kêm. Li bi en yi gwoy kam ton gusij hende to hen né. Iyôŋ hari kôba, li aŋga bôm gey hen dîba ka bôn nôbi a geyé hen né.»

37 Ôbi bulo hera ligi bay tôri a, menba, ôbi uwonji tô kum a. Menba, Jésu kôlji Piyér ba: «Simô,

ju yi kum! Ju nêm merê tu gen sem né ba?

³⁸ Merênge tu gep aj ken uwôl Emen bi kené herij bô aŋgan lamê ré. Ken gey merê tu gen hanje ninba, na néérnge a nêmê ré dî.»

³⁹ Jésu hô dô tôri aj ligi bay tôri ka subu hen ajn uwôl Emen mega wo tumô iyôŋ sôŋ.

⁴⁰ Jésu hô bulo hera menba, uwoŋji tô kum a wôsa bay nêm merê gep né. Menba, bay hôn kwôlê woj kelêri ré.

⁴¹ Jésu hô bulo hera jôgijn têê subu wori menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Yéŋge kum aj ken dô bul hanje ninj. Kô nj. Gel, tayriri sa wo nôbi Kema Gawra na uwôlij kôbi bay têrij a.

⁴² Henaŋge ta, na erêŋge, gel ôbi ayê san bijn bijné bi, sa nj.»

Bay bu Jésu
(Mt 26: 47-56, Lk 22: 47-53, Ja 18: 3-12)

⁴³ Jésu iyêl ba ya tô menba, Judas ôbi tô Jésu perê ka môj kibi wôô hen so naj kwônê bijné ka naj yebere ton kaskar men, ka naj kwore a men. Damné kaj bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôô to Emen naj surpê a joji.

⁴⁴ Judas woj ôbi ayê sa Jésu hen na, na kôlij kwônê bijné bay ka hen iyôŋ ba: «Kwôni wo na ibé tô mari liri dosé hen na, na ôbi a kené biri, aj ken ôrij naj dî men, ken bôri dô a men.»

⁴⁵ Kirina bay sa menba, Judas era ligi Jésu a ajn uwôgeri «Rabi» aj ibe tô mari.

⁴⁶ Menba, kwônê bijné bay ka hen selam Jésu bu.

⁴⁷ Kwôni wo pôni perê bijné ka cêbe ya hen na, dô yebere ton kaskar tori ajn din maa mana wo *dami wo damné kaj bay bê kwôbe jô.

⁴⁸ Menba, Jésu ay kwôlê kôlji iyôŋ ba: «Ken eran naj yebere ton kaskar men, kwore men kôberŋge a wô berenare mega wo kené kena beré na gemsa iyôŋ.

⁴⁹ En mô perêrŋge a sa pôn pôn gelij bijné are bô *iyéy Emen a menba, ken era sa beren né wô mi ba? Nijba, yi hen iyôŋ bi kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, ariri ré lij.»

⁵⁰ Menba, bay tô Jésu kêm gerji diri ajn.

⁵¹ Kema mana wo pôni bi Jésu. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka lebari a yiri a. Asgarjnê ka bu Jésu hen na, sa herij sa mana bi wo hen an biri.

⁵² Nijba, ôbi ju bargay kari ajn, aj ge yiri senje.

*Jésu debu tumô bay jerê kwôlê a
(Mt 26: 57-68, Lk 22: 54-55, 63-71,
Ja 18: 13-14, 19-24)*

⁵³ Bay ôrij naj Jésu iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe menba, damné kaj bay bê kwôbe ka dângi men, surpiê men, bay derê tô tôô tô Emen a men, saji wô dajnare.

⁵⁴ Piyêr ô tô Jésu a dôrij tôri ban cêgê dê dê kwôy ôrij karanj derô haba wo dami wo damné kaj bay bê kwôbe a. Ôbi mô iyêbe tare nan bay gemé kibi iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe bi wo hen.

⁵⁵ Damné kaj bay bê kwôbe naj *Sanédrêñ kêm woge geré wo ciré diri kwôlo dami sari a ajn ciré derijnni, nijba, bay uwoŋ geréri ré.

⁵⁶ Wôsa ka pôni kôl kwôlê woj benare gengijn sari. Nijba, kwôlê woji bi wo hen bijn pôn né.

⁵⁷ Ka pôni hena aj kôl kwôlê woj benare gengijn sari kôl iyôŋ ba:

⁵⁸ «Nini toy wo ôbi kôl iyôŋ ba: <Na té iyéy Emen to gawrê a dé naj kôbrijj hen ajn sa subu na herê dé to dângi hôrijn ajn na to gawrê a dé naj kôbrijj ré.»

⁵⁹ Gengijn sa kwôlê wo iyére bi wo hen kôba, kwôlê woji bijn pôn né.

⁶⁰ Menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe hena ta perê kwônê bijné ajn engere Jésu iyôŋ ba: «Ju uwôl kwôlê sa kwo gawrê bay ka hen kôl gengijn sam hen né ba?»

⁶¹ Jésu wôm tôŋ. Ôbi uwôl kwôlê wôni sara ré. Menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe hô engeri kôl iyôn ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo nêm ayê kibi hen ba?»

⁶² Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Ena ôbi bi a merê hen. Aŋ ka gelen nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woj ôbi néé hen men, ka gelen na hera perê kirij ka geri a derômaraŋ a.»

⁶³ Menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe yêgerê bargay ka yiri a hen aŋ aŋ kôl iyôn ba: «Nana hô gem na i dema ré kelêna kwôli sôŋ ba?»

⁶⁴ Ken toy tiiré wo ôbi tiiré Emen ôm hen nij na, kwôli mi a kené erem nij ba?»

Menba, bay kêm uwôli kwôlê sari a kôl iyôn ba: «Ôbi na kwoj deré.»

⁶⁵ Menba, bijné ka pôni ay tô tibéri kalê a sari a men, bay ha tiri ta aŋ bay esuge kôbriji cibijni aŋ bay kôli iyôn ba: «Li yem môj jeré na *ôbi kibi Emen iyôn aŋ ju kelêni i a dêm hen ba?»

Menba, bay gemé kibi iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe hen kôba, sêri tô mari a a men.

Piyér tôrjî Jésu (Mt 26: 69-75, Lk 22: 56-62, Ja 18: 15-18,25-27)

⁶⁶ Kirjna Piyér ré môrij tôrji a tôŋ derô haba hen na, hende lê je iyé dami wo damné kaj bay bê kwôbe to pôni a sa.

⁶⁷ Hende gel Piyér wo iyêbe tare môrij hen menba, hende bôri dêéŋ aŋ kôli iyôn ba: «Jôbi kôba na ju ô naj Jésu wo Najarêt men ré ba?»

⁶⁸ Menba, Piyér uwôser kôl iyôn ba: «En hôñ né. En hôñ bô kwôlê wo me kôl hen né.» Menba, ôbi si ô si kibi geré nô.

⁶⁹ Hende gili menba, hô kôlij bijné ka dsebe ya hen iyôn ba: «Ôbi na kwo gawrê bay ka hen men.»

⁷⁰ Piyér hô uwôser têê pôn a sôŋ. Sem cêgê menba, bijné ka dsebe ya hen na, kôlij Piyér iyôn ba: «Na tiri

wo jôbi kôba ju na kwo bijné bay ka hen wôsa ju na kwo Galilé men.»

⁷¹ Menba, Piyér dusu yiri kôl iyôn ba: «Hena ené kôl ya ré ba, bi Emen deren. Gawra wo ken kôl kwôli hen na, en hôni ré.»

⁷² Kirij bay ka hen têê wôô wori menba, kura yel. Menba, bô Piyér jibri sa kwôlo Jésu na kôli kôl iyôn ba: «Já uwôserê jeré hônen né têê subu dema kura ré yilé têê wôô.» Menba, ôbi si nô aŋ sôm.

15

Jésu dsebu tumô Pilat a (Mt 27: 1-2,11-14, Lk 23: 1-5, Ja 18: 28-38)

¹ Tô kirij cud menba, damné kaj bay bê kwôbe danji naj surjê men, *bay derê tô tôô to Emen naj *Sanédrêñ kêm ka ba hen a men. Kirjna bay harê Jésu menba, bay ôrij naj dî ô bij Pilat.

² Pilat engereri iyôn ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubjnê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «Jôbi a kelê hen.»

³ Damné kaj bay bê kwôbe karê kwôlê wo kwôni dîj Jésu a sari a.

⁴ Menba, Pilat hô engereri iyôn ba: «Ju uwôli kwôlê wôni sa kwôlê wo bay kôl kêm hen né ba? Toy kwôlê wo bay pôy dêm kem a hen.»

⁵ Menba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré aŋ li wo tini Pilat ge kay.

Bay uwôl kwôli temare sa Jésu a (Mt 27: 15-26, Lk 23: 13-25, Ja 18: 39 - 19: 16)

⁶ Elê elê naj sa geserê *Pak ba, Pilat uwôl kwôni pôn ta bô dañgay a. Na kwôni wo bijné gey bi bay ré uwôli ta.

⁷ Gawra wo pôni bay uwôgeri Barabas yi dañgay a naj bandijê wôsa bay na gey bi kelma ré ômji ré, menba, bay na duu gawra pôn.

⁸ Kwônê bijné eraji si iyé Pilat aŋ bay kôlij Pilat ré li aŋga kwo ré lêrê gaŋ gaŋ hen biji.

⁹ Menba, Pilat uwôlji sara iyôŋ ba: «Ken gey bi ené ulêŋge kelma wo Jubjnê ta ba?»

¹⁰ Wôsa ôbi hôŋ wo ré na terbéré a ré liji aja damné kaj bay bê kwôbe ré berij Jésu bi hen.

¹¹ Menba, damné kaj bay bê kwôbe gwôsiji bijé ré kôlij Pilat ré uwôl Barabas ta dî.

¹² Pilat hô engereji iyôŋ ba: «Na mi a ené lê nan kwo bay uwôgeri kelma wo Jubjnê hen ba?»

¹³ Menba, bay kêm kôli kibriji pôn iyôŋ ba: «Diri aŋ ju béeři sa gurô tagelê.»

¹⁴ Pilat engereji iyôŋ ba: «Na mi ka habij a ôbi ré li ba?» Menba, bay hô kôli kêm iyôŋ ba: «Béři sa gurô tagelê.»

¹⁵ Pilat gey lê aŋga bôrji gey hen aŋ ôbi uwôl Barabas ta men, ôbi bi bay yémnê Jésu naj tinêre aŋ nôgiri bij asgarjê bi ré ô béeři haji nin.

Asgarjê ayře Jésu

(Mt 27: 27-31, Ja 19: 2-3)

¹⁶ Asgarjê ôrij naj Jésu kini merê Pilat a menba, bay uwôge tô kwônené bijé kaji ka ba hen.

¹⁷ Bay dôbij Jésu bargay ka hendi silim silim men, bay gaa jabga woj kenare naj gesem dôbri sari a a men.

¹⁸ Menba, bay liri dosé kôl iyôŋ ba: «Dosé tom, kelma wo Jubjnê.»

¹⁹ Menba, bay sêri sari a naj gusera men, bay tibiri kalê a sari a men, bay cubu gubarji tumôri a mega wo ciré biri kwôlê iyôŋ a men.

²⁰ Kirina bay sili hen iyôŋ nin na, bay dô bargay ka hendi silim silim ka bay ré dôbri yiri a hen men, bay hô tôbri bargay kari hôrij aŋ bay sij naj dî nô wô erê béeři sa gurô tagelê.

Bay bér Jésu sa gurô tagelê

(Mt 27: 32-44, Lk 23: 26-43, Ja 19: 17-27)

²¹ Simô wo na gawra wo Sirêŋ uwo tô nonore a ô erê wori. Ôbi na iba si Alêksander naj Rupus. Menba,

asgarjê biri ereŋ biri ay gurô tagelê wo Jésu.

²² Menba, asgarjê ôrij naj Jésu kirij ka bay uwôgeji Gwôlgwota. Gwôlgwota na, iyayriri na ibé sa gawra.

²³ Bay gey ciré bij Jésu care toj kam tjinadfor naj kalmê ka bay uwôgeji *miir hen bô bi ôbi ré yi, ninba, Jésu kaj.

²⁴ Asgarjê bér Jésu sa gurô tagelê aŋ pôrji bargay kari cépji naj geré wo jalaw terê.

²⁵ Kirina bay béeři sa gurô tagelê hen iyôŋ na, tare na deňgêse toj tô kirij.

²⁶ Sa gurô wo bay béeři ya hen na, bay li magtubu di ya uwôlij kwôlê sari a kôl iyôŋ ba: «Kelma wo Jubjnê.»

²⁷ Bay bér bay gemsare ka pôni wôô naj Jésu, kwo pôni sa kôbri maa men, kwo pôni sa kôbri gusurô men. [

²⁸ Na hen iyôŋ a kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Bay dayri pôn naj bay gemsare» hen ré ô naj geréri têrê têrê.]

²⁹ Bijé ka ô tô geré hen kôba, tiiré Jésu aŋ lij sarji ômij ya ya aŋ bay kôl iyôŋ ba: «Jôbi ju kôl jeré té *iyéy Emen aŋ jeré hô dê hôrij sa subu dêj hen na,

³⁰ gôlij naj yem aŋ ju herbo tôŋ sa gurô tagelê njna gelé.»

³¹ Damné kaj bay bê kwôbe naj bay derê tô tô to Emen ayře Jésu kôlijji perêrji a iyôŋ ba: «Ôbi gôlij naj bijé menba, ôbi nêm gôlij naj yiri ré.

³² Ôbi wo na *Krist, kwo Emen dôri hen, Kelma wo *Israyêl bi herbo sa gurô tagelê tôŋ bi njna gelé aŋ njna bê bôrni sari a.»

Bijé ka bay béeři kwari a hen kôba, tiréri a men.

Temay Jésu

(Mt 27: 45-56, Lk 23: 44-49, Ja 19: 28-30)

³³ Kirijn tare d'fubu d'iñne na, kirijn hendum sa terare a nà kêm kwôy tare tô yébé ayin sa tôjne ta hen.

³⁴ Kirijn tare to yébé ayin sa tôjne ta hen nêm menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Elwa, Elwa lema sabaktani?» (Bôri na: «Emen wujê, Emen wujê wô mi a jeré d'en aji hen iyôn ba?»)

³⁵ Biñé ka pôni ka debe ya hen na, kirijn bay toy tôri hen iyôn, menba, bay kôl iyôn ba: «Toyéngé, ôbi uwôge *Eli.»

³⁶ Menba, kwo pôni ge ô dôbê kibi bargay bô kam tipador ka bay uwôgeji binêger hen aji dôbe kibi gurô bijn Jésu bi ôbi ré yi, aji kôl iyôn ba: «Di jan, naa gelé sé Eli a so sa herberi sa gurô tagelê ba?»

³⁷ Menba, Jésu jô gura naj tôri to dami menba, kibri wôm men.

³⁸ Bargay ka bay ha jôrij bô iyéy Emen a hen na, yêgin derôre a wôô ayin tôri ta kwôy uwôl tôj.

³⁹ Dami wo asgar wo d'fube si tumô gel temayri hen na, kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na Kema Emen bi tiri a men.»

⁴⁰ Kirijn bay ka hen na, yébé ka pôni d'fube ya sêd wolé gel. Perêrji a na Mari to Magdala men, Mari ton yo si *Jak wo dê naj Josê men, Salomé men.

⁴¹ Yébé bay ka hen na ôrji tô Jésu a men, na li aنجaj emê biri a men, kirijn ôbi na baj Galilé. Men, yébé ka d'anggi kwône ka na ôrji naj Jésu Jérusalêm a hen ya men.

Emé Jésu (Mt 27: 57-61, Lk 23: 50-56, Ja 19: 38-42)

⁴² Kirijn tare kurijn ninj na, mega wo na sa béré sa tê sa *sa merê ta menba,

⁴³ Josê wo Arimaté sa, ôbi na Sanédrén wo dami wo bay biri kwôlê perê megêri a men, ôbi mô gem *emê iyére to Emen ta a era hen. Ôbi ay harê uwôl aji ô iyé *Pilat a ô engéreri temay Jésu.

⁴⁴ Tini Pilat ge kay wo Jésu ré ma ninj. Menba, ôbi jé uwôga dami wo

asgarnê aji engeri séé Jésu ré ma na ca yen ba?

⁴⁵ Kirijn dami wo asgarnê kôli mega wo Jésu ré ma na tiri na, Pilat ay tôô bi bay ré d'i Josê ré ayê temayri.

⁴⁶ Josê kelô kibi bargay ka bôri aji, dô temay Jésu tôj sa gurô tagelê aji légeriri nap bargay ka bôri aji ô eméri bô iyom wo bay kerge bô keram a, menba, gerñge kulman keram legij kibi kamjnê ta.

⁴⁷ Mari to Magdala nap Mari top yo Jak gelji kirijn ka bay emij Jésu ya hen.

16

Jésu ji si kamjnê (Mt 28: 1-8, Lk 24: 1-12, Ja 20: 1-10)

¹ Kirijn sa *sa merê ta di jô nij menba, Mari to Magdala men, Mari yo *Jak men, Salomé men, kelji ider wo d'jné dô bi ciré erê wusé sa temay Jésu a.

² Sa pôn cêgi sa sa merê ta a naj sa demas menba, yébé bay ka hen ôrji tô kirijn pulôl sa kamjnê kirijn tare aya gubeñ hen.

³ Bay kôlij yirji iyôn ba: «I a gerñgê kulman keram wo yi kibi kamjnê hen béna ba?»

⁴ Bay ay tirji menba, gelji kulman keram wo dami bi wo hen kwôni gerñgeri wolé.

⁵ Bay si bô kamjnê aji gelji kema mana pôn mô si sa kôbi gusurô sa kamjnê. Kema mana bi wo hen dôbe bargay ka bôri aji yêngé. Menba, yébé bay ka hen harê liji.

⁶ Menba, ôbi kôlij iyôn ba: «Harêngé né. Ken woge na Jésu wo Najarêt wo bay na béeeri hen né ba? Ôbi ji si kamjnê. Ôbi naj na. Geléngé kirijn ka bay emijni ya hen a nà.

⁷ Herêngé ken ô kôlij bay tôri men, Piyêr a men, mega wo Jésu ré ô tumôrñge a Galilé. Na yan a kené erê geléri mega wo ôbi na kelêngé hen iyôn.»

⁸ Yébé bay ka hen soji bô kampê gerji men, bay wuré men, harê liji a men. Bay kôlijn kwôni kwôlê wôni ré wôsa harê liji gañ.

*Jésu si sa Mari top Magdala
(Mt 28: 9-10, Ja 20: 11-18)*

[
⁹ Jésu ji si kampê tô kirij cud sa pôn cêgi sa sa merê ta menba, ôbi si sa Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habijj jurgem a yere a.

¹⁰ Mari to Magdala ô kôlijn megêre ka na nap ci hen ka uwôbe ap sôm hen mega wo teré uja Jésu.

¹¹ Kirijna bay toy wo Jésu ré ji si kampê men, hende gelori a men na, bay nare sara.

*Jésu si sa bay tôri ka wôô hen
(Lk 24: 13-35)*

¹² Cêgeri wori menba, Jésu gel yiri gay bijn bay tôri ka wôô perérji a ka ôrji nono hen.

¹³ Menba, bay heraji a Jérusalêm a sa kôlijn tô megêrji ka ba hen, ciré uja Jésu menba, megêrji bay ka hen na nap ci.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen

(Mt 28: 16-20, Lk 24: 36-49, Ja 20: 19-23, Jé lê bay je 1: 6-8)

¹⁴ Cêgê menba, Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn hen kirijna bay mô ôm emê menba, Jésu nayji wôsa bô denjelé woiji men, wô wo bay bi bôrji sa kwôlê wo bijné ka uwojni tô jê sé kampê hen na ré a men.

¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyônj ba: «Erêngé nap sa iyére iyére sa terare a nà ajan ken uwôl bérê Kwôlo Dôri bij gawrê kêm.

¹⁶ Kwôni wo bi bôri sa Kwôlo Dôri bi wo hen a men, li batêm a men ná, a upé gelê. Nijnba, kwôni bi bôri sara ré na kwôlê a beré sari.

¹⁷ Geléngé anjangaj giné ka a upé bijné ka bi bôrji sa Kwôlo Dôri a a nà: nap henén ná, bay a dagê tunu to habijj men, bay iyélê kibi kwôlê wo dianjé a men.

¹⁸ Hena bay ré bu kalaw nap kôbriji ley, yiji hana wo maj a men

kôba, ani kani a liji ré. Hena bay ré uwôl kôbriji sa bay ômpnare a ná, bay a berarê.»

Jésu hô derômaran a

(Lk 24: 50-53, Jé lê bay je 1: 9-11)

¹⁹ Kelma Jésu kirijna ôbi kôlijn bay tôri hen iyônj menba, Emen ayri ôrij ta derômaran a ap ôbi ô merê sa kôbri woj gusurô.

²⁰ Menba, bay tôri ôrji ulê bérê nap kirij kêm. Kelma li nap ci ap ôbi bi bay li anjangaj giné bijn tô kwôlê wo bay kôl hen mega wo ré na tu kwôlê.]

DERÉ KIBI KWÔLÊ

[Menba, Mari to Magdala men, Mari top yo Jak men, nap Salomé a men, ôrji lew ô kôlijn Piyér nap megêri kwôlê wo kema mana wo ré kelaji hen. Cêgeri wori menba, Jésu nap yiri jéji si tô emen men, si kini kurijare tare a men, ulê bérê kwôlo yi nap jengêri hen men, kwo a ménij né hen men, kwo kwôni a uwônjin gelé wo nap kwini hen a men hen.]

Kwôlo Dôri wo Emen wo Luk kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Mega wo Matiyé lîj Kwôlo Dôri wori hen iyôŋ na, Kwôlo Dôri wo Luk li bô magtubu tori a hen na, ôbi li môj Mark na lîj kwori hen iyôŋ. Kwôlo ôbi li bô magtubu tori hende to hen a na:

1. Ôbi kôl na kwôli Ja ôbi lê batêm mega wo ré na ôbi kelê kwôli sa wo Jésu (3: 1-20) men, batêm to Jésu li men, lamê wo ôbi bare lamni a men (3: 21 - 4: 13).
2. Ôbi kôl kwôli derê kwôlê wo Jésu dô Galilé men, berarê wo ôbi berare bijné a men (4: 14 - 9: 50).
3. Ôbi kôl na kwôli kergare to Jésu hena Galilé ô Jérusalêm a hen (9: 51 - 19: 28). Nijba, Luk hô kôl kwôlo dangi gaj sa kwo Mark na kôl nij hen. Kwôlo ôbi kôl ôbi a na: Gawra wo Samari woj ôbi bô derê men, ôbi ujé woj ôbi galê hen men, kema gawra wo ge kay aji bay hô uwopni hen men, erê wo Jésu ô iyé si Mart nap Mari a a men.
4. Ôbi kôl na kwôlê yê wo bay yê Jésu Jérusalêm a (19: 29 - 21: 38).
5. Na kwôli gerné gusin to Jésu naj kwôli temayri (Sapitre 22: 23).
6. Ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen naij kwôli wulê woj Pak (Sapitre 24) kirija Jésu sij sa bay tôri ka wôô ka ô wô erê Emayus hen pa dema ré sa kôl kwôli ayê wo Emen ay Jésu hôrij derômaran a tô.

Sapitre 1: 1-4 na, Luk kôl kwôli kwôni wo ôbi li magtubu hende to hen biri hen men, kwôli soderé wo ôbi soderé magtubu tôri hende to

hen a men. Bô magtubu Kwôlo Dôri hende to ôbi li hen na, ôbi kôl kwôli tô môj wo Jésu naj kwo Ja ôbi lê batêm (Sapitre 1-2). Na ya hen a ôbi ré kôl kwôli sé wo *mana wo derômaran a si sa Mari a men, kwôli yê Ja ôbi lê batêm men, yê Jésu naj ayê wo bay abê gamgê ay kibri hen naj kurônj wo Mari kebe hen men, kwôli Jakari men, kwôli Siménôn a men. Men, Luk kôl wo Jésu ré na Emen men, ré na tô môj wo *Israyêl men, kwôli aŋga saari li bijé bijné ka sa terare a na a men. Luk kôl kwôli geyé wo Emen gey bijné ka bay bôrji môj ani ré hen men, ka bay tôrnêji hen men, yébé men, bay nimré men, bijné ka na Jubnê ré hen a men. Men kwôli jé wo dami wo Tini Emen li men, yi derê men, heramê men, uwôlê Emen a men wo Kwôlo Dôri bi wo hen bijé bijné hen.

Perê bay lê magtubu ka pôrba ka gengijn sa Kwôlo Dôri hen na, na Luk a dé yiri yi bijné ka na Jubnê ré hen a daman. Mega wo bay hôna hara wo Jubnê ré hen iyôŋ na, ôbi mase wô derê tô aŋga bay hôna né hen sélé biji. Kwona nabay ka kemnêj na, na Kwôlo Dôri wo hôni dô. Men, hena nana dêjse dô ba, naa sé sa ôbi gôlij naj gawrê kêm hen a men.

Luk kôl kwôli aŋga ré liri apa dîré da lîj magtubu hende to hen

¹ Dami wujê Téwpil, mega wo bijné kwône na li magtubu kôlij kwôli aŋga li sa iyére toni a hen men,

² bay kôl kwôli are bay ka hen têj têj mega wo kamaŋ ka tumô ka na gel naj tirji aji bay yi bay ulê béré kwôlê bi wo hen iyôŋ men hen.

³ Na ôbi á, nôbi kôba, kirija en kôbe tô are bay ka bay na kôl kwôlij hen ayij tôri tô hanérji a yen hen na, dami wujê Téwpil,

⁴ en gey bi ené lê magtubu dôrem kwôlij bi jeré hôna mega wo kwôli are bay ka kêm ka na ju toy hen na, ré na kwôlê woj tiri, diba benayri ré naj.

Béré kwôli yê Ja ôbi lîj bijné batêm

⁵ Kirinja *Hérôd a nà ná kelma wo Judé hen na, ôbi bê kwôbe wo bay uwôgeri Jakari hen mô ya, ôbi na gwogelé jé wo ca ba nà ná Abiya a nà ná ôbi sari hen. Tamni Elijahabêt na tô mój wo Arôn wo na *dami wo damné kaj bay bê kwôbe hen.

⁶ Bay wôô bem na bijné kaj derôre tumô Emen a men, bay li tôô to Kelma kêm men, bay bi kwôlê sara a men nap tô geréri.

⁷ Nijba, bay ôrij nap kamrê ré wôsa Elijahabêt yê wore nap. Aj haw hen bay kôba haal nij men.

⁸ Sa to pôni a ná, Jakari ô wô lê jé wo bay bê kwôbe tumô Emen a wôsa na wulê woji.

⁹ Mega wo bay lêrê gañ gañ hen iyôj na, bay dô Jakari nap jalatirê bi ré ô uwoyé gindiriw bô ira kirij ka yi nap jengêrji ka gengin sa Kelma hen.

¹⁰ Kwônê bijné uwôl Emen nô tay uwoyé gindiriw bi wo hen a.

¹¹ Kirijn bay ka hen na, mana wo Kelma si sa Jakari kini uwoyé gindiriw bi wo hen a aj debu si sa kôbi gusurô.

¹² Kirinja Jakari gel mana wo Kelma hen iyôj menba, tini ge kay men, harê kôba liri damañ a men.

¹³ Nijba, *mana wo Kelma bi wo hen kôli iyôj ba: «Hare ré, Jakari, wôsa Emen toy uwôlê wom. Tamnen Elijahabêt a yêm kema iba aj já uwôgeri Ja.

¹⁴ Já ujné yi derê damañ men, bijné kwône a lê yi derê wô sa yêri a men.

¹⁵ Wôsa ôbi a yé gawra wo dami tumô Kelma men, ôbi a yê care to bay li nap yê tijadôr hen né men, anga maaj ka dângi kani ré a men, aj Tunu top hendi bô bôrê a wunê bôrî ayij tôri kirinja ôbi bajn bô yori a tô.

¹⁶ Ôbi a heraj nap kam *Israyêl kwône bijn Kelma Emen woji.

¹⁷ Men, ôbi a yé ôbi ulê béré wo Kelma nap Tini Emen to *Eli na ôrij hen men, nap néé wo ôbi na ôrij

hen a men, wô lê bi balê kamrê kaj impjê ré gey kamniji men, derê tumô bay narê kwôlê bi bay ré erem kwôlê woj derôre aj ré yij gawrê ka ôbi bu sa têrji wô sa wo Kelma hen men.»

¹⁸ Jakari kôlij *mana wo derômaran a iyôj ba: «Na ba na henê na iyeñ pôn mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri ba? Wôsa ena kwo iyêri nij men, tamnen kôba haal nij a men.»

¹⁹ Mana wo derômaran a uwôli sara iyôj ba: «Ena Gabriyêl wo debu tumô Emen. Ôbi a joon bi ené iyêlem men, ené kôlem kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen.

²⁰ Mega wo ju bi bôm sa kwôlê wo en kôlem a hen né bi wo wulêri nêm ba ariri a lîj hen na, já iyêlê kwôlê ré kwôy jép wulê are bay ka hen a lîj.»

²¹ Kirinja Jakari ba bô ira tô menba, bijné gemni nô aj bay sun wo ôbi ré yo gañ kirij ka yi nap jengêrji a.

²² Kirinja ôbi so nô na, ôbi nêm iyêlêji kwôlê wôni ré menba, bay hôm mega wo pelal ré jerari kirij ka yi nap jengêrji a hen, ôbi liji kôbri mera aj mô menenj.

²³ Kirinja wulê jé bê kwôbe wori kô nij na, ôbi hô ij hari nij.

²⁴ Cêgeri wori menba, Elijahabêt yi kwoo, menba, hende uwôbe kwôy li geserê bay, aj kôl iyôj ba:

²⁵ «Geléjge, anga Kelma li ben wulê wo ôbi uwôlij tiri san a aj anga na yén tayre tu bijné hen na, ôbi dôren kibi a nij.»

Béré kwôli yê Jésu

²⁶ Geserê jii cêgi kwôli kwooy Ja ôbi lê batêm a menba, Emen jé mana wori wo bay uwôgeri Gabriyêl hen Najarêt a bô emê wo Galilé.

²⁷ Ligi môni temale to bay môjnê bijn Josêp wo na kunja kelma Dabid hen. Môni temale hende to hen hene na Mari.

²⁸ Mana wo derômaran a ô iyé Mari a aj kôle iyôj ba: «En lêrê

dosé, mini to Emen li dô naj mu hen, Kelma baa naj mu.»

²⁹ Kirijn Mari toy hen iyôn menba, tuunu ge kay aj hende erem iyôn ba dosé to na ba bôre ré na iyen ba?

³⁰ Menba, *mana wo derômaran a kôle iyôn ba: «Hare ré Mari, Emen genge lê derê naj mu.

³¹ Mu toy, ma yé kwoo aj ma yé kema iba aj ma uwôgiri Jésu.

³² Ôbi a yé kwôni wo dami men, bay a uwôgiri Kema Emen woj ôbi gôlijn sa are kêm hen men, Kelma Emen a biri merê sa gagay kenare to môyri Dabid a men.

³³ Ôbi a merê sa tô môm wo Jakwôb a yôd aj emê iyére tori a kerê ré kwôy.»

³⁴ Mari kôlijn mana wo derômaran a iyôn ba: «En yij naj iba wôni ré menba, na yé kwoo na iyen ba?»

³⁵ Menba, mana wo derômaran a uwôle sara iyôn ba: «Tunu toj hendi bô bôrê a herbé sarê aj néé wo Emen woj ôbi gôlijn sa are kêm hen a têlê sarê naj tunuru. Na ôbi á, kema wo ré yêj hen ré yij naj jengêri hen men, bay a uwôgiri Kema Emen a men.

³⁶ Elijabêt toj gôbrerê hen kôba yi kwori kema iba naj halêre hen li geserê jii nij, hende to bay na kôl yê wore ré naj bi.

³⁷ Wôsa ani gôlijn Emen né.»

³⁸ Menba, Mari kôl iyôn ba: «Ena hende jé to Kelma. Bi are bay ka hen yi mega wo ju kôlijn hen iyôn.»

Menba, mana wo derômaran a dure aj ô.

Mari ô gelé Elijabêt

³⁹ Sem cêgê menba, Mari hena kerêd ô lew môni iyére to bô emê wo Juda to keram yi ya gap hen.

⁴⁰ Hende si bô iyé Jakari a aj lij Elijabêt dosé.

⁴¹ Kirijn Elijabêt toy dosé to Mari lere hen menba, kema wo bôre a hen li yiri menba, Tunu toj hendi bô bôrê wôn bôre ta.

⁴² Hende jô gura wo dami aj kôl iyôn ba: «Terê kibi wo Emen yi sarê

gôlijn kwo yébé kêm men, terê kibi wo Emen yi sa kema wo yi bôrê a hen a men.

⁴³ Yo Kelma wujê, eni to na a meré era kwôy sa gelen hen ba?

⁴⁴ Wôsa kirijn en toy dosé menba, kema wo yi bôn a hen li yiri lij yi derê.

⁴⁵ Yi derê yi wô sa to bi bôre sa kwôlo hende na toy a kibi mana wo Kelma aj hôñ mega wo ariri a lij hen.»

Kurôj wo Mari kebe

⁴⁶ Menba, Mari kôl iyôn ba: «En kebe kurôj naj yi derê ayin kibi dampare to Kelma.

⁴⁷ En sê perê sa kibi Emen woj ôbi gôlijn naj en.

⁴⁸ Bi wo ena hendi jé tori to ena ani ré hen kôba ôbi dî tiri san a. Na tiri, tô yê bijé kêm a kelê kwôy kwôy wo yi derê ré yi wô san.

⁴⁹ Wôsa kwo nééri gôlijn sa are kêm hen li anga dami wô san. Hini yi naj jengêri.

⁵⁰ Bô derê wori yi wô sa ka hareri a hen naj tô môm môm.

⁵¹ Ôbi eraj naj néé wori aj userij bijé ka ôrij naj ermé woj uwôyrê yi hen.

⁵² Ôbi dage bay néé ka tôj na sa gagay kenare toji a aj henaj naj ka bay bôrji môm ani ré hen taa.

⁵³ Ôbi bij ka kurôj liji hen ari ujé kwôy nêmji men, bay ujé ba ôbi tô ari ujé kaji bay ka hen aj an dageji kôbriji senge men.

⁵⁴ Ôbi era sa li naj bijé ka Israyêl ka na manê kari hen wôsa ôbi gôrbij sa bô derê wo ôbi na li naj *Abraham hen né men,

⁵⁵ kwôy kemnêj kôba, ôbi li naj kwôngêri mega wo ôbi na ayin tôri bij môtêrna hen iyôn.»

⁵⁶ Mari mô iyé Elijabêt a kwôy geserê subu dema ré hô ij tô.

Yê Ja ôbi lê batêm naj walê kej wori

⁵⁷ Wulê wo Elijabêt a yêj nêm menba, hende yê kema iba.

⁵⁸ Bay kware naj balêre toy wo Kelma ré li dô naj tu hen iyôj na, bay kôba li yi derê naj tu men.

⁵⁹ Wulê jurgem cégi yê Ja ôbi lê batêm a menba, bay ôrij naj dî ciré erê walêri kej men, bay gey uwôgiri Jakari mega hini ibari iyôj men.

⁶⁰ Ninba, yori kôl iyôj ba: «En eñ, bay ré uwôgeri Ja dî.»

⁶¹ Menba, bay kôle iyôj ba kwôni woj gôbrerê wo hini ôm iyôj ba naj.

⁶² Bay lin Jakari kôbriji na ba ôbi ré gey uwôgiri iyeñ ba?

⁶³ Ôbi engere are diré dñj are aij dñj iyôj ba: «Hini na Ja.» Menba, bay kêm tiniji ge kay.

⁶⁴ Kirij bay ka hen menba, kibri naj kôli beserij aij ôbi iyêl kwôlê uwôlij hini emê sa Emen a.

⁶⁵ Kirij bay ka hen na, harê li bijé kêm ka mô kwa kwa hen men, ka merê sa kam iyére to sa iyé Judé to keram yi ya gaj hen a men na, kôl kwôli are bay ka hen.

⁶⁶ Bijé kêm ka toy kwôli are bay ka hen na, bu bôrji a aij bay namnij iyôj ba: «Kema bi wo hen a yé iyeñ?»

Na tiri kôbi Kelma na sari a.

Kurôj wo Jakari kebe gengijn sa anja ré era hen

⁶⁷ Tunu na wôn bô Jakari iba kema bi wo hen aij na kôlij bijé kwôlo Emen na kôl hen kôl iyôj ba:

⁶⁸ «Heramê yi gengijn sa Kelma wo na Emen wo Israyêl,

wôsa ôbi era sa li naj bijé kari a men,

ôbi dôrji kôbi bay bareji a a men,

⁶⁹ ôbi soj naj ôbi néé woj ôbi gôlij naj na perê kwôngê mana wori kelma Dabid a.

⁷⁰ Na hen iyôj a ôbi na ré kôl ca tumô naj bay kibri ka na yi jengêrji hen.

⁷¹ Mega wo ôbi diré derêna kôbi bay barena men,

kôbi bijé kêm ka tôrpiêna hen a men.

⁷² Ôbi gel bô derê wori wo sa mònêrna men,

hô erem sa tôô toj bijare to yi naj jengêre to ôbi na ay hen men,

⁷³ sa tôri to ôbi na ay bij *Abraham ibarna,

⁷⁴ diré derêna kôbi bay barena aij nana tibri naj harê ré nij

⁷⁵ men, bi nana yij naj jengêrna men,

nana yij kaj derôre a men kwôy wo nana baj sa terare a na tô hen.

⁷⁶ Aij jôbi kema na, bay a uwôgem *ôbi kibi Emen woj ôbi gôlij sa are kêm hen wôsa já erê tumô Kelma a wô panê gerê wori

⁷⁷ men, bi bijé kari ré hôñ diré sa gôlij naj ci aij diré dñj bôrji jal sa têrij toji a.

⁷⁸ Emen wona na ôbi berê tu ja wo dami men,

na ôbi bô derê wo dami a men.

Na hen iyôj aja, ôbi réé bé kirij ka perangi ka hena derômaran a gelij mega tare to aya hen iyôj peranje kirij sarna.

⁷⁹ Aij kirij ka perangi bay ka hen na, peranje si sa bijé ka mô dilemne a hen men,

ka mô tini temare a hen a men hen wô derê tumôrji ôrij naj ci tô gerê bô jalê a.»

Manare to Ja ôbi lê batêm

⁸⁰ Kema bi wo hen kwori ba, ôbi a d'ebé men, suriyare uwôgeri a men. Aij kirija tiri melên nij menba, ôbi a erê merê derô gwôlê kwôy wulê wo ôbi a gelij yiri tumô *Israyêl a.

2

*Yê Jésu
(Mt 1: 18-25)*

¹ Wulê bi wo hen na, kelma wo dami *Sésar Ogust ay tôô bay ré d'ejse bijé ka sa terare a nà kêm ka bô emê wori a hen.

² Tôô to tumô toj deñsê bijné hende to hen na, na bô elê wo Kirinus kelma wo Sésar Ogust na diri ôm sa iyé Siri hen.

³ Bijné kêm ô dê hiniji i ba tô môjn wori a, wori a.

⁴ Na hen iyônj a Josêp kôba ré hena Najarêt bô emê wo Galilé aji hera Bêteléhêm sa iyé kelma Dabid a bô emê wo Judé wôsa baléri naj tô môjn wori na kwo kelma Dabid.

⁵ Ôbi ô wô dê hini naj tamni Mari. Hende yi kwoo a men.

⁶ Sa hende to bay môrjin Bêteléhêm a wô dîj hiniji hen na, sa yê wo Mari nêm a men.

⁷ Menba, hende yê kema wop kalmare bi wo hen aji lêgeriri naj bargay uwôli sa kirij ka bay bijn lari emê ya hen wôsa kirij ka bay ré yin naj bô iyéy kergê.

Mana wo derômaran si sa bay gemé gamgê a

⁸ Bô nono sa iyére hende to hen a na, bay abê gamgê môrji nono gem gamgê kaji bô yoyre a.

⁹ Menba, mana wo Kelma si sarji a aji kirij ka perangi ka Kelma perange kirij sarji a menba, kirij bay ka hen na, harê liji daman.

¹⁰ Menba, *mana wo Kelma bi wo hen kôlji iyônj ba: «Harênge né wôsa en era na wô kelênge Kwôlo Dôri wo a yé yi yé wo dami wo bijné kêm hen.

¹¹ Kemnêj bay yênge sa iyé kelma Dabid a ôbi gôlij naj ken ôbi a na *Krist wo Emen na dôri men, na Kelma a men hen.

¹² Anga a gelênge ré na kema bi wo hen a ré nà a nà: ka ujné kema wo bay yêri haw aji lêgerij naj bargay uwôlij kirij ka bay bijn lari emê ya hen.»

¹³ Kirij bay ka hen na, kwônê *manê ka derômaran a soji debiji kwa kwo tumô hen aji kibji kurôj ayin kibi Emen kôl iyônj ba:

¹⁴ «Hini emê yi derômaran a ta mereg wô sa Emen men,

bô jalê yi sa terare a nà, wô sa kibi bijné ka ôbi li dô naj ci hen men.»

Bay gemé gamgê ôrji Bêteléhêm a

¹⁵ Kirija manê ka derômaran a bay ka hen diji aji aji belji hô ta njip menba, bay gemé gamgê kôl iyônj ba: «Na erênge kwôy Bêteléhêm a ô gelênge are bay ka li are ka Kelma kelêna kwôlji hen.»

¹⁶ Bay iyêlbeji ô menba, uwônjji Mari naj Josêp men kema wo dê bi wo hen, yi a sa kirij ka bay bijn lari emê ya hen.

¹⁷ Kirij ka bay gili hen iyônj njip menba, bay dô kwôlo ciré toy a gengij sa kema bi wo hen hen.

¹⁸ Menba, bijné kêm ka toy kwôlo bay gemé gamgê dô hen na, tiniji ge kay kêm.

¹⁹ Kwo Mari ba hende gem kwôlê bi wo kêm hen bôre a aji woge wô henê bôri.

²⁰ Menba, bay abê gamgê belji hô ijn naj kebé kurôj ayê kibi naj heramê Emen wô kwôli aanga ciré toy men, ciré gel a men hen wô wo ré bijn naj kwôlo *mana wo derômaran a na ré kôlji hen.

Bay dî hini Jésu

²¹ Wulê jurgem cêgi yêri a menba, kirija sa walij kema bi wo hen kej nêm menba, bay uwôgeri Jésu mega wo mana wo derômaran a na uwôgijni pa dema bay na ré yin kwoyri tô hen iyônj.

Bay ôrij nap Jésu iyéy Emen a

²² Kirija wulê wo si Josêp naj Mari ré lônjip yirji nêm mega wo tôô to *Moyis na kôlij hen iyônj menba, bay ôrij nap Jésu Jérusalêm a ciré erê gelij Kelma*.

²³ Mega wo lij bô magtubu tôô to Kelma kôl iyônj ba: «Kema iba wo yôj yôj wo na yê kalmare na, a yé gay bijn Kelma»

²⁴ men, wô bijn kwôbe mega wo tôô to Kelma kôlij iyônj ba ré na

* 2:22 2: 22 Na lônjê yi wô sélij tumô Emen a.

«bijjalo wôô réba kam derare ré na wôô men hen.»

Kwôlo Simépôn kôl gengin sa Jésu

²⁵ Kirijn bay ka hen na, gawra wo pôni mô Jérusalêm a ya hini na Simépôn. Na kwôni woj derôre men, li tôô Emen dô a men. Ôbi mô gem bi diré gelé kwo ré gôlij naj *Israyêl hen aj Tunu ton hendi bô bôrê ba naj dî.

²⁶ Tunu ton hendi bô bôrê kôli ôbi ré ma ré kwôy wo ôbi ré gelij Krist wo Kelma Emen dôri aj jori hen.

²⁷ Tunu ton hendi bô bôrê jubu tô bôri menba, ôbi era bô *iyéy Emen a menba, kirija balê Jésu eraj naj dî ciré lij gengin sari anga tôô kôl ré lij hen menba,

²⁸ ôbi ayri kabrêri a aj ay kibi Emen kôl iyôj ba:

²⁹ «Haw hen Kelma dî mana wom ô naj bô jalê hari nij

wôsa ju li tôm to na ju ay hen nij,

³⁰ wôsa en gel gelê wom bi naj tun nij.

³¹ Gelê bi wo na ju bu sa têeri tu bijné a kêm hen.

³² Ôbi na kirijn ka perangi ka a lê aj bijné ka sa terare a na kêm ka na Jubnjê ré hen a hôinem men, ôbi a yé hini emê wo Israyêl bijné kari a men.»

³³ Kirijn bay ka hen na, balê kema na tiniji ge kay sa kwôlo Simépôn kôl gengin sari hen.

³⁴ Siménôn tô kibri sarji a aj kôlij Mari yo kema na iyôj ba: «Sa kibi kema bi wo Emen dôri hen na, bijné kwône Israyêl a a herij men, ka a hena ta. Ôbi a yé angap gelé ka Emen ka bijné a kapê.

³⁵ Na ôbi a lê bi ermé wo uwôbe bô bijné hen réé hôni. Kworé mini Mari ba, ma gelij gusij mûn yebere a réé wayê kabrêrê iyôj.»

Kwôlo gengin sa hendi kibi Emen to bay uwôgere Aan hen

³⁶ Kirijn bay ka hen na, hendi kibi Emen to pôni hene na Aan mô ya, hende na môni Panuwêl wo tô yê wo Asêr. Hende na iyore to haal gan

nij. Hende na gô iyére elê jurgem naj kurôre woj ôbi biyêre.

³⁷ Menba, hende mô mamare aj elêre na, tôre marge kibi pôrbu. Hende ba erê bô iyéy Emen a sa pôn né kwôy yoyre naj tu tare men, hende tebe Emen men, jôrij bôre kurôn men, uwôli a men.

³⁸ Hende sa ya têj kirija balê Jésu eraj naj dî wô gelij Emen hen menba, hende lij Emen dosé aj dô kwôli kema bi wo hen bijé bijné kêm ka mô gem wo Emen né dô Jérusalêm kôbi Rômêjê a hen.

Jésu nap balêri belji hô Najarêt a

³⁹ Kirija Jésu naj balêri liji tôô to Kelma hende to hen kô nij menba, bay belji hô sa iyérji a Najarêt a bô emê wo Galilé.

⁴⁰ Jésu d'ebu men, ibéri gese men, tu melênê wôn bôri men, bô derê wo Emen baa naj dî a men.

Jésu ô bô iyéy Emen a kirija elêri na môj kibi wôô

⁴¹ Naj elê elê ba balê Jésu ô Jérusalêm a kwôy kwôy wô lê geserê *Pak.

⁴² Jésu elêri na môj kibi wôô nij menba, bay ôrij naj dî mega wo hara woji kôl hen iyôj.

⁴³ Kirija bay li geserê bi wo hen kô nij menba, balê Jésu bul hô Najarêt a menba, ôbi baa tôj Jérusalêm a menba, bay hône.

⁴⁴ Bay kôl yañ ba ôbi ré ô anê perê bijné ka bay uwo bem hen ya ya, aj bay ô kwôy li wulê pôn geré. Menba, bay ay tô wogéri perê milnérji a men, perê balérji a a men.

⁴⁵ Ninba, bay uwôjní ré. Menba, bay wogéri kwôy hôri Jérusalêm a.

⁴⁶ Bay wogéri hen iyôj kwôy sa subu dema bay ré ô upéri mô tôj bô iyéy Emen a perê bay gelijare bijné tôô to Emen a. Ôbi toy kwôlo bay kôl hen men, ôbi eñgeriji kwôlê sara men.

⁴⁷ Bijné kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen men, tu melênê wori men, kwôlo ôbi uwôlji sara hen a men na, tiniji ge kay.

48 Kirijn baléri gili kirijn bay ka hen a ná, tiniji ge kay aji yori kôli iyôn ba: «Keman, wô mi a jeré lénî aنجga hen iyôn ba? Nibay naj ibam nini sun kwôlem gaj aji nini wogem kebiji kirijn.»

49 Menba, Jésu uwôlji sara iyôn ba: «Wô mi a kené wogen ba? Ken hône mega wo enéé cibé tun tô aنجga Iban a iyôn né ba?»

50 Nijba, bay hône bô kwôlo ôbi kôlji hen né kwôy.

51 Ôbi bul hône naj ci Najarêt a. Men, ôbi biji kwôlê sa are kêm a a men. Yori gem are bay ka kêm hen bôre a dô.

52 Jésu debu men, tu melénê wori kôba erê tumô tumô men, ôbi dé tu Emen men, tu gawrê a men.

3

Ja ôbi lijn bijné batêm, ôbi derê kwôli Emen

1 Bô elê môj kibi bay wo emê iyére to Tibér *Sésar kelma wo dami wo Rômêjê hen na, Pos *Pilat wo Sésar na diri ôm iyére to Judé men, *Hérôd na na kelma sa terare to Galilé men, yêni Pilip na na kelma sa terare to Ituré men, to Trakwonitid a men, Lisaniya na na kelma sa terare to Abilén a a men.

2 Si Aan naj Kayib ná damné ka damné kaj bay bê kwôbe. Bô elê bi wo hen a ná, Emen bijn Ja kema Jakari kwôli a kibri a derô gwôlê.

3 Menba, Ja hena ô gôr sa iyére kêm to yi tém tém kibi cér wo Jurdé hen. Aji kôl iyôn ba: «Belé়ge cêgernge bijn têrijn aji ken li batêm aji bi Emen né dîjn bôri jalê sa têrijn tonge a.»

4 Ôbi a, kwôlo *ôbi kibi Emen *Esay na kôl bô magtubu tori a hen ré ô ya têj têj hen. Ôbi na kôl iyôn ba:

«Bay toy tôô kwôni wo uwôl gura derô gwôlê kôl iyôn ba:

«Nanê়ge geré wo Kelma men, nanê়ge kam geré kari bi ô derôre a men.

5 Tu sfogé kêm a ligij men, keram naj sa gôserew a hera némij naj sa terare men, geré wo kwôngi a yé derôre men, geré wo yi jerew ba janij némij a men.

6 Aji bijné kêm a gelé gelê wo Emen bijn bijné hen.»

7 Ja kôlin kwônenê bijné ka era bi ôbi ré liji batêm hen iyôn ba: «Kenbay ka ken yi mòn jênêre iyôn hen, na i a gelé়ge bi kené gerij uwonge wo Emen wo a era hen ba?»

8 Bi jé lêrenge gel wo kené bul cêgernge bijn têrijn tonge, aji ken dî kelê «*Abraham na ibarni, Abraham na ibarni» hen baa nij, wôsa en kelé়ge, jerew wo yi hen na, Emen a némê belé lijn kamrê bijn Abraham.

9 Haw hen na, tigre yi tô gurô pôn pôn nij aji gurô wo yôj yôj wo yêri dô ré ba, a dîjn jôrijn aji uwôlijn tare a.»

Jé lê wo gel hal wo kôrbi

10 Kwônenê bijné enjere Ja iyôn ba: «Na mi a niné lê ba?»

11 Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Hena kwôni ré naj bargay wôô ba, bi bijn kwo ôrijn né hen pôn men, kwo ôrijn aنجgan emê ba, bi bijn kwo najni hen men.»

12 *Bay enjé wôgê kôba era sa li batêm men, aji engerinji Ja iyôn ba: «Rabi, na mi a niné lê ba?»

13 Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Wôgê bi wo bay genge hen a kené enjé, dîba ken enge ani kani a sara ré.»

14 Asgarnê kôba era sa engeririj iyôn ba: «A nibay ba, niné li iyen ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Enjé়ge gursu kôbi kwôni a naj kabré iyêrê ré men, piyê়ge kwôlê dîjn kwôni sari a wô uwôlijn gursu toni ré a men. Nijba, ken cebe turnge a sa sa kôbrenge wo bay têbê়ge hen mera.»

15 Bijné mô gem aji ba erem bôri a kôl iyôn ba: «Ôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen ba?»

16 Menba, Ja uwôlji sara kêm kôl iyôn ba: «Nôbi ba, en lê়ge batêm

na nap kam, ninba, ôbi wo era hen na, na kwo nééri dê kujê aj en nêm beseré gaنجi garbê kaj têri ré. Ôbi a lêنجe batêm naj Tunu toj hendi bô bôrê men, nap tare a men.

¹⁷ Ôbi bu gwore toj péé kaw kôbri a wô labij kirij kaj péé kaw kari ya, aj a pera kaw kari eraj bê a bô bérér a. Kurmérji ba, ôbi a uwoyé aj bô tare to enge barij né yôd hen.»

¹⁸ Na hen iyôŋ men, nap gelé kwôlo daŋgi a men, a Ja ré uwôlij béré Kwôlo Dôri bijn bijné.

¹⁹ Men, ôbi na nay kelma Hérôd wô *Hérodiyat toj tami yêni to ôbi na enge hen men, wô aŋga habij kêm ka ôbi li hen a men.

²⁰ Wôsa nôm a sa têrij tori hende to kêm hen na, Hérôd bi bay bu Ja uwôli daŋgay a a sôŋ.

Batêm to bay lij Jésu

²¹ Kirija Ja na lij bijné kwône batêm hen na, Jésu kôba li batêm men. Ôbi uwôl Emen menba, kirij bay ka hen, derômaraj bôlij,

²² aj Tunu toj hendi bô bôrê herbo mega derare iyôŋ sari a ajn tô kwôni hena derômaraj a kôl iyôŋ ba: «Ju na Keman, en purem damaŋ men, en li yi derê wô sam damaŋ a men.»

Tô môn wo Jésu

²³ Kirija Jésu ayinj tô lê je wori hen na, elêri na tôre subu ley. Bijné kêm erem wo ôbi ré na kema Josêp wo tô môn wori a nà hen: Josêp woj kema Éli,

²⁴ kema Matat, kema Lébi, kema Mêlki, kema Iyanay, kema Josêp,

²⁵ kema Matatiyas, kema Amôs, kema Nayum, kema Êsli, kema Naganay,

²⁶ kema Maat, kema Matatiyas, kema Sémeyin, kema Iyôsêk, kema Iyôda,

²⁷ kema Iyôwanan, kema Résa, kema Jorobabêl, kema Salatiyêl, kema Néri,

²⁸ kema Mêlki, kema Adi, kema Kwosam, kema Èlmadam, kema Er,

²⁹ kema Jésu, kema Eliyésêr, kema Iyôrim, kema Matat, kema Lébi,

³⁰ kema Simépôn, kema Juda, kema Josêp, kema Iyônam, kema Eliyakim,

³¹ kema Méléya, kema Ména, kema Matata, kema Natan, kema Dabid,

³² kema Jesé, kema Obêd, kema Bohoj, kema Sala, kema Nasôn,

³³ kema Aminadab, kema Admin, kema Arni, kema Esrôm, kema Parê, kema Juda,

³⁴ kema Jakwôb, kema Isak, kema Abraham, kema Tara, kema Nakôr,

³⁵ kema Séruk, kema Rago, kema Palêk, kema Ebêr, kema Sala,

³⁶ kema Kaynam, kema Arpasad, kema Sêm, kema Nowé, kema Lamêk,

³⁷ kema Matusala, kema Énôk, kema Iyarêt, Malélýêl, kema Kaynam,

³⁸ kema Enôs, kema Sêt, kema Adam, kema Emen.

4

Jésu gôlij sa aŋgan sélé

¹ Tunu wôn bô Jésu menba, ôbi hena kibi cér wo Jurdê a bulo hera. Hende ôrij naj di derô gwôlê.

² Sidan séli wulê tôre pôrbu, wulê bi wo hen na, ôbi ôm ani ré kwôy aj kirija wulê bi wo tôre pôrbu hen kônij, menba, kurôŋ liri.

³ Kirija bay ka hen na, Sidan kôlij Jésu iyôŋ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba, ju kôlij jerew wo yi hen ré belij kwô.»

⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Na kwô mera a gawra ré emê gôlij né.»

⁵ Menba, Sidan ôrij nap di sa keram a ta aj turna to nana kôlij na menba, ôbi gili emê iyére to sa terare a nà kêm.

⁶ Aj kôli iyôŋ ba: «Na bem néé woj emê iyére hende to hen nap

hini emê wo yi ya hen wôsa bay na ben na nôbi aj na bijn kwôni wo bôn gey.

⁷ Iyôŋ ba, hena jeré jubu gubam tumôŋ a ba, na bem kêm.»

⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Kelma woj Emen wom pôn nêŋ hari a jeré jebé gubam tumôri a men, na ôbi a jeré tibéri a men.» »

⁹ Menba, Sidan hô ôrij di Jérusalêm a aj ayri diri ta yen sa *iyéy Emen a aj kôli iyôŋ ba: «Hena jeré na Kema Emen ba ju deraj kurij tôŋ na gelé,

¹⁰ wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Ôbi a ayê tôô bijn *manê ka derômaraŋ a gengin sam bi bay ré sa gemem>

¹¹ men, <Bay a ayem kôbriji a bi têm ré di keram wôni ré.» »

¹² Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: <Kelma Emen wom na, já séléri ré.» »

¹³ Kirijn gwoſore to diré sélij Jésu naj nij menba, Sidan dô yiri yi Jésu a kwôy gemip wulê wo dâŋgi.

Jésu ay tô je wori sa terare to Galilé a

¹⁴ Jésu bulo hera Galilé naj néé wo Tunu aj hini emê wori ôm gôrjin kirij kêm sa ira.

¹⁵ Ôbi gelij bijné are bô *iyéy dajpare a naj sa iyére iyére aj bay kêm ay kibri.

Bijné ka Najarêt kaj Jésu

¹⁶ Jésu hera Najarêt kirij ka ôbi na iyêrjn ya hen, menba, mega wo ôbi lérê gaŋ gaŋ hen iyôŋ na, ôbi ô bô iyéy dajpare a naj sa *sa merê ta aj hena ta wô dêŋje magtubu tôto to Emen.

¹⁷ Bay biri magtubu to lêgerij to *Esay *ôbi kibi Emen, kirijn ôbi bôl menba, uwoj kirij ka bay na li kôl iyôŋ ba:

¹⁸ «Tini Kelma yi san a wôsa ôbi a dôren bi ené uwôlij béré Kwôlo Dôri bijn bay nimré men, wô kôljîn daŋgâyñê kwôli bêreji ta men, kôljîn bay tu tij ré geléji kirij hôrij men, ka bay gelij tirji gusij hen kôba kwôli derêji bô gusij men,

¹⁹ ulê béré kwôli elê woj bô derê wo Kelma bijn gawrê hen a men.»

²⁰ Jésu lêgère magtubu hende to hen ta aj bijn ôbi je wo pôni aj mô tôŋ bijné kêm ka bô iyéy dajpare a hen na, tirji yi sari a.

²¹ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Kemnêŋ na, kwôlê bi wo en dêŋse aj ken toy hen na, ariri lij bénge nij.»

²² Bijné kêm ka mô ya hen na, kôl kwôli dô men, tiniji ge kay sa kwôli bô derê wo ôbi kôlji hen aj bay kôl iyôŋ ba: «Ôbi na kema Josêp ré ba?»

²³ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «En hôñ kena kôlen gwosoy kwôlo kôl iyôŋ ba: <Dôktôr berare yem pa dem.» Ka kelê iyôŋ ba: <Bay kelêni kwôli aŋga ju li Kapêrnayôm a. A iyôŋ ba, ju li sa iyére tom a hen iyôŋ men.» »

²⁴ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, kwôni wo na ôbi kibi Emen na, sa iyére tori a na, bay a geyé kwôlê wori ré.

²⁵ Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, yébé kaj mamê na kwône sa iyé *Israyêl bô wulê *Eli a. Bô elê bi wo hen a na, emen uwôŋge ré li elê subu naj geserê jii aj kurôŋ wo dami li bijné sa ira kêm.

²⁶ Hen iyôŋ hari kôba Emen je Eli uné yébé bay ka hen né kwôy, nijba, ôbi jéri ligi mamne to pôni to mô Sérêpta, emê iyére to Sidôn a hen dî.

²⁷ Menba, bijné kaj bay *terbare na kwône sa Israyêl bô wulê wo ôbi kibi Emen Elijé a, nijba, kwôni pôn perêrji a hen kôba berare ré, nijba, na Nama wo Siri hen a Elijé ré berari

dî.»

²⁸ Kirija bay toy kwôlê bi wo hen iyôŋ na, bay kêm bô iyéy dajare bôrji tarji.

²⁹ Menba, bay hena naj bô tarê bu Jésu sîj na jî dî nô wolé sa ira aji. Bay ôrij naj dî kwôy ta sa keram wo bay na dîn tô sa iyére toji ya hen bi ciré nôgêri kuré ap tôŋ.

³⁰ Nijnba, ôbi wuj perérji ap ô erê wori.

Jésu dage tunu to habij bô gawra wo pôni a Kapêrnayôm a

³¹ Jésu ô Kapêrnayôm a to na iyére to dângi sa terare to Galilé. Ôbi gelij bijné are naj sa sa merê ta.

³² Bijné ka mô ya toy kwôlê kibri a hen na, tiniji ge kay sa derê kwôlê wori bi wo hen, wôsa ôbi iyêl mega kwôni wo ôrij naj tôô iyôŋ men, naj néé iyôŋ a men.

³³ Bô iyéy dajare hende to hen na, gawra wo pôni wo tunu to habij yi bôri a hen mô ya. Ôbi kôl naj tôri to dami kaŋ a ta kôl iyôŋ ba:

³⁴ «Wuge! ju gey na mi yirni a ba, Jésu wo Najarêt? Ju era na wô ménêni ba? En hôñ ju na i ba, ju na kwôni wo yi naj jeŋgêri gay wo Emen a jori.»

³⁵ Jésu ône kôl iyôŋ ba: «Wôm tôŋ ap mu séj bô gawra bi wo hen a.» Tunu to habij hende to hen dô gawra na ku tôŋ perérji a ap séj bôri a nijnba, liri ani ka habij né.

³⁶ Tini bijné kêm ge kay ap bay kôlij perérji a kôl iyôŋ ba: «Kwôlo na ba, na kwo yôŋ sôŋ ba? Ôbi ône tunu to habij naj néé menba, hende séj a men.»

³⁷ Menba, hini emê wori ôm naj kirij kirij kêm gôrij sa iyére to méér Kapêrnayôm ta hen.

Jésu berare bay ômpare

³⁸ Jésu hena bô iyéy dajare a era iyé Simô a. Yi mari Simô uwoy damarj ap hende yi tôŋ menba, bay uwôli ré bô tu ja tore men.

³⁹ Ôbi deŋge sara ap ône yi uwoyé bi wo hen, menba, hende berare ap hena kerêd li aŋgaj emê biji.

⁴⁰ Kirija tare kurij njip menba, bijné kêm ka ôrij naj bay ômpare to gay gay iyére toji a hen na, bay eraj naj ci biri. Ôbi uwôl kôbri sarji a ap berareji.

⁴¹ Tunu to habij séj bô bijné kwône ap kirija bay séj bô bijné hen iyôŋ menba, bay kôl kaŋ a ta iyôŋ ba: «Ju na Kema Emen.» Nijnba, Jésu ôneji bi bay ré wôm tôŋ, wôsa bay hôñ wo ôbi ré na *Krist kwo Emen dôri hen.

⁴² Kirija kirij wôl menba, Jésu si ô wolé derô gwôlê. Kwônê bijné wogeri ap kirija bay uwôjnni njip menba, bay gey bi ôbi ré debu naj ci wô wo ôbi ma ré erê ajê sôŋ.

⁴³ Nijnba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Yi gengij san bi ené ô ulê béré Kwôlo Dôri wo *emê iyére to Emen sa iyére to dângi a wôsa na wô bi wo hen a, Emen né joon hen.»

⁴⁴ Ap ôbi ô ulê béré bô iyéy dajare a sa terare to Judé.

5

Jésu tô bay tôri ka tumô cog cog (Mt 4: 18-22, Mk 1: 16-20, Ja 21: 1-11)

¹ Wulê wo pôni kirija Jésu dîbij kibi cér wo dami wo Génésarêt a menba, bijné nôgerij yirji si ligiri wô toyin kwôlo Emen.

² Menba, ôbi gel bato wôô yi kibi cér wo dami bi wo hen na. Bay uré ka li je bô a hen herbe tôŋ wô janê bura toji.

³ Bato bi wo wôô hen na, kwo pôni na kwo Simô. Jésu d'ay mô bô ap kôli ôbi ré ôrij naj dî dê iyôŋ si bô cér. Menba, ôbi mô tôŋ bô bato bi wo hen a ap gelij kwônê bijné Kwôlo Dôri.

⁴ Kirija ôbi dôrij kwônê bijné kwôlo Emen kô njip na, ôbi kôlij Simô iyôŋ ba: «Ôrij naj bato dê iyôŋ a bô d'ogé cér a ap ken bi bura tonje bô kam a urin.»

⁵ Simô uwôli sara iyôŋ ba: «*Rabi, nini ur kwôy kirijn wôl sarni a an nini bu ani ré njnba, na jôbi a kelê hen na, na hô bê bura kam a gelé sôŋ.»

⁶ Kirinja bay bi bura kam a menba, bay pô kuyê wôn berêj aŋ yêgerê bura toji hende to hen.

⁷ Bay liŋ megêrji ka bô bato wo pôni a hen kôbriji ré era sa li naj ci men. Bay pô kuyê wôn bato bi wo wôô hen berêj berêj aŋ li wo bato dâ dermij.

⁸ Kirinja Simô Piyér gel hen iyôŋ na, ôbi kurijn tôŋ cubu gubari tumô Jésu a aŋ kôl iyôŋ ba: «Kelma, dô tôm aŋ yen a wôsa ena ôbi têrij.»

⁹ Ôbi kôl hen iyôŋ wôsa bay naj megêri tiniji ge kay aŋ harê liji sa uré woj gejê ka bay ur a hen.

¹⁰ Si *Jak naj Ja kam Jébédé kaj megêri bay uré hen kôba, tiniji ge kay aŋ harê liji men. Menba, Jésu kôlij Simô iyôŋ ba: «Hare ré wôsa ayin tôri kemnêŋ na, na gawrê a jeré uré njn.»

¹¹ Bay heran naj bato sa haarrê tôŋ kibi cér men, bay dî angaji kêm aŋ a men aŋ ôrji tô Jésu.

Jésu berare ôbi terbare wo pôni (Mt 8: 1-14, Mk 1: 40-45)

¹² Wulê wo pôni kirinja Jésu ô sa iyére to dângi menba, gawra wo pôni wo *terbare elemné yiri kêm so. Kirinja ôbi gel Jésu menba, bôy meremne tumôri aŋ uwôli kôl iyôŋ ba: «Kelma, hena jeré gey ba, já beraren.»

¹³ Jésu jé kôbri hebijni aŋ kôl iyôŋ ba: «Ew, en gey bi terbare tom hende to hen ré dôrij sam a.» Kirijn bay ka hen na, terbare naj yiri a.

¹⁴ Jésu kôli iyôŋ ba: «Kôlij kwôni ré pa pa. Nijnba, ô ju ô gelé yem tumô ôbi bê kwôbe aŋ ju li sarga naj tôto to *Moyis na ay hen aŋ bi bay ré gel wo jeré na kwo séli tumô Emen a.»

¹⁵ Bay kôl kwôli Jésu naj kirijn kirijn men, bijé kwône era wô toyé

kwôlê wori men, ka era bi ôbi ré berareji men.

¹⁶ Nijnba, ôbi ba, dô yiri wolé kwôy kwôy derô gwôlê aŋ uwôli Emen.

Jésu berare gawra wo meray (Mt 1: 1-8, Mk 2: 1-12)

¹⁷ Wulê wo pôni Jésu mô wô gelij bijé are menba, *Parisipênjê naj *bay derê tô tôô to Emen kôba mô ya men. Bay hena sa iyé Galilé a kêm men, sa iyé Judé a kêm naj sa iyé Jérusalém a kêm a men. Aŋ néé wo Kelma baa naj dî aŋ ôbi berare bijé.

¹⁸ Bijé ka pôni aya gawra sa jaare a soj, na gawra woj ôbi merayê, bay woge ciré sij naj dî kirijn ka Jésu môrij ya hen aŋ uwôli tumôri a.

¹⁹ Nijnba, bay uwoj geré ré sa kibi kwônê bijé. Bay dâyin naj dî ta sa ira aŋ kergeji sa iyére hende to hen aŋ herbijni naj jaare tori hende hen dép tumô Jésu a kirijn ka ôbi môrij ya hen.

²⁰ Kirinja Jésu gel wo bay bi bôrji sari a hen iyôŋ menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Melapnen, têrij tom dôrij sam a.»

²¹ Bay derê tô tôô to Emen naj Parisipênjê erem bôrji a kôl iyôŋ ba: «Na i bi a tiiré Emen hen iyôŋ ba? Hena ré na Emen mera ré ba, i wo dângi a na ôbi derê têrij sa gawra ba?»

²² Jésu hôn ermé woji menba, uwôlji sara iyôŋ ba: «Wô mi a kené erem kwôlo hen iyôŋ bôrnge a ba?»

²³ Kelê iyôŋ ba: «Têrij tom dôrij sam a» a derê kelê lew, laba kelê «Hena ta ju ô» a derê kelê lew dî ba?

²⁴ Haw hen ka henê wo nôbi *Kema Gawra ené ôrij naj néé sa terare a nà wô dôrij têrij sa bijé. Menba, ôbi kôlij ôbi merayê na iyôŋ ba: «En kôlem, hena ta ay jaare tom ôrij ijn.»

²⁵ Kirijn bay ka hen na, ôbi hena tu bijé kêm aŋ ay jaare tori ôrij ijn aŋ ayin kibi Emen.

²⁶ Bijé kêm tiniji ge kay. Menba, bay heram Emen naj harê aŋ bay

namnij kôl iyôŋ ba: «Naa gel aŋgan gejê kemnêŋ.»

*Jésu uwôge Lébi bi ré yi ôbi tôri
(Mt 9: 9-13, Mk 2: 13-17)*

²⁷ Cêgeri wori menba, Jésu si ô menba, gel gawra wo pôni wo bay uwôgeri Lébi ôbi engé wôgê hen mô kini engé wôgê wori a. Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Era tôn a.»

²⁸ Menba, ôbi déŋ aŋgari kêm aŋ hena ô tôri a.

²⁹ Ôbi li emê wo mêtewy uwôgijn Jésu iyére tori a men, *bay engé wôgê kêm men, bijné ka dsaŋgi kôba sa ômji are naj ci a men.

³⁰ Menba, Parisinjêñê naj bay derê tô tô to Emen kaji namnij aŋ kôlij bay tô Jésu iyôŋ ba: «Wô mi a kené ôm men, yi men naj bay engé wôgê men, bay têrijn men ba?»

³¹ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na bijné ka berari a geyé dôktôr ré, ninba, na bay ômpare dî.»

³² En era na wô uwôgê bijné ka bô yirji môj bay lê aŋgaj derô hen né, ninba, en era na wô bay têrijn aŋ bi bay ré dî tô lê têrijn ba.»

Enjeré kwôlo gengijn sa jerê bôô kurôŋ

(Mt 9: 14-15, Mk 2: 18-20)

³³ Parisinjêñê naj bay derê tô tô to Emen kôlij Jésu iyôŋ ba: «Bay tô Ja naj kamaŋ kani jôrijn bôrji kurôŋ men, uwôliji Emen a men ta ta ninba, bay tôm jôbi ba ômji men yiji men.»

³⁴ Jésu kôlji iyôŋ ba: «Bijné ka era kini kurô hen ba ka dé bi bay ré jôrijn bôrji kurôŋ kirija ôbi iyéy kurô ba ya naj ci tô hen ba?»

³⁵ Wulê wo bay a derê ôbi kurô perêrji a aŋ hen na, na wulê bi wo hen a bay ré jôrijn bôrji kurôŋ.»

Kwôlo gengijn sa aŋga ôli naj ka kôrbi

(Mt 9: 16-17, Mk 2: 21-22)

³⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlo pôni kôl iyôŋ ba: «Sa pôni kwôni yêge kibi bargay ka kôrbi wô uwôlij tu ka

oli ba? Hena ré na iyôŋ na, bargay ka kôrbi hen yêgijn men, kibriji wo kôrbi bi wo yêgijn hen kôba a bij naj ka ôli hen né a men.

³⁷ Men, sa pôni kwôni bêêrê care to kôrbi bô gwolé woj ariŋ wo ôli a ba? Hena ré na iyôŋ ba, care to kôrbi hende to hen a anê gwolé wo ôli bi wo hen aŋ care a uwôsij men, gwolé bi kôba a ménij a men.

³⁸ Iyôŋ ba, bi care to kôrbi bijn bô gwolé wo kôrbi a men.

³⁹ Kwôni wo yi care to ôli hende to hen na, gey to kôrbi hen né nij, wôsa ôbi erem mega wo care to ôli hen a ré na to dôri dî.»

6

Jésu na Kelma sa sa merê ta a

(Mt 12: 1-8, Mk 2: 23-28)

¹ Sa to pôni a na, na sa *sa merê ta menba, Jésu ay geré si bô kaw menba, bay tôri pôy sa kaw na aŋ wuray ôm.

² Menba, *Parisinjêñê ka pôni kôl iyôŋ ba: «Wô mi a kené li aŋga tô to *Moyis jô lê naj sa merê ta hen ba?»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Ken dêŋse kwôli aŋga kelma Dabid na li kirija kurôŋ na liji naj bijné kari hen né ba?»

⁴ Ôbi na si bô *iyéy Emen a aŋ pô mapa wo bay tibij Emen hen, ôm men, bijné kari ôm men. Mapa bi wo hen na, kwôni wo dsaŋgi wo a emê ba naj, na bay bê kwôbe a na bay eméri mera.»

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Nôbi *Kema Gawra a na Kelma sa sa merê ta.»

Jésu berare gawra wo kôbri ma naj sa sa merê ta

(Mt 12: 9-14, Mk 3: 1-6)

⁶ Sa sa merê ta wo dsaŋgi Jésu ô bô *iyéy dajare a aŋ gelij bijné are, kirij bay ka hen na, gawra wo kôbri woj gusurô ma mô ya men.

⁷ *Bay derê tô tô to Emen naj Parisinjêñê bô ciré gelé na ba Jésu

ré berarêri nap sa merê ta ba ciré berij tô kôbri ajn uwôlij kwôlê sari a.

⁸ Nijnba, Jésu hôn ermé woji menba, ôbi kôlin ôbi kôbi ma bi wo hen iyôj ba: «Hena ta ju era sa dfebe derôre a na.» Menba, ôbi hena debe ta.

⁹ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Na engerênge kwôlê pôn: Tôô tona gey bi kwôni ré li derê laba li habrê nap sa merê ta a ba? Men, ré gôlin nap gawra réba ré mêmêni nap sa sa merê ta a dî ba?»

¹⁰ Ôbi bôrji mérin menba, kôlin ôbi kôbi hayê bi wo hen iyôj ba: «Jé kôm.» Ôbi li mega bi wo Jésu kôli hen iyôj menba, kôbri hô dô hôrij.

¹¹ Menba, tu Parisjnêpê nap bay derê tô tôô to Emen sêêrê sari a ajn bay namnij kwôli anja ciré lij Jésu.

*Jésu tô bay jé kari ka môj kibi wôô
(Mt 10: 1-4, Mk 3: 13-19)*

¹² Sa hende to hen na, Jésu ô wulê sa keram a wô uwôlê Emen kwôy kirij wôl sari a.

¹³ Kirija kirij wôl menba, ôbi uwôge bay tôri ajn tô môj kibi wôô perêrji a ajn uwôgeji bay jé.

¹⁴ Simô ba ôbi uwôgeri Piyêr, nap yêni André, Jak, Ja, Pilip, Bartélémi,

¹⁵ Matiyé, Tomas, *Jak kema Alpé, Simô woj kema iyére hen men,

¹⁶ Jud kema Jak men nap Judas Iskariyôt wo a sa ayê sa Jésu hen a men.

*Jésu gelij kwônê bijé are men,
berare bay ômpare men
(Mt 4: 23-25, Mk 3: 7-11)*

¹⁷ Jésu herbo nap bay tôri ka môj kibi wôô hen sa keram a tôj ajn dfebij nap ci tôj kirij ka beray a nap kwônê bay tôri ka ba hen men, kwônê bijé ka Judé men, ka Jérusalêm a men, ka hena kibi cér wo Tir nap kwo Sidôn a a men.

¹⁸ Bay era wô toyé kwôlê wori men, bi ôbi ré berareji men, bijé ka tunu to habij bôrji a kôba, ôbi berareji men.

¹⁹ Bijé kêm woge bi ciré heberi wôsa néé wo ôbi ôrij yiri a hen si ajn berareji kêm.

*Kwôlo gengin sa merê derê nap
merê bô bô emê
(Mt 5: 1-12)*

²⁰ Jésu ay tiri bôrij bay tôri ajn kôl iyôj ba: «Kenbay kaj bay nimré, yi derê yi wô sarnge, wôsa *emê iyére to Emen yi wô sarnge

²¹ kenbay ka kurôj lêngé haw hen, yi derê yi wô sarnge, wôsa kena uyirê, kenbay ka ken sôm haw hen, yi derê yi wô sarnge, wôsa ka merê bô yi derê a.»

²² «Yi derê yi wô sarnge, kirija bijé derênge men, kajêngé men, tirêngé men, uwôgerê henenge wo habij a men, wô san nôbi Kema Gawra.

²³ Lêngé yi derê wulê bi wo hen men, ken nejréré nap yi derê a men, wôsa sa kôbi wo dami yi derômaran a ya, wôsa na hen iyôj a môtêrji na ré lij bay kibi Emen.

²⁴ Nijnba, kenbay kaj bay ujé na, bô emê yi wô sarnge, wôsa haw hen ken uwôj bô jalê wonge nj.

²⁵ Kenbay ka ken uyê haw hen na, bô emê yi wô sarnge, wôsa kurôj a lêngé tôre to cêgê, kenbay ka ken ayrê haw hen, bô emê yi wô sarnge, wôsa ka merê bô tu ja a men, ka sômnê men.»

²⁶ «Kenbay ka bijé kêm dô kwôlenge wo dôri hen na, tu ja yi wô sarnge, wôsa na hen iyôj a môtêrji na ré li naji bijé ka na li yirji môtêrji ciré bay kibi Emen men hen.»

*Kwôlo gengin sa peré bay bare
(Mt 5: 38-48, 7: 12)*

²⁷ «Kenbay ka ken mô toy kwôlê keben a hen na, en kelêngé perêngé bay barengé men, lêngé derê nap ka derêngé hen a men.

²⁸ Terêngé kebrengé sa ka tômêngé hen men, uwôlêngé Emen wô sa ka lêngé habij hen a men.

²⁹ Kwo di tô mam ba, ju hô bul kwo si hen biri a men, kwo ay bargay

kam kaj kabrêm ba, ju jôri kaj kelanê né men,

³⁰ kwo uwôlem are ba, ju biri men, kwo pô aŋgam ereŋ ba, ju hô engereri ré nj.

³¹ Aŋga ken gey bi megérŋge ré li bénge hen na, kenbay kôba, ken li hen iyôŋ naj ci men.»

³² «Hena kené pur na ka perénge ba, bjiné a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têrij kôba, pur na ka pirji men.

³³ Hena kené li derê naj ka li dô naj ken ba, bjiné a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têrij kôba, li na hen iyôŋ men.

³⁴ Hena kené gwôyin na ka ken hôn wo bay ré herê têbêŋge hôrijn ta ba, bjiné a kelê kené li derê na iyeŋ ba? Wôsa bay lê têrij kôba, gwôyin na bay lê têrij ka a herê têbêji hôrijn hen iyôŋ men.

³⁵ Nijba, kenbay ba, ken pur bay bareŋge men, lêŋge derê naj ci men, gwôyin ge aj bi bôrnge wo kené uŋé hôrijn né. Hen iyôŋ na, aŋgan têbê sa kôbrenge a mêm en, ka yin kam Emen wo ta men. Wôsa ôbi li derê naj bay bô hendé men, naj bay bô habrê a men.

³⁶ Berêŋge tu ja to bjiné mega Ibarenge Emen bôrijn hen iyôŋ men.»

Jerêŋge kwôlê sa megérŋge a ré (Mt 7: 1-5, 15: 14, 10: 24-25)

³⁷ «Jerêŋge kwôlê sa megérŋge a ré menba, Emen kôba, a jerê kwôlê sarnge a ré men, ken dô kwôlê sa kwôni a ba, Emen a derê kwôlê sarnge a men, ken dî bôrnge jal sa megérŋge a ba, Emen kôba, a dê bôri jalê sarnge a men.

³⁸ Ken bij bjiné are ba, bay a hô bénge men. Bay a tôngê men, tôbê dema a hô bénge wôsa gway wo ken ay gengin are bi hen a, Emen né gengin bénge hôrijn.»

³⁹ Jésu hô kôlji naj gwosore kôl iyôŋ ba: «Ôbi tu tij a beré jemna bij megari ôbi tu tij ba? Hena ré

na iyôŋ ba, bay wôô kêm a herinji bô iyom a ré ba?

⁴⁰ Ôbi tô kwôni na, a gôlijn dami wori ré nijba, hena ôbi ré dî tiri dô tô aŋga ôbi geli hen na, ôbi a yé môŋ ôbi sari iyôŋ men.»

⁴¹ «Wô mi a jeré ô wô berê kalmê ka dê ka yi tu yênen a hen ba? A yibré wo dami ka yi tum jôbi a hen ba, ju gel ré ba?

⁴² Wô mi a jeré kôlijn yênen: <Yênen, dî jan na derê kalmê ka dê ka yi tum a hen aŋ>, aŋ jôbi ba, ju gel yibré wo dami wo yi tum a hen né ba? Jôbi woj ôbi kelê kwôlê kem wôô wôô hen, dô yibré wo dami wo yi tum hen aŋ dema jeré gelé kirij sélé wô dôrijn ka yi tu yênen a hen tô.»

Ôbi tô Jésu woj tiri (Mt 7: 16-20, 12: 33-37)

⁴³ «Gurô wo dôri na, yêri wo habij ba naj men, kwo habij wo yêri dô ba naj men.

⁴⁴ Gurô wo yôŋ yôŋ ba, naj yêri yêri diba kwôni a karê tôgôre sa cébrij a ré men, kwôni a karê yê tijnadof sa gariyan a ré men.

⁴⁵ Gawra woj ôbi lê derê na, lê derê wori bi wo hen hena na bôri a men, ôbi habrê kôba, habrê wori bi wo hen hena na bôri a men. Wôsa na aŋga wôn bô gawra dema ré si kibri a tô.»

⁴⁶ «Wô mi a kené uwôgen <Kelma, Kelma> menba, ken li aŋga en kelêŋge kené li hen né ba?

⁴⁷ Kwôni wo era legen a aŋ toy kwôlê wujê men, lîj ariri a men na, na geléŋge séé ôbi gelij na naj i ba?

⁴⁸ Ôbi yi mega gawra woj ôbi dê iyére iyôŋ: Ôbi pi iyom doge aŋ dî tôre sa keram a kam kaj biyê ka ge naj néérji hen kôba, lere ani ré wôsa tôre dîn dô.

⁴⁹ Nijba, kwo toy aŋ lîj ariri ré na, gelij naj gawra wo dî iyére tori dô ré aŋ dî na sa hal a iyôŋ. Kam kaj biyê ge naj néérji menba, tere aŋ, aŋ ani kare kani pôn iyôŋ kôba, ba ta ré.»

7

Jésu berare mana wo dami wo asgarné woj Rômê

(Mt 8: 5-13, Ja 4: 46-54)

¹ Kirijn Jésu dôrijn bijné kwôlê kônjin menba, ôbi ô Kapérnayôm a.

² Ya hende to hen na, dami wo asgar kaj Rômêjê ka arew hen, mana wori ômij tu temare a men, na lema wo ôbi geyri gaj a men.

³ Ôbi toy kwôli Jésu menba, jé surjnê kaj Jubjnê yiri a ré ô uwôli bi ré era sa berare mana wori bi wo hen biri men.

⁴ Kirijn bay sa ligi Jésu a menba, bay maseri aji kôli iyôj ba: «Ôbi dé wo jeré li anja ôbi gey hen biri.

⁵ Wôsa ôbi geyéna nabay kaj Jubjnê men, ôbi a dé *iyéy dapare hen a men.»

⁶ Jésu hena ô naj ci. Kirijn bay ba da naj iyére menba, dami wo asgarné bi wo hen jé miljnéri ô kôlijn Jésu iyôj ba: «Kelma, merên yem iyôj né, wôsa en nêm wo jeré uwôl tém kibi iyére tjinê ré.

⁷ Na ôbi á, ené nêm erê naj yen ô upem né hen. Ay tom menba, mana wujnê a berarê mera.

⁸ Nôbi bay san ya men, ena ôbi sa asgarné ka ba hen men. Aji hena ené kôlijn kwo pôni iyôj ba: <Ô> ba, ôbi ô men, hena ené kôli <Era> ba, ôbi era men, en kôlijn mana wujnê <Li anja na> ba, ôbi li men, <Li ka hen> ba, ôbi li a men.»

⁹ Kirijn Jésu toy kwôlo ôbi kôhen menba, yiri dôri sari a aji ôbi bul upné kwônê bijné ka ô tôri a hen aji kôli iyôj ba: «En kelênge sa iyé *Israyêl kôba, en uwôj kwôni wo ayê bôô wori yi môj kwo gawra wo na ba, naj.»

¹⁰ Kirijn bay jé heraji uwo menba, bay uwôj mana wori na berare nij.

Jésu béér kema mana wo ma a Nén a

¹¹ Menba, Jésu hena Kapérnayôm ô sa iyére to bay uwôgere Nén hen. Bay tôri naj kwônê bijné ôrji naj dî.

¹² Kirijn bay ba da naj iyére menba, bay uwôj bijné ka ay temare ôrjij ciré erê emé. Kema mana bi wo ma hen na, na pôn nêj hari kôbi yori a. Hende na mamne. Bijné kwône bure ôrjij sa kampê.

¹³ Kirijn Kelma bôre menba, ture liri ja menba, ôbi kôle iyôj ba: «Sôm né.»

¹⁴ Ôbi uso da aji hebe jaare to bay ayin temare hen, bijné bay ka ay temare hen dêbe tôj menba, ôbi kôl iyôj ba: «Kema mana, en kôlem hena ta.»

¹⁵ Menba, ôbi temare bi wo hen hena mô ta aji iyêl kwôlê. Menba, Jésu biri bijn yori.

¹⁶ Bijné kêm tiniji ge kay men, harê lili a men aji bay ay kibi Emen kôl iyôj ba: «*Ôbi kibi Emen wo dami hena perêrna men, Emen uwôl tiri sa gawrê kari a men.»

¹⁷ Kwôlo bay kôl gengin sa Jésu hen na, ôm naj kirijn kirijn sa iyé Judé men, sa iyére to kwa kwa hen a men.

Bay jé ka Ja ôbi lê batêm

(Mt 11: 2-19)

¹⁸ Bay tô Ja ô dôrijn ôbi iyére toji kwôli are bay ka kêm hen menba, ôbi uwôge bay tôri wôô.

¹⁹ Aji jéji ligi Kelma engeriri iyôj ba: «Jôbi a na kwo a era hen bi, laba kwo nini mô gemni hen ba ya tô dî ba?»

²⁰ Bay jé bay ka hen sa biji ligi Jésu aji kôli iyôj ba: «Ja ôbi lê batêm a joni yem a bi niné engerem iyôj ba, jeré na kwo ré era hen bi, laba kwo niné mô gemni hen ré ba ya tô dî ba?»

²¹ Kirijn bay ka hen na, Jésu berare bay ômpare kwône men, bijné ka ômpare to gay gay lili hen men, ka tunu to habiji bôrji a hen men, bay tu tjin kwône gel kirijn dô a men.

²² Menba, ôbi uwôlijn bay jé bay ka hen sara iyôj ba: «Herênge ken ô kôlijn Ja kwôli anja ken toy men, ka ken gel men hen, bay tu tjin gel kirijn men, bay moré ô ta dô men,

bay *terbare berare men, menjnê toy kwôlê men, bijé ka ma bérer men, bérer Kwôlo Dôri uwôlijn bijn bay nimiré a men.

23 Yi derê yi wô sa kwôni wo dî ayê bôô wori ap né wô san.»

24 Kirija bay je ka Ja hôrji nijn menba, Jésu kôlin bijé kwôli iyôj ba: «Na ken ô gelé na mi derô gwôlê hen ba? Gusura wo kal yebageri hen laba,

25 ken ô gelé na mi ba? Gawra wo tôle bargay ka dôri laba? Bijé ka tôle bargay ka dôri ap mô bô derê na, bay mô na iyé kilmé a dî.

26 Nijba, na mi a kené ô gelé na mi dî ba? Ken ô gelé na ôbi kibi Emen wôni ba? Na tu kwôlê a ené ena kelêngé hen, na ôbi kibi Emen bi, ap ôbi gôlijn ôbi kibi Emen ap sôj.

27 Na wô sari ôbi a, na ré lîj bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba: <Toy, en je mana wunjé tumôm a bi ré janê geré wom.»

28 En kelêngé perê gawré ka yébé a yéji hen na, en gel kwôni wo a dampê môj Ja iyôj ba naj, nijba, kwo bay bôri môj ani ré iyôj bô *emê iyére to Emen a hen na, na kwo dami dêri.»

29 Kirija bijé kêm naj *bay engé wôgê toy kwôlo Jésu kôl hen menba, bay hôñ wo Emen ré na kwôni woj derore ap bay bijn Ja liji batêm.

30 Nijba, *Parisipnê naj *bay derê tô tô to Emen kajji aنجa Emen genge wô sarji hen ap kajjin bi Ja ré liji batêm.

31 Jésu hô kôlji iyôj ba: «Bijé bay ka haw hen, na ayêji gengijn na naj i ba, en hôñ né. Bay gelijn naj i ba, en hôñ né.

32 Bay yi mega kamrê ka li wôrê tô geré ap kôlin yirji iyôj ba: <Nini ibéngé têgê menba, ken wôô sara ré men, nini kebe kurôj temare menba, ken sôm sara ré a men.»

33 Wôsa kirija Ja ôbi lê batêm sajna, ôbi ôm mapa ré men, yi care ré a

men, menba, ken kôl iyôj ba: <Tunu to habij yi bôri a.»

34 Nôbi *Kema Gawra en sa ap ôm men, yi men, menba, ken kôl iyôj ba: <Geléngé ôbi lamê naj ôbi kwoyé wo na, ôbi na melaji bay engé wôgê naj bay têrij a men.»

35 Nijba, bijé ka bi bôrji sa tu melênê wo Emen hen na, bay hôñ wo tu melênê bi wo hen ré na kwoj derore.»

Jésu ô iyé Simô woj Parisipnê hen

36 *Parisipnê wo pôni uwôge Jésu ré ô emê are naj dî menba, Jésu gey ap ô merê kibi emê a naj dî.

37 Kirij bay ka hen na, iyore to pôni to sa iyére hende to hen to bay hône gaj wô je lère wo habij hen so. Hende toy wo Jésu ré mô ôm are iyé Parisipnê hen ya. Hende aya ider bô murda wo bay li naji *albatre hen.

38 Hende dsebu si cêgi Jésu si têri*. Hende sôm ap njom têri naj cémne ap mô ap naj gusiri sare men, ibe ap wusu ider bi wo hen a.

39 Kirija Parisipnê bi wo uwôga Jésu hen gel hen iyôj menba, ôbi kôl bôri a iyôj ba: «Hena gawra wo hen henaj ré na ôbi kibi Emen ba, ôbi réé henê wo ré na iyore to yôj a ré hebiri hen ba men, ôbi réé henê wo hende ré na hendi têrij men.»

40 Menba, Jésu kôli iyôj ba: «Simô, na kôlem kwôlê pôn.» Menba, Simô kôli iyôj ba: «Kelma kôlen.»

41 Menba, Jésu kôli iyôj ba: «Gawra wo pôni ôrij naj telare tori sa bijé wôô, kwo pôni naj dubu arew men, kwo pôni naj dubu môj men.

42 Ôbi gel wo bay ôrij naj ani kaj têbéri ré menba, ôbi fiji telare hende to hen mera. Perê bijé bay ka wôô hen na, kwo yôj a geyé gawra bi wo hen ba?»

43 Simô uwôli sara iyôj ba: «Na kwo telare tori mê gaj hen a geyéri

damañ.» Menba, Jésu kôli iyôŋ ba:
«Ju kôl na tiri.»

44 Ôbi bul si ligi iyore hende to hen
aj kôlij Simô iyôn ba: «Ju gel, iyore
hende to hen ba? En era iyére tom
a menba, ju bêñ kam sa têñ a ré,
nijba, hende pulen têñ nap cémne
men, mô nap gusiri sare a men.

45 Ju ibe tō man ré hen na, gel wo
jeré beren yem a ré, ninba, kirinja
hende san yen a ré ibe tēn bap hen.

46 Ju bén weŋ san a ré, nijnba,
hende bén ider sa tēn a.

47 En kôlem, têrijn tore to kwôni
hende to hen dôrjy sara nin, na
ôbi a, hende ré puren damaj hen.
Kwôni wo bay dî bôrji jal sa têrijn
tori to dê hen na, ôbi pur dê iyông
men.»

48 Jésu kôlij iyore hende to hen iyôn ba: «Têriŋ toré dôriŋ sarê.»

49 Bijé ka mô ôm are nap ci hen
namnij kôl iyôn ba: «Gawra wo yôn
a erê kwôy dé bôri jalê sa têrij to
bijé hen ba?»

50 Jésu kôlin iyore hende to hen iyôn ba: «Ayê bôô woré gôlij nap mu, ô nap bô jalê.»

8

Yébé kap bay bê Jésu

¹ Sem cêgê menba, Jésu ô naj sa iyére to dami men, to dê men, wô ulê bérê Kwôlo Dôri wo gengijn sa *emê iyére to Emen, an bay tôri ka môj kibi wôô hen ô nap di.

² Yébé ka ôbi dage tunu to habij bôrji a hen men, ka ômpare to gay gay na liji aŋ ôbi na berareji hen kôba ôrji tôri a men. Perê yébé bay ka hen na, Mari to Magdala to ôbi na dage tunu to habij jurgem bôre a hen kôba, ya men,

³ Jan tami Suja ôbi berê sa anqa kelma *Hérôd men, Sujan naj yébé ka dsaŋgi kwône li naj Jésu naj bay tôri sa anqa najji a hen.

Gwosoy kwôlo gengip sa kay cé

(Mt 13: 1-23, Mk 4: 1-20)

⁴ Bijné kwônê hena naj sa iyére iyére era sa danji ligi Jésu a menba.

ôbi kôl kwôlê naj gwosore kôl iyôñ
ba:

5 «Sa to pôni gawra wo pôni ô wusé kay cé. Kirija ôbi wuse hen iyôn na, ka pôni herij bêngê geré menba, tê bijé diirê men, ciré gôl ôm men.

⁶ Ka pôni herij perê jerew a, bay si menba, ma lew wôsa bay uwôn kirij ka jôbi ré.

⁷ Ka pôni herij perê gesem a, bay
debu naj gesem na bem haji njnba,
gesem na yêrji duu.

8 Nijnba, ka pôni herij terare to dôri aj sarji si dô. Sa ka pôni gusipniji ô arew.» Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni wo mari ya wô toyin kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

⁹ Menba, bay tôri engeriri iyôŋ ba gwosore hende to hen bôre na iyen ba?

¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba:
«Kwonje kenbay ba Emen bêŋge
ken hôŋ anga gengij sa emê iyére
tori ka yi kini uwôbérji a hen,
nijba, ka dsaŋgi ba, a kôlinji na nãj
gwosore. Na hen iyôŋ a, bay ré bô
kirij nijba, bay gel ani ré men, bay
ré toy kwôlê nijba, ré hôŋ bôri ré a
men hen.

11 Bô gwosoy kwôlê bi wo hen ana: kaw ba, na kwôlo Emen.

12 Kaw bay ka hen na, ka herin tô
geré hen na, na bijné ka toy kwôlê bi
wo hen menba, Sidan era sa mène
kwôlê bi wo hen ap bôrji a wôsa bay
ma ré bê bôrji sara ap ma ré gôlin.

13 Ka herij perê jerew a hen na,
na bijné ka toy kwôlê bi wo hen
menba, bi bôrji sara nan yi derê
nijba, hanérji nan, bay bi bôrji sara
sem iyôj nijba, kirija aنجaj lamê
uwonji menba, bay déj mera.

14 Ka herij peré gesem a hen na,
na bijé ka toy kwôlê bi wo hen
nijba, ermé kwôlê men, kwôli ari
ujé men, yi derê wo tōj sa terare
a nà liji aji bay gese tô ayê bôô wojí
a ré.

15 Nijba, ka herij kirij ka dôri
hen na, na biné ka toy kwôlê bi wo

hen nap bôô wo dôri aŋ berin bôrji iyêre liŋ aŋga dôri.»

Gwosoy kwôlê wo gengijn sa lampa

(Mk 4: 21-25)

¹⁶ Jésu hô engeriji iyôŋ ba: «Kwôni dî tare bô lampa aŋ emné bapna sara réba déré tô kalan a sa pôn ken gel ba? Hena ôbi ré dî tare a bô lampa ba, na wô teré ta gurô pal a aŋ bi bijé ka era ira ba, ré gel peraŋgêre ré ba?

¹⁷ Wôsa ani ka yi nap kini uwôbêrji a ka a ba gelé yirji nô ba, nap men, kwôlo ken kôl tô gwôsijare a hen na, a hônij men, a yé tu wolé dépn a men.

¹⁸ Dénge tu melénê sa yernge a sa kwôlê wo ken toy a hen. Kwôni wo hôn are ba, Emen a herê biri bi ré hôn ka dângi a sara a ninba, kwo hôn né hen na, ka dê bay ka ôbi hôn aŋ bô mega ré na aŋga diré hôn hen na, Emen a lê aŋ ôbi a henê bay ka ôbi hôn hen ré nij.»

Yo Jésu nap yênenêri

(Mt 12: 46-50, Mk 3: 31-35)

¹⁹ Yoo Jésu nap yênenêri eraji ciré erê ligiri a nijba, bay nêm erê dâ yiri a ré wôsa kwône bijé.

²⁰ Bay ô kôli iyôŋ ba: «Yom nap yênenêm dîbiji nô hen ya, bay gey gelem.»

²¹ Nijba, ôbi kôlijn bijé iyôŋ ba: «Bijé ka toy kwôlo Emen aŋ liŋ ariri na, bay a na yon men, yênenê men.»

Jésu jôrij kal geré

(Mt 8: 18,23-27, Mk 4: 35-41)

²² Wulê wo pôni Jésu d'ay bô bato a nap bay tôri menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Na d'ayêŋge tera cér wo dami hen.» Menba, bay d'ay ô.

²³ Kirina bay tôri ô wô jibé bato hen iyôŋ menba, Jésu ba yi kum men. Kirin bay ka hen na, kal wo dami ay tô geré aŋ di kam bê a bô bato a. Aŋ bay mô kibi temare a wôsa bato toji hende to hen ta dermij.

²⁴ Bay era sa eŋni aŋ kôli iyôŋ ba: «*Rabi, Rabi, naa ménij.» Ôbi eŋgijn tô kum a, menba, ône kal nap mêm, menba, kirin iyer iyêér mera.

²⁵ Menba, ôbi kôljî iyôŋ ba: «Ayê bôô wonje na yôŋ nij ba?» Kirin bay ka hen na, harê liji men, tini ge kay a men aŋ bay kôl perêrji a kôl iyôŋ ba: «Ôbi na i aŋa kal nap mêm kôba, ré biri kwôlê hen ba?»

Jésu berare gawra wo tunu to habij bôri a

(Mt 8: 28-34, Mk 5: 1-20)

²⁶ Bay era sa bij kibi cér wo bô emê wo Gérasénijê si tera nap sa terare to Galilé.

²⁷ Kirina ôbi herbe tôŋ bô bato a menba, gawra wo pôni wo iyére hende to bay herbij ya era ligiri a, na gawra wo tunu to habij bôri a. Aŋ ca yeŋ na, ôbi tôbe bargay ré men, yi bô ira ré a men. Kini yéri na sa kampê dî.

²⁸ Kirina ôbi gel Jésu menba, era sa kurij sa têri a kôl kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Ju gey mi yen a ba, Jésu Kema Emen wo ta, en uwôlem gelen gusij né.»

²⁹ Ôbi kôl hen iyôŋ wôsa Jésu ône tunu hende to hen ré si aŋ bô gawra bi wo hen a. Wôsa têê kwône wo tunu hende to hen gelij tiri gusij. Bay harêri nap gaŋgi musure men, bay uwôli musure têri a men, wô geméri nijba, ôbi ka musure hende to hen aŋ, aŋ tunu to habij hende to hen tôri ôrij derô gwôlê.

³⁰ Jésu engeri iyôŋ ba: «Henem na i ba?» Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Henem na kwôné bijé.» Wôsa tunu to habij kwône mô bôri a.

³¹ Menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu ré dîji ciré sééré bô gwôsijô bay ka hen menba, ôbi gey nap ci sara.

³² Kirin bay ka hen na, gwôsijô kwône ômji are dîbij sa keram a menba, tunu to habij hende to hen uwôlij Jésu ré dîji ciré sééré bô gwôsijô bay ka hen menba, ôbi gey nap ci sara.

³³ Tunu hende to hen si bô gawra bi wo hen a aj ap ôrji bô gwôsijnô bay ka hen, aj li wo bay yêseraji ta sa keram a herinji bô cér a aj yi ji kam maji kêm.

³⁴ Kirija bay gemé gwôsijnô gel hen iyôn na, bay ge ô kôlij bijné derô ira men, kôlij bijné nono men, kwôli are bay ka hen.

³⁵ Bijné guro wô gelé are bay ka hen. Bay sa ligi Jésu a menba, bay gel gawra wo tunu to habij na bôri a hen mô tôj tê Jésu a. Ôbi tôbe bargay men, tiri iyer dô a men, menba, harê liji.

³⁶ Bijné ka ré c'ebu ya gel wo tunu hende to hen sép bôri a hen na, dôrji kwôli gawra bi wo hen bijn ka era cégê hen.

³⁷ Kirij bay ka hen na, bijné ka bô emê wo Gêrgésénipê uwôlij Jésu ré ô aji sa iyére toji a wôsa harê liji daman menba, ôbi c'ay bô bato a bul hô Galilé.

³⁸ Gawra wo Jésu ré dage tunu to habij bôri a hen si ô engeré Jésu c'iré erê naji dî, nijba, Jésu dageri aj kôli iyôn ba:

³⁹ «Hô ij ap ju ô kôlij bijné kwôli aŋga Emen li naj ju.» Menba, ôbi ô ap kôlij bijné kêm kwôli aŋga Jésu ré li naj dî.

*Jésu bér moni Jayrus men, berare iyore to kwôbe ô yere a
(Mt 9: 18-26, Mk 5: 21-43)*

⁴⁰ Kirija Jésu hera Galilé menba, bijné kêm jô kwini wôsa bay mô gemni.

⁴¹ Kirij bay ka hen na, Jayrus kelma sa *iyéy dajare sa. Ôbi cubu gubari tumôri a aj uwôli ré era iyére tori a,

⁴² wôsa môjnni to pôn nêj to elêre môj kibi wôô hen ômij ta ma.

Kirija Jésu ô naj dî menba, bijné kwône nôgerij yirji ligiri.

⁴³ Kirij bay ka hen na, iyore to pônî mô ya, kwôbe ô yere a li elê môj kibi wôô. Hende mène ari upére kêm iyé bay kerbê a, nijba, kwo pôn wo berare ba naj.

⁴⁴ Hende era si cêgê aj hebe kibi bargay kari, menba, kirij bay ka hen na, kwôbe wo na ô yere a hen na, naji aj hende berare.

⁴⁵ Jésu engere iyôn ba: «Na i a heben na ba?» Bay kêm uwôser menba, Piyér kôli iyôn ba: «Kelma, na bijné ka nôgerij hen.»

⁴⁶ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Kwôni heben wôsa néé wo en ôrij hen kwari dôrij.»

⁴⁷ Iyore hende to hen bô wo Jésu ré hôñ hen iyôn na, harê lere aj wuré aj era sa cubu gubare tumô Jésu a aj kôli tu bijné wô mi a teré heberi ba, men, kwôli berarê wo teré berare peraj hen a men.

⁴⁸ Menba, Jésu kôle iyôn ba: «Yêren, ayê bôô woré gôlij naj mu, ô naj bô jalê.»

⁴⁹ Kirija Jésu iyêl ba ya tô menba, gawra wo iyé kelma sa iyéy dajare hen era sa kôli iyôn ba: «Môjnnem ma naj diba ju dôyrê Rabi ré.»

⁵⁰ Kirija Jésu toy hen iyôn menba, ôbi kôlij kelma ôbi sa iyéy dajare hende to hen iyôn ba: «Hare ré, bi bôm san a mera ap môjnen a béré.»

⁵¹ Kirija ôbi sa bijn iyé kelma ôbi sa iyéy dajare hende to hen na, ôbi jôrijn bijné erê ira naj dî nijba dî si Piyér Ja naj Jak men, yo mône naj ibare a men a erê naj dî.

⁵² Bijné kêm sôm men, bar men sare a. Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Sômêngé ré hende ma ré, nijba, yi na kum.»

⁵³ Bay ayréri wôsa bay hôñ wo hende ré ma.

⁵⁴ Nijba Jésu bu kôbre aj uwôgère «Môjnnem engij ta.»

⁵⁵ Kirij bay ka hen na, tune uwo yere a aj hende hena ta. Aj Jésu kôlij bay ré buru aŋgaj emê.

⁵⁶ Balê mône tiniji ge kay, menba, Jésu kôlij bay ré kôlij kwôni ré pa pa.

9

*Jésu jé bay tôri ka môj kibi wôô hen ô ulé béré Kwôlo Dôri
(Mt 10: 1-9,11-14, Mk 6: 6-13)*

¹ Jésu day bay tōri ka môj kibi wôô hen aji biji néé naj dampare bi bay ré dagijn tunu to habij kêm men, ôbi biji bi bay ré berare bay ômpare a men.

² Ôbi jéji ulê béré *emê iyére to Emen men, bi bay ré berare bijé a men.

³ Aj ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ayêŋge ani kani kôbrenge a ré: kwoore ré men, magela ré men, kwô ré men, gursu ré a men. Perêŋge bargay wôô wôô ré men.

⁴ Iyére to yôŋ yôŋ to ken ô ya aja bay ré beréŋge yirji a na, ken mô kirij bay ka hen kwôy ken ôrij ta.

⁵ Kirij ka yôŋ yôŋ ka ken ô ya aja bijé ré beréŋge yirji a ré na, kirija ken ô ta ba, ken gage beni têrŋge aj. Ôbi a na aŋgan gelé ka a ulê kwôlê sarji a.»

⁶ Menba, bay tô Jésu ô naj sa iyére iyére uwôlij béré Kwôlo Dôri men, berarij bijé naj kirij kirij a men.

Yi Hérôd dôri ré wô hini emê wo Jésu

(Mt 14: 1-2, Mk 6: 14-16)

⁷ *Hérôd ôbi emê iyére to Galilé toy kwôli are bay ka li are hen kêm ninba, ôbi hôn aŋgan lê ré. Wôsa ka pôni kôl ré na Ja ré a so perê bijé ka ma bulo hera hen.

⁸ Ka pôni kôl ré na *Eli a ré hera hen men, ka pôni kôl ré na *ôbi kibi Emen wo cay a ré jê sé hen men.

⁹ Hérôd kôl iyôŋ ba: «Ja na, nôbi a na bé bi bay na jô sari na, menba, kwôni wo en toy kwôli jé léri na ba, na i ba?» Menba, ôbi woge diré geléri.

Jésu bij imjê dubu bay emê (Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Ja 6: 1-14)

¹⁰ Kirija bay jé ka Jésu bulo hera menba, bay dôrij Jésu kwôli aŋga ciré la hen. Ôbi ôrij naj ci wolé piniji si kwa iyére to bay uwôgere Bêtsayda.

¹¹ Kirija kwônê bijé hôn wo bay ré ô si Bêtsayda menba, bay ô tôrji a. Jésu berji a yiri a aj dôrji kwôli

emê iyére to Emen men, ôbi berare ka ômij a men.

¹² Kirij kô njip menba, bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen eraji ligiri a sa kôli iyôŋ ba: «Kôlin bijé bi bay ré erê sa kam iyére to dê dê hen ô wogé kirij kaj yé men, wogeré aŋgan emê a men, wôsa kirij ka nà ná, na derô gwôlê.»

¹³ Nijnba Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kenbay ken biji aŋgan emê.» Menba, bay kôli iyôŋ ba: «Nini ôrij naj mapa bay men, kuyê wôô a men mera. Hena ré na hen iyôŋ ba, nija erê kelé a dema ré nêmê kwônê bijé bay ka hen dê?»

¹⁴ Bijé bay ka hen na, na imjê dubu bay. Jésu kôlin bay tōri iyôŋ ba: «Bijgeji bi bay mô tōŋ naj gwogelérji gwogelérji tôre bay bay.»

¹⁵ Bay li mega bi wo ôbi kôlji hen iyôŋ aj biji mô tōŋ kêm.

¹⁶ Jésu pô mapa wo bay naj kuyê ka wôô hen aji bô kirij si derômaraŋ, lij Emen dosé wô sa mapa naj kuyê bay ka hen aji biilê mapa bi wo hen aji biji bay tōri ré cén bijé.

¹⁷ Bijé bay ka hen ôm uyirê aj tōri wo baa na, bay tô Jésu pô gwajê môj kibi wôô.

Piyér hôn wo Jésu ré na Krist, kwo Emen dôri hen

(Mt 16: 13-21, Mk 8: 27-31)

¹⁸ Wulê pôni Jésu ô uwôlê Emen wolé aji bay tōri ô naj dî menba, ôbi engeriji iyôŋ ba: «Bijé kôl ené na i ba?»

¹⁹ Bay uwôli sara iyôŋ ba: «Ka pôni kôl jeré Ja ôbi lê batêm men, ka pôni jeré na *Eli men, ka pôni jeré ôbi kibi Emen wo cay a jê sé hen men.»

²⁰ Ôbi kôlji iyôŋ ba a kenbay ba, ken kôl ené na i ba? Menba, Piyér kôli iyôŋ ba: «Ju na *Krist, kwo Emen dôri hen.»

²¹ Ôbi ay tôô biji bay ré kôlin kwôni ré pa pa,

²² aji kôlji iyôŋ ba: «Dé wo nôbi *Kema Gawra ené gelin gusin daman men, surjê men, damné kaj

bay bê kwôbe naj *bay derê tô tôô to Emen a kajen men, bay a deren a men, aj sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamjnê.»

Kwôni a erê tô Jésu a na iyen ba?
(Mt 16: 24-28, Mk 8: 34 - 9: 1)

²³ Menba, Jésu uwôge bay tôri kêm aj kôlji iyôn ba: «Hena kwôni ré gey yé ôbi tôn ba, bi tôrnê yiri men, bi ay gurô tagelê wori won temare sari a naj wulê wulê aj era tôn a.

²⁴ Kwôni wo gey gemé yiri ba, a ménéri, njnba, kwôni wo uwôl yiri aj wô san na, a gôlij naj dî.

²⁵ Hena kwôni ré uwoj anga sa terare a na kêm, aja ré mène merê tu gej wori ba, derêri yôn ba?

²⁶ Wôsa hena kwôni ré dii tayre san a men, sa kwôlê wujê a men na, nôbi Kema Gawra na déé tayre sari kirija na buloj hera naj hini emê wujê men, kwo Iban men, naj kwo *manê ka derômarañ a ka yi naj jengêrji hen.

²⁷ Na tu kwôlê a ené ena kelêngé hen perê bijné ka nà ná, ka pôni a gelé emê iyére to Emen naj tirji dema ré maji tô.»

Dampare to Kema Emen
(Mt 17: 1-8, Mk 9: 2-8)

²⁸ Wulê marge cêgê menba, Jésu uwôge Piyér, *Jak naj Ja aj ôrij sa keram wô uwôlê Emen.

²⁹ Kirija ôbi uwôl Emen hen iyôn menba, tiri bilij yi gay men, bargay kari kôba, belij bôrê terij men, jerajnnê a men.

³⁰ Menba, gawrê wôô so sa cebu iyêl naj dî. Na si *Moyis naj Eli,

³¹ a soji bô perangê wo derômarañ a aj iyêlji naj dî kwôli jé wori wo ôbi ré deré kibri naj temare Jérusalêm a hen.

³² Piyér naj megêri hen na, kum layrêji aj kirija bay engejji tô kum a menba, bay gel perangê wo Jésu naj imjnê ka wôô ka cebu naj dî hen.

³³ Kirija bijné bay ka hen ô ta nin menba, Piyér kôlij Jésu iyôn ba:

«*Rabi dô wo na merêngé na, na lêngé iyéy gergé subu pôn tom men, pôn to Moyis men, pôn to Eli a men.» Wôsa ôbi hôñ kwôlo ôbi kôl hen né.

³⁴ Kirija Piyér iyêl ba ya tô menba, kirija ka geri so sa têlji ta aj kirija bay gel wo kirija ka geri bay ka hen têlji ta hen iyôn menba, harê liji.

³⁵ Menba, tô kwôni ôm bô kirija ka geri bay ka hen kôl iyôn ba: «Kwo nà ná, ná Keman. En dôôri, toyéngé kwôlê kibri a.»

³⁶ Kirija tô kwôni bi wo hen wôm nijn menba, bay gel na Jésu a cebé pini. Menba, bay wôm cêgêgê aj bô wulê bi wo hen na, bay kôlij kwôni kwôli anga bay gelo hen né.

Jésu berare kema wo tunu to habij bôri a

(Mt 17: 14-18, Mk 9: 14-27)

³⁷ Kirija wôl pôn cêgê menba, bay herboji tôj sa keram a menba, kwônê bijné era ligi Jésu a.

³⁸ Menba, gawra wo pôni perê kwônê bijné bay ka hen kôl iyôn ba: «Rabi, en uwôlem gel keman wo nà ná ôbi a pôn nêj hen hari.

³⁹ Kirija ka pôni a na, tunu to habij henaj naj dî aj liri ôbi tô gura men, seŋgalêeri men, wôbre era kibri a men, hende séj yiri a lew ré a men. Aj kirija hende séj menba, ôbi merên tulôg tulôg.

⁴⁰ En uwôlij bay tôm ré dage tunu to habij hende to hen, njnba, bay nêm né.»

⁴¹ Jésu kôlji iyôn ba: «Kenbay ka ayê bôô wonge naj aj ken mô wô lê habrê hen na, na merê na wô lê naj ken yôd ba? Men, na têê iyen a ené ulê bôn jalê sarnge a ba? Erâj naj kemam bi ben na.»

⁴² Kirija bay erâj naj kema bi wo hen biri menba, tunu to habij hende to hen ayri ku terare a aj seŋgaliri. Njinba Jésu ône tunu hende to hen aj berare kema bi wo hen aj ayri bijn ibari.

⁴³ Menba, bijné kêm tiniji ge kay sa dampare to Emen a.

*Jésu hô uwôl béré temayri
(Mt 17: 22-23, Mk 9: 30-32)*

Mega wo bijné kêm tiniji ge kay sa are kêm ka Jésu li a hen menba, ôbi kôlij bay tôri iyôn ba:

⁴⁴ «Dôbêngé marñge dô ken toyij kwôlo na kelêngé hen: <Bay a beren nôbi Kema Gawra bijjé bijjé.»

⁴⁵ Nijnba bay hô kôlo kwôlo ôbi kôl hen né, wôsa ôbi bi kwôlê bi wo hen yi kini uwôbêri a hen iyôn bi bay ré hôk bôri ré. Men, né bay hare engeréri men.

*I a na kwo dami ba?
(Mt 18: 1-5, Mk 9: 33-37)*

⁴⁶ Bay tô Jésu narin na ba, i a ré kwo dami perérji a ba?

⁴⁷ Jésu hô ermé woji menba, bu kema wo dê sa dî kwari a

⁴⁸ aj kôlji iyôn ba: «Kwôni wo bu kema wo dê mega kwo na yiri a naj henen na, ôbi beren na nôbi yiri a hen men, kwo beren yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men. Nijnba henêngé mega wo kwôni wo na kwo dê perérji a kêm hen na, ôbi a na kwo dami.»

Kwôni wo na ôbi barenge ré ba na kwonje

(Mk 9: 38-41)

⁴⁹ Menba, Ja kôli iyôn ba: «Rabi, nini gel gawra wo pôni dage tunu to habij naj henem menba, nini jôri sara, wôsa ôbi na ôbi tôm mega nibay iyôn né.»

⁵⁰ Menba, Jésu kôl iyôn ba: «Jôrenjiri ré, wôsa kwôni wo na ôbi barenge ré ba, na kwonje.»

Bijné ka Samari bu Jésu yirji a ré

⁵¹ Kirija wulê wo ôbi a déj sa terare ba ña menba, Jésu ay geré ré na mi mi kôba diré erê Jérusalêm a.

⁵² Ôbi je bijné tumôri a. Bay ô menba, bij môni iyére to Samari a wô beré sa tê saari.

⁵³ Nijnba bijné ka Samari biri yirji a ré, wôsa ôbi ô na wô erê Jérusalêm a.

⁵⁴ Kirija si *Jak naj Ja bay tô Jésu gel hen iyôn menba, bay kôl iyôn ba: «Kelma, ju gey bi niné kôlij tare ré

hena derômarañ a sa uwoyréji ajan ba?»

⁵⁵ Menba, Jésu bul ujnéji ajan nayji daman. [Ajan kôl iyôn ba: «Ken hôk tunu to yi bôrñge a ajan lêngé ken kôl kwôlê bi wo hen né. Wôsa nôbi Kema Gawra en era sa terare a nà, ná wô ménê gawrê ré nijnba, ná wô gôlij naj ci dî.»]

⁵⁶ Kirij bay ka hen na, bay ô sa iyére to ñaŋgi a.

*Ayê yi bé wô yin ôbi tô Jésu
(Mt 8: 19-22)*

⁵⁷ Kirija bay ban geré tô menba, gawra wo pôni era sa kôlij Jésu iyôn ba: «Kirij ka yôn yôn ka já erê ya hen na, na erê tôm a.»

⁵⁸ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Heññê naj iyomnji men, ciré naj gwonérji a men, nijnba, nôbi Kema Gawra ba kirij ka na dôbij san ya ba, naj.»

⁵⁹ Men, Jésu hô kôlij kwo ñaŋgi «Era tôm a.» Menba, gawra bi wo hen kôli iyôn ba: «Kelma, dî jan, dén na erê emé iban dem.»

⁶⁰ Menba, Jésu kôli iyôn ba: «Di bijné ka yi môj temare iyôn hen bi em megare temare ajan jôbi ju ô ulê béré *emê iyére to Emen.»

⁶¹ Gawra wo ñaŋgi kôlij Jésu iyôn ba: «Nôbi en gey erê tôm a Kelma nijnba, dén na erê lij kamañ ka iyére tjiné dosé dem.»

⁶² Jésu kôli iyôn ba: «Kwôni wo bu tô mire to kelbê yagin aja ré bare cêgeri ba, na kwôni wo dô wô je wo emê iyére to Emen né.»

10

Jésu je bay tôri tôre jurgem kibi wôô

*(Mt 9: 37-38, 10: 7-16, Mk 6: 8-11,
Lk 9: 3-5)*

¹ Cêgeri wori menba, Kelma tô bay tôri ka ñaŋgi tôre jurgem kibi wôô ajan jeji wôô wôô tumôri a sa iyére to kêm men, kirij kêm ka ôbi ña sé si ya hen.

² Ajan ôbi kôlji iyôn ba: «Kaw kap walê mêt gañ nijnba, bay walérji dê.

Uwôlinge ôbi iyéy kaw na bi jép naj
bijné bô kaw kari a.

³ Erênge, en jéngé môm kam
gamgê iyôŋ perê henjnê.

⁴ Ayêngé magela gursu tôni ré
men, sajne toj bê bargay ré men,
garbê ka dsaŋgi a ré men, dsebénge
tôj geré wô lîj bijné dosé ré a men.

⁵ Bô iyére to yôŋ yôŋ to ken ô ya
ba, ken kôlij bijné ka mô bô iyére
hende to hen iyôŋ ba: <Bô jalê baa
naj ken.›

⁶ Hena kwôni woj ôbi geyé bôô
jalê wôni ré bô iyére hende to hen a
ya na, terê kibi woŋge bi wo hen a
baa naj dî, a hena ôbi bôô jalê wôni
ré naj ba terê kibi woŋge bi wo hen
a hera sarñge a.

⁷ Bô iyére to yôŋ yôŋ to ken ô
ya ba, merêngé ya hende to hen.
Emêngé men, ken yi men aŋgan
kergare ka bay lêŋge hen wôsa
kwôni wo li jé ba, nêm uŋé sa kôbri.
Diba ken ô naj kibi iyére iyére ré.

⁸ Sa iyére to yôŋ yôŋ to ken ô
ya aŋa bay ré berêngé yirji a na,
emêngé aŋga bay bêŋge hen.

⁹ Berarêngé bay ômpnare kirijn bay
ka ya hen men, ken kôlji iyôŋ
ba: <*Emê iyére to Emen era kwôy
uŋéngé.›

¹⁰ Nijba sa iyére to yôŋ yôŋ to ken
ô ya aŋa bay ré berêngé yirji a ré na,
séŋge tu wolé tô geré wo dami a an
ken iyôŋ ba:

¹¹ <Bunu to sa iyére tonge a to bu
têrni hen kôba, nija gagêre hôrijn
bêŋge. Nijba, ken hôñ wo emê
iyére to Emen ré da nij.›

¹² Na tu kwôlê a ené ena kelêngé
hen Wulê woj jerê kwôlê a na, bijné
ka *Sodôm a bay a jerê kwôlê sarji a
lôg gôlij bijné ka sa iyére hende to
hen sôj.›

Sa iyére to kaj bê bôrji sa Jésu a (Mt 11: 20,24)

¹³ «Ayi! bijné ka Kworajin, bô emê
yi wô sarê. Ayi! bijné ka Bêtsayda
bô emê yi wô sarê. Hena aŋgan
ginê ka lîj sa iyére tonge a hen na,
henaŋ né lîj na Tir a ley Sidôn a ley

na, na ca yen a bay henaŋ né haarrê
bargay ka yêgerin men, loberé bunu
yirji a a men, bi ciré gelé wo ciré bul
cêgerji bijn têrj toji njn.

¹⁴ Na ôbi á, wulê wo bay a jôrj
kwôlê sa bijné a hen na, si Tir naj
Sidôn kwôlê a jôrj sarji a lôg gôlij
kwoŋge.

¹⁵ A mini Kapêrnayôm, mu kôl bay
ré ayêrê kwôy ôrij ta derômaran
a ba? Ma herbé kwôy dôgé iyom
temare a ka na kirijn ka habij hen.»

¹⁶ Jésu kôlij bay tôri iyôŋ ba:
«Kwo toy kwôlê woŋge ba, toy na
kuŋê nôbi hen men, kwo kajéngé
ba, kajen na nôbi hen men, kaj na
kwo joon hen a men.»

Bay tô Jésu ka tôre jurgem kibi wôô hen buloji hera tô ulê béré woj a

¹⁷ Bay tô Jésu ka tôre jurgem kibi
wô hen heraji naj yi derê aŋ kôl
iyôŋ ba: «Kelma, tunu to habij
kôba, kirijn nini ay tôô buru naj
henem na, hende bêni kwôlê.»

¹⁸ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «En
gel Sidan hena derômaran a kurij
môj wulapê emen iyôŋ.»

¹⁹ Na en bêŋge néé bi kené
dôdirij kalaw men, dôdirij tiigre
men, dôdirij néé wo ôbi bare kêm
men, ani ka a lêŋge ba, naj a men.

²⁰ Lêŋge yi derê wô wo tunu to
habij kôba, ré dôbe sare bêŋge hen
mera ré, nijba, ken li yi derê wô wo
heneŋge dîj derômaran a ya.»

Jésu gelij bijné ka bay bôrji mega ani ré hen Ibari

(Mt 11: 25-27, Mt 13: 16-17)

²¹ Kirijn bay ka hen na, Tunu top
hendi bô bôrê ay Jésu naj yi derê
aŋ ôbi kôl iyôŋ ba: «En ay kem Iban
Kelma wo derômaran a naj kwo sa
terare a nà, wôsa ju uwôbij bay tu
melênené naj bay tu jôrjnare are bay
ka hen aŋ ju yêge sarji gelij bijné
ka bay bôrji mega ani ré hen dî. Na
iyôŋ a, Iban na jerê genge naj bô
derê wom.»

²² «Iban bêñ are kêm kôben a,
kwôni wo hôñ Kema ba, naj, na

Ibari pôn dô men, kwôni wo hôni Iban ba, naj nijnba, na nôbi Kemari pôn nêj hajê men, ka en yêge sari nô biji hen a men mera.»

²³ Menba ôbi bul si ligi bay tôri kôlji piniji iyônj ba: «Yi derê yi wô sarñge kenbay ka ken gel are bay ka hen naj turñge hen.

²⁴ Wôsa en kelênge bay kibi Emen kwône naj kilmé kwône na gey bi ciré gelé anga ken gel hen men, nijnba, bay gel ré men, bay gey ciré toyé kwôlo ken toy hen nijnba, bay toy ré a men.»

Gwosoy kwôlo gengjin sa gawra wo Samari woj ôbi bô baliyare
(Mt 22: 34-40, Mk 12: 28-31)

²⁵ Ôbi derê tô tôô to Emen wo pôni hena ta aj kôlij Jésu wô sélij bôri kôl iyônj ba: «*Rabi, na mi a ené lê aja ené uwônjîn gelê wo naj kwini ba?»

²⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Lij bô magtubu tôô tona kôl iyej ba? Ju dêjse ba, kôl iyej ba?»

²⁷ Ôbi uwôli sara iyônj ba: «Já peré Kelma wom Emen naj bôô pôn men, naj tunum kêm men, naj néém kêm men, naj ermé wom kêm men, gey megam mega wo ju geyin yem hen iyônj men.»

²⁸ Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Ju kôl na tiri. Li are bay ka hen kêm menba, já uné gelê.»

²⁹ Nijnba, ôbi gey gelé mega wo engeré kwôlê wori bi wo hen ré na ya menba, ôbi hô kôlij Jésu iyônj ba: «I a na megan ba?»

³⁰ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Sa to pôni gawra wo pôni hena Jérusalêm wô erê Jériko, kirijn ôbi si sa bay bô habrê na, bay biri tôrij aṅgari kêm men, sêri tu temare aj dijn yirji ô.»

³¹ Ôbi bê kwôbe ay geré bi wo hen men, kirijn ôbi gel gawra bi wo hen iyônj menba, sanje ta ô erê wori.

³²*Lébit wo pôni kôba sa bijn kirijn bay ka hen men, ôbi gel gawra bi wo hen a men, menba, sanje ta ô erê wori.

³³ Nijnba gawra wo Samari wo pôni wo ô kergare tori menba, sa bijn da kwa gawra bi wo hen a, ôbi gili menba, tiri liri ja.

³⁴ Ôbi uso da ligiri a aj liri wenj tu iyare a men, biri care toj kam tipadör a a men, aj ha ta naj kibi bargay aj ayri dé sa kura tori toj yiri a aj ôrij naj dî iyéy kergare a ajn kôrbiri.

³⁵ Kirijn wôl menba, ôbi tô selé wôô bijn ôbi iyéy iyére hende to hen aj kôli iyônj ba: «Gemni dô ben aj hena jeré mène gursu tôni a ba kirijn en hera ba na sa têbem.»

³⁶ Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Perê bijnê bay ka subu hen na, i a na mega gawra bi wo bay bô habrê ré sari hen ba?»

³⁷ Menba, ôbi derê tô tôô to Emen bi wo hen kôli iyônj ba: «Na kwo li dô naj dî hen a na megari.» Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Ô aj jôbi kôba ju li hen iyônj men.»

Jésu ô iyé si Mart nap Mari a

³⁸ Kirijn bay bu geré ô menba, Jésu sanje sa iyére to dê to pôni a menba, iyore to pôni bay uwôgere Mart berji kergare iyére tore a.

³⁹ Hende ôrij naj yêêre to dê to bay uwôgere Mari mô kwa Jésu a tôj terare a wô toyé kwôlê wori.

⁴⁰ Mart giiré si na si na wô lê aṅgaj emê. Hende era ligi Jésu a aj kôli iyônj ba: «Kelma, yêren to dê déen en li je punen hen ba ju gel ré ba? Kôle ré sa jôgen lê men.»

⁴¹ Menba, Kelma uwôle sara iyônj ba: «Mart, Mart, mu sun men, mu geré si na si na wô sa are kwône.

⁴² Nijnba, are pôn nêj a na ka dôri. Na bay a Mari ré ay hen, kwôni a derê aj kôbre a ré.»

11

Jésu gelij bay tôri uwôlê Emen (Mt 6: 9-13)

¹ Wulê wo pôni Jésu uwôl Emen kirijn ka pôni a. Kirijn ôbi uwôl Emen kô menba, ôbi tôri pôn kôli iyônj ba: «Kelma, geléni uwôlê

Emen mōn kwo Ja ôbi lij bijné batêm na gelij bay tōri hen iyôŋ men.»

² Menba, Jésu kólji iyôŋ ba: «Kirija ken uwôl Emen ba, ken kól iyôŋ ba:

«Ibarni, bi bijné kêm hòn wo jeré yi naj jengêrem men,
bi bi emê iyére tom era men.

³ Béni aŋgaj emê ka nini ôrij doyriji kemnêŋ hen.

⁴ Di bôm jal sa têrij lêreni a men wôsa nibay kôba nini dî bôrni jal sa ka léni habrê a men.

Geméni aj ju bi bi niné herij bô aŋga séléní hen né a men.»

⁵ Menba, ôbi hô kólji iyôŋ ba: «Hena kwôni pôn perêrjge a hen ré naj melajni aja melajni bi wo hen ré ô upéri yoyre aj kôli iyôŋ ba:
«Melajnen gwôyen mapa subu

⁶ wôsa melajnen wo pôni sa aj ani ka ené biri ré ôm naj.»

⁷ Aj hena melajni wo bô ira hen ré kôli iyôŋ ba: «Dén dê! Kermij ligij nij men, nibay naj kamnen nini yi tôŋ nij a men, diba na hena ta wô bem mapa ré.»

⁸ En kelêŋge hena ôbi ré hena biri mapa bi wo hen kôba, na wô wo ôbi ré na melajni ré njiba, na wô wo ôbi dôyrêri aj ôbi a hena biri mapa bi wo ôbi gey hen.

⁹ Njiba, nôbi en kelêŋge: Enjeréŋge menba, bay a bénge, wogéŋge menba, ka upé, dêŋge kibi iyére menba, bay a belê bénge.

¹⁰ Wôsa kwôni wo engerer ba, bay a biri, men, kwo woge ba, a upé men, kwo di kibi kermij ba, bay a belê biri men.

¹¹ I a na iba kema perêrjge a hen aja hena kirija kemari ré engereri kuyê ba, ôbi a biri kalaw ré na kuyê ba?

¹² Réba hena ôbi ré engereri cera ba, ôbi a biri tiigre ba?

¹³ Hena kenbay kaj bay bô habrê hen kôba, ken hòn bij kamnenge aŋga dôri aja Ibarenge wo derômaraj a dema hena kené engereri Tunu top hendi bô bôrê a ôbi ré bij ka uwôli hen né ba?»

Jésu dage tunu to habij to jôrij gawra iyêlê

(Mt 9: 32-34, 12: 22-30, Mk 3: 22-27)

¹⁴ Sa to pôni Jésu dage tunu to habij to jôrij gawra wo pôni iyêlê hen. Kirija tunu hende to hen séj nij na, gawra bi wo tunu hende to hen ré jôori iyêlê hen na, iyêl dô hari nij, menba, kwôné bijné ka dêbu ya hen na, tiniji ge kay kêm.

¹⁵ Njiba, ka pôni perêrji a hen kôli iyôŋ ba: «Na naj néé wo *Béyêljébul kelma wo tunu to habij aja ôbi ré dagin tunu to habij hen.»

¹⁶ Ka pôni ka gey sélé bô Jésu menba, kôli ré li aŋgaj gelé ka hena derômaraj a ciré gelé.

¹⁷ Njiba, ôbi hòn ermé wojí menba, kólji iyôŋ ba: «Hena kumbul ré kurij perê bijné ka sa terare to pôn nà ba, sa terare hende to hen a ménij, iyére a tiirij kerôm kerôm a men.

¹⁸ Ken kôl ré na naj néé wo Béyêljébul aja ené dagin tunu to habij ba, bay tôrjge kenbay ba, dage na naj néé wo i men ba? Iyôŋ ba, bay a yé bay jerê kwôlé sarnge a.

¹⁹ A hena ré na naj néé wo Béyêljébul a ené dagin tunu to habij ba, bay tôrjge kenbay ba, dage na naj néé wo i men ba? Iyôŋ ba, bay a yé bay jerê kwôlé sarnge a.

²⁰ A hena ré na naj néé wo Emen a ené dagin tunu to habij hende to hen na, iyôŋ ba, emê iyére to Emen era upéŋge nij.»

²¹ «Kirija gawra woj ôbi néé gem

kini merêri naj aŋgaj majê kari

na, ari upéri kêm yi naj kiniji.

²² Njiba, hena kwo néri ré gôlij

kwori sa biri tôrjge aŋgaj majê kari

bay ka ôbi na bi bôri sara hen

menba, kwo gôlij sari bi wo hen pô

angari kêm cé aj.»

²³ «Kwôni wo naj en ré ba, na ôbi baren men, kwo day bijné naj en ré ba, usuréji na usuré dî men.»

Tunu to habij hera
(Mt 12: 43-45)

²⁴ Jésu hô kôl iyôn ba: «Kirijn tunu to habij sép bô kwôni a na, hende kayrê derô gwôlê woge kirijn kajî derê bul, hena hende ré uwôn ré na, hende erem kôl iyôn ba: <Na herê kirijn ka na en soj ya hen gelé sôj.»

²⁵ Kirijn tunu hende to hen hera aja ré uwôn kirijn na sél dô men, are kêm yi naj kiniji a men na,

²⁶ hende hô ô pera tunu to habij to dângi jurgem to habij dê aj sa jôgjin naj tu. Bay siji bô kirijn bay ka hen aj môrji ya aj gawra bi wo hen na, yiri habij dê kwo tumô aj tô.»

Yi derê woj tiri

²⁷ Kirijn ôbi iyêl hen iyôn menba, iyore to pôni perê kwônê bijné kôl iyôn ba: «Yi derê baa naj iyore to yêm aj ju yi kubare hen.»

²⁸ Nijba, ôbi kôl iyôn ba: «Yi derê baa naj kwôni wo toy kwôlo Emen aj li ariri hen dî.»

Añgan gelé kapê nôbi Kema Gawra

(Mt 12: 38-42)

²⁹ Kirijn kwônê bijné dayrijn ligi Jésu a hen iyôn menba, Jésu kôl iyôn ba: «Bijné ka haw hen na, na bijné ka habij, bay gey na añgan gelé mera ninba, bay a baj na naj añgan gelé ka Jonas bi wo hen mera, diba bay a gelé ka dângi kani ré kwôy.

³⁰ Mega wo Jonas na yi añgan gelé bij bijné ka Ninibé a hen iyôn na, nôbi *Kema Gawra na yé añgan gelé bij bijné ka haw hen men.

³¹ Wulê woj jerê kwôlê a na, tôlômne to Séba a hena aj a ulê kwôlê sa impê ka haw hen, wôsa hende hena na kelaç aj era na wô toyé gwosoy kwôlê woj tu melênê wo Salomôn. Nijba nà ná, kwôni wo gôlij Salomôn aj hen kôba nà ya.

³² Wulê woj jerê kwôlê a na, bijné ka Ninibé a henaji tumô bijné ka haw hen aj ulê kwôlê sarji a, wôsa derê kwôlê wo Jonas li aj bay bul hal

woji. Nijba nà ná, kwôni wo gôlij Jonas aj hen kôba nà ya.»

Kirijn ka perangi ka yi gawra (Mt 5: 15, Mk 4: 21, Lk 8: 16)

³³ «Kwôni dî tare bô lampa ba na wô uwôbê ré men, na wô emé gwore sara ré a men, nijba, hena ôbi ré dî tare a bô lampa ba, na wô dê ta gurô pal a aj bi bijné ka ré era ira hen ré gel perangêre.

³⁴ Tum na lampa to yem. Hena tum né dô ba, tô yem wo baa kêm hen mô na bô kirijn ka perangi a men, nijba, kirijn tum ômij ley na, tô yem wo baa kêm hen kôba, mô na bô dilemne a men.

³⁵ Bô dô ré ba, kirijn ka perangi ka yi yem a hen ma yé kirijn kaj dilemne.

³⁶ Hena yem kêm ré na kirijn ka perangi a, diba kwari wo pôni baa bô dilemne a ré na, ôbi a merê bô kirijn ka perangi a mega lampa perangem naj berarê wore hen iyôn.»

Jésu uwôl kwôlê sa Parisinêna naj bay derê tô tôô to Emen

(Mt 23: 4-36, Mk 12: 38-40)

³⁷ Jésu iyêl ba ya tô menba, *Parisinê wo pôni uwôgeri ré ô emê are iyére tori a. Menba, ôbi ô emê are bay ka hen naj dî.

³⁸ Parisinê bi wo hen tini ge kay dijanj wôsa Jésu ôm are ba pelé kôbri mega wo tôô toji kôl hen iyôn.

³⁹ Jésu bô ti Parisinê bi wo hen iyôn menba, kôl iyôn ba: «Kenbay Parisinêna, na cêgi karbé tonj yê are men, cêgi dasa men, a kené pul nijba, bôrnge wo bôô na, na ermé kwôlê woj gemsare men, habré men.

⁴⁰ Bay galê, ken hôñ wo kwôni wo li cêgi are hen a lê bôrji a men né ba?

⁴¹ Beréñge baliyare naj bay nimiré naj anga yi bô karbé tonjge a hen men, naj ka yi bô dasa wonge a hen a men aj ka yé ka séli yôd.»

42 «Gusijn yi wô sarnge, kenbay Parisinjêñê, ken ay kibi aŋgan ja kilij kaŋge ka môj kêm ka na tamla men, uu men, têrêre a men hen bij Emen nijba lê aŋgan derôre naj peré Emen ka ken dî ap hen na, bay a na aŋgan dami ka kené lê sa ka ken li hen a.»

43 «Gusijn yi wô sarnge kenbay Parisinjêñê, wôsa ken gey kini merê ka tumô bô *iyéy dajare a men, ken gey bi bijné ré lêŋge dosé tu wolé naj bê kwôlê a men hen.

44 Gusijn yi wô sarnge, wôsa ken yi môj kamnjê ka kwôni li ani sara ré ka kwôni ô sara ba henê iyôŋ hen.»

45 Menba, ôbi derê tô tôô to Emen wo pôni kôlij Jésu iyôŋ ba: «Kelma, mega wo ju kôlij hen na, na nibay a jeré tiréni hen men.»

46 Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Kenbay kaj bay derê tô tôô to Emen kôba, gusijn yi wô sarnge, wôsa ken pô aŋga néy néy dééré sa bijné menba, kenbay ba, kema kôbreŋge iyôŋ kôba, hebe ani ré.

47 Gusijn yi wô sarnge, kenbay ka ken jan kamnjê bay kibi Emen dô hen menba, nà ná balérnje a na diréji.

48 Ôbi a, kené gel mega wo kené dege sa jé lê balérnje a, wôsa bay na duu bay kibi Emen men, kenbay ken jan sa kamnjêrji dô men.

49 Na ôbi á, Emen naj tu melênê wori hen na ré kôl iyôŋ ba: «Na jén naj bay kibi Emen men, bay jé a men, nijba, bay a deré ka pôni men, bay a gelij tu ka pôni gusijn men.»

50 Ôbi a, gawrê ka haw hen, kwôlê réé beré sarji wô kibi bay kibi Emen ka bay na derji ca kirija tô terare na dîj yen.

51 Ayij tô sa kwôbri Abêl a kwôy saj sa kwo Jakari a wo bay diri derô to kini bê kwôbe a naj *iyéy Emen hen. Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, kwôlê a beré sa gawrê ka hawi hen, wô sa temayriji.»

11:51 11: 51 Dé tô are 4: 8 **11:51 11: 51** 2 Kronik 24: 20-22 * **11:52 11: 52** Bay derê tô tôô to Emen ná, na bay henêre tôô to Emen derê wo ré gelij bijné bay ré hôñi nijba, bay li hen iyôŋ né.

52 «Gusijn yi wô sarnge, kenbay bay derê tô tôô to Emen ka ken ay lakêélê henê are kôbreŋge a*. Ap kenbay ken kaj henê Emen men, ken jôrij ka dâŋgi ka gey henêri hen ré hôñi ré a men.»

53 Kirija Jésu da sé erê ta menba, Parisinjêñê naj bay derê tô tôô to Emen engereri kwôlê si na si na naj bô tarê

54 sébij kibri ciré gelé aj henâ kwôlê wôni ré si kibri habij ba, ciré uwôlij kwôlê sari a.

12

Jésu yêge maa bay tôri gengin sa bijné kan bay kelê kwôlê kibrijî wôô wôô hen

(Mt 10: 26-33, Mt 10: 19-20)

1 Kirij bay ka hen na, bijné dayrij naj kwônêrji aj li wo bay dôrij sa têrji. Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôŋ ba: «Dénge tu melênê sa yernge a diba ken yi bay kelê kwôlê kibrijî wôô wôô môj kwo *Parisinjêñê iyôŋ né. Wôsa lamê tu kirij kaji bay ka hen na, yi môj wubere iyôŋ.

2 Ani ka uwôbe ka baa gelij ba, naj men, ka bô kwôni a ka a baa hôñij ba, naj a men.

3 Wôsa kwôlô kêm wo ken kôl bô dilemne a hen na, a toyij tu tare dêj dêj men, kwo ken gwôsij marnge a a bô ira hen kôba bay a dayê ta sa ira dema ré kelê kaj a ta a men.»

4 «En kelêŋge milnêñ, haringe ka a deré kurôŋgi yernge aji cêgeri wori ba, a lê ani ré nij hen né.

5 Na gelêŋge kwôni wo ken hareri. Haringe kwo a deré kurôŋgi yi aj nêm ulêŋge bô tare top *gêhêñ a hen a men. Na tiri, ôbi a kené hareri dî.»

6 «Bay daj diya bay dema ré na tu selé wôô tô hen ba, ken gel ré ba? Nijba, Emen ba, hôñji pôn pôn kêm.

7 Gusuri sarnge kôba Emen dêjse. Nijba, ken hare ré, wôsa

ken dami tu Emen gôlij diya bi wo kwône hen né ba?»

⁸ «En kelênge kwôni wo kôl tu bijé kêm dîré na kujê na, nôbi *Kema Gawra na kelê tumô manê ka Emen a ôbi ré na kujê men.

⁹ Nijba, kwôni wo uwôser dîré hônen né tu bijé na, nôbi Kema Gawra na kelê ené hôni ré tumô manê ka Emen a men.»

¹⁰ «Men, kwôni wo kôl kwôlo habij gengin san nôbi Kema Gawra na, Emen a dê bôri jalê sari a, nijba, kwo tiiré Tunu toj hendi bô bôrê na, Emen a dê bôri jalê sari a ré kwôyôd.»

¹¹ «Kirija bay ôrij naj ken bô *iyéy dajare a ley, tumô bay sa kirij a ley, tumô kilmé ley na, ken sun wô kwôlo kené erê kelê wô jôrij sarnge ré.

¹² Wôsa Tunu toj hendi bô bôrê a gelênge kirij bay ka hen, kwôlo kené kôl.»

Gwosoy kwôlo gengin sa gawra woj ôbi ujné woj ôbi galê

¹³ Menba, kwôni pôn perê bijé kôlij Jésu iyôj ba: «Kelma, kôlij yênen bi niné céj ari cibré kani.»

¹⁴ Menba, Jésu kôli iyôj ba: «I a dén bi ené yi ôbi jerê sarnge a men, ôbi cé are kañge men ba?»

¹⁵ Menba, Jésu hô kôli iyôj ba: «Dênge tu melénê sa yerñge a, dîba ken yi limé ka añaçaj ujné ré. Na wô wo kwôni uwôj are gaj aja ré môrij tu gej né.»

¹⁶ Menba, Jésu hô kôlji gwosoy kwôlo dñangi kôl iyôj ba: «Gawra wo pôni na ôbi ujné wo uwoj are gaj bô yagê wori a.»

¹⁷ Menba, gawra bi wo hen kôl iyôj ba: <Na lê iyej a, kirij ka ené bij kaw kanê ré naj nij na ba?>

¹⁸ Menba, ôbi hô kôl iyôj ba: <Anja na lê a na: Na téé bér wo cay hen aji, aji na hô dê kwo damné damné aji na dayê kaw naj ari ujné kajê kêm bô.»

¹⁹ Aji na kelê iyôj ba: «Bô ari ujné kaam kêm ka yi hen, na ka a lê elê

kwôné, dô bul aji ju ôm men, yi men, lij yi derê.» >

²⁰ Nijba, Emen kôli iyôj ba: <Ôbi galê, bô yoyre hende to hen, na derê bul wom aji aنجa ju dayrê kêm hen ba i a baj nij ba?» >

²¹ Menba, Jésu kôl iyôj ba: «Na aنجa sa sa bijé ka dayrê ari ujné kaji dîba bij kwôni men ré hen aji kajji wogé ari ujné ka ligi Emen a.»

Môrij Emen a tôj

(Mt 6: 25-33)

²² Jésu kôlij bay tôri iyôj ba: «Gelênge, na ôbi a, ené kelênge kené sun wô aنجa kené emê gôlij ré men, wô aنجa kené tôbê yerñge a ré men hen.

²³ Wôsa merê tu gej na, gôlij añaçaj emê men, yi gôlij bargay a men ré ba?

²⁴ Berênge hañga ken gel, bay ci ani ré men, wal ani ré men, kini bê añaçaji naj men, bér wo jaj a men, nijba, Emen abeji hen ba, kenbay ba, ken gôlij ciré ré ba?

²⁵ Perêrnge a hen i a nêmê ulê wulê pôn a sa megari a wô wo dîré sun gaj ba?

²⁶ Hena nérñge ré naj wô lij aنجa dê, dê bay ka hen iyôj ba, wô mi a kené sun wô sa tô ka baa hen ba?

²⁷ Berênge bér gesela ken gel, bay li jé ré men, bay li bargay kani ré a men, nijba en kelênge kelma Salomôn naj hini emê wori hen kôba, tôbe bargay dê kwo pôni wôni perêrji a hen né.

²⁸ Hena kalmê ka nono ka kemnêj yi hen aji kiya bay a uwoyé aji hen, Emen tôbiji bargay aji kenbay dema ôbi ré lê are bérge ré ba? Ayi! gawrê ka ayê bôô wo jaj hen.

²⁹ Sunêrge wô ari emérñge ré men, wô añaçaj yêrñge a ré a men.

³⁰ Are bay ka kêm hen na, bay henê Emen né a wogéji yôd yôd merênê liji tô ré hen, dîba kenbay ba, Ibarenge hòn aنجa ken ôrij doyriji hen.

³¹ Wogéngje emê iyére tori tumô di aj are bay ka kêm hen ôbi a béngje a sara a.»

*Ari upé ka a napé ré
(Mt 6: 19-21)*

³² «Kenbay ka ken yi môgamgê kajê iyôj ka lôg tumôn a hen, harêngje ré wôsa Ibarenge genge wo diré bénge emê iyére tori.

³³ Keléngje ap ari upé kanje kêm aj ken birij baliyare naj larirji. Nanêngje magela gemé lari wonge wo a méninj né hen men, angap upé ka derômaran a ka a najê ré hen men, wôsa kirij bay ka hen na, ôbi gemsare a erê bijn ya ré men, a beré kar ré a men.

³⁴ Wôsa kirij ka cirarem yin ya na, ermé wom kôba, na kirij bay ka hen men.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa merê sa têê a

³⁵ «Tôbêngje bargay kaj je men, ken di lampa tonge enge yôôd a men.

³⁶ Yéngje mega manê ka mô gem hera wo ôbi iyére toji kirija ôbi a uwo tô kurô aja ré di kibi geré menba, bay bôl lew biri iyôj.

³⁷ Yi derê yi wô sa manê bay ka ôbi iyére toji sa ap uwopji gen. Na tu kwôlê a ené ena keléngje hen ôbi a tôbê bargay kaj je ap biji bay merê tôj ap ôbi biji angap emê pôn pôn kêm.

³⁸ Hena ôbi ré sa na sa kirij ka jali, kibi kirij ka wôli a aja ré uwopji tu gej sa têrji a na, yi derê yi wô sarji.

³⁹ Ken hôwo hena ôbi iyéy iyére henaj né hôwo wulê wo gema ré era wô gembéri na, ôbi henaj ré déri sé bô ira ré.

⁴⁰ Kenbay kôba, ken mô sa têrjje a wôsa ken hôwo, nôbi Kema Gawra na sa naj wulê wo ken bi bôrjje sara hen né.»

*Mana woj ôbi bôô pôn naj kwo bôrî wôô wôô
(Mt 24: 45-51)*

⁴¹ Menba, Piyér kôl iyôj ba: «Kelma, ju kôl gwosoy kwôlê bi wo

hen iyôj na wô sarni laba, na wô sa bijé kêm di ba?»

⁴² Menba, Kelma kôli iyôj ba: «I a na ôbi gemé are woj ôbi bê kwôlê men, ôbi tu melêné a men wo ôbi iyéyri a diri ré bô sa ari upéri men, sa bay je kari men, ré biji emê wo sa pôn pôn kêm naj wulêri men, tayriri men ba?

⁴³ Yi derê yi wô sa mana bi wo hen wo ôbi iyéyri sa ap uwopni li je wori bi wo hen iyôj.

⁴⁴ Na tu kwôlê a ené ena keléngje hen, ôbi a diri berê sa ari upéri kêm.

⁴⁵ Nijba, hena mana bi wo hen ré kôl iyôj ba: «Gel, ôbi iyéyren baa apê tô» ap sê manê naj kalmê kaj bay je men, ôm men, yi men ap kwoyin a men na,

⁴⁶ ôbi iyéyri a sa naj wulê wo ôbi bu sa têrî ré hen ap ôbi a liri bisijne men, ôbi a gili gusij a men, mega bay gilij bay lê are naj bôô pôn né gusij hen iyôj.»

⁴⁷ «Mana wo hôwo bô geyé wo ôbi iyéyri aja ré bu sa têrî ré men, li are bijn naj bô geyé wo ôbi iyéyri bi wo hen né men na, a upé sêê damaj.»

⁴⁸ Nijba, kwo hôwo né aja ré li anga nêm sêê na, bay a sêri lôg. Kwôni wo bay biri are gañ ba bay a hô engereri damaj a men, kwo bay biri are gemé damaj ba, bay a hô engeré damaj a men.»

Wô mi a Jésu ré era sa terare a na ba?

⁴⁹ Menba, Jésu kôl iyôj ba: «En era sa terare a na, na naj tare. Ap en denja damaj bi hende ré enge ninj.

⁵⁰ Na batêm to bay a lê, batêm hende to hen na gusij to lê. Ap en ange kwôy wo bay a lê batêm hende to hen.

⁵¹ Ken erem yan ba, ré na bô jalê a ené eraj sa terare a nà? En en, na bô jalê a ené eraj sa terare a nà ré, nijba na karinare.

⁵² Wôsa ayin tôri haw hen, hena bijé ré bay bô ira ba, bay a karin ka subu hen a bijn tôrji men, ka wôô hen kôba a bijn tôrji.

53 Iba kema a karijn naj kemari men, kema a karijn naj ibari men, yo mône a karijn naj mômne men, môni iyore a karijn naj yore men, karijnare a yé perê iyore a naj maare a a men, perê maare a naj tu a men.»

54 Jésu hô kôlij kwônê bijné iyônj ba: «Kirinja ken gel emen yé si kini kurijnare tare ba, ken kôl iyônj ba: <Emen a uwôngê> menba, yi hen tiri a men.

55 Men, kirinja ken gel kal guro si tô emen menba, ken kôl iyônj ba: <Kirijné uwoyé> menba, kirijn bay ka hen uwoy tiri a men.

56 Kenbay bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô hen, ken hòn gengé aنجga sa terare a nà naj ka derômaraŋ a hen iyônj menba, wô mi a kené hòn wulê wo ken mô ya hen né ba?»

57 «Men, wô mi a kené hòn derê tu aنجgan derôre ré ba?

58 Hena jeré ôrijn naj ôbi barem kibi bay jerê kwôlê a na, li bi kwôlê wonje bijn pa dema kené bijn ligi bay jerê kwôlê a tô. Réba ôbi a ôrijn naj ju kibi ôbi jerê kwôlê wo dami a men, ôbi jerê kwôlê wo dami bi wo hen a ôrijn naj ju bijn asgarné aŋj bay a uwôlem daŋgay a.

59 En kôlem, hena ré na selé a baa kôba, já têbê kerê iyônj iyônj dema bay réé uwôlam ta tô.»

13

Dô wo ken dî je lêrenge wo habij hen baa ré ba, ka ma

1 Wulê bi wo hen na, bijné ka pôni era sa kôlij Jésu kwôli bijné ka Galilé ka pôni ka *Pilat na bi bay na dirji sa wulê wo bay lij sarga woji hen.

2 Menba, Jésu kôlij iyônj ba: «Ken erem mega wo bijné ka Galilé bay ka hen ré li têrijn dê ka baa kêm hen, aŋja bay ré liji hen iyônj ba?»

3 En en, na iyônj né, njinba, en kelêngê hena kené bul hal wonje ré ba, ka mênê hen iyônj men.

4 Men, bijné ka môj kibi marge ka iyére to dami to Silowé tijn aŋj dirji

kêm hen ba, bay li têrijn dê tô bijné ka Jérusalêm a kêm ka baa hen ba?

5 En en, na iyônj né, en kelêngê hena kené bul hal wonje ré ba kenbay kôba, ka mênê kêm gelij hen iyônj men.»

Gwosoy kwôlo gengin sa tôgôre to yêere naj

6 Menba, Jésu kôlij gwosoy kwôlo pôni kôl iyônj ba: «Gawra wo pôni ôrijn naj gurô tôgôre bô yagê tjinadôr tori a, ôbi era diré sa karê yêre menba, ôbi uwônj né.

7 Menba, ôbi kôlij ôbi gemé yagê tjinadôr na iyônj ba: «Elê subu njin wo en era wô karê yê tôgôre hende to hen njinba, en uwônj né. Dere jô aŋ. Wô mi a hende ré mênê néé terare aŋ ba?»

8 Njinba, ôbi gemé yagê tjinadôr na kôli iyônj ba: <Kelma, dêre hen iyônj elê wo na a, aŋ na beré tôre men, na bê kaj lari a a men.

9 Dô ré ba, elê wo era hen hende a yê tô. A hena hende ré yê ré njin ba, ju dere jô ham njin.»

Jésu berare iyore toj hende merayê naj sa merê ta

10 Wulê wo pôni a na, na sa merê ta a, menba, Jésu gelij bijné are bô *iyéy danare to pôni a.

11 Kirijn bay ka hen na, iyore to pôni to tunu to habij lere meray li elê môj kibi marge denge tōj kwôy diba nêm derê sare ta ré.

12 Kirinja Jésu gele menba, uwôgere aŋ kôle iyônj ba: «Iyore merayê woré dôrijn sarê.»

13 Ôbi uwôl kôbri sara menba, kirijn bay ka hen na, hende dô sare ta aŋ heram Emen.

14 Kelma ôbi sa iyéy danare hende to hen, bôri tari sa aŋga Jésu li a naj sa merê ta a hen, menba, ôbi kôlij kwônê bijné iyônj ba: «Wulê woj lij je na, na jii, na bô wulê bi wo hen a kené era bi bay ré berarêngê diba na naj sa merê ta a ré.»

15 Menba, Kelma uwôli sara iyônj ba: «Kenbay kaj bay kelê kwôlê kebreŋge wôô wôô hen, kwôni pôñ

perêrjge a hen, naj sa merê ta a dô kelba wori réba kura wori tô gwogel a ôrij biri kam né ba?

¹⁶ Iyore hende to hen kôba, na kunja *Abraham to Sidan gele gusin kwôy elê môj kibi marge hen ba, ken gey bi ené dôre bô lemnare to Sidan a ré wôsa ré na merê ta a ba?»

¹⁷ Kwôlê bi wo Jésu kôl hen na, bay bayriri kêm tayre diji menba, tô kwônê bijné ka baa hen, li yi derê wô sa aŋga dô dê kirij ka ôbi li kêm hen.

Gwosoy kwôlo gengijn sa gusin siwre

(Mt 13: 31-33, Mk 4: 30-32)

¹⁸ Jésu kôl iyôŋ ba: «*Emê iyére to Emen ba, na gengére naj mi pôn ba? Na ba, na ayê na mi gelij ba?

¹⁹ Emê sa iyére to Emen na yi mega gusin iluw iyôŋ. Kirija kwôni ci bô yagê wori a na, ôbi si men, dsubu aj yi gurô aj ciré ka derômaraŋ a kêm sa li gwoné wojia.

Gwosoy kwôlo gengijn sa wubere

²⁰ Jésu kôl iyôŋ ba: «Emê iyére to Emen ba, na gengére naj mi pôn ba?

²¹ Emê iyére to Emen hende to hen yi môj wubere to dê to iyore ay polin naj kurmaŋ kuré kwôrô subu menba, liji sôr iyôŋ.»

I a sé bô emê iyére to Emen ba?

²² Jésu ô naj sa iyére men, sa kam iyére men, gelij bijné are aj bu geré na wô erê Jérusalêm a.

²³ Kwôni wo pôni kôli iyôŋ ba: «Kelma, hen ba, bijné côn iyôŋ a upé gelê dê?» Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba:

²⁴ «Masêŋge ken si ira si kibi geré wo yêri, wôsa en kelêŋge bijné kwône a wogé ciré sé ira nijba, bay a nêmê ré.»

²⁵ «Kirija ôbi iyéy iyére a hena legé kermij na, hena kené baa nô ba, ken hôñ wo ka dê kermij dô dô aj ka uwôléri kelê iyôŋ ba: «Kelma, Kelma bôl bénî men.» Menba, ôbi ulêŋge sara iyôŋ ba: «En hôñ kirij ka ken henaj ya hen né.»

²⁶ Menba, ka kelê iyôŋ ba: «Na nini ôm men, yii a men naj ju ré ba? Na ju gelij bijné are perê iyére toni a ré ba?»

²⁷ Menba, ôbi a ulêŋge sara iyôŋ ba: «En kelêŋge ené hôñ kirij ka kené henaj ya hen né. Erêŋge yen kenbay bay lê habrê.»

²⁸ Ka sômê men, emnê kapneŋge mêrê, mêrê a men, kirija ka gelé Abraham, Isak, naj Jakwôb naj bay kibi Emen kêm bô emê iyére to Emen a menba, kenbay bay a bêŋge an nô.

²⁹ Aj gawrê a hena si tô emen men, kini kurijay tare a men, sa kôbi maa naj sa kôbi gusurô aj a danji kibi gwoy emê a bô emê iyére to Emen a.

³⁰ Men, ken hôñ wo bijné ka pôni ka dêbe tumô haw hen na, a yé ka cêgi men, ka dêbe cêgê haw hen a yé ka tumô men.»

Jésu bar wô Jérusalêm

(Mt 23: 37-39)

³¹ Kirij bay ka hen na, *Parisinêjê ka pôni era ligi Jésu a kôli iyôŋ ba: «Erêŋ kirij ka na, wôsa *Hérôd gey diré derem.»

³² Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ô ken ô kôlij mungôre bi wo hen iyôŋ ba: «Kemnêj en dage tunu to habij bô bijné men, en berare bay ômpare men, kiya na lê hen iyôŋ a menba, dsaŋ to hen, na deré kibi jé wujê.»

³³ Nijba, kemnêj en bu na geré wujê men, kiya men, dsaŋ to hen a men, wôsa bi *ôbi kibi Emen na, dé wo bay ré diri wolé ré nijba, Jérusalêm a dî.»

³⁴ «Bijné ka Jérusalêm, bijné ka Jérusalêm, kenbay ka ken duu bay kibi Emen men, ken gôbe ka bay jéji legerjge a hen duu naj jerew a men, têê kwône en woge ené dayêŋge môj tôore daj sa kamne tô mesérére a iyôŋ nijba, ken gey ré.

³⁵ Dô, haw hen na, Emen a derê kôbri aj dêŋge sa iyére tonjge kôbreŋge a. Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, ka gelen ré nij kwôy wo wulêri a nêmê aj ka kelê: «Terê

kibi yi sa kwo era naj hini Kelma.»

14

Jésu berare ôbi ômpare naj sa merê ta a

¹ Wulê wo pôni a na *sa merê ta a menba, bay uwôge Jésu ré ô emê are iyé ôbi sa Parisijnéjê wo pôni a. Ka mô kibi gwore a naj dî hen na, bôri jê jê.

² Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni mô ya, na kwôni wo yiri uwôyrê.

³ Menba, Jésu engere *bay derê tô tôto to Emen naj *Parisijnéjê iyônj ba: «Tôô kôl kwôni ré berare kwôni sa merê ta a, laba iyen ba?»

⁴ Menba, bay uwôli kwôlê wôni sara ré. Menba, Jésu ay ôbi ômpare bi wo hen berarerí aji kôli ré ô ij.

⁵ Menba, ôbi bul si ligi bijé aji engereji iyônj ba: «I a naj kemari réba kelba wori kurij a kelma aja ré erê ayêri lew ré, wôsa ré na sa merê ta ba?»

⁶ Menba, bay nêm uléri kwôlê wôni sara ré.

Gwosoy kwôlo gengin sa kini merê tumô kini gerê a

⁷ Jésu kôlij megêri kergê bay ka hen gwosoy kwôlo pôni, wôsa ôbi gel wo kwôni wo era ba, say na kirij ka tumô a dema ré môrij menba, ôbi kôlji iyônj ba:

⁸ «Kirijna kwôni uwôgem kini gerê na, say kini merê ka tumô dema jeré môrij a ré, wôsa bay ma uwôgê kwôni wo dami wo dêm tô.

⁹ Aji ôbi wo uwôgênge hen a kôlem iyônj ba: <Diri kirij.> Menba, já hena naj tayre hen erê merê gerjé.

¹⁰ Nijnba, hena kwôni ré uwôgem kini gerê ley na, ô ju ô merê gerjé kelôg aji bi kwo uwôgem hen era sa kôlem iyônj ba: <Melajnen, hena ju era tumô a na dî.> Hen iyônj na, a yé yi yéé wom tu bijé kêm ka ôbi uwôgaraji hen.

¹¹ Wôsa kwôni wo dô sari ta ba, bay deréri tôj nijnba, kwo dôbe sari ba, bay a biri derê sari ta men.»

¹² Menba, Jésu kôlij gawra wo uwôgaji hen iyônj ba: «Kirijna ju uwôge bijé wo emê na, uwôge milnjêm ré men, yénêm ré men, balêm ré men, bay ujé kaj bay kwam hen né a men, wôsa bay kôba, a herê uwôgem gônjip tu uwôgê wo ju uwôgeji hen, aji hô têbem merênê wom ta.

¹³ Nijnba, kirijna ju uwôge bijé wô emê naj sa geserê na, uwôge bay nimré men, bay merayê men, bay moré men, bay tu tiji a men.

¹⁴ Aji já ujé yi derê wôsa bay nêm uwôgemare gônjip tu ré, aji Emen a sa têbem sa kôm wulê wo bijé ka li are derôre a jin kirij sé kampê hen.»

Gwosoy kwôlo bay nimré ka gase hôlmê bijé ka bay uwôgeji hen

(Mt 22: 1-10)

¹⁵ Kirijna Jésu kôl hen menba, gawra wo pôni perê bijé ka ôbi uwôgeji hen kôli iyônj ba: «Yi derê yi wô sa kwôni wo ôm emê bi wo hen bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁶ Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Gawra wo pôni da lê aŋgan emê menba, ôbi ré uwôgerê bijé kwône.

¹⁷ Kirijna tay emê nêm menba, ôbi jé mana wori ré ô kôlij bijé ka ôbi uwôgeji hen iyônj ba: <Eraŋge hanje nij, wôsa emê na kô nij.›

¹⁸ Menba, bijé bay ka hen, kajji pôn pôn kêm. Kwo tumô kôli iyônj ba: <En kel yagê wo kerbay aji na erê ô gelé diba na bij né, dî bôm jal.›

¹⁹ Kwo dâŋgi kôl iyônj ba: <En kelo kelbê môj aji na erê séléji gelé diba, na bij né, dî bôm jal.›

²⁰ Kwo dâŋgi kôl iyônj ba: <En gô iyére haw diba, na erê ré.›

²¹ Mana bi wo hen bulo hera sa kôlij ôbi iyéyri kwôlo bay kelari hen. Menba, bôri tari menba, ôbi kôlij mana wori iyônj ba: <Ô haw hen gêgêr a men, tô geré a a men ju ô uwôgera bay nimré men, bay

merayê men, bay tu tij men, bay moré a men.»

²² Mana bi wo hen ô aji hera sa kôli iyôn ba: <Kelma, nini uwôgeraji mega wo ju kelêni hen iyôn, nijnba, kirin hô baa ya sôj.»

²³ Ôbi kôli iyôn ba: «Hô hô geré wo ô si nono hen men, ô si bô yagê hen uwôla bijé bi ré era an bi bô iyére tijê ré wôn dô.»

²⁴ Wôsa en kelênge kwôni pôn perê ka na en uwôgeji tumô hen, a hebé emê wujê bi wo hen kibri a ré.»

Dén ari ujné kêm ap wô erê tô Jésu

^a ²⁵ Kwônê bijé bu geré naj Jésu menba, ôbi bul kôlji iyôn ba:

²⁶ «Hena kwôni ré gey era legen a aja ré gey ibari dên men, gey yori dên men, gey tamni dên men, gey kamni dên men, gey yêneri dên men, gey yiri gañ dên a men na, a nêmê yé ôbi tôn bij né.

²⁷ Kwôni wo ay gurô tagelê wori ap ôrij tôn a ré na, a nêmê yé ôbi tôn bij né.

²⁸ Na i a perérnge a hen, hena ré gey dé iyére to dami ba, a merê tôj gengé ari lêere kêm gelé hena ré nêm lê kerê dema ré ay tôre tô ré ba?

²⁹ Hen iyôn né ba, tôre a dñi mera menba, dére a gelê taa ap bijé gel hen iyôn menba, bay a ayrêri.

³⁰ Ap bay a kelê iyôn ba: «Gel, gawra ay tô dé iyére menba, nêm dé kerê ré yi hen!»

³¹ Réba kelma wo yôj a kirija ña lê kumbul naj kwo ñangi ba, a gelé na ba, naj gawrê dubu môj ba, ré nêm lê kumbul naj gawrê dubu tôre wôô ba, ré ba?

³² A hena ôbi ré bô mega diré nêm ré na, kirija kwoj ôbi bayri hen ba, kelanj tô ba, ôbi je gawrê kari ô engeré bi ciré bij tôj né ba?

³³ Iyôn na, hena kwôni perérnge a hen, né dén ari ujnéri kêm né ba, a nêmê yé ôbi tôn né.»

Dôre to geraj né

³⁴ «Dôre na aŋga dôri, nijnba, hena hende to hen ré gerañ ré ba, bay a lere iyen a ré herê gerançê hôriñ ba?»

³⁵ Kwôni a lij ani ré nijn, dô wô terare ré men, wô bê a sa kaj lari a ré a men, bay a bêj na bêjare dô mera. Kwo mari ya, aja ré gey toyé kwôlê bi wo hen ba, bi toy.»

15

Jésu naj bay têrij

¹ *Bay eŋgé wôgê naj bijé kaj bay lê têrij eraji ligi Jésu a kêm wô toyé kwôlê wori.

² Menba *Parisinêjê naj bay derê tô tô to Emen jammij kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, bu bay têrij yiri a men, ôm are naj ci a men!»

Gwosoy kwôlo gengîn gemga wo ge kay ap bay hô uwojni
(Mt 18: 12-14)

³ Menba Jésu kôlji gwosoy kwôlê kôl iyôn ba:

⁴ «I a perérnge a hen aja ré naj gamgê arew aja kwo poni ré ge kay aja ôbi ré dé ka tôre deñgêse kibi deñgêse hen nono ap erê wogé kwo pôn bi wo ge kay hen kwôy wo ôbi a uwônjinni ré ba?»

⁵ Kirija ôbi uwojni na, ôbi ayari da a tôri a naj yi derê.

⁶ Ap kirija ôbi eraj uwoj ba, dayrê milnéri men, bay kwari a men, ap kôlji iyôn ba: «Lêngé yi derê naj en, wôsa en uwôj gemga wujê wo na ge kay hen nij.»

⁷ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «En kelênge, na hen iyôn a yi derê ré yé derômaraj a wô kibi ôbi têrij pôn nêj wo bul cêgeri bij têrij tori, dê ka tôre deñgêse kibi deñgêse kaj bay lê aŋgan derôre ka ôrij doy belé cêgereeji bij têrij toji ré hen.»

Gwosoy kwôlo gengîn sa selé to kurij kay ap hô uwônjin

⁸ «Iyore to yôj a naj selé môj aja ré to poni ré kurij kay aja hende ré dé tare bô lampâ a men, labê bô iyére men, kibê kirij kwôy wo

hende uwônjin selé tore hende to hen né ba?

⁹ Kirjna hende uwôj menba, dayrê milnéré naj bay kware aji kôlji iyôj ba: «Lênge yi derê naj en wôsa en uwôj selé tipê to na kurij kay hen nij.»

¹⁰ Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «En kelênge, na hen iyôj a manê ka Emen ré lê yi derê wô kibi ôbi têrij pôn nêj wo bul cêgeri bijt têrij tori.»

Gwosoy kwôlo gengijn sa kema mana wo ge kay aji bay hô uwojni

¹¹ Jésu hô kôl gwosoy kwôlo dangi kôl iyôj ba: «Gawra wo pôni naj kamni kaj imjî wôô.

¹² Kwo dê kôlij ibari iyôj ba: «Iban, ben aŋgan cibré ka ju genge lê jeré ben kirjna tum né naj hen.» Menba, ibarji céji are bay ka hen.

¹³ Sem cêgi are bay ka ôbi uwôj hen menba, ôbi kelén aŋgari bay ka hen aji henaj naj larirji ôrij kelaŋ sa iyére to dangi a ô ménê are bay ka hen kaj aji sa aŋgan iyôj tôj a.

¹⁴ Kirjna ôbi ménê are bay ka hen kaj kô nij na, kurôj wo dami kurij sa terare hende to ôbi ô ya hen, menba, nimrére kurij ujéri hare nij.

¹⁵ Ôbi ô eŋgeré jé, iyé gawra wo pôni wo sa terare hende to hen a menba, gawra bi wo hen jéri ô gemé gwôsijô nono.

¹⁶ Bôri gey emê aŋga gwôsijô ôm hen ninba, kwôni biri ré.

¹⁷ Ôbi erem dé dé aji kôl iyôj ba: «Bay lê jé na yere iyej iyé iban a ôm emê gôlji tôj aja nôbi kurôj ré deren na men ba?»

¹⁸ Na erê ligi iban a, aji na kôli iyôj ba: «Iban, en li têrij naj Emen men, naj ju a men.»

¹⁹ En nêm wo jeré uwôgen kemam ré nij. Nijnba, ju bôren mega ôbi lê jé wom iyôj dî.»

²⁰ Ôbi hena ô ligi ibari a.»

«Kirjna ôbi baa kelaŋ tô menba, ibari gili menba, bô tu na tori aji ge jô kwini aji biri pêb a kabrêri a.

²¹ Menba, kemari kôli iyôj ba: «Iban, en li têrij naj Emen men, naj ju a men. En nêm wo jeré uwôgen kemam ré nij.»

²² Nijnba, ibari kôlij manê kari iyôj ba: «Erajge naj bargay ka dôri lew ken tôbri men, dôbêngeri gaman kôbri a men, garbê têri a a men.»

²³ Buronge kema kelba wo uwor dô hen, ken duu na emênge lij yi derê,

²⁴ wôsa keman wo nà ná, yi mega na ré ma iyôj aja ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay nijnba, en uwojni.» Menba, bay ay tô lê yi derê.»

²⁵ «Kemari wo iyêri ré baa nono. Kirjna ôbi uwo ña naj iyére menba, toy né deré men, wôrê men.

²⁶ Ôbi uwôge mana wo pôni engereri mi a ré lê are ba?

²⁷ Menba, mana bi wo hen kôli iyôj ba: «Na yêrem a uwo aja ibam né duu kema kelba wo uwori hen, wôsa ôbi ré uwo naj derêri.»

²⁸ Menba, bôri tari aji ôbi gey erê ira ré. Nijnba, ibari so sa uwôlêri.

²⁹ Menba, ôbi kôlij ibari iyôj ba: «En li jé naj ju elê kwône, nijnba, sa pôn iyôj kôba, en na kwôlê kem a ré. Men, kema kwa wôni iyôj kôba, ju ben en duu lij yi derê naj milnê né a men.»

³⁰ Nijnba, kirjna kemam wo hen wo na pô aŋgam ô ménê aji sa yébê hera menba, ju duu kema kelba wo uwori hen biri.»

³¹ Menba, ibari kôli iyôj ba: «Keman, jôbi ju mô naj en kwôy kwôy men, aŋganê kêm na kam a men.»

³² Nijnba, dô bi na emênge men, na lêngé yi derê wôsa yêrem wo nà ná, na ma aja ré hô gôl hen men, ôbi na ge kay aji en hô uwojni.»

16

Gwosoy kwôlo gengijn sa ôbi gemé are woj ôbi gwosore

¹ Menba, Jésu kôlij bay tôri iyôj ba: «Gawra woj ôbi ujé wo pôni ôrij naj ôbi gemé ujé wori bi wo

hen. Bay ô kôli ôbi gemé upné wori bi wo hen ré ménê aŋgari.

² Menba, ôbi jé uwôgari aj kôli iyôŋ ba: <En toy kwôlê gaj gengin sam. Gelen tô aŋgajê na gelé wôsa já yé ôbi gemé aŋgajê ré nij.›

³ Menba, ôbi gemé aŋgari bi wo hen, kôl bôri a iyôŋ ba: <Na lê iyeŋ a ôbi iyéren ré dagen kini jé na ba? Yagê ré néen nêm né. Erê dôsê ré dii tayre.›

⁴ En hôŋ aŋga na lê, aj kirjna ôbi dagen bô jé ba, bi bijné ka pôni beren a yirji a.›

⁵ Ôbi jé uwôgerê bijné ka telare sarji a hen pôn pôn aj ôbi enjerin kwo tumô hen iyôŋ ba: <Telare to gawra wujê na iyeŋ sam a ba?›

⁶ Ôbi uwôli sara iyôŋ ba: <Na todeleŋ weŋ olibiyé arew.› Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôŋ ba: <Gel, magtubu tom a nà, mô tōŋ lew aj ju ménê kwo cay hen aj ju di ré na tôre bay.›

⁷ Ôbi hô engere kwo daŋgi iyôŋ ba: <A jôbi tom na iyeŋ ba?› Ôbi uwôli sara iyôŋ ba: <Na sewal kaw arew.› Ôbi gemé are bay ka hen kôli iyôŋ ba: <Gel, magtubu tom a nà, mô tōŋ lew ju ménê kwo cay hen aj ju di ré na tôre marge.›

⁸ Menba, ôbi iyéy are na, den ôbi gemé are woj ôbi benare bi wo hen, wôsa ôbi li are naj gwosore. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré melên naj megérji dê ka mô kirij ka perangi a hen.›

⁹ «Hena kené ôrij naj ari upné ka sa terare a nà ná, ken berij baliyare naj bijné aj kirjna ari upné bay ka hen naj nij ná, bay a beréŋge yirji a kirij ka yi naj kwiniyi hen.

¹⁰ Kwôni wo cube tiri sa aŋga dê ka yi kôbri a hen na, ka mèey kôba, ôbi a cibé tiri tôre a hen iyôŋ men. Nijba, kwo cube tiri tô ka dê dê a naj geréri ré na, ka mèey kôba, ôbi a lê naj tô geréri ré iyôŋ a.

¹¹ Hena aŋgan upné ka sa terare a na kôba, ken li naj gerérji ré hen

ba, i a bénge gemé aŋgan upné kaj tiri hen ba?

¹² Hena kené gem aŋga kwôni wo daŋgi dô ré hen ba, i a bénge kaŋge kaj yerŋe ba?»

¹³ «Mana pôn nêŋ a lê jé bij bay iyéyri wôô ré: dô ré ba, ôbi a tôrjê kwo pôn aj perij kwo pôni, réba a dé yiri yi kwo pôni a aj kanê kwo pôni. Ka nêmê lê jé bij Emen men, gursu a men né.»

*Kwôlo gay gay wo Jésu kôl
(Mt 11: 12-13, 5: 31-32, Mk 10:
11-12)*

¹⁴ *Parisipnêŋ ka gey gursu gan hen toy kwôlê bi wo kêm hen iyôŋ menba, ayrêji Jésu.

¹⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kenbay ken li yerŋe môt bijné kaj derôre iyôŋ tu gawrê nijba, Emen hôn bôrjê, aŋga gawra bô mega aŋga dami hen na, tu Emen a ba, na aŋgan ijnamê.»

¹⁶ Menba, Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Tôô to *Moyis naj kwôlo bay kibi Emen na, na aŋga bijné na lijé jé mera kwôy saj sa Ja ôbi lê batêm a. Aji ayiji tôri kirij bay ka hen na, béré kwôli *emê iyére to Emen uwôlijn aj gawra wo yôŋ yôŋ ba, woge sé bôô naj néri.»

¹⁷ Derômaraŋ naj sa terare a dêji jerê lew, nijba ani ka tôô ka dê iyôŋ ley, kam aŋga cibij dê dê sara hen ley, ka a dôrjîn aj ba naj kwôy.»

¹⁸ «Kwôni wo dage tamni aj enjip to daŋgi na, ôbi yij na yijare ton têrijn hen men, kwôni wo enge iyore to kurôre dagere hen kôba, ôbi yij na yijare ton têrijn hen a men.»

*Gwosoy kwôlo gengin sa ôbi upné
naj Lajar*

¹⁹ «Sa pôn gawra wo pôni na ôbi upné. Ôbi tôbe bargay ka gararji mè mè men, sôŋrjîn dô a men. Sa pôn pôn bô iyére tori a na, na emê naj yi derê.»

²⁰ Lajar na ôbi nimré wo yiri kêm yi iyare men, kini merêri na kibi iyé ôbi upné bi wo hen a.

21 Ôbi gey emê habelê kwô wo herij tô kibi ôbi upé hen, nijba, ôbi uwôn né. Garê kôba era sa lê tu iyare tori hende to hen men.

22 Ôbi nimiré bi wo hen ma aj bay emni menba, manê ka derômaran sa ay tini ôrij ligi *Abraham a. Ôbi upé kôba ma men aj bay emni.

23 Kini merê bay temare a, kirija ôbi mô bô gusinj a menba, ay tiri menba, gel Abraham naj Lajar kwari a.

24 Menba, ôbi jô gura kôl iyônj ba: <Iban Abraham, bô tu ja tipê ajé Lajar ô dôbê kema kôbri bô kam a aj era sa jalij tôn wôsa en gelin gusinj bô tare a na.›

25 Menba, Abraham kôli iyônj ba: <Keman, erem mega wo na jeré mô bô ari upé a, kirija na ju baj sa terare a nà, menba, Lajar ba, na môrijn bô nimrére a aj haw hen, bay jal bôri nà, menba, jôbi ju mô bô gusinj a men.›

26 Men, perérñge kenbay a naj nibay na, iyom wo dami yi ya aj kwôni wo gey hena si ligirni wô erê upéñge ba, a nêmê ré men, kwo hena si legernge wô era si ligirni kôba, a nêmê ré a men.›

27 Ôbi upé na, kôli iyônj ba: <En uwôlem iban, je Lajar iyé iban a

28 wôsa yénén baa bay ya, bi ré ô kôlji bi bay ré era kirij kaj gusinj ka en môrijn ya nà ré.›

29 Menba, Abraham kôli iyônj ba: <Magtubu to Moyis naj to bay kibi Emen yan ya, bi bay bi kwôlê sara.›

30 Ôbi hô kôli iyônj ba: <En ej, nêm né tô iban Abraham, hena kwôni wo ma ré hô ligirji a ba, bay a uwôlê bô jalé sa têrij lêreji a.›

31 Menba, Abraham kôli iyônj ba: <Hena bay ré toy kwôlê kibi Moyis a naj kibi bay kibi Emen ré ná, hena kwôni wo may ré ji si kampê kôba, bay a toyé kwôlê kibri a ré.› »

17

Jésu yêge ma bay tôri gengin sa

are kwône

(Mt 18: 6-9,21-22, Mk 9: 42, Mk 11: 22-26)

1 Jésu kôlij bay tôri iyônj ba: «Are kwône ka a lê aj gawra a lij têrij môj môj. Nijba, gusinj yi wô kwôni wo li aja megari ré kurij hen.

2 Hena bay ré hari keram wo dami a tôri a, aj bay ré uwôli a bô cér a, kôba, na anga dé gôlij gusinj to Emen a sa gili hena ôbi ré li kwo iya wôni ré kurij.

3 Debéñge sa têrñge a.»

«Hena yénem ré li têrij naj ju ba, ju kôli, hena ôbi ré uwôlem bô jalê ba, ju dî bôm jal sari a.

4 Men, hena tu tare pôn a ôbi ré li têrij naj ju têê jurgem aja têê jurgem iyônj a ôbi ré uwôlem bô jalê na, ju dî bôm jal sari a.»

5 Bay je kôlij Kelma iyônj ba: «Bi bi ayê bôô woni ô tumô.»

6 Kelma kôl iyônj ba: «Hena henaj ayê bôô wonje ré dé mega gusinj siwre iyônj aja henaj kené kôlij gurô wo hen iyônj ba: <Dôrijn naj hanêm ju ô dêbé bô cér a> na, ôbi a bê kwôlê sara.»

Jé wo mana a lê

7 «I a perérñge hen a, ré ôrij naj mana wo uwo tô yagê ley, tô gemé lari a ley ba, a kôli iyônj ba: <Era lew ju sa ôm are ba?›

8 Ôbi a kôli na iyônj ba: <Ô ju ô lê emê ben, tôbe bargay kaj cé emê aj kirija na emê men, yê men, nij na, jôbi ju ô emê men, yê men, ham nij ré ba?›

9 Hen ba, bay diini wô je bi wo bay kôli ré li hen ba?

10 Kenbay kôba, kirija ken li anga kêm ka Emen kelêñge kené li hen na, kelêñge iyônj ba: <Nina bay je dêjn iyônj nini li anga Emen kelêni niné li mera.› »

Jésu berare bay terbare môj

11 Jésu ay si jeñgê Samari naj Galilé wô erê Jérusalêm.

12 Kirija ôbi bijn sa iyére to pôni a menba, bay *terbare môj jôrji kwini. Bay dêbu sêd wolé.

¹³ Bay kôli kañ a ta kôl iyôŋ ba: «Rabi, Jésu, bô tu na toni men.»

¹⁴ Menba, Jésu gelji menba, kôlji iyôŋ ba: «Ô ken ô gelij bay bê kwôbe yernge bi ôbi hôñ wo kené berare.» Kirijna bay ô menba, bay berare.

¹⁵ Kirijna kwo pôni gel wo dîrê berare hen iyôŋ menba, bulo hera heram Emen nañ tôri to dami.

¹⁶ Ôbi jubu gubari dîn kwini tôŋ tumô Jésu a liri dosé, gawra bi wo hen na, na kwo Samari.

¹⁷ Menba, Jésu engereri iyôŋ ba: «Ken berare môj kêm né ba? Menba, ka dençêse hen yôŋ ba?»

¹⁸ Kwôni pôn iyôŋ perê ka dençêse a hen erem wô heramê Emen né: aŋ na kerga wo nà, a hera mera!»

¹⁹ Menba Jésu kôli iyôŋ ba: «Hena ta ju ô. Ayê bôô wom berarem.»

Sa wo emê iyére to Emen (Mt 24: 3-42)

²⁰ Menba, *Parisijñêne engererijin Jésu iyôŋ ba: «Wulê wo yôŋ a emê iyére to Emen hende to hen ré saj ba?» Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Emê iyére to Emen a sa mega anga ken gel nañ turnge hen né.»

²¹ Kwôni a kelê: «Gel, ôbi a nà», «ôbi a yan» hen iyôŋ né. Henênge wo emê iyére to Emen ré perêrñge a nà nij.»

²² Menba, Jésu kôlin bay tôri iyôŋ ba: «Wulê wo era hen na, ka ôrij doyi gelen nôbi *Kema Gawra sa pôn nêŋ iyôŋ hanje kôba, ka gelen ré.»

²³ Menba, bay a kelênge iyôŋ ba: «Ôbi ná nà», «ôbi ná yan.» Erênge ré men, ken jaar ré a men.

²⁴ Wôsa kirijna emen wulaj ba, berare derômaran kêm aŋ bijé kêm gel hen iyôŋ na, wulê wujê nôbi Kema Gawra kôba, a gelij na hen iyôŋ men.

²⁵ Ninba, pa dema wulê bi wo hen ré sa tô ná, na gelij gusij damañ

17:27 17: 27 Dé tô are 6: 9 - 7: 24 **17:30 17: 30** Dé tô are 18: 20 - 19: 25 **17:32 17: 32** Dé tô are 19: 26

men, bijé ka haw hen a kajen a men.

²⁶ Wulê wo nôbi Kema Gawra na heraj hen na, are a yé mega na yîŋ bô wulê wo Nowé a iyôŋ.

²⁷ Bipé na ôm men, yi men, eŋgij yirji men, dî kamniji kañ yébé enge imjnê a men, kwôy wulê wo Nowé sîn bô bato tori a menba, kam bélem sa ay kirij aŋ bijé kêm ma.

²⁸ Men, mega wulê wo Lôt iyôŋ na, bijé na ôm men, na yi men, ka na kel men, ka na dî gara men, ka na ban men, ka na dî iyére men.

²⁹ Nijba, wulê wo Lôt sîn aŋ *Sodôm a menba, Emen bi tare nañ pudur mega to bunu a iyôŋ hena derômaran a uwôŋge aŋ derji kêm aŋ.

³⁰ A yé gelij hen iyôŋ wulê wo nôbi Kema Gawra na gelé yen nô.»

³¹ «Wulê bi wo hen na, kwôni wo mô tô tunu a nô ba, bi era ira wô erê ayê ani bô iyére tori a ré nij men, kwôni wo dêbe bô yagê ba bi hera uwo ré nij.»

³² Erméñge sa anja na sa sa tami Lôt a hen.

³³ Kwôni wo gey gemé yiri ba, a ménêri men, kwo ménêri ba, a gôlij nañ dî men.

³⁴ En kelênge bô yoyre hende to hen na, bijé wôô yi sa kalañ a bem ba, kwo pôn a ayij menba, kwo pôni a baa tôŋ men.

³⁵ Yébé wôô a d'ebé uwoyé kuré ñem menba, to pôn a ayij menba, to pôni a baa tôŋ. [

³⁶ Impê wôô a debé yagê bem menba, kwo pôn a ayij menba, kwo pôni a baa tôŋ.]»

³⁷ Menba, bay tôri engereri iyôŋ ba: «Na yôŋ a are bay ka hen ré yé ya ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na kirij ka temay are yi ya a, dunu ré daj ya men.»

18

Gwosoy kwôlo gengij sa iyore top

*mamne nap ôbi jerê kwôlê
(Mk 7: 24-30, Lk 11: 5-10, Esay 62:
6-7)*

¹ Menba, Jésu hô kôlji gwo soy kwôlo d'anggi wô geléji bi bay ré uwôl Emen ta ta diba, bi bay ré dî bôrji mène ré.

² Ôbi kôlji iyônj ba: «Sa iyére to pôni a na, ôbi jerê kwôlê wo pôni mô ya, ôbi harij Emen né men, erem sa kwôni a ré a men.

³ Mamne to pôni mô sa iyére hende to hen men, hende era sa pôn pôn sa kôli iyônj ba: <Jerêni kwôlê woni nibay nap ôbi baren wo na.›

⁴ Têê kwône ôbi kaj menba, ôbi kôl iyônj ba: <Hena ené harij Emen né men, erem sa kwôni a ré a men, kôba,

⁵ wô dôyrê wo mamne hende to hen dôyren hen na, naa jerê kwôlê bi wo hen biji aj bi hende hera sa dôyren ré nij.› »

⁶ Kelma hô kôlji iyônj ba: «Toyénge dô kwôlo ôbi jerê kwôlê bi wo habij hen kôl hen.

⁷ Hen ba, Emen dem a ré jerê kwôlê biji bijné ka ôbi tôrji ka sôm uwôgeri yoyre nap tu tare hen bi ôbi ré lê nap ci hen ré ba?

⁸ En kelêngje, ôbi a hena lew jerê kwôlê bi wo biji biji. Nijba, kirija nôbi *Kema Gawra na bulo hera ba, na ujé ayê bôô wôni sa terare a nà pa pa ba?»

Gwo soy kwôlo gengin sa Parisinjê nap bay engé wôgê

⁹ Jésu hô kôl gwo sore to d'anggi wô sa bijné ka bô yirji môj ciré na kaj derôre tu Emen a aj bô megérji môj ani ré hen.

¹⁰ Ôbi kôl iyônj ba: «Bijné wôô ôrji bô *iyéy Emen a wô uwôlê Emen, kwo pôni na *Parisinjê men, kwo pôni na *ôbi engé wôgê men.

¹¹ Kwoj Parisinjê hen, debu ta aj uwôl Emen kôl iyônj ba: <Emen, en lêm dosé wôsa en yi mega tô gawrê ka baa hen ka na bay gemsare men, bay bô habrê men, bay wônjipare ton iyônj a tôj hen né men,

en yi môj ôbi engé wôgê wo hen né a men.

¹² En jôrij bôn kurôj têê wôô bô demas a men, en bi kibi anga môj kajê kêm ka en uwôj hen a men.›

¹³ Menba, ôbi engé wôgê dô tôri sêd aj, aj berê kirij si derômaran kôba, ôbi gey ré, nijba, sê deñgôri bera bera kôl iyônj ba: <Emen, bô tu ja tjinê wôsa ena ôbi têrij.›

¹⁴ En kelêngje, ôbi hô ij sari senge wôsa têrij tori dôrij sari a, nijba, kwoj Parisinjê hen na, tori dôrij sari a ré, wôsa kwôni wo dô sari ta ba, bay a cferéri tôj men, kwo dôbe sari ba, bay a biri derê sari ta men.›

Jésu tô kibri sa kamrê

(Mt 19: 13-15, Mk 10: 13-16)

¹⁵ Bijné eraj nap kamrê ka dê dê bi Jésu ré uwôl kôbri sarji a. Kirija bay tôri gel hen iyônj menba, bay nay bijné bay ka hen.

¹⁶ Nijba, Jésu biji bay eraj nap ci aj kôl iyônj ba: «Dénge kamrê era yen a, diba, ken jôrengeji ré, wôsa *emê iyére to Emen yi gengin sa bijné ka yi mega kamrê bay ka hen iyônj.

¹⁷ Na tu kwôlê a ené kelêngje hen, kwôni wo gey bi Emen né yi kelma wori mega kema wo dê lij hen iyônj ré na, ôbi a ulê têri bô emê iyére tori a ré kwôj.›

Kema mana woj ôbi ujé

(Mt 19: 16-30, Mk 10: 17-31)

¹⁸ Menba, kelma wo Jubnê wo pôni engerij Jésu iyônj ba: «*Rabi wo dôri, na mi a ené lê aja ené môrij tu gej nap kunun ba?»

¹⁹ Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Wô mi a jerê uwôgen kwo dôri ba? Kwôni wo dôri nap Emen pôn nêj a na kwo dôri.

²⁰ Ju hôj tôj to Emen na ay kôl iyônj ba: <Yip yinpare toj têrij ré men, duu temare ré men, gômse ré men, kôl kwôlê woj benare di sa bijné ré men, bijn ibam nap yom kwôlê a men.› »

²¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôŋ ba: «En li tôô hende to kêm hen naj kampêñ yeñ.»

²² Kirijna Jésu toy hen iyôŋ menba, kôli iyôŋ ba: «Aŋga pôni bam ya, kel are upé kam aŋ, aŋ larirji ba, ju cép bay nimiré aŋ já upé ari upé derômaran̄ a menba, jôbi ju era tôn a.»

²³ Kirijna ôbi toy hen iyôŋ menba, tiri mène damaŋ, wôsa ari upé kari mêm gaj.

²⁴ Jésu bôri aŋ kôl iyôŋ ba: «Sé bô emê iyére to Emen a na, iyére naj bay ujné.»

²⁵ Jambal a sé lew si tu iyom libra, gôlijn ôbi ujné bi ré si bô emê iyére to Emen a.»

²⁶ Bijné ka mô ya toy hen, kôl iyôŋ ba: «Iyôŋ njn ba, i a ujné gelê ba?»

²⁷ Jésu kôl iyôŋ ba: «Aŋga gawra nêm lê ré ba, Emen nêm lê.»

²⁸ Piýér kôl iyôŋ ba: «A nibay ka nini dén ari ujérni kêm aŋ erap tôm a hen ba, kwoni ba, a yé iyen ba?»

²⁹ Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêñge hen, hena kwôni ré dén iyére tori, tamni, yêñeri, balêri, naj kamni wô sa emê iyére to Emen na,

³⁰ a ujné dê ka hen haw hen kirij bay ka hen, aŋ wulê wo dângi a ba, ôbi a merê tu gej naj kwini a men.»

Jésu hô kôl têê subu wori kwôli temayri nap kwôli jê sé wori kampê
(Mt 20: 17-19, Mk 10: 32-34)

³¹ Jésu ôrijn naj bay tôri ka môj kibi wôô hen wolé aŋ kôlji iyôŋ ba: «Nana erêñge na Jérusalêm a hen aŋ kwôlo bay kibi Emen na li bô magtubu a gengin san nôbi Kema Gawra hen na, ariri a lîj.

³² Wôsa bay a nôgen bijé ka na Jubjnê ré hen aŋ bay a ayren men, teren men, teben kalê tun a a men.

³³ Kirijna bay a sên menba, bay a deren aŋ sa wôô, subu tori menba, na jê sé kampê.»

³⁴ Menba, bay tôri hôn bô kwôlo ôbi kôlji hen né, wôsa bô kwôlê hen iyére naj ci aŋ bay hôn kwôlo Jésu da kelê hen né.

Jésu berare ôbi tu tjin wo pôni Jériko

(Mt 20: 29-34, Mk 10: 46-52)

³⁵ Jésu era ba ña naj Jériko menba, ôbi tu tjin pôni mô bêñgê geré wô uwôlê are.

³⁶ Ôbi toy né kwônê bijé ka ô hen menba, ôbi engereré ré na mi ba?

³⁷ Menba, bay kôli iyôŋ ba: «Na Jésu wo Najarêt a erê hen.»

³⁸ Menba, ôbi uwôgiri kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Jésu, kuŋga *kelma Dabid, bô tu ja tjinê.»

³⁹ Bijné ka ô tumô hen ôni bi ôbi ré wôm tôn, njnba, ôbi hô ôm naj néri a, kôl iyôŋ ba: «Kuŋga kelma Dabid, bô tu ja tjinê.»

⁴⁰ Jésu ñebu tôn aŋ kôl bay ré erap naj ñi. Kirijna ôbi era ña menba, Jésu engereré iyôŋ ba:

⁴¹ «Na mi a jeré gey bi ené li bem ba?» Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Kelma, en gey gelé kirij.»

⁴² Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Gel kirij. Ayê bôô wom gôlijn naj ju.»

⁴³ Menba, kirij bay ka hen na, ôbi gel kirij aŋ ô tô Jésu a heramij Emen. Bijné kêm ka gel hen iyôŋ menba, bay heram Emen men.

19

Jésu ô iyé Jasé

¹ Jésu sa bijé Jériko menba, way perê iyére ôrijn hen iyôŋ menba,

² kirij bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Jasé ôbi na ôbi sa *bay engereré wôgê men, na ôbi ujné a men.

³ Ôbi woge ñiré gelé i a ré na Jésu ba, njnba, ôbi nêm né, wô kwônê bijé wôsa ôbi na menay.

⁴ Ôbi ge tumô ô ñayê bô bôlijn a wô gelé Jésu, wôsa ôbi a ayê na si kirij bay ka hen.

⁵ Kirijna Jésu sa kirij bay ka hen menba, ay tiri gili menba, kôli iyôŋ ba: «Jasé, herbo tôn lew, na erê wulê iyére tom a kemnê.»

⁶ Jasé herbo tôn lew aŋ bu Jésu yiri a naj yi derê.

⁷ Kirjna bijné gel hen iyôŋ, menba, bay namnij kôl iyôŋ ba: «Na iyé ôbi têrij a, ôbi ré ô yé ya.»

⁸ Menba, Jasé hena dsebu ta kôlij Kelma iyôŋ ba: «Na bij bay nimré kwa ari ujnérén men, hena na ené ôm anja kwôni wugem ba, na hô têbri hôriŋ têê pôrba.»

⁹ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kemnêŋ bijné ka bô iyére to na uwôŋ gelê wo Emen, wôsa ôbi kôba, na kuŋga *Abraham men.

¹⁰ Na iyôŋ a, nôbi *Kema Gawra ené era na wô wogé ka ge kay hen wô gôlij nap ci.»

*Gwosoy kwôlo gengin sa lôr
(Mt 25: 14-30)*

¹¹ Mega wo bijné toy kwôlê bi wo hen iyôŋ na, Jésu kôlji gwosoy kwôlo dângi. Ôbi baa d'a naj Jérusalêm menba, bay kôl yan ba *emê iyére to Emen ré gelé yere tirji a haw hen a men.

¹² Ôbi kôl iyôŋ ba: «Gawra wo pôni baléri na kilmé ô sa iyére to kelaŋgi bay ré ô dôbri kenare sari a dema dîré hera tô.

¹³ Pa dema ôbi ré ô tô na, ôbi uwôga manê kari môj aŋ cêji lari woj lôr pôn pôn aŋ kôlji iyôŋ ba: «Linge jeŋga kwôy wo na uwoj.» Menba, ôbi ô hari njip.

¹⁴ Nijba, kelma bi wo hen na, bijné geyri ré, menba, bay jé bijné tôri a kôl iyôŋ ba: «Nini gey bi ôbi ré emêni ré njip.» »

¹⁵ «Menba, kirjna ôbi bulo hera tô enjé kenare tori hende to hen na, ôbi jé uwôga manê ka ôbi na biji lari hen, dîré gelé mi a bay ré liŋ naj gursu hende to hen ba.

¹⁶ Kwo tumô era aŋ kôli iyôŋ ba: «Kelma, lôr wom bi wo pôn hen na, en hô uwoj megari môj a sara.»

¹⁷ Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Dô ju na mana wo dôri. Mega wo ju cubu tum dô sa aŋga dê a dô hen iyôŋ na, na bem iyére môj ju ôm.»

¹⁸ Kwo jôgij wô era aŋ kôli iyôŋ ba: «Kelma lôr wom bi wo na ju ben hen na, en hô uwôŋ kamni bay a sara.»

¹⁹ Menba, ôbi kôli mega wo ré kôlij kwo tumô hen kôl iyôŋ ba: «Jôbi ju ôm iyére bay.»

²⁰ Kwo dângi era aŋ kôli iyôŋ ba: «Kelma gel lôr wom bi a na, en uwôbere wolé bô kibi bargay a.»

²¹ Wôsa en hare wôsa ju na kwôni wo maji: lôr wo ju bi gem né kôba, ju uwôŋ men, ju ci ré kôba, ju wal a men.»

²² Menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Na kwôlo si kem a, a ené jôrij kwôlê sam a, jôbi wo habij bi wo hen. Ju hô wo ené na gawra wo maji men, lôr wo ené bi gemé ré kôba, ené uwôŋ men, ené ci ré kôba, ené wal a men.»

²³ Hen iyôŋ ba, wô mi a jeré ô bê lari wujê iyéy geméri a ré ba? Aŋ heraren na ba, ené enjé naj kamne a sara a ré ba?»

²⁴ Menba, ôbi kôlij bijné ka d'ube kirjin bay ka hen iyôŋ ba: «Engéŋge lôr bi wo hen kôbri a aŋ, ken bij kwo ôrij môj hen a.»

²⁵ Bay kôli iyôŋ ba: «Kelma, ôbi ôrij môj ninj.»

²⁶ Kelma na kôlji iyôŋ ba: «En kelêŋge kwôni wo naj ujé bay a hô biri a sara. Nijba, kwo ari ujé kari lôg hen na, bay a derê bay ka lôg hen kôbri a aŋ sôŋ.»

²⁷ Kwo bay baren ka na gey bi ené ômji ré hen na, erange naj ci na, ken derji tun a nà.» »

*Aŋga bijné li wô sa wo Jésu
Jérusalêm a*

*(Mt 21: 1-11,15-17, Mk 11: 1-10,
Ja 12: 12-16)*

²⁸ Kirjna Jésu kôl kwôlê bi hen iyôŋ naj menba, ôbi dô tumô bijé na wô erê Jérusalêm a.

²⁹ Kirjna ôbi ba d'a naj Bêtpajé naj Bétani a men ka yi si kwa Keram wo Olibiyé a hen menba, Jésu jé bay tôri wôô,

³⁰ aŋ kôlji iyôŋ ba: «Erêŋge iyére to tumôrjé hen, kirjna ken bij na, ka ujé kema kura harij tôŋ wo kwôni dayri sa pôn né tô, bisiréŋgeri ken eran.»

³¹ Ap hena kwôni ré kelêngé iyôŋ ba: «Wô mi a kené busereri ba?» Ba ken kôl iyôŋ ba: «Na Kelma a geyé.»

³² Bay jé bay ka hen ôrji menba, uwopji are kêm mega bi wo Jésu ré kôlijn hen iyôŋ.

³³ Kirjna bay ca buseré kema kura bi wo hen menba, bay iyéri engeriji iyôŋ ba: «Wô mi a kené buser kema kura wo hen ba?»

³⁴ Menba, bay uwôlji sara iyôŋ ba: «Na Kelma a geyé.»

³⁵ Menba, bay eraj naj kema kura bi wo hen bij Jésu aj bay bi bargay kaji cégeri a aj Jésu d'ay sara.

³⁶ Ap geré wo ôbi ay hen na, bijné bi bargay kaji tōŋ tô geré tumôri a.

³⁷ Ôbi ba ña naj Jérusalêm kirjna ôbi herbo sa Keram wo Olibiyé a menba, bay tóri kêm naj kwônérji ayji kibi Emen kañ a ta naj yi derê wô aŋgaj gjiné kêm ka bay gel hen.

³⁸ Menba, bay kôl iyôŋ ba:
«Bi terê kibi yi wô sa Kelma wo era
naj hini Kelma Emen hen.
Bi bô jalê yi derômaraj a men,
bi ayê kibi yi wô sa Emen men.»

³⁹ *Parisijnêne ka pôni perê kwônê bijné hen kôlijn Jésu iyôŋ ba: «Kelma nay bay tôm bi bay ré wôm karê gura tōŋ.»

⁴⁰ Ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «En kelêngé, hena bay ré wôm tōŋ ba, na jerew a karê gura.»

Jésu sôm wô sa Jérusalêm

⁴¹ Kirjna ôbi ba ña naj Jérusalêm aj kirjna ôbi ay tiri gele menba, ôbi sôm wô sare.

⁴² Ap ôbi kôl iyôŋ ba: «Mini kôba, henañ meré hôñ wo wulê bi wo hen aŋga ré bérê bô jalê hen, njnba Emen bi teré tij sara haw hen.

⁴³ Kworé mini ba, wulê wo era hen na, bay bare karê a méré sarê men, bay a gasererê si na si na a men.

⁴⁴ Bay a ménêngé yôd ap mini naj bijné ka bôrê a men, bay a dé keram wôni baa ta sa megari a sa iyére toré ré, wôsa me hôñ wulê wo Emen eraj wô sarê hen né.»

*Jésu dage bay dé gara bô iyéy
Emen a
(Mt 21: 10-16, Mk 11: 15-19, Ja 2: 13-22)*

⁴⁵ Menba, Jésu ô derô haba wo *iyéy Emen a aj dage bijné ka dî gara hen.

⁴⁶ Ôbi kôljji iyôŋ ba: «Lij bô mag-tubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Iyére tijne a yé iyéy uwôlê Emen» menba, kenbay ken ay lij kini merê bandi.»

⁴⁷ Ôbi gelijj bijné are sa pôn pôn iyéy Emen a. Damné kañ bay bê kwôbe naj *bay derê tô tô to Emen wogeji geré bi ciré diiri, men kilmé kañ bay sa bijné kôba, na hen iyôŋ men,

⁴⁸ njnba, bay uwôj kwôlê wôni woj díri sari a ré, wôsa bijné kêm dôbe marji toyij kwôlê wori.

20

I a bij Jésu tôô ba?

(Mt 21: 23-27, Mk 11: 27-33)

¹ Wulê wo pôni a na, Jésu gelijj bijné are derô haba wo *iyéy Emen a aj uwôlijj bérê Kwôlo Dôri menba, damné kañ bay bê kwôbe men, *bay derê tô tô to Emen naj bay sa bijné saji.

² Ap bay kôli iyôŋ ba: «Kelêni na naj tôô to yôŋ a jeré lij are bay ka hen men, i a bem tôô hende to hen a men, ba?»

³ Menba, ôbi kôljji iyôŋ ba: «Nôbi kôba na engeréngé kwôlê pôn men. Kôlenge:

⁴ batêm to Ja na lij bijné hen na, hena na derômaraj a laba hena na ligi gawrê dî ba?»

⁵ Bay kôlijn perêrji a iyôŋ ba: «Hena nana kôl: <Hena na derômaraj a> ba, ôbi a kelê: <Wô mi a na kené bi bôrnge sari a ré ba?»

⁶ A hena nana kôl na to gawrê ba, bijné a gôbêna deré wôsa bay hôñ wo Ja ré na *ôbi kibi Emen.»

⁷ Menba, bay kôli ciré hôñ kirij ka tôô tori hende to hen ré henaj ya hen né.

8 Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Nôbi kôba, na kelêŋge na naj tôô to yôŋ a ené lîŋ are bay ka hen né men.»

Gwosoy kwôlo gengin sa bay yagê tijadfor kaj bay bô habrê
(Mt 21: 33-46, Mk 12: 1-12)

9 Menba, Jésu kôlij bijné gwosoy kwôlo pôni kôl iyôŋ ba: «Gawra wo pôni yage tijadfor, ôbi bij bay yagê tijadfor yagê wori bi wo hen aŋ bay têbri naj geserê geserê aŋ dîŋ yiri ôrij kergare to kelangi aŋ wula gaj.»

10 Kirija wulê néére nêm nin menba, ôbi jé mana wori ô uŋé bay yagê tijadfor hende to hen bi bay ré biri kwa yêre tori men. Nijba bay sê mana bi wo hen aŋ dageri hô kôbri seŋge.

11 Ôbi hô jé mana wo dâŋgi menba, ôbi kôba, bay sêri men, tiréri a men aŋ bay dageri hô kôbri seŋge.

12 Ôbi hô jé mana wo dâŋgi wo jôgjin têê subu sôŋ menba, ôbi kôba, bay sêri iyare aŋ dageri.

13 Ôbi iyéy tijadfor na kôl iyôŋ ba: «Na ba, na lê iyeŋ ba? Na jé keman wo en geyri hen. Dô ré ba, ôbi ba, bay a kemnaj tini tô.»

14 Nijba, kirija bay gili hen iyôŋ menba, bay kôl iyôŋ ba: «Na ôbi emê cibré ibari ôbi a na. Na deréngéri aŋ na bangé naj aŋgaŋ cibré bay ka hen.»

15 Bay biri bô yagê ôrij wolé aŋ bay diiri.»

«Hen ba, ôbi iyéy tijadfor hende to hen a liji iyeŋ nin ba?»

16 Ôbi a era naj yiri sa deré bay yagê bay ka hen aŋ bij ka dâŋgi yagê bi wo hen.»

Kirija kwônê bijné toy hen iyôŋ menba, bay kôl iyôŋ ba: «En eŋ, a yé hen iyôŋ né kwôy.»

17 Jésu bôrji tirji a aŋ kôlji iyôŋ ba: «Kwôlo kôl iyôŋ ba: «Keram bi wo bay dé iyére na kappni hen na, ôbi a hô yé keram woj dé tô iyére hen ba,»

bôri na iyeŋ ba?

18 Kwôni wo yôŋ yôŋ wo kurij sa keram bi wo hen a na, gernéri a tij men, kwo keram bi wo hen kurij sari a ba, a hederéri men.»

Bay sél Jésu wô sa têbê wôgê wo kelma wo dami Sésar
(Mt 22: 15-22, Mk 12: 13-17)

19 Bay derê tô tôô to Emen naj damné kaj bay bê kwôbe woge bi ciré beré Jésu kirij bay ka hen, nijba, bay harij bijné. Bay hôñ dô wo gwosore to ôbi ré kôl hen na, ré gengin na sarji.

20 Ayij tôri wulê bi wo hen na, bay bôri jô jô menba, bay jé bijné ka li yirji môt ciré na kaj bay lê are naj gerérji hen ligi Jésu a wô beréri sa kwôli keléri a ô bij bay emê sa iyére.

21 Bay engereri kwôlê kôl iyôŋ ba: «*Rabi, nini hôñ wo kwôli kelêrem men, gelé aŋgam men na, na kwôlê woj tiri men, ju dô tu kwôni ré men, ju gelij bijné are naj geré kwôlo Emen woj tiri a men.»

22 A têbê wôgê wo kelma wo dami *Sésar ba, tôô kôl niné têbe laba, niné têbe ré diba?»

23 Jésu hôñ gwosore toji hende to hen menba, ôbi kôlji iyôŋ ba:

24 «Benge selé pôn nà na gelé. Sa kwôni wo yi hen men, aŋga bay dî yéé hen a men ba, na ka i ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Na to kelma wo dami Sésar.»

25 Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Dô, aŋga na ka Sésar ba, ken bij Sésar, aŋga na ka Emen ba, ken bij Emen.»

26 Bay nêm beréri tu bijné sa kwôlo ôbi kôl a hen né men, tiniji ge kay aŋ bay wôm tôŋ mera.

Sadusinépê engere kwôlê gengin sa jê sé wo bijné ka ma

(Mt 22: 23-33, Mk 12: 18-27)

27 Bijné ka pôni bay uwôgeji *Sadusinépê. Bay na bijné ka bi bôrji sa jê sé wo bijné ka ma a ré. Menba, ka pôni eraji ligi Jésu a engeriri kwôlê kôl iyôŋ ba:

²⁸ «Rabi, *Moyis na kelêna iyôŋ ba: <Hena kwôni wo yêni ré ma aja ré di tamni mamare aja hende ré yê ré tô na, ôbi ejne yêŋ kamrê bij yêni wo ma hen.»

²⁹ Nij na, bijé ka pôni na jurgem tô yênipare a. Kwo iyêri enge iyore yê ré tô menba, ma.

³⁰ Kwo têe wôô men,

³¹ kwo subi enji turgôrji hende to hen iyôŋ kwôy jurgem toji hende to hen ninba bay yêŋ ré tô menba, maji kêm.

³² Cêgerji kelôg menba, iyore hende to hen ma a men.

³³ Iyore hende to hen na, kirija bijé ka ma a jê sé ba hende yé tami i pôn ba? Wôsa bay jurgem toji hende to hen na na kwôrnêre.»

³⁴ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Gawrê ka sa terare a na, enjin yirji.

³⁵ Nijba, ka Emen bôrji mega bijé ka dîré biji gelê wo a era hen na, kirija bijé ka ma a jê sé kamjê hen na, bay a engjin yirji ré.

³⁶ Bay a ma ré nij a men, wôsa bay yi mega *manê ka derômaraŋ a iyôŋ. Bay na kam Emen wôsa Emen biji ji si kamjê nij.

³⁷ Wô jê sé wo bijé ka ma na, Moyis kôba, na gel wo bay ré sa jê sé. Kwôlo ôbi na li bô magtubu a gengin sa kwôli germé ka yi môt tare iyôŋ hen, aj ôbi uwôge Kelma Emen na kwo *Abraham, kwo Isak naj kwo Jakwôb.

³⁸ Hena Emen ré na Emen wo kwôni na, gel wo kwôni bi wo hen ré mô tu gej, dîba, ôbi na Emen wo ka ma hen né. Wôsa tiri a na bijé kêm mô tu gej.»

³⁹ Bay derê tô tô to Emen ka pôni kôlji iyôŋ ba: «Kelma ju kôl dô.»

⁴⁰ Aj bay hare engeréri kwôlê sa ani kani a nij.

Krist na Kelma wo Dabid men, kungari a men
(Mt 22: 41-46, Mk 12: 35-37)

⁴¹ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Bijé li iyen aja kené kôl Krist, kwo Emen dôri hen ré na kuŋga *kelma Dabid ba?»

⁴² Wôsa Dabid naj yiri kôba kôl bô magtubu ton kurôŋ to cay a kôl iyôŋ ba:

<Kelma Emen na kôlij Kelma wujê iyôŋ ba:

«Sa mô sa kôben woj gusurô a,

⁴³ kwôy wo na bij bay barem a yé angan sêlê têm.» >

⁴⁴ A hena Dabid ré uwôgeri Kelma, ba a lê iyen a ôbi ré yé kungari sôŋ ba?»

Jésu yêge maa bay tôri wôsa bay derê tô tô to Emen

(Mt 23: 1-36, Mk 12: 37-40)

⁴⁵ Jésu kôlij bay tôri tu bijé ka mô toy kwôlê hen iyôŋ ba:

⁴⁶ «Berêŋge dô wô *bay derê tô tô to Emen ka gey palê naj bargay ka yêjnê ka ré gel wo ciré na ka damné hen men, gey bi bijé ré liji dosé yôd yôd tu wolé men, kirij ka tumô bô *iyéy dapare a men, kini emê are a a men hen.

⁴⁷ Men, bay gey emê yébé kaj mamê men, uwôlji Emen jô kibi ré hen a men na, Emen a ulê kwôlo dami sarji a.»

21

Ari bé ka mamne toj hendi nimré bi

(Mk 12: 41-44)

¹ Jésu bô kirij kwari a menba, ay tiri gelin bijé ka eraj naj angan baliyare kaji sa bi kirij ka bay bij lari a hen. Bijé bay ka hen na, na bay ujé kêm.

² Ôbi gel iyore to pôni to na mamne toj hende nimré kôba, era sa bi kam selé tore wôô to nêm ani ré hen men.

³ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, mamne toj hende nimré hende to hen na, bi dê bijé bay ka hen kêm.

⁴ Wôsa bijé bay ka hen kêm hen, bi na gursu to bay ôrij doyre ré naj hen, nijba, hende ba, bi na lari kêm wo hende ôrij doyri wô kelij aŋgan emêre hen.»

Jésu uwôl béré kwôli ménê iyéy Emen
(Mt 24: 1-2, Mk 13: 1-2)

⁵ Kirija bijé ka pôni kôl kwôli *iyéy Emen naj keram wo dôri wo bay ciŋj hen men, are kêm ka bay bi wô janij bôre hen a men ré dô menba, Jésu kôlji iyôŋ ba:

⁶ «Are bay ka ken gel hen na, wulê wo era hen na, keram wôni wo a ba, ta sa megari a ba, naj, bay kêm a ménij.»

Ari bô emê naj gelijare gusij
(Mt 24: 3-14, Mk 13: 3-8)

⁷ Bay engereri iyôŋ ba: «Kelma, kelêni kirij ka yôŋ a are bay ka kêm hen ré sa ba? Men, na mi a gelé mega wo are bay ka hen ré ca sa naj ba men.»

⁸ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Berêŋge dô, bi kwôni lamêŋge ken ge kay ré, wôsa bijé kwône a ayê henen aj a kelê: <Na nôbi a na *Krist, kwo Emen dôri hen> men, <Wuléri sa naj> a men na, ken ô tôrji a ré.

⁹ Kirija ken toy kwôli kumbul naj kwôli bijé ka kaj Kelma wojî ôm na, déŋge bôrŋge hare ré, wôsa are bay ka hen a sa môj môj dem nijba, na gerjé wulê bi wo hen né tô.»

¹⁰ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Tô yê pôn a lê kumbul naj kwo dâŋgi men, emê iyére to pôn a sêŋ naj to dâŋgi men,

¹¹ yebaginare terare to dami dami a yé men, kurôŋ naj ômpare a yé naj sa iyére iyére men, aŋga li harê harê naj aŋgan ginê ka li harê harê a yé derômaraŋ a men.»

Aŋga a sa sa bay tô Jésu a
(Mt 10: 17-22, Mk 13: 9-13)

¹² «Nijba, pa dema are bay ka hen ré sa tô na, bay a perêŋge men, bay a geléŋge gusij men, bay a ôrij naj ken tumô bay jerê kwôlê ka

bô *iyéy daŋare a men, bay a ôrij naj ken daŋay a men, tumô kilmé ka damné a men, tumô bay emê sa iyére a men, wô kibi hen.»

¹³ Are bay ka kêm hen a bêŋge na geré ulê béré Kwôlo Dôri.

¹⁴ Kirija bay ôrij naj ken tumô bay jerê kwôlê na, ken erem wô kwôlo kené erê kelê wô jôrij sarjé ré.

¹⁵ Wôsa nôbi, na bêŋge kwôlê woj kelê naj tu melênê wo kwôni perêrji a hen a nêmê narê naj ken né.

¹⁶ Balêrŋge kaj bay yêrêŋge naj yêrêŋge men, balê ka kwôni naj milnérŋge a ayê sarjé men, bay a lê aj ka pôni kwône perêrŋge a hen bay a derji.

¹⁷ Bijé kêm a tôrŋêŋge wô kibi hen.»

¹⁸ nijba, gusiri sarjé pôn iyôŋ kôba, a kayê ré.

¹⁹ Na wô lêŋnê wo ken lêŋnê hen aja kené ôrij bij kini gelê woj tiri hen.»

Jésu kôl kwôli ménê Jérusalêm
(Mt 24: 15-21, Mk 13: 14-19)

²⁰ «Kirija ken gel wo asgarjê mér Jérusalêm ta naj na, ken hôw wo tay ménêre na ré sa naj.»

²¹ Iyôŋ ba, bi bijé ka Judé ba, ge sa keram a men, ka mô Jérusalêm a ba, bi siji nô men, ka bô nono ba, bi heraji uwo ré naj men.

²² Na hen iyôŋ hende to hen a, Emen réé gelij bijé gusij wô kibi têrjé mega wo na kôlij bô magtubu tori a hen iyôŋ.

²³ Wulê bi wo hen na, bô emê wo dami a lê yébé kaj bay kwoo men, ka kamniji yi kuba baa ya tô hen a men, wôsa gusij to dami a lê bijé men, bô Emen a tari sarji a a men.

²⁴ Bijé ka na Jubjê ré hen, a deréji naj yebere men, bay a pôrji ôrij perê tô yê bijé ka sa terare a nà kêm men, bay a herédé Jérusalêm têrji a kwôy wo wulê wo Emen na biji hen a kôrjé.»

*Hera wujê nôbi Kema Gawra
(Mt 24: 29-31, Mk 13: 24-27)*

²⁵ «Anjan gijnê a yé sa tare a men, sa geserê a men, sa têbêngne a a men, aji sa terare a nà ná, harê a deré bijné wô néé mêm wo dami wo cér men,

²⁶ harê a deré bijné wô anjan gusin ka a era sa terare a nà hen, wôsa anjan néé ka derômaran a a yebagin tijn.

²⁷ Menba, bay a gelen nôbi Kema Gawra hera perê kirij ka geri a, naj néé wo dami men, dampare to dami a men.

²⁸ Kirija ken gel are bay ka hen sa nin na, jnanêngje yernge aji ken dô sarnge ta hanje nin, wôsa merê sa senge wonje ba da nin.»

*Anja gel wo emê iyére to Emen ré
ba da
(Mt 24: 32-35, Mk 13: 28-31)*

²⁹ Menba, Jésu ay anjan gelé gelji kôl iyôn ba: «Geléngje tôgôre naj gurô wo dangi kêm.

³⁰ Kirija bay ay tô jebé menba, ken hôñ wo kami emen ré baa da nin.

³¹ Kenbay kôba, kirija ken gel wo are bay ka hen sa nin na, ken hôñ wo emê iyére to Emen ré da nin.

³² Na tu kwôlê a ené ena kelêngje hen, gawrê ka haw hen na, ka pôni a ba gej kirija are bay ka hen a saj hen.

³³ Derômaran naj sa terare a najê, ninba, kwôlê wujê na, a najê ré kwôy.»

Dé tu melênê sa yi a

³⁴ «Dénge tu melênê sa yernge a bi emê naj anjan yê naj suné anja sa terare a nà, ma lê aji bôrnej a gôrbij sa wulê wo nôbi Kema Gawra na heraj hen, réba na sé sarnge a dus.

³⁵ Wôsa wulê bi wo hen, a sa mega bera iyôn sa bijné ka sa terare a nà kêm.

³⁶ Merêngje gen sa uwôlê Emen a yôd yôd bi Emen bêngje néé bi ken gôlij sa anja kêm ka a sa sarnge a

hen aji bi ken dibij ta tumôn nôbi Kema Gawra.»

³⁷ Tu tare ba, Jésu gelij bijné are derô haba wo iyéy Emen a, aji perare ba, ôbi si ô wulê sa Keram wo Olibiyé a kwôy kwôy.

³⁸ Menba, bijné kêm era ligiri a naj tô kirij cud wô toyé kwôlê wori bô iyéy Emen a.

22

*Kilmé woge wô deré Jésu
(Mt 26: 1-5,14-16, Mk 14: 1-2,10-
11, Ja 11: 45-53)*

¹ Geserê wo bay li naj mapa wo wubere naj bô wo na *Pak hen ba da.

² Menba, damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tô to Emen woge geré wô deré Jésu, ninba, bay harij bijné.

³ Menba, Sidan ô bô Judas wo bay uwôgeri Iskariyôt wo na ôbi tô Jésu wo pôni perê ka môj kibi wôô hen.

⁴ Ôbi ô iyêlê naj damné kaj bay bê kwôbe men, bay gemé *iyéy Emen men, wô wogé geré woj beré Jésu.

⁵ Bay li yi derê damañ aji bay genge ciré biri gursu.

⁶ Ôbi gey naj ci aji woge geré wo diré beré Jésu biji wolé diba tu bijné a ré.

*Jésu bi bay bu sa tê Pak
(Mt 26: 17-25, Mk 14: 12-16, Ja 13:
21-30)*

⁷ Naj sa geserê wo bay li naj mapa wo wubere naj bô hen baa ya tô menba, sa nêm kemnêng wo bay ré duu kam gamgê wô lin geserê Pak bi wo hen.

⁸ Jésu je Piyêr naj Ja aji kôlji iyôn ba: «Erêngje ken ô beré sa tê Pak wo naa emêngje hen.»

⁹ Bay kôli iyôn ba: «Na yôj a jeré gey bi niné ô beré sa tê Pak na ya ba?»

¹⁰ Ôbi uwôlji sara iyôn ba: «Kirija ka erê bij perê ira na, ka upé gawra wo pôni ay téwre sari a eraj si

tumôrnge. Erênge tôri a kwôy derô haba wo ôbi a sijn ya.

¹¹ Aj ken kôlin ôbi iyéy iyére bi wo hen iyôŋ ba: <*Rabi kôl iyôŋ ba, bô iyére to yôŋ, a dîré ômij emê woj Pak naj bay tôri ya ba?>

¹² Menba, ôbi a geléŋge bô iyére to dami ta to bay jan bôre kô nij. Na ya hende to hen a kené beré sa tê Pak ya.»

¹³ Bay ô menba, uwonji are kêm mega wo Jésu ré kelaji hen iyôŋ menba, bay bu sa tê Pak ya.

*Jésu ôm geserê Pak nap bay tôri
(Mt 26: 26-30, Mk 14: 22-25,
Kworêntjinê 11: 23-26)*

¹⁴ Kirjna tayreri nêm menba, Jésu mô ôm emê naj bay tôri.

¹⁵ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «En ôrijn doy bi ené emê Pak bi wo hen mój mój naj ken dema ené gelin gusij tô.

¹⁶ Wôsa en kelêŋge, na emê kwo dângi ré nij kwôy wo merê sa seŋge wo geserê woj Pak bi wo hen kôl kwôli hen na, kibri a derij bô *emê iyére to Emen a.»

¹⁷ Menba, ôbi ay gwoy care toj yê tijadôr aj lijn Emen dosé sara menba, kôl iyôŋ ba: «Engéŋge ken cép.

¹⁸ Wôsa en kelêŋge na hô yê care toj yê tijadôr hende to hen ré nij kwôy wo emê iyére to Emen a sãj.»

¹⁹ Men, ôbi hô ay mapa aj kirjna lijn Emen dosé sara menba, biilê bijn bay tôri aj kôl iyôŋ ba: «Kwo nà ná, yi mega kurôŋgi yen wo na ayê bé wô sarnge, lêŋge hen iyôŋ iyôŋ ken ermij san a.»

²⁰ Men, ôbi biji care toj yê tijadôr mega wo ôbi ré biji mapa hen iyôŋ cêgi emê a aj ôbi kôl iyôŋ ba: «Gwoy care toj yê tijadôr to nà ná, na gwore to gel bijnare to kôrbi to Emen naj bijé naj geré wo kwôbren wo a bij tôŋ wô sarnge hen.»

*Jésu kôl kwôli kwôni wo ré ayê sari
(Mt 26: 20-25, Mk 14: 17-21)*

²¹ «Gel, kwo a ayê san hen ôm emê naj en.

²² Nôbi *Kema Gawra, na erê naj geré wo Emen na genge. Nijba, bô emê a kurij sa kwôni wo ay san nôbi Kema Gawra hen.»

²³ Menba, bay jnamnij kôl iyôŋ ba: «I a lê hen iyôŋ perêrna nà ba?»

Bay tô Jésu woge bi ciré henê perêrji a hen i a ré yé kwo dami ba?

*(Mt 18: 1-4, 20: 25-28, Mk 9: 34,
10: 42-45, Ja 13: 2-17)*

²⁴ Bay tô Jésu narij nap néérji wô sa i a ré yé kwo dami perêrji a hen ba?

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kilmé ka sa terare a nà ná, ôm sa bijné kaji men, ka naj kenare tôni ba, li bay uwôgeji bay lê derê men.

²⁶ Dô wo kenbay ken li hen iyôŋ né. Nijba, bi kwo dami perêrge a ba, bi yi kwo dê men, kwo ôm sa kirij ba, bi yi mega mana iyôŋ men.

²⁷ Turnge kenbay a ba, i a na kwo dami ba? Kwo mô tôŋ wô emê hen laba, kwo li jé hen dî ba? Na kwo mô tôŋ wô emê hen né ba? Nijba, nôbi en mô perêrge a môj mana iyôŋ.

²⁸ Kenbay kena bijné ka lêŋnê naj en perê gusij a.

²⁹ Obi a, mega wo Iban né ben emê iyére tori hen iyôŋ na, nôbi kôba, en bêŋge hen iyôŋ men.

³⁰ Ka emê men, yê men, naj en bô emê iyére tijê a men, ka merê sa gagay kenare a wô emê tô môj wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen a men.»

Jésu kôlin Piyér kwo ré kelê kwo ré hôni ré

*(Mt 26: 31-35, Mk 14: 27-31, Ja 13:
36-38)*

³¹ Kelma kôl iyôŋ ba: «Simô, Simô, bô dô réba Sidan eŋgere dîré yéŋge mega wo bay yéŋ kaw ciré dôrijn kalmê ka habij aj hen iyôŋ.

³² Nijba, nôbi en uwôl Emen wô sam, bi ayê bôô wom ré ménij né. Aj wulê wo já buloj heraj yen a hen na, já yé ôbi dôbij yénêm ibiyare bôrji a.»

³³ Piyér kôli iyôŋ ba: «Kelma, nôbi naj jôbi na, ré na daŋgay, ré na temare kôba, na ba cêgê ré.»

³⁴ Jésu kôli iyôŋ ba: «En kôlem, Piyér, kura a yilé ré tô menba, já kelê têe subu jeré hônen né.»

Gusij to a lê bay tô Jésu hen ba da

³⁵ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Kirija na en jéŋge aŋ na ken ay gursu ré men, magela woj bê bargay wôni ré men, garbê ré a men, hen ba, mi a najêŋge ba?» Bay uwôli sara iyôŋ ba: «Ani na najêni ré.»

³⁶ Ôbi kôlji iyôŋ ba: «Haw hen na, kwôni wo naj gursu ba, bi ay men, kwo naj magela woj bê bargay ya ba, bi ay men, kwo yebere tori top kaskar naj ba, bi ay bargay kari kelén aŋ kelij yebere top kaskar men.»

³⁷ Wôsa en kelêŋge, na liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Bay dôŋseri naj bay dâgê sa tôô.» Aŋ kwo gengin san ba, ariri a liŋ.»

³⁸ Bay kôl iyôŋ ba: «Kelma, gel yebere top kaskar wôô yi na.» Ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Ném iyôŋ.»

Jésu uwôl Emen sa Keram wo Olibiyé

(Mt 26: 36-46, Mk 14: 32-42, Ja 18: 1-2)

³⁹ Menba, Jésu si aŋ ô sa Keram wo Olibiyé mega wo ôbi lêrê gaŋ gaŋ hen iyôŋ menba, bay tôri ô naj di.

⁴⁰ Kirija bay ô bij menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Uwôlêŋge Emen bi ken kurij bô aŋgaj lamê ré.»

⁴¹ Menba, Jésu dô tori wolé kelan dê naj ci aŋ cubu gubari tôŋ aŋ uwôl Emen kôl iyôŋ ba:

⁴² «Iban, hena jeré gey ba, ju nôgê gwoy kam top gusij hende to hen wolé. Iyôŋ hari kôba, bi bô geyé wujê nôbi a liŋ ré, njeba, kwom jôbi di.»

[

⁴³ Menba, *mana wo derômaraŋ a si sari a aŋ dôbri ibiyare bôri a.

⁴⁴ Aŋgê liri menba, ôbi uwôl Emen yôd yôd naj néri aŋ enjeléri bilij yi môm kumi kwôbe iyôŋ herij tôŋ terare a.]

⁴⁵ Kirija ôbi uwôl Emen hen njip, menba, ôbi hena hera ligi bay tôri a menba, uwonji tô kum a wôsa tu ja dê sarji.

⁴⁶ Ôbi kôlji iyôŋ ba: «Kaman! wô mi a kené yi kum ba? Henanjega ta ken uwôl Emen bi ken herij bô aŋgaj lamê ré.»

Bay bu Jésu

(Mt 26: 47-56, 69-75, Mk 14: 43-54, 66-72, Ja 18: 3-12, 25-27)

⁴⁷ Jésu iyêl baa ya tô menba, kwônê bijé soji. Judas ôbi tô Jésu perê ka môt kibi wôô hen dera tumôrji, menba, ôbi era ligi Jésu a wô ibé tô mari wô liri dosé.

⁴⁸ Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Judas, na naj ibé tô maa liŋ dosé aŋjeré ayiŋ san nôbi Kema Gawra hen ba?»

⁴⁹ Kirija bay tôri ka mééri hen gel hen iyôŋ menba, kôlji iyôŋ ba: «Kelma niné sêji naj yebere top kaskar ba?»

⁵⁰ Menba, kwo pôni di maa mana wo *dami wo damné kaj bay bê kwôbe woj gusurô jô.

⁵¹ Menba, Jésu jôrji aŋ kôl iyôŋ ba: «Déŋgeji bay li.»

Menba, ôbi hebe maa mana bi wo aŋ ji.

⁵² Jésu kôlij damné kaj bay bê kwôbe naj bay sa bay gemé *iyéy Emen naj bay sa bijé ka era wô beréri hen iyôŋ ba: «Ken ayen liŋ gemsa laba, wô mi a kené eraj naj yebere top kaskar men, kwore men, ba?»

⁵³ Kirija na en môt naj ken sa pôn pôn bô iyéy Emen hen ba, na ken buren né wô mi ba? Njeba, haw hen na tare tonje men, kirij ka hendi a gelé néé woji nô men hen.»

Piyér uwôsur dîré hôñ Jésu ré

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Ja 18: 12-18, 25-27)

⁵⁴ Bay biri ôrij sin iyé *dami wo damné kaj bay bê kwôbe a. Piyér ô tôri dôrij tôri cêgê.

⁵⁵ Bay lam tare dami derô haba a aj môrji iyêbe aj Piyér kôba mô perêrji a men.

⁵⁶ Hende jé to pôni gel Piyér mô iyêbe tare menba, hende bôri dêén aj kôl iyôj ba: «Gawra wo nà kôba, na ô naj dî men ré ba?»

⁵⁷ Menba, ôbi uwôsur kôl iyôj ba: «Iyore, en hôni ré.»

⁵⁸ Sem cêgê menba, kwo dângi gili aj kôli iyôj ba: «Jôbi kôba, ju na kwoji men ré ba?» Menba, ôbi uwôsur kôl iyôj ba: «Ena kwoji ré.»

⁵⁹ Tare pôn cêgê menba, kwo dângi kôl iyôj ba: «Na tiri yôd, gawra bi wo hen, na ô naj dî men, wôsa ôbi na kwo Galilé.»

⁶⁰ Menba, Piyér uwôli sara iyôj ba: «En hôñ bô kwôlo ju kôl hen né.» Kirijna ôbi iyêl baa ya tô menba, kura yel men.

⁶¹ Kirij bay ka hen na, Kelma bul bô Piyér dépn menba, Piyér erem sa kwôlo Kelma na kôli hen: «Pa dema kura ré yel tô ba, já uwôserê têê subu jeré hônen né.»

⁶² Ôbi si nô aj sôm bugerôg bugerôg.

*Bay tiiré Jésu men, bay sêri men
(Mt 26: 67-68, Mk 14: 65)*

⁶³ Gavrê ka gem Jésu hen ayrêri men, sêri men.

⁶⁴ Bay ha tiri ta aj engereri iyôj ba: «Li yem môj *ôbi kibi Emen iyôj, aji ju kelêni i a dêm hen ba?»

⁶⁵ Menba, bay tiréri damañ.

*Bay ôrij nap Jésu Jésu tumô bay jeré kwôlé sa Jubjnê
(Mt 26: 59-65, Mk 14: 55-64, Ja 18: 19-24)*

⁶⁶ Kirijna kirij wôl menba, dajare to surnjê men, damné kaj bay bê kwôbe men, *bay derê tô tôô to Emen a men danji. Aj bay ôrij nap Jésu tumô bay jeré kwôlé sa Jubjnê.

⁶⁷ Aj bay kôli iyôj ba: «Hena jeré na *Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôj

ba: «Hena ené kelênge kôba, ka bê bôrnge sara ré,

⁶⁸ men, hena ené engeréngé kwôlé kôba, ka uwôlen sara ré a men.

⁶⁹ Nijnba, ayij tôri haw hen na, nôbi Kema Gawra na merê sa kôbi gusurô wo Emen woj ôbi néé a.»

⁷⁰ Bay kêm kôli iyôj ba: «Iyôj ba, ju na Kema Emen ta!» Menba, ôbi uwôlji sara iyôj ba: «Ôbi a kené kôl hen, ena Kema Emen.»

⁷¹ Menba, bay kôl iyôj ba: «Nana gey bi kwôni wo dângi ré derêna kwôli sôj ba? Nana toy nap marna kibri a nij.»

23

*Bay ôrij nap Jésu tumô Pilat a
(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Ja 18: 28-38, Jé lê bay jé 4: 25-28)*

¹ Menba, bay jerê kwôlé sa Jubjnê hena kêm ôrij nap dî tumô ôbi emê iyére *Pilat a.

² Bay dîri kwôlé sari a kôl iyôj ba: «Gawra wo nà ná, nini uwôjní sa mênê bijé kani a men, jôrji bi bay ré têbe wôgê wo kelma wo dami *Sésar men, kôl dîré na *Krist, kwo Emen dôri hen wo na kelma ôbi emê sa iyére hen.»

³ Menba, Pilat engeriri iyôj ba: «Ju na kelma ôbi emê sa iyé Jubjnê bi ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôj ba: «Jôbi a kelê hen.»

⁴ Menba, Pilat kôlijn damné kaj bay bê kwôbe nap kwôné bijé iyôj ba: «En uwôjñ kwôlé wôni woj beréri ré.»

⁵ Nijnba, bay kôl môj kôl iyôj ba: «Ôbi sôge tô bijé men, gelji are ayij tôri Galilé, sa iyé Judé kêm aj kwôy saj tôj na.»

Bay ôrij nap Jésu tumô ôbi emê iyére Hérôd a

⁶ Kirijna bay kôl hen iyôj menba, Pilat engere na ba, ôbi ré na kwo Galilé ba?

⁷ Menba, kirijna ôbi hôñ wo Jésu ré na bô emê wo *Hérôd a menba, ôbi jéj nap dî bij Hérôd wôsa wulê

bi wo hen na, ôbi na Jérusalêm a ya men.

⁸ Kirijna Hérôd gel Jésu menba, yiri dôri gaj wôsa ôbi ôrij doy geléri na ca yen wô kwôlo ôbi toy gengin sari hen men, ôbi gey gelé ançanj ginê ka ôbi li hen a men.

⁹ Ôbi engereri kwôlê kwône ninba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré.

¹⁰ Damné kaj bay bê kwôbe naj *bay derê tô tôô to Emen dibiji kirijn bay ka hen ya men, aj diri kwôlo dami dami sari a naj bô tarê.

¹¹ Hérôd naj asgarnê kari bôri mega ani ré iyônj men, ayrêri men, bay dôbri bargay ka eñné aj dageri hôrîj bijn Pilat.

¹² Sa hende to hen na, si Hérôd naj Pilat birji miljare hôrîj wôsa bay na na janê tumô.

*Bay dî kwôli temare sa Jésu a
(Mt 27: 15-30, Mk 15: 6-19, Ja 18:
39 - 19: 16)*

¹³ Pilat jé uwôga damné kaj bay bê kwôbe men, kilmé men, kwônê bijné a men.

¹⁴ Aj kôlji iyônj ba: «Ken eraj naj gawra wo na ben aj ken kôl iyônj ba, ôbi ré mène bijné, njnba, kirijna en engeriri turnge a nà ná, en uwôj perê kwôlo kêm wo ken dîri sari hen kwo nêm beréri ba, naj.

¹⁵ Hérôd kôba, na iyônj hende to hen, na ôbi a, ôbi ré joj naj dî heraj ben hen. Iyônj ba, ani ka ôbi li ka nêm deréri ba, naj.

¹⁶ Na bée bi bay sêri naj tinêre aj na uwôli ta mera.»

[

¹⁷ Elê elê naj sa geserê *Pak na, Pilat ulérê dangay pôn ta ta.]

¹⁸ Menba, bay kôl kibriji pôn kag kôl iyônj ba: «Diri aj ju uwôl Barabas ta béni dî.»

¹⁹ Bay na bu Barabas wôsa bay na sôge tô bijné derô ira bi bay ré kaj kelma woji men, ôbi na duu temare a men.

²⁰ Pilat hô engereji wôsa ôbi gey ulê Jésu ta.

²¹ Njinba, bay kaj aj kôl naj nérji kôl iyônj ba: «Bééri sa gurô tagelê, bêéri sa gurô tagelê.»

²² Têê subu wori Pilat engereji iyônj ba: «Gawra bi wo hen, li na mi ka habij ba? En gel ani yiri a ka nêm deréri ré. Na bée bay a sêri naj tinêre aj na ulêri ta mera.»

²³ Njinba, bay uwôli bay ré bêéri ta môj môj aj bay kôl ba, kelê, kôl ba, kelê.

²⁴ Menba, are bay ka bay engere hen na, Pilat gey naj ci sara.

²⁵ Ôbi uwôl kwo yi dangay a wôsa ôbi na sôge tô bijné bi bay ré kaj kelma woji hen men, wô sa deré temare men hen ta. Ôbi wo bay engereri bi, menba, ôbi nôge Jésu biji bi bay ré lîn anja bôrji ré gey.

*Bay ôrîj naj Jésu wô deréri
(Mt 27: 32, Mk 15: 21, Ja 19: 17-
27)*

²⁶ Kirijna bay bu Jésu ôrîj menba, gawra wo pôni bay uwôgeri Simô, ôbi na kwônî wo Sirêñ uwo nono menba, asgarnê biri biri ay gurô tagelê wo Jésu ôrîj tôri a.

²⁷ Kwônê bijné ô tôri a, aj perê bijné bay ka hen na, yébé ka pôni bar sêj deñgôrji.

²⁸ Jésu bul ujnêjî aj kôlji iyônj ba: «Kenbay yébé ka Jérusalêm, sômêngé san a ré, njnba, ken sôm wô sarngé kenbay men, wô sa kamnenge a men dî.

²⁹ Wôsa wulê wo era hen na, bay a kelê iyônj ba: «Yi derê yi wô sa yébé ka yê woji naj hen men, ka na ba yê tô hen men, ka sa pôn iyônj bij kamrê kuba ré hen a men.»

³⁰ Aj bijné a kôlij keram iyônj ba: «Heringe sarni a» men, bay a kôlij gôserew «Uwôbêni» men.

³¹ Wôsa hena bay ré lén nôbi wo en yi môj gurô wo gej iyônj hen, hen iyônj ba, kwonje kenbay ka ken yi môj gurô wo hay hen ba, a sa yé iyej ba?»

³² Bay ôrîj naj bijné ka danguj wôô ka na bay bô habré wô deréji naj Jésu men.

Bay bér Jésu sa gurô tagelê
(Mt 27: 33-44, Mk 15: 22-32)

33 Kirijna bay sa kirijn ka bay uwôgeji ibé sa gawra hen menba, bay bér Jésu sa gurô tagelê naj bay bô habrê ka wôô kwo pôni bay béeeri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jésu woj gusurô men, kwo pôni bay béeeri sa gurô tagelê wori a sa kôbi Jésu ma men.

34 Jésu kôl iyôn ba: «Iban, dî bôm jal sarji a, wôsa aنجa bay li hen na, bay hôñ né.»

Aj bay pô bargay kari cépji naj geré wo jalaw terê.

35 Kwônê bijné dsubu ya gel. Bay sa Jubjnê ba, ayrêri aj kôl iyôn ba: «Ôbi gôlijn naj bijné menba, bi gôlijn naj yiri hari nijn ta, ôbi wo kôl diré na Krist, kwo Emen dôri hen, hen!»

36 Asgarnê kôba ayrêri aj erajji naj kam ka tayi ciré biri aj bay kôl iyôn ba:

37 «Hena jeré na kelma wo Jubjnê ba, ju gôlijn naj yem.»

38 Bay li are di yi gurô a ta sari a ta kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen, na kelma wo Jubjnê.»

39 Ôbi bô habrê wo pôni wo bay béeeri naj dî hen tiréri kôl iyôn ba: «Ju na Krist, kwo Emen dôri hen ré ba? Iyôn ba, ju gôlijn naj yem men, ju gôlijn naj ni men.»

40 Kwo pôni hen, kôlijn megari na iyôn ba: «Ju harij Emen né kwôy ba? Jôbi kôba, ju gelij gusij hende to hen men.»

41 Kwona nabay ba, na jé lêrena wo habij a nana gelij gusij hen, ninjba ôbi ba, li ani kani ka habij né.»

42 Menba, ôbi kôl iyôn ba: «Jésu erem san a kirijn já hera wô emê kenare.»

43 Menba, Jésu uwôli sara iyôn ba: «En kôlem na tiri, kemnêñ hende to hen já merê naj en *Paradis a ka na kirijn ka dôri hen.»

Temay Jésu
(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Ja 19: 25-30)

44 Kirijna tare dsubu dñjne menba, kirijn hendu sa terare a nà kêm kwôy wo yébé ayij sa tôpnne ta.

45 Aj tu tare têlijn ta. Menba, bargay ka bay ha jôrijn bô *iyéy Emen a hen yégij derôre a.

46 Menba, Jésu jô gura wo dami kôl iyôn ba: «Iban, en bem tunun a kôm a.»

Kirijna ôbi kôl hen iyôn menba, kibri wôm hari nijn.

47 Kirijna dami wo asgarnê dsebu gel hen iyôn menba, ôbi heram Emen kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen na, na gawra woj derôre tiri a men.»

48 Kirijna bay ka hen, bijné kêm ka dsubu ya, gelji are bay ka hen na, bay sêêrê dengôrji hôrjn ij.

49 Milnéri kêm dsebu sêd wolé naj yébé ka era tôri a ca yen Galilé hen, kôba, dsebu ya, gel men.

Bay em Jésu
(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Ja 19: 38-42)

50 Gawra wo pôni hini na Josêp, ôbi na perê bay jerê kwôlê sa Jubjnê hen. Ôbi na kwôni wo dôri men, kwoj derôre a men.

51 Ôbi na bijn naj megêri sa ermé woji a ré men, sa jé lêreji a ré a men, wo bay na li naj Jésu hen. Ôbi na gawra wo sa iyé Arimaté bô emê wo Judé. Ôbi na mô gem *emê iyére to Emen.

52 Ôbi ô ujné Pilat aj engereri temay Jésu.

53 Ôbi dô temay Jésu tôj sa gurô tagelê aj lêgeriri naj kibi bargay aj ô emê kampê ka bay kerge bô keram a ka kwôni emij ya tumô ré tô hen.

54 Na wulê wo bay berij sa têrji, wôsa *sa merê ta ba ña.

55 Yébé ka ré era tôri ca Galilé yen hen na, ôrji tô Josêp a, bay gel sa kampê men, ulê wo bay uwôlij temay Jésu hen a men.

56 Menba, bay belji hô ô ñanê sa tê wej wo dñjne hen men, ider a men hen wô bê sa temay Jésu a.

Menba, dôrji bul naj sa merê ta mega tôô kôl hen iyôn.

24

*Jésu ji si kamjnê
(Mt 28: 1-10, Mk 16: 1-9, Ja 20:
1-10)*

¹ Aj nap sa demas tô kirijn cud menba, yébé ka henaj dôrji bul nap *sa merê ta hen heraji sa kamjnê nap wej men, ider wo dînjé dô hen men wo bay henaj fu sa têri hen.

² Bay gel kulmaj keram wo luge kibi kamjnê hen gerngjin yi wolé.

³ Menba, bay si bô kamjnê, menba, bay gel temay Kelma Jésu ré.

⁴ Kirinja bay namnij na ba, mi a ré yé hen iyôn ba tô menba, gawrê wôô ka bargay kaji bôderê terij terij siji cibiji tumôrji a.

⁵ Menba, harê li yébé bay ka hen aj bay di kuniji tój, gawrê bay ka hen kôlji iyôn ba: «Wô mi a kené woge kwôni wo mô gen perê ka ma a ba?

⁶ Ôbi ji si diba ôbi naj na. Erménge sa kwôlo ôbi na kelêngje kirinja ôbi na baj Galilé tô hen.

⁷ Ôbi na kôl iyôn ba: <Nôbi *Kema Gawra na uwôlinj kôbi bay lê têrij a, bay a bérén sa gurô tagelê aj sa wôô, subu tori menba, na jê sé kamjnê.»

⁸ Kirin bay ka hen menba, bay hô erem sa kwôlo Jésu bi wo hen a.

⁹ Bay heraji sa dôrji bay tô Jésu ka môj kibi pôn hen kwôlê bi wo hen men, bay kôlijn ka dangi kêm a men.

¹⁰ Yébé bay ka hen na, na Mari to Magdala men, Jan men, Mari toj yoo *Jak nap megérji ka na ô naj ci hen kôba, kôlinji bay tô Jésu men.

¹¹ Nijnba, bay bô kwôlê bi wo hen yi mega dilemne iyôn tirji a, diba, bay bi bôrji sa kwôlo yébé bi wo hen a ré.

¹² Nijnba, Piyér ge ô sa kamjnê, ôbi donge ninba, gel na bargay ka bay na lêgerij Jésu hen mera, menba, ôbi bul hô aj tini ge kay sa are bay ka li are hen.

*Jésu si sa bay tôri ka wôô ka ô
ca erê iyére to bay uwôgere Emayus
hen*

¹³ Wulê bi wo hen na, bay tôri wôô perêrji a hen ôrji ca erê Emayus a. Emayus na, na kilomêter môj kibi wôô naj Jérusalêm.

¹⁴ Bay dô kwôli are bay ka kêm ka ré li are hen.

¹⁵ Kirinja bay iyêl hen iyôn menba, Jésu si sarji a aj ô naj ci.

¹⁶ Nijnba, ani jôrji bi bay ré hôni.

¹⁷ Ôbi kôlji iyôn ba: «Na kwôli mi a, kené iyêl ôrjî hen ba?»

Menba, bay dêbu tój, menba, tirji mène.

¹⁸ Kwo pôni perêrji a hen bay uwôgeri Kléyopas uwôli sara iyôn ba: «Jôbi pôn néj ham Jérusalêm a hen a henê aنجa li are bô wulê bi wo hen a ré!»

¹⁹ Menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Na mi a lê are ba?»

Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Kwôlo gengjin sa Jésu wo Najarêt wo na *ôbi kibi Emen woj ôbi néé men, ôbi kôl kwôlê men, li are a men, naj néé tumô Emen a men, tumô gawrê a men.

²⁰ Damné kaj bay bê kwôbe kana naj kilmé biri diri kwôli temare sari a aj bay béeeri sa gurô tagelê.

²¹ Nibay ba, nini kôl yaŋ ba ôbi a ré derê *Israyêl bô lemnare a. Nijnba, sa are bay ka kêm hen na, li sa subu njip wo are bay ka kêm li are.

²² Nijnba, yébé kani ka pôni li tinini ge kay wôsa bay ô sa kamjnê naj tô kirijn cud menba,

²³ bay uwôj temayri ré menba, bay hera sa kôl iyôn ba *manê ka derômaraj a ré jôrji aj ré kôlji ôbi ré mô gen.

²⁴ Megérni ka pôni ô sa kamjnê menba, uwonji are bay ka hen mega yébé ré kôlijn iyôn nijnba, ôbi ba, bay gili ré.»

²⁵ Menba, Jésu kôlji iyôn ba: «Ayi! gawrê ka henê aنجaçi naj hen, ken jal sa bê bôrjge sa kwôlo bay kibi Emen na kôl, kôl iyôn ba:

²⁶ *Krist, kwo Emen dôri hen ré gelij gusij dema ré merê bô derê a tô ré ba?»

27 Ôbi dôrji bô magtubu to Emen to kôl gengin sari. Añ ayij tôri sa magtubu to *Moyis a kwôy saj sa magtubu to bay kibi Emen a.

28 Kirina bay ba da naj iyére to bay ca erê ya hen menba, ôbi li môt diré erê kelanjé iyônj.

29 Menba, bay jôri môj môj kôl iyônj ba: «Mô naj ni wôsa tare kurijn njip men, kirijn kô njip a men.» Menba, ôbi ô ira naj ci.

30 Kirina ôbi mô emê naj ci menba, ôbi ay mapâ ajan lij Emen dosé menba, bôl ajan biji.

31 Kirijn bay ka hen menba, tirji yêgip ajan bay hôni menba, bay gili ré njip.

32 Menba, bay kôl iyônj ba: «Ani ré uwoy bôrna môj tare iyônj kirijn ôbi ré derêna bô magtubu tô geré hen né ba?»

33 Kirijn bay ka hen na, bay bul hô Jérusalêm a, bay uwônj bay tôri ka môj kibi pôn hen naj ka danji dajji.

34 Añ ka danji hen, kôlij ka uwo Emayus a hen iyônj ba: «Kelma ji si kampê na tiri, añ ôbi si sa Simô a.»

35 Menba, bay dô kwôli anja ré li are tô geré hen men, jôrinare to tirji ré jôrij sari a kirina ôbi ré bôl mapâ biji hen men.

Jésu si sa bay tôri ka môj kibi pôn a hen

(Mt 28: 16-20, Ja 20: 19-29, Mk 16: 14-18, Jé lê bay je 1: 1-8)

36 Bay iyêl hen iyônj baa ya tô menba, Jésu si ñebu derôrji a ajan kôlij iyiônj ba: «Bi bô jalê wo Emen ba, naj ken.»

37 Harê duu bay tô Jésu ajan bay kôl yan ba ciré gel na kampê kani.

38 Menba, ôbi kôlij iyiônj ba: «Ken hare wô mi ba? Wô mi a kené meremnê ba?»

39 Gelanjé kôben naj têen, na nôbi naj yen. Hebenge ken gel, tunu ôrij naj kurônjgi ré men, ibé ré men, mega wo ken gel yen a hen iyônj.»

40 Ôbi kôl hen iyônj menba, gelji kôbri naj têeri.

41 Yirji dôrji derê wo bay nêm bê bôrji sara ré men, tiniji ge kay baa ya a men, ajan ôbi kôlij iyiônj ba: «Ken ôrij naj ani kaj emê ré ba?»

42 Menba, bay biri kuyê kaj payê.

43 Ôbi enge ajan ôm tirji a.

44 Menba, ôbi kôlij iyiônj ba: «Na kwôlo na en kelêngé kirina na en baj naj ken ôbi a hen: kwôlo na kôlij gengin san bô magtubu tô to Moyis a men, bay kibi Emen naj kurônj kibé a men, hen a ariri ré lij hen.»

45 Kirijn bay ka hen menba, ôbi bi tirji jôrij bi bay ré hôni bô magtubu to Emen.

46 Añ kôlij iyiônj ba: «Na mega wo na lij kôl iyiônj ba: Krist, kwô Emen dôri hen, a gelin gusin ajan sa wôô, subu tori menba, ôbi a jê sé kampê.»

47 Men, bay a ulê bérê bijn tô yê bijné ré dî tô têrij lêreji baa ajan bi Emen ré dîj bôri jal sarji a kêm, ajan tôri Jérusalêm a tumô.

48 Na ken gel are bay ka hen naj turnge ajan kenbay a yé bay dôrij bijné kwôlijji.

49 Nôbi na joji naj anja Iban na ayij tô ben hen. Kenbay ba, ken mô na hende to hen kwôy wo ka uwônjij néé wo hena derômaraj a.»

Jésu day ô derômaraj a

(Mk 16: 19-20, Jé lê bay je 1: 9-11)

50 Menba, ôbi ôrij naj ci si Bétani iyiônj ajan pô kôbri ta tôrij kibri a sarji a.

51 Kirina ôbi tô kibri sarji a baa ya tô menba, Emen ayri ôrij ta derômaraj a.

52 Kwoji bay ba, kirina bay di kwiniji tônj ajan heramiri menba, bay bul hô Jérusalêm a naj yi derê wo dami.

53 Ajan sa pôn pôn bay mô derô haba wo *iyéy Emen a ayan kibi Emen.

Kwôlo Dôri wo Emen wo Ja kôl kwôli bô magtubu tori a Kwôlo kôl kwôli magtubu to Ja li hen

Kwôlo Dôri wo Ja na, na magtubu to ôbi li bijn bay ayê bôô ka Siri. Magtubu hende to hen, bay soderére tôj naji kini kwôlo bay kôl kôl men, gwosore to bay lijn hen, kôba, yi gay dê naji gwosore to bay lijn magtubu to Matiyé men, Mark men, Luk a a men hen. Ja dfebu gaj na sa iyay kwôlo Jésu wo yi kini uwôbêri a hen men, ari léri a a men.

Ayij tôri sa sapitre 1-12 a na, kôl na kwôli ari lê Jésu ka jurgem ka dê kirij hen. Bay a na gjinê wo gel wo Jésu ré na Kema Emen. Sapitre bi wo hen kôba, kôl kwôli ujné wo si Jésu uwônjin naji ôbi sa Jubjnê wo pôni (Sapitre 3) hen men, naji iyore to Samari (Sapitre 4) hen men, naji bay ômnare hen a men (Sapitre 5 naji 9). Perê kwôlê bi wo ôbi gelij bijné hen na, Jésu gel wo diré yi môj kwô wo kwôni ré ôm ba, ré gôlin iyôj men, diré yi môj ôbi abê gamgê wo dô tumô gawrê ôrij ligi Ibari Emen a iyôj men, diré yi môj tare top hendi peranjê kirij sa terare a nà a men. Na hen iyôj a, Jésu ré yêge sa yiri gelij bijné hen.

Sapitre 13-21 a na, kôl na kwôli dé wo Jésu a dé sa terare nà ajan belé herê ligi Ibari a hen. Ôbi dôrij bay tôri kwôlê men, banji wô wulê wo diré najê perêri a (13-16) hen men, uwôl Ibari wô sarji (Sapitre 17) men, kwôli anja yi sa temay Jésu a (Sapitre 18-19).

Kwôli are bay ka yi gengij sa temay Jésu hen na, gelij naji kwo si Matiyé nap Mark naji Luk kôl hen iyôj téj téj. Sapitre 20-21 a na, naji sa Pak, Jésu gel yiri gej na iyôj gelij bay tôri. Ôbi lê magtubu to Ja hende to hen kôl iyôj ba: «Ôbi li magtubu

hende to hen iyôj bi bijné ka na gel Jésu ré hen na, bi bay kôba, ré bijn bôrji sari a men.» (Sapitre 20: 29-31.)

Kwôlo Dôri wo Ja bi wo hen na, kôl kwôli Jubjnê kwôy kwôy mega bijné ka yi gay iyôj. Hena Jésu ré kôl kwôli Jubjnê ba, na Jubjnê kêm né. Nijnba, na ka kajn kwôlê wori hen dî. Perê bay ka kajnêri bay ka hen na, kwônérji ba, na bay sa Jubjnê. Jésu yiri na Jub men, bay tôri ka ôbi tôrji tumô hen kôba, na Jubjnê a men. Kirija Ja kôl kwôlê ajan ôm Jub, Jub ba, na wô sa bijné kajn Jub hen kêm mera ré nijnba, na wô sa bijné kêm ka kajn Jésu Krist hen.

Kwôlo Dôri wo Ja li bô magtubu tori a hen na, kôl kwôli yê Jésu ré men, kwôli ayê tô je wori ré a men. Nijnba, ayê tô gelé wo Jésu ré na kwôlo Emen men, ôbi na ré mô naji Emen ca tumô yej kwôy kemnêj. (Sapitre 1: 1-18.)

Jésu wo na kwôlo Emen hen na, era sa terare a nà sa mô naji gawrê. Ôbi a, bay ré nêmê yij kam Emen hen. Wulê wo Jésu na bajn sa terare a nà tô hen na, ôbi na bijn naji Ibari dô men, ôbi na ôbi je wori a men.

Bijné kêm ka woge Emen naji bôô pôn hen na, bay a henêri naji geré wo Kemari.

Jésu Krist na Kwôlo men, kirij ka perangi men, merê tu gen a men

(1 Ja 1: 1-3,5-10)

¹ Pa dema, Emen ré ayij tô dê are tô na, Gawra wo bay uwôgeri Kwôlê hen, na ya nij, ôbi na mô naji Emen ca yej men, Kwôlê bi wo hen na na Emen a men.

² Kwôlê bi wo hen, na mô naji Emen pa dema, ôbi na ré ayij tô dê are.

³ Ajan are kêm ka na dîj hen na, na na naji geré wo Kwôlê bi wo hen men, are bay ka kêm hen, ka ôbi ré baa lêreji ba, naji.

⁴ Na Kwôlê bi a, merê tu gen ré yi bôri a men, merê tu gen bi wo hen,

a na kirij ka perangi ka bijé ka sa terare a nà a men.

⁵ Kirij ka perangi bay ka hen, perange bô dilemne a, ninba, dilemne kaj kirij ka perangi bay ka hen.

⁶ Menba, Emen je gawra wo bay uwôgeri Ja.

⁷ Obi era na wô derê kwôli Kirij ka Perangi bay ka hen, aj bi bijé ré bi bôrji sarji a, sa kibi kwôlê wo diré dô hen a men.

⁸ Obi na Kirij ka Perangi bay ka hen né, ninba, obi era na wô kelê kwôliji di.

⁹ Kirij ka Perangi bay ka hen na, na kaj tiri, ka era sa terare a nà, aj perange kirij aj bijé kêm gel kirij.

¹⁰ Gawra bi wo na Kwôlê hen na, sa mô sa terare a nà ya, aj ná sa kibri aja Emen na ré dñj terare naj are kêm ka yi sara hen, menba, gawrê bay ka sa terare a nà, tirji jôrij sari a ré.

¹¹ Obi era sa iyére tori a ninba, kari kaj d  p d  p bay ka hen kajni.

¹² Ninba, ka pôni perê ka geyri aj bi bôrji sari a hen na, obi biji geré bi bay ré bilij yi kam Emen.

¹³ Bijé bay ka hen yi kam Emen na, mega wo gawra y  n kamni hen iy  j né men, na naj bô geyé wo gawra w  ni ré a men, ninba, na Emen a beléji a, bay ré y  n kamni hen.

¹⁴ Men, Kwôlê bi wo hen bilij yi gawra ap sa mô perêrna nà, aj bô derê naj tu kwôlê yi yiri damaj men, nana gel dampare tori a men, dampare tori hende to hen, na to Iba Kema a bij Kemari wo pôni n  j n  j hen.

¹⁵ Ja na kôl kwôli kaj a ta kôl iy  j ba: «Na wô sari obi aja na en   kel  nge iy  j ba: <Obi ré era c  gen a hen ya men, dampare tori ré g  lin tjin   a men hen>, w  sa obi na mô ca tum  n yen.»

¹⁶ Sa kibi bô derê wori aja nana uw  j ter   kibi wo gay gay hen.

¹⁷ Ca ba, Emen na bi *Moyis a na geléna t  , ninba, bô derê naj tu kwôlê na, na J  su Krist a saj b  na.

¹⁸ W  sa kw  ni wo gel Emen ba, naj t  , ninba, na Kemari wo p  n n  j n  j wo na Emen wo m   naj Ibari hen, a gel  nari aja nana h  ni hen.

Kw  lo Ja obi l   bat  m d  

(Mt 3: 1-12, Mk 1: 1-8, Lk 3: 15-18, Ja 5: 33-36)

¹⁹ Bay sa Jubnj   ka J  rusal  m j  ji bay b   kw  be naj kam *L  bi ligi Ja a engeri iy  j ba: «J  obi ju na i ba?»

²⁰ Menba, obi uw  sirji r  , aj k  lji wan ta k  l iy  j ba: «Na n  obi a na *Krist, kwo Emen d  ri hen, bi r   t  .»

²¹ Menba, bay engeriri iy  j ba: «Ninba, ju na i d   ba? Ju na *Eli *obi kibi Emen laba?» Menba, Ja uw  lji sara iy  j ba: «Ena obi r  .» Menba, bay h   engeriri iy  j ba: «Ninba, ju na obi kibi Emen wo bay na k  l kwôli hen d  ?» Menba, Ja k  lji iy  j ba: «Ena obi r   t   a men.»

²² Menba, bay h   engeriri iy  j ba: «A n   ninba, ju na i d   a jer   kel  ni kw  lo gengij sam ba, ninja her   ô k  lij ka joni hen r   ba?»

²³ Menba, Ja uw  lji sara iy  j ba: «Ena t   kwo ôm der   gw  l  e aj k  l iy  j ba: <Nan  nge ger   wo Kelma bi ô der  re.> Na mega wo obi kibi Emen *Esay na k  l hen iy  j.»

²⁴ Per   bij   ka bay j  ji yi Ja a hen na, Parisinj  n   k  ba ya men.

²⁵ Aj bay engeriri iy  j ba: «Ju na Krist, kwo Emen d  ri hen r   men, *Eli r   men, obi kibi Emen r   a men menba, w   mi a jer   lij bij   bat  m d   ba?»

²⁶ Menba, Ja h   uwôlji sara iy  j ba: «N  obi ba, en l  nge bat  m na naj kam, ninba, gawra wo p  ni m   per  mge a hen ya, wo ken h  ni r  .»

²⁷ Obi era c  gena hen ya aj ena ani wo na beseré ga  gi garb   kari r  .»

²⁸ Are bay ka k  m hen lij na sa iy   Bétani a, c  gi c  r wo Jurd   kirij ka Ja lij bij   bat  m ya hen.

Jésu Kema Kwormo wo Emen

²⁹ Wulê pôn cêgê menba, Ja gel Jésu era ligiri a, menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Geléŋge na Kema Kwormo wo Emen wo dô têrij sa bijné ka sa terare a nà bi a na.

³⁰ Na ôbi á, na ené kôl kwôli kôl iyôŋ ba: «Gawra wo pôni era cêgena hen na, dampnare tori gôlin tjiné wôsa ôbi na mô ya ca tumôn yen a men.»

³¹ Na en hôñ mega ôbi a ré na Kema Kwormo wo Emen né. Aji en lîj bijné batêm naj kam aji bi kam *Israyêl ré hôñijnni.»

³² Ja dô kwôli kôl iyôŋ ba: «En gel Tini Emen herbo ta derômaran a mega derare iyôŋ sari a.

³³ Na en hôñ wo ôbi ré na i ba, ré ninba, na Emen wo na joon bi ené lîj bijné batêm naj kam hen na, na ôbi a kôlen iyôŋ ba: «Kwôni wo já gelé Tunu herbe aji debe sari a hen na, na ôbi a lîj bijné batêm naj Tunu ton hendi bô bôrê.»

³⁴ Ôbi a, kirija ené gel hen iyôŋ menba, en kôl ôbi ré na Kema Emen bi hen.»

Bay tô Jésu ka tumô

(Mt 4: 18-22)

³⁵ Wulê pôn cêgê menba, Ja naj bay tôri ka wôô hen hô heraji kirija bay ka hen.

³⁶ Aji kirija ôbi gel Jésu wo ô hen menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Geléŋge na Kema Kwormo wo Emen bi a nà.»

³⁷ Kirija bay tô Ja bay ka wôô hen, toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay ô tô Jésu a.

³⁸ Kirija Jésu bare cêgeri gelji wo bay era tôri a menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ken woge na mi ba?» Menba, bay engereri iyôŋ ba: «*Rabi, (hini bi wo hen bôri ôbi gelij bijné are) iyére tom na yôŋ ba?»

³⁹ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Erange ka sa gelé» menba, bay ô, ô gelé kirija ka ôbi môrij ya hen, menba, bay mô naj dî sem. Kirija tare pôô nij menba, bay ô ta.

⁴⁰ André woj yêni Simô Piyêr na kwo pôni perê bay tô Ja bay ka wôô

ka na toy kwôlo Ja aji na ô tô Jésu a hen.

⁴¹ Na André bi a erê upé yêni Simô tumô aji kôli iyôŋ ba: «Nini uja *Mési» (hini bi wo hen bôri na Krist, kwo Emen dôri hen).

⁴² Menba, ôbi ôrij naj Simô ligi Jésu a, Jésu bô Simô aji kôli iyôŋ ba: «Ju na Simô kema Jonas, njeba, haw hen bay uwôgem Képas.» (Bôri na «keram.»)

Jésu uwôge Pilip men, Nataniyêl men

⁴³ Wulê pôn cêgê menba, Jésu genge dîré erê Galilé. Ôbi uwôj Pilip aji kôli iyôŋ ba: «Era tôn a.»

⁴⁴ Pilip na kwôni wo Bêtsayda mega si André naj yêni Piyêr hen iyôŋ men.

⁴⁵ Pilip uwôj Nataniyêl aji kôli iyôŋ ba: «Nini uwôj kwo Moyis na kôl kwôli bô magtubu tôô a hen men, bay kibi Emen kôba, na kôl kwôli bô magtubu toji a hen men. Na Jésu wo Najarêt woj kema Josêp.»

⁴⁶ Menba, Nataniyêl kôli iyôŋ ba: «Sa iyé Najarêt a ba, ani ka dôri a hena ya pa pa ba?» Menba, Pilip kôli iyôŋ ba: «Era já sa erê gelé hen tô.»

⁴⁷ Kirija Jésu gel Nataniyêl era ligiri a menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Gel, na Israyêl woj dêj wo ermé wôni wo habijn naj bôri a.»

⁴⁸ Menba, Nataniyêl engereri iyôŋ ba: «Ju hônen na yôŋ ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Pa dema, Pilip ré uwôgem tô na, en gelem kirija ju môrij tô tôgôre a hen.»

⁴⁹ Menba, Nataniyêl uwôli sara iyôŋ ba: «Rabi, ju na Kema Emen, ju na Kelma wo Israyêl.»

⁵⁰ Jésu kôli iyôŋ ba: «Wô wo en kôlem ené gelem tô tôgôre a bi a, jeré bi bôm sara hen ba? Já gelé anga dami ka dê ka hen aji tô.»

⁵¹ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, haw hen ka gelé derômaran a bôlij aji manê ka Emen a herbé men, d'ayê herê men, san nôbi *Kema Gawra a.»

2

Gijnê wo tumô cog cog wo Jésu li

¹ Wulê wôô cêgê menba, gerê iyére yi Kana emê wo Galilé a. Menba, yoo Jésu ô ya men.

² Jésu kôba, bay uwôgeri kini gerê iyére hende to hen a naj bay tôri.

³ Care toj kam tijadfor yê bjiné menba, yoo Jésu kôli iyôŋ ba: «Care toj kam tijadfor to bjiné ré yi naj ninj.»

⁴ Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Yoon, mini a kôlen kwôli aŋga ené li ré. Tare tijê nêm ré tô.»

⁵ Menba, yori kôlij bay cé emê hen iyôŋ ba: «Aŋga ôbi a kelêŋge kené li ba, ken li mera.»

⁶ Kirin bay ka ya hen, téwjê ka bay li naji keram jii yi ya, na téwjê ka Jubnê lôjnjîn yirji wô séljin tumô Emen a. Téwjê bay ka hen na, pôn ba, ay tawa subu subu.

⁷ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kebéŋge kam ken bi wiinê téwjê bay ka hen ta.»

Menba, bay kebe kam bi wiinê téwjê bay ka hen telêj telêj ta.

⁸ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kebéŋge ken bijn ôbi sa bay cé emê na haŋge nij.»

Menba, bay kebe ôrij biri.

⁹ Kirinja ôbi sa bay cé emé bi wo hen yi gel menba, kam bay ka ré belij care toj kam tijadfor hen, ninba, ôbi hôñ kirin ka care toj kam tijadfor hende to hen henaj ya ré, ninba, bay jé ka ré kebe kam hen na, bay hôñ dô menba, ôbi uwôge ôbi kurô bi wo hen

¹⁰ aj kôli iyôŋ ba: «Dôd ba, bjiné cérê na care toj kam tijadfor to dôri tumô aj kirinja bjiné ka bay uwôgerêji hen kwoyré nij dema bay ré cé to melangi cêgê tô menba, jôbi ba, ju gem care toj kam tijadfor tom to dôri na yôŋ aja jeré soj naj tu nà tô ba?»

¹¹ Na sa iyé Kana bô emê wo Galilé a Jésu ré li gijnê wori wo tumô cog

cog, aj gelin dampare tori aj bay tôri bijn bôrji sari a.

¹² Cêgi gerê iyére hende to hen menba, bay ôrji Kapêrnayôm nap yori men, yênenêri men, bay tôri a men, ninba, bay wôl ya gaj né.

Jésu dage bay lê jeŋga bô iyéy Emen a

¹³ Sa lê geserê *Pak wo Jubnê baa da menba, Jésu ô Jérusalém a.

¹⁴ Ôbi uwôjn derô haba wo *iyéy Emen a, kelbê ka bay eraj gara men, gamgê men, derare naj bay keranjê lari ka môrji tôŋ hen.

¹⁵ Menba, Jésu gwôje gaŋne lijn sera aj ôbi dageji kêm bô iyéy Emen a naj gamgê men, kelbê kaji men, ôbi nôgerê tabel to bay keranjê lari wo gay gay hen hee aj useré lari woji bi wo hen a men,

¹⁶ aj ôbi kôlij bay eraj naj de- rare gara na iyôŋ ba: «Ôringe naj derare tonge hen ken sij nô, ka ayê iyé Iban lijn kini lê gara wonge né.»

¹⁷ Menba, bay tôri erem sa kwôlo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «En gey iyére tom gaj. Geyé bi wo en gey iyére hende to hen, hen na, payren môj tare to uwoy gawra iyôŋ.»

¹⁸ Menba, Jubnê kôli iyôŋ ba: «Na mi kaj gijnê a jeré lê geléni aj bi niné hôñij wo jeré nêm lê mega wo ju lijn hen iyôŋ ba?»

¹⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Téŋge iyéy Emen hende to hen aj, aj na hô dé hôriŋ sa subu dêj.»

²⁰ Jubnê kôl iyôŋ ba: «Iyéy Emen to yi hen na, li elê tôre pôrbu kibi jii dema niné li kô tô menba, jôbi ju kôl sa subu dêj menba, jeré dé kerê ba?»

²¹ Nijba, Jésu kôl na kwôli iyéy Emen to na kurôŋgi yiri hen.

²² Na ôbi á, kirinja Jésu ré ji si kamjê menba, bay tôri erem sa kwôlê bi wo ôbi na kôl hen, aj bay bi bôrji sa kwôlo Emen a men, sa kwôlo Jésu na kôl a hen a men.

²³ Kirina Jésu baj Jérusalêm a tô lê geserê Pak a na, bijné kwône bi bôrji sari a wô gjiné wo gay gay wo ôbi li.

²⁴ Nijba, ôbi bi bôri sarji a ré wôsa ôbi hônji pôn pôn kêm.

²⁵ Ôbi ôrijn doy bi bay ré dôri kwôli kwôni ré a men, wôsa ôbi hôn bô gawrê kêm.

3

Nikwodêm ô iyêlê nan Jésu

¹ Perê *Parisijêvê a na, gawra wo pôni bay uwôgeri Nikwodêm. Ôbi na kelma perê kilmé ka Jubjnê.

² Ôbi era ligi Jésu a yoyre ajan kôli iyônj ba: «*Rabi, nini hôn wo jeré na dami woj ôbi gilinare bijné tôô to Emen wo hena ligi Emen a. Wôsa hena Emen né baa naj kwôni ré ba, ôbi a nêmê lê angaj gjiné mega wo ju lijn hen iyônj né.»

³ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré hô yêj daj ré ba, ôbi a gelé *emê iyére to Emen né.»

⁴ Nikwodêm uwôli sara iyônj ba: «Hena gawra ré na kwo iyêri nij ba, a hô yêj daj na iyej ba? Ôbi a hô herê bô yori a dema bay ré yêri hôrijn ba?»

⁵ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Na tu kwôlê a ené kôlem hen, hena gawra ré yêj naj geré wo kam men, kwo Tunu a men ré na, ôbi a gelé emê iyére to Emen né.»

⁶ Anja kurôngi yi a yê ba, na kurôngi yi men, ka Tunu a yê ba, na Tunu men.

⁷ Bi deñgôm tém wô kelê wo en kôlem jeré hô yêj daj hen né.

⁸ Kal ge na kirij ka bôri gey a men, ju toy na néri mera, diba, ju hôn na ba, ôbi hena na yônj ba, ré men, ôbi ô na yônj ba, ré a men. Gawra wo Tunu a yêri kôba, a yé na mega bi wo hen iyônj men. Wôsa já gelé Tunu ré, nijba, na jé wo hende li yi gawra a jeré gelé.»

⁹ Menba, Nikwodêm kôli iyônj ba: «Hen ba, a lijn na iyej iyej pôn ba?»

¹⁰ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Ju na dami ôbi gelinare kam *Israyêl are menba, ju hôn are bay ka hen, ré wô mi ba?»

¹¹ Na tu kwôlê a ené kôlem hen, nini kôl kwôli anja nini hôn men, nini dô kwôli anja nini gel naj tirni a men, menba, ken kaj bê bôrnge sa kwôli are bay ka nini derênge hen.

¹² Hen aja kené bi bôrnge sa kwôli anja sa terare a nà, ka en derênge hen ré ba, ka lê iyej a kené bê bôrnge sa ka derômaran a ka na derênge kwôliji hen ba?

¹³ Ap kwôni wo daj ô derômaran a ba, naj, nijba, na kwo na hena derômaran a bi pôn hari. Ôbi a na nôbi *Kema Gawra.

¹⁴ Mega wo *Moyis na iyege lari lij kalaw ajan dôbe kibi gurô a ta hen iyônj na, gel wo nôbi Kema Gawra kôba, bay a ayen dé ta hen iyônj men.

¹⁵ Ap bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô tu gen naj kwini.

¹⁶ Wôsa Emen gey bijné ka sa terare a nà, damaj aja ré jop naj Kemari wo pôn nêj nêj hari hen sa terare a nà, bi i i wo ré bi bôri sari a ba, ré mène ré, nijba, ré mô naj kwini.

¹⁷ Wôsa Emen joj naj Kemari sa terare a nà na wô jerê kwôlê sa bijné ré, nijba, bi bay ré uwônjn gelê sa kibri dî.

¹⁸ Na ôbi á, kwôni wo ré bi bôri sari ba, bay a jerê kwôlê sari a ré nij. Nijba, kwo kaj bê bôri sari a ba, bay jô kwôlê sari a nij, wôsa ôbi bi bôri sa hini Kema Emen wo pôn nêj nêj hari hen né.

¹⁹ Jerê kwôlê bi wo hen na, na wo kirij ka perangi era sa terare a nà, nijba, gawrê kajji ajan wô kirij ka hendi dî, wôsa jé lêreji na kwo habij.

²⁰ Ôbi a, i i wo ré li habrê ba, kaj na kirij ka perangi ajan, ôbi era tu kirij ka perangi bay ka hen a ré, wô

wo je léri wo habij hen ma ré ye tu wolé.

²¹ Nipba, ôbi lère angaj tiri na, ôbi era kirij ka perangi a, aji ari léri ka dôri hen na, bijé gel wôsa bay bij na tô to Emen.»

Ja ôbi lê batêm dô kwôli Jésu

²² Cêgeri wori menba, Jésu naj bay tôri ôrji bô emê wo Judé aji môrji ya. Aji lin bijé batêm.

²³ Ja kôba lin bijé batêm kirij ka kam ya, ka bay uwôgeji Enôn ka da naj Salim hen. Wôsa kirij bay ka hen na, kam yi ya damañ aji bijé era bi ôbi ré liji batêm.

²⁴ Wôsa wulê bi wo hen na, bay uwôl Ja dangay a ré tô.

²⁵ Kirij bay ka hen na, bay tô Ja narij kwôlê naj Jub wo pôni gengin sa lônê yi wô sélip tumô Emen a wo na hara wo Jubjnê hen.

²⁶ Bay era sa uwôj Ja aji kôli iyôj ba: «Rabi, gawra wo na dêbe naj ju cêgi Jurdê, aji na ju dô kwôli hen na, gel ôbi lin bijé batêm aji bijé kêm ô ligiri a.»

²⁷ Menba, Ja uwôlji sara iyôj ba: «Hena Emen ré bij kwôni are ré ba, ôbi a nêmê ujné ani sa kibri ré.

²⁸ Kenbay, na ken toy kwôlo na en kôl kôl iyôj ba: <Ena *Krist, kwo Emen dôri hen ré, ninba, bay joon tumôri a di.›

²⁹ Yi mega kwôni wo enge iyore na, hende na tori njiba, ôbi tô kibri ba, dêbu na da kwari a. Ôbi toy tôri to ôbi dôrij kwôlê hen menba, yiri dôri. Ôbi a, yen ré dôren damañ hen.

³⁰ Bi dampare tori ô tumô tumô aji tijê nôbi hera cêgê men.»

³¹ Kwôni wo hena derômaran a era ba, ôbi gôlij sa are kêm, ninba, kwo na kwo sa terare a nà ba, na kwo sa terare a men. Ôbi kôl na kwôli anja sa terare a nà a men, ninba, kwo hena derômaran a ba, gôlij sa are kêm.

³² Kwo hena derômaran a bi wo hen, dô na kwôli anja ôbi na gel

men, na toy a men, ninba, kwôni bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen né.

³³ Kwôni wo bi bôri sa kwôli bi wo ôbi dô hen na, ôbi gel na wo Emen ré kôl na tu kwôlê.

³⁴ Wôsa kwo Emen jori hen na, kôl na kwôli anja Emen kôl wôsa Emen biri Tini damañ.

³⁵ Baba Emen gey Kemari aji ôbi biri are kêm kôbri a.

³⁶ Ôbi a, kwôni wo bi bôri sa Kema ba, a merê naj kwini, ninba, kwo kaj bê bôri sari a kwôy ba, a merê naj kwini ré, njiba, bô tarê wo Emen baa sari a.

4

Jésu iyêl naj iyore toj Samari

¹ *Parisijnêtoy wo bijé kwône ré bi bôrji sa Jésu a damañ men, ôbi ré liji batêm a men dê ka Ja.

² Tiri wori ba, Jésu naj yiri lin kwôni batêm ré, njiba, na bay tôri a lin bijé batêm dî.

³ Kirijna Jésu toy kwôlo bay kôl hen iyôj, menba, ôbi hena bô emê wo Judé bulo hera kwo Galilé a.

⁴ Mega wo ôbi a sé si Samari môj môj hen iyôj, menba,

⁵ ôbi sa bij môni iyére to Samari to bay uwôgere Sikar da naj yagê wo Jakwôb na bij kemari Josêp ca yej hen.

⁶ Kirij bay ka hen, ôbi uwôj kelmá wo Jakwôb. Tare dêbe dîjne nin, menba, ôbi merên tô kergare tori hende to hen, aji mô dô bul kibi kelmá bi wo hen a.

⁷ Menba, iyore to Samari era wô gebé kam menba, Jésu kôle iyôj ba: «Ben kam na yê men.»

⁸ Wôsa bay tôri naji naji dî, wôsa bay ô derô ira wô kelé angap emê.

⁹ Menba, iyore to Samari hende to hen kôli iyôj ba: «Wô mi a jôbi woj Jub jeré engeren eni toj Samari kam kaj yê ba?» Wôsa Jubjnê bijji naj Samari ré.

¹⁰ Menba, Jésu uwôle sara iyôj ba: «Hena ré meré hôñ angap bé sejge ka Emen men, ré meré hôñ kwo engeréré kam kaj yê hen a men na,

ré na mini a ré engereri kam kaj yé dí, aji ôbi a ré béré kam ka kwôni yi ba, a gôlij hen.»

11 Menba, hende kôli iyôj ba: «Kelma, kelmá d'oge men, ju ôrij nap gaŋgi jelangê ré a men, menba, já lê iyej a jeré uŋé kam kaj gelê bay ka hen ba?»

12 Jôbi ju gôlij môyrini Jakwôb wo na béni kelmá bi wo hen wo ôbi na yi kamni men, kamni nap ari abê kari kôba, na yi a men hen ba?»

13 Menba, Jésu kôle iyôj ba: «I i wo yi kami kelmá bi wo hen na, kam a hô diri hôrij.»

14 Nijba, kwôni wo yi kam ka na biri hen na, kam a diri cêgê ré nij, aji kam bay ka na biri hen na, a yé tu kam ka sederijn ka a yé yiri a kwôy, aji ôbi a merê nap kwini.»

15 Iyore hende to hen kôli iyôj ba: «Kelma, ben kam bay ka hen na yé aji bi kam dên cêgê ré nij men, bi en hera sa gebe kam na ré nij a men.»

16 Jésu kôle iyôj ba: «Ô mu ô uwôga kurôrê ken hera na.»

17 Menba, iyore hende to hen kôli iyôj ba: «Eni na, kurôn nap.» Menba, Jésu kôle iyôj ba: «Kwôlo mu kôl kurôrê ré nap hen na, na tiri.»

18 Wôsa kwôrnêrê ka tumô na bay, aji kwo mu mô tumôri a haw hen na, na kurôrê ré. Kwo hen ba, mu kôl na tiri.»

19 Iyore hende to hen kôli iyôj ba: «Kelma, ju na *ôbi kibi Emen bi tiri.

20 Mônêrni na tebe Emen sa keram wo na. Menba, kenbay kaj Jubnê ken kôl kini tibé Emen ré na Jérusalêm a mera.»

21 Jésu kôlij iyore hende to hen iyôj ba: «Bi bôrê sa kwôlo na kelê hen. Era baa tumô a hen na, kirin ka bijé a tibij Emen Iba bijé hen na, na sa keram a na ré men, na Jérusalêm a ré a men.»

22 Kenbay kaj Samaritén ken tebe Emen nijba, ken hôni ré, nijba, nibay kaj Jub na, nini tibri men, nini hôni a men. Wôsa tô gelê hena na yi Jubnê.

23 Wuléri nêm nij wo bijé ka tebe Emen Iba bijé hen na, bay a tibéri na tibé woj tiri hen men, nap tunu a men. Wôsa na bay tibé Emen bay ka hen iyôngi hen a Emen né wogei.»

24 Emen na Tunu aji ka tibri hen na, bi tibri nap tunu men, nap bôô pôn a men.»

25 Iyore hende to hen kôli iyôj ba: «En hôñ wo *Mési (wo na *Krist, kwo Emen dôri hen) ré sa sa, aji kirinja ôbi ré sa na, ôbi ré sa derêni tó are kêm.»

26 Menba, Jésu kôle iyôj ba: «Na nôbi Krist, kwo Emen dôri hen bi a iyêlê nap mu hen.»

27 Kirin bay ka hen, menba, bay tôri heraji men, aji tiniji ge kay wô iyêlê wo ôbi iyêl nap iyoře hen. Nijba, kwôni pôn iyôj perêrji a hen engereri na ba, ju enjere ani ba, ré men, na kwôli mi a, jeré iyêl nap tu ba, ré a men.»

28 Aji iyore hende to hen dî tévre tore aji kibi kelmá aji ge hô derô ira ô kôlij bijé iyôj ba:

29 «Eraŋge ken sa gel gawra wo kôlen kwôli are kêm ka na en lêrê hen. Ôbi a yé na Krist, kwo Emen dôri hen bi ré ba?»

30 Menba, bijé sooro derô ira aji eraji uwojni.

31 Menba, bay tôri kôli ré ôm aji bay kôl iyôj ba: «*Rabi, ôm are dem.»

32 Nijba, ôbi uwôlji sara iyôj ba: «Aŋgan emêren ya a men nijba, na kenbay a henê ré hen.»

33 Bay tôri kôl perêrji a kôl iyôj ba: «Na ba, kwôni eraj nap aŋgan emê sa biri ba?»

34 Menba, Jésu kôlij iyôj ba: «Lê aŋga kwo joon hen men, deré kibi jé wori a men na, ôbi a na emê wujê.»

35 Kwoŋge kenbay ba, ken kôl ré baa geserê pôrba a dema kaw ré yé walê tô. Nijba, nôbi en kelêŋge, ayêŋge turŋge ta ken gelij kaw ka né yi walê nij hen.

36 Kwôni wo wal kaw ba, uwôj sa kôbri nij aji dayrê na kaw ka dôri wô merê tu gej wo nap kwini. Iyôj

ba, ôbi cé men, ôbi walê kaw a men na, bi ré liji yi derê bem.

³⁷ Gwosoy kwôlo bay na kôl kôl iyôj ba: «Kwo pôni ré ci men, kwo pôni ré wal men» hen na, na tu kwôlê.

³⁸ En jéngé ken ô walê kaw ka, ka dangi a na lê jériji, aji ken ô na dilmirji.»

³⁹ Menba, kamañ ka Samari ka sa iyére hende to hen kwône bi bôrji sa Jésu, sa kibi kwôlo iyore hende to hen. Hende kôl iyôj ba: «Ôbi dôren tô anja kêm ka na en lêrê hen.»

⁴⁰ Menba, kirija kamañ ka Samari sa uwonni menba, bay uwôli bi ôbi ré wôl naj ci sem, menba, ôbi wôl naj ci wulê wôô.

⁴¹ Biñé kwône damañ bi bôrji sari a, sa kibi kwôlo ôbi kôl hen.

⁴² Menba, bay kôlij iyore hende to hen iyôj ba: «Nini bi bôrni sari a na wô kibi kwôlo mu kelêni hen mera ré, njiba, na wôsa nini toy kwôlo ôbi kôl hen naj marni, aja niné hôñ wo ôbi ré na ôbi gôlij naj biñé ka sa terare a nà, tiri a men.»

Jésu berare kema gawra wo dami wo kelma

⁴³ Kirija wulê wo wôô bi wo hen kô njin, menba, Jésu ô bô emê wo Galilé a.

⁴⁴ Wôsa ôbi na kôl tumô kôl iyôj ba: «*Ôbi kibi Emen na, balêri a biri kwôlê ré.»

⁴⁵ Kirija ôbi sa bij Galilé na, biñé ka Galilé biri yirji a wôsa ka pôni ka na ô lê geseré Jérusalém a hen na, bay na gelo are kêm ka ôbi na la hen.

⁴⁶ Jésu hô bul hô Kana bô emê wo Galilé a, kirij ka ôbi na li kam bilin care toj kam tjinadzor hen. Sa iyé Kapêrnayôm a na, gawra wo dami wo kelma kemari ômij.

⁴⁷ Aji kirija ôbi toy wo Jésu ré hena Judé sa bij Galilé na, ôbi ô ligiri a ô uwôli bi ré era iyére tori a sa berare kemari wo ômij da ma hen biri men.

⁴⁸ Menba, Jésu kôli iyôj ba: «Hena kené gel anjan gjiné ré men, anjan gelé ré a men na, ka bê bôrnej san a ré.»

⁴⁹ Menba, dami wo kelma bi wo hen, kôli iyôj ba: «Kelma era lew wô wo keman maa ma.»

⁵⁰ Jésu kôli iyôj ba: «Ô ham njin, wôsa kemam berare njin.» Ôbi bi bôrji sa kwôlo Jésu kôli hen, aji kurij ô hari njin.

⁵¹ Kirija ôbi baa tô geré tô menba, manê kari jô kwini aji kôli iyôj ba: «Kemam berare njin.»

⁵² Menba, ôbi engeriji iyôj ba, ré na naj tare iyeñ a ôbi ré berare ba? Menba, bay kôli iyôj ba: «Henan naj tare to sugi ana yiri ré jal.»

⁵³ Menba, ôbi hôñ wo henaj ré na naj tare hende to hen, aja Jésu henaj né kôli iyôj ba: «Kemam berare njin» hen, menba, ôbi naj biñé ka bô iyére tori a kêm biji bôrji sa Jésu a.

⁵⁴ Jésu li gjiné wo têê wôôy bi wo hen, na kirija ôbi henaj bô emê wo Judé heraj kwo Galilé a hen.

5

Jésu berare gawra wo kwa yiri ma

¹ Cêgê gjiné bi wo hen, menba, wulê lê geseré wo Jubnjê wo pôni nêm menba, Jésu ô Jérusalém a.

² Jérusalém a na, da naj kibi geré wo bay uwôgeri ré na kibi geré wo gamgê hen na, iyom wo dami wo bay pi bij kam bô lij tagare top pelé to bay uwôgere Bêtjata naj kibi hébre hen. Kibi tagare hende to hen na, bay li pal bay ya.

³ Tô pal bi wo pôn pôn hen na, bay ômpare men, bay tu tjin men, bay merayê ka gay gay hen mîrji ya. [Bay gem bi kam né pelasij.

⁴ Wôsa *mana wo derômarañ a wo pôni herbo bô tagare hende to hen a ta ta aji pelase kam. Aji kwôni wo herbe bô a tumô kirija kam pelasij hen na, ômpare tori hende

to hen, na toj mi mi kôba, dôrij yiri a.]

⁵ Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni wo ômpnare liri li elê tôre subu kibi marge yi ya men.

⁶ Jésu gili wo ôbi yi tôj hen iyônj men, ôbi hôñ wo gawra bi wo hen ré ômijn elê kwône a men na, Jésu kôli iyônj ba: «Ju gey berarê ba?»

⁷ Ôbi ômpnare bi wo hen uwôli sara iyônj ba: «Kelma, kirija kam pelasin na, kwôni wo ré ayen uwôl bô tagare a nap, an kirija en masa bi ené kurij bô a, menba, ôbi ômpnare wo dângi kurij bô a tumôn nij.»

⁸ Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Hena ta ay jaare tom ôrij.»

⁹ Kirij bay ka hen na, ôbi berare an ay jaare tori ôrij. Na nap sa *sa merê ta,

¹⁰ menba, bay sa Jubjnê kôli iyônj ba: «Na sa sa merê ta, dîba ré jeré ayê kwoy wom né.»

¹¹ Menba, ôbi uwôlji sara iyônj ba: «Kwo beraren hen kôlen iyônj ba: <Ay kwoy wom ju ôrij.» »

¹² Menba, bay engereri iyônj ba: «Na i bi a kôlem: <Ay kwoy wom ju ôrij hen ba?» »

¹³ Nijba, ôbi hôñ kwôni wo kôli kwôlê bi wo hen né, wôsa Jésu kay perê bijé ka kwôni ka dëbe ya hen.

¹⁴ Cêgê menba, Jésu uwopni derô haba wo *iyéy Emen a, menba, kôli iyônj ba: «Ju berare nij nijba, ju hô li têrij ré nij wô wo anga dê ka hen, maa hô lêm sôj.»

¹⁵ Menba, gawra bi wo hen, ô kôlin bay sa Jubjnê iyônj ba, ré na Jésu a na ré berarêri hen.

¹⁶ Na ôbi á, Jubjnê ré woge Jésu wôsa ôbi ré berare gawra nap sa merê ta.

¹⁷ Nijba, Jésu kôlji iyônj ba: «Iban na li jé an ôbi li na hen iyônj yôôd. An nôbi kôba, en li hen iyônj men.»

¹⁸ Na wô ôbi wo hen, aja bay sa Jubjnê ré woge daman a ciré deréri wô wo ôbi ré dage sa tôô to gengin sa sa merê ta hen mera ré ninba, wô wo ôbi ré uwôge Emen Ibari men,

ôbi ré li yiri diré na Emen iyônj a men.

Emen bij Kemari Jésu tôô sa are kêm a

¹⁹ Jésu hô kôlji iyônj ba: «Na kelêngé na tu kwôlê: Kema na nêmê lê ani kani sa kibri ré, nijba, ôbi li na anga ôbi gel yi Ibari a men, na anga Ibari li kêm hen, na bay a, ôbi ré li hen men.

²⁰ Wôsa Baba Emen gey Kemari ana ré gili anga ôbi li hen kêm men, ôbi a hô gili ka dami dê ka ken gel hen a men, an bi tununge ré ge kay daman a.

²¹ Mega Baba Emen béér bijé ka ma an biji bay mô tu gen hen na, Kemari kôba, a bij i i wo bôri gey na, ôbi a biri merê tu gen men.

²² Ôbi a, Baba Emen ba, ré jô kwôlê sa kwôni a ré, nijba, ôbi day tôô ton jerê kwôlê kêm bij Kemari kôbri a.

²³ An bi bijé ré ay kibi Kema môj kwo bay ayij kibi Ibari hen iyônj men. Wôsa kwôni wo ay kibi Kema ré ba, Ibari wo jori hen kôba ôbi ay kibri ré a men.»

²⁴ «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen: kwôni wo toy kwôlê wujê, an bi bôri sa kwo joon a hen na, ôbi a merê nap kwini men, ôbi a erê kini jerê kwôlê a ré nij a men, nijba, ôbi yi mega kwôni wo na ma iyônj, an haw hen ôbi mô tu gen.

²⁵ Na tu kwôlê a ené kelêngé hen: wulê nêm nij wo bijé ka ma a toyé tôô Kema Emen an ka toy tôri hen na, bay a merê tu gen.

²⁶ Mega wo Iba Kema na hanê merê tu gen hen iyônj na, Kemari kôba, ôbi biri yi hanê merê tu gen men.

²⁷ Men, ôbi biri tôô bi ré jôrij kwôlê sa bijé a men, wôsa ôbi na *Kema Gawra.

²⁸ Bi kwôlê wo en kelêngé hen li tununge ge kay ré, wôsa kirija wulêri nêm na, bijé ka ma ma hen a toyé tôri.

²⁹ Menba, bay a jê sé kampê. An kaj bay lê derê hen na, bay a jê sé

kampê wô merê tu gen men, kaj bay lê habrê ba, bay a jê sé kampê bi bay ré jô kwôlê sarji a men.»

Bijné ka dô kwôli Jésu

³⁰ «Ani ka en nêm lê sa keben ba, naj. En jô kwôlê sa bijné a na naj kwôlo Emen kôlen hen. Ap jerê kwôlê wujê bi wo hen, na naj geréri wôsa en woge na bô geyé wujê ré, ninba, bô geyé wo kwo joon hen di.

³¹ Hena ré na nôbi a derê kwôlen naj keben wujê ba, ka bê bôrnge san a ré.

³² Nijba, kwôni wo dângi wo dô kwôlen hen ya, ap en hôñ wo kwôlen wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri.

³³ Ken jé yi Ja a ap kwôlo ôbi dô gengin san hen na, na kwôlê woj tiri.

³⁴ Kujê nôbi ba, na gawra a derê kwôlen ré, ninba, en kôl kwôli Ja hen iyôj bi kené uwônjin gelê.

³⁵ Ja na yi môt tare top tô depere to berare kirij, ap na ken li yi derê sem wô kirij ka perangi bay ka hen.

³⁶ Nijba, nôbi ba, ôbi derê kwôlen ya, ap kwôlen bi wo ôbi dô hen na, damañ gôlij kwo Ja ap, wôsa anga en li hen na, na Iban a ben a ené li hen, ap na bay a derê kwôlen men, gel wo Iban a ré joon hen a men.

³⁷ Men, Iban bi wo joon hen na, ôbi naj yiri dô kwôlen, ninba, ken toy tôri ré men, ken gili ré a men.

³⁸ Kwôlê wori yi bôrnge a ré, wôsa ken bi bôrnge sa kwo ôbi jori hen né.

³⁹ Mén, ken dêñse men, kôbe tô magtubu to Emen a men, wôsa ken erem mega ré na sa kebre aja kené môrij naj kununge hen. Ap na magtubu hende to hen, a na hende derê kwôlen.

⁴⁰ Bi wo hen, kôba, ken kaj era yen a bi kené mô naj kununge.»

⁴¹ «Hini emê wujê na, hena na ligi gawrê a ré.

⁴² Nijba, en henênge men, en hôñ wo geyé Emen na, ré naj bôrnge a men.

⁴³ En era naj hini Iban menba, ken kajen, ninba, kwo era sa kibri wori menba, na ôbi a kené geyri di men.

⁴⁴ Kenbay ka ken gey ayip kibi yernge diba, ken woge ayê kibi wo hena ligi Emen a mera ré hen, menba, ka lê iyen a kené bê bôrnge san a ba?

⁴⁵ Ma ka ermé yan ba, ené ulênge kwôlê sarngé a tumô Iban a. Nijba, ôbi ulênge kwôlê sarngé a ba, na *Moyis wo ken di bôrnge sari a hen di.

⁴⁶ Wôsa hena, na kené bi bôrnge sa Moyis a ba, ré kené bê bôrnge san a men, wôsa ôbi na li magtubu to kôl kwôlen.

⁴⁷ Nijba, hena kené bi bôrnge sa magtubu to Moyis a ré ba, ka lê iyen a kené bê bôrnge sa kwôlê wujê a ba?»

6

Jésu bijé bijné ka kwôni emê
(Mt 14: 13-21, Mk 6: 30-44, Lk 9: 10-17)

¹ Cégi kwôlo Jésu kôl hen menba, ôbi ô si cégi cér wo Galilé wo bay uwôgere Tibériyad hen.

² Bijné kwône kôbe tôri wôsa bay gel gînê wo ôbi li sa bijné kaj bay ômpare a hen.

³ Menba, Jésu naj bay tôri d'ayji ô merê sa keram a.

⁴ Wulê bi wo hen na, sa lê geserê *Pak wo Jubnjê hen kôba, baa da men.

⁵ Menba, kirija Jésu ay tiri ta menba, gel kwônê bijné ka era ligiri a hen, menba, ôbi engerij Pilip iyôj ba: «Naa erê kelé mapa na yôj a a nana bijé bijné bay ka hen ré ôm ba?»

⁶ Ôbi kôl hen iyôj, bi diré hôniç kwôlo bô Pilip a. Wôsa Jésu hôñ anga da lê njî.

⁷ Menba, Pilip uwôli sara iyôj ba: «Bi i ba ré uwôj dê dê ôm na, hena nana kel mapa na tu *déniyé arew wôô kôba, a yêji ba ya.»

⁸ Menba, ôbi tô Jésu wo pôni wo bay uwôgeri André woj yêni Simô Piyêr hen kôli iyôj ba:

9 «Kema wo pôni ôrij nap mapa bay wo bay li nap ôrj* men kuyê wôô nà ya a men, njnba, kwônê bijné ka hen ba, mapa wo bay nap kuyê ka wôô hen, a liji mi ba?»

10 Menba, Jésu kôl iyônj ba: «Binjeji bi bay mô tònj.» Kalmê yi gaj kirijn bay ka hen.

Bay mô tònj aji bay kêm na imjnê dubu bay.

11 Menba, Jésu pô mapa bi wo hen, aji kirijn lijn Emen dosé menba, céjé bijné bay ka hen men, ôbi pô kuyê lijn mega ôbi wo hen iyônj aji céji a sara mega wo bôrji gey.

12 Kirijn bijné bay ka hen uyirêji njn, menba, Jésu kôlij bay tòri iyônj ba: «Perênge tò mapa wo baa hen cfiba, ken ci mène aji né.»

13 Menba, bay tòri dayrê tò mapa wo bay hen gwanê môj kibi wôô.

14 Kirijn bijné gel gijnê wo Jésu li hen iyônj menba, bay kôl iyônj ba: «Gawra wo hen na, *ôbi kibi Emen wo Emen kôl ré sa sa terare a nà, bi na tiri.»

15 Jésu hôñ wo bay ré sa dôri ereñ wô biri kenare hen iyônj menba, ôbi dô yiri pini hô sa keram a.

Jésu ô sa kam a

(Mt 14: 22-33, Mk 6: 45-52)

16 Kirijn kirijn yi burgem menba, bay tòri ôrji kibi cér a.

17 Bay d'ay bô bato a ciré erê tera Kapêrnayôm a. Kirijn yoy njn menba, Jésu sa uwonji ré tò tò.

18 Menba, kal wo dami ge aji mêtôrjî damañ.

19 Kirijn bay tò Jésu jubu bato nêm kilomêter jii ley menba, bay gel Jésu era sa kam a aji sa da kwarji a menba, harê liji damañ.

20 Menba, Jésu kôlji iyônj ba: «Harênge ré, na nôbi.»

21 Bay gey ciré ayêri bô bato a njnba, bay bijn kirijn ka bay ca erê ya hen, jigê mera.

Jésu na kwô woj merê tu gen

* 6:9 6: 9 Ôrj ná, na kaw ka yi mega gêmê iyônj.

22 Wulê pôn cêgê menba, kirijn kwônê bijné ka baa cêgi cér a hen, gel wo bato ré baa pôn aji bay tò Jésu ré ay ôrij na piniji aji Jésu ré d'ay nap ci ré.

23 Bay gel kwônê bato to d'angji wo hena si Tibériyad sa d'ubu da nap kirijn ka Jésu henaç pôrij mapa aji lijn Emen dosé pa dema ré biji ôm tò hen.

24 Kirijn bay gel wo Jésu nap bay tòri napji menba, bay d'ayji bô kwônê bato bi wo hen a aji ôrji Kapêrnayôm ciré ô wogé Jésu.

25 Kirijn bay uwonji cêgi cér a menba, bay kôli iyônj ba: «*Rabi, ju sa nà ná kirijn ka yônj ba?»

26 Menba, Jésu uwôlji sara iyônj ba: «Na kelêngge na tu kwôlê, ken wogen na wô gijnê wo ken gel en li hen né njnba, na wô mapa wo na ken ôm uyirê hen ci.»

27 Lêngge jé na wô aنجaj emê ka kiya a uyê hen né njnba, ken li jé wô ka a yé yôd aji a lê aji ka merê nap kununge a men hen ci. Aňgaj emê bay ka hen na, na nôbi *Kema Gawra a bénge. Wôsa na Ibarna Emen a ben tôô hende to hen bi ené lijn hen iyônj.»

28 Menba, bijné bay ka hen engerij Jésu iyônj ba: «Na ba, njna lê iyen a niné lê aňga Emen gey niné li hen ba?»

29 Menba, Jésu uwôlji sara iyônj ba: «Jé wo Emen gey bi wo hen na, na wo kené bi bôrjge sa kwo ôbi jori a hen.»

30 Menba, bay kôli iyônj ba: «Aňgaj gijnê kaj gelé ka yônj a jerê lê bénî bi niné gel aji bi niné bijn bôrni sam a ba?»

31 Môjnérni na ôm aňgaj emê ka bay uwôgeri *man ka na hena derômaraj a derô gwôlê hen, mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyônj ba: «Ôbi na biji emê wo hena derômaraj a bay na ôm.»

32 Menba, Jésu kôlji iyônj ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngge hen: *Moyis

6:31 6: 31 Sé nô 16: 15, Kurônj kibé 78: 24

a na bénge emê bi wo na hena derômaran a hen né, nijnba, nà ná Iban a na bénge emê woj tiri bi wo hena derômaran a hen dî.»

³³ Wôsa emê wo Emen na, na kwo hena derômaran a aj ôbi a lê a bijné ré mô tu gej hen.

³⁴ Menba, bijné bay ka hen uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma, béni emê bi wo hen kwôy kwôy.»

³⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na nôbi, a na emê woj merê tu gen bi wo hen, aj kwôni wo era yen a ba, kurôŋ a liri ré nij men, kwo bi bôri san a ba, kam a diri ré nij a men.

³⁶ Nijnba, ré ené kelêŋge ken gelen naj turŋge hen nij, kôba, ken kaj bê bôrŋge san a a men.

³⁷ Bijné kêm ka Iban ben hen na, a era legen a men, kwôni wo era legen a ba, na dagêri nô ré a men.

³⁸ Wôsa en hena derômaran a era sa terare a, na wô lê bô geyé wujê ré, nijnba, bô geyé wo kwo joon hen dî.

³⁹ Bô geyé wo kwo joon bi wo hen na, na bi ené gem ka ôbi ben hen dô, diba, ené dî pôn iyôŋ kôba, ré kay ré men, bi ené biji ré ji si kampê Wulê woj jerê kwôlê a a men.

⁴⁰ Bô geyé wo Iban na, na wo i i wo ré gel Kemari aj bi bôri sari a na, ré mô naj kwini men, bi ené sa biri ré ji si kampê Wulê woj jerê kwôlê a a men.»

⁴¹ Sa kwôlo Jésu na kôl hen Jubjnê kôl perérji a kôl iyôŋ ba: «Ena emê wo hena derômaran a hen.»

⁴² Menba, bay kôl iyôŋ ba: «Ôbi a na Jésu woj kema Josêp na ré ba? Men, nana hôñ ibari naj yori a men ré ba? Menba, ôbi uwôŋ na yôŋ a ré kôl iyôŋ ba: <Ena emê woj merê tu gen wo hena derômaran a hen ba?»

⁴³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Namninge perérŋge a ré.

⁴⁴ Hena Iban wo joon hen, ré wuro kwôni ben ré na, ôbi nêm wo a era ujen sa kibri ré, aj nôbi, na sa biri jê sé kampê Wulê woj jerê kwôlê a.

⁴⁵ Bay kibi Emen na li bô magtubu a kôl iyôŋ ba: <Bijné kêm na, Emen a sa geléji kwôlê.» Aj kwo sa toy kwôlô Iban aj bi bôri sara hen na, a era ujen.

⁴⁶ Kwôni wo sa terare a nà wo gel Emen naj tiri ba, naj tô, nijnba, na kwo hena ligi Emen a hen a gelé Ibarna Emen dî.

⁴⁷ Na kelêŋge na tu kwôlê: kwôni wo bi bôri san a na, a merê naj kwini.

⁴⁸ Nôbi a na emê woj merê tu gej.

⁴⁹ Môjnérŋge na ôm man derô gwôlê kôba, bay na ma.

⁵⁰ Nijnba, emê wo hena derômaran a hen bi a nà, aj i i wo ôm ba, a ma ré.

⁵¹ Ena emê woj merê tu gej wo hena derômaran a, aj hena kwôni ré ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naj kwini. Emê wo na bé hen na, na kurôŋgi yen wo na bé wô merê tu gen wo bijné sa terare a nà.»

⁵² Kwôlô Jésu kôl hen na, bay sa Jubjnê kôl perérji a kôl iyôŋ ba: «Ôbi a lê iyen a ré bêna kurôŋgi yiri nana emê ba?»

⁵³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Na kelêŋge na tu kwôlê: hena kené ôm kurôŋgi yen nôbi Kema Gawra ré men, ken yi kwôbreren ré a men na, ka merê tu gen woj tiri hen né.

⁵⁴ Kwôni wo ôm kurôŋgi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi a merê naj kwini, aj na sa biri jê sé kampê Wulê woj jerê kwôlê a.

⁵⁵ Wôsa kurôŋgi yen a na emê woj tiri woj emê men, kwôbreren na angaj yê kaj tiri kaj yê a men.

⁵⁶ Kwôni wo ôm kurôŋgi yen men, yi kwôbreren a men na, ôbi bij naj en men, nôbi kôba, na bij naj dî men.

⁵⁷ Mega Iban woj ôbi jonare mô gen hen iyôŋ na, nôbi kôba, na sa kibri aja ené môrij gej men hen. Ôbi a, kwôni wo ré ôm kurôŋgi yen ba, a merê tu gej wô keben men hen.

⁵⁸ Na emê wo hena derômaran a bi a nà, ôbi na mega kwo môjnérŋge

na ôm kôba, na man hen né. Nijnba, kwôni wo ôm emê bi wo hen na, ôbi a merê naj kwini.»

⁵⁹ Jésu gelij bijné kwôlê bi wo hen na *iyéy dajare a Kapérnayôm a.

Bay tô Jésu ka pôni dîri aji

⁶⁰ Bay tôri toy kwôlê bi wo hen menba, ka pôni kwône kôl iyônj ba: «Kwôlo ôm hen na, iyêre gaj hen ba, i a geyé ba?»

⁶¹ Jésu hôn wo bay tôri ré kôl kwôlê sa kwôlê bi wo hen a menba, ôbi kôlji iyônj ba: «Kwôlê bi wo hen mène bôrñge ba?»

⁶² A hen ba, hena kené sa gelen nôbi Kema Gawra hena hô kirij ka en na henaj ya hen ba, ka sa kelê iyej njij ba?

⁶³ Na Tunu toj hendi bô bôrê a na hendi bé merê tu gen diba, kurôngi yi nêm ani ré. Kwôlo ené kôl hen na, na kwôlê woj Tunu men, hende a bé merê tu gen a men.

⁶⁴ Nijnba, bijné ka pôni perêrñge a hen na, bi bôrji san a ré.» Jésu na kôl hen iyônj wôsa ôbi na hôn ka ré bê bôrji sari a ré hen men, kwo ré sa ayê sari hen a men njij.

⁶⁵ Menba, Jésu hô kôlji iyônj ba: «Na ôbi á, na ené kelêrñge iyônj ba: Hena Emen né biji kwôni geré ré ba, ôbi naj yiri a era bê bôri san a ré.»

⁶⁶ Kirij bay ka hen na, bay tôri ka pôni dô yirji yiri a aj.

⁶⁷ Menba, Jésu kôlij bay tôri ka môj kibi wôô hen iyônj ba: «A kenbay, kôba ka derê yerñge yen a aj men ba?»

⁶⁸ Menba, Simô Piyêr uwôli sara iyônj ba: «Kelma, njia erê uné na i men ba? Wôsa na jôbi pôn nêj a naj kwôlo a biji bijné merê wo naj kwini.»

⁶⁹ Nini bi bôrni sam a men, nini hôn wo jeré na Kwo yi naj jeñgêri wo Emen jori hen men.»

⁷⁰ Menba, Jésu uwôlji sara iyônj ba: «Na nôbi a terêrñge kenbay ka môj kibi wôô hen ré ba? Nijnba, kwo pôni perêrñge a hen na Sidan.»

⁷¹ Ôbi kôl hen iyônj na wô Judas Iskariyôt kema Simô, wôsa ôbi a na kwo perê bay tô Jésu ka môj kibi wôô hen wo a sa ayê sari.

7

Yênê Jésu kaj bê bôrji sari a

¹ Kirija Jésu iyêlij bay tôri kwôlê kô naj hen iyônj menba, ôbi ô gôr emê wo Galilé wôsa ôbi gey erê emê wo Judé a ré, wôsa bay sa Jubjnê woge wo ciré deréri.

² Wulê bi wo hen na, sa lê geserê wo Jubjnê wo bay uwôgeri kwoj iyéy gergé hen baa da.

³ Menba, yénêri kôli iyônj ba: «Hena ta, ju ô Judé aj bi bay tôm ô gelé are kêm ka ju li hen men.

⁴ Hena kwôni ré gey bi bijné ré hôni ba, a lê ani naj nalê ré, mega wo ju li anja gelij hen iyônj na, liji aj bi tu bijné gel.»

⁵ Yénêri kaj déjn déjn bay kôba, kaj bê bôrji sari a men.

⁶ Menba, Jésu kôlji iyônj ba: «Wulê wujê nôbi nêm ré tô, nijnba, kenbay ba, wulê kêm na kwo dôri.»

⁷ Kenbay ba, bijné a derêrñge ré, nijnba, nôbi ba, bay a dôren, wôsa en dô kwôli je lêreji wo habij hen ta.»

⁸ Kenbay ken ô lê geserê bi wo hen hanje, nijnba, nôbi ba, na erê ré, wôsa wulê wujê nêm ré tô.»

⁹ Kirija Jésu kôlji hen iyônj menba, ôbi ba, tôj Galilé.

Jésu ô kini lê geserê wo bay uwôgeri kwoj iyéy gergé hen

¹⁰ Kirija yénêri ôrji lê geserê bi wo hen njij, menba, Jésu ô men, nijnba, ôbi ô naj nalê diba, kwôni hôn né.

¹¹ Bay sa Jubjnê wogerí kini lê geserê bi wo hen a, aj enjgereji iyônj ba: «Ôbi yônj ba?»

¹² Bijné kôl kwôlê daman gengin sari aj ka pôni kôl iyônj ba: «Ôbi na gawra wo dôri» men, ka pôni kôl iyônj ba: «Ôbi na gawra wo habij wôsa ôbi bi bijné kay daman.»

¹³ Nijnba, kwôni wo ré kôl kwôli Jésu kañ ta ba, naj wôsa bay harin bay sa Jubjnê.

¹⁴ Kirjna bay li geserê kwôy sa bôb derôre a nijn menba, Jésu ô derô haba wo *iyéy Emen a ô gelij bijné are.

¹⁵ Derê kwôlê wori bi wo cfê kirij menba, bay sa Jubjnê kôl iyôŋ ba: «Ôbi dôyrê magtubu to Emen né menba, li iyen a ôbi ré hôñ tô to Emen hen iyôŋ ba?»

¹⁶ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Anja en gelij bijné hen na, na kañê ré, nijnba, na ka kwo joon hen dî.

¹⁷ Hena kwôni wo ré gey lê bô geyé wo Emen dema ré henê na ba, gelé aŋganê bay ka hen, ré na ka Emen laba, ené iyêl na sa keben di ba tô.

¹⁸ Kwôni wo kôl kwôlê sa kibri na, ôbi woge na hini emê wo gengijn sari nijnba, kwo woge hini emê wo kwo jori hen na, na ôbi a kelê kwôlê woj tiri. Kwôni bi wo iyôŋgi hen na, na ôbi lê aŋgan lamê tu kirij né.

¹⁹ *Moyis na bêŋge tôô nijnba, kwôni na bi kwôlê sa tôô hende to hen a ré, menba, wô mi a kené gey kené deren ba?»

²⁰ Menba, kwônê bijné uwôlji sara iyôŋ ba: «Ba, ju yé? I a geyé diré derem ba?»

²¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «En li gjinê na pôn tô naj *sa merê ta menba, tununge ge kay mera ba?

²² Moyis na bêŋge tôô toj walê keŋ. Ôbi a, hena ré na naj sa merê ta, a wulê woj walij gawra keŋ ré nêm ba, ken wali keŋ hen. (Tiri wori ba, tôô hende to hen, hena na yi Moyis a ré, nijnba, hena na yi môñérnge a dî.)

²³ Hena kené walij kema wo dê keŋ naj sa merê ta bi tôô to Moyis ré dagin ré ba, wô mi a kené dî bôrñge tarêŋge san a, kirjna en berare yi gawra yôd sa merê ta a ba?

²⁴ Jerêŋge kwôlê naj kini diba, ken jô kwôlê woj bôd a tôj hen né.»

Jésu na Krist, kwo Emen dôri hen bi ba?

²⁵ Biné ka pôni ka Jérusalêm kôl iyôŋ ba: «Na gawra wo bay wogeri ciré deréri bi a na ré ba?»

²⁶ Ôbi iyêl cibij tu wolé hen iyôŋ menba, bay kôl kwôlê wôni ré, wô mi ba? Na ba, kilmérna hôñ wo ôbi ré na *Krist, kwo Emen dôri hen nijn ba?

²⁷ Wôsa gawra wo hen na, nana hôñ kirij ka ôbi henaj ya hen, nijnba, kirjna Krist, kwo Emen dôri hen a sa na, kwôni a henê kirij ka ôbi henaj ya hen né.»

²⁸ Menba, Jésu gelij bijné kwôlê derô haba wo iyéy Emen a aj iyêl kañ ta kôl iyôŋ ba: «Ken hôñ kirij ka en henaj ya hen dô men, ken hônen a men, en era na sa keben né, nijnba, kwo joon hen na, na gawra woj ôbi bôô pôn nijnba, ken hôni ré.

²⁹ Nijnba, nôbi ba, en hôni wôsa en hena na ligiri a, aj na ôbi a joon hen.»

³⁰ Bay woge ciré beréri nijnba, bay nêm beréri ré, wôsa wulê woj beréri nêm ré tô.

³¹ Biné kwône bi bôrji sari a aj bay kôl iyôŋ ba: «Kirjna Krist, kwo Emen dôri hen a sa sa ba, ôbi a lê gjinê dê kwo gawra hen ba?»

³² Kirjna *Parisinjêñê toy kwôlo bijné kôl gengijn sa Jésu hen, menba, damné kañ bay bê kwôbe naj Parisinjêñê já bay gemé iyéy merê ré ô berori eran.

³³ Jésu kôl iyôŋ ba: «Na merê naj ken sem a, dema ené herê ligi kwo joon a hen tô.

³⁴ Aj ka sa wogen nijnba, ka ujen né, wôsa ka nêmê bijn kirij ka na môrijn ya hen né.»

³⁵ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Jubjnê kôl kôl iyôŋ ba: «Kirij ka yôŋ a ôbi ré erê ya a nana uwopni ré ba? Ôbi a erê ujé na Jubjnê ka userij sa iyé Grêkjê hen aj a erê gelij Grêkjê are dê.»

³⁶ Bô kwôlo ôbi kôl iyôŋ ba: «Ka sa wogen nijnba, ka ujen né, wôsa ka nêmê bijn kirij ka na môrijn ya hen né hen ba, na iyen ba?»

Hanê kam ka bijn bijné gelê

³⁷ Gerné wulê lê geserê wo na wulê wo dami hen na, Jésu hena debu ta aŋ iyél kaj a ta kôl iyôn ba: «Hena kwôni wo kam ré diri ba, bi era upen aŋ sa yi kam ka na biri hen.

³⁸ Kwôni wo bi bôri san a ba, hanê kam kaj gelê a geré bôri a, mega wo magtubu to Emen kôlij hen iyôn.»

³⁹ Jésu kôl hen iyôn gengij na sa Tunu to ka bi bôrji sari a hen ré sa upé, wôsa Tunu hende to hen na bij ré tô, wôsa Jésu uwôj dampare tori ré tô.

Karinare yi perê bijé wô sa Jésu

⁴⁰ Bijné toy kwôlo ôbi kôl hen menba, bay kôl iyôn ba: «Gawra wo hen, na *ôbi kibi Emen wo nana mô gemni bi tiri.»

⁴¹ Men, ka pôni kôl iyôn ba: «Na Krist, kwo Emen dôri hen» men, ka pôni kôl iyôn ba: «Krist, kwo Emen dôri hen bi a hena na Galilé men ba? En en.»

⁴² Magtubu to Emen kôl ôbi réé hena na tô môj wo kelma Dabid a men, sa iyé kelma Dabid to bay uwôgere Bêteléhêm hen a men ré ba?»

⁴³ Menba, bijé karin sa kibi Jésu.

⁴⁴ Ka pôni perê gey ciré beréri ninba, kwôni biri ré tô.

Bô denjelé wo damné ka Jubjnê

⁴⁵ Kirinja bay gemé iyéy Emen hen bulo hera menba, damné kaj bay bê kwôbe naj Parisinjêne engeriji iyôn ba: «Wô mi a kené burori ré ba?»

⁴⁶ Menba, bay uwôlji sara iyôn ba: «Nini gel gawra wo iyél môj kwo hen sa pôn né.»

⁴⁷ Parisinjêne kôlji iyôn ba: «Ken bay kôba, ken dô bay lamanje men ba?»

⁴⁸ Ken gelo dami wona wôni ley, *Parisinjê ley ba bôrji sari a men ba?

⁴⁹ Kwônê bijé bay ka hen na, bay hôñ tôô to Moyis dô ré, aŋ tômê bu sarji.»

⁵⁰ Parisinjê wo pôni wo bay uwôgeri Nikwodêm wo na era sa

uwôj Jésu yoyre hen kôlij megêri iyôn ba:

⁵¹ «Tôô tona jôô wo nana bu gawra naj kwôlê pa dema ôbi ré dô kwôli anga ôbi li hen tô.»

⁵² Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Jôbi ju na kwo Galilé men ba? Kôbe bô magtubu to Emen a aŋ já gelé wo ôbi kibi Emen wôni ré hena Galilé ré kwôy.» [

⁵³ Menba, i i kôba hô ijn ijn.

8

Iyore to bay bure sa wônjipare top têrij a

¹ Kirinja i i kôba, ô ijn nij menba, Jésu ô sa Keram wo Olibiyé.

² Tô kirin cud menba, ôbi bul hô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bijé kêm uso da ligiri a. Ôbi mô tôj aŋ dôrji kwôlê.

³ Menba, *bay derê tô tôô to Emen naj *Parisinjêne eraj naj iyore to bay jerare sa wônjipare top têrij hen. Aŋ bay dere dêbe tumô bijé kêm.

⁴ Menba, bay kôlij Jésu iyôn ba: «*Rabi, iyore to nà ná, nini jerare sa wônjipare ton têrij a.

⁵ Tôô to *Moyis na kelêni mega wo yébé bay ka iyôngi hen na, bi niné gôbiji derép naj jerew. Nijba, kwom jôbi ba, ju kôl iyej ba?»

⁶ Bay engereri hen iyôn bi ciré sélijni bi ciré dîj kwôlê sari a. Nijba, Jésu he sari tôj aŋ dî ani terare naj kema kôbri.

⁷ Mega wo bay engereri têê kwône hen iyôn menba, Jésu dô sari ta, aŋ kôlji iyôn ba: «Bi kwôni wo perêrjé a hen wo li têrij ré ba, ay jerew uwôlinj iyore hende to hen tumô na gelé.»

⁸ Menba, ôbi hô he sari tôj aŋ dî ani terare a.

⁹ Kirinja bay toy hen iyôn menba, bôrji dôyrêji aŋ bay nal pôn pôn ô, ayin tôri sa surjê a kwôy sa sa kaj kamrê. Menba, Jésu naj iyore

hende to ré d'ebu derôrji a hen a baji mera.

¹⁰ Kirina Jésu dô sari ta ap gel na iyore hende to hen a d'ebé baa hen mera menba, ôbi kôle iyôŋ ba: «Bay ô yôŋ ba? Kwôni jô kwôlê wôni sarê ré ba?»

¹¹ Menba, hende uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma, kwôni jô kwôlê wôni san a ré.» Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Nôbi kôba, en biré naj kwôlê ré men, ô harê nij, nijba, mu hô li têrij ré nij.»]

Jésu na kirijn ka perangi ka sa terare a nà

¹² Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Ena kirijn ka perangi ka sa terare a nà. Kwôni wo era tôn a ba, a erê kirijn ka hendi a ré nij, nijba, ôbi a uné kirijn ka perangi ka a biri ôbi a merê tu gen hen.»

¹³ Sa kwôlo ôbi kôl hen menba, Parisinjêñê kôli iyôŋ ba: «Ju dô kwôlem naj kem hen na, kwôlê wom bi wo hen na tiri ré.»

¹⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Hena ené dô kwôlê wupê naj keben kôba, na tu kwôlê wôsa en hôñ kirijn ka en henaj ya men, ka na ôrij ya hen a men, nijba, kenbay ken hôñ kirijn ka en henaj ya hen né men, ka na ôrij ya hen né a men.

¹⁵ Kenbay ba, jerê kwôlê wonge na mega gawrê jôrij hen iyôŋ nijba, nôbi en jô kwôlê sa kwôni a ré.

¹⁶ A hena ené jô kwôlê sa kwôni a ba, jerê kwôlê wupê bi wo hen na, bijn naj tu kwôlê wôsa ena penen ré, nijba, Iban wo joon hen na naj en.

¹⁷ Men lij bô magtubu tôô tonje a kôl iyôŋ ba: «Hena bijné wôô ré dô kwôli kwôni na, na tu kwôlê a bay ré kôl hen.»

¹⁸ En dô kwôlen naj keben men, Iban wo joon hen kôba, dô kwôlen a men.»

¹⁹ Menba, bay kôli iyôŋ ba: «A Ibam bi yôŋ ba?» Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Ken hônen ré men, ken hôñ Iban ré a men. Hena kené hônen ba, ka henê Iban men.»

²⁰ Jésu kôlji kwôlê bi wo hen, na kirijn ôbi gelij bijné are bô iyéy Emen a kwa kirijn ka kini bê gursu yij ya hen nijba, kwôni pôn iyôŋ kôba, biri ré wôsa wulê wori nêm ré tô.

Ka nêmê erê kirijn ka na erê ya hen né

²¹ Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Na erê ap ka wogen ap ka maji tô têrij tonje a. Ka nêmê erê kirijn ka na erê ya hen né.»

²² Sa kwôlê bi wo hen a na, damné ka Jubjnê kôl iyôŋ ba: «Ôbi a deré yiri naj kôbri a ré kôl iyôŋ ba: ka nêmê erê kirijn ka na erê ya ré hen ba?»

²³ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kena ka tôj nà, nijba, nôbi ena kwo ta. Ken ô tô anga sa terare a nà, nijba, nôbi ba, en ô tô anga sa terare nà ré.

²⁴ Na ôbi á, ré ené kelêngé kené ma tô têrij tonje a hen, wôsa hena kené bi bôrnge sa kwo en kôl ené na ôbi hen ré ba, ka ma tô têrij tonje a.»

²⁵ Bay engereri iyôŋ ba: «Ju na i ba?» Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Ôbi a ré ené kelêngé tumô nij.»

²⁶ Kwôlo ré ené kelê men, jerê men gengin sarnge na, yi daman nijba, kwo joon hen na, kôl na tu kwôlê ap na kwôlo en toya kibri a a ené kôlij bijné ka sa terare a nà hen.»

²⁷ Nijba, bay hôñ wo ré gengin na sa Ibari a ôbi ré kôlji hen né.

²⁸ Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Wulê wo ka sa dén nôbi *Kema Gawra ta sa gurô tagelê hen dema kené henê kwo en kôl ené na ôbi hen, ené li ani kani sa keben ré nijba, ré na anga Iban na ré gelen hen a ené kôl kwôlihen ci.»

²⁹ Ôbi wo na joon hen, na naj en diba, ôbi dén an né, wôsa en li na anga bôri ôbi gey hen.»

³⁰ Jésu iyêl hen iyôŋ menba, bijné kwône bi bôrji sari a.

Kwôngê Abraham kan tiri

³¹ Menba, ôbi kôlij Jubnjê ka bi bôrji sari a hen iyôj ba: «Hena kené gem kwôlê wujê bôrnge a na, kena bay tôn tiri.

³² Men, ka henê tu kwôlê men, tu kwôlê bi wo hen a derênge bô lemnare a a men.»

³³ Menba, bay uwôli sara iyôj ba: «Nibay nina kwôngê *Abraham men, kwôni na lêni lemnare ré a men, menba, wô mi a jeré kôl iyôj ba: <Ka merê sarnge senge ba?> »

³⁴ Menba, Jésu hô uwôlji sara iyôj ba: «Na kelênge na tu kwôlê, hena kwôni ré ay yiri bij têrij na, ôbi na lema wore.

³⁵ Lema a merê bô ira kwôy ré, ninba, kema iyére a merê ya kwôy dî.

³⁶ Hena nôbi Kema Gawra ené derênge bô lemnare to têrij a ba, ka merê sarnge senge tiri a men.

³⁷ En hôñ wo kené na kwôngê Abraham a men, ninba, ken gey bi kené deren wôsa ken gey kwôlê wujê ré.

³⁸ Nôbi en kôl na kwôli aنجa en gel yi Iban a, ninba, kenbay ken li na aنجa na toy kwôlji kibi ibarenge a.»

³⁹ Menba, bay uwôli sara iyôj ba: «Nibay ibarni na Abraham.» Ninba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Hena henaŋ kené na kam Abraham ba, henaŋ kené lê aنجa Abraham na li hen dî.

⁴⁰ Haw hen ken gey kené deren nôbi woj ôbi kelênge tu kwôlê wo en toy kibi Emen a hen, ninba, Abraham wo na ibarenge bi hen na, na li hen iyôj né.

⁴¹ Kenbay ken li na aنجa ibarenge na li.» Menba, bay kôli iyôj ba: «Nibay nija lamnajê ré, wôsa Emen pôñ nêj hari a na Ibarni.»

⁴² Menba, Jésu kôlji iyôj ba: «Hena Emen henaŋ a ré na Ibarenge na, henaŋ kené geyen, wôsa en hena na ligi Emen a a ené sa hen men, en era na sa keben ré, ninba, na ôbi a joon hen a men.

⁴³ Menba, wô mi a kené hôñ bô kwôlê wujê ré ba? Wôsa ken nêm toyé kwôlê wujê ré.

⁴⁴ Ibarenge na Sidan aj ken gey lê na aنجa bô ibarenge gey hen. Ôbi na na ôbi deré temare ca tumô yen men, na ôbi benare a men diba kwôlê woj tiri naj yiri a. Kirinja ôbi gey lê benare na, ôbi kôl kwôlê naj sa yiri, wôsa ôbi na ôbi lê benare men, ôbi na iba benare a men.

⁴⁵ Nijba, na wô wo en kôl tu kwôlê hen aja kené kan bê bôrnge sara hen.

⁴⁶ I a perêrnge a hen a gelé wo ené li têrij ba? A hena ené kôl na tu kwôlê ba, wô mi a kené kan bê bôrnge san a ba?

⁴⁷ Kwôni wo na kwo Emen na, toy kwôlo Emen kôl hen, ninba, kenbay ken toy ré, wôsa kena ka Emen né.»

⁴⁸ Menba, Jubnjê uwôlji sara iyôj ba: «Kwôlo na nini kôl jeré na gawra wo Samari men, tunu to habij ré yi bôm a a men hen na, na na benare ré.»

⁴⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Tunu to habij yi bôm a ré, ninba, en ay na kibi Iban menba, ken ay keben né.

⁵⁰ En woge na hini emê wujê ré, ninba, ôbi a wogé hini emê wo gengijn san men, ôbi jerê kwôlê a men na, hen ya.

⁵¹ Na tu kwôlê a ené kelênge hen: kwôni wo gem kwôlê wujê bôri a na, temare a deréri ré nij.»

⁵² Menba, Jubnjê kôli iyôj ba: «Haw hen nini hôñ wo tunu to habij ré yi bôm a nij. Wôsa *Abraham ma men, bay kibi Emen kôba maji a men, menba, jôbi ju kôl iyôj ba: <Hena kwôni ré gem kwôlê wujê ba, temare a deréri ré nij.»

⁵³ Jôbi ju na kwo dami dê Abraham wo na ma hen ba? Bay kibi Emen kôba, maji menba, jôbi ju li yem môj i iyôj ba?»

⁵⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Hena ené ay kibi yen ba, ayê kibi yi wujê bi wo hen na ani ré. Na Iban

wo ken kôl ré na Emen wonge hen a ayê keben.

⁵⁵ Ken hôni ré, ninba, nôbi ba, en hôni. Hena ené kôl ené hôni ré na, réé ené yé ôbi benare môt kenbay iyôŋ men, ninba, en hôni men, en gem kwôlê wori a men.

⁵⁶ Ibarenge Abraham na sê peré wo diré gelé wulê wujê bi wo hen. Ôbi na gel ap na li yi derê.»

⁵⁷ Menba, Jubnjê kôli iyôŋ ba: «Elêrem nêm tôre bay ré tô menba, na ju gel Abraham nj̄ ba?»

⁵⁸ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen: pa dema Abraham na ré yêŋ tô na, na en ya nj̄.»

⁵⁹ Kirjna bay toy hen iyôŋ menba, bay pô jerew ciré gôbijni menba, Jésu uwôbe ap séjn derô haba wo *iyéy Emen a ap ô.

9

Jésu berare gawra wo tiri na top bô yori a

¹ Wulê wo pôni Jésu ô tô geré menba, ôbi gel gawra wo pôni wo tiri na toj bô yori a.

² Menba, bay tôri engereri iyôŋ ba: «*Rabi, gawra wo nà ba, na wô kibi têrij tori laba to balêri a lê aja tiri ré tij bô yori a hen ba?»

³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Na wô sa têrij tori ré men, to balêri ré a men, ninba, tiri tij bi néé wo Emen ré gel yiri nô sari a.

⁴ Mega wo kirij ka peraŋgi baa nà tô hen na, bi na lêŋge jé wo kwo joon hen. Wôsa yoyre baa da nin ap kwôni a nêmê lê jé ré nj̄.

⁵ Mega wo en baa sa terare a nà tô hen na, ena kirij ka peraŋgi ka bijé ka sa terare a nà.»

⁶ Kirjna ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyôŋ kô nin menba, ôbi tebe kalê tôj ap bulônjij terare. Ôbi ay terare hende to ôbi bulôj hen ap li tu ôbi tu tij bi wo hen a.

⁷ Ap Jésu kôli iyôŋ ba: «Ô ju ô pelé tum bô kam tagare ka bay uwôgeji Silowé hen.» (Silowé bôri na ôbi jé.)

Ôbi ô pelé tiri bô kam tagare hende to hen menba, ôbi gel kirij dô ap bulo hera.

⁸ Bay kwari men, bijé ka na hôni tumô tumô môt ôbi uwôlê are hen na, bay kôl iyôŋ ba: «Kaman, na gawra wo na miirê uwôl are na hen né ba?»

⁹ Menba, ka pôni kôl ré na ôbi men, ka pôni kôl ré na kwôni wo gelij naj dî dî men. Menba, ôbi naj kibri kôlji iyôŋ ba: «Na nôbi.»

¹⁰ Menba, bay kôli iyôŋ ba: «Ju li iyen a jeré gel kirij hen iyôŋ ba?»

¹¹ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Gawra wo bay uwôgeri Jésu hen a bulônjê terare ap lén tun a, ap kôlen iyôŋ ba: <Ô ju ô pelé tum bô kam tagare to Silowé.» Menba, en ô pelé tun menba, en gel kirij mera.»

¹² Menba, bay hô engereri iyôŋ ba: «Gawra bi wo hen na yôŋ ba?» Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «En hône.»

Parisijêné engeren ôbi tu tij bi wo hen kwôlê

¹³ Menba, bay ôrij naj gawra bi wo tiri na tij ligi *Parisijêné.

¹⁴ Na na naj *sa merê ta a aja Jésu na ré bulôj terare li a tu gawra bi wo hen ap biri gel kirij hen.

¹⁵ Menba, Parisijêné kôba hô engereri men, ôbi ré li na iyen a ré gel kirij hen ba? Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ôbi bulôj terare lén tun a ap en ô pelé menba, en gel kirij mera.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Parisijêné ka pôni kôl iyôŋ ba: «Gawra wo hen na, hena na ligi Emen a ré, wôsa ôbi bi kwôlê sa sa merê ta a ré.» Men, ka pôni kôl iyôŋ ba: «Gawra woj ôbi têrij ba, a lê iyen a ré lêrê gijnê wo hen iyôŋ ba?» Menba, karijare yi perêrji a.

¹⁷ Menba, bay hô engere ôbi tu tij na iyôŋ ba: «Kirjna ôbi li ap ju gel kirij hen iyôŋ na, jôbi ba, na kwôli mi a jeré kôl gengij sari ba?» Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Ôbi na *ôbi kibi Emen.»

¹⁸ Bay sa Jubnê na wo ôbi na ré na ôbi tu tijn aja ré gel kirij hen iyôŋ né kwôy wo bay ô eraj naja baléri.

¹⁹ Menba, bay engereji iyôŋ ba: «Na kemarnge wo ken kôl tiri ré tijn bô yori a bi a nà ba? Menba, li iyen a ôbi ré gel kirij haw hen ba?»

²⁰ Menba, bay uwôlji sara iyôŋ ba: «Nini hôñ wo ré na kemarni men, nini hôñ wo tiri na ré tijn na bô yori a men.»

²¹ Nijba, ôbi li iyen a ré gel kirij ba, ba nini hôñ né. Men, i a lê a ôbi ré gel kirij hen ba, ba a men ba, nini hôñ ré nij. Engeréngéri, tiri sur nij hen na, ôbi a kelê kwôlo gengij sari.»

²² Na ôbi á, baléri ré kôl hen iyôŋ wôsa bay harij bay sa Jubnê wôsa bay na genge mega wo hena kwôni wo ré hôñ Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, bay réé dagéri bô *iyéy danare a.

²³ Na ôbi á, baléri ré kôl iyôŋ ba: «Tiri sur nij hen na, engeréngéri ôbi hen.»

²⁴ Parisinjêpê hô uwôgeji gawra bi wo tiri na tijn hen ajan kôli iyôŋ ba: «Kôl kwôlê woj tiri tumô Emen a wôsa nini hôñ wo gawra bi wo ju kôl ré berarem hen na, na ôbi têrij.»

²⁵ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Hena ôbi ré na ôbi têrij ba, en hôñ né, nijba, anja pôn ka en hôñ na, tumô ba, tun na tijn nijba, haw hen en gel kirij.»

²⁶ Menba, Parisinjêpê hô engereri iyôŋ ba: «Ôbi lêm na mi ba? Ôbi li na iyen a ré bôl tum hen ba?»

²⁷ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Ré ené kelêngé nij menba, kené toy ré wô mi ba? Wô mi a kené hô gey toyé a sôj ba? Kenbay kôba, ken gey yé bay tôri men ba?»

²⁸ Bay tiréri ajan kôl iyôŋ ba: «Jôbi a na ôbi tôri di terô, nibay nija bay tô *Moyis.

²⁹ Nini hôñ mega wo Emen na ré iyêl naja Moyis. Nijba, gawra wo nà ná, nini hôñ kirij ka ôbi henaj ya hen ré.»

³⁰ Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Kwôlo hen na, en hôñ né, ôbi li ajan en gel kirij hen na, ré kené henê kirij ka gawra bi wo hen henaj ya hen. Menba, ken hôñ kirij ka ôbi henaj ya hen né.»

³¹ Nana hôñ wo Emen ré toy uwôlê wo bay têrij ré hari nijba, hena kwôni ré biri kwôlê men, li anja ôbi gey hen a men na, na kwôni bi wo hen a ôbi ré toy uwôlê wori.

³² Wôsa nini toy tumô mega wo kwôni na ré bôl tu kwôni wo tijn bô yori a iyôŋ sa pôn né.

³³ Hena gawra bi wo hen ré hena na ligi Emen a ré na, ôbi ré nêmê lê ani ré kwôy.»

³⁴ Menba, Parisinjêpê kôli iyôŋ ba: «Ju yêñ bô têrij a menba, ju gey geléni are ba?» Menba, bay dageri bô iyéy danare a.

Bijé ka hôñ ciré na bay tu tijn né

³⁵ Kirijna Jésu toy wo bay ré dage gawra bi wo hen menba, ôbi ô upéri ajan kôli iyôŋ ba: «Ju bi bôm sa *Kema Gawra ba?»

³⁶ Menba, gawra bi wo hen uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma, ôbi na i a ené bê bôn sari a ba?»

³⁷ Jésu kôli iyôŋ ba: «Ju gili. Kwôni wo iyêl naja ju hen na, na ôbi.»

³⁸ Menba, ôbi kôlij Jésu iyôŋ ba: «Kelma, en bi bôn sam a.» Ajan ôbi cubu gubari tumôri a.

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «En era sa terare a nà ná wô jerê kwôlê ajan bi bay tu tijn ré gel kirij men, ka gel kirij hen ré hô gase yi bay tu tijn men.»

⁴⁰ Parisinjêpê ka pôni ka debu naja di hen toy kwôlê bi wo hen, ajan kôli iyôŋ ba: «Nibay kôba, nija bay tu tijn men ba?»

⁴¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Hena henaj turnge ré tijn na, henaj kwôlê têrij henaj né beré sarge ré. Nijba, haw hen wo ken kôl iyôŋ ba nini gel kirij, na ôbi a, kwôli têrij tonge ré bu sarge a baa ya hen.»

10

Gwosoy kwôlo gengin sa ôbi abê gamgê nap gamgê kari

¹ «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen: kwôni wo si si kibi geré wo iyéy gamgê ré, nijba, si si tu telare aja ré ô bô a na, na ôbi gemsare men, na bandi a men.

² Nijba, kwôni wo si si kibi geré ba, ôbi a na ôbi abê gamgê hen di.

³ Ôbi gemé kibi iyé gamgê hen bôl kibi iyére biri ap gamgê toy tôri hômen, ôbi uwôge ka na kari hen, naj heniji heniji ap ôbi sijn naj ci nô.

⁴ Kirija ôbi sijn naj gamgê kari bay ka hen kêm nô nij na, ôbi a derê tumôrji men, bay a erê tôri a a men, wôsa bay hômen tôri.

⁵ Gamgê bay ka hen ô tô kwôni wo dângi a ré, nijba, bay a geréri di wôsa bay hômen tôri ré.»

⁶ Jésu kôlji gwosoy kwôlê bi wo hen nijba, bay hômen kwôlo ôbi kôlji hen ré kwôy.

Jésu na ôbi abê gamgê wo dôri

⁷ Menba, Jésu hô kôlji iyônj ba: «Na tu kwôlê a ené kelêngé hen: en yi mega kibi geré wo iyéy gamgê iyônj.

⁸ Biné kêm ka na era tumôn hen na, na bay gemsare men, na bandi a men ap gamgê na toy tôrji ré.

⁹ Ena kibi geré. Hena kwôni ré si legen na, ôbi a upé gelê men, ôbi a era ira men, a sé men, ôbi a upé kalmê kaj emê ka lebé dô a men.

¹⁰ Ôbi gemsare ba era na wô gemsare men, derê temare men, ménê kirijn a men. Nijba, nôbi en era bi biné ré mô tu gej men, ré uwôjn terê kibi wo gay gay wo bô a hen a men.»

¹¹ «Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Ôbi abê gamgê wo dôri na, ay yiri ulép wô gamgê kari.

¹² Nijba, kwôni wo abe gamgê wô uwôprij gursu mera dîba na ôbi abérji ré men, gamgê kôba na kari ré a men hen na, kirija ôbi gel hej era menba, ôbi ge dîji ap, ap hejnê waserêji.

¹³ Ôbi li hen iyônj wôsa ôbi li je na wô uwôprij gursu mera, dîba, erem sa gamgê a ré.

¹⁴⁻¹⁵ Ena ôbi abê gamgê wo dôri. Mega wo Iban hônen men, nôbi kôba, en hôni men hen iyônj na, en hôni gamgê kanê men, bay kôba hônen men. En ay yen ulép wô sa gamgê kanê.

¹⁶ En ôrij naj gamgê ka pôni ka naj bô ira nà tô. Gamgê bay ka hen na, na erê eraj naj ci, ap bay a toyé tòn ap bay kêm a sa dañ kiniji pôn men, ôbi gemérji kôba, a pôn a men.»

¹⁷ «Iban geyen na wôsa en ay yen ulép dema ené sa upé hôrij tô hen.

¹⁸ Ap yen bi wo en ay ulép hen na, na kwôni a beren eren né, nijba, na nôbi a ayé bé naj bô geyé wunjê. En nêm dé yen bij temare men, en nêm derê yen kebre a a men. Na tôô Iban to kelan a ené li hen.»

¹⁹ Sa kwôlê bi wo ôbi kôl hen na, karijare hô yi perê Jubjnê.

²⁰ Ka pôni perê kwône kôl iyônj ba: «Tunu to habij bôri a men, na kubra a men, menba, wô mi a kené toy kwôlê kibri a ba?»

²¹ Men né, ka pôni kôl iyônj ba: «Kwôni wo tunu to habij bôri ba, a kelê kwôlê hen iyônj né men, tunu to habij ba, a belê tu ôbi tu tip ba men.»

Jubjnê kaj Jésu

²² Bay li geserê woj belê kibi *iyéy Emen Jérusalêm a kibi kelanê a.

²³ Menba, Jésu ô palê derô haba wo iyéy Emen a si tô pal wo uwôgeri ré na kwo Salomôn hen.

²⁴ Menba, Jubjnê sa mééri ta ap kôli iyônj ba: «Kirija yônj a jeré bé bôrnî kurijn tônj ba? Hena jeré na Krist, kwo Emen dôri hen ba, ju kelêni wañ ta nijna toyé.»

²⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyônj ba: «Na en kelêngé nijba, na ken kaj bê bôrnge sara. Wôsa arga en li naj hini Iban hen na, na bay a derê kwôlê.

²⁶ Nijba, ken bi bôrnge sara ré, wôsa kena gamgê kanê ré.

²⁷ Gamgê kajê na, toy tôn men, en hônji men, bay era tôn a a men.

²⁸ Men, nôbi en biji bay mô tu gen naj kwiniji men, bay a mênê ré yôd men, kwôni a dôrji kôben a ré a men.

²⁹ Iban bi wo na ben bijé bay ka hen na, gôlij sa are kêm aji kwôni nêm derêji kôbri a ré a men.

³⁰ Nibay naj Iban njna gawrê ka pôn.»

³¹ Menba, Jubjnê hô pô jerew ciré gôbij Jésu deré.

³² Menba, ôbi kôlji iyôj ba: «En li aŋga dôri ka hena yi Iban a kwône geléŋge ninba, na wô ka yôj pôn aja kené kena gôben deré kwôliji hen ba?»

³³ Menba, Jubjnê uwôli sara iyôj ba: «Na wô lê aŋga dôri a niné gôbem deré hen mera ré, ninba, wô tiiré wo ju tiiré Emen men, wô wo jôbi ju na gawra menba, ju li yem môm Emen iyôj a men hen.»

³⁴ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Lij bô magtubu tôô tonje a kôl Emen na ré kôl iyôj ba: <Kena emen men.»

³⁵ Nini hôn kwôlo magtubu to Emen ré kôl hen na, kwôni a mênê ré wôsa na biné bay ka bay na uwôl bérê kwôlê wori biji hen a, Emen ré uwôgeji emen men hen.

³⁶ Wôsa kujê nôbi ba, na Iban a dôren aji joon sa terare a menba, ken kôl ené tiiré na Emen wô kelê wo en kôl ené na Kema Emen hen.

³⁷ Hena ené li aŋga Iban li hen men né, ken bi bôrjge san a ré men.

³⁸ Nijba, hena ené li aŋga Iban li hen aja kené gey bê bôrjge san a ré na, ken bi bôrjge sa aŋga Iban li bay ka en li hen. Hen iyôj hari kôba, ken bi bôrjge sa are bay ka hen a bi ken hôn dô mega wo Iban ré bij nap en men, nôbi kôba, ené bij nap dî men.»

³⁹ Sa kwôlê bi wo hen a na, Jubjnê hô woge ciré beréri, ninba, ôbi si selay ô.

⁴⁰ Menba, Jésu hô ô cêgi cér wo Jurdê kirij ka Ja ôbi lê batêm na lij bijé batêm ya hen, aji ô merê ya.

⁴¹ Biné kwône era ligiri a aji kôl iyôj ba: «Ja ôbi lê batêm na li gijnê wôni pôn nêj iyôj né, ninba, kwôlo ôbi na kôl kêm gengin sa gawra bi wo hen na, na kwôlê woj tiri.»

⁴² Menba, kirij bay ka hen na, bijé kwône bi bôrji sari a.

11

Jésu bi Lajar ji si kamnê

¹ Gawra wo pôni bay uwôgeri Lajar mô Bétani a, ôbi ômij. Sa iyére hende to hen na, si Mari naj yêre Mart môtji ya.

² (Mari hende to hen na na, na to na wusij Kelma ider sa têri a men, na mô naj guseri sare men hen. Aji Lajar bi wo ômij hen na yêene.)

³ Si Mari naj Mart je kôlin Jésu iyôj ba: «Kelma, gel kwo ju geyri gaj hen ômij.»

⁴ Kirija Jésu toy hen iyôj menba, ôbi kôl iyôj ba: «Ômnare to hen na, na to a diri ré, ninba, na to a gelé hini emê wo Emen men, na to bay ayin kibi Kema Emen a men.»

⁵ Jésu gey Mari naj yêre Mart men, yêneji Lajar a men damanj.

⁶ Wulê bi wo ôbi toy wo Lajar ré ômij hen na, ôbi hô wôl sa wôô cêgê a, kirij ka ôbi môtji ya hen.

⁷ Menba, ôbi kôlin bay tôri iyôj ba: «Na herêŋge Judé.»

⁸ Menba, bay tôri kôli iyôj ba: «*Rabi, Jubjnê na gey ciré gôbem deré naj keram haw hen menba, já hô herê Judé sôj ba?»

⁹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Wulê pôn ba, na tare môj kibi wôô ré ba? Hena kwôni ré ô kirij tu tare ba, a hebirij né, wôsa ôbi gel kirij ka perangi ka sa terare a nà.»

¹⁰ Nijba, hena kwôni ré ô kirij yoyre na, ôbi a hebirij wôsa kirij ka perangi ka ôbi ré gelij kirij naj.»

¹¹ Cêgi kwôlê bi wo hen na, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Melajnnena Lajar yi kum, aj na erê engéri.»

¹² Menba, bay tôri kôlji iyôŋ ba: «Kelma, hena ôbi ré yi na kum ba, ôbi a berarê senge.»

¹³ Jésu kôlji na kwôlî temay Lajar ninba, bay kôl yaŋ ba ôbi ré kôlji na kwôlî kum.

¹⁴ Menba, Jésu kôlji waŋ a ta iyôŋ ba: «Lajar ma.»

¹⁵ Yen dôren gaj wô sarnge wô najê wo en naj kirij bay ka hen, wôsa ôbi wo hen a lê dema kené bê bôrnge san a. Na erêngé upnéri.»

¹⁶ Sa kwôlê bi wo hen a na, Tomas wo bay uwôgeri Kerma hen kôlin megéri bay tô Jésu ka baa hen iyôŋ ba: «Nabay kôba, na erêngé men. Hena ré temare hende kôba, na manje naj dî.»

¹⁷ Kirijna Jésu sa menba, toy wo Lajar ré emij li wulê pôrba kamjnê nij.

¹⁸ Bétani naj Jérusalêm na, perérji da senge, na kilomêtèr subu mera.

¹⁹ Na hen iyôŋ a, Jubjnê kwône ré eraji temare ligi si Mari naj Mart a wô jalê bôrji wô yéniji wo ma hen.

²⁰ Kirijna Mart toy wo Jésu era hen ya, menba, hende hena jô kwini aj Mari ba, mô baa ira.

²¹ Mart kôlin Jésu iyôŋ ba: «Kelma, hena henanjeré ná nà ba, yénini henanjeré ma ré tô.»

²² Nijba, haw hen kôba, en hôñ wo anja yôŋ yôŋ ka jeré engerin Emen ba, ôbi ré bem.»

²³ Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Yênê a jê sé kamjnê.»

²⁴ Mart uwôli sara iyôŋ ba: «En hôñ wo ôbi ré jê sé kamjnê kirijna bijé ka ma ré jê sé Wulê woj jerê kwôlê a hen.»

²⁵ Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Nôbi, ena ôbi biji bijé jê sé kamjnê men, ena ôbi biji merê tu gej a men. Hena kwôni ré bi bôri san a ba, ré ma na ma kôba, a merê tu gej.»

²⁶ Men, i i wo mô tu gej aj bi bôri san a ba, a ma ré kwôy. Mu bi bôrê sara ba?»

²⁷ Mart kôli iyôŋ ba: «En bi bôn sam a Kelma, wo jeré na *Krist kwo Emen dôri hen, Kema Emen wo ré era sa terare a nà bi.»

²⁸ Kirijna hende kôl hen iyôŋ menba, kurij ô ta. Aj uwôge yêre Mari jigéd aj kôle iyôŋ ba: «Rabi dêbu hen ya uwôgerê.»

²⁹ Kirijna Mari toy hen iyôŋ menba, hende hena kerê jô kwini.

³⁰ Wôsa Jésu sa bijn sa iyére hende to hen ré tô nijba, ôbi baa na kirij ka Mart ré uwojnî ya hen.

³¹ Menba, Jubjnê ka ré mô bô ira naj Mari wô jalê bôre hen, kirijna bay gel wo hende hena kerêd si nô hen iyôŋ na, bay hena ô tôre a aj kôlji iyôŋ ba: «Yaŋ ba, hende ô na sa kamjnê ta erê sômê.»

³² Kirijna Mari sa bijn kirij ka Jésu dêbijn ya hen na, kirijna hende gili menba, hende kurij tôŋ têri a aj kôlji iyôŋ ba: «Kelma, hena henanjeré ná nà ba, yénen henanjeré ma ré.»

³³ Jésu gel wo hende sôm men, Jubjnê ka ré bare hen kôba, sôm a men na, bôri erem kwôlê gap aj cémni uwôsij.

³⁴ Menba, Jésu engere Mari iyôŋ ba: «Ken emni yôŋ ba?» Menba, hende kôlji iyôŋ ba: «Kelma, era ju sa gel.»

³⁵ Menba, Jésu sôm.

³⁶ Kirijna Jubjnê gel wo Jésu sôm hen iyôŋ menba, bay kôl iyôŋ ba: «Geléngé geyé wo ôbi geyri kêm hen.»

³⁷ Aj ka pôni perérji a kôl iyôŋ ba: «Ôbi wo na bôl tu ôbi tu tjin hen, henanjeré nêmê lê aj bi Lajar ré ma ré ré ba?»

³⁸ Menba, bôri erem kwôlê daman a sôŋ aj ôbi ô sa kamjnê. Kamjnê bay ka hen, na uwormo keram a aj kulmanj keram dîŋ kibé.

³⁹ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Nôgêngé kulmanj keram hen ajn.» Menba, Mart yêri ôbi temare bi wo hen, kôlji iyôŋ ba: «Kelma, ôbi emij li wulê pôrba aj dîŋé nij.»

⁴⁰ Menba, Jésu kôle iyôŋ ba: «Na en kôlê hena meré bi bôrê san a ba, meré gelé néé wo Emen ré ba?»

⁴¹ Menba, bay nôge kulmanj keram wo yi kibi kamnjê a hen aj, aj Jésu ay tiri bôrij kirij si ta aji kôl iyôŋ ba: «Iban, en lêm dosé wô kwôlo ju toy keben a njn hen.»

⁴² Kunê nôbi ba, en hôñ wo jeré toy kwôlê keben a kwôy kwôy hajnê, ninba, en kôl na wô kwônê bijné ka dfebu méren ta hen dî, bi bay ré bi bôrji san a mega wo ré na jôbi a ré joon hen.»

⁴³ Kirija ôbi kôl hen iyôŋ menba, kôl naj tôri to dami kôl iyôŋ ba: «Lajar, so nô.»

⁴⁴ Menba, ôbi temare bi wo hen nunjero so. Têri naj kôbri lêgerin ta naj kibi bargay men, tiri harin naj kibi bargay a men, menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Besaréngeri aj ken dîri ô.»

Jubnê way kwôli deré Jésu

⁴⁵ Jubnê ka kwôni ka era temare ujné Mari hen gel anja Jésu li hen, menba, bay bi bôrji sari a.

⁴⁶ Ninba, ka pôni perérji a ôrji ujné *Parisijnêjê aj kôlji kwôli anja Jésu ré la hen.

⁴⁷ Menba, damné kaj bay bê kwôbe naj Parisijnêjê uwôgeji dajare to *Sanédrêñ aj kôl iyôŋ ba: «Na lênge na iyen ba? Wôsa gawra wo hen na, li gjnê kwône.»

⁴⁸ Hena nana d'éngjeri li hen iyôŋ na, bijné kêm a bê bôrji sari a, menba, Rôménê a eraji sa ménê *iyéy Emen tona men, tô yê wona a men.»

⁴⁹ Menba, kwo pôni perérji a bay uwôgeri Kayib na *dami wo damné kaj bay bê kwôbe elê bi wo hen a, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Ken hôñ ani ré kwôy.»

⁵⁰ Bi gawra pôn nêj ré ma wô sa bijné kêm a derê laba, bi sa iyére ré ménip derê dî ba?»

⁵¹ Ôbi kôl hen iyôŋ na sa kibri ré, wôsa elê bi wo hen na, ôbi na dami wo damné kaj bay bê kwôbe aj ôbi

kôlji ta mega wo Jésu ré sa ma wô sa iyére.

⁵² Na wô sa iyére pôn mera ré, ninba, na wô hô dayê bijné ka Emen ka userij hen lij kurôngi yi wo pôn.

⁵³ Ayij tôri wulê bi wo hen na, bay way kwôli ciré deréri.

⁵⁴ Na ôbi aja Jésu ré gel yiri wanj wanj tu Jubnê ré hen, aj ô sa iyére to kwa derô gwôlê to bay uwôgere Eperêm hen ô merê ya nap bay tôri.

⁵⁵ Mega wo geserê lê *Pak wo Jubnê baa ña menba, bijné ka nap sa iyére iyére kwône ôrji Jérusalêm a tumô Pak a dê ciré erê lônjê yirji wô sélij tumô Emen.

⁵⁶ Bay woge Jésu aj bay engerin perérji a derô haba wo iyéy Emen a iyôŋ ba: «Ken erem mega wo ôbi ré era kini geserê na ré ba?»

⁵⁷ Wulê bi wo hen na, damné kaj bay bê kwôbe naj Parisijnêjê na kôlijn bijné iyôŋ ba: «Hena kwôni wo ré hôñ kirij ka Jésu môrji ya ba, ré kôl ta aj bi ciré erê beréri.»

12

Mari bi ider sa tê Jésu a

¹ Baa wulê jii dema geserê *Pak ré lij tô menba, Jésu hera Bétani sa iyé Lajar wo ôbi na biri ji si kamnjê a hen.

² Kirij bay ka hen na, Mart li angaj emê bijn Jésu menba, perê kwônê bijné bay ka mô ôm are hen na, Lajar kôba, ya men.

³ Menba, Mari ay kwa gaasa wop ider wo dînjé dô wo garari mê wo bay li naj kalmê ka bay uwôgeji nar hen, eraj sa wuse sa tê Jésu a aj mô naj gusiri sare aj bô iyére kêm dînjé ider.

⁴ Judas Iskariyôt ôbi tô Jésu wo pôni wo a ayê sa Jésu hen, kôl iyôŋ ba:

⁵ «Wô mi a nana kaj ayê ider bi wo hen engij *déniyé arew subu aj cén bay nimré ré ba?»

⁶ Ôbi kôl hen iyôŋ na wô geyé wo ôbi gey bay nimré ré, njnba, wôsa ôbi na ôbi gemsare men, ôbi a na

ôbi gemé lari a men, ap lari wo bay
biri gemé hen na, ôbi gômse kwari
dê dê.

⁷ Nijba, Jésu kôl iyôŋ ba:
«Déngere dê iyôŋ, wôsa hende li
hen iyôŋ tumô ermij sa emé wo bay
a sa emen a hen.

⁸ Bay nimiré a merê naj ken naj
wulê wulê tô, nijba, nôbi ba, na
merê naj ken naj wulê wulê ré.»

⁹ Menba, Jubnê kwône toy wo Jésu
ré na Bétani a na, bay era na wô
geléri ôbi mera ré, nijba, na wô gelé
Lajar wo ôbi na biri ji si kamnjê hen
a men.

¹⁰ Menba, damné kaj bay bê
kwôbe genge wo Lajar kôba, ciré
diréri men.

¹¹ Wô sé wo Lajar ji si kamnjê hen
na, Jubnê kwône kanji damné kaj
bay bê kwôbe ap bi bôrji na sa Jésu
a di.

Anja bijné li wô sa wo Jésu Jérusalêm a

¹² Wulê pôn cêgê menba, bijné
kwône ka era wô lê geserê hen toy
wo Jésu ré da era Jérusalêm a hen
ya men, menba,

¹³ pôrji demaj gare kôbriji a ap
gerji jôrjî kwini naj gura kôl iyôŋ
ba: «Hosana, heramê yi wô sa
Emen. Bi terê kibi yi wô sa kwo era
naj hini Kelma Emen hen. Kwo era
hen bi a na kelma wo *Israyêl hen a
men.»

¹⁴ Jésu uwôjî kema kura d'ay mega
wo na lîj bô magtubu to Emen a kôl
iyôŋ ba:

¹⁵ «Kenbay bijné ka Sijnô, * harêŋge
ré,
geléŋge Kelma woŋge d'aya mera sa
kema kura a era hen ya.»

¹⁶ Kirij bay ka hen na, bay tô Jésu
hôn ani bô are bay ka hen a ré.
Nijba, kirija Emen gel damjare to
Jésu nij, dema bay ré erem mega wo
na ré lîj bô magtubu to Emen a wô
sari aja bijné ré li ariri hen.

¹⁷ Bijné kêm ka na d'ebé naj Jésu
kirija ôbi na uwôgiŋ Lajar ap na

biri ji si kamnjê hen na, bay dô kwôli
are bay ka ôbi na li hen.

¹⁸ Na ôbi á, bijné ré jô kwini Jésu
naj gere wôsa bay na toy kwôli gjê
bi wo ôbi na li hen.

¹⁹ Menba, *Parisinjêne kôl perêrji
a kôl iyôŋ ba: «Geléŋge, ka nêmê
ré nij, wôsa bijné kêm ô tôri a.»

Bijné ka pôni ka na Jubnê ré hen, gey erê gelé Jésu men

²⁰ Grêknê ka pôni perê ka ô wô
tibé Emen sa geserê bi wo hen a na,

²¹ bay kôlij Pilip wo Bêtsayda
bô emê wo Galilé a hen iyôŋ ba:
«Kamaŋ, nini gey gelé Jésu.»

²² Menba, Pilip ô kôlij André
menba, bay wôô bem ô kôlij Jésu.

²³ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ
ba: «Wulê wo Emen a gelij bijné
damjare tijê nôbi *Kema Gawra
hen nêm nij.

²⁴ Na keléŋge na tu kwôlê: hena
gusij kaw ka bay ci hen, ré ma ré na,
bay yi na kiniji a hen mera, nijba,
hena bay ré ma dema ré sé ap a yé
gusij mê.

²⁵ Ôbi a, kwôni wo ré ôm dô sa
terare a nà, ap erem san a ré ba, kay
na yiri, nijba, kwo geyen gôlij emê
wo sa terare a nà ba, gem na yiri wô
merê tu gej wo naj kwini men.

²⁶ Men, hena kwôni wo ré gey yé
mana wujê ba, a era tòn a ap kirij
ka na sa merê ya hen na, ôbi kôba, a
sa merê ya men. Hena kwôni ré na
mana wujê ba, Iban a ayê kibri.»

Jésu kôl kwôli temayri

²⁷ «Haw hen na, bôn erem kwôlê
gaŋ. Ré ené kelê iyôŋ ba: Iban,
dôren kibi aŋga ca sa san a hen,
nijba, na wô bi wo iyôŋgi hen aja
ené eraj kwôy sa terare a nà, bi ené
sa gelij gusij hen.

²⁸ Iban, ay kibi henem.»

Menba, tôô gawra ôm derômaran
a kôl iyôŋ ba: «En heramiri nij, ap
na hô heramiri a sôŋ.»

²⁹ Menba, kwônê bijné ka d'ebé ya
ap toy hen na, bay kôl yaŋ ré na

emen a ré enê hen men, ka pôni kôl iyôŋ ba ré na *mana wo derômaraŋ a ré iyêlê kwôlê naj di hen men.

³⁰ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Na wô san nôbi a kené toy tôô hende to hen né, ninjba, na wô sarnge kenbay di.

³¹ Haw hen, na wulê wo Emen a jôrîn sa kwôlê sa bijné ka sa terare a nà men, na wulê wo bay a dagin Sidan kelma wo sa terare a nà a men.

³² Nipba, nôbi na, kirina bay a sa dén sa gurô tagelê na, na wuro gawrê kêm yen a.»

³³ Jésu kôl hen iyôŋ gelij geré wo diré sa maj hen.

³⁴ Menba, kwônê bijné uwôli sara iyôŋ ba: «Na lijn bô magtubu tôô tona kôl iyôŋ ba: <*Krist, kwo Emen dôri hen ré merê naj kwini yôd> menba, wô mi a jeré kôl iyôŋ ba: <Bay ré sa dé Kema Gawra sa gurô tagelê ba?> Men, i na Kema Gawra bi men ba?»

³⁵ Menba, Jésu uwôlji sara iyôŋ ba: «Mega wo kirij ka perangi baa perérñge a sem tô hen na, erêngé kirij ka perangi a wô wo dilemne maa gwôsêngé. Wôsa kwôni wo ô dilemne a na, hôñ kirij ka ôbi ôrij ya hen né.

³⁶ Mega wo kirij ka perangi bay ka hen baa perérñge a tô hen na, ken bi bôrñge sarji a aj bi ken bilij yi kami kirij ka perangi.»

Kirina Jésu kôl kwôlî are bay ka hen nin, menba, ôbi díji aj ô uwôbê kelaj naj ci.

³⁷ Bi wo Jésu li aŋgaj gijnê kwône tirji a bay gel hen a men, hen kôba, bay bi bôrji sari a ré.

³⁸ Ôbi a, kwôlô *ôbi kibi Emen *Esay na kôl hen a ariri ré lijn hen.

Ôbi na kôl iyôŋ ba:

«Kelma, i a bê bôri sa kwôlo nini dô hen ba?

Men, na i a Emen né yêge sa néé wori biri ba?»

³⁹ Bay nêm bê bôrji sara ré, wôsa Esay na hô kôl a kôl iyôŋ ba:

12:34 12: 34 Kurônj kibé 110: 4, Esay 9: 6, Daniyêl 7: 14 **12:38 12: 38** Esay 53: 1 **12:40 12:**

40 Esay 6: 9-10

⁴⁰ «Emen bi tirji gel kirij né men, bi bôrji deñgel aj bi tirji ré gel kirij né,

aj bi bay ré hôñ ani ré. Emen kôl iyôŋ ba:

En li hen iyôŋ bi bay ré bulo hera ujen né,

wô wo hena bay ré hera ujen ba, ma ené berarêji.»

⁴¹ Esay kôl kwôlî are bay ka hen iyôŋ wôsa ôbi gel dampare to Jésu aja ôbi ré kôlij kwôlî hen.

⁴² Bi wo hen kôba, perê damné ka Jubjnê hen na, ka pôni kwône bi bôrji sari a, nipba, bay gel yirji nô ré wô Parisinjêñê, wôsa bay hare wô wo bay maa ré dagêji bô *iyéy dajare a.

⁴³ Wôsa bay gey dené wo gawrê gôlij kwo Emen.

Kwôlê a jôrîn naj kwôlô Jésu

⁴⁴ Menba, Jésu iyêl kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo bi bôri san a ba, bi na san nôbi a mera ré ninjba, bi na sa kwo joon a hen men.

⁴⁵ Men, kwôni wo gelen nôbi ba, gel na kwo joon hen men.

⁴⁶ Wôsa en era sa terare a nà ná môt kirij ka perangi iyôŋ, aj bi i i wo ré bi bôri san a ba, ré mô kirij ka hendi a ré ninj.

⁴⁷ Hena kwôni wo ré toy kwôlê wunjê ana ré gem ré na, na nôbi a jerê kwôlê sari a ré, wôsa en era sa terare a nà, ná wô jerê kwôlê sa bijné a ré, ninjba, na wô gôlij naj ci di.

⁴⁸ Kwôni wo kajen men, gey kwôlê wunjê a ré a men na, ôbi jerê kwôlê sari a ya, wôsa na kwôlê bi wo en uwôl béréri hen a sa jerê kwôlê sari a, Wulê woj jerê kwôlê a.

⁴⁹ Nôbi na, en iyêl na kwôlê wôni sa keben ré, ninjba, Iban wo joon hen ôbi kôlen naj kibri wori kwôlo ené sa kôl men, ené uwôlijn béreri a men.

⁵⁰ Aj en hôñ, tôô tori na, na merê wo naj kwini. Na ôbi á, kwôlô kêm

wo ené kôl hen na, en kôl na mega bi wo Iban na kelan hen iyônj.»

13

Jésu pul tê bay tôri

¹ Wulê pôn tumô sa lê geserê *Pak a na, Jésu hôñ wo wulê wo dîré henaj sa terare a nà herê ligi Ibari a ré baa ña nij. Ôbi na pur bijé kari ka sa terare a nà. Ôbi pirji hen kwôy wo ôbi derij kibi wulê wori sa terare a nà.

² Kirija Jésu nap bay tôri môrji kibi emê a perare menba, Sidan na dôbe ermé wo habij bô Judas Iskariyôt woñ kema Simô a bi ré sa dese Jésu.

³ Jésu hôñ wo Emen ré biri néé sa are kêm men, ôbi hôñ wo dîré hena na ligiri a men, dîré hô na ligiri a a men.

⁴ Menba, ôbi hena kibi emê bi wo hen a dô bargay ka sa megérji a hen yiri a aj, menba, ay kibi ka ôbi ré harij tô bôri hen.

⁵ Menba, ôbi bi kam bô dasa a pilij tê bay tôri aj mô nap kibi bargay bay ka ôbi ré harij tô bôri hen.

⁶ Kirija Jésu sa sa Simô Piyér a menba, Piyér kôli iyônj ba: «Kelma, jôbi a hô peLEN nôbi têñ ci ba?»

⁷ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Anja en li hen na, ju hôñ bôrji haw hen né, nijba, era tumô hen na, já sa henê bôrji tô.»

⁸ Menba, Piyér hô kôli iyônj ba: «Já pelé têñ nôbi ré kwôy.» Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Hena ené pelem têm né ba, já yé ôbi tÔn ré kwôy.»

⁹ Menba, Simô Piyér hô kôli iyônj ba: «Kelma, hena ré na hen iyônj ba, pul têñ mera ré, nijba, ju pul kôben nap san kêm a men.»

¹⁰ Menba, Jésu kôli iyônj ba: «Kwôni wo pul yiri ba, sél nij ajan na têri a ré pelé mera. Kenbay kena bijé ka séli, nijba, ken sél kêm né.»

¹¹ Wôsa Jésu hôñ kwo a ayê sari hen, aja ré kôl iyônj ba: «Ken sél, nijba, ken sél kêm né hen.»

¹² Kirija ôbi pilji têrji kô nij men, tôbe bargay kari hôrij a men nij na, ôbi hô mô kibi emê aj kôlji iyônj ba: «Anja en li hen ba, ken hôñ bôrji ba?»

¹³ Ken uwôgen *Rabi men, Kelma men. Ken uwôgen na ya wôsa ena ôbi sarñge men, Kelma woñge a men, na tiri.

¹⁴ A hena nôbi woñ Rabi woñge men, Kelma woñge a men hen, a peléñge têrñge hen na, kenbay kôba, ken pilij têrñge hen iyônj men.

¹⁵ Wôsa en li hen iyônj geléñge na gelé aj bi kené lij perérñge a hen iyônj men, mega wo nôbi en lij hen iyônj men.

¹⁶ Na tu kwôlê a ené keléñge hen: mana a gôlij sa dami wori ré men, ôbi jé a gôlij sa kwo jori hen né men.

¹⁷ Haw hen wo ken hôñ are bay ka kêm hen nij na, hena kené li arirji ba, yernge a sa deréñge.»

¹⁸ «En kôl hen iyônj, na wô sarñge kenbay kêm né, wôsa en hôñ bijé ka en tôrji hen. Nijba, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a hen na, arirji a lij. Kwôlê bi wo hen na, kôl iyônj ba: «Kwo ôm kwô nap en hen na, ôbi a hô yé ôbi bareren.»

¹⁹ En keléñge haw hen pa dema are bay ka hen ré sa tô, aj kirija bay sa nij ba, kené hôñ mega wo «Ena kwo en kôl ené na ôbi hen.»

²⁰ Na tu kwôlê a ené keléñge hen: kwôni wo bu kwo en jéri hen yiri a na, na nôbi a, ôbi ré beren yiri a hen men, kwo beren nôbi yiri a ba, bu na kwo joon hen yiri a hen men.»

Jésu kôl kwôli gawra wo ré sa deséri

²¹ Jésu kôl hen iyônj menba, ermé kwôlê liri daman aj ôbi kôl iyônj ba: «Na tu kwôlê a ené keléñge hen: kwôni pôn perérñge a hen a sa ayê san.»

²² Menba, bay tōri bōrij tirji aj bay hôñ na ba, ôbi ré kôl na kwôli i ba ré.

²³ Ôbi tōri wo pôni kwo ôbi geyri gajn hen, mô kwari a ajn yi ley kabréri a.

²⁴ Simô Piyér liri kôbri ré engerin Jésu na ba, ré na i a ôbi ré kôlin kwôli hen ba?

²⁵ Ôbi tōri wo ôbi geyri gan bi wo hen yi kabréri a ajn kôli iyôñ ba: «Kelma, na i bi ba?»

²⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyôñ ba: «Na kwo na beré mapa jibijn kilij biri hen.» Ôbi bu mapa jibijn kilij ajn bijn Judas woj kema Simô Iskariyôt.

²⁷ Kirinja Judas enge mapa bi wo hen kôbi Jésu a menba, Sidan ô bôri a menba, Jésu kôli iyôñ ba: «Añga ju gey lê hen na, ju li lew ham nij.»

²⁸ Nijba, tô bay tōri ka môrji kibi emê naj ci hen hôñ na ba, wô mi a Jésu ré kôl hen ba, ré kwôy.

²⁹ Aj ka pôni kôl yan ba, mega wo Judas ré na ôbi gemé lari hen na, Jésu ré gey keléri na iyôñ ba: «Ô kelé añga na lij geserê Pak réba ré kôli ré li naj bay nimré men.»

³⁰ Judas enge mapa bi wo hen menba, hena si nô men. Kirijn hendum nij a men.

Peringe yernge, na tôô to kôrbi

³¹ Kirinja Judas si nô nij menba, Jésu kôl iyôñ ba: «Haw hen bay a gelé dampnare tipê nôbi *Kema Gawra men, bay a gelé dampnare to Emen sa keben a men.

³² Hena bay ré gel dampnare to Emen wô sa kibi keben na, ba da wo Emen naj yiri kôba, a gelé dampnare to Kemari men.

³³ Yênen kapê, na merê naj ken gajn ré nij. Ka wogen nijba, mega wo na en kôlij Jubjê hen iyôñ na, ka nêmê erê kirijn ka na erê ya hen né.

³⁴ Na dénge tôô to kôrbi tôj: Peringe yernge. Mega wo en perénge hen iyôñ na, kenbay kôba, ken perin yernge hen iyôñ men.

³⁵ Kirinja ken perin yernge hen iyôñ dema bijné kêm ré henê wo kené na bay tôn tô.»

Jésu kôl kwôli uwôserê wo Piyér ré sa uwôserê diré hôni ré hen

³⁶ Menba, Simô Piyér kôli iyôñ ba: «Kelma, já erê na yôñ ba?» Menba, Jésu uwôli sara iyôñ ba: «Kirijn ka na erê ya hen na, já nêmê erê ya haw hen né, nijba, dê iyôñ a dema, jeré sa erê tôn a tô.»

³⁷ Menba, Piyér kôli iyôñ ba: «Kelma, wô mi a ené erê tôm a haw hen né ba? Na temare hende kôba, na ma wô sam.»

³⁸ Menba, Jésu uwôli sara iyôñ ba: «Na tiri wo já geyé ma wô san ba? Na tu kwôlê a ené kôlem hen: kura a yelé ré tô menba, já uwôserê têê subu jeré hônen né.»

14

Jésu na geré woj erê ligi Ibari a

¹ Menba, Jésu kôlji iyôñ ba: «Erméñge kwôlê wôni ré, nijba, ken bi bôrnge sa Emen a men, ken bi bôrnge san a a men.

² Wôsa kini merê yi gajn bô iyé Iban a. Hena henañ ré na hen iyôñ réba, henañ ené kelêñge wanj a ta. En ô wô janê kirijn ka gengin sarñge.

³ Aj kirijn na erê an kirijn en janañge kirijn kera nij na, na bulo hera sa perénge nap en, aj bi kirijn ka en sa ô merê ya ba, kenbay kôba ka merê ya men.

⁴ Kirijn ka na erê ya hen na, ken hôñ geré wo ô kirijn bay ka hen a men.»

⁵ Menba, Tomas kôli iyôñ ba: «Kelma, nini hôñ kirijn ka já ôrijn ya hen né, menba, nija lê iyen a niné henê geré wo ô ya hen ba?»

⁶ Menba, Jésu kôli iyôñ ba: «Nôbi ena geré men, tu kwôlê men, merê tu gej a men. Kwôni a erê ligi Iban a ba, sé si legen né.

⁷ Hena kené hônen ba, ken hôñ na Iban men. Aj haw hen ba, ken hôni men, na ken gili a men nij.»

⁸ Menba, Pilip kôli iyôŋ ba: «Kelma, geléni Iban aj yerni a derêni mera.»

⁹ Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Pilip, en mô naj ken nà ca yen aja jeré kôl jeré hônen ré tô ba? Kwôni wo gelen nôbi ba, gel na Iban men, menba, li iyeŋ a jeré kôl iyôŋ ba: <Geléni Iban sôŋ ba?>

¹⁰ Ju bi bôm sara mega wo ené na yi Iban a men, Iban ré na yen a men ré ba? Kwôlo en kelêŋge hen na, en kelêŋge na sa keben né aj Iban wo yi yen a hen na, ôbi a lê aŋgari.

¹¹ Iyôŋ ba, ken bi bôrŋge sa kwôlê wo en kôl iyôŋ ba: En bijn naj Iban a men, Iban kôba, bijn naj en men hen. Men, hena ré na iyôŋ né kôba, ken bi bôrŋge san a, wô kibi aŋga en li hen.

¹² Na tu kwôlê ené kelêŋge hen: kwôni wo bi bôri san a na, ôbi a lê aŋga en li hen men, a hô lê ka dê ka en li hen aj sôŋ, wôsa en ô na ligi Iban a tô.

¹³ Aj are kêm ka ka engeré naj henen hen na, na lê bénge aj bay ré gelij dampare to Iba Kema sa kibi Kemari.

¹⁴ Hena kené engere ani naj henen na, na lê bénge.»

Jésu ay tôri dîré jén nap Tunu ton hendi bô bôrê bijn bay tôri

¹⁵ «Hena kené geyen ba, ka bê kwôlê sa tôô tjiné a men.

¹⁶ Aj nôbi na uwôlê Iban aj ôbi a bénge hende lê naj ken to daŋgi bi ré sa mô naj ken yôd naj kuune.

¹⁷ Hende a na Tunu ton tu kwôlê to bijné ka sa terare a nà. Bay a geyére ré, wôsa bay gele ré men, bay hône ré a men. Nijnba, kenbay ba, ken hône, wôsa hende mô naj ken men, mô bôrŋge a a men.»

¹⁸ «Na déŋge kam tjinapê ré, nijnba, na hera ujnéŋge hen ya.

¹⁹ Dê iyôŋ a menba, bijné ka sa terare a nà, a gelen ré nijn, nijnba, kenbay ba, ka gelen. Mega wo en mô tu gen hen iyôŋ na, kenbay kôba ka merê tu gen a men.

²⁰ Wulê bi wo hen na, ka henê wo nibay naj Iban niné yi mega gawra wo pôn iyôŋ men, kenbay naj en kôba, nana yi mega gawra wo pôn iyôŋ men.»

²¹ «Kwôni wo hôô tôô tjiné aj bi kwôlê sara dô ba, ôbi a puren men, Iban a peréri men, nôbi kôba, na peréri men, na lê aj ôbi a henê wo ené na i ba, a men.»

²² Menba, Judas wo na kwop Iskariyôt ré hen kôli iyôŋ ba: «Kelma, na iyeŋ a jeré gelé yem béni nibay diba bijn bijné ka sa terare a nà, ré hen ba?»

²³ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Hena kwôni ré geyen ba, a bê kwôlê sa kwôlê wujê men, Iban a geyéri men, nibay naj Iban ninja era unéri aj sa bijn naj dî a men.

²⁴ Nijnba, kwôni wo geyen ré, ba, a bê kwôlê sa kwôlê wujê ré men. Aj kwôlo ken toy keben a hen na, na kwôlê wujê ré, nijnba, na kwo Iban wo joon hen dî.»

²⁵ «Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen kirija na en baj naj ken hen.»

²⁶ Hende lê naj ken to na Tunu ton hendi bô bôrê to Iban a jop naj henen bénge hen na, hende a gelêŋge are kêm men, a jebé tô bôrŋge sa kwôlo kêm wo na en kelêŋge a hen a men.»

²⁷ «En déŋge naj bô jalê wujê, en bénge bô jalê wujê, en bénge na môn kwo bijné ka sa terare a nà, bijn hen iyôŋ né. Iyôŋ ba, ken dî bôrŋge bôj kam ré men, ken sun ré a men.

²⁸ Na ken toy, na en kelêŋge iyôŋ ba: <Na erê aj na bulo hera ujnéŋge.> Hena kené geyen ba, ka sa lê yi derê wô wo en hô ligi Iban a wôsa ôbi dami dên.

²⁹ Na en kelêŋge kwôli are bay ka hen ca tumô nij dema bay ré sa tô, aj bi kirija are bay ka hen ré sa ba, kené bijn bôrŋge sara.

³⁰ Na iyêlê naj ken gaŋ cêgê ré nijn, wôsa kelma wo sa terare a nà wo na Sidan hen era hen ya.

31 Ôbi ôrijn naj néé san a ré. Nijba, na bé bijné ka sa terare a nà, ré hôñ wo ené gey Iban aj ené li na aŋga ôbi ré gey ené li hen. Henanje ta, na erêŋge aj kirijn ka nà.»

15

Jésu a na tô gurô tipador

1 «Ena yi tijnadfor tojí tiri hen men, Iban a na ôbi gemére men.

2 Kam kôbi tijnadfor to yê ré ba, ôbi dere jô aj, nijba, to yê ba, ôbi jâne bi ré hô yê damaŋ a.

3 Haw hen kena bijné ka sédelé sa kibi kwôlo na en ulêŋge béréri hen.

4 Hena kené bijn naj en ba, nôbi ba, kôba na bijn naj ken men. Hena kôbi tijnadfor ré baa yi gûrôre a ré ba, a nêmê yê sa kibri bijn né, hen iyôŋ na, kenbay kôba, hena kené bijn naj en ré ba, ka nêmê lê ani kani ka dôri sa kebreŋge ré kwôy hen iyôŋ men.»

5 «Nôbi ena yi tijnadfor aj kenbay kena kami kôbre. A hena kwôni ré bijn naj en ana nôbi ené bijn naj di a men na, ôbi a lê aŋga dôri damaŋ bijn Emen, wôsa hena nôbi ené naj ken ré ba, ka lê ani kani sa kebreŋge ré.

6 Hena kwôni ré bijn naj en ré ba, bay a uwôli aj, môt kam kôbi tijnadfor to bay na soor aj hay menba, bay pô bi bô tare a aj uwoyéŋ hen iyôŋ.

7 Hena kené bijn naj en men, hena kwôlê wujê yi bôrîŋge a a men na, eŋgeréŋge aŋga yôŋ yôŋ ka ken gey aj ka uŋé.

8 Hena kené li aŋga damaŋ bijn Emen na, bay a ayê kibi Iban men, ôbi a, kené yîŋ bay tôn a men tô.

9 Mega wo Iban geyen hen iyôŋ na, nôbi kôba, en geyéŋge hen iyôŋ men. Bijnge naj en, aj bi na peréŋge.

10 Hena kené bi kwôlê sa tô tijnê ba, na peréŋge mega wo nôbi en bijn kwôlê sa tô to Iban a, aj ôbi puren hen iyôŋ men.»

11 «En kelêŋge kwôli are bay ka hen, aj bi yi derê wo yi yena hen na, ré yi yerŋge a iyôŋ men, aj bi

yi derê wonge bi wo hen ré dô dô cerêd.

12 Na tô tijnê nôbi a na: «Perijge yerŋge mega nôbi kôba, en peréŋge hen iyôŋ men.»

13 Ayê yem bij temare wô sa miljnêm na, peré wo dê kwo hen ba, naj.

14 Hena kené li aŋga en ay tô bénge hen na, kena miljnên.

15 Na uwôgêŋge manê cêgê ré nij yôd, wôsa kwôni wo na mana na, hôñ aŋga ôbi iyéyri li hen né. Nôbi en uwôgêŋge miljnên wôsa en geléŋge aŋga Iban na gelon hen kêm.

16 Na kenbay a dôren né, nijba, na nôbi a terêŋge aj jéŋge aj bi jé lêrêŋge ré yi kwo dôri kwôy kwôy men, ré yi naj kiniji a men. Aj bi kirija kené eŋgerij Iban aŋga yôŋ yôŋ naj henen ba, ôbi ré bénge a men.

17 Tô to en ay bénge a na: «Perij yerŋe.»

Bijné ka sa terare a nà kaj Jésu naj bijné kari

18 «Hena bijné ka sa terare a nà ré derêŋge yôd na, ken hôñ wo bay na ré kajen yôd na hen iyôŋ men.

19 Hena henaj kené na ka sa terare a nà ná, sa terare henaj ré geyé aŋgare. Nijba, kena ka sa terare a nà ré men, en terêŋge na perê bijné ka sa terare a nà na wô bi wo hen ana bay ré derêŋge yôd hen.

20 Erméŋge sa kwôlo na kelêŋge hen: «Mana a gôlij sa dami wori ré.» Hena bay na ré gelen gusij ba, kenbay kôba, bay a geléŋge gusij hen iyôŋ men, hena bay na ré bi kwôlê sa kwôlê wujê a ba, bay a bê sa kwoŋge a hen iyôŋ men.

21 Nijba, bay a lêŋge are bay ka kêm hen wô kibi henen, wôsa bay hôñ kwo joon hen né.

22 Hena na ené sa ré men, na en kôlji kwôlê wo Emen ré a men na, têrij henaŋ ré najê yirji a. Nijba, haw hen, bay a derê kibrijji wô sa têrij toji bijn né.

23 Kwôni wo kafen ba, kaf na Iban hen men.

24 Hena na ené li perérji a anga kwôni na li tumô sa pôn ré hen na, têrij henaj né napê yirji a, nijnba, haw hen wo bay gel are bay ka en li hen kôba, bay kaféni nibay naj Iban.

25 Nijnba, yi hen iyônj bi kwôlo na lij bô magtubu tôj toji a kôl iyônj ba: «Bay kafen yôd na dén iyônj hen na, bi ariri ré lij.»

26 Menba, Jésu hô kôlji iyônj ba: «Kirijna hende lê nap ken to na Tunu ton hendi yêgê sa kwôlê woj tiri bij bijné hen to hena ligi Iban a a sa na, hende a sa derênge kwôlen.

27 Men, kenbay kôba, ka sa derê kwôlen, wôsa na kena nap en kirijna na en ayin tô jé wujê kwôy kemnêj kemnêj.»

16

1 «Na en kelênge kwôli are bay ka hen, aji bi kené dî tô ayê bôô wonge aji né.

2 Bay a dagênge bô *iyéy dajare a men, era baa tumô hen na, kwôni a derênge menba, a ermé mój diré tebe na Emen hen.

3 Bay a lê hen iyônj, wôsa bay hô Iban ré men, bay hônen nôbi ré a men.

4 En kelênge kwôli are bay ka hen, aji kirijna bay ré sa ba, kené erem mega wo na ené kelênge kwôlij tumô nijn. Na en kelênge ca tumô ré, na wô wo na en baa naj ken tô.»

Jé wo Tunu ton hendi bô bôrê a lê

5 «Haw hen, na herê ligi kwo na joon a hen. Menba, kwôni pôn nêj iyônj perérjge a hen engeren iyônj ba: «Ju ô na yônj ba», ré kwôy.

6 Na wô wo en kelênge kwôli are bay ka hen, aja turnge ré ja hen ba?

7 Nijn na, na kelênge na tu kwôlê: hena ené ô ba, a derê wô sarge, wôsa hena ené ô ré ba, hende lê naj ken a era ujnênge ré. Nijnba, hena ené ô na, na joj naj tu bênge.

8 Aj kirijna hende a sa na, hende a gelij bijné ka sa terare a nà, mega wo ermé woj wo gengij sa têrij men, sa lê angaj derôre a men, sa jerê kwôlê a a men hen na, ré habij.

9 Wôsa kwo gengij sa têrij ba, na wô wo bay bi bôrji san a ré.

10 Men, kwoj lê angaj derôre ba, na wô wo na erê ligi Iban a, aji ka gelen cêgê ré nijn yôd hen.

11 Men, kwo gengij sa jerê kwôlê a ba, na wô wo kelma wo sa terare a nà, bay jô kwôlê sari a nijn a men.»

12 «Kwôlê baa gan wo ré ené kelênge tô, nijnba, haw hen en hôw wo ré dê sarge.

13 Kirijna Tunu ton hende yêgê sa kwôlê woj tiri bij bijné hen, a sa na, hende a gelênge tu kwôlê kêm, wôsa hende a kelê kwôlê wôni sa kebre ré, nijnba, na kwôlo hende toya men, hende a kelênge kwôli anga a era hen a men.

14 Hende a gelij bijné dampare tijne wôsa na kwôlo hende toyo keben a ré kelênge hen.

15 Are kêm ka Iban ôrij hen na, na kajê nôbi men. Na ôbi á, ené kôl hende ré sa kelênge na kwôlo hende toyo keben a hen.»

Bô emê a sa bilij yé yi derê

16 «Dê a menba, ka gelen ré nijn men, sem cêgê menba, ka hô gelen.»

17 Sa kwôlê bi wo hen a na, bay tôri ka pôni engeren yirji kôl iyônj ba: «Dê a menba, ka gelen ré nijn men, sem cêgê menba, ka hô gelen wôsa en ô na ligi Iban a», hen ba, bôri na iyen ba?»

18 Menba, bay hô kôl iyônj ba: «Ba kwôlo ôbi kôl iyônj ba: Dê a hen ba, bôri na iyen ba? Wôsa nana hôw bô kwôlê wori bi wo hen né.»

19 Jésu hô wo bay ré gey engereri kwôlê menba, ôbi kôl iyônj ba: «Ken engeren na kwôlê na sa kwo ené kôl iyônj ba: Dê a menba, ka gelen ré nijn men, sem cêgê menba, ka hô gelen hen ba?»

²⁰ Na tu kwôlê ené kelênge hen: ka sômnê men, ka bârê men, menba, bijné ka sa terare a nà ba, a merê naj yi derê. Kenbay ka gelij gusin nijba, gusin tonge hende to hen a sa belin yi derê.

²¹ Kirija iyore ta yê na, hende gelij gusin wôsa wulê wore nêm, nijba, kirija hende yê kema uwôl tōj nij na, yi derê wo gawra ré yê sa terare a nà hen lere aji hende gôrbij sa gusin to na lere hen.

²² Kenbay kôba, haw hen ken gelij gusin nijba, na hô geléngé ka lê yi derê aji kwôni wo a derê yi derê wonge bi wo hen ba, naj nij.»

²³ «Wulê bi wo hen a na, ka engeren kwôlê wôni ré kwôy. Na tu kwôlê ené kelênge hen, anga yôj yôj ka ken engerin Iban naj henen na, ôbi a béngé.

²⁴ Kwôy kemnêj kemnêj kôba, ken engere ani naj henen ré tô. Engeréngé aji ka upé aji bi yernge ré derêngé cerêd.»

Jésu gôlin sa néé wo sa terare a nà

²⁵ «En kelênge kwôli are bay ka kêm hen naj gwosore nij. Nijba, wulêri a nêmê na, na kelênge na naj gwosore ré nij. Nijba, na kelênge kwôli Iban wañ ta.

²⁶ Wulê bi wo hen na, ka engeré are naj henen diba, na uwôlij Iban are wô sarngé ré nij.

²⁷ Wôsa Iban bi naj yiri geyéngé, wôsa ken geyen men, ken bi bôrñge san a mega wo ené hena na ligiri a a men.

²⁸ En hena na ligi Iban a a ené era sa terare a nà. Haw hen, na hena sa terare a nà, herê ligi Iban a.»

²⁹ Bay tôri kôli iyôj ba: «Gel, haw hen ju kôl kwôli Ibam wañ a ta men, ju kôl gwosore tôni ré men.

³⁰ Haw hen, nini hôñ wo jeré hôñ are kêm aji kwôlê wo kwôni ña engerem tô kôba, ju hôñ nij. Na ôbi á, niné bi bôrni sam a wo jeré hena na ligi Ibam a hen.»

³¹ Menba, Jésu uwôlji sara iyôj ba: «Ken hôñ nij ba?»

³² Wulêri nêm nij wo ka userij aji ba a wayê kwini erê erê aji ka déni penen. Nijba, ena penen ré, wôsa Iban na naj en.

³³ Na en kelênge kwôli are bay ka hen, bi kené uwôj bô jalê legen a. Ka gelij gusin sa terare a nà, nijba, ken bu bôrñge iyêre wôsa en gôlin sa néé wo sa terare a nà nij.»

17

Jésu uwôl Ibari wô sa bay tôri

¹ Kirija Jésu kôl hen iyôj kô nij menba, ay tiri bôrñj kirij si derômarañ aji kôl iyôj ba: «Iban, wulêri nêm nij. Ay kibi Kemam aji bi Kemam kôba, ay kem men.

² Wôsa ju biri tôô sa bijé ka sa terare a nà kêm bi ré biji ka ju biri hen merê wo naj kwini.

³ Aj merê wo naj kwini bi wo hen na, na bi bay ré hôñem jôbi Emen woj tiri pôn nêj ham hen men, bay ré hôñ Jésu *Krist wo ju jori hen a men.

⁴ En gel dampare tom sa terare a nà men, en li je wo na ju bén kôben a hen kô nij a men.

⁵ Iyôj ba, Iban, haw hen wo ju môrñj hen na, ju hôñ ben dampare tjiné to na en baj legem a tumô pa dema tô terare na ré dijn tô hen.»

⁶ «Biné ka sa terare a nà, ka na ju teraji ben hen na, en li kwôy aji bay hôñ dampare tom. Bay na kam aja jeré ben hen, ôbi a, bay ré bi kwôlê sa kwôlê wom a hen.

⁷ Aj haw hen, bay hôñ mega wo are kêm ka jeré ben hen na, ré hena na legem a.

⁸ Wôsa na kwôlo na ju kelan a ené kôlji men, bay enge biji bôrji sara aji bay hôñ dô wo ené hena na legem a tiri men, bay bi bôrji sam a mega wo jôbi a na ré joon a men.»

⁹ «Na wô sarji bay a ené uwôlem hen. En uwôlem na wô sa bijé ka sa terare a nà ré, nijba, wôsa ka ju ben hen, wôsa bay na kam.

¹⁰ Wôsa anga na kajê ba, na kam men, ka na kam ba, na kajê men. Aj bay ré gelij dampare tjiné yirji a.

¹¹ Nôbi ena kwo sa terare a nà ré nin, njnba, bay ba, baji sa terare a nà tô, wôsa na herê legem a. Iban wo yi naj jengêri, bijné ka na ju ben hen na, ju gemji naj henem, aj bi bay yi mega gawra wo pôn, mega wo nabay kôba, nana pôn hen iyôŋ men.

¹² Kirjna na en bajn naj ci sa terare a nà tô na, na en gemji naj henem. Na en gem ka na ju ben hen diba, kwôni pôn nêŋ iyôŋ kôba, na kay ré. Nijnba, na kema woj ôbi ménê pôn hari a kayê, aj bi kwôlo na yi bô magtubu to Emen a hen ré ô naj geréri.

¹³ Aj haw hen wo na herê legem a hen na, en kôl kwôli are bay ka hen wo en baa sa terare a nà tô, bi bay ré uwôpijn yi derê wujê mega wo yen nôbi kôba, dôren hen iyôŋ men.

¹⁴ En kôlji kwôlê wom menba, bijné ka sa terare a nà kajji yôd, wôsa bay li aŋga bijné ka sa terare a nà li hen né, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôŋ men.

¹⁵ En uwôlen na wo jeré pôrji sa terare a nà ôrij legem a ré tô, njnba, jeré gemji wô wo Sidan woge wô bêji kayê hen di.

¹⁶ Bay na ka sa terare a nà ré, mega wo nôbi kôba, ena kwo sa terare a nà ré hen iyôŋ men.

¹⁷ Bi tu kwôlê wom liji bi bay yi bijné ka yi naj jengêrji, wôsa kwôlê wom na, na tu kwôlê.

¹⁸ Mega wo na ju joon perê bijné ka sa terare a nà hen iyôŋ na, nôbi kôba, en jéji perê bijné ka sa terare a nà hen iyôŋ men.

¹⁹ En ay yen lijé bem wô sarji aj bi bay kôba, ré ayin yirji lijé bem tiri hen iyôŋ men.»

²⁰ «Na wô sarji bay piniji a ené uwôlem hen né, njnba, wô sa ka a bê bôrji san a wô kwôlo bay ka ju ben hen a dôrji hen a men.

²¹ En uwôlem na wo bay kêm ré yi mega gawra wo pôn. Iban, bi bay bijn pôn naj na, mega wo nabay kôba, nana yi môŋ gawra wo pôn

hen iyôŋ men, bi bay yi mega gawra wo pôn iyôŋ men. Aj bi bijné ka sa terare a nà ré bi bôrji san a wo jôbi a ré joon hen.

²² Hini emê wo na ju ben hen na, nôbi kôba, en biji men, aj bi bay ré bijn pôn mega wo nabay nana bijn pôn hen iyôŋ men.

²³ Aj nôbi naj ci njna gawra wo pôn mega wo jôbi naj en nana gawra wo pôn hen iyôŋ men, aj bi bay ré bijn pôn dô. Ôbi a, bijné ka sa terare a nà ré henê wo jôbi a na ré joon men, jeré geyji môŋ kwo jeré geyen hen iyôŋ men hen.»

²⁴ «Iban, en gey bi kirij ka ené merê ya hen na, bijné ka na ju ben hen ré mô ya men, aj bi bay ré gel dampare to na ju ben hen, wôsa ju geyen ca tumô dema tô terare na ré dîn tô.

²⁵ Iban woj ôbi lê aŋgaj derôre, bijné ka sa terare a nà na hônen ré, njnba, nôbi en hônen, aj ka na ju ben hen hônen wo jôbi a na ré joon.

²⁶ En li aj bay hônen men, na hô lê aj bi bay hônen daman a. Aj bi geyé wo ju geyen hen na, bi bay kôba, geyin megérji hen iyôŋ men, bi nôbi ené bijn pôn naj ci a men.»

18

*Kwôli beré wo bay bu Jésu
(Mt 26: 47-56, Mk 14: 43-50, Lk 22: 47-50)*

¹ Kirjna Jésu uwôl Emen hen iyôŋ kô njn menba, ôbi naj bay tôri d'ayji si cêgi tu kam ka bay uwôgeri Sédrôn aj bay ô bô yagê wo pôni wo bay banij gurô ya wo yi kirij bay ka hen a.

² Menba, Judas wo a sa ayê sari hen hônen kirij bay ka hen dô, wôsa Jésu naj bay tôri ôrji ya gaŋ gaŋ.

³ Menba, Judas dera asgarjê naj bay gemé *iyéy Emen ka damné kaj bay bê kwôbe naj *Parisijêpê a joji hen eraj kirij bay ka hen naj tare ton tô depere men, lampa men, aŋgaj manê a men.

4 Jésu hô aṅga ré sa liri hen, menba, ôbi jera kwiniji aṇ kôlji iyôŋ ba: «Ken woge na i ba?»

5 Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Nini woge na Jésu wo Najarêt.» Menba, ôbi uwôlji sara iyôŋ ba: «Na nôbi bi a na.»

Judas woj ôbi ayê sari hen kôba, naj ci ya men.

6 Kirinja Jésu kôlji iyôŋ ba: «Na nôbi bi a na», menba, bay hô naj cêgeriji aṇ herinji.

7 Jésu hô engeriji iyôŋ ba: «Ken woge na i ba?» Menba, bay kôl iyôŋ ba: «Nini woge na Jésu wo Najarêt.»

8 Menba, Jésu hô uwôlji sara iyôŋ ba: «Ré ené kelêŋge tumô ré na nôbi bi a ré na ré ba? A hena ré na nôbi a kené wogen ba, kamaŋ ka hen ba, ken dîji ô aṅgaji.»

9 Ôbi kôl hen iyôŋ bi kwôlo na ré liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Ka na ju ben hen na, kwôni pôn nêŋ iyôŋ kôba, kay ré hen na, ariri ré liŋ.»

10 Simô Piyér wo ôrij nap yebere tojn kaskar to kôbri a hen, dô din maa mana wo pôni wo *dami wo damné kaj bay bê kwôbe woj gusurô jô. Mana bi wo bay di mari jô hen na, hini na Malkus.

11 Menba, Jésu kôlij Piyér iyôŋ ba: «Dôbe yebere tom hôrîŋ bô sabare a. Ju gey bi ené gelij gusin to Iban na dî gengin san hen né ba?»

Bay ôrij nap Jésu bij Aan dami wo damné kaj bay bê kwôbe

(Mt 26: 57-58, Mk 14: 53-54, Lk 22: 54)

12 Menba, asgarjê naj dami woji men, bay gemé iyéy Emen a men beroji Jésu aṇ harêri naj ganje.

13 Menba, tumô ba, bay ôrij nap dî iyé Aan a wo na môy Kayib woj dami wo damné kaj bay bê kwôbe bô elê bi wo hen a hen.

14 Men, na Kayib bi a na kôlij damné ka Jubnjê iyôŋ ba: «Hena gawra pôn ré ma wô sa bijé ka sa ira ba, dô hen.»

Piyér uwôser dîré hô Jésu ré (Mt 26: 69-70, Mk 14: 66-68, Lk 22: 53-57)

15 Simô Piyér naj ôbi tô Jésu wo pôni kôbiji tô Jésu. Ôbi tô Jésu wo pôni bi wo hen na, dami wo damné kaj bay bê kwôbe hôni dô. Na ôbi á, bay ré dîri ô naj Jésu ira derô haba wo dami wo damné kaj bay bê kwôbe bi wo hen a hen.

16 Nijba, Piyér ba, dêbo baa nô kibi geré. Menba, ôbi tô Jésu bi wo hen so sa iyêl naj iyore to gem kibi geré hen menba, hende dî Piyér ô ira men.

17 Hende gemé kibi geré hende to hen engerijn Piyér iyôŋ ba: «Jôbi ju na ôbi tô gawra bi wo hen men, ré ba?» Menba, ôbi kôle iyôŋ ba: «En enj, ena ôbi tôri ré.»

18 Kelanê dii menba, bay je naj bay gemé iyéy Emen hen lamji tare iyêbe. Menba, Piyér kôba, era sa iyêbe naj ci men.

Kwôlo dami wo damné kaj bay bê kwôbe engerijn Jésu

(Mt 26: 59-66, Mk 14: 55-64, Lk 22: 66-71)

19 Dami wo damné kaj bay bê kwôbe engerijn Jésu kwôlê gengin sa bay tôri men, sa ari gelé kari a men.

20 Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «En kôl kwôlê wujê tu wolé men, en gelij bijé are bô *iyéy dajare a men, bô iyéy Emen a men, kirij ka Jubnjê kêm daj ya hen a men dîba, en li ani kani naj uwôbê ré.»

21 Wô mi a jeré engeren ba? Engerijn bijé ka na toy kwôlo na en dô hen. Wôsa bay hôn kwôlê bi wo na en dôrji hen.»

22 Kirinja Jésu kôl hen iyôŋ menba, ôbi gemé iyéy Emen wo pôni kwo ré dêbe kwa hen di Jésu tô mari a aṇ kôli iyôŋ ba: «Na hen iyôŋ a jeré uwôlij dami wo damné kaj bay bê kwôbe kwôlê sara hen ba?»

23 Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Hena ené iyêl habij ba, ju gelen kwôlê bi wo en iyêl habij hen. A hena kwôlo ené iyêl hen na tiri ba, wô mi a jeré dêñ ba?»

²⁴ Menba, Aan jép naf Jésu naf kôbri wo ré harij bij dami wo damné kaj bay bê kwôbe Kayib.

*Piyér hô kôl dîré hòn Jésu ré
(Mt 26: 71-75, Mk 14: 69-72, Lk 22: 58-62)*

²⁵ Kirijn bay ka hen na, Piyér d'ebé iyébe tare tori hende to hen baa ya menba, kwôni wo pôni engereri iyônj ba: «Jôbi kôba ju na perê bay tô gawra bi wo hen men ré ba?» Menba, Piyér uwôser kôl iyônj ba: «En ej, ena ôbi tôri ré.»

²⁶ Mana wo dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo pôni na gôbri kwo Piyér na di mari jô hen kôli iyônj ba: «Kamanj, na gelem bô yagê a naf dî ré ba?»

²⁷ Nijba, Piyér hô uwôser a menba, kirijn bay ka hen na, kura yel.

*Bay ôrij naf Jésu bij kelma *Pilat
(Mt 27: 1-2,11-14, Mk 15: 1-5, Lk 23: 1-5)*

²⁸ Tô kirijn cud menba, bay henan naf Jésu iyé Kayib a ôrij iyé ôbi emê sa iyére woj Rômê wo bay uwôgeri Pilat hen. Nijba, damné ka Jubjnê ôrji ira ré wôsa Pilat na Jub ré, wôsa erê iyé kwôni na Jub ré na, a lê an bay a kagemê. Bay gey bi yirji ré *kagem né, bi ciré ômij geserê *Pak.

²⁹ Na ôbi á, ôbi emê sa iyére Pilat ré so nô dema ré sa uwojji hen. Kirina ôbi sa menba, engeriji iyônj ba: «Na kwôli mi a kené uwôl sa gawra bi wo hen a ba?»

³⁰ Menba, bay uwôli sara iyônj ba: «Hena gawra bi wo hen henan ré li habrê wôni ré ba, henan niné eran naf dî tumôm a ba?»

³¹ Menba, Pilat uwôlji sara iyônj ba: «Beréngéri ken ôrij an kenbay ken ô jerê kwôlê sari a naf tôtonge.» Menba, bay hô uwôli sara iyônj ba: «Kenbay kaj Rômê ken keléni niné uwôlji kwôni kwôlê woj temare sari a ré.»

³² Na hen iyônj aja kwôlo Jésu na kôl gengin sa geré temayri to dîré ma hen, ariri ré lij hen.

³³ Menba, Pilat bul hô ira ô uwôgê Jésu an engereri iyônj ba: «Ju na kelma wo Jubjnê bi ba?»

³⁴ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Kwôlo ju engeren hen, na kwo jôbi a ermé hen iyônj laba, na kwôni a kôlen hen iyônj gengin san dî ba?»

³⁵ Menba, Pilat uwôli sara iyônj ba: «Nôbi ena Jub ba? Na yênmê kam naf damné kaj bay bê kwôbe a eran naf ju ben. Nijba, ju la na mi ba?»

³⁶ Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Emê iyére tijê na to sa terare a nà ré. Hen aja emê iyére tijê henan ré na to sa terare a nà ná, henan manê kajê henan ré karê mapê wô san an bi bay ré buren bij damné ka Jubjnê ré. Nijba, na hen iyônj né, wôsa emê iyére tijê na to sa terare a nà ré.»

³⁷ Menba, Pilat hô engereri iyônj ba: «Iyônj ba, ju na kelma dê?» Menba, Jésu uwôli sara iyônj ba: «Na ôbi, a jeré kôl hen, ena Kelma. Nôbi en yêj an en era sa terare a nà wô derê kwôli tu kwôlê an bijé kêm ka na ka tu kwôlê hen na, bay toy kwôlê wujê bi wo hen..»

³⁸ Menba, Pilat hô engeren Jésu iyônj ba: «Tu kwôlê ba, na mi ba?»

*Bay uwôl kwôlî temare sa Jésu a
(Mt 27: 15-31, Mk 15: 6-20, Lk 23: 13-25)*

Cêgi kwôlê bi wo hen menba, ôbi hena hô si nô ô ujné Jubjnê an kôlji iyônj ba: «Ken toy, nôbi en uwôn kwôlê wôni wo na berij gawra bi wo hen né.»

³⁹ Nijba, naf hara wonge na, en uwôl dangay pôn pôn ta bénge kwôy kwôy naf geserê Pak hen ba, ken gey bi ené uwôl kelma wo Jubjnê ta bénge ba?»

⁴⁰ Menba, bay ka gura naf kwônérji iyônj ba: «Nini gey ré, uléni Barabas ta dî.» Men né, Barabas bi wo hen na, na bandi men.

19

¹ Menba, *Pilat ay tôtô bi bay ré yêmnê Jésu naf tinêre.

² Asgarnê gaa jabga woj kenare naj gesem aj dôbri sari a men, bay dôbri bargay kaj kenare ka sêyi yiri a a men.

³ Menba, bay uso cfa ligiri a aj kôli iyôŋ ba: «Dosé tom kelma wo Jubjnê» men, bay sêri tô mari a men.

⁴ Menba, Pilat hô so nô aj kôlij Jubjnê iyôŋ ba: «Geléŋge, en saj naj dî nô bêŋge bi kené hôn mega wo ené uwôŋ kwôlê wôni wo habij yiri a ré.»

⁵ Jésu so naj jabga woj kenare woj gesem naj bargay ka sêyi kaj kenare ka bay ré tôbri yiri a hen. Menba, Pilat kôl iyôŋ ba: «Geléŋge, gawra bi a hen.»

⁶ Kirja damné kaj bay bê kwôbe naj bay gemérji gili hen iyôŋ menba, bay bi gura kôl iyôŋ ba: «Béringeri sa gurô tagelê, béringeri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôŋ ba: «Kenbay ken biri aj ken ô bêéri sa gurô tagelê diba, nôbi en uwôŋ ani kani ka ôbi li ka habij né.»

⁷ Menba, Jubjnê uwôli sara iyôŋ ba: «Nibay nini ôrij naj tôô toni ya aj naj tôô toni hende to hen na, njna deréri, wôsa ôbi kôl diré na Kema Emen.»

⁸ Kirja Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôŋ menba, harê hô liri damaj a.

⁹ Ôbi hô kini merêri a aj engerij Jésu iyôŋ ba: «Jôbi ju na gawra wo yôŋ ba?»

Nijnba, Jésu uwôli kwôlê wôni sara ré.

¹⁰ Menba, Pilat kôlji iyôŋ ba: «Na nôbi a jeré wômen tôŋ hen ba? Ju hôn mega wo ené ôrij naj néé woj bêremare sa gurô tagelê men, kwoj uwôlemare ta a men iyôŋ né ba?»

¹¹ Menba, Jésu uwôli sara iyôŋ ba: «Hen aja Emen henaj ré bem néé bi wo hen ré ba, henaj jeré ôrij naj néé wôni san a ré kwôy. Na ôbi á, kirja kwo ré beren bem hen na, ôbi li na térij to dami cêm.»

¹² Kirja bay ka hen na, Pilat woge geré dîrê ulêri ta. Nijnba, Jubjnê ka gura kôl iyôŋ ba: «Hena jeré uwôli ta ba, ju na melaj kelma wo dami

*Sésar ré kwôy. Kwôni wo li yiri môm kelma iyôŋ na, ôbi na ôbi bayi Sésar.»

¹³ Kirja Pilat toy kwôlê bi wo hen iyôŋ menba, ôbi soj naj Jésu nô aj ô merê kirij jeré kwôlê ka bay uwôl daŋne ya ka bay uwôgeji naj hébre «Gabata» hen.

¹⁴ Na wulê woj beré sa têê geserê *Pak. Tare cebu dîŋne njn menba, Pilat kôlij Jubjnê iyôŋ ba: «Geléŋge, kelma wonge bi.»

¹⁵ Nijnba, Jubjnê bi gura kôl kibriji pôn hôm iyôŋ ba: «Diri, diri, bêéri sa gurô tagelê.» Menba, Pilat kôlji iyôŋ ba:

«Kelma wonge bi a kené gey bi nôbi ené bêéri sa gurô tagelê hen ba?» Menba, damné kaj bay bê kwôbe kôl iyôŋ ba: «Kelma woni na Sésar pôn nêŋ hari.»

¹⁶ Menba, ôbi nôge Jésu biji bi bay ré ô bêéri sa gurô tagelê.

*Bay bér Jésu sa gurô tagelê
(Mt 27: 32-44, Mk 15: 21-32, Lk 23: 26-43)*

Menba, bay biri ôrij.

¹⁷ Jésu ay gurô tagelê wori aj saj kirij ka bay uwôgeji ibé sa gawra ka naj kibi hébre ba bay uwôgeji Gwôlgwota hen.

¹⁸ Na kirij bay ka hen a aja bay ré bêéri sa gurô tagelê ya naj bînjé ka pôni wôô. Kwo pôni sa kôbri gusurô men, kwo pôni sa kôbri maa men aj Jésu derôrji a.

¹⁹ Pilat dî are yi gurô aj di ta sa gurô tagelê wo Jésu a aj kôl iyôŋ ba: «Jésu wo Najarêt, kelma wo Jubjnê.»

²⁰ Jubjnê kwône dîŋse kwôlê bi wo hen wôsa kirij ka bay bérin Jésu ya hen na, da naj iyére. Aj are bay ka bay li di ta hen na, na naj kibi hébre men, kibi latê men, kibi grêk a men.

²¹ Damné ka bay bê kwôbe ka Jubjnê kôlij Pilat iyôŋ ba: «Di <Na kelma wo Jubjnê» ré nijnba, ju dî <Ôbi ré kôl iyôŋ ba: «Ena kelma wo Jubjnê.» > »

22 Menba, Pilat uwôlji sara iyôŋ ba: «Anja en dî tôŋ da nij na, yi na yériji.»

23 Kirija asgarnê bér Jésu kô nij menba, bay pô bargay kari soderé kirij pôrbu aji cénji. Bay ay bargay kari kaj kabrêri ka yêŋgi ka tu sejrérji naj aji na kibi bargay pôn nêŋ hena ta kwôy era tôŋ.

24 Menba, bay kôl iyôŋ ba: «Na yêgerêŋge ré ninba, na jibijn jala terê gelé na i a beré ba?» Aji bi kwôlo na lîn bô magtubu to Emen a hen, ariri ré lîn. Magtubu hende to hen kôl iyôŋ ba: «Bay cén bargay kajê men, kaj kabrêna bay jibijn jala terê a men.» Na hen iyôŋ a asgarnê ré li hen.

25 Da kwa gurô tagelê wo Jésu a na, yori naj yêre dëbiji ya, Mari ton tam Klopas men, Mari to Magdala a men.

26 Kirija Jésu gel yori men, gel ôbi tôri wo ôbi geyri gajen cebu kware a men na, ôbi kôle iyôŋ ba: «Yon, gel, kemarê a hen nij.»

27 Men, ôbi kôlijn ôbi tôri bi wo hen iyôŋ ba: «Gel, na yom a hen.» Ayin tôri wulê bi wo hen na, ôbi ôrij naj tu iyére tori.

Temay Jésu
(Mt 27: 45-56, Mk 15: 33-41, Lk 23: 43-49)

28 Cêgeri wori menba, Jésu hôñ wo are kêm ré kô nij menba, kôl iyôŋ ba: «Kam dêen.» Aji bi kwôlo lîn bô magtubu to Emen hen na, ré bijn.

29 Kirij bay ka hen na, bana gerêngê wo pôni yi naj kam tipadof ka bay uwôgeji binêger hen bô. Asgarnê dôbe jaa bô a aji dôbe kibi gurô wo bay uwôgeri *hisôp hen aji usop sa dôbri kibri a.

30 Kirija Jésu yi kam ka gerangi bay ka hen menba, ôbi kôl iyôŋ ba: «Kibi are kêm derij nij.»

Menba, ôbi di sari tôŋ menba, kibri wôm hari nij.

19:24 19: 24 Kurôŋ kibé 22: 19 **19:28 19: 28** Kurôŋ kibé 69: 22 **19:36 19: 36** Sé nô 12: 46,
Kwônê bijé 9: 12, Kurôŋ kibé 34: 21 **19:37 19: 37** Jakari 12: 10

31 Kirij bay ka hen na, na wulê woj jianê sa tê kwô woj emê *sa merê ta a menba, Jubjnê hare wô wo temay Jésu naj gawrê ka wôô hen maa ré yé kwôy sé sa sa merê ta, wôsa sa merê ta na, na sa to dami. Menba, bay ô engeré Pilat ré pôy têrji aji bi bay ré ma lew aji ré tô temayriji bi tôŋ.

32 Bijé ka bay bérji naj Jésu hen na, asgarnê sa pôy têrji wôô kêm.

33 Kirija bay sa sa Jésu a menba, bay gel wo ôbi ré ma nij menba, bay dî piyê têri ba, mera.

34 Asgar wo pôni jebu kabrê Jésu naj yêre menba, kirij bay ka hen na, kwôbe naj kam so.

35 Kwo gel are bay ka hen na, dô kwôliji aji kwôlê wori bi wo hen na tiri men, ôbi hôñ wo dîré kôl na tu kwôlê men, dîré kôl hen iyôŋ bi kenbay kôba, kené bijn bôrnge sara men.

36 Are bay ka hen yi hen iyôŋ bi magtubu to Emen ré ô naj gerére magtubu hende to hen na kôl iyôŋ ba: «Ibéri wôni pôn nêŋ iyôŋ kôba, a bôj né.»

37 Men, magtubu hende to hen hô kôl iyôŋ ba: «Bay a sa gelé kwo bay na cibri hen a men.»

Si Josêp nan Nikwodêm em Jésu
(Mt 27: 57-61, Mk 15: 42-47, Lk 23: 50-56)

38 Cêgê menba, Josêp wo Arimaté woj ôbi ayê bôô hen era sa engere Pilat dîré erê ayê temay Jésu, wôsa ôbi na ôbi tô Jésu ninba, na naj nalê, wôsa ôbi harijn Jubjnê. Pilat dege naj dî sara dema ôbi ré ô ayê temay Jésu ôrij tô.

39 Nikwodêm wo na ô naj yoyre ô upé Jésu hen eraj naj ider wo dîné dô wo bay li naj *miir men, alowêts a men hen comlé tôre subu.

40 Si Josêp naj Nikwodêm ayji temay Jésu lègère naj kibi bargay ka bay yêgerê men wuse ider sari a men mega wo Jubjnê liirij hen iyôŋ.

⁴¹ Kirijn bay na bérin Jésu ya hen na, na d'a kwa kini banê gurô aji kirijn bay ka hen na, kamjnê ka kôrbi ka bay kerje bô keram a ka bay eminj kwôni ya sa pôn né hen yi ya.

⁴² Na bô kamjnê bay ka hen a bay ré eminj Jésu ya, wôsa na kamjnê ka yi d'a naj kirijn ka bay na bérin Jésu ya hen. Wôsa Jubjnê fu sa têê aنجa gengin sa sa merê ta.

20

Jésu ji si kamjnê

(Mt 28: 1-8, Mk 16: 1-8, Lk 24: 1-12)

¹ Naj sa demas tô kirijn cud wo kirijn baa hendl dsurum dsurum tô menba, Mari to Magdala ô sa kamjnê. Menba, hende gel kulmanj keram wo bay na ligijn kibi kamjnê hen gerngin yi wolé.

² Hende ge ô upné Simô Piyér naj ôbi tô Jésu wo pôni wo Jésu geyri gañ hen aji kôlji iyônj ba: «Bay dô Kelma kamjnê ôrij aji aji nini hôñ kirijn ka bay uwôli ya hen né.»

³ Piyér naj ôbi tô Jésu wo pôni bi wo hen siji gerji ô sa kamjnê.

⁴ Menba, bay gerji wô ñem nijba, ôbi tôri wo pôni bi wo hen ge gôlijn Piyér aji bijn sa kamjnê tumô.

⁵ Ôbi deñge tôj kôbe bô kamjnê menba, gel na kibi bargay ka bay na lêgerij Jésu hen, a yé tôj mera. Nijba, ôbi si bô kamjnê ré.

⁶ Simô Piyér wo guro cêgeri a tôj tôj hen sa menba, si bô kamjnê menba, gel na kibi bargay a yé tôj mera.

⁷ Men, bargay ka bay na lêgerij sa Jésu hen, lêgerij yi wolé piniji diba, yi naj ka bay na lêgerij yiri hen né.

⁸ Menba, ôbi tô Jésu wo ré guro sa tumô hen si bô kamjnê aji gel menba, ôbi bi bôri sara.

⁹ Wôsa kwôlo na lijn bô magtubu to Emen a wo Jésu ré jê sé kamjnê hen na, kwôy saj wulê bi wo hen na, bay tôri na hôñ ré tô tô.

¹⁰ Menba, bay tô Jésu bay ka wôô hen bilji hô ijn.

Jésu si sa Mari to Magdala

(Mt 28: 9-10, Mk 16: 9-11)

¹¹ Nijba, Mari ñebe nô kibi kamjnê sôm. Kirijn hende sôm dîbjin iyônj menba, deñge tôj nél bô kamjnê.

¹² Menba, hende gel *manê ka derômaran a wôô ka tôle bargay ka bôri mörji kirijn ka bay na uwôljn Jésu ya hen, kwo pôn si sari men, kwo pôn si cêbéri men.

¹³ Menba, bay kôle iyônj ba: «Iyore, wô mi a meré sôm ba?» Menba, hende uwôljn sara iyônj ba: «Wôsa bay dô temay Kelma wujê aji en hôñ kirijn ka bay uwôli ya hen né.»

¹⁴ Kirijn hende kôl hen iyônj menba, bare cêgère menba, gel Jésu ñebe hen nijba, hende hôñ wo ré na Jésu ré.

¹⁵ Menba, Jésu kôle iyônj ba: «Iyore wô mi a meré sôm ba? Mu woge na i ba?» Menba, hende kôl yan ba, ré na ôbi gemé kini banê gurô bi wo hen menba, hende kôli iyônj ba: «Gawra, hena ré na jôbi a ré ayêri ôrij wolé ba, ju kôlen na erê ô ayêri.»

¹⁶ Menba, Jésu uwôgere: «Mari», menba, hende bul aji uwôgeri: «*Raboni», naj kibi hébre bôri na ôbi gelij bijnare are.

¹⁷ Menba, Jésu kôle iyônj ba: «Heben né wôsa en ô ta ligi Iban a ré tô. Nijba, ô mu ô upné yénê aji mu kôlji iyônj ba, ené erê ta ligi Iban a wo na Ibarenje kenbay men, ligi Emen wujê a wo na Emen wonje kenbay men hen.»

¹⁸ Menba, Mari to Magdala ô kôlij bay tô Jésu wo teré gelo Kelma aji hende kôlji kwôlo ôbi ré kelare hen.

Jésu si sa bay tôri a

(Mt 28: 16-20, Mk 16: 14-18, Lk 24: 36-49)

¹⁹ Perare to demas hende to hen na, bay tôri danji mô bô ira aji legeji kermij dô sarji a, wôsa bay harip Jubjnê. Menba, Jésu so ñebe derôrji a aji kôlji iyônj ba: «Bi bô jalê wo Emen baa naj ken.»

²⁰ Kirijn ôbi kôl hen iyônj menba, ôbi gelij hôlmê iyare to kôbri men,

kwa bôri a men. Kirija bay tôri gili hen iyôŋ menba, yirji dôrji damaj.

²¹ Menba, Jésu hô kôlji iyôŋ ba: «Bi bô jalê baa ré ken. Mega wo Iban na joon hen na, nôbi kôba, en jéŋge men.»

²² Kirija ôbi kôl hen iyôŋ kô nin menba, ôbi dô bul wo dami sarji a ajn kôlji iyôŋ ba: «Engéŋge Tunu ton hendi bô bôrê.

²³ Biŋé ka ka dê bôrjge jalê sa têrij toji a hen na, Emen kôba, a dê bôri jalê sa têrij toji a men, ka ken dî bôrjge jal têrij toji a ré hen na, Emen kôba, a dê bôri jalê sa têrij toji a ré men.»

Kwôlo Jésu kôljin Tomas

²⁴ Tomas ôbi tôri wo pôni perê ka môj kibi wôô wo bay uwôgeri Kerma hen ré naj kiriŋa Jésu ré sij sa megêri a hen.

²⁵ Tô megêri ka baa hen kôli iyôŋ ba: «Nini gel Kelma.» Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Hena ené gel kôbri wo bay na di naj pôndé hen né men, hena ené dôbe kôben hôlmê iyare to kôbri a hen ré men, hena ené dôbe kôben kwa kabrêri ka bay na cubu naj dargaw hen né a men na, na bê bôn sara ré kwôy.»

²⁶ Wulê marge cêgê menba, bay tô Jésu hô danji bô ira menba, Tomas naj ci nijn. Kermij ligirij ta menba, Jésu so dêbe derôrji a ajn kôl iyôŋ ba: «Bi bô jalê baa ré ken.»

²⁷ Menba, ôbi kôljin Tomas iyôŋ ba: «Eraŋ naj kôbem nà ajn ju hamij hôlmê iyare to kôben a men, uson naj kôm nà ajn ju hamij hôlmê iyare to kwa kabrêri a hen a men, ajn ju dî narê kwôlê wom baa ajn ju bi bôm sara.»

²⁸ Menba, Tomas uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma wujê, Emen wujê.»

²⁹ Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Na wô gelé wo ju gelen hen ana jeré bi bôm sara hen. Nijnba, biŋé ka gelen né ajn bi bôrji san a hen na, yirji a dôrji.»

³⁰ Jésu hô li anjan gijnê ka gay gay kwône a tu bay tôri a nijnba, kwôlji kôljin bô magtubu a na ré.

³¹ Nijnba, are bay ka hen liŋ bô magtubu a hen iyôŋ, bi kené bi bôrjge sara mega wo Jésu ré na *Krist Kema Emen ajn hena kené bi bôrjge sari a ba, kené môrij tu gej sa kibri.

21

Jésu si sa bay tôri ka jurgem a hen kibi cér wo bay uwôgeri Tibériyad hen

¹ Cêgê menba, Jésu hô si sa bay tôri a kibi cér wo Tibériyad a. Geré sé wo ôbi sij sarji a bi a na.

² Wulê wo pôni na, Simô Piyêr men, Tomas woj Kerma hen men, Nataniyêl wo Kana bô emê wo Galilé a naj kam Jébédé men, bay tô Jésu ka pôni wôô a men bay kêm danji kirij pôn.

³ Simô Piyêr kôlji iyôŋ ba: «Na erê uré.»

Menba, bay kôli iyôŋ ba: «Nibay kôba, nija erê naj ju men.»

Menba, bay si ô aj dâyji bô bato a ôrji uré. Yoyre hende to hen na, bay bu kuyê kani pôn nêj iyôŋ né kwôy.

⁴ Tô kirij pulôl menba, Jésu dêbu kibi cér a nijnba, bay tôri hô wo ré na ôbi ré.

⁵ Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Kam manê, ken bu kuyê kani ré ba?» Menba, bay uwôli sara iyôŋ ba: «Nini bu ani ré kwôy.»

⁶ Menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Bêŋge bera si sa kôbi gusurô hen iyôŋ ajn ka upé kuyê.»

Bay uwôl bera menba, bay nêm wurére ta bijn ré nijn, wô kuyê ka mêté ka bay pera hen.

⁷ Menba, ôbi tô Jésu wo Jésu geyri gaŋ hen kôljin Piyêr iyôŋ ba: «Na Kelma.» Menba, kiriŋa Simô Piyêr toy wo ré na Kelma hen iyôŋ menba, ôbi hô dôbe bargay ka ôbi ré harij tô bôri urij hen ajn, neŋgere kurij kam a.

⁸ Tô bay tô Jésu ka baa hen jubô bato wuron kuyê ka wôn bera hen eraŋ guba cér a, wôsa bay ré na mêté arew naj guba cér.

⁹ Kirina bay sa bijn guba menba, bay gel deserî tare to kuyê jéén sara naj mapâ yé kwa a menba, Jésu kôlji iyôŋ ba:

¹⁰ «Erange naj kuyê ka ken pera hen dê iyôŋ.»

¹¹ Simô Piyér d'ay bô bato a aj wuro bera to kuyê ka damné arew naj tôre bay kibi subu wôn bô ta hen tôŋ, bi wo kuyê wôn bera kêm hen kôba, hende yêgerij ré kwôy.

¹² Menba, Jésu kôlji iyôŋ ba: «Erange ken sa ôm.» Nijnba, ôbi tôri wôni pôn iyôŋ kôba, nêm engereri iyôŋ ba: «Ju na i ba ré.» Wôsa bay hôñ wo ré na Kelma nijn.

¹³ Menba, Jésu uso da aj ay mapâ aj biji men, hô pô kuyê biji a men.

¹⁴ Hen a ba, na têê subu tori wo Jésu sijp sa bay tôri a kirina ôbi jin sijp kampê hen.

Jésu iyêl naj Piyér

¹⁵ Kirina bay ôm are kô nijn menba, Jésu engererij Simô Piyér iyôŋ ba: «Simô kema Ja, ju geyen gôlijn kamaŋ ka baa hen ba?» Menba, Simô Piyér uwôli sara iyôŋ ba: «Ew Kelma, ju hôñ wo ené geyem.» Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, ju abe kam gamgê kajê ben.»

¹⁶ Jésu hô engererij wo têê wôrô wori iyôŋ ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, Piyér uwôli sara iyôŋ ba: «Ew Kelma, ju hôñ wo ené geyem.» Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, ju gem gamgê kajê ben.»

¹⁷ Jésu hô engererij wo têê subi iyôŋ ba: «Simô kema Ja, ju geyen ba?» Menba, tu Piyér li ja wô engererij wo Jésu ré engererij têê subi iyôŋ ba: «Ju geyen ba?» hen. Menba, ôbi uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma, ju hôñ are kêm men, ju hôñ wo ené geyem a men.» Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Iyôŋ ba, ju abe gamgê kajê ben.»

¹⁸ Na tu kwôlê a ené kôlem hen: Kirina na ju baj mana tô na, jôbi a na harê tô bôm wom naj kôm men, ju ô kirin ka bôm jôbi a na geyé a

men. Nijnba, kirina já halê na, já perê kôm ta aj na kwôni wo d'anggi a harem tô bôm aj a ayem ôrij kirin ka bôm gey ré a hen.»

¹⁹ Ôbi kôl hen iyôŋ d'siré gelij temare to Piyér ré sa ma hen aj ré na temare to ré sa ulê hini emê sa Emen. Kirina Jésu kôl hen iyôŋ kô nijn menba, ôbi kôlijn Piyér iyôŋ ba: «Era tòn a.»

²⁰ Kirina Piyér bare cêgeri menba, ôbi gel ôbi tô Jésu wo Jésu geyri gaj hen era tôrji a. Na ôbi a na yé kabré Jésu a kibi emê aj na engererij iyôŋ ba: «Kelma, na i bi a ayê sam hen ba?»

²¹ Kirina Piyér gili menba, ôbi kôlijn Jésu iyôŋ ba: «Kelma, a kwo na ba, na mi a sa sari a men ba?»

²² Menba, Jésu kôli iyôŋ ba: «Hena ené gey bi ôbi ré mô gej kwôy wo ené buloŋ heraj ba, dôlem jôbi iyeŋ ba? Jôbi ju era tòn a.»

²³ Sa kwôlê bi wo hen a na, bay ayê bôô kôl iyôŋ ba, ôbi tô Jésu bi wo hen ré ma ré. Nijnba, Jésu na kôlijn Piyér mega wo ôbi tôri bi wo hen ré ma ré ré, nijnba, Jésu na kôli na iyôŋ ba: «Hena ené gey bi ôbi ré ma ré kwôy wo na buloŋ heraj ba, dôlem jôbi iyeŋ ba?»

²⁴ Na ôbi tô Jésu wo Jésu geyri gaj bi a derê kwôli are bay ka hen men, na ôbi a lê bô magtubu hende to na hen a men. Aj nini hôñ wo kwôlê bi wo ôbi ré dô hen na, ré na tiri.

²⁵ Jésu hô li aŋga d'anggi kwône a. Aj hena bay ré gey ciré derê kwôlijn pôn pôn kêm bô magtubu a ba, kirin ka bay ré bijn magtubu hende to hen ba, ré najê sa terare nà.

Magtubu to Jé lê bay jé to Luk li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Luk li hen

Magtubu to Jé lê bay jé na, na magtubu to jôgijn wôô to Luk li. Bô to tumô a to na Kwôlo Dôri hen na, ôbi na kôl na kwôli aنجa Jésu na li kirijn ôbi na baj sa terare a nà mera. Ayijn tôri sa ayê wo Emen ayri hôrijn derômaran a (Sapitre 1: 11) men, merê wo ôbi mô perê bay tôri a hen ba, yi gay nij. Wôsa bay gili naj tirji na iyôn ré nij.

Na hen iyôn a, magtubu Jé lê bay jé ré kôl wô dé tô dajare to bay ayê bôô hen. Jésu mô perêrji a nap tini to li jé bô bay ayê bôô a hen. Ôbi kôl kwôli dajare to bay ayê bôô ka na Jubjnê hen (naj *ôbi jé Piyér) Jérusalêm a men, bijné ka na Jubjnê ré ka Antiyôk a men, Kworênt a men, Pilip a a men. Kwôli kergare ton ulê bérê to *ôbi jé Pol men, gusin to dajare hende to kôrbi hende to hen men, kwôli janê wo bay ayê bôô bay ka hen jan kwôlê wojî bi wo hen naj néé wo Tini Kelma men hen.

Luk dêjse magtubu kwône dema, ré lip magtubu to Jé lê bay jé hen tô. Perê magtubu hende to ôbi dêjse hen na, tori ton yiri to ôbi li sa pôn pôn hen. Kirijn ôbi kôl kwôli kergare toji to bay hena Trowas wô erê Pilip a hen na, ôbi ôm nini nini gel wo ôbi ré ya men (Sapitre 16:10-40), kergare toji hende to hen ôrijn naj ci kwôy bij Jérusalêm, aŋ na ya hende to hen a, bay ré fu Pol (Sapitre 20: 5 - 21: 18) men, hena wo bay hena Sésaré wô erê Rôm aŋ Pol li elê wôô ya hen, dema bay ré jô kwôlê sari a tô (Sapitre 27-28).

Anja tumô ba, Luk kôl kwôli soderé wo diré soderé magtubu tori hende to hen tôj (Sapitre 1:8)

men, kwôli dé tô dajare to bay ayê bôô Jérusalêm a cêgi ayê wo Emen ay Jésu hôrijn derômaran a hen (Sapitre 1:1 - 8: 3) men, kwôli bérê Kwôlo Dôri wo ôm gôrijn sa iyére (Sapitre 8: 4 - 12: 25) men, ôm perê bijné ka kibi cér Méditerrané men, ôm kwôy bij Rôm iyére to dami to bô emê wo sa terare a nà (Sapitre 13 - 28: 31).

Bérê Kwôlo Dôri bi wo hen, ôm naj kirijn kirijn sa terare a nà ná sa kibi derê kwôlê wo bay jé men, kwôli kelêrji tumô bijné a a men. Kwôli Jésu wo bay dô bij bijné kêm hen na, (Jubjnê men, bijné ka na Jubjnê ré hen men) na, Jésu bi wo na mô sa iyé Palistin a hen. Tunu ton hendi bô bôrê yêge sa Jésu bij tôri kwôy kwôy men, sa kwôli kelêri men, sa jé lêri a men.

Kwôli aňga kôlij bô magtubu to Jé lê bay jé a nà ná, na kwôli aňga églis to nap elê bi wo kêm hen ré lê: Ulê bérê Kwôlo Dôri wo Jésu Krist bij gawrê sa terare a na kêm.

*Jésu kôl kwôli Tunu ton hendi bô bôrê to Ibari ré joj
(Lk 1: 1-4)*

¹ Dami wujê Téwpil, bô magtubu tipê to tumô to na en li hen na, na en kôl kwôli aňga Jésu na li men, kwôlo ôbi na gelij bijné a men. Kwôli are bay ka en kôlem kwôliji hen na, na kirijn ôbi na ayin tô jé wori hen.

²⁻³ Kwôy wulê wo Emen ayri hôrijn derômaran a. Pa dema Emen ré ayri hôrijn derômaran a tô na, cêgi temayri a na, na bay jé bay ka ôbi na tôrji hen a, ôbi ré si sarji a tumô têê kwône nap yiri na iyôn kwôy wulê tôre pôrba aŋ gelji wo ré na dôbi a ré jê sé kamjnê hen men, kôlji kwôli *emê iyére to Emen a men. Ôbi na gelij bay jé ka ôbi na tôrji hen, tôô tori hende to hen naji néé wo Tunu ton hendi bô bôrê.

Jésu kôlji kwôli Tunu ton hendi bô bôrê to Emen ré joj biji

⁴ Wulê wo pôni ôbi mô ôm emê naj ci, menba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «Merêŋge Jérusalêm a nà kwôy ken gem anga Iban na genge dîré bêŋge aj na en kelêŋge kwôlji hen, dîba, ken ô anê ré tô.

⁵ Wôsa Ja ba, na lijn bijné batêm na naj kam njibâ, era baa tumô a hen na, na naj Tunu toj hendi bô bôrê a Emen ré lêŋge kenbay batêm njîn.»

Jésu dîay ô derômaran a

⁶ Kirîna bay tô Jésu môrji naj dîbaa ya tô menba, bay engereri iyôŋ ba: «Kelma, na wulê bi wo hen a jeré hô bijn kam *Israyêl kenare toji hôrijn hen ba?»

⁷ Menba, ôbi uwôlji sara kôl iyôŋ ba: «Kwôlo gengin sa wulê naj tayi kwôlo ken engeren hen na, dôlêŋge kenbay ré, njibâ, na Iban a gengé naj bô geyé wori.

⁸ Njibâ, kenbay ba, ka sa ujné néé kirîna Tunu toj hendi bô bôrê a herbo sarnge a dema kené yé bay derê kwôlen Jérusalêm a men, Judé a men, Samari men, gôrijn kirîn kêm sa terare a nà a men tô.»

⁹ Kirîna ôbi kôlji hen iyôŋ kô njib menba, Emen biri dîay tirji a hen bô kirîn ka geri a ô derômaran a.

¹⁰ Kirîna bay debu bô derômaran déjn kirîn ka Jésu ôrijn ya hen baa ya tô, menba, gawrê wôô ka tôbe bargay ka bôri soji dîbiji kwarji a.

¹¹ Aji kôlji iyôŋ ba: «Ken gawrê ka Galilé, wô mi a kené debe bô derômaran hen iyôŋ ba? Jésu bi wo Emen biri dîay ô derômaran a aji ken debu bô hen na, herari kôba, a yé môj ôbi wo ken gili ôrijn derômaran a hen iyôŋ têj têj.»

Bay dô gawra pôn gasin hôlmê Judas

¹² Bay tô Jésu hena sa Keram wo Olibiyé heraji Jérusalêm a, hena ya erê Jérusalêm a na, na kilomêtèr pôn.

¹³ Kirîna bay hena sa keram heraji uwo menba, bay dîay bô iyére to tayi to bay dayrijn ya gaŋ gaŋ hen.

Kamanj ka dîay ô bô iyére hende to hen a na: Piyér, Ja, *Jak, André, Pilip, Tomas, Bartélémi, Matiyé, Jak kema Alpé, Simô woj kema iyére hen naj Jud woj kema Jak hen.

¹⁴ Bay kôlij kapniji aji danji ta ta wô uwôlê Emen naj bôô pôn aji yébé ka pôni men, si Mari toj yoo Jésu men, yénêri a men naj ci ya men.

¹⁵ Wulê sem cêgê menba, bay ayê bôô arew naj tôre wôô dajji menba, Piyér hena debu ta perêrji a wô kelê kwôlê.

¹⁶ Ôbi kôl iyôŋ ba: «Yênê, kwôlo magtubu to Emen na kôl aji Tini na yége sari ca tumô yen bijn Dabid aji ôbi na kôl kwôli Judas wo ré sa derê tumô bay beré Jésu hen na, ariri ré lij njîn.

¹⁷ Judas Iskariyôt bi wo hen na, na na kwoni aji na uwoj je môj kwo nini li hen iyôŋ men.»

¹⁸ (Na naj lari kwôbe bi wo ôbi na uwôj hen a ôbi na ré kelij yagê menba, na sa kurij aji bôri waj aji kworjnéri begij kêm aji.

¹⁹ Bijné ka Jérusalêm kêm toy kwôli anga sa sa Juda a hen. Na ôbi á, bay ré uwôge yagê bi wo Hakeldama hen, bôri na «yagê woj kwôbe.»)

²⁰ «Ôbi a, bay ré li bô magtubu top kurônj kôl iyôŋ ba:

<Bi bô iyére tori yi seŋge men, bi kwôni mô bô ré men.»

Men, hô lij kôl iyôŋ ba:

<Bi kwôni wo dâŋgi ré gaseri kini je wori a a men.»

²¹⁻²² Bi kwôni wo dâŋgi era sa jôgjin naj na sa derê kwôli jê sé wo Kelma Jésu. Bi na kwôni wo na ô naj na wulê kêm wo Kelma Jésu na ô naj na naj kirîn kirîn hen, ayij tôri sa batêm to Ja na liri a kwôy wulê wo Emen ayri perêrna ôrijn derômaran a hen.»

²³ Menba, bay tô bijné wôô dî tumôrji a bay a na si Josêp wo bijné uwôgeri Barsabas men, Justus men hen men, Matiyas a men.

²⁴ Menba, bay ayê bôô kêm uwôl Emen kôl iyônj ba: «Kelma, jôbi wo ju hôô bô gawrê pôn pôn kêm hen na, geléni kwôni wo ju dôri perê kamañ bay ka wôô hen,

²⁵ bi ré yi *ôbi jé hôlmê Judas wo na ay jé wori d'éjn aj ôrij kirij kaj ménê ka na yi gengij sari hen.»

²⁶ Menba, bay pool hiniji ta aj bay ay pôn perê menba, na Matiyas a bay ré ayri jôgin naj bay jé ka môj kibi pôn hen.

2

Emen joj naj Tunu toj hendi bô bôrê bijné kari

¹ Kirija sa lê geserê *Pantékwôt nêm menba, bay tô Jésu dajji kirij pôn.

² Kirij bay ka hen na, néé ani ema si ta môj kal wo dami iyônj, aj so wôn bô iyére to bay môrij ya hen berêj ta.

³ Menba, ani gelij môj kôli tare iyônj aj userij mô sarji a pôn pôn kêm.

⁴ Menba, kirij bay ka hen na, Tunu toj hendi bô bôrê wôn bôrji aj li aj i i kôba iyêl kibi kwôlê wo dângi wo Tunu hende to hen a biri a ré iyêl.

⁵ Wulê bi wo hen na, Jubnjê kaj bay lê tôô Emen ka hena sa iyére to gay gay to sa terare a nà môrji Jérusalêm a ya men.

⁶ Kirija bay toy tôô bay tô Jésu ka iyêl hen iyônj menba, bijné dayrij naj kwônêrji aj tiniji ge kay, wôsa i i kôba toy kwôlê wo bay ayê bôô kôl hen naj kibi kwôlê wori, kwôlê wori.

⁷ Kirija bay toy hen iyônj menba, tiniji ge kay yôd aj bay kôl iyônj ba: «Bijné bay ka kêm ka iyêl hen, na ka Galilé ré ba?

⁸ Menba, na iyej a i i ba, ré toy kibi kwôlê wori kwôlê wori kibriji a hen iyônj dî ba?

⁹ Wôsa nabay kêm ka nana debe nà ná, nana ka tôrna gay gay, ka hena Partiya a men, Médiya a men, Elam men, Mésopotami a men, Judé

a men, Kapadôs a men, Pônt a men, Asi a men,

¹⁰ Priji a men, Pampili a men, Ejipt a men, bô emê wo Libi to d'a naj Sirêñ hen men, ka na Rômêñê ka mô nà a men.

¹¹ Kamañ ka Krêt a naj Arabjê kôba, ya naj naa men, perêrna hen kôba, Jubnjê kaj d'éjn d'éjn ya men, ka ay bôrji kôba, ya men, menba, na iyej a nana toy kwôlo bay kôl gengij sa aنجa dôri ka Emen li hen naj kibi kwôlê wona, kwôlê wona dî ba?»

¹² Bay kêm tiniji ge kay aj bay hôô kwôlê woj kelê ré, menba, bay namnij perêrji a kôl iyônj ba: «Na mi a gelij hen iyônj ba?»

¹³ Menba, ka pôni ayrêji kôl iyônj ba: «Na care a kwoyréji hen.»

Derê kwôlê wo Piyêr

¹⁴ Piyêr ôbi tô Jésu perê ka môj kibi pôn ka baa hen, hena cfebe ta aj uwôlji sara naj tôri to dami kaj a ta kôl iyônj ba: «Kenbay yênerni Jubnjê naj kenbay kêm ka ken mô Jérusalêm a hen, are bay ka yi hen na, dôbênge marjge dô ken toyij kwôlo na kelê hen aj bi ken hôô tôrji dô.

¹⁵ Mega wo bijné ka pôni perêrjge a kôl iyônj ba: «Bijné bay ka hen ré kwoy na kwoyé hen na», bay kwoy na kwoyé ré, wôsa tare baa jal tô.

¹⁶ Nijba, tiri wori ba, na kwôlo *ôbi kibi Emen Jowêl na kôl hen a ariri ré yi kemnêj hen. Ôbi na kôl iyônj ba:

¹⁷ «Nôbi Emen, en kelênge kirija sa terare baa d'a wo ta kerê nij na,

geléjge aنجa na lê a na:

Na bé Tunun erê sa gawrê kêm.

Aj kamnejge kaj impê naj kaj yébé a yé bay keben men, kam manê kanje a henêji tu kwôlê wo Emen bô pelal wo a jôrji a hen men,

Surjê kanje kôba, a henêji tu kwôlê wo Emen bô wônê woji a men.

¹⁸ Na tiri wulê bi wo hen na, na bê Tunun sa manê kanê

kaj impê naj kaj yébé a, aj bay a
yé bay keben.

19 Men, na lê angaj gijnê derômaran
a men, anga dê kirij sa terare
a nà,
kwôbe naj tare naj gusô tare a men
a so yé ya.

20 Tare a bilij hendé culum men,
geserê kôba, a bilij kwôbe a
men,
cêgi are bay ka hen dema Wulê woj
hini emê naj kwo dami wo
Kelma wona ré sa tô.

21 Wulê bi wo hen na, i i wo bi bôri
sa Kelma Emen a ba, a ujé
gelê. »

22 Menba, Piyér kôl iyônj ba:
«Kenbay bijné ka *Israyêl, dôbêngje
marnge dô ken toyin kwôlo na
kelêngje hen. Jésu wo Najarêt na
gawra wo Emen gelénge néé wori
naj angaj gijnê naj kaj gelé ka dê
sa kirij ka ôbi li perérnge a mega bi
wo ken gelij hen iyônj.

23 Gawra bi wo hen naj bô geyé
men, naj gengé wo Emen na genge
a men na, bay biri bénge aj ken diri
naj geré wo bay henê Emen né, aj
bay béreri sa gurô tagelê.

24 Ninba, Emen biri ji si kamjnê aj
dôri kibi gusij to temare a, wôsa
néé wo temare nêm beréri tônj né.

25 Ôbi a, kelma Dabid na ré kôlinj
kwôli kôl iyônj ba:

«En gel Kelma tumôn a kwôy kwôy,
wôsa ôbi dsebe sa kôben woj gusurô
bi ené kurij né

26 men, yen dôren men, en kebe
kurônj naj yi derê wôsa
kurônj yi yen a sa merê ta gengij sa
anga Emen a sa lê ben.

27 Wôsa já dén aj perê temay bijné a
ré,

men, já dê mana wom wo yi naj
jengêri hen, uyê ré men,

28 na ju gelen geré gelê men, já
ben yi derê kirija na debij
tumôm a a men. »

29 Menba, Piyér kôl iyônj ba:
«Yênêñ, dénge na kelêngje kwôlo

gengij sa môyrena Dabid, ôbi ma,
aj bay emni nà aj sa kamjnêri yi
kemnêñ iyére tona na.

30 Ninba, ôbi nà ná ôbi kibi Emen
men, ôbi na hôñ anga Emen na
genge diré biri hen a men. Emen na
ay tôri biri mega wo kunjari woj
bôri a ré sa merê sa gagay kenare a.

31 Ôbi na gel tumô anga Emen ré
sa lê hen, na ôbi a, ôbi na ré kôl
kwôli jê sé wo *Krist, kwo Emen dôri
hen perê bijné ka may a aj ôbi na
kôl iyônj ba: «Emen na diri an perê
temay bijné ré men, kurôñgi yiri na
uyê kamjnê ré a men.»

32 Jésu bi wo hen na, Emen biri ji si
kamjnê, nibay kêm nini gel naj tirni
men, nini dô kwôli a men.

33 Men, Emen hôrij naj dî
derômaran a aj mô sa kôbri woj
gusurô a. Haw hen mega wo Emen
na ayij tôri hen iyônj na, ôbi biri
Tunu top hendi bô bôrê aj ôbi
wuséreré sarni a mega wo ken toy
men, gel men, hen iyônj.

34 Kelma Dabid wo na day
derômaran a ré hen, kôba, na kôl
iyônj ba:

«Kelma Emen na kôlij Kelmaren
iyônj ba: mô sa kôben woj
gusurô a,

35 kwôy wo na bij bay barem a yé
angaj sélê tém. »

36 Aj bi bijné ka sa iyé Israyêl a kêm
hôñ dô mega wo Jésu bi wo ken
béreri hen na, ré na ôbi a Emen ré
biri yi Kelma men, Krist, kwo Emen
dôri hen men hen. »

Bijné dubu subu bi bôrji sa Jésu a

37 Kirina bijné toy kwôlê bi wo
Piyér kôl hen iyônj menba, bay hôñ
anga ca lê ré ninj, menba, bay
engerij si Piyér naj bay jé ka dângi
iyônj ba: «Ninj lê iyen njij ba,
yêñerni?»

38 Piyér uwôlji sara iyônj ba:
«Dénge jé lêrenge wo cay hen baa
aj ken li batêm naj hini Jésu Krist
aj bi Emen dîj bôri jal sa têrij

tonge a men ôbi a bénge Tunu toj hendi bô bôrê a men.

³⁹ Wôsa Tunu toj hendi bô bôrê to Emen na genge hen na, gengin na sarnge kenbay naj kamnenge men, gengin sa ka sa terare to kelangi a ka kwôni ka Kelma wona Emen a uwôgaji hen a men.»

⁴⁰ Piyér hô dôrji kwôlo dângi gay gay wô bôyinji men, dôbinji ibiyare bôrji a aj kôlji iyôn ba: «Bénge bôrnge sa gelê wo Jésu a diba, ken uwôn anga bay têrin ka haw hen a uné hen né.»

⁴¹ Biné ka bi bôrji sa kwôlo Piyér kôl hen na, bay liji batêm, aj wulê bi wo hen na, bay uwôn biné dubu subu bi sarji a a.

Bijare to bay ayê bôô ka tumô

⁴² Bay ayê bôô ay yirji bij bay jé ré gelji are men, bay bij perérji a men, ômji emê pôn men, uwôlji Emen pôn a men.

⁴³ Biné kêm tiniji ge kay men, harê liji a men wôsa angan gijnê ka gay gay ka Emen bij bay jé li hen.

⁴⁴ Biné kêm ka bi bôrji sa Jésu a hen na, bijji perérji a men, angaji kôba bay day kiniji pôn a men.

⁴⁵ Ta ta bay keléjn ari unérji aj dî larirji céjni naj doy anga kwôni ôrjn.

⁴⁶ Bay daj sa pôn pôn derô haba wo *iyéy Emen a naj bôô pôn men, ômji emê iyé kwo hen a, kwo hen a men, ômji naj yi derê men, bay uwôyrê yirji ré a men.

⁴⁷ Bay heram Emen men, biné kêm kôba, geyji a men. Aj sa pôn pôn Kelma bi biné ka ôbi gôlij naj ci hen sarji a sarji a.

3

Bay berare ôbi merayê derô haba wo iyéy Emen a

¹ Sa to pôni a si Piyér naj Ja ôrji *iyéy Emen a naj tare to yébé ayin sa tónne hen, wô uwôlê Emen.

² Kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen na, gawra wo pôni wo meray bô yori a yen bay

ayari ca sa dé kibi geré bi wo hen a. Sa pôn pôn bay ayri sa dî kibi geré bi wo hen a wô uwôlij biné ka ô men, hera men, derô haba wo iyéy Emen a hen gursu.

³ Kirija ôbi gel si Piyér naj Ja wo ca sé bô iyéy Emen a menba, ôbi masiji bi bay ré biri ani.

⁴ Menba, si Piyér naj Ja bôri dép an Piyér kôli iyôn ba: «Berêni ju gel!»

⁵ Ôbi bôrji aj kôl yan ba, bay ré ca biri na ani.

⁶ Nijba, Piyér kôli iyôn ba: «En ôrij nan gursu ré, nijba, anga en ôrij kôben a hen na, na ben: naj néé wo Jésu Krist wo Najarêt, hena ju ô ta!»

⁷ Menba, ôbi bu kôbri woj gusurô an biri hena ta. Kirij bay ka hen na, têri naj tô gwornéri iyêderê hôrij.

⁸ Ôbi nenjere debu ta naj têri aj ô ta. Aj ô naj ci derô haba wo iyéy Emen nejréré men, heramij Emen men.

⁹ Aj biné kêm gili wo ô ta men, heram Emen men.

¹⁰ Bay gili hôn menba, bay kôl iyôn ba: «Ôbi a na miirê kibi geré wo bay uwôgeri «kibi geré wo li kalmare» hen uwôdelê are na ré ba?» Aj tiniji ge kay wôsa anga ré sa sari a hen.

Kwôlo Piyér kôlij biné derô haba wo iyéy Emen a

¹¹ Mega wo gawra bi wo hen dî tô si Piyér naj Ja bul ré hen iyôn na, tini biné kêm ge kay aj bay era sôm sôm si ligirji a tô pal wo bay uwôgeri kwo Salomôn hen.

¹² Kirija Piyér gel hen iyôn menba, ôbi kôlji iyôn ba: «Kam *Israyêl, wô mi a tununge ré ge kay sa anga li are hen ba? Wô mi a kené berêni mega ré na néé woni ley, derê woni tu Emen ley, a niné berarij gawra bi wo hen ba?

¹³ Emen wo *Abraham wo Isak naj kwo Jakwôb, Emen wo balêrna a ulê hini emê sa mana wori Jésu wo na ken ayri bi bay na diri aj kirija *Pilat na gey ulêri ta menba,

¹⁴ na ken kap kwo yi naj jengêri men, kwoj dôri men hen, aŋ na ôbi deré temare a na kené gey bi bay ré uwôli ta dî hen.

¹⁵ Aŋ Kelma ôbi tô gelê, a na kené bi bay diri dî. Nijnba, Emen biri ji si kamnjê perê bijné ka ma a aŋ nini gel naj tirni.

¹⁶ Aŋ na wô wo nini bi bôrni sa Jésu a aja néé wo hini bi wo hen ré bijn gawra bi wo ken gili aŋ hôni hen néé a ré cebij ta hen. Na tiri na sa kibi bê bôô sa Jésu a woj tiri hen, aja gawra bi wo hen ré berarinj yôd turñge a hen.»

¹⁷ «Iyôn ba, yénén, en hôni wo ré na henêri ré, aja kenbay naj kilmérñge na kené lijn are bay ka hen hen.

¹⁸ Emen ba, na kôl ca tumô naj tô bay kibri kêm wo *Mési wo ôbi na genge dsiré jon hen, ré gelij gusij, aŋ na ôbi a yé hen.

¹⁹ Beléñge hal wonge aŋ ken hera ujn Emen, aŋ bi ôbi mô têrin tonje aŋ.

²⁰ Menba, Kelma a bénge wulê woj derê bul kirjna ôbi a jop naj *Krist Jésu wo ôbi na dôri ca tumô gengin sarnge hen.

²¹ Pa dema wulê bi wo hen ré sa tô na, Jésu Krist a merê derômaraŋ a kwôy wo derômaraŋ naj sa terare a hôjanij naj gerérji mega wo Emen na kôl kwôli ca tumô, naj tôô bay kibri ka yi naj jengêri hen.

²² Ôbi a *Moyis na ré kôl iyôn ba: <Kelma wonge Emen a derê gawra pôn perérñge a hen, lij ôbi kibri wo a yé môtô nobi iyôn. Ka toyé kwôlo kêm wo ôbi a keléñge hen.

²³ Kwôni wo kaj toyé kwôlê kibri a ba, bay a dagêri perê bijné ka Emen aŋ, bay a diri.»

²⁴ Bay kibi Emen kêm ayij tôri sa Samiyêl a kwôy saj sa bay jebé tôri a na, kôlji kwôli wulê bi wo nana mô bô a haw hen.

²⁵ Anja Emen na genge naj tôô bay kibri hen na, na wô sarnge kenbay. Iyôn ba, binare to Emen na

bij naj môjñerñge hen na, na yi wô sarnge men, ôbi na kôlij Abraham iyôn ba: <Na terê keben sa tô môt wo bijné kêm ka sa terare a nà wô sa kibi kwôñgêm.»

²⁶ Na wô sarnge kenbay tumô, aja Emen né dô mana wori jéri wô terê kibri sarnge a men, wô lê bi kené bul hal wonge a men hen.»

4

Si Piyér naj Ja tumô danare to surñé a

¹ Kirjna si Piyér naj Ja dôrijn bijné kwôlê baa ya tô menba, bay bê kwôbe naj dami wo bay gemé *iyéy Emen naj *Sadusinjêpê soji.

² Bay li hen iyôn wôsa bôrji tarji wô gelé wo Piyér naj Ja gelij bijné are men, kwôli jê sé wo Jésu ji si kamnjê perê bijné ka ma a hen a men. Aŋ gel wo bijné kôba, ré jê sé kamnjê hen iyôn men.

³ Mega, kirij kô nij hen iyôn na, bay pôrji biji dañgay a gemij kirij ka wôli.

⁴ Perê bijné bay ka toy kwôlo si Piyér naj Ja hen na, kwône ay bôrji aŋ bay ayê bôô kêm nêm impié dubu bay iyôn.

⁵ Kirjna kirij wôl menba, bay sa Jubjnê naj surñé naj *bay derê tô tôô to Emen danji Jérusalêm a.

⁶ Kirij bay ka hen na, Aan *damí wo damné kaj bay bê kwôbe men, Kayib men, Ja men, Aléksander naj balê damí wo damné kaj bay bê kwôbe kêm kôba, mörji ya.

⁷ Bay bi bay eraj naj si Piyér naj Ja sa díbjij ta tumôrji a, aŋ bay engeriji kwôlê iyôn ba: «Anja ken li hen na, ken li na iyen iyen pôn ba? Men, na naj néé wo i men, hini i men, aja kené lijn are bay ka hen ba?»

⁸ Tunu top hendî bô bôrê wôn bô Piyér aŋ ôbi kôlji iyôn ba:

⁹ «Bay sa bijné naj surñé, kemnêj ken engeréni wô derê wo nini li naj

ôbi merayê hen men, niné li iyen a ôbi ré berare hen ba men.

¹⁰ Kenbay men, bijé ka *Israyél kêm toyéngé dô, na naj hini Jésu Krist wo Najarêt wo ken béeéri ajan Emen biri ji si kampê perê bijé ka ma a hen, na wô sari aja gawra wo cebu tumôrñge a hen ré berarin hen.

¹¹ Na ôbi, a magtubu to Emen ré kôl gengin sari kôl iyôn ba:

<Keram wo kenbay bay dé iyére ken kaj hen,

ôbi a hô yé kwoj dé tô iyére hende to hen hen.>

¹² Na ligiri ôbi a pôn nêj a kené upé kini gelê diba, kini gelê wo dangi naj, wôsa sa terare a nà kêm na, Emen na bi hini kwôni wo dangi wo ré gôlin naj bijé ba, naj.»

¹³ Kirina bay gel wo si Piyér naj Ja iyél naj ibiyare hen iyôn menba, tiniji ge kay wô wo bay ré na bijé ka beray mera ka ré dôyrê are gan né a men menba, bay hôñ wo bay ré na bay erê naj Jésu.

¹⁴ Nijba, kirina bay gel gawra bi wo berare hen cebu kwarji a menba, bay hôñ kwôlê woj kelê ré nij.

¹⁵ Menba, bay biji bay séjn kini dajare to *Sanédrén a ajan bay iyélijji perérji a.

¹⁶ Bay kôl iyôn ba: «Na lijn bijé bay ka hen na mi ba? Wôsa bay li ginê wo dami tu bijé ka Jérusalêm a gel kêm diba, na nêmê narê bij né.

¹⁷ Nijba, bi kwôli gijnê bi wo hen ré ôm erê tumô tumô ré na, na karêngéji gwom bi bay ré dôrinj kwôni kwôlê wôni naj hini Jésu ré nij pa pa.»

¹⁸ Bay hô uwôgaji heraj ajan kôlji iyôn ba: «Nini jô bi kené iyél men, kené gelij kwôni ani a men naj hini Jésu.»

¹⁹ Menba, si Piyér naj Ja uwôlji sara iyôn ba: «Kenbay ken erem ken gel, na ba, toyé kwôlê kebrengé a

na lê aŋgan derôre laba, bij Emen kwôlê a na lê aŋgan derôre dî ba?

²⁰ Kwoni nibay ba, aŋga nini gel naj tirni men, nini toy naj marni a men hen na, njia wômê kwôliji tōñ né.»

²¹ Bay hô karêji gwom damañ a, ajan biji ta wôsa bay uwôj kwôlê wôni wo nêm perêji ré. Wôsa bijé kêm ay kibi Emen wô aŋga li are hen.

²² Gawra bi wo berare naj gijnê hen na, eléri dê tôre pôrba.

Uwôlê Emen wo bay ayê bôô

²³ Kirina bay biji ta menba, si Piyér naj Ja hôrji upé megérji bay ayê bôô ajan dôrji kwôlo kêm wo damné kaj bay bê kwôbe naj surjê kelaji hen.

²⁴ Kirina bay toy kwôlo si Piyér naj Ja dôrji hen iyôn menba, bay bi kibriji pôn ajan uwôl Emen kôl iyôn ba:

«Kelma, na jôbi a dé derômaran naj sa terare men, cér naj aŋga kêm ka yi ya hen,

²⁵ na jôbi a bé naj geré wo Tunu tojn hendi bô bôrê aja ré bi kwôlê bi wo hen kibi mana wom Dabid wo na môyriini hen, ajan ôbi na kôl iyôn ba:

<Wô mi a bijé ka sa terare a nà ré karê majê hen iyôn ba?

Men, wô mi a bijé ré lêrê aŋgan déjn iyôn bay ka hen ba?

²⁶ Kilmé ka sa terare a na jan yirji men, bijé kêm ka ôrij naj née bij tôrji wô lijn kumbul naj Kelma Emen men, naj kwo ôbi dôri hen a men.»

²⁷ Wôsa na hen iyôn a, si *Hérôd naj Pos *Pilat ré danji sa iyére hende to nà naj bijé ka sa terare a nà a men, bijé ka Israyél a a men wô lê kumbul naj Jésu mana wom wo ju dôri dîri yi gay hen.

²⁸ Na hen iyôn a, bay ré lijn are kêm ka na ju genge ca tumô naj née wom hen men, naj bô geyé wom a men hen.»

²⁹ «Haw hen na, Kelma dôbe mam ju toyij gwom to bay karêni hen, ajan

ju bij manê kam ré kôl kwôlê wom naj ibiyare.

³⁰ Jé kôm aj bi berarê bijné men, giné nap angan gelé ka gay gay lij nap hini mana wom Jésu wo yi naj jengêri hen.»

³¹ Kirija bay uwôl Emen hen iyôj kô nij menba, terare yebagijn kirij bay ka bay môrij ya hen, aj Tunu toj hendi bô bôrê wiinê bôrji aj bay dô kwôlô Emen naj ibiyare.

Bijare to bay ayê bôô

³² Bijné kêm ka ay bôrji hen na, bôrji naj ermé wofi na pôn men, kwôni wo kôl ari upéri a ré nà iyôj ba, naj men, bay kêm day ari upérji na pôn.

³³ Bay jé dô kwôli jê sé wo Kelma Jésu kampê naj néé wo dami aj terê kibi wo Emen baa naj ci kêm.

³⁴ Kwôni pôn iyôj perérji a wo na ôbi nimré ba, naj, wôsa ka ôrij naj kirij men, iyére men ley na, bay kelép ari eraj naj lari are bay ka bay kelép hen.

³⁵ Aj sa bij bay jé. Aj i i ba, bay biri gengijn sa doy anja ôbi ôrij.

³⁶ Menba, Josêp wo bay jé uwôgeri Barnabas (hini Barnabas bi wo hen na, bôri na «ôbi dôbê ibiyare bô kirij a») ôrij naj yagê wori ya. Ôbi na tô môt wo *Lébit wo yêj Sipre a.

³⁷ Ôbi kelép yagê wori bi wo hen, ari eraj naj lariri sa bij bay jé.

5

Kwôlo gengijn sa si Ananiyas nan Sapira

¹ Nijba, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas bay naj tamni Sapira. Bay kelép yagê wofi.

² Menba, ôbi dera kwa lari na dê do tôj ari tamni hôm men ari eraj naj tôri wo baa hen sa bij bay jé.

³ Menba, Piyêr kôli iyôj ba: «Ananiyas, wô mi a Sidan ré ô bôm a ari ju kôlij Tunu toj hendi bô bôrê kwôlê wofi benare hen iyôj ba? Wôsa ju dera kwa lari yagê bi wo hen dê do tôj.

⁴ Yagê bi na kwom ré ba? Hena na jeré gey kôba, na já dê keléri ari baa ré ba? A hena na jeré kelép kôba, lariri na na kwom ré ba? Wô mi a ermé kwôlô hen iyôj ré yi bôm a ba? Na gawrê a jeré liji benare hen né, nijba, na Emen.»

⁵ Kirija Ananiyas toy kwôlê bi wo hen iyôj menba, ôbi kurij ari ma. Bijné kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, tiniji ge kay.

⁶ Kam manê sa ay temayri ô haârê ari ôrij ô emé.

⁷ Tare subu cêgê menba, tamni Sapira ô ira tô si Piyêr a. Anja sa sa kurôrê a hen na, hende hôm né kwôy tô.

⁸ Menba, Piyêr engerere iyôj ba: «Na lari yagê kêm wo ken kelép bi ré ba?» Menba, hende uwôli sara iyôj ba: «Ew, na lariri bi kêm.»

⁹ Piyêr hô kôle iyôj ba: «Ken li iyen a kené bij kebrenge wô sébé Tini Kelma hen iyôj ba? Toy tê ka uwo emo kurôrê hen ema kibi geré hen ya, bay a ôrij naj mu men.»

¹⁰ Kirija bay ka hen menba, hende kurij ari ma tumô Piyêr a. Kirija manê bay ka hen soji ira menba, bay uwôj temayre ari ay ôrij emé kwa kurôrê a.

¹¹ Kirija bay ka hen na, bay ayê bôô kêm naj bijné kêm ka toy kwôlê bi wo hen na, harê wo dami liji.

Anjan gine ka gay gay ka bay jé li

¹² Bay jé li angan gelé naj kap gine kwône tu bijné a. Bay ayê bôô kêm kôlij kajniji ari dajji tô pal wo Salomôn a.

¹³ Kwôni wo dangi wo gey daj naj ci ba, naj. Men né, bijné kêm dô kwôlij wo dôri ta men.

¹⁴ Aj bijné naj kwônêrji imjê men, yébê men bi bôrji sa Kelma ari dajji naj ci.

¹⁵ Bijné soorij naj bay ômpare tô geré, ka pôni sa kwoy a men, ka pôni sa jaare a men, ari bi kirija Piyêr ré sa ba, tini ré ô si sa kwo pôni gañ.

¹⁶ Kwônê bijné henaji sa kam iyére to kwa Jérusalêm a hen eraj bay

ômpnare men, ka tunu to habin dôyrêji men, aj bay kêm berare.

ta Bay pô bay jé pa dema bay ré biji ta

¹⁷ Kirjna *dami wo damné kaj bay bê kwôbe naj bay tôri kaj *Sadusinjêne gel hen iyôŋ menba, terbére liji menba, bay genge wo ciré lê ani.

¹⁸ Bay pô bay jé ô biji dangay tô kwônê bijné a.

¹⁹ Nijba, derô yoyre menba, mana wo Kelma sa bôl kibi iyéy dangay aj biji si nô aj kôlji iyôŋ ba:

²⁰ «Erêŋge ken ô d'ebé *iyéy Emen a aj ken uwôlijn bijné bérê kwôlê kêm woj gelê bi wo hen.»

²¹ Bay toy kwôlê kibri a aj kirjna kirijn perap sojn sojn menba, bay ô derô haba wo iyéy Emen a aj gelin bijné are. Dami wo damné kaj bay bê kwôbe naj bay tôri uwôgeji dajare to surjnê ka kam *Israyêl kêm menba, bay jé wogé bay jé bô dangay a.

²² Nijba, kirjna asgarnê saji bij iyéy dangay menba, bay uwonji ré menba, bay buloji hera sa dôrijn bay jériji hen kôl iyôŋ ba:

²³ «Nini uwôjn kibi geré ligijn men, bay geméri hen kôba mîrji ya a men, nijba, kirjna nini bôl kermij menba, nini uwôjn kwôni ira ré.»

²⁴ Kirjna dami wo bay gemé iyéy Emen naj damné kaj bay bê kwôbe hen toy hen iyôŋ menba, bay hôñ kwôlê woj kelê sa anja sa sa bay jé a hen né aj bay engere mi a ré lê are hen iyôŋ ba.

²⁵ Menba, kirijn bay ka hen na, kwôni era sa kôlji iyôŋ ba: «Gel, bijné ka ken biji dangay a hen debiji derô haba wo iyéy Emen a gelij bijné are yan.»

²⁶ Menba, dami wo bay gemé iyéy Emen ô naj bijné kari ôrji perê bay jé herap. Bay liji ani ré wôsa bay hare wô wo bijné ma ré gôbiji naj jerew.

²⁷ Bay eraj naj ci sa gelij dajare to surjnê menba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe eŋgeriji kwôlê.

²⁸ Ôbi kôlji iyôŋ ba: «Nini jerêŋge yôd bi kené gelij bijné are naj hini gawra bi wo hen, menba, ken li aj bijné ka Jérusalêm kêm toy kwôlê woŋge bi wo hen men, ken gey lê bi kwôbri gawra bi wo hen ré hera sarni a men.»

²⁹ Menba, Piyêr naj bay jé uwôlji sara iyôŋ ba: «Bij Emen kwôlê dô dê bij gawré kwôlê.

³⁰ Jésu bi wo na ken bi bay na bêéri a sa gurô aj ma hen na, Emen wo môñêrna na biri ji si kamjnê.

³¹ Na ôbi ana Emen né ayri dîri mô sa kôbri woj gusurô a mega Kelma men, ôbi gôlijn naj bijné men, aj bi kam Israyêl ré uwônjin geré bilij hal woji aj Emen né dîj bôri jal sa têriji toji a.

³² Nibay nini dô kwôli are bay ka hen, nibay naj Tunu toj hendi bô bôrê to Emen bij bijné ka biri kwôlê hen.»

³³ Kirjna bay dajare toy kwôlê bi wo hen iyôŋ menba, bôrji tarji aj bay gey ciré deré bay jé.

³⁴ Nijba, gawra wo pôni bay uwôgeri Gamaliyêl, ôbi na *Parisijê men, na ôbi gelé tôô wo dami wo bijné kêm biri kwôlê. Ôbi hena perêrji aj kôl bay ré bij bay jé ré siji nô sem.

³⁵ Menba, ôbi kôljin surjnê ka daj hen iyôŋ ba: «Kenbay kam Israyêl, erméŋge dô sa anja ken gey lê naj bijné ka hen.

³⁶ Wulê wo na di jô hen na, nana gel Têdas wo kôl dîré na kwôni wo dami aj li bijné arew pôrbu ô tôri a. Bay diri, menba, bay tôri bay ka hen kôba, usurijji a men, aj ani ka baa ba, naj.

³⁷ Cêgeri wori ba, nana gel Judas wo Galilé bô wulê woj sajima hen, ôbi kôba, day bijné tôri a aj bay diri menba, bay tôri bay ka hen kêm usurijji.

³⁸ Iyôŋ ba, en kelêŋge, d'éŋge turnge tô bijné ka hen a ré nij, d'engiji ô. Hena ermé woji naj jé lêreji bi wo hen ré na kwo gawré na, ôbi a najê sa kibri mera.

³⁹ A hena ré na kwo Emen na, kena nêmê mênê ré kwôy. Berênge dô ré ba, ka lê kumbul naj Emen!»

Menba, bay gey kwôlê wori bi wo hen,

⁴⁰ menba, bay hô uwôga bay jé heraj ajan bay bi bay sêji ajan bay karji gwom bi bay ré uwôge hini Jésu cêgê ré nijn ajan bay biji ta.

⁴¹ Bay jé soji kini dajare to surjnê a naj yi derê wôsa Emen ré bôrji môj gawrê ka nêm, ajan ré bi ciré gelij gusin wô hini Jésu hen.

⁴² Naj wulê wulê derô haba wo iyéy Emen a men, bô iyé bijné a men a na, bay gelij bijné are men, bay uwôl bérê Kwôlo Dôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

6

Bay tô bijné jurgem bi ré li nap bay jé

¹ Wulê bi wo hen na, bay tô Jésu kwône erê tumô tumô menba, kwôlê yi perê Jubjnê ka iyêl kibi grêk hen naj ka yêj sa terare toji a, wôsa ka iyêl kibi grêk hen kôl sa cé are ka naj wulê wulê hen na, bay ré lij mamê kaji dô ré.

² Bay jé ka môj kibi wôô hen uwôge dajare to dami to bay ayê bôô kêm ajan kôlji iyônj ba: «Dé wo nibay niné dî ulê bérê kwôlo Emen baa ajan ô wô cé emê ré.

³ Iyônj ba, yénérni, wogéngje gawrê jurgem perérnje a hen ka bay kôl kwôliji dô men, ka Tunu ton hendi bô bôrê bôrji a men, kaj bay tu melênê a men, ajan njina biji jé bi wo hen kôbri a.

⁴ Ajan nibay ba, njina erê wô uwôlê Emen men, gelij bijné are men.»

⁵ Bijné kêm gey kwôlê woji bi wo hen: bay dô Etiyên, na kwôni wo ayê bôô wori dô men, Tunu ton hendi bô bôrê kôba wôn bôri a men, Pilip men, Prokôr men, Nikanôr men, Timôn men, Parménas naj Nikwolas wo na kwôni wo Antiyôk wo na Jub ré njiba, na bi bôri sa tôô toji a hen a men.

⁶ Bay eraj naj ci sa gelij bay jé, ajan bay uwôl Emen wô sarji men, bay uwôl kôbriji sarji a a men.

⁷ Kwôlo Emen ô tumô tumô men, bijné ka bi bôrji sara hen kôba kwône damaj a Jérusalêm a men, bay bê kwôbe kwône bi bôrji sa Jésu a men.

Bay bu Etiyên

⁸ Terê kibi naj néé wo Emen baa naj Etiyên ajan ôbi li ançan gjinê men, kaj gelé damné a men tu bijné bay gel.

⁹ Kirijn bay gel hen iyônj menba, bijné ka pôni bô *iyéy dajare to bay uwôgere iyéy dajare to limé ka mô sarji senge to na Jubjnê ka Sirêna naj ka Aléksandri daj ya hen, naj ka Silisi a naj ka Asi a men ajan bay kêm narij kwôlê naj dî.

¹⁰ Nijba, bay nêm debé geran tumôri a ré, wôsa ôbi iyêl naj tu melênê wo Tunu a biri hen.

¹¹ Menba, bay têbe bijné ajan ré kôl iyônj ba: «Nini toy wo ôbi kôl kwôlo habij gengij sa *Moyis men, sa Emen a men.»

¹² Bay sôge tô bijné men, surjnê naj *bay derê tô tôô to Emen. Bay era sa bu Etiyên erej ôrij naj dî tumô sanédrênen a.

¹³ Kirijn bay ka hen na, bay eraj naj gawrê ka pôni sa pôy kwôlê won benare diri sari a kôl iyônj ba: «Gawra bi wo hen, dî kelê kwôlo habij gengij sa *iyéy Emen ton ajan yi naj jengêre hen baa ré men, gengij sa tôô to Moyis hen baa ré a men.

¹⁴ Men, nini toy ôbi kôl iyônj ba: <Jésu wo Najarêt bi wo hen ré mênê iyéy Emen men, ré hô janê hara wo Moyis na ay béna hen a men.»

¹⁵ Bijné kêm ka mô kini dajare to surjnê hende to hen, hen na, tirji na sari a ajan bay gel tiri yi môj to *mana wo derômarañ a iyônj.

7

Derê kwôlê wo Etiyên

¹ *Dami wo damné kaj bay bê kwôbe engereri iyôŋ ba: «Kwôlo bay kôl kêm hen na, na tiri ba?»

² Menba, Etiyên uwôli sara iyôŋ ba: «Balén naj yênen, toyéŋge, Emen ôbi hini emê si sa móyrena *Abraham a kirija ôbi na môrjin Mésopotami a pa dema ré ô môrjin Haran a tô.

³ Aj Emen na kôli iyôŋ ba: <Dép sa iyére tom men, balém men, aj ju ô sa iyére to na gelem hen.>

⁴ Menba, Abraham dép sa iyé Kaldé, aj ôrjin môrjin Haran a. Kirij bay ka hen cêgi temare to ibari a menba, Emen biri era sa mô sa iyére to ken môrjin ya haw hen.

⁵ Nijba, sa iyére hende to hen na, kirij kani dê iyôŋ kôba, ôbi jô biri ré, kaj dîj têri ya kôba, naj nijba, Emen ay tôri diré biri ôbi men, kwôngêri men, kirij bay ka hen, bi wo Abraham kemari na naj hen kôba.

⁶ Aj Emen kôli iyôŋ ba: <Kwôngêm a merê sa iyére to dângi a men, bay a liji lemnare men, bay a gelij tirji gusinj kwôy elê arew pôrbu.

⁷ Nijba, bijné ka sa iyére hende to gelji gusinj hen na, nôbi Emen na jerê kwôlê sarji a, aj cêgeri wori menba, na bij bijné kajê a séj sa iyére hende to hen a, aj bay a teben sa iyé Kanan hende to nà.»

⁸ Menba, Emen kôlij Abraham iyôŋ ba: <Anja gel binare hende to hen na, ôbi a na walê ken.» Na ôbi á, kirija Abraham ré yê Isak li sa marge menba, wali ken. Isak lij Jakwôb hen iyôŋ men, Jakwôb kôba, lij kamni ka môj kibi wôô kaj môjnérna hen iyôŋ men.»

⁹ «Kam Jakwôb li terbère naj yêni Josêp aj bay biri kelén bi bay ré ôrjin naj dî lê lemnare Ejipt a. Nijba, Emen ba, naj dî.

¹⁰ Men, Emen dôri kibi gusinj to kêm a aj biri tu melénê men, biri dé tu Parawôn kelma wo Ejipt a. Kelma wo Ejipt bi wo hen biri ôm Ejipt men, biri bô sa bô iyére tori a men.

¹¹ Kirij bay ka hen na, kurôŋ wo dami kurij sa iyé Ejipt a kêm men, sa iyé Kanan a men, gusinj to dami li bijné aj môjnérna uwôŋ ani kaj emê ré kwôy.

¹² Kirija bay toy wo kaw ré yi Ejipt a ya na, Jakwôb je kamni ka na môjnérna hen ôrji têê pône.

¹³ Têê wôô wori wo bay hera menba, Josêp li aj yênenri gili hôñ aj na wulê bi wo hen dema Parawôn ré hôñ balê Josêp tô.

¹⁴ Josêp je wogé ibari Jakwôb nap balêri kêm aj bay kêm na bijné tôre jurgem kibi bay.

¹⁵ Jakwôb era sa mô Ejipt a, ôbi ma kirij bay ka hen, môjnérna kôba, môrji na ya men, maji na ya a men.

¹⁶ Bay pôrji ôrjin Sisêm a ô emé bô kamnjê ka Abraham na kel kôbi kam Hemôr Sisêm a hen.»

¹⁷ «Kirija wulê wo anja Emen na ayin tôri bijn Abraham hen baa da wo a lij menba, bijné yêj yirji Ejipt aj bay kwône tumô tumô.

¹⁸ Kwôy wulê wo kelma wo dângi wo hôñ Josêp ré hen ayin kenare sa Ejipt a.

¹⁹ Kelma bi wo hen lam balêrna men, liji habrê, aj ôbi biji bay déj kamniji ka bay yê haw hen bi ré ma aj.

²⁰ Na wulê bi wo hen aja *Moyis ré yêj ya. Ôbi na kema wo li manare men, dê tu Emen a men. Bay aberi geserê subu bô iyé ibari a.

²¹ Menba, kirija bay dîri aj menba, môni Parawôn ayri ô gemé mega kemare woj bôre iyôŋ.

²² Bay gelij Moyis tu melénê wo Ejipt kêm aj ôbi na kwôni wo dami sa kwôli kelêri a men, sa je lêri a a men.»

²³ «Kirija ôbi li elê tôre pôrbu menba, ôbi erem erê ujné yênenri Israyêlnê.

²⁴ Ôbi gel yêni wo Ejiptinê wo pôni geli gusinj menba, ôbi ô jerê sari aj ôbi di Ejiptinê bi wo hen duu.

²⁵ Ôbi kôl yan ba, yênenri ré henê mega wo ré na Emen a ré da gôlij

naj ci naj geré wori hen, nijba, bay hôñ né.

²⁶ Wulê wo dñangi ôbi hô gel yénêri wôô sénji menba, ôbi waji ajan gey bi bay ré hô bijn hôrjî ajan ôbi kôlji iyôñ ba: <Milnén, kena yénê a menba, wô mi a kené lijn yernge habij hen iyôñ ba?>

²⁷ Menba, kwo gelij tu yêni gusin hen nôgeri wolé ajan kôli iyôñ ba: <I a dém jeré na kelma woni men, ôbi jerê kwôlê sarni a a men ba?

²⁸ Ju gey deren mega wo henañ ju dirij Ejiptijê wo pôni hen iyôñ men ba?>

²⁹ Kirinja Moyis toy hen iyôñ menba, ge ô uwôbê sa iyé Madina a, ôbi yê kam impê wôô kirij bay ka hen.»

³⁰ «Kirinja elê tôre pôrbu nêm menba, *mana wo derômaran a si sari a derô gwôlê da naj keram wo Sinay a perê germé kaj tare a.

³¹ Kirinja Moyis gel hen iyôñ menba, tini ge kay ajan ôbi uso da diré gelé, menba, ôbi toy tô Kelma ôm kôl iyôñ ba:

³² <Ena Emen wo môtêm Abraham, Isak naj Jakwôb.› Moyis wuré ajan gey ayê tiri gelij ré nijn.

³³ Menba, Kelma kôli iyôñ ba: <Tô garbê têm a ajan wôsa kirij ka ju dibij ya hen na, na terare to yi naj jeñgêre.

³⁴ Na tiri, en gel gusin to bay gelij bjiné kajê Ejipt a hen men, en toy nôrê woji a men, ajan en herbo wô dôrji bô lemnare a. Era, haw hen, na jém Ejipt a. »

³⁵ «Moyis bi wo bay na kajnni kôl iyôñ ba: <I a dém kelma ôbi jerê kwôlê sarni a ba hen> na ôbi a, Emen né dñri mega kelma men, ôbi derêji bô lemnare a naj néé wo mana wo derômaran a wo na sij sari a bô germé kaj tare a hen.

³⁶ Na ôbi a sij naj ci Ejipt a lijn ajan gipê naj kaj gelé sa iyé Ejipt a men, bô cér wo sêyi a men, derô gwôlê a men kwôy elê tôre pôrbu.

³⁷ Na Moyis bi a na kôlij Israyêljiê iyôñ ba: <Emen a derê ôbi kibri pôn perê yénêrjge a hen, lijn ôbi kibri mega nôbi iyôñ.›

³⁸ Kirinja kam *Israyêl na daj derô gwôlê hen na, na na ôbi a na derê tô kwôlê perê môtêrna nap mana wo derômaran a wo iyêli sa keram wo Sinay a. Na ôbi a engé kwôlê wop gelê bi wo hen herajé bêna hen.»

³⁹ «Nijba, môtêrna na gey biri kwôlê ré men, bay kajnni ajan ermé woji hô yi na si Ejipt a dî.

⁴⁰ Bay kôlij Arôn iyôñ ba: <Lêni kamrê ka ô tumôrni a njna gelé diba Moyis bi wo derani soj Ejipt a hen na, ôbi belij na mi kôba nini hôñ né.›

⁴¹ Wulê bi wo hen na, bay iyegé kema kelba mega kamrê kajj iyi ôñ ajan bay li sarga biji men, bay ay kibi ari lê kajj bay ka hen naj yi derê a men.

⁴² Emen ay tiri ajan sarji men, dîji bay ay kibi têbêjne to derômaran a. Bay kibi Emen kôl kwôlij kôl iyôñ ba:

<Kam Israyêl, kirinja na ken duu lari lijn sarga bô elê wo tôre pôrbu wo na ken li derô gwôlê a hen ba,

nâ ná nôbi a na kené li ben hen ba?>

⁴³ Na nôbi a na kené li ben hen né, nijba, ken ay iyéy gergé to emen wop Môlôk naj ajan gengij emen wonge wop têbêjne wo ken uwôgeri Répan hen, kamrê bay ka ken li ajan ken ay kibrij. Na ôbi á, ené perêjge ôrij kelanj naj Babilôn a sôñ.»

⁴⁴ «Derô gwôlê a na, môtêrna na ôrij naj iyéy gergé to magtubu toj binare yi bô. Iyéy gergé hende to hen, na dñj na mega to Emen na gelij Moyis ré dñj hen iyôñ. Wôsa ôbi kôlij Moyis ré li gilij naj to kwo ré gel hen iyôñ têj têj.

⁴⁵ Iyéy gergé hende to hen na, bay bijn môtêrna kaj bay jibérji ajan bay ay ôrij kôbrij a kirinja Josuwé na dôrij tumôrji ajan bay na bôyin

kumbul sa iyére to bijné ka dangu a ka Emen na dageji tumôrji a hen. Bay gem iyéy gergé hende to hen kwôy saj sa emê kenare to kelma Dabid a.

⁴⁶ Na kelma Dabid bi a dé tu Emen aji ôbi engereri tôô bi dîré d'é iyére bij Emen wo Jakwôb.

⁴⁷ Nijba, na kemari Salomôn a lê *iyéy Emen hende to hen biri.»

⁴⁸ «Nijba, Emen wo derômarañ a mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré. Mega *ôbi kibi Emen kôl iyôj ba:

⁴⁹ ‹Kelma kôl iyôj ba: Derômarañ na gagay kenare tipê men, sa terare na kini bê tén ya men.

Na iyére to iyenji a kené lê ben ba? Men kirij ka yôj a ené erê merê ya wô dôrij bul ba?

⁵⁰ Men, are bay ka kêm hen na nôbi a lê ré ba? »

⁵¹ «Ay! Kenbay gawrê kaj bay sa iyêrê hen, bôrñge deñgel mòn bô bijné ka bi bôrji sa Emen a ré iyôj men, ken lugu marnge ta sa kwôlo Emen kôl hen men, ken debij Tunu toj hendi bô bôrê iyére kwôy kwôy men, ken gelij naj mònérñge a men.

⁵² Ôbi kibi Emen wo yôj a mònérñge na ré gili gusij ré ba? Tumô bay na duu ka na uwôl bérê sa wo ôbi lê aŋgaj derôre wo pôn nêj hen, na ôbi a kené ay sari aji diri.

⁵³ Kenbay ka Emen na bênge tôô naj geré wo *manê ka derômarañ a ninba, na ken bi kwôlê sa tôô hende to hen a ré.»

Bay gôbe Etiyên duu

⁵⁴ Kirijna surpê ka mô kini dajnare hen toy kwôlê bi wo Etiyên kôl hen menba, tirji sérê sari a men, bay gederé kajniji kaj bô tarê sari a a men.

⁵⁵ Nijba, Tunu top hendi bô bôrê wôn bôri aji ôbi bô kirij si derômarañ menba, gel dampnare to Emen men, ôbi gel Jésu debu sa kôbi Emen woj gusurô a men.

⁵⁶ Ôbi kôl iyôj ba: «Toyéñge, en gel derômarañ bôlij aji en gel *Kema Gawra ñebe sa kôbi Emen woj gusurô a.»

⁵⁷ Menba, bay karê gura wo dami ligij marji ta aji bay bi kibriji pôn carij sari a,

⁵⁸ biri ôrij wolé kelañ naj iyére aji bay gôbri duu. Bijné ka ñebe ya gel hen na, ôrij naj bargay kaji ô bê a tumô kema mana wo bay uwôgeri Sôl hen bi ré gem.

⁵⁹ Kirijna bay gôbri ca deré hen iyôj menba, Etiyên uwôl Emen kôl iyôj ba: «Kelma Jésu, enge tunun.»

⁶⁰ Menba, ôbi jubu gubari tôñ aji jô gura wo dami kôl iyôj ba: «Kelma, di bôm jal sa têrijn toji a.»

Kirijna ôbi kôl hen iyôj menba, kibri wôm men.

8

¹ Aji Sôl dege naj bijné ka duu Etiyên hen.

Sôl gelij tu bay ayê bôô gusij aji bay userij

Wulê bi wo hen na, bay ay tô gelij bay ayê bôô gusij to habij hen Jérusalêm a. Wulê bi wo hen na, bay ayê bôô kêm userinji ge si sa kam iyére men, si Judé men, Samari a men, aji na bay jé a baji Jérusalêm a mera.

² Bijné kaj bay tibé Emen kaj bay bôô pôn sôm Etiyên dô aji emni.

³ Sôl ba, mase wô mënê bay ayê bôô. Ôbi ô naj bô iyére iyére pô imjnê naj yébé biji dañgay a.

⁴ Bay ayê bôô ka userij hen na, ôrji naj kirij kirij wô uwôlê bérê Kwôlo Dôri wo Emen.

Pilip uwôl bérê Kwôlo Dôri wo Emen Samari a

⁵ Ôbi a, Pilip ré ô sa iyére to dami a bô emê wo Samari a ô ulê bérê Kwôlo Dôri wo *Krist, kwo Emen dôri hen bijn bijné.

⁶ Bijné kêm dôbe marji toyij kwôlo Pilip kôl hen. Bay toy kwôli bi wo hen men, bay gel aŋgaj ginê ka ôbi li hen a men.

⁷ Tunu to habijn kwône séjn bô bijné aj karê gura wo dami men, bay merayé kwône kôba, berare a men.

⁸ Bijné kêm sa ira li yi derê wo dami.

⁹ Sa iyére hende to hen na, gawra wo bay uwôgeri Simô mô ya, ôbi na beli, ôbi li aŋga tini bijné ka Samari ge kay kwôy kwôy. Ôbi li yiri môn kwôni wo dami iyôŋ.

¹⁰ Aj bijné kêm kamrê ré, ka iyérpê ré dôbe marji toyin kwôlê wori. Aj bay kôl iyôŋ ba: «Gawra wo hen na, na néé wo Emen wo bay kôl ré na néé wo dami hen.»

¹¹ Menba, bay biri kwôlê daman wôsa ca yeŋ ôbi li tiniji ge kay naj aŋgan beli kari bay ka hen.

¹² Nijba, kirija bay bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo Pilip uwôlji gengijn sa *emê iyére to Emen men, gengijn sa hini Jésu Krist a men na, bay li batêm imjnê ré naj yébé ré.

¹³ Simô bi wo hen kôba, ay bôrji aj li batêm aj di tô Pilip bul ré kwôy. Kirija ôbi gel aŋgan gjinê men, kaj gelé ka lîn hen menba, tini ge kay.

¹⁴ Kirija bay jé ka baa Jérusalêm a hen toy wo bijné ka Samari ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen iyôŋ menba, bay jé si Piyér naj Ja ô ujnéji.

¹⁵ Kirija bay ô bij Samari menba, bay uwôl Emen wô bay ayê bôô bi ôbi ré biji Tunu toj hendi bô bôrê.

¹⁶ Wôsa kwôni iyôŋ perérji a hen wo Tunu toj hendi bô bôrê herbe sari a baa naj tô, bay li na batêm naj hini Kelma Jésu mera.

¹⁷ Si Piyér naj Ja uwôlji kôbriji a sa bay ayê bôô ka Samari a aj bay uwôŋ Tunu toj hendi bô bôrê.

¹⁸ Menba, kirija Simô gel wo bay jé ré uwôl kôbriji sa bay ayê bôô a dema ôbi ré uwôŋ Tunu toj hendi bô bôrê tô hen iyôŋ menba, ôbi kôl diré bij si Piyér naj Ja gursu.

¹⁹ Aj ôbi kôlji iyôŋ ba: «Benge néé bi wo hen men, aj bijné ka en uwôl kôben sarji a ba, bi uwôŋ Tunu toj hendi bô bôrê men.»

²⁰ Menba, Piyér uwôli sara iyôŋ ba: «Kenbay naj gursu tom hende

to hen ken mène kêm, wôsa ju erem mega jeré kelé naj gursu aŋga Emen bi seŋge hen.

²¹ Aŋgam kani naj naj ni bô jé woni a, wôsa bôm yi na pôn tumô Emen a ré.

²² Di tô bô habré wom bi wo hen baa aj ju engerip Kelma hena ré iyen ba, ré di bôri jal sam a wô ermé wo habij bi wo sa sam a hen.

²³ Wôsa en bôrem hen na, terbéré wôn bôm aj ju na lema wo têrij tom hende to hen.»

²⁴ Menba, Simô kôlij si Piyér naj Ja iyôŋ ba: «Kenbay ken uwôl Kelma wô san aj bi are bay ka ken kôlij kwôliji hen na, ré sa san a ré.»

²⁵ Kirija si Piyér naj Ja dô kwôli hen iyôŋ men, bay uwôl béré kwôlo wo Kelma a men, menba, bay bilji hô Jérusalêm a. Tô geré a na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri naj kirij kirij sa kam iyére to bô emê wo Samari a.

Si Pilip nap dami wo Etiyopi dajji

²⁶ Mana wo Kelma kôlij Pilip iyôŋ ba: «Já erê si kini kurijnare tare iyôŋ tô geré wo hena Jérusalêm ô Gaja hen. Geré bi wo hen na, na derô gwôlê a.»

²⁷ Menba, Pilip hena lew ô. Kirij bay ka hen dami wo Etiyopi wo li jé gemé lari bô emê wo Kandasé tôlômne to Etiyopi. Ôbi uwo tô tibé Emen Jérusalêm a.

²⁸ Ôbi bul hô ijn menba, mô bô pus a aŋ dôŋse magtubu to ôbi kibi Emen *Esay.

²⁹ Tunu kôlij Pilip iyôŋ ba: «Uso da, ju cebu kwa pus bi wo hen a.»

³⁰ Menba, ôbi ge ô menba, toy dami wo Etiyopi bi wo hen wo dêŋse magtubu to *ôbi kibi Emen Esay, menba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Ju hôbô magtubu to ju dêŋse hen ham ba?»

³¹ Menba, ôbi uwôli sara iyôŋ ba: «Hena kwôni ré dô tôre ben ré ba, na lê iyen a ené henê ba?» Menba, ôbi kôlij Pilip ré d'ay mô kwari a.

³² Kwôlo Emen wo ôbi dêŋse bi a na: «Ôbi bôl kibri ré

mega demaŋne to bay bu ôrij ca erê
deré iyôŋ.

Mega kema gemga wo wôm kôbi ôbi
karê gusuriri a hen iyôŋ.

³³ Bay uwôli tayre sari a nijnba,
kwôni wo ré jô sari ba, naj
men,
na i a derê kwôli kwôŋgêri ba?
Wôsa bay mène gelê wori sa terare
a nà.»

³⁴ Menba, dami wo Etiyopi bi wo
hen engerin Pilip iyôŋ ba: «En
uwôlem, kôlen na kwôli i a, ôbi kibi
Emen ôbi bi wo hen ré kôl kwôli hen
iyôŋ ba? Na kwôli ôbi gaŋ laba, na
kwôli kwôni wo dâŋgi dîba?»

³⁵ Naj kwôlê bi wo magtubu to
Emen kôl hen na, Pilip berij tô kôbri
aj uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Jésu.

³⁶ Bay era era menba, bay saji
kibi kam ka pôni a menba, dami wo
Etiyopi bi wo hen kôlij Pilip iyôŋ ba:
«Gel, kam a yé na, na mi a jerê bi
ené li batêm ba?»

[

³⁷ Menba, Pilip kôli iyôŋ ba:
«Hena jeré bi bôm pôn sara ba,
já lê batêm.» Menba, dami bi wo
hen uwôli sara iyôŋ ba: «En bi bôn
sara mega wo Jésu Krist ré na Kema
Emen.»]

³⁸ Ôbi bi bay cebij nan pus tôŋ,
aj bay naj Pilip herbiji ôrji bô kam
a menba, Pilip liri batêm.

³⁹ Kirijn bay so bô kam a menba,
Tini Kelma ay Pilip ôrij aj dami wo
Etiyopi bi wo hen gili ré nijn yôd,
menba, ôbi bu geré wori naj yi derê
ô.

⁴⁰ Tunu ôrij naj Pilip ô uwôli Ajôt
a aj ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri naj
sa iyére iyére to ôbi ôrij ya hen
kwôy wo ôbi sa bijn Sésaré.

9

Sôl ay bôri

(Jé lê bay jé 22: 6-16, 26: 12-18)

¹ Kirijn bay ka hen na, ermé wo Sôl
ba, yi na sa ménê bay tô Kelma men,
sa derérji a a men, ôbi ô ujné *dami
wo damné kaj bay bê kwôbe,

² aj engereri bi ôbi ré biri mag-
tubu to ré dô tumôri aj diré ôrij wô
*iyéy dajare to Damas a. Hena diré
uwôjñ bijné ka ay geré wo Kelma,
imjnê ley yébé ley ba, diré peraji
harê heraj Jérusalêm a.

³ Ôbi bu geré ô menba, kirijn ôbi
baa da naj Damas menba, kirijn bay
ka hen na, kirijn ka perangi hena
derômaraŋ a sa têli naj perangêrji.

⁴ Kirijn ôbi kurij tôŋ menba, ôbi
toy tôŋ kwôni kôli iyôŋ ba: «Sôl, Sôl,
wô mi a jeré gelen gusij iyôŋ ba?»

⁵ Ôbi engere iyôŋ ba: «Ju na i ba,
Kelma.»

Menba, tô hende to hen uwôli sara
iyôŋ ba: «Ena Jésu, na nôbi a jeré
gelen gusij hen.

⁶ Nijnba, hena ta, ju ô derô ira aj
bay a gelem anja já lê.»

⁷ Bijné ka ô naj di hen cebiji tôŋ,
nijnba, bay bôl kibriji kôlijn kwôlê
wôni ré men, bay toy tôŋ gawra,
nijnba, bay gel kwôni ré men.

⁸ Sôl hena terare a, bôl tiri hari,
nijnba, ôbi gel kirijn né, aj bay bu
na kôbri dema ré ôrij naj derô ira
Damas a.

⁹ Aj sa subu ôbi nêm gelé kirijn né
men, ôbi ôm ani ré men, yi ani ré a
men.

¹⁰ Ôbi tô Jésu wo pôni bay
uwôgeri Ananiyas mô Damas a ya.
Kelma si sari a bô pelal a aj uwôgeri
«Ananiyas!» menba, ôbi yuge ôm
iyôŋ ba: «En nà Kelma!»

¹¹ Menba, Kelma kôli iyôŋ ba:
«Hena ta, ju ô tô geré wo bay
uwôgeri kwo cebu <derôre> a hen
aj ju engere gawra wo bay uwôgeri
Sôl wo Tars iyé Judas a, ôbi mô uwôl
Emen kirijn bay ka hen ya.

¹² Sôl gel bô pelal a gawra wo bay
uwôgeri Ananiyas wo so ira aj uwôl
kôbri a sari a bi ôbi ré hô gel kirijn
hôrijn.»

¹³ Ananiyas uwôli sara iyôŋ ba:
«Kelma, en toy bijné kwône kôl
kwôli gawra bi wo hen men, habrê
kêm wo ôbi ljjn bijné kam ka
Jérusalêm a hen a men.

¹⁴ Men, damné kaj bay bê kwôbe biri tôô bi ré eraj nà, sa pôrijin bijné kêm ka ré uwôge henem hen ap ré harêji a men.»

¹⁵ Menba, Kelma kôli iyôj ba: «Ô, wôsa gawra bi wo hen en dôri mega aŋgaj ulê béré henen naj kirij kirij bijn bijné ka iyére to canggi a men, bijn kilmé kaji men, bijn kam *Israyêl a men.

¹⁶ Nôbi naj yen na gili gusij to ôbi a gelij wô henen.»

¹⁷ Menba, Ananiyas hena ô. Ôbi bijn bô iyére hende to hen aji uwôl kôbri a sa Sôl a, aji kôl iyôj ba: «Yênen Sôl, na Kelma Jésu bi wo so sam a tô geré bi wo jeré eraj hen, na ôbi a joon bi jeré hô gel kirij hôrîn men, bi Tunu ton hendi bô bôrê ré wôn bôm a men.»

¹⁸ Kirij bay ka hen menba, ani kani gelij môt palmê kuyê iyôj herij tiri a aji ôbi gel kirij men, hena ta, aji bay liri batêm a men.

¹⁹ Kirija bay biri aŋgaj emê ôm menba, ôbi uwôj néri hôrîn.

Sôl dô kwôlo Emen Damas a

Sôl wôl sem nap bay tô Jésu ka Damas a.

²⁰ Menba, kirij bay ka hen ôbi ô ulê béré bô iyéy danare mega wo Jésu ré na Kema Emen.

²¹ Bijné kêm ka toy kwôlo ôbi kôl hen na, tiniji ge kay sari a aji bay engere iyôj ba: «Na gawra bi wo hen, a na lij bijné ka uwôge hini Jésu bi wo hen habré Jérusalêm a na ré ba? Men, na ôbi na era dôd nà wô perêji harê ôrijin bijn damné kaj bay bê kwôbe hen ré ba?»

²² Nijba, ôbi uwôj néri tumô tumô sa derê kwôlê wori aji Jubjnê ka Damas uwôj kwôlê woj kelê ré, kirija ôbi gelji wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen.

²³ Wôl gan cêgê menba, Jubjnê bay ka hen bijji bi ciré deréri.

²⁴ Nijba, Sôl toy kwôli deréri bi wo hen. Bay mô gem kibi iyére hende to hen yoyre nap tu tare bi ciré deréri.

²⁵ Nijba, bô yoyre a menba, bay tôri ayri bô gway a herbe nô si sa gwej.

Sôl ô Jérusalêm a

²⁶ Kiripa ôbi sa bijn Jérusalêm a menba, ôbi ô ujné megêri bay tô Jésu nijba, bay kêm hare wôsa bay kôl iyôj ba: «Ôbi ré na ôbi tô Jésu bi pa pa hari ba.»

²⁷ Barnabas ôrijin naj dî ligi bay je aji dôrji kwôli gelé wo Sôl ré gelo Kelma tô geré men, kwôlo Kelma kôli a men. Ôbi dôrji kwôli derê kwôlo ôbi dô naj ibiyare naj hini Jésu a Damas a hen men.

²⁸ Wulê bi wo hen na, ôbi mô nap ci men, ô men hera naj ci a men bô Jérusalêm a men, dô kwôlê nap ibiyare a men naj hini Kelma.

²⁹ Ôbi iyêl nap Jubjnê ka iyêl kibi grêk hen men, narij kwôlê nap ci a men, nijba, bay woge geré wô deréri.

³⁰ Kirija yêneri toy hen iyôj menba, bay ôrijin naj dî Sésaré a aji biri ô Tars a.

³¹ Bay ayê bôô ka sa iyé Judé men, ka Galilé nap ka Samari a kêm môrji naj bô jalê men, halij yirji men, harinji Tini Kelma a men, bay kwône erê tumô tumô nap néé wo Tunu ton hendi bô bôrê.

Ené ôbi merayê

³² Piyêr ô gôr kirij sa ira menba, ôbi sa bijn ujné bay ayê bôô ka Lida a.

³³ Kirij bay ka hen na, ôbi uwôj gawra wo bay uwôgeri Ené wo yi sa kalaŋ a. Ôbi meray li elê marge.

³⁴ Piyêr kôli iyôj ba: «Ené, Jésu Krist berarem. Hena ta, ju nan kalan kam naj kôm!» Kirij bay ka hen na, ôbi hena ta.

³⁵ Kirija bijné ka Lida nap ka tu wolé wo Sarôn a gili hen iyôj menba, bay kêm bi bôrji sa Kelma.

Tabita bérér

³⁶ Sa iyé Jopé a na, hende ayê bôô to pôni bay uwôgère Tabita mô ya. Hene bi wo hen nap kibi grêk ba na Dôrkas aji bôri na: Cénire.

Hende na hendi lê aŋga dôri kwôy kwôy men, hendi bu baliyare naj bay nimré a men.

³⁷ Wulê bi wo hen na, hende ômij aŋ ma. Bay pule aŋ ô ulêre bô iyére to ta a.

³⁸ Bay tô Jésu ka Jopé toy wo Piyér ré na Lida a ya. Lida na da naj Jopé menba, bay je bijné wôô ô kôli iyôŋ ba: «Era lew ujnéni cîba, ju mera sem né.»

³⁹ Piyér hena kerêd ô naj ci. Kirinja ôbi sa bijn menba, bay ôrij naj di bô iyére to ta hende to hen, kirijn bay ka hen na, yébé kaj mamê usoji ligiri a naj sômê men, bay gili bargay ka hende na sônjre kirinja hende na baj naj ci tô hen a men.

⁴⁰ Piyér bi bay si nô kêm aŋ jubu gubari tôŋ aŋ uwôl Emen menba, bul si ligi temare aŋ kôl iyôŋ ba: «Tabita, hena ta.» Hende bôl ture aŋ kirinja hende gel Piyér menba, hena mô ta.

⁴¹ Ôbi bu kôbre buru hena ta, aŋ uwôga bay ayê bôô naj mamê aŋ gelji hendi temare hende to hen.

⁴² Bijné ka Jopé kêm toy kwôli are bay ka hen, aŋ bay kwône ay bôrji bijn Kelma.

⁴³ Piyér wôl gaj Jopé a iyé gawra wo bay uwôgeri Simô woj ôbi uwôŋsê arij hen.

10

Pelal jô Kwôrney a Sésaré

¹ Sa iyé Sésaré a na, gawra wo bay uwôgeri Kwôrney mô ya, ôbi na dami wo asgarnê ka Rôménê ka bay uwôgeji ré na Itali hen.

² Gawra bi wo hen, na ôbi lê tôô Emen aŋ, bay naj bijné ka bô iyére tori ayji kibi Emen kwôy kwôy men, ôbi li naj Jubjnê kaj bay nimré daman men, ôbi uwôl Emen ta ta a men.

³ Wulê wo pôni naj tare to yébé ayin sa tôjnê hen menba, ôbi gel aŋ hô manâ wo Emen na iyôŋ naj yiri bô pelal a wo so iyére tori a aŋ kôli iyôŋ ba: «Kwôrney.»

⁴ Ôbi bô mana wo Emen bi wo hen déjn naj harê aŋ ôbi kôli iyôŋ ba: «Kelma, na mi ba?» Menba, mana wo Emen bi wo hen uwôli sara iyôŋ ba: «Uwôlê Emen wom naj lê wo ju li naj bay nimré hen na, dôrij Emen aŋ ôbi gôrbij sam né.

⁵ Jé bijné kam haw hen, ô Jopé ô kelanj gawra wo bay uwôgeri Simô wo jelêri na Piyér hen ré era.

⁶ Ôbi yi iyé megari Simô woj ôbi uwôŋsê arij wo iyére tori da naj kibi cér a hen.»

⁷ Kirinja mana wo Emen bi wo ré iyêli hen ô nij menba, Kwôrney uwôga manê kari wôô naj asgar wo pôni woj ôbi je wori woj ôbi lê tôô Emen hen.

⁸ Ôbi dôrji kwôli aŋga ré li are hen kêm menba, jeji Jopé.

Pelal jô Piyér a Jopé

⁹ Kirinja kirijn wôl aŋ bay ay geré ô aŋ baji da naj Jopé menba, Piyér cay sa iyére toj dur dur a wô uwôlê Emen naj tay ciŋne.

¹⁰ Kurôn liri aŋ ôbi gey aŋgan emê. Kirinja bay la emê ciré biri menba, pelal jôri.

¹¹ Ôbi gel derômaraj bôlij aŋ ani kani ka gelij naj kibi bargay ka dami ka bay bu jeŋlare wo pôrba hen iyôŋ sa herbe kwôy sa terare a.

¹² Bô bargay ka dami bay ka hen a na, tanare to têre pôrba kêm bô naj tu ka gay gay ka erge hen men, naj tu ciré ka gay gay kêm a men.

¹³ Menba, tôô kwôni kôli iyôŋ ba: «Piyér, hena ta, ju duu tanare hende to kêm aŋ ju ôm.»

¹⁴ Piyér uwôli sara iyôŋ ba: «En gey ré Kelma, en ôm ani kani ka jôrj naj ka *kagemi sa pôn né.»

¹⁵ Tôô kwôni bi wo hen hô kôli iyôŋ ba: «Aŋga Emen lij ka séli ba, jôbi já kelê ré na ka *kagemi ba?»

¹⁶ Are bay ka hen sa hen iyôŋ têe subu aŋ, cêgê menba, bargay ka dami bay ka hen hô ayin hôrjij derômaraj a.

¹⁷ Piyér erem na ba, pelal wo ré jôri na ba, bôri ré na iyeŋ pôn ba?

Menba, kirijn bay ka hen na, bay jé ka Kwôrney ka ré wogeji iyé Simô hen, saji kibi geré men.

¹⁸ Bay uwôge bay iyére aj engeriji iyônj ba: «Na iyére to nà a Simô woj Piyér ré yi ya hen ba?»

¹⁹ Piyér erem sa pelal wo ré jôri a hen baa ya tô, menba, Tunu kôli iyônj ba: «Gel, imjnê subu wogem.

²⁰ Hena ta, ju ô naj ci diba, ju erem sem né, wôsa na nôbi a joji hen.»

²¹ Piyér herbo uwôjn bijné bay ka hen aj kôlji iyônj ba: «Na nôbi wo ken woge bi a nà. Ken era gelen wô mi ba?»

²² Menba, bay uwôli sara iyônj ba: «Na Kwôrney dami wo asgarnê a jeni. Ôbi na kwôni woj derôre men, ôbi ay kibi Emen men, Jubjnê kêm kôba, geyri a men. *Mana wo derômaran a kôli ôbi ré uwôgam jeré era iyére tori a bi ôbi ré toy kwôlo jeré kelêri.»

²³ Piyér biji bay era ira aj wôl nan di. Kirijna kirijn wôl menba, ôbi ô naj ci, yénêri bay ayê bôô ka pôni ka Jopé biri ôrijn.

²⁴ Dañ tô hen menba, bay bijn Sésaré. Kwôrney mô gemji naj baléri men, milnéri kaj déjn ka ôbi jeuwôgaji hen a men.

²⁵ Kirijna Piyér da sé ira menba, Kwôrney jô kwini aj di kwini tôjn tumôri a kwôy terare a naj bê kwôlê wo dami.

²⁶ Nijba, Piyér biri ta, aj kôli iyônj ba: «Hena ta! Wôsa nôbi kôba, ena gawra môtj jôbi hen iyônj men.»

²⁷ Ôbi iyêl naj di aj ô ira, kirijn ka bijné ka kwôni dan ya hen,

²⁸ menba, ôbi kôlji iyônj ba: «Ken hôñ mega wo kwôni woj Jub naj hara wori na, ré erê naj kwôni wo sa iyére to dangi a ré men, erê iyére tori a ré a men. Nijba, Emen gelen mega wo ené bô kwôni môtj anga kagemi ré men, wo ré nêm bi kwôni ré ô naj di ré iyônj né a men.

²⁹ Na iyônj a, kirijna kené jé uwôgan menba, en kurijn era mera diba, en meremnê ré hen. Iyônj ba,

en gey henê tô uwôgê wo ken jé uwôgan hen.»

³⁰ Menba, Kwôrney uwôli sara iyônj ba: «Kemnêj li sa subu naj nai tare to yébé ayin sa tôjne mega megare na iyônj hen na, en uwôl Emen iyére tjinê. Menba, kirijn bay ka hen na, gawra wo pôni naj bargay ka egné so debu tumôn a.

³¹ Aj kôlen iyônj ba: «Kwôrney, Emen toy uwôlê wom men, bôri gôrbij sa lê wo ju li naj bay nimré hen né a men.

³² Jé bijné ô Jopé ô uwôga Simô wo jelêri na Piyér wo yi iyé Simô ôbi uwônsê arin wo mô kibi cér a hen ré era.»

³³ Kirijn bay ka hen menba, en jé bijné wogem aj naj bô derê wom a jeré eran ujnéni hen. Haw hen nibay kêm nini mô na tumô Emen a wô toyé kwôlê kêm wo Kelma kelam jeré sa kelêni hen.»

Piyér ô iyé Kwôrney a

³⁴ Menba, Piyér ay kwôlê kôl iyônj ba: «Haw hen en hôñ dô bêj bêj naj wo Emen na, ré dô tu kwôni ré,

³⁵ aj gawra wo yônj yônj wo sa iyére to yônj yônj wo biri kwôlê men, li angap derôre a men hen na, ré dé tiri.

³⁶ Ken hôñ béré kwôlo ôbi na jén bijn kam *Israyêl hen. Béré bi wo hen gengin sa Kwôlo Dôri woj bô jalê naj geré wo Jésu Krist wo na Kelma wo bijné kêm hen.

³⁷ Cégi derê kwôlê wo Ja naj batêm to ôbi na lip bijné a men hen na, ken hôñ kwôli are bay ka li are ayin törji Galilé a kwôy sa iyé Judé a hen.

³⁸ Ken hôñ iyen a Emen ré dô Jésu wo Najarêt bi wo hen men, bê wo ôbi biri néé naj geré wo Tunu ton hendi bô bôrê men. Men, ken hôñ iyen a ôbi ré ô gôr sa iyére lip bijné derê men, berarij bijné kêm ka mô bô lemnare to Sidan a a men hen, wôsa Emen baa naj di.

³⁹ Aj nibay ka pôni nini gel ari léri bay ka kêm hen naj tirni sa iyé Jubjnê men, Jérusalêm a men. Ôbi

bi wo bay na béeiri sa gurô tagelê aji diri hen.

⁴⁰ Li sa wôô, subu tori menba, Emen biri ji si kamnjê men, biri gel yiri,

⁴¹ bij bijné kêm né nijba, ka ôbi na törji tumô mega bay derê kwôli are bay ka hen iyôn. Na nibay ka na nini ôm men, yi men, naj dî cêgi jê sé wo Emen biri ji si perê bijné ka ma a hen.

⁴² Ap ôbi kelêni niné uwôl bérê aji gelij bijné mega wo ré na Emen a ré dîri mega ôbi jerê kwôlê iyôn sa bijné ka mô gen men, ka ma a a men,

⁴³ Na ôbi á, bay kibi Emen kêm na ré kôl kwôli kôl iyôn ba: <Emen di bôri jal naj néé wo hini sa têrin to kwôni wo yôn yôn wo bi bôri sari a.›

Bijné ka na Jubjnê ré hen uwôp Tunu toj hendi bô bôrê men

⁴⁴ Piyêr kôl kwôli are bay ka hen baa ya tô menba, Tunu toj hendi bô bôrê herbe sa bijné kêm ka mô toy kwôli bi wo hen.

⁴⁵ Jubjnê ka baa Piyêr eraj hen kirjna bay gel wo Tunu toj hendi bô bôrê to Emen a bé herij sa bijné ka sa iyére to dângi a men hen iyôn menba, tiniji ge kay.

⁴⁶ Bay toy bijné bay ka hen iyêl kibi yê wo dângi men, heramiji dampnare to Emen men. Menba, Piyêr kôl iyôn ba:

⁴⁷ «Naa jerê bi bijné bay ka hen ré li batêm naj kam haw hen wo bay uwôp Tunu toj hendi bô bôrê môn nabay iyôn men hen ba?»

⁴⁸ Menba, ôbi ay tôô bi bay ré liji batêm naj hini Jésu Krist menba, bay kôli ré wôl sem naj ci.

11

Piyêr dô kwôli anja ré li are iyé Kwôrney a hen bij bay ayê bôô ka Jérusalém a

¹ Bay jé naj bay ayê bôô ka Judé toy wo bijné ka na Jubjnê ré hen ka pôni kôba, ré toy kwôlo Emen men.

² Kirjna Piyêr hera Jérusalêm a menba, yénêri Jub kaj bay ayê bôô nayri kôl iyôn ba:

³ «Ju ô iyé bijné ka na Jubjnê ré hen men, ju ôm are naj ci a men!»

⁴ Menba, ôbi dôrji tô kwôlê bi wo hen pôn pôn naj geréri geréri kôl iyôn ba:

⁵ «En mô Jopé a uwôl Emen menba, en gel bô pelal a ani kani gelij naj kibi bargay ka dami iyôn herbo derômarañ a tôj naj kibrijî pôrba kwôy da kwan a.

⁶ En kôbe bôrji menba, en gel tanare to têre pôrba men, to noni men, ka erge men, ciré men.

⁷ Menba, en toy tôô kwôni kôlen iyôn ba: <Piyêr, hena ta, ju duu tanare hende to kêm hen ju ôm.›

⁸ En uwôli sara iyôn ba: <En gey ré kwôy Kelma. Wôsa kirjin ka en yêp na, ani kani ka jôrjin naj ka *kagemi si keben a ré.›

⁹ Tôô kwôni hô ôm derômarañ a kôl iyôn ba: <Anja Emen kôl ré na ka séli ba, jôbi já kelê ré na ka kagemi ré.›

¹⁰ «Are bay ka hen, sa hen iyôn têê subu menba, are bay ka kêm hen hô pôrjin hôrjin ta derômarañ a.

¹¹ Kirjin bay ka hen menba, gawrê subu saji kibi iyére to en môrjin ya hen, bay joji na Sésaré.

¹² Tunu kôlen ené hena ô naj ci diba, ené gaanê ré. Yénêrna bay ayê bôô ka jii ka en eraj naj ci nà a bén ôrij Sésaré a. Menba, nini ô ira kêm iyé Kwôrney a.

¹³ Ôbi derêni kwôli *mana wo derômarañ a wo dîré gili bô iyére tori a aj ré kôli iyôn ba: <Jé gawrê ô Jopé ô uwôga Simô woj Piyêr.

¹⁴ Ap kwôli anja ôbi a dôrem hen na, a bem gelê naj bijné kêm ka bô iyére tom a.›

¹⁵ Kirjna ena belê keben tô menba, Tunu toj hendi bô bôrê herij sarji a mega wo na herij sarna tumô hen iyôn men.

¹⁶ Menba, en erem sa kwôlo Kelma na kôl kôl iyôn ba: <Ja na lîj bijné batêm naj kam ninba, kenbay ba,

Emen a lênge batêm naj Tunu ton hendi bô bôrê.)

¹⁷ Hena Emen né bu baliyare naj ci mega wo ôbi na bu naj na wôsa bê bôô wona sa Kelma Jésu Krist a hen iyôn ba, ena i a ené jôrij Emen lê angori ba?»

¹⁸ Kirina bay toy hen iyôn menba, bay hô dî bôrji jal aji ayji kibi Emen kôl iyôn ba: «Emen bijn bijné ka na Jubjnê ré hen kôba, geré bi ré bul hal woji aji ré uwônjîn gelê woj tiri hen men.»

Dé tô églis ka Antiyôk

¹⁹ Bay tô Jésu ka na userij wô sa gusij to bay gelji cégi temare to Etiyên a hen na, ôrji kwôy bijn Pinisi, Sipre naj Antiyôk, bay uwôl bérê bijn na Jubjnê mera.

²⁰ Nijnba, ka perérji a ka na ka Sipre a men, Sirén a men, hen kirina sa bijn Antiyôk menba, bay uwôl bérê Kwôlo Dôri wo Kelma Jésu bijn bijné ka na Jubjnê ré hen men.

²¹ Néé wo Kelma baa naj ci aji bijné ka ay bôrji bijn Kelma kwône erê tumô tumô.

²² Kwôlê bi wo hen era sa kurijn maa bay ayê bôô ka Jérusalêm a aji bay jé Barnabas Antiyôk a.

²³ Kirina ôbi sa aji gel terê kibi wo Emen tô sa bijné hen iyôn na, yiri dôri daman aji ôbi kôlji bay ré dî bôrji pôn lêñnjîn tô Kelma.

²⁴ Barnabas bi wo hen, na kwôni wo li angori derôre men, Tunu ton hendi bô bôrê wôn bôri men, ayê bôô wori dô a men. Aji bijné kwône bi bôrji sa Kelma.

²⁵ Menba, Barnabas ô Tars a wô wogé Sôl.

²⁶ Kirina ôbi uwojni menba, heraj naj dî Antiyôk a. Bay mô bem elê pôn naj bay ayê bôô ka Antiyôk a. Bay gelj kwônê bijné are. Na Antiyôk a a bay ré ay tô dî hini woj Krétinê hen sa bay tô Jésu a.

²⁷ Wulê bi wo hen na, bay kibi Emen hena Jérusalêm a era Antiyôk.

²⁸ Kwo pôni perérji a bay uwôgeri Agabus Tunu gili mega kurôn wo dami ré lê sa terare a nà. (Aji kurôn

bi wo hen li sa terare a nà tiri a men wulê wo Kulod na ômij kenare hen.)

²⁹ Bay tô Jésu gengiji ciré lê naj yénêrji ka Judé naj ari upé ka Emen né biji.

³⁰ Bay wôge are bay ka hen aji jép si Barnabas naj Sôl ôrji bijn surjê ka bay ayê bôô ka Judé.

12

Bay duu Jak men, bay bu Piyêr a men

¹ Wulê bi wo hen na, kelma *Hérôd ay tô gelj tu bay ayê bôô ka Jérusalêm a gusij.

² Ôbi bi bay duu *Jak woj yêni Ja hen naj yebere.

³ Aji kirina ôbi bô wo yi Jubjnê ré dôrji hen iyôn menba, ôbi bi bay bu Piyêr. Wulê bi wo hen na, na sa lê geserê mapa wo wubere naj bô a hen.

⁴ Hérôd bi bay bu Piyêr ô uwôli dangay a aji bijn asgarjê pôrbu, pôrbu gwogelérji pôrbu debu gemni. Aji cégi *Pak a dema ciré jerê kwôlê sari a tumô bijné tô.

⁵ Piyêr yi dangay a menba, bay ayê bôô uwôl Emen yôôd naj bôô pôn wô sari.

⁶ Bô yoyre hende to kiya Hérôd da jôrij kwôlê sari a hen na, bay harêri naj musure aji ôbi yi kum derô asgarjê wôô men, bay gemé kibi geré debu gem men.

⁷ Nijnba, kirina bay ka hen na, mana wo Kelma so menba, iyéy dangay perange. Mana wo Kelma bi wo hen di kwa bô Piyêr aji ejni aji kôli iyôn ba: «Hena ta, lew.» Kirina bay ka hen na, musure beserij kôbri a.

⁸ Aji mana bi wo hen kôli iyôn ba: «Ha tô bôm men, ha gaangi garbê kam a men.» Ôbi li hen iyôn hende to hen menba, mana bi wo hen hô kôli iyôn ba: «Dôbe bargay kam kaj kelanê aji ju era tòn a nà.»

⁹ Piyêr so tôri a nijnba, ôbi bô môj ré na pelal a ré jôri hen dîba, ré na angori tiri ré.

¹⁰ Bay saa asgarjê ka gem kibi geré hen kini wôô kara, menba, saji

kibi geré woj musure a wo si kini derô iyére hen, menba, kibi geré bi wo hen bôlij sa kibri tumôrji a mera. Kirija bay si nô nij menba, bay ô sem tô geré menba, mana wo Kelma bi wo hen d'ép Piyér.

¹¹ Tini uwo yiri a ap ôbi kôl iyôj ba: «Haw hen, en hôn nij, na tiri, na Kelma a jo mana wori sa dôren kibi néé wo Hérôd a men, kibi habré kêm wo Jubjnê genge ré sa san a hen a men.»

¹² Kirija ôbi hôn anga ré li are hen iyôj nij menba, ôbi ô iyé Mari top yoo Ja wo bay uwôgeri Mark hen, bijé kwône mô uwôl Emen ya.

¹³ Kirija ôbi di kibi geré menba, hende jé to pôni bay uwôgère Rodé so era wô belê kermij.

¹⁴ Hende toy tôô Piyér hôn ap wo ré bôl kibi kermij biri na, yi derê lere ap hende ge ô kelê Piyér ré cebu kibi geré yan ya.

¹⁵ Bay kôle iyôj ba: «Mu gal.» Nijnba, hende kôlji wo ré na tiri. Ap bay kôl iyôj ba: «Na *mana wo derômaraj a woj ôbi geméri.»

¹⁶ Piyér hô di kibi kermij menba, bay sa bôl menba, na ôbi menba, tiniji ge kay.

¹⁷ Ôbi liji kôbri bay ré wôm tôj menba, ôbi dôrji kwôli derê wo Kelma ré dôri bô dañgay a ap ôbi kôlji iyôj ba: «Erênge ken ô kôlin Jak* nap bay ayê bôô kêm.» Menba, ôbi si bu geré ô kirija ka dañgi a.

¹⁸ Kirija kirij wôl menba, harê li asgarnê daman ap bay engere anga ré sa sa Piyér a hen.

¹⁹ Hérôd bi bay wogeri ninba, bay uwojni ré. Menba, ôbi bi bay engerij asgarnê ka na gem kibi geré hen kwôlê ap ôbi kôl bay ré derji. Menba, Hérôd hena Judé era Sésaré ap uwôl ya nêm kwôlê.

Temay kelma Hérôd

²⁰ Hérôd ôrij naj kwôlê naj bijé ka Tir a men, ka Sidôn a a men. Bay way ciré jé bijé yiri a, wôsa bay hôn wo tô kibri wo bay uwôgeri Blastus

hen ré gey bi diré lê nap ci bi bay ré nan kwôlê woji bi wo hen naj bô jalê. Wôsa are kêm ka bay ôrij doyriji hen na, hena na sa iyére tori a.

²¹ Menba, wulê wo bay genge hen na, Hérôd tôbe bargay kari kaj kenare ap mô sa gagay kenare a ap dôrji kwôlê tu wolé.

²² Menba, bijé kôl iyôj ba: «Na emen a kelê kwôlê hen dîba, na gawra ré.»

²³ Kirija bay ka hen na, mana wo Kelma di Hérôd wôsa ôbi ay damnare to Emen lij tori, menba, wôjne ômni ap ap ôbi ma.

²⁴ Nijnba, kwôlo Emen ba, ôm ôrij naj kwini tumô tumô.

²⁵ Kirija si Barnabas naj Sôl liji jé wo bay joji Jérusalêm a hen kô nij na, bay bul hô Antiyôk a, bay heraj naj Ja woj Mark hen kôbriji a.

13

Bay tô si Barnabas naj Sôl ap jéji ô ulê béré kwôlo Emen

¹ Perê bay ayê bôô ka Antiyôk a na, bay kibi Emen ya men, bay gelé are kôba ya a men, hiniji a na: Barnabas, Siménôn wo ba uwôgeri gawra wo hendi hen men, Lusiyus wo Sirên men, Manayen wo na melaj *Hérôd woj kelma kirija ôbi na ban kema hen men, Sôl men.

² Wulê wo pôni kirija bay tebe Kelma jôrj bôrji kurôj menba, Tunu top hendi bô bôrê kôl iyôj ba: «Terênge si Barnabas naj Sôl ken dîji gay ben wô jé wo en uwôgeji kwôlê hen.»

³ Kirija bay jôrj bôrji kurôj men, uwôl Emen a men kô nij menba, bay uwôl kôbriji sarji a ap dîji ô.

Si Barnabas naj Sôl ôrji sa iyé Sipre a

⁴ Kirija si Barnabas naj Sôl bô wo Tunu top hendi bô bôrê a ré jéji ulê béré hen iyôj na, bay henaji Antiyôk eraji Sélesi a wô ayêji bato ôrij

* ^{12:17 12: 17} Na Jak woj yêni Kelma.

iyére to derô cér to bay uwôgere Sipre hen.

⁵ Kirjna bay sa bij Salmin Sipre a menba, bay uwôl béré kwôlo Emen bô *iyéy dapare to Jubnê. Bay ôrij naj Ja Mark kôbriji a bi ré li naj ci.

⁶ Kirjna bay ô naj kirjn kirjn sa iyére to derô cér a hen kwôy san Papôs a menba, bay uwôj ôbi beli wo li yiri môj *ôbi kibi Emen iyônj ôbi na Jub, hini ôm Bar-Jésu, aj naj kibi grêk ba na Elimas.

⁷ Ôbi na melaj Sêrgiyus Pawlus ôbi emê sa iyére to derô cér a hen, Sêrgiyus bi wo hen na, na ôbi tu melénê, ôbi jé uwôga si Barnabas naj Sôl wôsa ôbi ôrij doy toyé béré kwôlo Emen.

⁸ Nijba, Elimas woj beli hen jibji sêd aj woge wôjôrji kelma ré bi bôri sa Jésu a.

⁹ Menba, Tunu toj hendi bô bôrê wôn bô Sôl wo na Pol hen aj ôbi bôri

¹⁰ aj kôli iyônj ba: «Jôbi na, gwosore naj habrê wôn bôm, kema Sidan, ôbi bayi anja dôri, dî ménê geré anja Kelma genge hen baa.

¹¹ Ju toy, haw hen Kelma a dêm aj tum a dôbê hendé aj já gelé berarê tare ré sem.»

Kirjna bay ka hen na, tiri dôbe henu aj ôbi mô bô dilemne a aj ôbi bul si na si na woge kwôni bi ré bu kôbri.

¹² Kirjna kelma gel are bay ka hen iyônj menba, ôbi ay bôri wôsa ari gelé ka gengin sa Kelma dô tini.

Si Pol naj Barnabas gey erê Antiyôk bô emê wo Pisidi a

¹³ Pol naj megéri d'ayji bato Papôs a wô erê Pêrgé bô emê wo Pampili a. Menba, Ja Mark d'iji ya hen aj bul hô Jérusalêm a.

¹⁴ Bay hena Pêrgé ayji geré kwôy saj bij Antiyôk bô emê wo Pisidi a. Naj *sa merê ta a menba, bay ô bô iyéy dapare a aj môrji tôj.

¹⁵ Kirjna bay dêjse magtubu tôô naj to bay kibi Emen menba, bay sa iyéy dapare hende to hen, jé kôlji

iyônj ba: «Yênêrni, hena kwôlê woj dôbê ibiyare wôni ya a kené gey kôlij bijné ba, ken kôl.»

¹⁶ Menba, Pol hena li kôbri bi bay ré wôm tôj aj kôl iyônj ba: «Kam *Israyêl naj kenbay ka ba hen ka ken tebe Emen hen, toyéngé.

¹⁷ Emen wo bijné ka Israyêl na tô môtêrna. Men, ôbi biji bay yêp kwône sa iyé Ejipt a, aj naj néé wori na, ôbi dôrji sijn aj a men.

¹⁸ Ôbi uwôl bôri sarji a derô gwôlê li elê tôre pôrba.

¹⁹ Ôbi bi bay mène tô yê bijné jurgem bô emê wo Kanan a na, ôbi bijné kari sa iyére toji bay lin toji.

²⁰ Are bay ka kêm hen li elê arew pôrba naj tôre bay. Cêgeri wori menba, ôbi biji bay jerê kwôlê kwôy san sa Samiyêl ôbi kibi Emen a.

²¹ Menba, bay gey ôbi ré biji kelma menba, Emen biji Sawul kema Kis môj wo Bêngamin ôbi ôm kenare li elê tôre pôrba.

²² Kirjna Emen kap Sawul na, ôbi biji Dabid mega Kelma woji. Na wô sari ôbi a na ré kôl kwôli kôl iyônj ba:

<Dabid kema Jésé na na kwôni wo en diini,

ôbi a lê are kêm ka bôn gey hen.»

²³ Kunja Dabid wo pôni na Jésu wo Emen d'iri mega ôbi gôlij naj kam Israyêl wo ôbi na ay tôri dîrê biji hen.

²⁴ Pa dema Jésu ré saj tô na, Ja na uwôl béré bijn kam Israyêl kêm ré dî tô têriji toji aj ré liji batêm.

²⁵ Kirjna ôbi duu kibi jé wori nj menba, kôl iyônj ba: <Ken kôl ené na i ba? Ena kwo ken mô gemni hen ré tô. Nijba, gel ôbi era cêgena hen ya, en nêm beseré gangi garbê kap têri ré.»

²⁶ «Yênêrni, kenbay kapi kwôngê *Abraham naj bijné kêm ka sa iyére to d'angji a ka mô tebe Emen hen kôba, kwôli gelê bi wo hen na, Emen gengin na sarna nabay tumô.

²⁷ Bijné ka Jérusalêm naj kilmérji hô Jésu ré na i ba ré, aja bay ré dî

kwôli temare bu sari hen. Bay dêjse magtubu to bay kibi Emen naj sa merê ta a kwôy kwôy ninba, bay hôñ bôre ré. Aj ulê wo bay uwôl kwôlê sa Jésu hen na, bay li na anga magtubu to bay kibi Emen na kôl hen.

²⁸ Bay uwôj kwôlê wôni wo nêm temayri ré, ninba, bay kôlij *Pilat ré bi bay ré diri.

²⁹ Aj kirija bay li are kêm ka magtubu to Emen na kôl gengijn sari hen nin na, bay tôri derari sa gurô tagelê ô emé.

³⁰ Nijba, Emen biri ji si kampê.

³¹ Aj wulê kwône ôbi si sa ka na bari henaj Galilé eraj Jérusalêm a hen, bay a na bay kelê kwôli haw hen bij kam Israyêl.

³² Nibay kôba, nini ulêjge bérê Kwôlo Dôri bi wo hen na kaj tôô to Emen na ay bij mônêrna hen.

³³ Ôbi li ariri béna nabay kwôngêri, kirija ôbi bij Jésu ji si mega wo na lîn bô kurôj wo jôgjin wôô bô magtubu kurôj a kôl iyôj ba:

«Jôbi a na Keman

ap kemnêj nôbi ena Ibam.»

³⁴ Emen na kôl dîré bij Jésu ré jê sé kampê dîba, ré hô ma a ré nij. Na ôbi á, ôbi na ré kôl iyôj ba:

«Na bénge anga yi naj jengêrji naj kaj tiri ka nôbi

na en genge ené bij Dabid hen.»

³⁵ Na ôbi á, ôbi ré kôl bô magtubu to dângi a kôl iyôj ba:

«Já dé mana wom wo yi naj jengêri hen uyê kamnjê ré.»

³⁶ Ken hôñ, bô wulê bi wo hen na, Dabid na lí bô geyé wo Emen. Aj kirija, ôbi ma ap bay ayri ô emé kwa mônêri a ap ôbi uyê.

³⁷ Nijba, kwo Emen biri ji si kampê hen na, uyê ré.

³⁸⁻³⁹ Yenêñ, henêjge mega wo ré na sa kibi Jésu aja bérê dé bôô jalê sa têrij a ré uwôlij hen. Men, na na sa kibri aja i i wo ré bi bôri sari a

ba, têrij tori kêm to tôô to *Moyis na nêm derê sarjge a ré hen réé dôrij.

⁴⁰ Berêjge dô wô kwôlo bay kibi Emen na kôl hen na, bi arirji sa sarjge a ré. Bay na kôl kwôlji kôl iyôj ba:

⁴¹ «Toyéjge kenbay kaj bay uwôyrê yi kaj bay kelê kwôlo habij gengijn sa kwôlo Emen kôl hen.

Na lê are ka gelé, are bay ka na lê hen na,

hena kwôni ré derêjge kwôlji kôba, ka bê bôrjge sara ré.

Kirija ken ba gen tô hen na, are bay ka hen a lê aj tununge geré kayê aj ka erê aj.»

⁴² Kirija si Pol naj Barnabas soji nô bô *iyéy dapare a menba, bay uwôlji bi bay ré hô dôrji kwôlê bi wo hen hôrj sa merê to cêgê.

⁴³ Cêgi dapare a menba, Jubjnê kwône naj bijé ka bi bôrji sa tôô to Jubjnê hen ôrji tô si Pol naj Barnabas aj si Pol naj Barnabas iyêl naj ci men, bay dôbji ibiyare bôrji a men bi bay ré lêjnê tô bô derê wo Emen a men.

Jubjnê ka Antiyôk kajji bérê Kwôlo Dôri wo Si Pol naj Barnabas uwôlji hen

⁴⁴ Naj sa merê ta to dângi a menba, bijé ka derô ira kêm era wô toyé Kwôlo Kelma.

⁴⁵ Kirija Jubjnê gel wo bijé era kwône hen iyôj menba, terbère liji aj bay gage kwôlo si Pol aj bay tiréri.

⁴⁶ Si Pol naj Barnabas kôlji naj ibiyare kôl iyôj ba: «Bérê kwôlo Emen bi wo hen, ré uwôlij bénge na kenbay tumô. Nijba, mega wo ken kaj kwôlê bi wo hen aj ken bô yernge mega wo kené nêm upé gelê wo naj kwini ré hen iyôj nij na, nijna erê upé bijé ka iyére to dângi a.

⁴⁷ Wôsa Kelma ay tôô bénî kôl iyôj ba:

<En dém môj kirij ka perangi iyôj
bij tô yê bijné ka sa terare a
nà,
wô ulê béré kwôlê woj gelê bij bijné
kêm gôrjî kirij sa terare a
nà.»

⁴⁸ Kirija bijné ka iyére to dñangi
hende to hen toy hen iyôj menba,
bay li yi derê men, ay kibi kwôlo
Kelma men, aji ka gelê wo naj kwini
na yi wô sarji hen na, ayji bôrji kêm.

⁴⁹ Béré kwôlo Kelma ôm naj kirij
kirij sa ira kêm.

⁵⁰ Menba, Jubnjê gwôse yébé ka
tebe Emen ka balérji na ka damné
hen naji damné bi bay kôl bay ré lijn
si Pol naj Barnabas habré men, bay
ré dageji sa iyére toji a a men.

⁵¹ Si Pol naj Barnabas yebageji
beni têrji sarji a aji dñj yirji ô
Ikôniyôm a.

⁵² Bay tô Jésu ka Antiyôk a yirji
dôrji men, Tunu top hendi bô bôrê
wôn bôrji a men.

14

Si Pol nap Barnabas ôrji Ik-woniyôm a

¹ Ikôniyôm a kôba, si Pol naj
Barnabas ôrji *iyéy dajare to Jubnjê
aji dôrji kwôlê aji li wo, Jubnjê naj
bijné ka na Jubnjê ré hen a kwône ay
bôrji.

² Nipba, Jubnjê ka kaj kwôlê woj
bi wo hen na, gwôseji bijné ka na
Jubnjê ré hen, ré lijn bay ayê bôô
habré.

³ Si Pol naj Barnabas wôl gaj
Ikôniyôm a men, bay uwôl béré
kwôlo Emen naj ibiyare men, wôsa
bay bi bôrji sa Kelma menba, ôbi biji
néé bay lijn anjan gjiné naj kaj gelé.
Aji gel wo béré kwôlê woj bô derê
bi wo bay ré uwôl hen na, ré na tiri.

⁴ Aji li wo bijné ka Ikôniyôm a bay
ka hen karij kirij wôô: ka pôni ô tô
Jubnjê men, ka pôni ô tô bay jé men.

⁵ Jubnjê naj ka na Jub ré hen
naj kilmérji genge ciré gelin si Pol

naj Barnabas gusin men, ciré gôbêji
deré a men.

⁶ Kirija si Pol naj Barnabas toy
hen iyôj menba, bay ge si sa iyé
Listre a men, Dêrb a men ka bô emê
wo Likaniya naj sa iyére to mérji
hen.

⁷ Aj bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo
Emen ya.

Si Pol nap Barnabas ôrji Listre a men, Dêrb a a men

⁸ Listre a na, gawra wo pôni na ôbi
merayê mô ya, wôsa têri meray wôô
bem naj kamprêri yej, aji nêm dñebé
ta ré.

⁹ Wulê wo pôni ôbi toy Pol dô
kwôlê. Menba, Pol bôri dñep tiri a,
aji bô wo ôbi bi bôri sa Emen a mega
wo ré berarêri.

¹⁰ Menba, Pol kôli naj tôri to dami
kôl iyôj ba: «Hena, ju dñebu ta naj
têm!» Ôbi hena neñgere aji ô ta.

¹¹ Kirija kwônê bijné gel anja Pol
li hen iyôj menba, bay kôl naj kibi
kwôlê woj Likawnijê kôl iyôj ba:
«Kamrê bul yirji gawrê aji herbiji
sarna.»

¹² Menba, bay uwôge Barnabas
«Jês»* men, Pol «Hêrmê»† men,
wôsa Pol a na ôbi kibrijî.

¹³ Ôbi tibé kamrê Jês ka iyéryerji
dñj cêd kibi kalmê hen, bi bay ôrjî
naj kelbê ka bay elageji naj bée
gurô bi ré li manare hen, nô wolé
naj iyére, wôsa ôbi gey bi bijné ré li
sarga bijn si Pol naj Barnabas.

¹⁴ Kirija bay jé Barnabas naj Pol
toy hen iyôj menba, bay yêgerê
bargay kaji aji gerji ô ligi bijné karij
gura kôl iyôj ba:

¹⁵ «Milnérni, wô mi a kené li hen
iyôj ba? Nibay kôba niné gawrê
mega kenbay hen iyôj men. Béré
Kwôlo Dôri wo nini uwôl bégge hen
na, na wo kené dñi tô kamrê kaj dñep
iyôj bay ka hen aji, aji kené bul ujé
Emen woj ôbi merê tu gej men, ôbi
dñé derômaraj naj sa terare men,
cér naj anja kêm ka yi ya hen a
men.

* 13:47 13: 47 Esay 49: 6 † 14:12 14: 12 Na
hini emen wo Grêkjê wo ôbi jé wo emen wo kwôni wo Grêkjê tebe hen.

¹⁶ Wulê wo na tumô hen na, Emen na dî bijné i i ba, na ay geré wori geré wori,

¹⁷ nijnba, ôbi na gelji yiri naj bô derê wori kwôy kwôy wôsa ôbi bi emen uwônge men, kaw naj geserêri geserêri a men. Na tiri ôbi a bénge emê naj kwônêri men, bi yi derê wôn bôrnge a men.»

¹⁸ Kwôlê bi wo Pol dôrji hen kôba, bay naj Barnabas li kôbriji a kôbriji a dema bay ré jôrjij bijné bi ré li sarga biji tô.

¹⁹ Cêgi are bay ka hen na, Jubjnê ka hena Antiyôk bô emê wo Pisidi a naj Ikôniyôm eraji sa gwôse bijné aj bay gôbe Pol naj keram kuu aj wuréri ô ulê wolé naj iyére aj bay kôl yan ba ôbi ré ma njip.

²⁰ Nijnba, kirinja bay ayê bôô dan sari a menba, ôbi hena ta, an hô derô ira. Kirij wôl menba, bay ôrji naj Barnabas Dêrb a.

Si Pol naj Barnabas buloji hera Antiyôk a bô emê wo Siri a

²¹ Kirinja si Pol naj Barnabas uwôl bérê Kwôlo Dôri Dêrb a aj bijné kwône bi bôrji sa Jésu hen iyônj menba, bay bulo hera si Listre, Ikôniyôm a naj Antiyôk bô emê Pisidi a.

²² Aj kirij kêm ka bay ô ya hen na, bay dôbji ibiyare bô bay ayê bôô a bi bay ré lêjnê tô ayê bôô woji a men, bay kôlji iyônj ba: «Naa gelij gusin gan dem ana nana sé bô *emê iyére to Emen a tô.»

²³ Bô églis a pôn pôn na, bay tô surjnê biji men, uwôlji Emen men, jôrjij bôrji kurônj a men, aj bay biji kôbi Kelma wo bay bi bôrji sari a hen.

²⁴ Kirij bay ka hen na, bay so si bô emê wo Pisidi a aj saji bij Pampili.

²⁵ Bay uwôl bérê kwôlo Emen Pêrgé a aj ôrji Ataliya a.

²⁶ Kirij bay ka hen na, bay day bô bato wô herê Antiyôk bô emê wo Siri a kirij ka bay na henaj ya hen men, na kirij bay ka hen a a bay na ré dîjij naj bô derê wo Emen wô jé wo bay la hen men hen.

²⁷ Kirinja bay bij menba, bay day bay ayê bôô aj dôrji kwôli are kêm ka Emen ré li naj geré woji hen men, wô belê wo ôbi ré bôl kibi geré bij bijné ka na Jubjnê ré hen bi bay kôba ré bi bôrji sari a men hen.

²⁸ Menba, bay wôl gajj naj bay ayê bôô.

15

Kwôlê yi Antiyôk a gengij sa walê kej

¹ Bijné ka pôni hena Judé era Antiyôk a. Bay gelij bay ayê bôô are aj kôlji iyônj ba: «Hena kené wal kej môm wo tôô to *Moyis kôl hen iyônj ré ba, ka upné gelê ré.»

² Si Pol naj Barnabas narij naj ci sa kwôlê woji bi wo hen a. Bay narij kwôlê damañ sara. Bay genge bi Pol, Barnabas naj bay ayê bôô ka pôni ka Antiyôk ré ôrji Jérusalêm a ô upné bay jé naj surjnê wô sa kwôlê bi wo hen.

Dapare to dami to Jérusalêm

³ Bay ayê bôô ka Antiyôk a dîji geré. Si Pol naj megêri siji si Pinisi naj Samari aj dôrji kwôli bilé wo bijné ka sa iyére to dângi a bul uwônj Emen hen menba, yi bay ayê bôô bay ka hen dôrji damañ.

⁴ Kirinja bay bij Jérusalêm a menba, bay ayê bôô naj bay jé naj surjnê berji a yirji a menba, si Pol naj megêri dôrji kwôli anja Emen né li naj geré woji hen.

⁵ Parisinjêne ka pôni ka ay bôrji hen na, kôlji iyônj ba: «Kôlijge bijné ka na Jubjnê ré hen ré wal kej men, ré bi kwôlê sa tôô to Moyis a a men.»

⁶ Bay jé naj surjnê danji wô kebê kwôlê bi wo hen gelé.

⁷ Kirinja bay narij kwôlê uwoy gajj hen iyônj menba, Piyêr hena aj kôl iyônj ba:

«Yênêne, ken hôn, Emen na dôren perêrnge a na ca yej bi ené uwôl bérê Kwôlo Dôri bij bijné ka na Jubjnê ré hen bi bay ré toy aji ré bij bôrji sara.

⁸ Emen bi wo hôô gawrê hen na, ôbi gel wo dsiré geyji aj biji Tunu top hendi bô bôrê mega wo na béna nabay hen iyôŋ men.

⁹ Diba ôbi dô tirji dê iyôŋ gay naj na ré, na naj ayê bôô wojî a ôbi ré biji yip bijé ka séli hen.

¹⁰ Iyôŋ nij ba, wô mi a kené cubu tu Emen ayin anga néy bay ka mômérna na nêm ayê ré men, nabay kôba nana nêm ayê ré men hen dé sa bay ayê bôô ba?

¹¹ Nana bi bôrna mega wo nana upé gelê naj bô derê wo Kelma Jésu môm wo bay kôba, uwônjin gelê hen iyôŋ men.»

¹² Kirija Piyér dô kwôlê bi wo hen iyôŋ menba, bay wôm sidiŋ, menba, bay toy si Pol naj Barnabas dôrji kwôli gijné naj angaj gelé ka Emen né biji ciré li perê bijé ka na Jubjnê ré hen.

¹³ Kirija bay iyêl kô nij menba, *Jak kôl kwôlê kôl iyôŋ ba: «Yênê, toyéngje kwôlo na kelê hen.

¹⁴ Simô kelêna haw, na wô terê wo Emen na ré tô bijé kari tumô perê bijé ka na Jubjnê ré hen.

¹⁵ Kwôli are bay ka hen na, bij naj kwôlo bay kibi Emen na kôl kôl iyôŋ ba:

¹⁶ ‹Cêgi are bay ka hen menba, na hô hera dé iyé Dabid to tip hen ta. Hôlmêre wo baa hen na, na herê cére hôrîn men, na hô janêre ta derê a men.

¹⁷ Kirij bay ka hen na, tô bijé ka sa terare a ka baa hen a wogéji Kelma.

Na tiri, tô yê bijé kêm ka na en uwôgeji ré yi kanê hen.

¹⁸ Gel, na kwôlo Kelma kôl bi a na, ôbi na bi are bay ka hen hôniŋ ca yen.»

¹⁹ Na ôbi á, ené gey bi nana dayrê anja néy dî sa bijé ka na Jubjnê ré ka bul upé Emen hen né.

²⁰ Na lêŋge magtubu biji mera kôlji bi bay ré ôm tanare to bay tibin kamrê hen ré men, bay ré yip yipare

top têrij ré men, tanare to kwôbe bijn tôj né hen né men, kwôbe ré a men.

²¹ Ca wo balê yeŋ na, bijé dêŋsêrê tô to Moyis *sa merê ta a kwôy kwôy bô *iyéy danare a, naj sa iyére iyére.» Jak kôl kwôlê bi wo hen iyôŋ wôsa tô to Moyis to jô are bay ka hen na, bijé hôñ ca yen.

Magtubu to bay bay jén bij bay ayê bôô ka na Jubjnê ré hen

²² Menba, bay jé naj surjê naj bay ayê bôô kêm bijji bi ciré tô gawrê perêrji a hen, jéji Antiyôk a naj si Pol naj Barnabas. Bay tô si Jud woj Barsabas naj Silas bay na bijé ka bay ayê bôô kêm biji kwôlê men, geyji men.

²³ Bay biji magtubu hende to hen kôl iyôŋ ba:

«Bay jé naj surjê naj bay ayê bôô kêm liŋ bay ayê bôô ka na Jubjnê ré ka Antiyôk men, ka Siri a naj ka Silisi a dosé.

²⁴ Nini toy mega wo yêñêrni ka pôni ré ô dôyrêŋje men, ré mène ermé woŋge a men, naj kwôli kelêrji, nijba, na nibay a jéji ré.

²⁵ Na ôbi á, niné kôlji kajnnini wô terê bijé aj jéji yernge a naj yêñêrni si Pol naj Barnabas,

²⁶ ka ay yirji uwôl aj wô sa hini Kelma Jésu Krist hen.

²⁷ Nini jé si Jud naj Silas bi ré ô kelêŋge naj kibriji a, kwôlo nini li bô magtubu a hen.

²⁸ Wôsa Tunu top hendi bô bôrê men, nibay men, nini genge bi niné dêŋge ani kani ka néy sa ka ré liŋ hen a ré nij.

²⁹ Anja nini kôl kwôlji bô magtubu hende to hen a na: Emê tanare to bay tibin kamrê ré men, emê kwôbe ré men, lari ka bay gwôse tôrji hen né men, yip yipare top têrij hen né a men. Hena kené pô yernge aj yi are bay ka hen a na, ken li dô. Dosé top yêñinare.»

³⁰ Bay dî bay jé kaji bay ka hen geré ôrji, aj bay sa bij Antiyôk a

ap bay day bay ayê bôô kêm ap biji magtubu hende to hen.

³¹ Kirijna bay dêyse na, yirji dôrji damaj wô ibiyare to magtubu hende to hen dôbjji bôrji a hen.

³² Mega wo si Jud naj Silas kôba, na bay kibi Emen men hen iyôj na, bay dôrji kwôlê damaj dôbjin ibiyare bôrji a men, gerijji a men.

³³ Bay wôl naj ci sem menba, bay diji geré hô upé ka na joji hen naj derêri. [

³⁴ Nijba, Silas genge diré baa tôj ap na Jud pini a herê Jérusalêm a.]

³⁵ Menba, si Pol naj Barnabas môrji Antiyôk a. Bay naj ka dângi kwône gelij bijé are men, uwôlijn bérê Kwôlo Dôri wo Kelma a men.

Si Pol naj Barnabas karijji

³⁶ Sem cêgê menba, Pol kôlin Barnabas iyôj ba: «Na hô ô gelé yénêrna ka sa iyére to pôn pôn to na nana uwôlijn bérê kwôlo Kelma ya hen. Ap na ô gelé na ba, bay yi iyen pôn ba?»

³⁷ Barnabas gey bi Ja woj Mark hen ré ô naj ci.

³⁸ Nijba, Pol gey bi ôbi ré ô naj ci ré, wôsa ôbi na dôji ap Pampili a tumô men, na ô naj ci kini je woj a cêgê ré nij a men.

³⁹ Kwôli Ja bi wo hen li, ap narinpare to dami yi perérji a ap bay karij ap i ba ô naj kwa wori kwa wori. Barnabas ay Mark naj dî ôrij Sipre a men,

⁴⁰ Pol ay Silas naj dî, ap kirijna bay ayê bôô uwôl Emen bi ré tô kibri sari a menba, bay ô haji nij.

⁴¹ Bay ô bô emê wo Siri a men, Silisi a a men ap dôbjin ibiyare bô bay ayê bôô a tô ayê bôô woj a.

16

Pol gey bi Timoté ré biji bay naj Silas

¹ Pol sa biji Dêrb a men, Listre a a men. Kirij bay ka hen na, ôbi ayê bôô wo pôni bay uwôgeri Timoté, yori na Jub to ay bôre men, ibari na Grêk men.

² Kwôli ôm dô perê bay ayê bôô ka Listre a men, ka Ikôniyôm a a men.

³ Pol gey ayêri bi ré ô naj dî. Ôbi wali kej wô Jubjnê ka mô sa iyére hende to hen a, wôsa bay hôô kêm wo ibari ré na Grêk.

⁴ Sa iyére to si Pol naj Silas ô ya ya hen na, bay dôrij bijé tôô to bay je naj surnê na ay Jérusalêm a, ap bay kôlji bay ré bi kwôlê sara.

⁵ Bay ayê bôô uwôjji nérji tô bê bôô woj a men, kwônérji erê tumô naj wulê wulê a men.

Emen uwôge Pol Maséduwan a

⁶ Tunu ton hendi bô bôrê jô bi si Pol naj Silas ré uwôl bérê Kwôlo Dôri Asi a menba, bay soji si kirij ka yi perê Priji a naj Galati a hen.

⁷ Kirijna bay baa da naj Misi a menba, bay woge ciré erê Bitini a, nijba, Tini Jésu jôrji.

⁸ Bay so si Misi a wô erê Trowas a.

⁹ Pelal jô Pol yoyre to pôni a menba, ôbi gel gawra wo Maséduwan wo pôni debu ta tumôri a ap uwôli kôl iyôj ba: «Era Maséduwan, ju sa li naj ni men.»

¹⁰ Peran cêgi pelal bi wo hen menba, nini woge geré wô erê Maséduwan a, wôsa nini hôô wo ré na Emen a ré uwôgêni bi niné ulê bérê Kwôlo Dôri bijj bijé ka Maséduwan a hen.

Iyore to pôni bay uwôgere Lidi ay bôre Pilip a

¹¹ Nini hena Trowas a ay bato ôrij sa iyére to derô cér a to bay uwôgere Samotras hen. Kirijna kirij wôl cêgê menba, nini sa bijj Néapolis.

¹² Menba, nini ô Pilip a to na iyére to Rômêjné ôm men, na kibi iyére to tumô bô emê wo Maséduwan a men, ap nini wôl gajj ya.

¹³ Naj *sa merê ta a menba, nini sép wolé ô kibi cér a kirij ka nini kôl yan ba niné upé kirij ka Jubjnê ré uwôlijn Emen ya, nini mô tôj iyêl naj yébé ka dajj kirij bay ka hen.

¹⁴ Iyore to pôni perérji a hen bay uwôgere Lidi, hende na iyore

to Tiyatir men, na hendi dé gara bargay ka gararji mê mê hen men, na hendi tibé Emen a men. Kelma bôl bôre aj hende dôbe mare toyin kwôlo Pol dô.

¹⁵ Bay lere batêm naj bijé ka bô iyére tore a kêm menba, hende uwôgêni iyôn ba: «Hena kené bôren mega wo ené bi bôn tiri sa Kelma na, erange iyére tjiné a.» Hende masêni aj nini gey naj tu sara.

Bay bu Pol uwôl dangay a Pilip a

¹⁶ Wulê wo pôni nini ô kini uwôlê Emen a menba, môni temale ton hendi jé to pôni era yerni a, tunu to habij yi bôre a aj lere hende kôrbe aj uwôj are damañ bij bay iyéyrere naj kerbê kare bay ka hen.

¹⁷ Hende era tôrni a nibay naj Pol pê pê karê gura kôl iyôn ba: «Bijé ka hen, na manê ka Emen wo derômaran a, bay ulêngé na béré geré wo a ôrij naj ken kini gelê.»

¹⁸ Hende ôm hen iyôn wulê kwône. Deré kibri menba, bô Pol tari menba, ôbi bare cêgeri aj kôlij tunu hende to bôre a hen iyôn ba: «En kôlê naj hini Jésu Krist séj bô iyore hende to hen a.»

Menba, tunu hende to hen séj bôre a kirij bay ka hen a men.

¹⁹ Kirina bay iyérere bô wo tunu to sap naj lari biji hen ré si erê hen iyôn na, bay pô si Pol naj Silas wuréji ôrij tu wolé tumô bay emê iyére a.

²⁰ Bay ôrij naj ci bij bay jerê kwôlê kaj Rômêjê aj kôl iyôn ba: «Bijé ka hen gusiré bijé derô iyére tona a men, bay na Jubnjê a men.

²¹ Men, bay gelij bijé hal wo jôrij, wo nabay kaj Rômêjê nana bi bôrna sara ré hen men, nana ay lij je ré hen a men.»

²² Bô bijé ka dan hen tarji sarji a men, menba, bay jerê kwôlê bi bay tô bargay yi si Pol naj Silas a aj bi bay yêmnéji naj sera.

²³ Aj cêgi sê wo bay sêji a hen menba, bay biji dangay a aj kôlij

gumja woj ôbi gemé iyéy dangay hen ré bôrji dô.

²⁴ Na kwôlo bay kôli wô sarji bi wo hen menba, ôbi ôrij naj ci ô bê a bô iyére to gerné aj harê têrji bô kwogelé gurô a.

²⁵ Da naj sa kirij ka jali menba, si Pol naj Silas uwôlji Emen men, kibji kurôj heramiri a men, aj megêrji bay dangay toy tôrji.

²⁶ Menba, kirij bay ka hen na, terare yebagin naj nére aj tô iyéy dangay a yebagin kêm. Kibi iyére kêm pôlij, men, musure to bay harij tê dangaynê hen kôba, beserij kêm a men.

²⁷ Gumpja woj ôbi gemé kibi iyére hen engin tô kum a menba, gel kibi geré kêm pôlij hen iyôn menba, ôbi dô yebere tori diré derij yiri. Wôsa ôbi kôl yan ba, dangaynê kêm ré si ge nin.

²⁸ Njinba, Pol jô gura kaç a ta kôl iyôn ba: «Duu yem né nini baa na ya kêm.»

²⁹ Ôbi engere tare ôrij lew bô ira, ôbi wuré naj harê aj ô kurij tê si Pol naj Silas a.

³⁰ Ôbi biji bay so nô aj ôbi kôlji iyôn ba: «Gawrê, na lê iyen a ené uwôpij gelê ba?»

³¹ Menba, bay uwôli sara iyôn ba: «Bi bôm sa Kelma Jésu a, aj já ujé gelé jôbi naj bijé ka bô iyére tom a.»

³² Aj bay uwôli béré kwôlo Kelma naj bijé ka bô iyére tori a kêm.

³³ Derô yoyre hende to hen, ôbi ôrij naj ci ô pelé tu iyare to yirji a hen aj, menba, kirij bay ka hen, bay liri batêm naj bijé ka bô iyére tori a kêm.

³⁴ Men, ôbi ôrij naj si Pol naj Silas ij tori ô biji emê aj li yi derê naj bijé ka iyére tori a wô bê wo diré bi bôri sa Emen a hen.

³⁵ Kirina kirij wôl menba, bay jerê kwôlê Rômêjê jé bay tôrji ô kôlij gumja na iyôn ba: «Bi gawrê bay ka hen ta.»

³⁶ Menba, gumja na ô kôlij Pol kôl iyôn ba: «Bay jerê kwôlê jé kôlen

ené bênge ta. Hen iyôŋ na, ken si ô naj bô jalê hanje nijn.»

³⁷ Nijnba, Pol kôlij bay jé na iyôŋ ba: «Kwôlê wôni bu sarni ré tô menba, bay bi bay sêni tu wolé nibay kaj Rômêjê, bay bêni dañgay a ajn haw hen bay gey ciré bêni ta jegêd iyôŋ mera. Na iyôŋ né. Bi bay era naj yirji sa bêni ta.»

³⁸ Bay jé ka bay jerê kwôlê bay ka hen hô ô kôlji kwôlo Pol kelaji hen menba, harê li bay jerê kwôlê bay ka hen wôsa bay toy wo si Pol naj Silas ré na Rômêjê men.

³⁹ Menba, bay era sa uwôlji bô jalê ajn biji ta ajn kôlji bay ré erêj sa ira.

⁴⁰ Kirijna si Pol naj Silas siji dañgay a menba, bay ô ujé Lidi. Ajn kirijna bay gel bay ayê bôô men, dôbji ibiyare bôrji a a men, menba, ôrji ta.

17

Si Pol naj Silas ôrji Tésalonik a

¹ Si Pol naj Silas soji si Ampipolis naj Apoloni ajn sa bijn Tésalonik, Jubjnê ôrij naj *iyéy danare kirij bay ka hen.

² Mega wo Pol lérê gañ gañ hen iyôŋ na, ôbi ô naj *sa merê ta a subu bô iyéy danare a ô iyêlê naj bijé ka mô ya hen gengin sa kwôlo Emen.

³ Ôbi gelji mega wo kwôlo Emen ré kôl hen, mega kwo Emen né dôri hen ré ma ajn Emen ré biri hô gôl hôrijn. Ôbi hô kôlji iyôŋ ba: «Jésu bi wo en kelênge kwôli hen na, na ôbi a na *Mési kwo Emen dôri hen.»

⁴ Si Pol naj Silas bôy Jubjnê ka pôni naj kwôlê bi wo hen, ajn bay ôrji tôrji a men, bijé ka na Jubjnê ré kaj bay tibé Emen hen kôba, kwône ôrji a men, yébé ka damné damné hen kôba, ôrji a men.

⁵ Nijnba, Jubjnê ka pôni terbêre liji ajn bay pera bay galê ka bay uwopiji tô geré hen, ajn li bay gusuré bijé derô ira. Bay ôrji iyé gawra wo bay uwôgeri Jasôn hen ciré erê wogé si Pol naj Silas ôrji naj ci tumô

danare to kwône bijé a wô jerê kwôlê sarji a.

⁶ Kirijna bay ujaji ré naj menba, bay pera si Jasôn naj bay ayê bôô ka pôni eraj naj ci tumô bay emê sa iyére a, bay kôl iyôŋ ba: «Bijé bay ka hen gusuré bijé ka sa terare ajn, haw hen bay ná nà nijn

⁷ ajn bay yi iyé Jasôn a. Bijé bay ka kêm hen li na anja bijn naj tôô to kelma *Sésar hen né, wôsa bay kôl iyôŋ ba: «Ciré naj kelma wo dângi ya, bay ré uwôgeri Jésu.» »

⁸ Kwôlê wojî bi wo hen gusuré kwônê bijé naj bay emê sa iyére.

⁹ Ajn bay li Jasôn naj bay ayê bôô têbiji pa dema bay ré biji ta tô.

Si Pol naj Silas ôrji Béré a

¹⁰ Bô yoyre hende to hen bay ayê bôô bijn si Pol naj Silas ô Béré. Kirijna bay sa bijn menba, bay ô iyéy danare to Jubjnê.

¹¹ Jubjnê ka Béré a na, li dô diba, bay yi mega ka Tésalonik ré, bay gey Kwôlo Dôri wo si Pol bi wo hen naj bô pôni, ajn naj wulê wulê bay dêñse magtubu to Emen ciré gelé na ba, kwôlê wo Pol ré dô hen na, ré na tiri hari bi ba.

¹² Ajn ka pôni kwône perêrji a ay bôrji. Men, perê bijé ka sa iyére to dângi a bay ka hen na, yébé ka damné damné hen naj imjê kwône a men ayji bôrji men.

¹³ Kirijna Jubjnê ka Tésalonik toy wo si Pol ré uwôl béré kwôlo Emen a Béré a men na, bay saji wô gwôsê kwônê bijé ajn sôge tôrji.

¹⁴ Kirij bay ka hen na, bay ayê bôô bijn Pol ô si kibi cér iyôŋ ajn na si Silas naj Timoté a bajî tôj.

¹⁵ Bijé ka bi Pol hen na, ôrji naj dî kwôy Atên a dema ré heraji Béré a tô, ajn Pol kôlji ré heraji sa kôlij si Silas naj Timoté ré eraji ujéri lew Atên a.

Pol na Atên a

¹⁶ Kirijna Pol mô gem si Silas naj Timoté Atên a menba, bôri tari wô kamrê ka ôbi gel naj kirij kirij perê ira hen.

17 Ôbi iyêl naj Jubnê men, bijné ka sa iyére to dângi a ka mô tebe Emen hen men, bô iyéy dajare a men, sa pôn pôn ôbi iyêl tu wolé naj bijné ka ôbi uwonji tô geré hen a men.

18 Bay henê are ka bay uwôgeji épikurinê naj éstoysinê* hen kôba, era sa iyêl naj dî. Ka pôni engere iyônj ba: «Ôbi heragê bi wo hen kôl na kwôli mi hen ba?» Kirjna ka pôni toy wo Pol dô kwôlo Jésu men, kwôli jê sé wo bijné ka ma a men na, bay kôl iyônj ba: «Ôbi dô na kwôli kamrê ka sa iyére to dângi a.»

19 Menba, bay biri ô naj ci kini dajare to bay emê sa iyére a to bay uwôgeji *Ayéropaj hen ap kôli iyônj ba: «Derêni tô aŋgaj gelé ka kôrbi ka ju kôl kwôliji hen nija henê.»

20 Wôsa ju derêni na kwôlo kôrbi kôrbi ap nini gey henê tô kwôlê bi wo hen.»

21 Bijné ka Atên a kêm, kergê ré bay iyére ré naj wulê wulê môrji na wô toyé men, kelê men, kwôli aŋga si haw.

22 Menba, Pol hena dêbu ta tumôrji a, ap kôl iyônj ba:

«Bijné ka Atên, tun a ba, ermé woŋje yi sa Emen a kêm.»

23 Wôsa kirjna en ô derô ira na, en gel iyéy kamrê kaŋge men, en gel kirjñ uwoyé aŋgaj sarga bij Emen kwône nijba, kwo pôni ka bay dî are sara kôl iyônj ba: «Kini uwoyé gindiriw wo emen wo nini hôni ré.» Iyônj ba, na Emen wo ken tibri ap ken wôni ré bi a ené era wô ulê bérê kwôlê wori hen.»

24 «Emen woj ôbi dé sa terare naj are kêm ka yi ya hen, ôbi woj Kelma wo derômaran naj kwo sa terare a nà, ôbi mô na bô iyére to kôbi gawra a lê ré men,

25 ôbi ôrijn doy gawra ré li ani biri ré, wôsa na ôbi a bij gawrê kêm gelê naj bul naj are kêm a men.

26 Na naj gawra pôn nêj a ôbi ré lij tô bijné kêm hen, ap dîji sa terare a nà kêm men, ôbi genge wulê

wo are kêm a lij men, jeŋgê kini merêrji biji a men.

27 Ôbi li hen iyônj bi gawrê ré wogeri ap kirjna bay ré hamnêri wô unêri, ap iyeŋ ba, bay ré uwonni. Tiri wori ba, Emen dêbu kelanj naj kwôni iyônj perêrna na ré.

28 «Wôsa na yiri a a nana uwônjip gelê hen men, nana nêm ôrijn si na si na hen men, nana yijn gawrê hen a men.» Mega wo bay piyê kurônj kaŋge ka pôni na kôl hen:
«Wôsa nana kwôŋgêri.»

29 Mega wo nana kwôŋgêri hen iyônj na, na erméŋge mega wo ôbi ré gelijñ môŋ kamrê ka bay li naj lôr men, naj lari men, réba jerew wo jerajnê men, wo na ermé naj kôbi gawra lê hen né nij.

30 Emen erem sa wulê wo gawrê kêm na na, bay tu tij hen ré nij, nijba, haw hen ôbi uwôge gawrê kêm naj kirjñ kêm bi bay ré dî tô têrijn lêreji ap.

31 Ôbi genge wulê wo ôbi a jôrijn kwôlê sa bijné a kêm naj geréri naj kwo ôbi dôri hen. Ôbi biri ji si kamjñ perê bijné ka ma wô gelijñ bijné kêm mega wo ré na ôbi a dîrê dôri ré yi ôbi jerê kwôlê hen.»

32 Kirjna bay toy wo Pol kôl wô jê sé kamjñ wo bijné ka ma menba, ka pôni ayrêri men, ka pôni kôl iyônj ba: «Cêgê já hô kelê nija toyé a.»

33 Kirjñ bay hen menba, Pol dîji ap ô ta.

34 Menba, ka pôni dî yirji yiri a menba, ay bôrji, perêrji a na, gawra wo bay uwôgeri Dénis wo na dami perê dajare to bay berê sa iyére hende to hen men, iyore to bay uwôgere Damaris, naj bijné ka dângi a men.

18

Dé tô églis to Kworênt

1 Cêgê menba, Pol hena Atên a ô Kworênt a.

* **17:18 17: 18** Hini bi wo wôô hen na, na bijné ka ô tô ermé wo Grêkjê ka bay uwôgeji Epikurus naj Jéno hen.

² Ya hende to hen na, ôbi uwôj Jub wo pôni bay uwôgeri Akilas na kwôni wo bay yêri sa iyé Pônt. Ôbi hena Itali a sa haw naj tamni Prisil, wôsa kelma wo dami Kulod na ay tôri bi Jubjnê kêm ré ôrji aji sa iyé Rôm a. Menba, Pol bu milnare naj ci.

³ Mega wo Pol kôba, na ôbi lê tanda môt bay iyôn men hen na, ôbi mô iyére toji a an li jé naj ci.

⁴ Naj *sa merê ta a merê ta a kwôy kwôy na, ôbi dô kwôlê bô *iyéy dajare a an woge bi Jubjnê naj Grêkñê ré bi bôrji sa kwôlê wori bi wo hen a.

⁵ Nijba, kirijn si Silas naj Timoté henaji Maséduwan a saji menba, ôbi dî jé lê tanda ba, an li na jé derê kwôlê yôd kôlij Jubjnê mega wo Jésu ré na *Mési kwo Emen dôri hen.

⁶ Bay kaj kwôli men, bay tiréri a men menba, Pol gage bunu bargay kari an kôlji iyôn ba: «Kwôbrengé a baa sarnge a, kwôlê wôni naj san a, an haw hen, na erê iyé bijné ka na Jubjnê ré hen.»

⁷ Ôbi hena kirijn bay ka hen ô iyé Titus Justus a wo na ôbi tibé Emen wo iyére tori jénip naj iyéy dajare hen.

⁸ Krispus ôbi sa iyéy dajare hende to hen bi bôri sa Kelma naj bijé ka bô iyére tori a kêm men, bijé kwône ka Kworênt a ka toy kwôlo Pol hen na, ay bôrji an bay liji batêm.

⁹ Bô yoyre to pôni a, Kelma kôlij Pol bô pelal a iyôn ba: «Hare ré dô kwôlê yôd yôd diba ju wôm tôj né.

¹⁰ Ena naj ju, kwôni wo a dé kôbri sam a wô gelem gusin ba, naj, wôsa bijé kajé kwône baa derô iyére hende to hen ya tô.»

¹¹ Pol mô Kworênt a li elê pôn naj geserê jii dôrij bijé kwôlo Emen.

Bay ôrij nap Pol tumô Galjnô a

¹² Wulê wo Galjnô na na ôbi emê kirijn ka Akay a hen na, Jubjnê bij tôrji an birji Pol ôrij kini jerê kwôlê a.

¹³ Ap bay kôl iyôn ba: «Gawra bi wo hen woge bi dîré bijé bijé bi bay

ré tebe Emen naj geré wo bijn naj tôô ré hen.»

¹⁴ Pol dâ kelê kwôlê tô menba, Galjnô kôlij Jubjnê iyôn ba: «Hena henaj ré na dâgê sa tôô lay, ré na anga habij kani ka dami lay na, ré ené toyé kwôlê wonje bi wo hen tiri a men.

¹⁵ Nijba, mega wo na napare tonje to gengin sa kwôlê woj kelê men, sa hini a men, sa tôô tonje a men hen na, na kwôlê wonje diba, nôbi na janê kwôlo hen iyôngi hen né.»

¹⁶ Menba, ôbi dageji kini jerê kwôlê a.

¹⁷ Bay kêm bu Sôstêr ôbi sa iyéy dajare sêri kini jerê kwôlê a nijba, dôlij Galjnô ré kwôy.

Pol bulo hera Antiyôk a

¹⁸ Pol wôl gaj Kworênt a menba, ôbi déj yénêri bay ayê bôô an d'ay tera naj bato wô erê Siri naj si Prisil naj Akilas. Nijba, pa dema ôbi ré dâ erê tô na, ôbi bi bay dili sari a Sénkré a, wôsa ôbi na ay tôri tumô Emen a.

¹⁹ Bay sa bijn Epêr a menba, Pol dî si Prisil naj Akilas an, an ô iyéy dajare a ô dôrij Jubjnê kwôlê.

²⁰ Bay kôli ôbi ré wôl sem naj ci, nijba, ôbi kaj.

²¹ Pa dema ôbi ré ô ta, tô ná, ôbi kôlji iyôn ba: «Hena Emen né gey na, na hô hera.»

Menba, ôbi ay bato ô ta.

²² Kirijn ôbi sa bijn Sésaré an herbe tôj menba, ôbi ô Jérusalêm wô lij bay ayê bôô ka ya hen dosé pa dema ré ô Antiyôk a.

²³ Ôbi wôl ya hende to hen sem menba, bul hô ô gôr bô emê wo Galati a naj Priji dôbij ibiyare bô bay ayê bôô ka ya hen a.

Apolôs ô Epêr a men, Kworênt a men

²⁴ Jub wo pôni bay uwôgeri Apolôs ôbi yêj na Alêksandri a, ôbi sa bijn Epêr a. Na kwôni wo kwôlê gwa kibri a men, hô magtubu to Emen dô a men.

²⁵ Bay na hali naj geré wo Kelma, menba, ôbi uwôl béré men, gelin bijné naj geréri kwôlo Jésu naj yi derê nijnba, na batêm to Ja a ôbi ré hôm mera.

²⁶ Ôbi dô kwôlê naj ibiyare bô *iyéy danare a nijnba, kirjna si Prisil naj Akilas toy kwôlo ôbi dô hen iyôñ menba, bay biri ô naj ci an gili geré wo Emen damaj a naj geréri.

²⁷ Menba, ôbi genge diré erê bô emê Akay a, bay ayê bôô dôbri ibiyare bôri a, an bay li magtubu bij bay ayê bôô ka Kworênt a bi bay ré biri yirji a dô. Kirjna ôbi ô bij menba, naj bô derê wo Emen na, ôbi li naj bay ayê bôô damaj.

²⁸ Wôsa ôbi kôl kwôlê naj ibiyare tu wolé kajij kwôlo Jubjnê men, gelji naj magtubu to Emen mega wo Jésu ré na Mési kwo Emen dôri hen.

19

Pol sa bij Epêss a

¹ Kirjna Apolôs baa Kworênt a tôna, Pol waya si bô emê wo Asi sa iyére to keram yi ya hen aji sa bij Epêss a. Ôbi uwôj bay ayê bôô ka pôni kirjin bay ka hen.

² Aji ôbi engeriji iyôñ ba: «Kirjna na kena bij bôrjge sa Jésu hen na, na ken uwôj Tunu ton hendi bô bôrê ba?» Menba, bay uwôli sara iyôñ ba: «Kwôli Tunu ton hendi bô bôrê kôba, nini toy ré.»

³ Pol engeriji iyôñ ba: «Batêm to yôñ a bay ré lêngje ba?» Menba, bay uwôli sara iyôñ ba: «Na batêm to Ja na uwôl bérére hen.»

⁴ Menba, ôbi kôl iyôñ ba: «Ja na lij bijné ka *Israyêl batêm to gel wo bay ré dépn tô têrij toji aji, aji ôbi na kôlji bi bay ré bi bôrji sa kwo ré era cêgeri a hen, ôbi a na Jésu.»

⁵ Kirjna bay toy kwôlê wori bi wo hen iyôñ menba, bay bi bay liji batêm naj hini Kelma Jésu.

⁶ Pol uwôl kôbri sarji a menba, bay uwôj Tunu ton hendi bô bôrê aji bay iyêl kibi yê wo dângi men,

bay uwôl béré kwôlo Emen biji hen a men.

⁷ Bijné bay ka hen kêm na môj kibi wôô.

Pol dô kwôlê a Epêss a

⁸ Pol ô bô *iyéy danare a an dô kwôlê kwôy kwôy li geserê subu, ôbi dôrij bijné kwôli *emê iyére to Emen naj ibiyare bi diré biyêji.

⁹ Ka pôni bôrji denjel aji kaj kwôli bi wo hen tu bijné aji kôlji kwôlo habij gengin sa geré wo Kelma hen, menba, Pol dô yiri yirji a an dô bay ayê bôô ôrij wolé, an naj wulê wulê ôbi dôrji kwôlê bô iyéy gelé are to Tiranôs a.

¹⁰ Ôbi gilji are bay ka hen iyôñ kwôy li elê wôô aji li wo bijné ka sa iyé Asi a Jubjnê ré, Grêkjnê ré kêm toyji kwôlo Kelma.

¹¹ Aji Emen bij Pol li gînê wo dê kirjin.

¹² Aji na hen iyôñ a bijné ré pô kibi bargay ka hebe yiri hen ô hebij yi bay ômpnare, menba, bay berare men, ka tunu to habij si aji bôrji a men.

¹³⁻¹⁴ Jubjnê ka pôni dagin tunu to habij bô bay ômpnare a ôrij si na si na. Perê Jubjnê bay ka hen na, na kam *damî wo damné kaj bay bê kwôbe woj Jub wo bay uwôgeri Sébéba ka jurgem hen. Aji bay kôba, gey uwôgê hini Kelma Jésu sa bijné ka ôrij naj tunu to habij bôrji a hen aji bi hende ré séjn, menba, bay kôlin tunu to habij hende to hen iyôñ ba: «En ay tôn bénge naj hini Jésu wo Pol uwôl béré kwôlê wori hen bi kené si aji.»

¹⁵ Menba, tunu to habij hende to hen uwôlji sara iyôñ ba: «En hôñ Jésu men, en toy kwôli Pol a men. Nijnba, kenbay ba, kena si i men ba?»

¹⁶ Menba, gawra wo tunu to habij yi bôri a bi wo hen kurj sarji aji basirêji gôlij, aji bay tôrij kôbri a an bay séjn iyére tori a ge tôrji senge men, naj iyare yirji a men.

¹⁷ Bijné ka Epêss a kêm Jubjnê ré, Grêkjnê ré toy kwôlê bi wo hen, aji

bay kêm harê liji aj bay bi kwôlê
damañ sa hini Kelma Jésu.

¹⁸ Aj kwônê bijné ka ay bôrji hen
era sa dô tô jé lêreji wo habij bi wo
hen ta tu wolé.

¹⁹ Biné kwône ka na li ançaj beli
hen na, eraj nap magtubu toji toj
beli hende to hen, aj uwoyré aj tu
bijné. Magtubu toji hende to hen
larirji kêm na, ré erê selé sak tôre
bay.

²⁰ Na iyônj a, kwôlo Kelma ré ô
tumô tumô nap néé wori men, gel
néé wori bi wo hen a men.

Kwôlê yi Epês a aj Pol ô ta

²¹ Cêgi are bay ka kêm hen menba,
Tunu toji hendi bô bôrê dô tumô Pol
aj ôbi genge diré sé si Maséduwan
nap Akay aj erê Jérusalêm a. Ôbi
kôl iyônj ba: «Hena ené bijn yen na,
na erê Rôm a men.»

²² Ôbi jé si Timoté nap Erast
megêri bay jé Maséduwan a aj ôbi
ba, wôl sem bô emê wo Asi a.

²³ Wulê bi wo hen na, kwôlê wo
dami yi Epês a wô sa geré wo Kelma.

²⁴ Sa hende to hen na, gawra wo
pôni bay uwôgeri Démétriyus, na
ôbi igé lari, ôbi ay lari aj ige are
gelij nap iyéy kamrê kaj Artémis
hen aj bay kel, aj ôbi nap bay jé
kari uwônjin are damañ kini jé woj
bi wo hen a.

²⁵ Ôbi day bay jé kari nap megêri
bay igé lari aj kôlji iyônj ba:
«Megên, ken hôñ, na jé wona bi wo
hen a béna derê hen.

²⁶ Ken gel men, toy a men, ança
gawra woj Pol bi wo hen li hen. Ôbi
kôl mega wo emen wo kôbi gawra a
ré lê hen na, ré na emen woj tiri ré.
Aj ôbi bôy bijné kwône, na Epês a
pôn mera ré, nijba, bô emê wo Asi
a kêm.

²⁷ Aj kwôlê wori bi wo hen a lê
aj jé wona a méninj men, hini emê
wo iyéy emen wo dami woj Artémis
hen kôba a méninj a men. Aj emen
bi wo bijné ka bô emê wo Asi a nap
sa terare a na kêm tebe hen na,
damnare tori a napê sari a.»

²⁸ Kirijn bay toy hen iyônj menba,
bôrji tarji aj bay ka gura kôl iyônj ba:
«Artémis emen wo Epês a na kwo
dami.»

²⁹ Lê woj bi wo hen ay kirijn derô
ira aj bay pô si Gayus nap Aristark
ka Maséduwan megê Pol kaj bay
biri ôrij kergare hen ôrij nap ci tu
wolé.

³⁰ Pol gey diré erê upé kwônê bijné
tu wolé nijba, bay ayê bôô jôri.

³¹ Milnéri ka damné ka Asi ka pôni
kôba, kôli ôbi ré ô tu wolé ré.

³² Heragê wo dami ôm tu wolé aj
i i ba ka gura wori wori, li aj kini
dajare a hen na, kwôni hôñ na ba,
wô mi a bay ré daj ba, ré kwôy.

³³ Perê kwônê bijné bay ka hen na,
ka pôni dôrjij Alêksander woj Jub
wo bay ayri di tumô hen sa tê kwôlê
bi wo hen, ôbi li kôbri bi bay ré wôm
tôj aj diré dôrji kwôlê jôrjij sa si
Gayus nap Aristark.

³⁴ Nijba, kirijn bay hôñ wo ôbi ré
na Jub hen iyônj menba, bay ka gura
kibriji pôn kwôy li tare wôô kôl iyônj
ba: «Artémis emen wo Epês a na
kwo dami, Artémis emen wo Epês
a na kwo dami.»

³⁵ Menba, dami wo pôni woj ôbi
emê sa iyére biji bay wôm tôj aj
kôlji iyônj ba:

«Gawrê ka Epês, bijné kêm hôñ wo
sa iyé Epês ré na sa iyére to iyéy
emen Artémis nap ança gelij nap
ci ka kurij ta hen.

³⁶ Kwôni wo a narê ba, nap, iyônj
na, wômênge tôj diba, ken li are
mega kené erem kwôlê ré iyônj né.

³⁷ Gawrê ka ken eraj nap ci nà ná,
bay li ani kani ka habij iyéy kamrê
a ré men, bay uwôge hini kamrê wo
habij wôni ré a men.

³⁸ Hena Démétriyus nap bay jé
kari ré ôrij nap kwôlê wôni nap
kwôni na, wulê woj jerê kwôlê
ya men, kilmé nà ya men, bi bay
uwôgij yirji tumôrji a.

³⁹ Men, hena kwôlê wôni wo
dangji ré ya ba, naa janê tumô bay
jerê kwôlê ka bay tôrji di nap geréri
hen.

⁴⁰ Nana bô dô ré ba, bay a ulêna kwôlê sarna mega wo nana na bay mène kirij wô sa dapare tona to kemnêj, wôsa ani ka li aja nana daj na ba, naj, men, naa nêmê derê tô dapare hende to hen ré a men.»

Kirija ôbi kôl hen iyôj menba, ôbi bijné bur haji nij.

20

Pol bul hô Maséduwan a men, Grês a men

¹ Kirija tô kwôlê bi wo hen jôrijn nin menba, Pol day bay ayê bôô aj dôbji ibiyare bôrji a. Men liji dosé aj bu geré wô erê Maséduwan a.

² Kirija ôbi ô nap kirij kirij sa iyé Maséduwan a dôrij bay ayê bôô kwôlê kwône dôbij ibiyare bôrji a, menba, ôbi ô Grês a.

³ Aj ôbi li geserê subu ya. Kirija ôbi da ayê bato wô erê Siri a menba, ôbi toy wo Jubjnê ré way kwôli liri habrê hen ya, menba, ôbi genge herê si Maséduwan.

⁴ Bijné ka biri tô kergare tori hende to hen a na: Sopatêr kema Pirus wo Bérê a men, Aristark naj Sékondus ka Tésalonik men, Gayus wo Dêrb naj Timoté men, Tikik naj Tropim ka bô emê wo Asi a men.

⁵ Bijné bay ka kêm hen na, ôrji tumô ô geméni Trowas a.

⁶ Nibay ba, nini hena Pilip cêgi geserê wo mapa wo wubere dîj ya ré hen menba, nini li wulê bay geré dema niné bijn ujéji Trowas a tô, aj nini li wulê jûrgem ya.

Gerpé kergare to Pol ô Trowas a

⁷ Nap sa demas perare menba, nini daj kibi emê wo Kelma aj Pol kiya da erê ta nij menba, ôbi iyêl nap bay ayê bôô kwôy sa kirij jal.

⁸ Bô iyére to ta to nini daj ya hen na, lampa kwône berare kirij ya.

⁹ Kema mana wo pôni bay uwôgeri Etik mô da nap tu pinêter menba, yi kum kaj dôre wôsa Pol dô kwôlê cêgeri kelanj. Kum ayri aj

ôbi kurij ta bô iyére to subi to ta* aj bay ca ayêri ta menba, ôbi ma.

¹⁰ Pol herbo aj era lew sa deñge gili aj sa ayri kôbri a aj kôl iyôj ba: «Sunéngé ré! ôbi baa gen baa ya.»

¹¹ Menba, Pol hô d'ay hôrij bô ira ta, aj ô merê kibi gwoy emê to Kelma menba, bay hô iyêl kwôy wo tare sij menba, ôbi ô ta hari nij.

¹² Kema mana bi wo hen, gôl aj bay ayri ôrij ijn aj na yi derê wo dami.

Pol hena Trowas ô Milé

¹³ Nibay nini d'ay bato ôrij Asôs a tumô. Na ya hen a Pol ré sa d'ayê naj ni. Na hen iyôj a, ôbi ré genge, wôsa ôbi gey diré erê naj têri.

¹⁴ Kirija ôbi sa bijn ujéni Asôs a menba, bay daj nap ni aj nini ô Mitilén a.

¹⁵ Kirij bay ka hen na, kirija kirij wôl menba, nini ô kwôy da naj Kiyo, aj d'anj to hen menba, nini sa bijn Samôs a aj wulê pôn cêgê menba, nini sa bijn Milé.

¹⁶ Pol genge diré d'ebé tôj a Epêz a ré, wôsa ma diré d'ebé sem bô emê wo Asi. Wôsa ôbi mase hena ré iyen ba, diré bijn Jérusalêm a tumô *Pantékwôt.

Pol lij surjê ka Epêz a dosé Milé

^a ¹⁷ Pol jé uwôgê surjê ka bay ayê bôô ka Epêz a Milé a.

¹⁸ Kirija bay sa bijn ujéri menba, ôbi kôlji iyôj ba:

«Ken hôl hal wunjê naj ken wulê kêm wo na en môrij perêrjge a kirija na en sap bô emê wo Asi a hen.

¹⁹ En li jé bijn Kelma naj uwôyrê yi ré men, naj cémé tun a men, perê wayê wo Jubjnê way kwôlen wô gelen gusij hen a men.

²⁰ Ani kani ka dôri ka ré lê naj ken ka en uwôbe sarji tôj ba, naj, en uwôl bérê are kêm men, en geléngé are tu wolé men, bô iyére tonge a men.

²¹ Añgan gelé kajê na, na wo Jubjnê nap bijné ka iyére to d'anjgi a

* ^{20:9 20: 9}Na iyére to bay dî sa megare a megare a.

ré ré bul upné Emen men, ré bi bôrji sa Kelma wona Jésu a men.

²² Haw hen, Tunu buren erenj bi ené ô Jérusalêm a, anja a lén ya hen kôba, en hône tô.

²³ Nijba, anja pôn ka en hône na, naj sa iyére iyére to en ôrij hen na, Tunu toj hendi bô bôrê gelen wo ené yé dañgay men, ené gelin gusin damañ a men.

²⁴ Nijba, en bô yen mega ani ré iyônj, deréri ba, na wo ené bu iyére derij kibi je wo Kelma Jésu bén kôben a hen. Ôbi a na ulê béré Kwôlo Dôri wo gengin sa bô derê wo Emen hen.»

²⁵ «Na en mô perêrjge a na kêm uwôl bérê kwôli *emê iyére to Emen aji haw hen, en hône kwôni pôn iyônj perêrjge a hen a gelé tun né nijn yôd.

²⁶ Na ôbi á, ené kelêrjge kemnêj wañ a ta hen, hena kwôni pôn perêrjge a ré ge kay ba, na kwôlê wujê nôbi ré nijn.

²⁷ Wôsa na en uwôlêrjge bérê anja Emen na genge hen kêm diba, na en uwôbêrjge sarji tôj né.

²⁸ Gemérrjge yernge dô men, ken gem gamgê kêm ka Tunu toj hendi bô bôrê bénge ken yi bay gemérji hen men, berêrjge sa bay ayê bôô ka Emen uwojji naj kwôbri kemari wori hen a men.

²⁹ En hône wo cêgen wo na ôrij ta hen na, gawrê ka gelin môt hejnê iyônj hen, a tôbê yirji perêrjge a aji gamgê kôba, bay a diji ré.

³⁰ Perêrjge a hen kôba, bijé ka pôni a kelê kwôlê woj benare aji wô terê bay ayê bôô bê a tôrji a.

³¹ Dérrjge tu melênê sa yernge a. Ken hône, elê subu wo na en li perêrjge a hen na, yoyre naj tu tare en halêrjge pôn pôn, aji kirij ka pôni a naj cémé tun a.»

³² «Aji haw hen na, en bénge kôbi Emen a men, naj kwôlê wori woj bô derê hen. Ôbi ôrij naj néé wo ka dëbij tô ayê bôô wonge a men, kwoj bénge anja dôri kêm ka ôbi

gem wô bijn bijé ka na kari hen men.

³³ En li tu bôriyare sa gursu to kwôni a ré men, sa lôr wo kwôni a ré men, sa bargay ka kwôni a ré a men.

³⁴ Kenbay ken hône ené li je naj kôben wujê aja niné uwônjij anja ré li naj ni nibay naj megén.

³⁵ Kirija en li je damañ hen iyônj na, en gelérrjge na gelé, wôsa na hen iyônj a, kené lê naj bay nimré men, ermin sa kwôlo Kelma Jésu naj yiri na kôl kôl iyônj ba: «Kwôni wo bi na, li yi derê gôlij kwôni wo uwônj.»

³⁶ Kirija ôbi kôl kwôlê bi wo hen iyônj kô nijn menba, ôbi cubu gubarji tôj naj ci kêm aji uwôl Emen.

³⁷ Bay kêm herij tô Pol a naj sômê men, biri a kabrêrji a a men wô liri dosé toj erê ta.

³⁸ Tirji li ja wô sa kwôlo ôbi kôl iyônj ba: «Bay ré gelé tiri ré nijn hen.» Aji bay biri kwôy ôrij kibi bato a.

21

Pol ô Jérusalêm a

¹ Kirija nini diji aji nijn menba, nini aji bato aji hergiy sarni si Kôs a, aji nini wôl ya. Kirija kirij wôl menba, nini ô Rôd a aji nini wôl ya. Aji nini hena Rôd a ô Patara.

² Kirij bay ka hen na, nini uwônj bato to ta erê Pinisi a menba, nini dsay ô.

³ Kirija nini gel sa Sipre ba da menba, nini dñere aji sa kôbi maa aji nini ô si Siri, aji nini herbe Tir a, wôsa bay ca terê anja bô bato hen tôj.

⁴ Nini li sa jurgem ya hende to hen, wôsa nini uwônj bay ayê bôô ya. Menba, Tunu kôlji bay ré kôlij Pol ré ô Jérusalêm a ré.

⁵ Kirija wulê woni kô nijn menba, nini ô wô dñayê bato wô erê ker-gare toni menba, bay kêm bénî naj yébérji men naj kamniji dñé kibi kalmê a naj iyére. Kirij bay ka hen na, nini cubu gubarni tôj kibi cér a aji nini uwôl Emen.

⁶ Aj kirija nini lip dosé kô nin menba, nini dsay bô bato a menba, bay hô ij haji nin.

⁷ Kirija nini hena Tir a sa bij Tolémé menba, nini ô beré kôbi bay ayê bôô ka ya hen aj nini wôl naj ci.

⁸ Kirij wôl menba, nini hena ya hen ô Sésaré ap nini ô wulê iyé Pilip woj ôbi ulê béré wo pôni perê ka jurgem ka bay na tôrji Jérusalêm a hen.

⁹ Kamni kaj kalmê pôrbu na bay kôlijn bijé kwôlo Emen yêge sari biji hen men.

¹⁰ Kirija nini li wulê kwône hen iyônj menba, *ôbi kibi Emen wo bay uwôgeri Agabus hen hena Judé sa.

¹¹ Ôbi era sa ujéni aj ay arij wo Pol harin tô bôri hen, harin kôbri wori naj têri tori aj kôl iyônj ba: «Kwôlo Tunu toj hendi bô bôrê kôl iyônj ba: <Ôbi iyéy arij woj harê tô bôô bi wo hen na, gel, na hen iyônj a, Jubjnê ré biri harê Jérusalêm a aj bij bijé ka sa iyére to dângi a.» »

¹² Kirija nini toy hen iyônj menba, nibay nan bay ayê bôô ka Sésaré nini mase Pol ré ô Jérusalêm a ré.

¹³ Nijba, ôbi ulêni sara iyônj ba: «Wô mi a kené sômnê men, wô mi a kené woge wô té dengôn men, hen iyônj ba? Na yé dângay a mera ré nijba, na temare hende kôba, na ma Jérusalêm a wô sa hini Kelma Jésu.»

¹⁴ Mega wo nini nêm biyêri ré hen iyônj menba, nini uwôli dôrij dôrij ré nij, aj nini kôl iyônj ba: «Bi Kelma li bô geyé wori.»

¹⁵ Kirija wulê woni nêm hen iyônj menba, nini pan yerni aj nini ô wô erê Jérusalêm a,

¹⁶ bay ayê bôô ka Sésaré bêni aj bay ôrij nij ni iyé gawra wo bay uwôgeri Nasôn wo nijna erê yé iyére tori a hen, ôbi na kwôni wo Sipre hen, ôbi na ôbi ayê bôô ca yen.

Pol ô gelé surjnê ka églis to Jérusalêm

¹⁷ Kirija nini sa bij Jérusalêm a na, bay ayê bôô beréni yirji a naj yi derê.

¹⁸ Kirij wôl menba, nini ô naj Pol iyé *Jak a aj surjnê ka églis kêm kôba ya men.

¹⁹ Pol liji dosé menba, dôrji kwôli are kêm ka Emen né li naj geré wori sa iyé bijé ka na Jubjnê ré a hen.

²⁰ Si Jak naj surjnê toy kwôlo Pol dôrji hen iyônj menba, bay heram Emen aj kôli iyônj ba: «Yênni, ju gel Jubjnê kwône ay bôrji men bay kêm dî yirji damañ baa yi tôô to *Moyis a baa ya tô.

²¹ Men, bay kôlji kwôli anjan gelé ka jeré gelij Jubjnê ka mô perê bijé ka sa iyére to dângi a hen, bi bay ré déjî tôô to Moyis men, jeré kôlji bay ré walij kamniji ken ré men, bay ré li hara wo Jubjnê ré a men.

²² Na lêngé iyen nij ba? Wôsa bay a toyé wo jeré sa hen ya.

²³ Li anja nijna kôlem hen. Perênni a na bijé pôrbu ka na ay tôrji bij Emen nà ya.

²⁴ Pôrji naj ju, ju ôrij lônij yem naj ci mega wo hara wona gey hen iyônj men, ju têbe are kêm ka bay lij sarga hen aj bi bay dilji sarji. Aj kirija bijé gel hen iyônj menba, bay a kelê kwôlo bay na ré kôlji gengj sam hen na, ré na kwôlê woj benare déjî iyônj, wôsa jôbi kôba, jeré li tôô baa ya men.

²⁵ Bijé ka sa iyére to dângi a ka ay bôrji hen na, nini li magtubu ayij tôô kôlji iyônj ba: <Bay ré ôm tanare to bay tibij kamrê hen né men, kwôbe ré men, tanare to kwôbrere bij tôj né hen né men, bay ré yij yijnare toj têrij ré a men.» »

²⁶ Kirij wôl menba, Pol pô bijé bay ka hen ôrij aj lônij yiri naj ci men, ôbi ô *iyéy Emen a wô jeré sa to kirija lônê yi ré kô nij ba, dîré bê kwôbe wô sarji pôn pôn.

Bay bu Pol derô haba wo iyéy Emen a

²⁷ Kirija wulê wo jurgem hen da kerê nij menba, Jubjnê ka hena bô

emê wo Asi sa hen, gelji Pol iyéy Emen a menba, gwôsiji bijé kêm ajan bay biri.

²⁸ Aj bay ka gura kôl iyônj ba:

«Kam *Israyêl, néninge men, gel gawra wojî ôbi erê nañ kirijn kirijn kôlijn bijé kêm kwôlo habij gengin sa kam Israyêl men, sa tôô to Moyis men, sa iyéy Emen a men hen. Aj haw hen ôbi hô eraj nañ bijé ka na Jubjnê ré hen derô haba wo iyéy Emen a wô ménij kirijn ka yi nañ jengérji bay ka hen sônj.»

²⁹ Bay kôl hen iyônj, wôsa bay gel Tropim wo Epêz a derô ira nañ dî menba, bay erem yañ ba ôbi ré ôrij nañ dî derô haba wo iyéy Emen a.

³⁰ Aj lê woji bi wo hen ay bijé kêm derô ira aj bay dayriñ nañ kwônérji. Bay bu Pol sijn nô derô haba wo iyéy Emen a aj bay legeré kibi geré ta lew lew.

³¹ Kirijn bay ka hen na, bay gey ciré deréri menba, kwôli era sa kurijn ma dami wo asgarnê mega are ré li are bô Jérusalêm a kêm.

³² Menba, ôbi day asgarnê nañ bay sarji ôrij lew kwôli bijé bay ka hen, kirijn bay gel asgarnê nañ damné kaji bay ka hen iyônj menba, bay dî sê Pol ba.

³³ Dami wo asgarnê bay ka hen era sa bi bay biri aj kôlji bay ré harê kôbri nañ gañgi musure wôô, aj engere ôbi ré na i ba? Men, ré na mi a ôbi ré li ba a men.

³⁴ Nijba, bijé bay ka kêm hen na, ka pôni kaa gura kôl na iyônj men, ka pôni kaa gura kôl na iyônj men, aj dami wo asgarnê nêm toyé kwôlê wôni dêrêrê henê ré, menba, ôbi bi bay ôrij nañ Pol galay a.

³⁵ Kirijn bay eraj nañ dî da kibi ira menba, asgarnê ayri ta wôsa bô bijé tarji damaj.

³⁶ Bijé kêm era tôri a aj ka gura kôl iyônj ba: «Diiri, diiri.»

Pol dô kwôlê jôrij sari

³⁷ Kirijn bay ca sijn nañ dî bô galay a menba, Pol kôlijn dami wo asgarnê iyônj ba: «En gey kôlem kwôlê

pôñ.» Menba, dami wo asgarnê na engereri iyônj ba: «Ju hôñ kelê kibi grêk men ba?»

³⁸ Iyônj ba, jôbi a na Ejipt, wo na gwôse bijé aj na gerij nañ ka pôni dubu pôrba derô gwôlê hen ba?»

³⁹ Menba, Pol kôli iyônj ba: «Ena ôbi ré. Nôbi ena Jub wo Tars bô emê wo Silisi a, ena kema iyére to dami, en uwôlen dén na iyêlijn bijé kwôlê.»

⁴⁰ Ôbi diri an Pol hena dsebu ta an lijn bijé kôbri. Né kirijn wôm sidin menba, ôbi kôlji kwôlê nañ kibi yê Jubjnê kôl iyônj ba:

22

¹ «Yênen nañ balên, toyéngé kwôlo na derêngé wô jôrijn san hen.»

² Né kirijn hô wôm sidin a kirijna bay toy wo Pol iyêlijn nañ kibi yê wo Jubjnê hen.

³ Ôbi kôlji iyônj ba: «Ena Jub wo bay yê Tars a bô emê wo Silisi a. Nijba, en li manare na Jérusalêm a na men, ôbi gelenare are na Gamaliyêl men. Ôbi gelen are ka gengin sa tôô to môjêrna kwôy yôd. Na en ay yen biji Emen môj wo kenbay kêm kemnêj ken lijn hen iyônj men,

⁴ en gelij tu bijé ka ay geré wo Kelma hen, gusin men, ka pôni uwôj temare a men, en bi bay pô imjê ré yébé ré bay harê kôbriji nañ musure aj biji dañgay a men.

⁵ *Dami wo damné kaj bay bê kwôbe nañ surpê kêm a kelêngé mega wo ené kôl na tiri, wôsa na bay a na lê magtubu ben wô yênerna Jubjnê ka Damas a, na wô perê bay ayê bôô ka ya hen heraj nañ ci Jérusalêm a wô gelji gusin.»

*Pol kôl kwôli ayê bôô wori
(Jé lê bay jé 9: 1-19, 26: 12-26)*

⁶ «En ô ô, menba, kirijn en baa da nañ Damas na, tare dsebu dñne nij menba, kirijn ka perañgi ka dami hena derômaran a sa peranje kirijn kwan a.

⁷ En kurij tōj menba, en toy tōô kwôni kôlen iyôj ba: <Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusin hen iyôj ba?>

⁸ En engere iyôj ba: <Ju na i ba, Kelma?> Menba, kwôni bi wo hen kôlen iyôj ba: <Ena Jésu wo Najarêt, na nôbi a jeré gelen gusin hen.>

⁹ «Bijné ka ô nan en hen na, bay gel kirij ka perangi bay ka hen, nijnba, bay toy tôô kwôni bi wo iyêlen hen né.

¹⁰ En engere iyôj ba: <Kelma, na mi a ené lê nijn ba?> Menba, Kelma uwôlen sara iyôj ba: <Hena ta, ju ô Damas a, bay a gelem are kêm ka Emen ay tôri bem bi jeré li hen.>

¹¹ Nijnba, perangê wo kirij ré perange hen na, jôren gelé kirij ajan na bay bêren hen, a beré kôben ôrij nap en Damas a.

¹² Kirij bay ka hen na, gawra wo pôni bay uwôgeri Ananiyas na kwôni wo tebe Emen men, bi kwôlê sa tôô tona a a men, ajan Jubjnê ka Damas a kêm dô kwôli dô.

¹³ Ôbi era sa ujen debu kwan a jan kôlen iyôj ba: <Yênen Sôl bi ju hô gel kirij hôrjin.> Menba, kirij bay ka hen na, en hô gel kirij hôrjin ajan en gili.

¹⁴ Ôbi kôlen iyôj ba: <Emen wo môtîerna a dôrem bi jeré hô bô geyé wori men, jeré gel kwop ôbi lê aنجаj derôre hen men, jeré toyin kwôlo ôbi ré kôlem nap kibri wori hen a men.

¹⁵ Já yé ôbi kelê kwôli tumô gawrê kêm gengin sa aňga ju gel nap tum hen men, ka ju toy nap mam hen a men.

¹⁶ Wô mi a jeré hô gaanê sônj ba? Hena ta, ô ju ô lê batêm ajan bi têrîn tom ré pilij ajan nap hini. »

Pol dô kwôli jé wo Emen né jéri ligi bijné ka na Jubjnê ré hen

¹⁷ «Kirija en hera Jérusalêm a na, wulê wo pôni en uwôl Emen bô *iyéy Emen a menba, pelal jôren,

¹⁸ en gel Kelma ajan ôbi kôlen iyôj ba: <Hena lew ju si ô ajan Jérusalêm

a, wôsa bay a toyé kwôlê wujê wo ju dôrji hen né.»

¹⁹ En uwôli sara iyôj ba: <Kelma, bay hôô dô wo na ré na nôbi a na ré erê naj bô *iyéy danare iyéy danare perê bijné ka bi bôrji sam a hen biji danay ajan sêji a men hen.

²⁰ Men, kirija bay na duu Etiyên wop ôbi derê kwôlêm hen na, nôbi kôba, na en ya men, na en biji naj bay deréri bay ka hen men, na en gem bargay kaji a men. »

²¹ «Nijnba, Kelma kôlen iyôj ba: <Ô, wôsa na jém kelañ ujé bijné ka na Jubjnê ré hen.»

Pol kôlij dami wo asgarnê wo diré na Rômê

²² Bijné dôbe marji toyin kwôlo Pol bi wo hen kwôy sa bijn sa kwo ôbi kôl wô erê ujé bijné ka sa iyére to dangu a hen menba, bay karê gura kôl iyôj ba: «Gawra wo hen iyôngi hen na, bi ménij sa terare a nà ajan! Ôbi dé bi ré gôl ré.»

²³ Bay karê gura men, tô bargay kaji lêrê belgey belgey men, pôrji terare wusiré ta a men.

²⁴ Menba, dami wo asgarnê bi bay ôrij nap Pol bô galay a bi bay ré ô yémnêri ajan ejrijnni kwôlê hônij tô anja ôbi ré li ajan bijné ré karê gura sari a hen.

²⁵ Nijnba, kirija bay ca harêri ajan bi ciré yémnêri menba, Pol kôlij ôbi sa asgarnê wo wulê bi wo hen iyôj ba:

«Ken ôrij nap tôô toj sê kwôni wo na Rômê wo kwôlê biri ré tô hen ba?»

²⁶ Kirija ôbi toy hen iyôj menba, ôbi ô kôlij dami woji iyôj ba: «Já lê iyen ba? Gawra bi wo hen na Rômê.»

²⁷ Menba, dami wo asgarnê bi wo hen engere Pol iyôj ba: «Kôlen, ju na Rômê tiri a men ba?» Menba, Pol uwôli sara iyôj ba: «Ew, ena Rômê.»

²⁸ Ôbi hô kôl iyôj ba: «Nôbi en têbe damañ dema ené yij Rômê tô.» Menba, Pol kôl iyôj ba: «Nôbi en yêj Rômê.»

29 Bijné ka ré ca engeriri kwôlê hen na, dô tôrji wolé ligi Pol a men, dami wo asgarpê bi wo hen kôba, harê liri men, kirijna ôbi hôñ wo Pol ré na Rômê aj diré bi bay ré harêri naj gaŋgi musure hen.

Bay ôrij nap Pol tumô dapare to surjê a

30 Dami wo asgarnê bi wo hen gey henê tô kwôlô Jubjnê ré dñj Pol sari a hen. Aj kirijna kirijn wôl menba, ôbi bi bay besere musure têri a, ajy tôri bijn bay sa bay bê kwôbe naj sanédrêñ kêm bi bay ré daj. Menba, ôbi eraj naj Pol sa diji tumôrji a.

23

1 Pol bô surjê dêj a bô tirji a aj kôlji iyôj ba: «Yênêñ, na naj bôô pôn a ené ayij geré wo Emen bi wo hen ca yej kwôy saj kemnêj hen.»

2 Menba, *dami wo damné kaj bay bê kwôbe Ananiyas kôlij bay tôri ka debu ña kwa Pol a hen bay ré sê kibri. Menba, Pol kôli iyôj ba:

3 «Na jôbi a Emen ré dêm tumô, gwej wo bôri. Ju mô na wô jerê kwôlê naj tôô menba, tôô hende to hen ju ñage sare aja jeré kôlji bi bay ré sén hen.»

4 Bijné ka debu ña kwa Pol a hen kôli iyôj ba: «Ju ô kwôy tiiré dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo Emen!»

5 Menba, Pol uwôlji sara iyôj ba: «Yênêñ en hôñ wo ré na dami wo damné kaj bay bê kwôbe ré, wôsa lij bô magtubu a kôl iyôj ba: <Ja tiiré ôbi sa bijné kam né.»

6 Pol hôñ wo kwa surjê ré na *Sadusijnêñ men, kwarji ré na *Parisijnêñ men, na ôbi a, ôbi ré hena ñebu ta tumôrji a aj kôl kaj a ta kôl iyôj ba: «Yênêñ, ena Parisijnê, kema Parisijnê, na wôsa en hôñ mega bijné ka ma ré jê sé kamnjê hen, a kené ka jerê kwôlê san a hen.»

7 Kirijna Pol kôl hen iyôj menba, narijpare kwôlê yi perê Sadusijnêñ naj Parisijnêñ menba, dajare karij kini wôô.

8 Wôsa Sadusijnêñ kôl iyôj ba, bijné ka ma ré jê sé kamnjê ré men, *mana wo derômarañ a ré naj men, tunu to habij kôba, ré naj a men. Nijnba, Parisijnêñ ba kôl are bay ka kêm hen ré ya men.

9 Heragê ôm wuu menba, *bay derê tô tôô to Emen ka pôni perê Parisijnêñ henaji karji manê naj nérji aj bay kôl iyôj ba:

«Nini uwôjñ kwôlê wôni woj uwôlijñ kwôlê sa gawra wo na a ré. Na tunu tôni réba, na mana wo derômarañ a a kôli kwôlê bi wo hen kôba nana hôñ né.»

10 Bay narij kwôlê uwoy tumô tumô menba, dami wo asgarnê hare wô wo bay ma ré yégerê Pol derôre a menba, kôlij asgarnê ré ô perêrji a hen ré dera Pol heraj naj dî bô galay a.

11 Derô yoyre menba, Kelma si sa Pol a aj kôli iyôj ba:

«Bu yem ibiyare, ju dera kwôlen Jérusalêm a ninj, aj baa wo Rôm a kôba, já derê kwôlen hen iyôj men.»

Jubjnê ge sa Pol ta ta

12 Kirijna kirijn wôl naj tô kirijn menba, Jubjnê gerji sa Pol ta ta aj dusu yirji kôl iyôj ba, ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derij Pol.

13 Bijné ka way kwôli Pol hen na, bay dê tôre pôrba.

14 Bay ô ujé bay sa bay bê kwôbe naj surjê aj kôlji iyôj ba: «Nini dusu yirni niné emê ani ré kwôy wo niné derij Pol iyôj iyôj.»

15 Kenbay naj surjê kêm ken ô kôlij dami wo asgarnê ré eraj naj Pol bêngé bi kené hô kebê kwôli gelé sôj, aj nibay ba, njna janê yirni aj kirijna bay eraj naj dî menba, njna deréri geré.»

16 Menba, kuna Pol woj kema yêri toy kwôlê bi wo hen iyôj menba, ô bô galay a ô kôli ta.

17 Menba, Pol jé uwôgê ôbi sa asgarjê wo pôni aj kôli iyôj ba:

«Ôrij nap kema mana wo hen ligi dami wonge a ôbi ôrij nap kwôlê pôn ya da kôli.»

¹⁸ Ôbi sa asgarnê bi wo hen ôrij nap di bijn dami wojî aji kôli iyôj ba: «Pol woj dançay hen, a kelê ené eraj nap kema mana wo nà bem wôsa ôbi ré ôrij nap kwôlê pôn ya wô kôlem.»

¹⁹ Dami wo asgarnê bi wo hen bu kôbi kema bi wo hen ôrij nap di wolé engereri iyôj ba: «Na kwôli mi a jeré gey kôlen ba?»

²⁰ Menba, ôbi uwôli sara iyôj ba: «Jubnjê way bi ciré era sa kôlem jeré bi Pol kiya ré ô tumô sanédrén a mega ciré erê kebê tô kwôli gelé sôj iyôj.

²¹ Nijba, ju bi bôm sa kwôlê wojî a ré wôsa bijné dê tòre pôrbu perérji a uwôbê tô geré gemni, wôsa bay dusu yirji ciré emê ani ré men, yê ani ré men, kwôy wo ciré derijni, bay bu sa têrji kô nij aji bay gem na toyé kwôlê wom mera.»

²² Dami wo asgarnê bi wo hen di kema mana bi wo ô aji kôli iyôj ba: «Kwôlo ré kôli hen na, kwo ré kôlinj kwôni wo danji ré pa pa.»

Bay jén nap Pol Sésaré bij ôbi emê sa iyére Pélis

²³ Menba, dami wo asgarnê na uwôga bay sa asgarnê wôô aji kôlji iyôj ba: «Berénge sa têrjge nap asgarnê arew wôô men, asgarnê kaj bay yêndê tòre jurgem men, bay jebé törnge kaj bay dargaw hen arew wôô a men aji ka erê Sésaré yoyre hende to hen kirija bijné ô yé tönj tönj hen.

²⁴ Wogéngje yêndê ken bijn Pol aji ken ôrij nap di naj deréri ô bijn Pélis ôbi emê sa iyére.»

²⁵ Ôbi li magtubu biji kôbri a kôl iyôj ba:

²⁶ «Klodiyus Lisiyas, a lê magtubu hende to hen bijn dami wunjê ôbi emê sa iyére Pélis, en lêm dosé!»

²⁷ Jubnjê bu gawra wo en jén bem hen aji bay gey diri menba, en ôrij

naj asgarnê dema ené derari kôbriji a wôsa en toy wo ôbi ré na Rômê.

²⁸ En gey ené henê tô kwôlo bay diri sari a hen menba, en bi bay ôrij nap di tumô sanédrén a.

²⁹ Menba, gel mega kwôlo bay diri sari a hen na, gengijn na, sa narinay kwôlo gengijn sa tôô toji aji kwôlê wôni wo nêm deréri lay, yé dançay lay ba, nap.

³⁰ Kirija en toy mega wo bay ré bu sa têrji ciré deréri, na ôbi a, ené jén nap di bem aji na kôlinj bay déri kwôlê sari a bay ka hen ré ô kañgêri tumôm a.

³¹ Asgarnê bi kwôlê sa tôô to dami wojî ré ay biji hen, aji bay ôrij nap Pol yoyre hende to hen kwôy Antipatris a.

³² Kirija kirij wôl menba, asgarnê ka nap têrji hen bilji hô galay a aji diji bay yêndê a ôrij nap Pol.

³³ Kirija bay ô bijn Sésaré a menba, asgarnê kaj bay yêndê bijn kelma Pélis magtubu hende to hen men, bay dôbri Pol kôbri a men.

³⁴ Ôbi dêjse magtubu hende to hen aji engeren Pol iyôj ba: «Kwo ré na gawra wo bô emê wo yôj ba?» Menba, kirija bay kôli ôbi ré na kwôni wo Silisi a,

³⁵ menba, ôbi kôli iyôj ba: «Kirija kamañ ka dêm kwôlê sam a hen a saji pa dema ené engerem kwôlê tô.»

Aji ôbi ay tôô bi bay ré ôrij nap di ô geméri iyére to *Hérôd na dij hen.

24

Jubnjê dîj Pol kwôlê sari a

¹ Wulê bay cêgê menba, Ananiyas *damî wo damné kaj bay bê kwôbe nap surjê ka pôni saji Sésaré nap gawra wo bay uwôgeri Têrtulus woj ôbi iré kwôlê wojî, bay ô wô kañgê Pol kibi Pélis ôbi emê sa iyére.

² Pélis jé uwôga Pol aji Têrtulus uwôli kwôlê sari a kôl iyôj ba:

«Dami wunjê Pélis, na wô sa kem jôbi aja niné môrij nap bô jalê hen

men, na sa kibi tu melénê wom aja kirij ré nanjin wô derê wo sa iyére hende to hen.

³ Na kibi kelanêrem jôbi dami wujê Pélis aja niné uwônjin are kêm kwôy kwôy nan kirij kirij hen, nini lêm dosé.

⁴ Bi ené jebam ré na, na kelê kwôlê d'ej iyôj mera, na ôbi a, ené uwôlem dôbê mam ju toyin kwôlo njina kôlem hen.

⁵ Nini bô mega gawra bi wo hen na, ré na ôbi ménê kirij wo habij men, ôbi cube tu Jubjnê ka sa terare a nà kêm men, ôbi a na ôbi sa bijé ka bay uwôgeji *Najarêtjnê hen men.

⁶ Ôbi woge ciré ménê *iyéy Emen aja niné biri. [Nini gey niné jerê kwôlê sari a naj tôô toni,

⁷ ninba, dami wo asgarnê Lisiyas era sa dôri kôbrini a naj néé,

⁸ aj kôlijn bay déri kwôlê sari a bay ka hen ré era sa kajni tumôm a.] Hena jeré engeriri kwôlê na, kwôlo ôbi a uwôlem sara hen na, já kelê kwôlo niné kôl hen na, ré na tiri mera.]

⁹ Jubjnê kêm kôl iyôj ba: «Kwôlo Têrtulus ré kôl hen na, ré na tiri.»

Pol dô kwôlê jôrijn sari

¹⁰ Ôbi emê sa iyére lij Pol kôbri ré iyêl menba, ôbi uwôli sara kôl iyôj ba:

«En hôñ wo jeré na ôbi jerê kwôlê bô iyére tona ca yen elê kwône aj na naj bôô pôn a ené iyêlê kwôlê tumôm a jôrijn san hen.

¹¹ Jôbi ju engere ju gel, li wulê môj kibi wôô ré tô wo en ô Jérusalêm a wô tibé Emen.

¹² Aj kwôni gelen en iyêl naj kwôni derô haba wo *iyéy Emen a ré men, en gwôse bijé iyéy dapare a ré men, kirij ka d'angji a derô ira ré a men.

¹³ Bijé bay ka hen bay nêm derê tô kwôlo bay cén san a haw hen né.

¹⁴ Nijba, anga li are a na: En hôñ wo ené na maña wo Emen wo mônjérni naj geré wo kôrbi bi wo bay kôl ré na kwo habij hen men, en bi bôn sa kwôlo magtubu to Emen

top tôô a naj to bay kibi Emen kôl a hen a men.

¹⁵ En bi bôn sa Emen a aji bay kôba, bi bôrji sara mega wo bijé ka li angap derôre naj kaj bay lê habré hen kôba, ré jéji sé kamnjê.

¹⁶ Na ôbi á, ené mase bi ené iyin kwôni woj ôbi bôô pôn tu Emen a men, tu gawrê a men hen.»

¹⁷ «Li elê kwône cêgen wo en henaj Jérusalêm a ôrijn a menba, en heraj naj gursu to bay berij baliyare naj balên hen wô biji men, wô lê sarga bij Emen a men.

¹⁸ Na anga en li bay ka bay gelen derô haba wo iyéy Emen a bay a hen. En li naj bijé hara woj lônê yi hen aj kwônenê bijé na naj naj en men, kwôni li ani kani kaj majê ré a men.

¹⁹ Nijba, na Jubjnê ka pôni ka Asi ka ujen hen, aj hena kwôlê wôni ré ya kôba, ré na bay a ré sa kângan tumôm a dî.

²⁰ Kwo kamañ ka d'ube nà ná, bi bay kôl kwôli anga habij ka en li li kirijna na en d'ube tumô sanédrêna a hen.

²¹ Na wô sa kwôlê pôn nêj wo na en kôl kaj a ta d'ebij perérji a hen a, bay ré uwôlijn kwôlê san a. Na en kôl mega wo bijé ka ma ré jê sé kamnjê, na ôbi a, ené d'ebij tumôrnge a hen, a kené ka jerê kwôlê san a hen.»

²² Pélis hôñ kwôlo gengijn sa ayê bôô hen dô, aj ôbi jô kibi sariya na ta aj kôl iyôj ba: «Kirijna dami wo asgarnê Lisiyas a sa dema ené jerê kwôlê wonge bi wo hen tô.»

²³ Ôbi kôlij ôbi sa asgarnê kap bay gemé Pol hen ré hôrijn naj dî dangay a nijba, bi bay ré li iyére naj dî ré men, bay ré dî bi milnjéri ka ré gey ba, ré sa gili men, ré li naj dî a men.

Pol yi dangay a

²⁴ Wulê sem cêgê menba, Pélis naj tamni Drusil saji. Hende na Jub. Menba, ôbi jé uwôga Pol aji toy kwôlo ôbi kôl gengijn sa bê bôô sa Jésu Krist a.

²⁵ Mega Pol kôl wô lê angan derôre men, beré yi naj jerê kwôlê wo a era hen a men, hen na, denjô Pélis tiri aji ôbi kôli iyôn ba: «Hô ham nij an hen na, ené uwôñ tulmô kirij dê ba na hô je uwôgam tô.»

²⁶ Ôbi kôl yañ ba, Pol ma ré biri gursu ana ré je uwôgeri kwôy kwôy wô iyêlê naj dî hen.

²⁷ Elê wôô cêgê menba, Pôrkiyus Pêstus ay kenare hôlmê Pélis. Mega wo Pélis gey bi yi Jubnê ré dôrji sari a hen iyôn menba, ôbi dî Pol dançay a.

25

Pol gey bi dîré ôrij naj kwôlê wori tumô kelma wo dami Sésar a

¹ Pêstus sa kini ayê kenare tori a, li wulê subu menba, ôbi hena Sésaré ô Jérusalêm a.

² Aji damné kaj bay bê kwôbe Emen, naj bay sa Jubnê ôrji ô kañgê Pol yiri a aji bay maseri damañ

³ bi ôbi ré heraj naj Pol Jérusalêm a. Ermé woji a na: bay way kwôli aji bôrji a ba, bay gey uwôbê tô geré wô deréri.

⁴ Nijba, Pêstus kôlji iyôn ba: «Pol ré yi dangay a Sésaré a aji dôbi kôba, dîré da herê na herê ya haw hen.»

⁵ Ôbi hô kôlji iyôn ba: «Bi bay sarñge hô naj en Sésaré aji hena gawra bi wo hen ré li ani ka habij ya ba, bi bay ô kañgêri!»

⁶ Pêstus wôl Jérusalêm a wulê marge réba môj mera menba, bul hô Sésaré, aji kirija kirij wôl menba, ôbi ô kini jerê kwôlê a aji bi bay eraj naj Pol.

⁷ Kirija Pol sa menba, Jubnê ka hena Jérusalêm hen mééri ta aji dîri kwôlo dami dami sari a nijba, bay nêm gelé dîrêrê aنجa habij bay ka ôbi li hen né.

⁸ Nijba, Pol iyêl kwôlê jôrj sari kôl iyôn ba: «En li ani kani ka habij gengin sa tôô to Jubnê ré men, gengin sa *iyéy Emen ré men, gengin sa ôbi emê sa iyére wo dami *Sésar ré a men.»

⁹ Pêstus gey bi yi Jubnê ré dôrji sari a menba, ôbi kôlji Pol iyôn ba: «Ju gey erê Jérusalêm a bi ené janê kwôlê wom yeñ ba?»

¹⁰ Nijba, Pol uwôli sara iyôn ba: «En d'ebu na kini jerê kwôlê wo ôbi emê iyére wo dami Sésar a na aji na na hende to hen a kwôlê ré a jôrj san a. Mega wo ju gel hen iyôn na, nôbi en lij Jubnê ani kani ka habij ré yôd.

¹¹ Hena kwôlê wôni ré bu san lay, hena ené li ani kani ka habij ka nêm wo bay ré deren ná, na kajê bi bay ré deren né ré, nijba, hena kwôlo bay dén san a hen, ré na kwôlê woj d'êp iyôn na, kwôni nêm wo a ayen biji ré. En gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré jan kwôlê woni bi wo hen.»

¹² Menba, Pêstus engerij bay tôri kwôlê aji toy kwôlê wo bay kôli hen aji kôlji Pol iyôn ba: «Ju gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré jan kwôlê wonge bi wo hen nij na, já erê tumôri a.»

Bay ôrij naj Pol tumô si Agripa naj yêri Bérénis a

¹³ Wulê sem iyôn cêgê menba, kelma Agripa naj yêri Bérénis saji Sésaré a wô lij Pêstus dosé.

¹⁴ Mega wo bay wôl nêm kwôlê hen iyôn na, Pêstus dôrj Agripa kwôli Pol kôl iyôn ba:

«Gawra wo pôni wo Pélis na dîri dangay a hen nà ya.

¹⁵ Kirija na en ô Jérusalêm a menba, damné kaj bay bê kwôbe naj surjê ka Jubnê eraji sa kañni aji bay gey bi kwôlê ré biri.

¹⁶ Nijba, en kôlji iyôn ba: <Tôô to Rômêñê kôl jerê bérê kwôni iyôn mera baa wo ôbi naj ka dîri kwôlê sari a hen môrji bem men, baa wo ôbi ré dô kwôlê jôrj sari ré a men.>

¹⁷ Bay saji na naj en, aji kirija wôl, en dô bul ré tô menba, en ô kini jerê kwôlê a aji en bi bay eraj naj gawra bi wo hen.

¹⁸ Bay déri kwôlê sari a bay ka hen saji ninba, kwôli ani kani ka habij ka ôbi li dêrêrê iyôŋ ba: en gel ré.

¹⁹ Bay narij naj di na kwôli lê kwôlo Emen woji men, kwôlo gengji sa gawra wo pôni wo bay uwôgeri Jésu wo ma nin ninba, Pol kôl ôbi ré hô mô gej baa ya hen.

²⁰ Aj kwôlo na ulê sa kwôlo hen iyôŋgi a ba, en hôñ né, menba, en engerij Pol kwo ré gey herê Jérusalêm a bi bay ré ô jerê kwôlê sari a yaŋ ba?

²¹ Nijba, Pol gey bi ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré jan kwôlê woji bi wo hen aj en bi bay gemni dangay a kwôy wo na jép naj di tumô ôbi emê sa iyére wo dami Sésar a.»

²² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôŋ ba: «Nôbi en gey toyé kwôlo gawra bi wo hen men.» Menba, Pêstus uwôli sara iyôŋ ba: «Kiya tôŋ hen já toyéri mera.»

²³ Kirija kirij wôl menba, si Agripa naj yêri Bérénis saji naj kwônê bijné men, bay sa asgarnê men, damné ka derô ira a men kini jerê kwôlê a aj Pêstus bi bay eraj naj Pol.

²⁴ Aj ôbi kôl iyôŋ ba:

«Kelma, Agripa, men, kenbay kêm ka mô naj ni na, ken gel gawra wo hen wo Jubjnê kêm eraji sa ujen Jérusalêm a men, tôŋ na men, wô kwôli aj karêji gura kôlji ciré gey bi ôbi ré ma.

²⁵ Kunê nôbi ba, aŋga ôbi li ka nêm deréri ba, en gel ré, ninba, mega wo ôbi gey ôbi emê sa iyére wo dami Sésar ré jan kwôlê wori hen iyôŋ nin na, en genge ené jép naj di.

²⁶ Aj kwôlê wôni wo ené lij magtubu bijn ôbi emê sa iyére wô sari ya ba, en gel ré, na ôbi á, ené biri ôbi era tumôrjge a na men, tumôm jôbi kelma Agripa a men, aj kirija jerê engeriri kwôlê ba, bi ené uwôŋ kwôlê wôni ba, ené lij magtubu bijn ôbi emê sa iyére Sésar.

²⁷ A yé mega kwôlê woj galê iyôŋ, hena ené jép naj kwôni woj dangay baa lê magtubu kôlij kwôli aŋga bay dîri sari a hen né.»

26

Pol dô kwôlê tumô Agripa a

¹ Agripa kôlij Pol iyôŋ ba: «Jôbi ju dô kwôlê wom.»

Menba, Pol ay kôbri ta aj dô kwôlê wô jôrij sari aj kôl iyôŋ ba:

² «Kelma Agripa, kwôlê kêm wo Jubjnê dén san a hen na, yen dôren gaj wô derê kwôlê wujnê tumôm a kemnêj.

³ Wôsa ju hôñ hal wo Jubjnê men, narijai kwôlê woji a men. En uwôlem uwôl bôm aj ju toyij kwôlo na kelê hen.»

⁴ «Jubjnê kêm hôñ hal wujnê naj kamjnê men, hal wujnê wo ca yen wo na en môrjñ perê balêñ a Jérusalêm a hen men,

⁵ bay hôñen ca yen men, hena bay ré gey kôba, bay a derê kwôlen a men mega wo tô lê kwôlo Emen woni a ba, ené na *Parisijnê woj dén kaj bay lê tôô dê tô bijné ka baa hen.

⁶ Aj haw hen bay eraj naj en kini jerê kwôlê a nà wô sa bê wo en bi bôñ sa kwôlo Emen na ayij tôri bijn môtñerni hen.

⁷ Aj tô yê woni wo môj kibi wôô hen bi bôrji wô gelé are bay ka Emen na ayij tôri hen, lij. Na ôbi á, bay ré tebri yoyre naj tu tare naj bôô pôñ hen, kelma Agripa, na wô sa bê bôñ sa are bay ka Emen na genge hen, aña Jubjnê ré dén kwôlê san a hen.

⁸ Wô mi a kenbay Jubjnê kené bô mega wo Emen né bijn bijné ka ma ré jê sé kamjnê ré ba?»

⁹ «Nôbi naj yen na en erem mega wo ené lê are bay ka kêm hen wô môtñerni hini Jésu wo Najarêt.

¹⁰ Na hen iyôŋ a, na ené li Jérusalêm a, en pô bay ayê bôô kwône bi dangay a naj tô to bay sa bay bê kwôbe ay ben men, kirija bay ca dirji kôba, en bijn naj bay dererji bay ka hen a men.

11 En ô naj *iyéy dajare iyéy dajare gelji gusij daman̄ aŋ bi bay ré déj tō ayē bôô wojí men, bôn bi wo taren sarji a hen na, en ô wô gelji gusij sa iyére to dāngi a a men.»

Pol dô kwôli ayê bôô wori
(Jé lê bay jé 9: 1-19, 22: 6-16)

12 «Na hen iyôŋ a, ené ô ené erê Damas a naj néé men, tôô to bay sa damné kaj bay bê kwôbe ay dôô ben hen a men.

13 Kelma Agripa, kirija en baa geré tō menba, nap tay dîjnne menba, en gel kirij ka perangi hena derômaran̄ a aŋ berare dê tare aŋ aŋ perangê wojí bi wo hen era sa perange kirij kwan a naj kaman̄ ka ô naj en hen men.

14 Nini herij tōŋ terare a kêm menba, en toy tôô kwôni kôlen naj kibi yê wo Jubnê kôl iyôŋ ba: <Sôl, Sôl, wô mi a jeré gelen gusij hen iyôŋ ba? Debé wo ju dêben iyére hen na, ju mène na yem wom dêj iyôŋ.>

15 En engere iyôŋ ba: <Ju na i ba, Kelma> menba, Kelma uwôlen sara kôl iyôŋ ba: <Ena Jésu, na nôbi a jeré gelen gusij hen.

16 Nijba, hena ju dêbu ta. En si sam a na wô wo jeré yi mana wujê men, ôbi derê kwôlen wô kôlij bijné kwôli sé wo en si sam a hen men, wô gelé wo ju gelen kemnêj hen men, wô ulêji bérê anga na gelen hen a men.

17 Na dôren kôbi Jubnê men, kôbi bijné ka sa iyére to dāngi a ka na jém yirji a hen a men.

18 En jém bi jeré bi tirji ré jôrj men, bi jeré deraji bô kirij kaj dilemne a heraj kirij ka perangi a men, jeré deraji bô néé wo Sidan a eraj kwo Emen a aŋ kirija bay ré bi bôrji sari a ba, bi ôbi ré dîj bôri jal sa têrji toji a aŋ bay ré uwônjir kirij perê bijné ka na ka Emen hen men.»

Pol kôl kwôli jé wori

19 «Kelma Agripa, kirij bay ka hen na, en bi kwôlê sa pelal bi wo hena derômaran̄ a bi wo hen.

20 Menba, en dôrij bijné ka Damas a naj ka Jérusalêm a kwôlê tumô dema ené dôrij ka bô emê wo Judé a kêm men, en dôrij bijné ka sa iyére to dāngi a, aŋ en kôlji bi bay ré dî tō je lêreji wo cay hen baa, aŋ bay ré bul ujé Emen aŋ bi je lêreji ré gel wo coré bul hal wojí bi wo hen tiri a men.

21 Na tôri bi wo hen a, Jubnê ré gelen wo en ô derô haba wo *iyéy Emen a menba, bay beren ciré deren ôbi a hen.

22 Na wô ulê wo Emen uwôl kôbri baa ya san a kwôy kemnêj aŋa ené dêbij dôrij kwôlê bij bijné kêm, ka beray men, ka damné men, en kôl na kwôli anja magtubu to bay kibi Emen naj tôô to *Moyis na kôl tumô nij ré sa hen dîba, en kôl kwôli anja dāngi kani ré.

23 Bay na kôl iyôŋ ba, Mési, kwo Emen dôri hen réé gelij gusij men, ôbi ré yé kwo tumô wo ré jê sé kampê perê bijné ka ma a men, ôbi ré ulê bérê kirij ka perangi kaj gelê bij Jubnê men, bij bijné ka sa iyére to dāngi a a men.»

Pol kôlij Agripa ré bi bôri sa Emen a

24 Mega wo Pol iyêl hen iyôŋ menba, Pêstus ôn tôri kôl iyôŋ ba: «Ju gal Pol, ju dôyrê are gaj, aŋ lêm aŋ ju gal.»

25 Nijba, Pol uwôli sara iyôŋ ba: «En gal ré, Dami wujê Pêstus, na kwôlê woj tiri men, kwoj derôre a men a ené kôl hen.

26 Kwôli are bay ka en dô bij kelma Agripa hen na, ôbi hôñ dô. Iyôŋ ba, na nan ibiyare a ené iyêlê tumôri a hen. En hôñ wo ôbi ré hôñ kwôli are bay ka hen kêm. Wôsa are bay ka kêm hen na, lîj na kini uwôbê ré.

27 Kelma Agripa, ju bi bôm sa kwôlo bay kibi Emen a na kôl hen ba? En hôñ wo jeré bi bôm sara.»

28 Agripa kôlij Pol iyôŋ ba: «Sem a menba, já lén na yé ôbi ayê bôô.»

29 Pol uwôli sara iyôŋ ba: «Ré na kemnêj, ré wôl gap kôba, na kwôlê

wôni ré, nijba, en uwôl Emen bi ré na jôbi penem mera ré nijba, kenbay kêm ka ken mô toy kwôlo en dô kemnêj hen kené ay bôrñge môj nôbi iyôj, diba en gey bi kené yi danjgay a môj kujê iyôj né.»

³⁰ Kelma men, ôbi emê sa iyére men, Bérénis naj bijé kêm ka mô naj ci hen henaji ta.

³¹ Aj kirijn bay dô yirji wolé menba, bay kôlij perêrji a iyôj ba: «Ani ka gawra bi wo hen li ka nêm deréri réba beréri ba, naj.»

³² Menba, Agripa kôlij Pêstus iyôj ba: «Hena gawra bi wo hen henañ ré gey bi Sésar ré jan kwôlé wori ré na, ré jeré uwôli ta mera.»

27

Bay ay Pol ôrij Rôm a

¹ Kirijn bay genge wo niné ay bato wô erê Itali a menba, bay bij gawra wo bay uwôgeri Juliyus hen bi ré gem Pol naj megêri danjgay ka danjgi. Juliyus bi wo hen, na ôbi sa asgarnê ka bay uwôgeji ré na ka kelma hen.

² Menba, nini d'ay bô bato to hena sa iyére to bay uwôgere Adramit ajan ta erê si tera wo bô emê wo Asi a ajan nini ô. Aristark wo Maséduwan wo sa iyére tori na Tésalonik a hen ô naj nini men.

³ Kirijn kirijn wôl menba, nini sa bij Sidôn ajan nini d'ebé tôj sem menba, Juliyus lij Pol dô ajan ôbi diri herbe ô beré kôbi miljnéri men, bi bay ré li naj d'i sa anga ôbi ôrij doyriji hen men.

⁴ Nini hô d'ay ô ta ajan nini bu si kwonge cér wo si Sipre wôsa kal ge si sarni gan.

⁵ Nini ô si kibi cér wo ô si Silisi naj Pampili hen ajan nini sa bij Mira bô emê wo Lisi a.

⁶ Kirijn bay ka hen na, Juliyus dami wo asgarnê bi wo hen uwôj bato to hena Alêksandri wo ta erê Itali a menba, ôbi bénî nini d'ay.

⁷ Wulê kwône nini ge gaj né ajan nini mase gaj dema niné sa bij sa iyé Sinid tô. Mega wo kal jerêni erê ta hen iyôj na, nini si si Salmoné iyére to yi sa iyére to derô a to bay uwôgere Krêt hen ajan nini bu kwongé wo Krêt bi wo hen wo kal ge gaj ya ré hen.

⁸ Ajan kirijn nini masa d'ê d'ê menba, nini sa bij kirijn ka bay uwôgeji ré na kini debé bato ka dôri ka d'a naj sa iyé Lasé hen.

⁹ Kirijn nini wôl gaj hen iyôj menba, jebé bato na iyére wôsa wulê won jerê bôô kurôj woj kibi kelanê di jô nij*. Menba, Pol yêge marji kôl iyôj ba:

¹⁰ «Miljnén, en bô mega wo ker-gare tona ré na kergare to iyére, wôsa hena nana ô hen iyôj na, anga bô bato a naj bato yere kôba, a ménij men, nabay kôba, dô ré ba, na ménij a men.»

¹¹ Nijba, Juliyus ba, bi bôri na sa kwôlo ôbi ayê gôni bato men, sa kwo ôbi iyéy bato a men d'i diba, sa kwôlo Pol a ré.

¹² Mega wo kini debé bato bay ka hen dé merê ya kibi kelanê a ré hen iyôj menba, bijé kwône ka naj ni hen ré, gey ciré erê kirijn bay ka hen men. Bay gey hena ré iyen ba, ciré erê Pénis kini debé bato wo Krêt wo yi si kini kurijnay tare hen ajan ciré erê merê ya kwôy derij kibi kelanê.

¹³ Kal wo hena si sa kôbi gusurô wôre d'ê menba, bay kôl ré kô nij ciré gôl haji nij, ajan bay ay musure to néy to bay ré uwôl kam a gerij bato tôj hen ta, ajan ôrji si kwongé cér wo Krêt a d'a d'a.

¹⁴ Menba, kal wo bay uwôgeri Erakilôn wo hena si sa keram wo sa iyére to derô cér a hende to hen, ajan ge naj néri.

¹⁵ Kal bi wo hen dô bato dulônj dulônj tumôri a ajan bay nêm buore heraj né, ajan nini diri derêni ôrij mera.

¹⁶ Kal bi wo hen ayani sop si cêgi môni iyére to derô cér a

* ^{27:9 27: 9} Naj geserê uwoktober na erê sa kam a naj bato na, iyére gaj.

to bay uwôgere Klawda hen aŋ
hende têlêni ta dê menba, nini mase
gaŋ dema niné hô furo bato woj
gôlinare yi wo harij tô bato hen da.

¹⁷ Bay jé ka bô bato a hen ayaji
bato bi wo hen bô bato a aŋ harêji
naŋ gaŋne tōŋ wô wo bato ma ré
yêgerin. Bay hare wô wo bato ma
ré erê hebé haal wo kwongé wo Libi
a hen, menba, bay pô kwogelé wo
damné damné wo bay harê kwa bô
bato a hen bê kam a bi ré bu bato
dê tōŋ aŋ diji kal bi ré ôrij naŋ bato
kirij ka bôri gey a.

¹⁸ Mega kal lêni damaŋ hen iyôŋ
na, kirija kirij wôl menba, bay pô
aŋga bô bato hen bêj bô kam a.

¹⁹ Kirij hô wôl cêgê menba, bijé
ka li jé bô bato hen pô kwa aŋgan
jé kaji ka pôni bô bato a hen naŋ
kôbriji bêj kam a.

²⁰ Wulê kwône wo nini gel tu tare
ré men, tu têbêŋne ré a men, wôsa
kal ge naŋ néri baa ya aŋ ermé wo
niné erem wo kwôni ré gôlij naŋ ni
ba, naŋ niŋ.

²¹ Biné bay ka bô bato a hen uwôŋ
aŋgaj emê ré li wulê kwône niŋ.
Pol hena cebu ta perérji a aŋ kôlij
iyôŋ ba: «Ken gel, milnén, henaŋ
kené toy kwôlé wujê ba, henaŋ
nana banje Krêt a aŋga ménin
kêm hen na, henaŋ né yé iyôŋ né tô.

²² Nijba, haw hen ba, en
uwôlêŋge gerêŋge kajneŋge wôsa
kwôni pôn iyôŋ kôba, ani a liri ré,
nijba, bato a ménin yôd di.

²³ Derô yoyre to henaŋgi hen na,
*mana wo Emen wo ena kwori aŋ
en li jé biri hen si san a.

²⁴ Aŋ kôlen iyôŋ ba: <Hare ré
Pol, já erê tumô *Sésar a iyôŋ iyôŋ,
Emen naŋ bô derê wori gôlij naŋ ju
men, naŋ bijé kêm ka bô bato a naŋ
ju hen a men.>

²⁵ Gerêŋge kajneŋge milnén, en
bi bôŋ sa Emen a, wôsa a yé mega
bi wo mana wori kôlen hen iyôŋ.

²⁶ Nijba, kal a derêna ô bê
kwongé sa iyére to pôni to derô cér
a hen.»

²⁷ Na wulê mój kibi pôrbu niŋ wo
kal layrêni sa cér wo Adriyatik a, sa
kirij ka jali menba, bay lê jé bô bato
a hen, bô mega wo terare ré baa da,

²⁸ menba, bay uwôl gaŋne to bay
ha aŋga néy a kibi a hen, kam a bi
ciré gelij dogérji menba, dogé kam
na têê tôre subu kibi jurgem, tumô
dê menba, bay hô uwôl a menba,
bay uwôŋ têê tôre wô kibi marge.

²⁹ Bay hare wô wo bato ma ré
hebij naŋ keram wôni tô kam a
menba, bay pô musure to damné
pôrbu bi kam a si tô bato bi ré cebu
kene pôn aŋ bay gem jeraŋ bi kirij
ré wôl lew.

³⁰ Bay lê jé bô bato a hen gey ciré
herbé geré menba, ayji gwosore kôl
iyôŋ ba, ciré d'ayê bô bato woj gelê a
hen, ô gelé musure to damné to ciré
bi tumô bato a hen.

³¹ Nijba, Pol kôlij Juliyus naŋ
asgarjé iyôŋ ba: «Hena gawrê ka
hen ré mörji bô bato ré na, kenbay
ka gelê ré.»

³² Menba, asgarjé jô gaŋgi bato
toŋ gelê hende to hen aŋ, aŋ di kal
nôgerêri ôrij.

³³ Pa dema kirij ré wôl tô na, Pol
kôlij bijé kêm ka bô bato a hen bay
ré ôm ani dê iyôŋ. Aŋ kôl iyôŋ ba:
«Li wulê mój kibi pôrbu wo ken mô
gem baa emê ani kwôy, aŋ haw hen,

³⁴ en uwôlêŋge emêŋge ani dê
réba ka gelê ré. Gusiri sa kwôni
pôn nêŋ iyôŋ perérjge a hen kôba,
a kayê ré.»

³⁵ Kirija ôbi kôl hen iyôŋ menba,
ay mapa aŋ liŋ Emen dosé tirji a kêm
menba, ôbi bôl aŋ ôm.

³⁶ Bay kêm ger kajniji aŋ ômji
mapa bi wo hen men.

³⁷ Nibay nina bijé arew wôô naŋ
tôre jurgem kibi jii bô bato a.

³⁸ Kirija bay uyirê niŋ menba, bay
pô kaw ka baa hen bêj kam a, aŋ
diŋ bato gwa dê iyôŋ.

³⁹ Kirija kirij wôl niŋ menba, bay
jé ka bô bato a hen, kay kirij aŋ
bay gel na kwongé naŋ haal mera.
Bay kôl ré na iyeŋ ba, ciré cebij naŋ
bato tōŋ kirij bay ka hen.

⁴⁰ Aj bay ka tô gañne to bay na harij musure to damné bê a kam a hen men, bay buser gañne to bay na harij gurô won jebé bato hen aj men, bay ay bargay ka dê tumô bato a hen ta bi kal ré nôge bato ôrij aj herñge sarji si sa haal.

⁴¹ Nijba, bato ô jebé kebre gô haal a kirij ka kam têl sa haal ta hen, aj kini derêre naj, kal usuré tôre dêngê dêngê aj bô kam a.

⁴² Asgarnê gey ciré deré dângaynê wô wo ka pôni ma ré nélé geré erê.

⁴³ Nijba, Juliyus jôrji wôsa ôbi gey gôlin naj Pol, ôbi kôl ka ré hôñ nélé ba, herij kam a nél ô hayê, aj

⁴⁴ tô ka ré baa hen na, ka réé dayê sa gurô bato a pa men, sa gerngare a pa men. Na hen iyôñ a bay kêm ré ô bijn kirij ka hay a naj derêri.

28

Bijné ka Malt a bu si Pol nap megêri yirji a dô

¹ Kirija nini si gôl kêm hen iyôñ ninj, menba, cêgê dema niné sa toy wo iyére to derô cér a hende to hen bay ré uwôgere Malt.

² Bijné ka sa iyére hende to hen na, bay lêni dô daman. Bay lam tare to dami bénî nini iyêbe, wôsa emen uwônge aj kelanê dii daman.

³ Pol pô kam gurô bi tare a menba, jênêre so bô a wô tare to uwoyre hen aj ger kôbri lêñ pa da da a.

⁴ Kirija bay iyére gel wo jênêre lêê a kôbi Pol a hen iyôñ menba, bay namnij perêrji a kôl iyôñ ba: «Gawra wo hen, na ôbi deré temare, wôsa jerê kwôlo Emen bu sari aj gey bi ôbi ré gôl ré, ôbi gelaj cér sôñ, a jênêre ré gereri hen a hen.»

⁵ Nijba, Pol wusu jênêre hende to hen uwôl tare a aj ani kani iyôñ kôba, liri ré.

⁶ Ka pôn kôl yañ ba, ciré geléri ré uwôyrê réba kurij ma njeba, bay gem dé dé aj ani iyôñ liri ré, menba, bay hô kôl iyôñ ba: «Ôbi na emen!»

⁷ Da kwa kirij ka bay môrjñ ya hen na, kirij ka Pibuyus ôbi emê sa

iyére to derô cér a hende to hen kap yiri yi ya, ôbi bénî nini ô yé ya wulê subu an lêni kergare dô a men.

⁸ Kal di ibari men, bi kap kwôbe daman a men aj yi ira. Pol ô tôri a ô geléri, ôbi uwôl Emen aj uwôl kôbri sari menba, ôbi berare.

⁹ Cêgeri wori menba, bay ômpare ka sa iyére to derô cér a hende to hen kêm eraji men, aj ôbi berareji men.

¹⁰ Bay li are gay gay gel wo niné yi gay tirji a men, kirija ninja ddayê bô bato wô erê ta kôba, bay bénî saade daman a men.

Si Pol nap megêri henaji Malt wô erê Rôm a

¹¹ Nini li geserê subu Malt a dema niné ay bato to Alêksandri a to bay uwôgere kamrê kaj karmê hen wô ôrij Rôm a. Bato hende to hen na, harij tôñ Malt a wô kibi kelanê.

¹² Nini sa bijn Sirakus aj nini li wulê subu ya.

¹³ Nini hena ya hen bu kwoñgé cér ôrij Régiyo. Kirija kirij wôl menba, kal wo hena si cêgerni iyôñ nôge tôrni aj nini li wulê wôô menba, nini ô bijn Pujolê.

¹⁴ Nini uwôñ bay ayê bôô ya aj bay kelêni niné li wulê jurgem naj ci. Na hen hende to hen a niné ô wô ôrij Rôm.

¹⁵ Kirija bay ka hen na, bay ayê bôô ka Rôm ka toy kwôlini hen na, jeraji kwinini kwôy sañ gasugo wo Apiyus a men, ka pôni sa bijn Obêrj to Subu a men, kirija Pol gelji hen iyôñ menba, ôbi lij Emen dosé aj uwôñ nééri dê.

Pol sa bijn Rôm a

¹⁶ Kirija nini sa bijn Rôm a menba, bay ay tôô ciré bijn Pol iyére tori gay naj asgar pôn bi ré gemni.

¹⁷ Wulê subu cêgê, menba, ôbi uwôge damné ka Jubnê ka Rôm a bi ciré daj. Kirija bay daj menba, Pol kôlji iyôñ ba:

«Yênen, nôbi en ljñ balêñ ani ka habij nê men, en dage sa hara

wo mōnērna ré a men, ninba, bay buren Jérusalêm a aj bin Rôménê.

¹⁸ Rôménê pi tô kwôlê wujê bi wo hen menba, bay uwônj kwôlê wôni wo nêm derenare ré aj bay gey uwôlen ta.

¹⁹ Nijba, Jubnê kaj aj lén wo en gey bi *Sésar ré jan kwôlê woni bi wo hen, ninba, kwôlê wôni wo na d  sa sa iy re t p  ba, nap.

²⁰ Na t ri bi wo hen aja en  gey gel nge men, iy l  n j ken men hen. W sa en yi dangay a na w  sa kwo kam *Isray l d  b rji sari a hen.»

²¹ Menba, bay uw li sara iy n ba: «Y n rni ka Jud  li magtubu t ni iy n b ni gengjn sam n  men, kw ni w ni sa aj kel ni kw l  w ni r  men, kel ni kw lo habij w ni gengjn sam n  a men.

²² Nijba, nini gey bi j bi jer  der ni nina toy , w sa nini h n wo bij n  r  kaj ger  wonje bi wo ken ay hen n j kirijn kirijn.»

²³ Bay genge wul  n j Pol aj bay era n j kw n rji uwonni ira. Kirijn Pol d rji kw l  hen iy n na, ôbi k l kw l  *em  iy re to Emen, aj t  kirijn kw y perare na, ôbi k l kw l  J su ay n t ri b  magtubu t o to *Moyis a n j bay k bi Emen. Ôbi li hen iy n bi d r  biy ji.

²⁴ Ôbi b y ka p ni n j kw l  wori bi wo hen men, ka p ni kaj b  b rji sara men.

²⁵ Kw y wo bay ca usuri  hen k ba, bay bij  per rji a r , menba, Pol h  k lji iy n ba:

«Kw lo Tunu top hendi b  b r  na k lijn * bi k bi Emen *Esay k lijn m n rna hen na, na tiri. Ôbi na k l iy n ba:

²⁶ *Ô ju o k lijn bij  bay ka hen iy n ba:*

Ka toy  der  ninba, ka hen  ani b  r  kw y,

Ka gel  der  ninba, ka gel  ani r  kw y.

²⁷ Marji surin ta aj bay toy kw l  w ni r  men,

Bay lugu tirji ta aj bay gel ani r  men,

W sa b  bij  bay ka hen den l w sa bay gey bi erm  woji r  yi sara r ,

W  wo ma cir  bel  up n

Aj ma en  berareji.»

²⁸ Pol h  k lji iy n ba: «Bi ken h n mega wo b r  kw li gel  wo Emen bi wo hen na, uw lijn bij  bij  ka na Jubn  r  hen, w sa bay baa a toy .»

[

²⁹ Kirijn Pol k l kw l  bi wo hen iy n menba, Jubn   rji ta, aj narij kw l  per rji a daman.]

³⁰ Pol li el  w b  b  iy re to ôbi t be nap geser  geser  hen, aj bij  k m ka era up r i hen na, ôbi iy l nap ci na ya.

³¹ Ôbi uw l b r  *em  iy re to Emen men, gel n bij  kw lo gengjn sa Kelma J su Krist nap ibiyare aj kw ni iy n d yr r i sara r .

Magtubu to Pol li bij Rômênjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kiripa *ôbi jé Pol dirij kibi kergare tori toj ulê béré to têê subu hen a ôbi ré lijn magtubu hende to hen bij bay ayê bôô ka Rôm a hen. Ôbi gey erê na Rôm a wo ôbi ô ya sa pôn né tô hen, dîré erê kwôy Êspanj a wô erê ulê béré Kwôlo Dôri (Sapitre 15: 22-24). Magtubu hende to hen na, ôbi kôl na kwôli kergare tori to ôbi dâ erê Rôm a hen men, kôlijn kwôli anga dîré erê gelij bay ayê bôô ka ya hen men.

Magtubu hende to *ôbi jé Pol li bij bay ayê bôô ka Rôm a hen na, kôl na kwôli béré kêm wo ôbi uwôl hen. Ôbi day kwôli bi wo hen kêm aji ôbi kôl iyôj ba: «Emen bô gawrê ka sa terare a nà mega bijné kaj derôre hena bay ré bi bôrji sari a, wôsa bê bôô woji bi wo hen nêm iyôj.» (Sapitre 1: 17).

Bô magtubu tori hende to hen na, mawi kwôlê na subu a.

- Ayij tôri sapitre 1-8 ba, kôl na kwôli bê kwôlê sa tôô a to bijné bô mega hende a ré lê aji ciré dén tu Emen hen men, kwôli bê bôô sa Emen a naj geré wo Jésu Krist bôl béna hen men. Eglis to Rôm na, bijné ka bôre a na Jubjnê kêm né. Jubjnê kwône Rôm a men, ka pôni ay bôrji a men. Jubjnê bay ka ay bôrji hen na, bay bi kwôlê sa tôô to *Moyis a baa ya tô tô. Hen iyôj ba, bijné ka na Jubjnê ré ka bi bôrji sa Emen a hen ba, bay a bê kwôlê sa tôô to Moyis a men ba? Kwôlê bi wo hen na, guseré bijné ka ay bôrji haw hen gap. *Ôbi jé Pol kôl iyôj ba: Jubjnê men, bijné ka na Jubjnê ré hen men kêm ré na bay lê têrij. Wôsa tôô tôni to dô gawra kibi têrij a yôd ba, naj.

Nijba, gawrê ka sa terare a nà a gelêji sa kibi Tunu toj hendi bô bôrê wôsa na Jésu Krist a derê tumôrji ôrij tumô Emen a.

- Sapitre 9-11 a na, kôl na kwôli *Israyêl ka na bijné ka Emen tôrji hen men, kwôli bay ayê bôô a men. Ayê bôô na, hanêri hena ligi Jubjnê ninba, na Jubjnê kêm a na bay ayê bôô ré. *Ôbi jé Pol kôl iyôj ba Emen né pur Jubjnê baa ya men, ré uwôgeji bijné kari a men. Wulê a sa wo Jubjnê a henê derê wo Emen naj geré wo Jésu Krist mega wo tô yê wo dañgi hônij hen iyôj men.
- Sapitre 12-15 a na, kôl na kwôli hal wo bay ayê bôô bô églis to Jésu Krist a. Pol gel geré woj tibé Emen men, merê naj bô jalê tô yêniyare a a men. Ôbi uwôlijn ka gese tô kwôlo Emen a hen, bi bay ré li naj ka iya hen men. Wôsa Emen tô gawrê kibi lemnare to têrij a men, kibi temare a men. Aji haw hen, bay a bij aji môrij derê perêrji a men, bay a bij naj *Krist a men naj geré wo Tunu toj hendi bô bôrê.

Pol duu kibi magtubu tori to ôbi li bij Rômênjê hen naj dosé to ôbi lijn bijné gay gay. Ôbi kebe hini impê naj hini yébé kwône linji dosé (Sapitre 16). Na hen iyôj aja ôbi ré uso bay ayê bôô ka tumô dâ naj ka kemnêj hen.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Pol woj mana wo Jésu Krist wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi jé wori hen a lê magtubu hende to hen. Emen a dôren dé gay bi ené uwôlijn béré Kwôlo Dôri wori bijné.

² Kwôlo Dôri bi wo hen na, Emen na kôlijn bay kibri ka tumô wo dîré jojn béna aji bay na li kwôli bô magtubu to Emen a.

³ Kwôlo Dôri bi wo hen na, gengjn na sa Kemari Kelma wona Jésu Krist.

Kwo gengin sa kurôngi yi ba, ôbi yêñ na tô môñ wo kelma Dabid a.

⁴ Nijba, kwo gengin sa Tunu toj hendi bô bôrê ba, Emen gel wo ôbi ré na Kemari naj néé, kirija ôbi biri ji si kamnjê hen.

⁵ Na sa kibri ana Emen né li dô naj en ap ben en yïj *ôbi jé wori hen, ap bi ené ô ulê bérê Kwôlo Dôri bij bijné ka sa iyére to dângi a ap bi bay ré bij bôrji sari a men, bay ré bijni kwôlê a men. Hen iyôn na, bay a ayê kibi hini Jésu Krist.

⁶ Kenbay kôba, kena perê bijné bay ka hen a men. Na Emen a na uwôgêngje bi kené yi bijné ka Jésu Krist.

⁷ Na hen iyôn a, ené lij magtubu hende to hen bénge kenbay ka Rôm a ka Emen peréngje hen. Ôbi a uwôgêngje bi kené yi kari. Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésu Krist ba naj ken.

Pol naj bay ayê bôô ka Rôm

⁸ Tumô dem ba, en lij Emen wujê dosé naj geré wo Jésu Krist wô sarñge kêm. Wôsa bijné naj kirij kirij sa terare a nà toy wo kené bi bôrjge sa Jésu Krist.

⁹ Emen wo en li jé biri naj bôn pôn hen bérê Kwôlo Dôri wo gengin sa Kemari wo en uwôl hen na, ôbi hôñ wo kwôlo ené kôl hen na, ré na kwoj tiri. Ôbi hôñ kwôy kwôy wo kirija ené uwôli na, ené erem sarñge a men.

¹⁰ En uwôli ôbi ré ben geré ap bi ené ôrij geléngje nij.

¹¹ Wôsa en ôrij doy erê geléngje damaj men, ené bénge aŋgan bali-yare ka Tunu toj hendi bô bôrê ben hen ap bi kené dëbjin sa têérjge a.

¹² Kwôlo en kôl hen na, en gey bi nabay kêm nana dôbjin ibiyare bôrna. Bêê wo ken bi bôrjge sa Krist a hen na, a dôben ibiyare bôn a men, bê wo en bi bôn sa *Krist hen na, a dôbêngje ibiyare bôrjge a men.

¹³ Yêñen, en gey bi kené hôñ wo ené genge kwôy kwôy ené erê sa geléngje, nijba, en uwôj geré ré tô. En gey erê wô lê jé perérjge a ap bi ré li naj bijné ka iyére tonge mega wo lij naj bijné ka sa iyére to dângi a hen iyôn men.

¹⁴ Emen a ben jé bi wo hen. Na ôbi á, ré yi bi ené uwôlij bérê Kwôlo Dôri bij bijné ka tirji jôrj men, ka tirji jôrj né hen men, bij bay henê magtubu men, bay henê ani ré hen a men.

¹⁵ Na ôbi wo hen aja ené gey erê ulê bérê Kwôlo Dôri bénge kenbay ka Rôm a men hen.

Néé wo Kwôlo Dôri

¹⁶ Tayre dên sa Kwôlo Dôri a ré ded. Kwôlo Dôri bi wo hen na, néé wo Emen woj gôlij naj bijné kêm ka bi bôrji sa Krist yi bô a ya. Ôbi gelij na Jubnjê geré tumô, dema ré gelij ka tô yê wo dângi a tô.

¹⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen, a gelé wo iyeñ a Emen né bi bijné yi kap derôre tiri a hen ba. Geré bi wo hen na, na kirija bijné bij bôrji sa Jésu Krist mera cîba, geré wo dângi naj. Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Kwôni wo na kwoj derôre tun a ba, a merê tu gej naj geré ayê bôô wori, nijba, kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

Bijné kêm na bay têrij

¹⁸ Na ta derômaran a yeñ a Emen geléna mega wo bôri ré taari sa têrij kêm to bijné ré li hen men, wô aŋga habij bay ka bay li hen a men. Jé lêreji wo habij bi wo hen, a jôrj bijné henê tu kwôlê hen,

¹⁹ bi wo geré wo bay ré hôñijni yi tu wolé hen. Emen bi naj yiri a gelji bénj bénj.

²⁰ Kirija Emen na dîj tô terare yeñ kwôy kemnêj na, kwôni na hôñ na ba ôbi gilij na iyeñ ba, ré nijba, aŋga ôbi na dî a gelé wo ôbi ré na i ba men, gel wo ôbi ré na naj néé wo ré kerê ré kwôy men, ap ré na ôbi pôn nêj a ré na Emen. Ap bay a

kelê ré na kwôlê woji ré, hena ciré
biri kwôlê ré ré.

²¹ Bi wo bay hôñ wo Emen né ya
hen iyôñ haji kôba, bay ay kibri ré
men, bay liri dosé ré a men, mega
wo bay ré lê hen iyôñ. Bi wo bay ré
li hen iyôñ na, bay li ré, aj erméréji
na kwôlo d'éj iyôñ mera men, môrji
na bô dilemne a men, bay hôñ ani
kani ka dôri ré kwôy.

²² Bay kôl ciré na bay tu melênê,
njinba, na bay galê d'één iyôñ.

²³ Bi bay ré ay kibi damnare to
Emen woj ôbi merê naj kwini hen
na, bay kaj, aj ayji na kibi kamrê
ka bay albe yi mega gawrê ka bay
ba, a ma hen réba mega ciré môrji
hen iyôñ men, ka pôni yi môj tanare
to noni iyôñ men, ka yi môj kalaw
iyôñ a men.

²⁴ Na wô sa bi wo hen aja Emen
né dô kôbri aj, aj bi bay ré li aŋga
habij bay ka bay ôrij doyriji hen.
Bay ay yirji lij aŋgan tayre bay ka
hen.

²⁵ Tu kwôlê wo gengin sa Emen
hen na, bay dîri kwa aj bay bu na
tô benare di. Bay ay kibi ari d'é
ka Emen men, bay li jé biji a men,
njinba, bay ay kibi ôbi d'é are bay ka
kêm hen né. Dôd wori ba, nana ayê
na kibri ôbi kwôy kwôy di. *Amên,
bi yi gelij hen iyôñ.

²⁶ Na hen iyôñ aja Emen né dô
kôbri aj, aj dîji li aŋgan tayre bay
ka bay gey lê hen. Yébé dî impê aj,
aj yîn naj megérji yébé.

²⁷ Impê kôba, li hen iyôñ men.
Bay dî yébé aj, aj na doy yîn naj
impê ka dângi a deréji dî. Bay li
aŋgan tayre naj megérji impê. Bay
li hen iyôñ uwôlij na kwôlê sarji a
gaŋ wô kibi têrij toji.

²⁸ Biné bay ka iyôngi hen na, kajji
henê Emen. Aj ôbi dô kôbri aj, aj
bi ermé wofi ré habij hen men, bi
bay ré lij aŋga bay réé lê ré hen a
men.

²⁹ Lé aŋgan derôre naj yirji a
men, aŋgan lê ka habij gay gay wôn
bôrji, aj bay li tu bôriyare sa aŋga
megérji a men, bay lij yirji habré

men, bay lij megérji terbéré men,
bay duu bijé men, bay nayrij men,
bay lamin yirji men, bôrji habij naj
megérji men, bay lij megérji njôm a
men.

³⁰ Bay mène hini megérji men,
na bay bayi Emen men, bay tiiré
megérji men, uwôyrê yirji men, di
dengôrji men, yirji gwaji sa ermé sa
gwo soy lê têrij a kwôy kwôy men,
bay bijn balérji kwôlê ré a men.

³¹ Bay li are baa ermé tôrji men,
bay li aŋga bay kôl ciré lê hen né
men, bay hôñ peré megérji ré men,
bay bô tu ja to ka dângi ré a men.

³² Biné bay ka hen na, hôñ dô wo
Emen na ré kôl iyôñ ba: «Biné ka
ré ay geré wo habij bi wo hen na,
nêm temare.» Bay hôñ hen iyôñ
haji kôba, bay lij are bay ka hen
tumô tumô. Bay li hen iyôñ mera
ré ninba, kiriña bay gel ka dângi li
aŋga habij ba, yirji dôrji damaŋ a.

2

Jerê kwôlê wof derôre wo Emen a sa jerê sa bijé

¹ Ôbi a, jôbi wo jeré kôl jeré na ôbi
jerê kwôlê sa megêm a, aj uwôlij
kwôlê sarji a hen na, kwôni a d'é
bôrji jalê sam a ré. Wôsa ju jô kwôlê
sa megêm a menba, jôbi ju lij aŋga
habij bay ka hen ta men. Ôbi a, kem
ré uwôlem kwôlê sam a hen.

² Biné kaj bay lê aŋga habij bay
ka hen na, nana hôñ mega wo kwôlo
Emen ré uwôljì sarji a hen na, ré na
jerê kwôlê wof tiri.

³ Jôbi wo jô kwôlê sa megêm a wô
lê jériji wo habij hen, menba, jôbi
kôba ju li are bay ka hen men. Emen
a sa jerê kwôlê sam a môj môj.

⁴ Dô ré ba, ju bô Emen mega ani ré
wô wo ôbi li dô. Aj ôbi burem jog
ré tô men, uwôl bôrji a men. Hôñ wo
ôbi ré lêm na dô hen, aj bi jeré belij
jé lêrem.

⁵ Jôbi bi wo hen na, sam iyêre
men, ju gey belé jé lêrem ré men.
Na hen iyôñ a, ré yi mega jeré dayrê
na jerê kwôlo Emen sam a iyôñ hen.

Já gelij gusin wulê wo Emen a gelé bô tarê wori sa bijé bay ka iyôngi hen. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa bijé kêm, naj jerê kwôlê woj derôre.

⁶ Ôbi a sa têbijj bijé kêm sa kôbriji i ba, naj je léri je léri.

⁷ Bijé ka pôni na bay dé yirji sa lê anja dôri a kwôy kwôy. Na hen iyôngi a bay ré gey bi Emen né ay kibriji men, ré kôl kwôlaji wo dôri men, bay gey upé merê tu gej wo naj kwini a men. Aj na bay a Emen né biji merê tu gej wo naj kwini bi wo hen.

⁸ Nijba, bijé ka pôni bij Emen kwôlê ré men, bay gey kwôlê woj tiri ré, na anja habij a bay ré li mera men. Bijé bay ka hen na, bay a gelé bô tarê wo Emen men, bô ménê wori a men.

⁹ Bijé kêm kan bay lê habrê hen na, Emen a gelij tirji gusin damaj. Jubjnê a gelij gusin tumô dema, bijé ka na Jubjnê ré hen ré gelij gusin tô.

¹⁰ Nijba, bay lê derê na, Emen a ayê kibriji men, ôbi a kelê kwôlaji wo dôri men, a biji bô jalê a men. Ôbi a bij Jubjnê tumô dema ré bijj bijé ka na Jubjnê ré hen tô.

¹¹ Wôsa Emen na ôbi derê tu kwôni ré.

¹² Bijé ka li têrijj baa henê tôô to Moyis hen na, bay a li têrijj aji bay a ménê baa wo tôô ré li ani kani naj ci. Jubjnê ba, hôñ tôô to *Moyis hende to hen, aji ka mène tôô hende to hen na, Emen a sa jerê kwôlê sarji a na naj tôô hende to hen men.

¹³ Na wô toyé tôô mera a kwôni ré yin kwo dôri tu Emen a ré, nijba, hena ôbi ré li tôô hende to hen dema, ré yin derôre tu Emen a tô.

¹⁴ Bijé ka na Jubjnê ré hen na, bay hôñ tôô to Moyis ré, nijba, ka pôni li naj sarji anja tôô genge hen. Bay li yirji môñ ciré hôñ tôô hende to hen, nijba, bay hône ré a men.

¹⁵ Bay gel na wo ari lê ka tôô ré gey hen na, ré yi na bôrji a men, ermé woji gel a men. Ta ta ermé woji uwôl

kwôlê sarji a men, dô kwôlê sarji a men.

¹⁶ Anga en kôl kwôlaji hen na, a yé tu wolé wulê wo Emen a bij Jésu Krist jerê kwôlê sa bijé. Wulê bi wo hen na, ôbi a jerê kwôlê sa bijé wô jé lêreji wo uwôbi hen mega Kwôlo Dôri wo en uwôl béreri hen kôl hen iyôngi.

Jubjnê naj tôô to Moyis

¹⁷ Kwonje kenbay Jubjnê ba, ken kôl mega wo kené na Jubjnê men, ken ci yernge yi tôô a aji ken dîn dençôrnge naj Emen.

¹⁸ Ken hôñ, anja dôriji Emen na, tôô tori na geléngi geré bi kené dôriji tu anja dôri naj ka habij.

¹⁹ Kenbay ken erem mega kené gelij bay tu tij geré men, kené yé kirij ka perangi ka bijé ka mô dilemne a men,

²⁰ ken kôl kené nêm gelij bijé ka hôñ ani ré hen are men, kené nêm gelij kamrê are a men, wôsa ken kôl mega wo kené hôñ tôô to Emen hen iyông nij, aji yi mega wo kené hôñ na are kêm men, kené hôñ na tu kwôlê a men.

²¹ Ken gelij bijé are menba, wô mi a kené gelij yernge ré ba? Ken kôlij bijé ré gômse ré menba, wô mi a kené gômse ba?

²² Ken kôlij bijé ré yin naj yébé bijé ré menba, kenbay ken li wô mi men ba? Ken kôl kené gey kamrê ré menba, ken gômse anja bijé bij kamrê bay ka hen wô mi sôñ ba?

²³ Ken di dençôrnge damaj kôl iyông ba: kené hôñ tôô to Emen nij, nijba, ken mène na tôô hende to hen, aji bijé kôl kwôlo habij gengij sa Emen wô kebrengi wô mi sôñ ba?

²⁴ Na mega wo na lîj bô magtubu to Emen a kôl iyông ba: «Bijé ka na Jubjnê ré hen tiiré Emen wô kebrengi kenbay Jubjnê.»

²⁵ Kenbay Jubjnê ken wal kej, gel wo kené na ka Emen. Hena kené li tôô to Moyis dô na, kej wo ken wal hen na, a lê naj ken, nijba, hena kené li tôô hende to hen ré na, walê

kej wonge bi wo hen na, yi mega kené wal ré tô iyôŋ.

²⁶ Hena kwôni ré wal kej ré nijba, li na tôô to Moyis na, tu Emen a ba, ôbi yi mega diré wal kej iyôŋ.

²⁷ Kenbay kaj Jubnê ba, Emen na bênge tôô tori to na lijn bô magtubu a hen kebreŋge a menba, ken bi bay walêŋge kej menba, ken mène tôô hende to hen. Biŋé ka na Jubnê ré hen na, kwoji ba, bay wal kej né, nijba, hena bay ré bi kwôlê sa tôô hende to hen a na, na bay a jerê kwôlê sarnge a.

²⁸ Nijba, i a na Jub woj tiri ba? Jub woj tiri na, na kwo yi Jub nô na mera ré. Aŋga gel wo kwôni ré na kwo Emen na, na kwon walê kej wo biŋé gel naŋ tirji hen mera ré,

²⁹ ninba, Jub woj tiri na, na kwo Emen bul ermé wori hen. Walê kej woj tiri wo na kwo Tini Emen a lê bô gawra hen na, na kwôlo gengin sa tôô to lijn bô magtubu to Emen a hen né. Emen a na ôbi ayê kibi gawra bi wo iyôŋgi hen, diba, na biŋé ré.

3

¹ Hena ré na iyôŋ ba, yé Jub ba, derêri yôŋ ba? Hena kwôni ré wal kej ba, li naŋ dî na iyen ba?

² Li naŋ biŋé damaŋ naŋ geré kwône. Déŋge na derêŋge tôri ken toy: Emen na bijn na Jubnê kwôlê wori tumô.

³ A hena ka pôni ré bi kwôlê sara ré ba, a lê wo Emen a dê bê kwôlê wori baa ba?

⁴ Enj enj, na iyôŋ né. Hena gawrê ré na bay benare kêm haji kôba, Emen ba, na ôbi kelê kwôlê woj tiri. Na mega wo na lijn bô magtubu tori a kôl iyôŋ ba:

«Jôbi Emen hena jeré iyêl kwôlê ba, gawra hôŋ wo ré na kwôlê woj tiri. Hena kwôni ré uwôlem kwôlê sam a ba,

kwôlê wôni wo a beré sam ba, naŋ.»

⁵ Kwôlê bi wo hen na, gawrê kôl na hen iyôŋ hende to hen. Ka pôni a

kelê habrê wo niné li hen na, ré lê naŋ biŋé ap bay ré henê mega wo Emen ba, ré na ôbi lê angaj derôre. Hen ba, nija kôlji na kwôli mi ba? Nija kelê Emen ré li habij aŋa ré perêna hen ba? (En kôl na mega wo gawrê kôlirij hen iyôŋ.)

⁶ Enj enj, na iyôŋ né kwôy. Hena Emen na ré na kwôni woj derôre ré ba, ôbi henan ré jerê kwôlê sa biŋé na iyen ba?

⁷ Hena kwôni ré kôl iyôŋ ba, ena ôbi benare, hen iyôŋ na, benare tjinê hende to hen a lê ap biŋé a henê mega wo Emen ba, ré na kwôni woj tiri. Ap bay a heramiri wô sa bi wo hen. Iyôŋ ba, wô mi a kwôlê ré beré san wôsa ené na ôbi têrij sôŋ ba?

⁸ Ka pôni kôl iyôŋ ba: «Hena nana lêŋge habrê ap na gelij derê wo Emen ba, li mi ba?» Ka pôni kôlen kwôlo habij kôl iyôŋ ba ré na nôbi a ré kelê kwôlê bi wo hen. Emen a jerê kwôlê sa biŋé bay ka hen iyôŋgi a hen, ap jerê kwôli bi wo hen na ya.

Kwôni woj derôre tumô Emen a ba, naŋ

⁹ Na kelê iyen ba? Hen ba, nabay kaj Jubnê na, naa dê biŋé ka na Jubnê ré hen ba? Enj enj, nana dêji ré kwôy. Na en kôl tumô kôl iyôŋ ba: «Nabay kaj Jubnê men, biŋé ka na Jubnê ré hen a men na, na têrij a emê iyére sarna.»

¹⁰ Na mega bi wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:
«Kwôni woj derôre pôn nêŋ iyôŋ kôba ré naŋ tumô Emen a hen.

¹¹ Kwôni pôn nêŋ iyôŋ wo hôŋ angaj derôre ba, naŋ men, kwo pôn nêŋ iyôŋ wo woge Emen kôba naŋ a men.

¹² Bay kêm bul cêgeriji bijn Emen men,
bay kêm ge kay men,
kwôni pôn nêŋ iyôŋ wo li aŋga dôri ba,
naŋ kwôy.

¹³ Aŋga so kibi kwôni a na,

na anga habij ka nêm deréri kwôni
hen.

Kibriji kôl kwôlê woj benare men,
kwôli kelérji ba yi mega gura kalaw
wo duu bijé hen iyôŋ.

14 Bay tideré bijé men,
bay kôl na kwôlê woj dôre dôre
kwôy kwôy men,

15 bay sê masê wô deré bijé a men.

16 Kirij ka bay ô ya na,
bay mène are men,
bay gelij bijé gusij a men.

17 Bay hôñ merê naj bô jalê naj
bijé ré men,

18 bay harij Emen né a men..»

19 Kirijna tôô geléna hen iyôŋ na,
nana hôñ wo anga hende ré geléna
kêm hen na, ré gelij na ka Emen na
biji tôô hende to hen men. Na ôbi
á, Emen ré bu kibi bijé ka kôl ciré
hôñ né a ciré li hen, aj Emen a jerê
kwôlê sarji a kêm.

20 Na hen iyôŋ a, kwôni pôn nêŋ iyôŋ
wo a kelê dîré na kwon derôre tumô
Emen a wôsa dîré li anja tôô ré kôl
hen ba, naj. Tôô gel na têrij to bijé
nô bi bay ré hôñ mera.

Emen gôlij naj gawra na iyen ba?

21 Haw hen na, na Emen a gelij
bijé geré wo bay ré yij kaj derôre
tumôri a. Geré bi wo hen na, na kwo
dangi diba, na kwo tôô hen né. Geré
bi wo hen na, tôô to *Moyis naj bay
kibi Emen na kôl kwôli.

22 Geré bi wo bijé a yij kaj
derôre tumô Emen a hen na, na sa
kibi anja Jésu Krist li hen. Emen bôl
geré bi wo hen, bijé bijé kêm ka bi
bôrji sa Jésu a diba, na Jubjnê mera
ré, wôsa Emen dô tu kwôni ré.

23 Bijé kêm li têrij aj bay kelaŋ
naj Emen men, bay a uŋé hini emê
wori ré a men.

24 Nijba, bô Emen dô naj ci na
dén iyôŋ, aja ôbi ré biji yi bijé kaj
derôre tiri a hen. Ôbi li hen iyôŋ
naj geré wo Krist Jésu dôrji bô têrij
a hen.

3:13 3: 13 Kurôn kibé 5: 10, 140: 4 **3:14 3:** **14** Kurôn kibé 10: 7 **3:17 3: 17** Esay 59: 7-8,
Gwosoy kwôlê 1: 16 **3:18 3: 18** Kurôn kibé 36: 2

25 Emen a ayêri dê bi ré ma aj bi
kwôbriri ré dô têrij toji sarji a aj. Hena bay ré bi bôrji sa Jésu Krist a
ba, ôbi a dê bôri jalê sarji a. Ôbi
li hen iyôŋ bi bijé ré hôñ wo dîré
na kwon derôre. Têrij to bijé na li
tumô hen na, Emen na pôrji wô sare
ré.

26 Wôsa ôbi na uwôl bôri. Nijba,
haw hen na, ôbi gel iyen a dîré bi
bijé ré yi kaj derôre ba men, ôbi
gey yé kwôni woj derôre men, bijé
ka ré bi bôrji sa Jésu a hen kôba,
dîré biji ré yi kaj derôre men.

27 Hena ré na hen iyôŋ ba, ani ka
naa dip denjôrna hen ya ba? En ej,
ani naj. Anja dôri ba, na bê bôô sa
Jésu Krist a diba, na bê kwôlê wona
sa tôô a ré. Iyôŋ ba, ani ka naa dip
denjôrna ba, naj.

28 Nana hôñ wo Emen né bijé bijé
ré yi kaj derôre na sa kibi bê bôô
woji sa Jésu a diba, na wô wo bay ré
li tôô to Moyis hen né.

29 Ken erem mega wo Emen ré na
Emen wo Jubjnê mera ba? Bijé ka
na Jubjnê ré hen kôba, na kari men
ré ba? Ôbi na Emen woj a men.

30 Emen na pôn nêŋ hari. Hena
Jubjnê ré bi bôrji sa Jésu Krist a na,
ôbi a biji bay a yé kaj derôre tiri a.
Kwo bijé ka na Jubjnê ré hen kôba,
na hen iyôŋ men, hena bay ré bi
bôrji sa Jésu Krist a.

31 Mega wo kôlij Emen ré bijé bijé
ré yi kaj derôre wô kibi bê bôô woj
sa Jésu a hen ba, kôl na wo nana
kajin tôô ba? En ej, na iyôŋ né. Ôbi
bi wo hen dema nana gelij derê tôô
tô.

4

Anjan gelé ka Abraham gel

1 Erména sa môyrena *Abraham
a, kwôli mi a nana erem gengin sari
ba? Men, na mi a ôbi ré uwôj kôbi
Emen a gengin sa yirji woj gawra
hen ba?

² Hena Emen na ré biri yi kwôni woj derôre tiri a wô ari léri ka dôri na, Abraham henañ né di dençôri ba, ré na tiri nijba, ôbi nêm dê dençôri tumô Emen a ré.

³ Toyéngé kwôlo magtubu to Emen kôl kôl iyôŋ ba: «Abraham bi bôri sa Emen a, na ôbi a, Emen né biri yi kwôni woj derôre tiri hen.»

⁴ Henêngé wo hena kwôni ré li jé aja bay ré têbiri na, na sa kôbri wori dîba, bay biri na d'ép iyôŋ né.

⁵ Nijba, hena kwôni ré li ani kaj dép tu Emen ré, aja ré bi bôri sa Emen woj ôbi berê tu ja to bay têrij hen na, nañ ayê bôô wori bi wo hen na, Emen a biri yé kwôni woj derôre tiri a.

⁶ Kelma Dabid kôba, na kôl kwôlê bi wo hen iyôŋ tumô men. Ôbi na kôl kwôli bijé ka Emen biji yi kaj derôre tiri a dîba, ôbi bi bôri sa jé lêreji a ré. Bijé bay ka hen na, yi derê yi wô sarji.

⁷ Ôbi kôl iyôŋ ba:

«Bijé ka Emen dî bôri jal sa têrij toji a hen na,
ré na ka yi derê ré yi wô sarji.

Bijé bay ka Emen dô têrij toji ajan hen na, na bay yi derê.

⁸ Yi derê yi wô sa gawra wo Kelma Emen biri nañ kwôli têrij tori a ré hen.»

⁹ Kwôlo kelma Dabid na kôl hen ba, na kôl gengin na sa bay walê kej a, yirji ré derêji mera ba? En eñ, ka wal kej né hen kôba, bay a lê yi derê a men. Nana toy mega wo Emen né bô Abraham môj kwôni woj derôre tiri a, wô bôri wo ôbi bi sari a.

¹⁰ Kirija Abraham na yij kwôni woj derôre tu Emen a hen ba, ôbi na wal kej nij laba, na wal ré tô ba? Wulê bi wo hen na, ôbi na wal kej né tô a men.

¹¹ Kej wo Abraham na wal hen na, na anga gel wo ôbi na ré bi bôri sa Emen a nij men, Emen na ré biri yi kwôni woj derôre tiri a kirija ôbi na bi bay wali kej ré tô hen a

men. Na ôbi wo hen, aja Abraham ré na iba bijé ka wal kej né nijba, bi bôrji sa Emen a, aji ôbi bôrji mega bijé kaj derôre hen.

¹² Bijé ka wal kej hen kôba, Abraham na ibarji men nijba, bi bay li môj ôbi na lij hen iyôŋ men, wôsa pa dema ôbi na ré wal kej tô na, ôbi na bi bôri sa Emen a nij.

Anja Emen genge diré béna hen na, naa uné nap geré wo ayê bôô

¹³ Emen na genge diré bij Abraham nap kwôngéri sa terare. Anja Emen na genge diré bij Abraham hen na, ôbi na genge wô wo Abraham na li tôô ba? Ôbi na kôl hen iyôŋ, na wôsa Abraham na bi bôri sari a aji yij kwôni woj derôre tiri.

¹⁴ Hena ré na bijé ka li tôô a ré uné anja Emen genge hen na, iyôŋ ba, bijé ka bi bôrji sari a hen na, bay bi na d'ép iyôŋ, aji anja Emen na genge hen kôba, a yé ani tirji a ré a men.

¹⁵ Na hen iyôŋ, wôsa tôô li aji bô Emen taari sa bijé, wôsa bay li tôô hende to hen né. Hena tôô na ré nap ba, kwôni henañ ré ménêre ba?

¹⁶ Iyôŋ ba, anja Emen na genge hen na, na wô sa bijé ka bi bôrji sari a hen. Ôbi li hen iyôŋ wô gelin bô derê wori. Ôbi gey bij kwôngé *Abraham kêm dîba, bij na bijé ka bi bôrji sa tôô to *Moyis a hen mera ré, nijba, ôbi bij bijé kêm ka bi bôrji sari a, mega Abraham na bij bôri sari a hen iyôŋ men, wôsa Abraham na ibarna nabay kêm.

¹⁷ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «En dém ju yi môj tô yê bijé kwône.» Tu Emen a na, Abraham na ibarna wô kibi bê bôô wori sari a. Na Emen bi wo hen a na ôbi bij bijé ka ma ji si men, kirija ôbi ay tôri na, anja nap kôba, ôbi biji yi ya a men.

¹⁸ Kirija bijé na bô mega geré dé bôô sa Emen a ré nap hen iyôŋ haji kôba, Abraham ba, na dî bôri sa Emen a men, na bi bôri sari a

men. Na hen iyôŋ aja Emen né li anga ôbi na genge dîrê lê bij Abraham hen, aj ôbi yin iba tô yé bjiné kwône mega Emen na kôli kôl iyôŋ ba: «Kwôngêm a kwônê.»

¹⁹ Wulê bi wo Emen na kôli hen na, elê Abraham na a nêmê arew ley, aj ôbi hôñ wo dîrê na kwo hali nij men, Sara kôba, yê wore ré naja men, njnba, ôbi bi bôri sa Emen a ré lê anga ôbi na ré genge hen biri.

²⁰ Ôbi hôñ wo dîrê upié anga Emen na genge dîrê biri hen, aj ôbi meremné ré, njnba, bôri wo ôbi bi sa Emen a hen na, biri néri aj ôbi heramiri.

²¹ Ôbi hôñ hôñ dô sari a wo Emen ré ôrij naja née woj lijn anga ôbi ré genge dîrê lê biri hen.

²² Na ôbi wo hen aja, Emen né biri yi kwôni woj derôre tiri a hen.

²³ Kwôlo na lijn bô magtubu a kôl iyôŋ ba: «Emen ré bôôri mega kwôni woj derôre tiri a» hen na, na lijn hen iyôŋ gengijn na sa Abraham pini mera ré.

²⁴ Bay li hen iyôŋ na wô sarna, aj hena nana bi bôrna sa Emen wo bijn Kelma wona Jésu ji si perê ka ma a hen na, ôbi a berêna mega bjiné kaj derôre tiri a men.

²⁵ Jésu bi wo hen na, Emen na uwôli kôbi bjiné, aj bi ré ma wô kibi têrij ton, menba, ôbi biri ji si perê bjiné ka ma a, aj bi nana yin bjiné kaj derôre tiri a men.

5

Jésu hô dayêna nap Emen

¹ Mega hen iyôŋ na, Emen berêna mega bjiné kaj derôre tiri a wô kibi ayê bôô wona, aj haw hen nana mô ré bô jalê naja Emen sa kibi anga Kelma wona Jésu Krist li hen.

² Na ôbi a belê geré bi Emen né bêna derê wori wô kibi bôrna wo nana bi sa Jésu a hen. Na bô derê bi wo hen a nana mô bôô a haw hen men, nana lijn yi derê a men,

wôsa nana dî bôrna mega Emen né sa bêna hini emê wori men.

³ Nana li yi derê na wô bi wo hen mera ré, njnba, naa li yi derê kirija nana mô bô gusij a ba, ré geléna ulê bôô.

⁴ Kirija nana uwôl bôrna hen iyôŋ na, a bêna berê bôrna iyêrê hen iyôŋ men, bôrna wo nana bu iyêre hen, a bêna dé bôô sa Emen a men.

⁵ Hena nana dî bôrna hen iyôŋ na, a yé senge ré, wôsa Emen na geléna geyé wo dîrê geyéna hen. Aj na Tini to ôbi na bêna hen a gelé.

⁶ Kwôlo en kôl hen na, en kôl na wo ca ba, née wo na nana gôlij naj yerna ba, naj. Wulê bi wo hen na, *Krist sa ma wô sarna nabay kaj bay têrij. Na wulê wo Emen na genge.

⁷ Bi kwôni ré ma wô kibi kwôni woj derôre na, nana hôñ wo ré na anga iyêre gap. Hena ôbi na ré na ôbi lê derê a men ley dema kwôni ré geyé ma wô kibri.

⁸ Nijnba, Jésu Krist ba, ma wô sarna kirija nana baj bô têrij a tô. Na hen iyôŋ a Emen né geléna geyé wo dîrê geyéna hen.

⁹ Na naja kwôbri Jésu Krist wo ma wô sarna hen aja, Emen né berêna mega bjiné kaj derôre tiri a hen. Na hen iyôŋ a, nana hôñ wo Jésu Krist réé gôlij naj na, aj bi bô Emen né taari sarna ré nija.

¹⁰ Ca kirija na nana bay bayi Emen tô hen na, ôbi na hô bi nana bijn pôn naj dî naja temay Kemari. Aj haw hen wo nana bijn naj dî hen na, nana hôñ dô wo ôbi réé gôlij naj na yôd wôsa Kemari mô tu gej.

¹¹ Na hen iyôŋ mera ré. Nana li yi derê tumô Emen naj geré wo Kelma wona Jésu Krist, aj nana li yi derê wôsa ôbi a derê tumôrna ôrij ligi Emen a aj bi nana hô bijn pôn naj dî.

Kwôlo gengijn sa si Adam nap Krist

12 Na gawra pôn nêj a lê têrij menba, hende gôr sa terare nà. Na wô kibi têrij hende to hen aja, bijé ré majen hen. Na hen iyôj a, temare ré gôr kirij kêm men, duu gawré kêm a men, wôsa bay kêm li têrij.

13 Têrij na yi sa terare a nà ninj dema Emen na ré bijn *Moyis tôô tô. Wulê wo tôô na naj tô hen na, Emen na uwôl kwôlê sa bijé kwôli têrij toji ré.

14 Njinba, hen iyôj hari kôba, wulê wo Adam a yenj kwôy saj sa kwo Moyis a na, temare na ôm iyére sa bijé kêm. Bi wo têrij toji na yi mega to Adam to na bijn kwôlê sa Emen a ré hen iyôj né.

Adam na na tini kwo a era hen.

15 Bijé bay ka wôô hen na, gelipji ré. Wôsa têrij to Adam na li hen na, a némjap aenga Emen béna hen né. Na tiri, bijé kwône ma wô kibi têrij to gawra pôn nêj a lê, njinba, bô derê wo Emen dê aji sôj. Ôbi tô kibri damaj sa bijé kwône déjn iyôj men, liji dô wô kibi Jésu Krist a men.

16 Anga Emen bi na, yi gelij gay diba, yi mega têrij né. Têrij to gawra pôn nêj li hen na, li aji Emen uwôl kwôlê sa bijé. Njinba, kirija Emen li bô derê wori naj bijé, bi wo bay li têrij damaj hen haji kôba, ôbi biji yi bijé kaj derôre aji kwôlê a beré sarji ré nij.

17 Na tiri, gawra pôn nêj a lê têrij menba, temare ôm iyére sa gawré kêm wô kibi têrij tori hende to hen. Hen iyôj ba, nana hôñ wo sa kibi Jésu Krist pôn nêj na, nana uwôp are damaj. Bijé ka Emen biji bô derê wori damaj aji biji yi kaj derôre tiri a hen na, bay a merê tu gen naj kwiniyi men, bay gôlij sa are kêm, sa kibi gawra pôn nêj, ôbi a na Jésu Krist.

18 Na ôbi á, nana gel wo kwôlê bu sa bijé kêm sa kibi Adam pôn nêj wo li têrij hen men, sa kibi Jésu Krist pôn nêj wo li aenga dôri hen a lê aja kwôlê ré bu sa bijé kêm

né hen men, ôbi biji mô tu gen naj kwiniyi a men.

19 Nana gel wo bijé kwône yi bay têrij wô kibi gawra pôn nêj wo bijn Emen kwôlê ré hen iyôj na, bijé kwône yi kaj derôre tiri a wô kibi bê kwôlê wo Jésu Krist pôn nêj men.

20 Emen na bijn bijé tôô to Moyis bi têrij toji ré ô tumô tumô menba, kirija têrij to bijé ô tumô tumô hen iyôj na, bô derê wo Emen kôba, ô tumô tumô dê aji sôj.

21 Na hen iyôj a, bô derê wo Emen ré li aji bijé yi kaj derôre tiri a, mega wo têrij ôrij naj néé woj dirij gawré hen iyôj men. Bô derê wori bi wo hen li aji nana môrij tu gen naj kununa aji na Kelma wona Jésu Krist a belê geré béna.

6

Nana ma tô têrij a njinba, nana mô tu gen naj geré wo Jésu

1 Hena ré na hen iyôj ba, naa kelê kwôli mi ba? Hena ré na hen iyôj ba, naa lê têrij aji bi Emen né béna bô derê wori damaj a ba?

2 En ej, na hen iyôj né kwôy. Kwo gengij sa têrij ba, nana ma aji nana nêm merê bô têrij a ré kwôy nij.

3 Ken hôñ dô kirija bay na lêna batêm hen na, ken hôñ wo na nana bijn pôn naj Jésu Krist hen iyôj hanje ba? Wulê bi wo hen na, nana ma naj dî men.

4 Kirija bay na lêna batêm hen na, nana ma naj dî men, bay eména naj dî men, aji bi je lêrena ré yi na aenga kôrbi mega wo Ibarna Emen bi Jésu ji si kamnjé naj néé wori wo gôlij sa are kêm hen.

5 Na tiri, nana ma mój ôbi iyôj aja nana bijn pôn naj dî hen. Mega wo hen iyôj na, nana bijn pôn naj dî sa kwo gengij sa jê sé kamnjé wori wo ôbi jij sij kamnjé hen iyôj men.

6 Nana hôñ wo kirija Jésu na ma sa gurô tagelê hen na, Emen na bér je lêrena wo cay hen ya men, aji bi yi woj têrij ré ma men, bi têrij ré lêna lemnare ré nij a men.

⁷ Wôsa têrijn ôrijn naj néé sa kwôni wo ma hen ré nij yôd.

⁸ Nabay naj *Krist nana mange, ôbi a nana hôñ wo nana merê tu gen naj dî men hen.

⁹ Men, nana hôñ wo Jésu Krist wo ré ji si kampê hen na, réé ma ré nij yôd men, temare ré ôrijn naj néé sari a ré nij a men.

¹⁰ Kirija ôbi ma na, ôbi dô yiri aj yi têrijn a têê pôn yôd, aj haw hen wo ôbi mô tu gen hen na, ôbi li are kêm ermij na sa Emen a.

¹¹ Naj ken kôba, na hen iyôj men. Henênge mega wo kené ma nij aji kené dô yernge yi têrijn a yôd aji nij. Aj haw hen ken mô tu gen tumô Emen a sa kibi bijnare pôn tonge naj Jésu Krist.

¹² Mega na hen iyôj na, bi têrijn ré hô uwôj néé sa kurôngi yernge a ré nij yôd. Men ken mô wô bê kwôlê sa ańga habij ka kurôngi yi gey hen né a men.

¹³ Dénge bi têrijn ré hô uwôj geré si kwa yernge wo pôni a wô lijn habrê ré nij. Nijba, ken ay yernge bij Emen mega bijné ka ma aji bérer hen iyôj men, ken ay yernge biri yôd aji bi ôbi perênge lijn ańgan derôre.

¹⁴ Iyôj ba, têrijn a gôlijn sarnge ré nij wôsa ken mô tô tôô to *Moyis ré nij, nijba, ken mô na bô bô derê wo Emen a.

Nana limé ka Emen laba, ka têrijn dî ba?

¹⁵ Hen ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa lê têrijn wô wo nana mô tô tôô to Moyis a ré nij, nijba, nana mô na tô bô bô derê wo Emen a ba? Eñ eñ, na hen iyôj né kwôj.

¹⁶ Ken hôñ mega wo hena kené ay yernge bij kwôni aji ken kôli kené biri kwôlê ba, ken yi na limé kari iyôj ré ba? Hena têrijn ré gôlijn sarnge ba, kena limé kare aji ken woge na temare sarnge a, nijba, hena kené bij Emen kwôlê ba, kena limé kari men, ka yé gawrê kaj derôre tiri a a men.

¹⁷ Na kena limé ka têrijn ca tumô ré ba? Nijba, haw hen na, ken bi kwôlê sa kwôlê woj tiri a wo bay na gelénge hen naj bôô pôn. Iyôj ba, na lingé Emen dosé wô sa are bay ka hen kêm.

¹⁸ Iyôj ba, kena limé ka têrijn ré nij, wôsa Emen derênge aji ken yi na limé kari, aji bi je lêrenge ré yi kwôj derôre.

¹⁹ En ay limé gengijn naj are bay ka hen, aji bi kené hôñ, wôsa ken jal sa henê are a gan. Tumô ba, na ken ay yernge yôd wô lijn habrê men, ken li têrijn hende kêm hen ôrijn tumô tumô mega wo na ken lijn ca tumô hen iyôj. Aj na kena limé kaji. Nijba, haw hen na, ken ayêngje yernge bij Emen yôd wô lijn ańgan derôre aji bi je lêrenge yij kwo séli, aji ken yij limé kaji men.

²⁰ Ca ba, na kena limé ka têrijn kwôj kwôj men, ani ka na berêngje ereñ bi kené li ańga Emen gey hen kôba, naj a men.

²¹ Wulê bi wo na, ken lijn ańga habij aji tayre dêngje sara kemnêng kemnêng hen na, na mi ka dôri a kené uwôj ya ba? Are bay ka hen na, ôrijn naj gawra na kini temare a dî.

²² Nijba, haw hen na, kena limé ka têrijn ré nij, mega wo Emen derêngje kibé hen na, ken yi na limé kari nij. Iyôj ba, ańga dôri kaj ujé na, na lê jérenge wo a yé kwo séli men, deré kibri ba, ka merê tu gen naj kununge a men.

²³ Hena kwôni ré li têrijn ba, ańgan têbê sa kôbri ba, na temare. Nijba, ańga Emen bij gawrê déj iyôj hen na, na merê tu gen wo naj kwini. Ôbi béna na wô wo nana bij pôn naj Kelma wona Jésu Krist.

7

Tôô to Moyis naj néé sarna ré nij

¹ Yênen, na kelêngje kenbay ka ken hôñ tôô hen ken toy. Ken hôñ mega wo tôô ré ôrijn naj néé sa kwôni a na, na kirija ôbi ré môrij tu gen tô mera ré ba?

² Na gengéŋge nan iyore to kurôre ya. Kirija kurôre bi wo hen mô tu gej baa ya tô na, hende a kanêri aŋ ôrij wô kwo dângi ré wôsa tôô haare naj kurôre baa ya. Nijba, hena ôbi ré ma na, tôô to na haare naj kurôre hen na, li ani naj tu ré nin.

³ Hena kurôre ré ma ré tô aja hende ré enge iba wo dângi na, hende yij na yinare toj têrij. Nijba, hena ôbi ré ma naj na, hende na sare seŋge. Hena hende ré gey enjé iba wo dângi kôba, a enjé diba, kwôni a jôre ré men, hende yij na yinare toj têrij hen ré men.

⁴ Yênen, kwoŋge kenbay kôba, na hen iyôn men. Kwo gengijn sa tôô ba, ken ma naj dî, wô kibi bijare toŋge naj *Krist. Ôbi a, kené na kari ôbi wo Emen biri ji si kamjnê hen. Kena bijé kari aŋ bi je lêrenge ré yij kwo dôri tu Emen a.

⁵ Ca kirija na nana liŋ aŋga bôrna na gey tô hen na, tôô na gel wo aŋga nà ré na têrij men, ka hen ré na têrij men. Kirija geléna hen iyôn na, nana gey lê têrij hende to hen damaj a, aŋ têrij hende to hen nôgêna bi a kibi temare a.

⁶ Ca ba, na nana limé ka tôô to *Moyis, nijba, haw hen na, tôô to na beréna lemnare hen na, yi mega nana ma tôre a nin. Na hen iyôn a, Emen né derêna tôre a hen. Aŋ haw hen je wo Emen wo nana li hen na, na kwo kôrbi wo Tini Emen a geléna diba, na naj kwo tôô to Moyis to liŋ bô magtubu a hen né.

Tôô naj têrij

⁷ Hen ba, gel wo tôô to Moyis na ré habij ba? Eŋ eŋ, na iyôn né, nijba, hena tôô henaj ré naj ba, ré ené henê wo têrij ré na aŋga habij tumô Emen a ré. A hena tôô henaj ré kôl iyôn ba: «Já lê tu bôriyare ré» réba ré ené henê tu bôriyare ré habij na iyeŋ ba?

⁸ Nijba, na henê bi wo en hôtô hen aŋa, têrij ré uwônjn kene yen a hen men, na ôbi a, ené liŋ

tu bôriyare sa aŋga gay gay a hen men. A hena tôô ré naj ba, néé têrij kôba, naj men.

⁹ Ca wo na en hônjn tôô ré tô hen na, na en mô tu gej, nijba, kirija en hôtô na njn dema ené liŋ têrij hen.

¹⁰ Ôbi a, ené maj wô kebre. Wôsa Emen bi tôô bi ré bijen bijé mô tu gen menba, hende hô bilij temay deréren.

¹¹ Ôbi a, kirija ené hôtô menba, têrij uwônjn kene yen a aŋ lamén en li têrij aŋ yij temay deréren.

¹² Iyôŋ ba, Emen a dé tôô, aŋ kwôlo yi bô a kêm hen na, na kwo séli men, kwôlê bi wo hen, na kwop derôre men, kwo dôri a men.

¹³ Hen ba, na Kwôlo Dôri bi wo hen, a deren hen ba? Eŋ eŋ, na iyôn né. Na têrij a deren dî. Aŋ li aŋ hende bu tô kôbi Kwôlo Dôri bi wo hen aŋa, na ré deren hen. Na hen iyôn a, sa kibi tôô a nana hôtô wo têrij ré na aŋga habij damaj hen.

Têrij gôlij sa gawra

¹⁴ Nana hôtô wo tôô na, ré yi gengijn na sa Tini Emen, nijba, nôbi ena gawra mera aja ené yij lema wo têrij hen.

¹⁵ Aŋ aŋga en li hen na, en hôtôrji ré. Wôsa aŋga en gey lê hen ba, en li ré menba, ka en gey lê ré kwôy hen a ené li dî men.

¹⁶ Hena ené kaj aŋga habij ka en li hen ba, en hôtô wo tôô na ré dô.

¹⁷ Ôbi a, kirija ené li habij ba, na nôbi a lê hen né, nijba, na têrij to bôt a hen lê habré hen.

¹⁸ En hôtô wo lê aŋga dôri ré naj yen a. Aŋ nan ermé wujê wop gawra na, en gey lê aŋga dôri hajnê, nijba, en nêm né.

¹⁹ Aŋga dôri ka ené lê hen na, en li ré, aŋ na ka habij ka en gey lê ré hen, a ené hô li dî men.

²⁰ Hena ené li aŋga habij ka en gey lê ré hen na, na nôbi a lê hen né, nijba, na têrij to yi yen a hen a lê hen.

²¹ Anja en gel yen a na: en gey lê anja dôri ninba, têrij a gasê yé tumôn a di.

²² Bôn a ba, yen dôren sa tôô to Emen a hajê,

²³ ninba, anja habij ka yi bôn a hen na, li kumbul naj ka dôri ka en hôñ hen. Anja habij bay ka yi yen a hen, a lê aja ené yip lema wo têrij hen.

²⁴ Ayi! na lê iyen ba? I a dôren kôbi yen wo ôrij naj en kibi temare a hen ba?

²⁵ Na Emen a dôren kibi a naj néé wo Kelma wona Jésu Krist, an en liri dosé naj bôn pôn. Ôbi a, ré naj bô geyé wujê na, ené gey bê kwôlê sa tôô to Emen a, ninba, naj iya wujê woj gawra hen na, ena lema wo têrij.

8

Merê tu gen wo Tunu toj hendi bô bôrê bijn bijé

¹ Iyôj ba, haw hen na, Emen a ulê kwôlê sa bijé ka bijn pôn naj Jésu Krist hen ré njn.

² Wôsa néé wo Tunu toj hendi bô bôrê wo béna merê tu gen woj tiri hen na, hena na ligi Jésu Krist a. Men, ôm iyére san a ajn ena lema wo têrij naj kwo temare ré njn.

³ Tôô to *Moyis na nêm lê bi nana mô tu gen ré, wôsa nana gawrê ka iya men, nana nêm bê kwôlê sa tôô a ré a men. Nijnba, anja tôô na nêm lê ré na, Emen liji. Ôbi a, ôbi ré jén naj Kemari sa terare a nà, bi ré bul yiri gawra ajn ré gelij naj nabay kaj bay têrij bay ka hen iyôj men, ré ma wô sa têrij tona a men. Na hen iyôj a, Emen na ré jô kwôlê sa têrij to yi bô gawrê hen.

⁴ Ôbi li hen iyôj bi nana lîj tôô to Moyis dô jêd, nabay ka nana ô tô néé wo Tunu toj hendi bô bôrê a diba, tô kwo kurônggi yi a ré njn hen.

⁵ Bijé ka li anja bôrji gey hen na, ermé woji yi na sa angaji bay ka hen, ninba, ka li anja dôrij Tunu

hen na, ermé woji yi na sa anja dôrij Tunu a di.

⁶ Hena nana erem na sa anja dôrij kurônggi yi a kwôy kwôy na, nana woge na temare, ninba, hena nana erem na sa anja dôrij Tunu a kwôy kwôy na, naa merê tu gen men, naa ujné bô jalê a men.

⁷ Bijé ka erem na sa anja bôrji gey a kwôy kwôy hen na, na bay bayi Emen, wôsa bay bi kwôlê sa tôô Emen a ré. Tiri wori ba, bay nêm né.

⁸ Bijé ka li anja bôrji gey kwôy kwôy hen na, bay a nêm dé tu Emen né.

⁹ Kenbay na, jé lêrenge na kwo kurônggi yi ré ninba, na kwo Tini Emen, hena hende ré mô bôrjge a tiri a men. Ôbi a, kwôni wo Tini *Krist ré naj bôri a ba, na kwori ré hen.

¹⁰ Hena Krist ré mô bôrjge a ba, Tini a bénge ka merê tu gen, wôsa kené na bijé kaj derôre tu Emen a. Nijnba, kurônggi yerñge ô na kibi temare a wô kibi têrij to ken li hen.

¹¹ Hena Tini Emen wo na bij Jésu Krist na ji si kamnjê perê bijé ka ma a hen ré yi bôrjge a tiri na, Emen bi wo hen a bénge ka merê tu gen hen iyôj men, wô kibi Tini to mô bôrjge a hen.

¹² A iyôj ba, yênen, bi jé lêrena bij naj kwo Tunu toj hendi bô bôrê diba, bi bij naj kwo kurônggi yi ré njn.

¹³ Hena jé lêrenge ré na kwoj kurônggi yi ba, ka ma, ninba, hena kené li are naj néé wo Tunu toj hendi bô bôrê na, ka ménê ka habij ka yi yerñge a hen kêm aj, ôbi a, kené môrij tu gen hen.

¹⁴ Bijé kêm ka Tini Emen a derê tumôrji hen na, bay na kami Emen.

¹⁵ Tunu hende to Emen bénge hen na, na toj lemnare ré men, na toj kemnare ré a men, ninba, hende li ajn ken yi kam Emen. Ôbi a, nana uwôj geré uwôgij Emen: «Baba» hen.

¹⁶ Tunu hende to hen, a lê aja nana hôñ dô bôrna wo nana na kam

Emen tiri a men hen.

¹⁷ Mega wo nana kamni hen iyôŋ naa, naa upé naji Krist anga dôri ka ôbi dî gengin sa bijé kari hen men. Na nabay ka Krist a upé are bay ka hen. Hena nana gelin gusij nap di na, naa merê nap dî bô hini emê wori a men.

Aŋga dôri ka nana mô gem hen

¹⁸ En hôñ wo gusij to nana gelin haw hen na, na ani ré diba, a néminj nap hini emê wo Emen a sa béna hen né.

¹⁹ Ari dé ka Emen kêm mô gem wulê bi wo ôbi a gelé kamni tu wolé bi bijé ré gelji hen.

²⁰ Emen na pô ari déri aŋ bay yi mega ani ré. Bay ba, na gey bi ôbi ré bôrji mega ani ré iyôŋ né, ninba, na ôbi a derê kôbri aŋ yirji a, ninba, aŋgan dé bôô sara yi ya.

²¹ Wôsa wulê wo pôni na, ôbi a derê ari déri kêm bô lemnare a, aŋ bi bay ré mô sarji seŋge diba, bay ré mène ré men, bay ré sa uwônjin hini emê mega kam Emen iyôŋ, aŋ ré môtijin sarji seŋge men.

²² Nana hôñ dô wo kirijn Emen na ayin tô dé aŋgari kwôy kemnêj na, ari déri bay ka hen, gelin na gusij men, jôr baa ya môtij yê wo ôl dengô iyore hen iyôŋ men.

²³ Gusij hende to hen na, ari déri bay ka hen, a gelin piniji mera ré, ninba, nabay ka ôbi na béna Tini tumô dema na ré hô béna aŋgan baliyare kari a tô hen kôba, na jôrê na hen iyôŋ hende to hen men, nana mô gem wulê wo Emen ré sa berêna mega kamni aŋ ré sa derêna bô gusij hende to hen yôd nij hen.

²⁴ Emen gôlijn nap na ninba, turna gel derê wori bi wo hen né tô. Iyôŋ hari kôba, nana dî bôrna sara. Hena nana gel are bay ka nana dî bôrna sara hen nij ba, a hô yé aŋgan dé bôô sara sôj ba? Kirijn tu kwôni gel are nij ba, a hô dé bôri sara ré nij.

²⁵ Ninba, na wô wo nana gel ré tô aŋa nana dîj bôrna sara hen. Ôbi

a, nana uwôlij bôrna môtij gemij hen.

²⁶ Na ôbi á, Tunu toj hendi bô bôrê ré sa li nap na wôsa nana ka iya. Men, nana hôñ gwo soy uwôlij Emen are ré a men. Aŋ na Tunu hende to hen, a hô gasê uwôlê Emen kebrena nap kwôlê wo gawra nêm kelê ré hen.

²⁷ Aŋ Emen wo hôñ anga yi bô gawrê hen na, ôbi hôñ anga Tunu toj hendi bô bôrê gey hen. Wôsa hende gase uwôli are kibi bijé ka Emen nap gwo soy uwôlê wo dôrij Emen damaj hen.

²⁸ Bijé kêm ka pur Emen hen na, ôbi uwôgeji nap gengé wori. Aŋ nana hôñ mega wo anga habij kêm ka sa sarji a hen na, Emen bul lij ka dôri biji.

²⁹ Wôsa bijé kêm ka ôbi cobji tumô nij hen na, ôbi na genge tumô bi bay ré gelin nap Kemari iyôŋ aŋ bi Kemari ré yi kwo seri wo yêneri bay ka hen kêm.

³⁰ Bijé bay ka ôbi genge ré yi kari hen na, ôbi na uwôgeji, ka ôbi uwôgeji bay ka hen na, ôbi bôrji mega bijé kaj derôre tiri a, ka ôbi bôrji mega bijé kaj derôre bay ka hen na, ôbi biji hini emê wori men.

Emen geyéna na nap kwini

³¹ Iyôŋ nij ba, kwôli mi a nana kelê sôj ba? Hena Emen né na kwona ba, i wo dangi a yé ôbi barena sôj ba?

³² Emen bi wo hen, jera Kemari ré ninba, jori sa terare a nà bi ré sa ma wô sa bijé kêm. Mega ôbi béna Kemari hen iyôŋ na, ôbi a béna tô aŋga baa kêm hen a men.

³³ Bijé ka Emen na cobji hen na, i a dîj kwôlê sarji a sôj ba? Wôsa na ôbi a bôrji mega bijé kaj derôre tiri a.

³⁴ Men, i a nêmê perêji a men ba? Wôsa Jésu Krist nap yiri ma wô sarna men, Emen biri ji si kampe aŋ ô merê sa kôbri woj gusurô a aŋ uwôli wô sarna.

³⁵ Peré wo Jésu Krist peréna hen na, na mi a karêna nap dî ba? Na

bô emê laba, tu na laba, gusin to bay geléna hen laba, kurônj laba, erê tô senge laba, anga ômi laba, temare a karêna naj dî dî ba? Ani kani ka a karêna naj dî ba, naj.

³⁶ Mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba:

«Na wô kem jôbi a niné môrij kibi temare a kwôy kurij tare hen men,
tu bipé a ba, nini yi mega gamgê kaj deré iyôj a men hen.»

³⁷ Nijnba, are bay ka lêna kêm hen na, nana gôlinj sarji naj néé wo kwo peréna hen.

³⁸ Wôsa nôbi ba, en hôñ wo ani kaj bay karêrna naj dî an jôri wo ré peréna ba, naj, temare, merê tu gen, *manê ka derômaran a, naj ançaj néé ka gay gay bô kal a, ré na anga hawi hen, ka a era tô hen,

³⁹ néé wo tayii, kwo tôngii, ari dé Emen bay ka kêm hen a nêmê karêna naj peré wo ôbi peréna hen né, wôsa peré wori wo ôbi peréna hen na, ôbi geléna na naj anga Kelma wona Jésu Krist li hen.

9

Kwôlo gengijn sa Jubjnê

¹ Kwôlo na kelê hen na, na tu kwôlê, wôsa ena kwo Jésu Krist diba, na iyêlê benare ré. Naj geré wo Tunu top hendi bô bôrê na, ermé wujê bi wo hen gelen wo kwôlê wujê ré na tu kwôlê.

² Tiri wori ba, bôn mène damar men, deñgôn dônnen yôôd a men.

³ Hena ré na anga ré yi derê wo balên Jubjnê na, en gey wo Emen né ré tômen mène aji men, ré ré dôren yi *Krist a aji wô kibriji.

⁴ Bay na kam *Israyêl ka Emen a terêji ré yi kamni men, ôbi gelji dampnare tori men, ôbi biji naj ci men, ôbi biji tôô men, ôbi gelji geré tibéri woj tiri hen men, ôbi genge biji anga gay gay hen a men.

⁵ Bay na kwôngê môjêrna kaj bay hini emê hen aji kirija Jésu Krist era sa terare a nà mega gawra hen kôba, na tô môj woj a men. Bi heramê yi wô sa Emen woj ôbi sa are kêm hen. *Amén, bi yi gelij hen iyôj.

⁶ Hen iyôj na, na wô wo anga Emen na genge lê hen na, ré naj nij ré. En kôl hen iyôj wôsa kam Israyêl ka pôni na kam Israyêl kaj tiri ka na kam Emen hen né.

⁷ Men, kwôngê *Abraham na kwône haji nijnba, na kwôngêri kaj tiri kêm né, wôsa Emen na kôlij Abraham iyôj ba: «Kwôngêm ka kemam Isak a yé kwôngêm kaj tiri.»

⁸ Bô kwôlê bi wo hen na, kôl na iyôj ba, na kwôngêri ka bay yêji naj yipare hen né, nijnba, na ka bay yêji sa kibi tôô to Emen na ay bij Abraham hen. Na bay a na kwôngêri kaj tiri hen dî.

⁹ Emen na genge kôl iyôj ba: «Na hera, iyôj ba, kirija en bulo hera hen na, Sara a yê kema iba nij.»

¹⁰ Na wô kwo Sara punu ré nijnba, Rébeka kôba, kamne ka wôô hen ibarji na pôn. Ôbi a na môtrena Isak.

¹¹⁻¹² Gengijn sa kamne bay ka wôô hen na, Emen na kôle iyôj ba: «Kemarê wo seri a yé mana wo kwop ôbi cêgeri.» Kirija Emen na kôle hen na, bay na li aji kani ka dôri naj ka habij ré tô men, bay na yêj ré tô a men. Emen li hen iyôj gel wo anga diré gey lê ba, diré li men, diré dô gawra wori peré bipé, na wô uwôgê wo ôbi uwôgeri hen mera diba, na wô jé léri wo dôri hen ré.

¹³ Na mega wo na lij bô magtubu to Emen a tumô kôl iyôj ba: «Nôbi Emen na en gey Jakwôb nijnba, na en kaj Esawu.»

¹⁴ A hen ba, naa kelê iyej ba? Naa kelê Emen ré li na ançaj derôre ré ba? Ej ej, naa kelê iyôj né.

15 Wôsa ôbi na kôlij *Moyis tumô iyôŋ ba: «Kwôni wo en gey lê derê naj di ba, na lê men, kwo en gey berê tu na tori kôba, na berê a men.»

16 Iyôŋ ba, kirjna Emen dô kwôni ba, dôri mera, wôsa ôbi bô tu na tori cîba, na wô bô geyé wo kwôni bi wo hen né men, na wô jé lêri wo dôri ré a men.

17 Na lij bô magtubu to Emen gengijn Parawôn kelma wo Ejipt a kôl iyôŋ ba: «En bem kenare aji ené gelij bijné kêm néé wujê sam a men, bi henen ré ôm naj kirij kirij sa terare a nà a men.»

18 Na ôbi á, nana hôñ wo Emen ré li dô naj i i wo ôbi gey men, kwo ôbi biri li sa iyêre ba, li sa iyêre men.

Bô tarê wo Emen naj berê tu ja tori

19 Hena ré na hen iyôŋ ba, ka pôni a kôlen iyôŋ ba: «Wô mi a Emen né nay bijné ka pôni wô kibi jé lêreji ba?» Wôsa na ôbi a geyé bi bay ré li hen iyôŋ.

20 Jôbi gawra wo ju engere hen iyôŋ ba, ju na i men, a jeré gagin Emen kwôlê hen ba? Sa pôn bâja kôlirij ôbi jibéri wô mi a jeré juben hen iyôŋ ba? Eñ eñ, ôbi a kelê hen iyôŋ né.

21 Ôbi jibé na, na anja ôbi gey lê naj gerem ba, ôbi li mera. Ôbi gey ba, jô gerem derôre a aji kwari pôn ba, ôbi lij bâja wo yi naj jengêri men, kwari wo pôni ôbi lij bâja wo bay ômij are naj wulê wulê hen men.

22 Hena Emen né gey lê môj kwo ôbi jibé hen iyôŋ ba, kwom jôbi ba, dôlem iyeñ men ba? Ôbi gey bijné ré hôñ bô tarê wori men, néé wori a men. Na hen iyôŋ a, ôbi ré uwôlij bôri sa ka bôri tari sarji a, ka ré ménê men hen.

23 Emen li hen iyôŋ wô geléna nabay ka ôbi bô tu na tona hen derê wo dampare tori. Na nabay bay ka hen, a ôbi na ré fu sa térra bi nana

uwôj derê wo dampare tori hende to hen hen.

24 Nabay kêm nana bijné ka ôbi törji bi ré yi kari hen, na Jubjnê a ôbi ré törji mera ré, njnba, ôbi tô bijné ka na Jubjnê ré hen a men.

25 Na mega wo kôlij bô magtubu to Osé a kôl iyôŋ ba:
«Bijné ka ca ba, na na kajê ré hen na,
haw hen na uwôgêji bijné kajê.
Tô yê wo tumô ba, en geyji ré hen na,
haw hen na kelêji <en geyéngé>.

26 Kirij bay ka hen, ka na en kôlji:
<Kena bijné kajê ré> hen na,
na kirij bay ka hen ganj a ené uwôgêji kamnen nôbi Emen woj ôbi merê tu gen hen.»

27 Kwo Israyêl ba, *ôbi kibi Emen *Esay na kôl kwôlê gengijn sarji kôl iyôŋ ba:

«Hena kam Israyêl na ré kwône mega haal wo kibi cér a iyôŋ kôba,
ka Emen a gôlij naj ci ba, damanj ré ded.

28 Kelma Emen a era lew jerê kwôlê sa bijné ka sa terare a na.»

29 Na mega wo Esay na kôl tumô kôl iyôŋ ba:
«Hena Emen Kelma wo na ôbi sa are kêm na ré tô kwôngêrna ka pôni di ré ba,
nana mange kêm mega bijné ka *Sodôm naj *Gwomôr iyôŋ.»

Jubjnê kaj Kwôlo Dôri

30 Iyôŋ ba, naa kelê kwôli mi ba? Naa kelê mega wo bijné ka na Jubjnê ré ba, na ré woge geré woj yin derôre tu Emen a ré, njnba, bay ré yi kan derôre tiri a wô bê bôô woji sari a.

31 Kwo Jubjnê ba, wogeji wô lê tôô wô yin derôre tu Emen a, njnba, bay herij geré.

32 Wô mi a bay herij ba? Wôsa bay erem yañ ba ciré yé bijné kaj derôre tu Emen wô jé lêreji aji bay bi bôrji sa Emen a ré. Aji yi mega

bay ré sê têrji yi keram woj ôbi heré
bijné hen.

³³ Lij bô magtubu to Emen a kôl
iyôŋ ba:

«Toyéŋge, na dê keram sa iyé Sijnô,
an bijné a sê têrji sara.

Na keram wo bijné a herij wô kibri.
Nijnba, kwôni wo bi bôri sari a ba,
tayre a diri ré ded.»

10

¹ Yênen, en gey naj bôn pôn wo
balên Jubnê ré eraji bi Emen né
gôlij naj ci. En uwôli hen iyôŋ
damaŋ.

² En hôñ dô wo bay gey lê je bij
Emen tiri naj yi gwa nijnba, yi gwa
woji bi wo hen tôri dîn na sa henê
are kaj tiri a hen né.

³ Bay hôñ geré wo Emen li aŋ gawra
yîn kwoj derôre tiri a hen né. Bay
woge geré woj yîn derôre tu Emen
a sa yirji a men. Na hen iyôŋ a, bay
ré kaj geré wo Emen li aŋ kwôni a
yîn derôre tiri a hen hen.

⁴ En kôl hen iyôŋ wôsa kirija Jésu
Krist era sa terare a nà ná, ôbi duu
kibi tôô to *Moyis, aŋ ôbi li hen iyôŋ
bi bijné ka ré bi bôrji sari a ná, bay
a ré yé kaj derôre tu Emen a dî.

Emen gey gôlij naj bijé kêm

⁵ Moyis na li bô magtubu a tumô
kôl wô yé derôre naj geré wo tôô.
Ôbi na kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo li
tôô dô dô jêd ná, a merê tu gen wô
kebre.»

⁶ Geré wo bijné bij bôrji sa Emen
a aŋ yîn kaj derôre hen na, yi
gay. Bay li bô magtubu to Emen a
gengiŋ sa geré bi wo hen kôl iyôŋ
ba: «Kôl bôm a iyôŋ ba: <I a d'ayê
derôrmaraŋ a?> iyôŋ né.» (Kôlijn
*Krist bi ré herbo tôŋ ba.)

⁷ «Men, ju kôl iyôŋ ba: <I a herbé
tô terare a?> iyôŋ né men.» (Kôlijn
Krist bi ré hena perê bijné ka ma
hera ba.)

9:33 9: 33 Esay 28: 16 **10:8 10: 8** Détéronôm 30: 11-14 * **10:8 10: 8** Jésu hena derômaraj
a sa nij men, ôbi ji si kamnjê nij a men. Iyôŋ ba, kwôni a yé derôre tu Emen a wô kibi je léri ré
nijnba, wô kibi aŋga Jésu li hen di. **10:11 10: 11** Esay 28: 16 **10:13 10: 13** Jowêl 3: 5 **10:15**
10: 15 Esay 52: 7 **10:16 10: 16** Esay 53: 1

⁸ Nijnba, magtubu to Emen hende
to hen kôl iyôŋ ba: «Kwôli ayê bôô
ré na da kwam a nin. Kwôlê bi wo
hen yi na kem a men, bôôm a a
men.» Na kwôli ayê bôô bi wo pôn
hen a niné uwôl béreri bij bijné, bi
bay ré bi bôrji sa Emen a hen*.

⁹ A hena jeré kôl naj kem mega
wo Jésu ré na Kelma men, hena jeré
erem bôm a Emen né sijn naj dî perê
bijné ka ma a a men na, Emen a gôlij
naj ju.

¹⁰ Na bê wo nana bi bôrna sa
Jésu tiri hen, a nana yîn gawrê kaj
derôre tu Emen a men, hena nana
kôl naj kebrena Jésu ré na Kelma
na, nà ujné gelê.

¹¹ Wôsa lij bô magtubu to Emen
a kôl iyôŋ ba: «Bijné kêm ka bi bôrji
sari a hen na, tayre a diji ré kwôy.»

¹² Ôbi a, ré jeré na Jub, Jub
réé kôba, na kwôlê wôni ré, wôsa
Kelma bi wo pôn hen a na kwo tô
kibri sa bijné kêm ka uwôge hini
hen.

¹³ Wôsa lij bô magtubu to Emen
a kôl iyôŋ ba: «I i wo uwôge hini
Kelma ba, ôbi a gôlij naj dî.»

¹⁴ Nijnba, hena bijné ré bi bôrji sa
kwôlo gengiŋ sari hen ré ba, bay a
uwôgê hini na iyeŋ ba? Men, hena
bay ré toy kwôli ré ba, bay a bê bôrji
sa kwôlê bi wo hen na iyeŋ ba? Men,
hena kwôni na ré kôlji kwôli bi wo
hen né ba, bay a toyé kwôli bi wo
hen na iyeŋ ba?

¹⁵ Men hena bay ré jén naj kwôni
ô kôlji ré ba, ôbi a lê iyeŋ, a ré erê
kelêji ba? Lij bô magtubu to Emen
a kôl iyôŋ ba: «Bijné li yi derê wô ka
a era sa kôlji kwôlo dôri hen.»

¹⁶ Nijnba, bay ka toy hen kôba,
bi bôrji sara kêm né. Ôbi a, *ôbi
kibi Emen *Esay na ré kôl iyôŋ ba:
«Kelma, i a bê bôri sa béré wona
ba?»

¹⁷ Ôbi a, kené hôn wo kirija kwôni
bi bôri sa Kwôlo Dôri a ba, na wô

toyé wo ôbi toy nij hen men, kirina kwôni toy kwôlo gengijn sa *Krist ba, gel wo kwôni ré kôli nij a men.

¹⁸ Hena ré na hen iyôŋ ba, na engeréŋge kwôlê pôn: Na ba, na tiri wo Jubnê toy béré Kwôlo Dôri ré kwôy ba? Bay toy a men. Na mega wo lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Bipé ô ulê béré kwôlo Emen naj kirijn kirijn sa terare a nà men, tôôrji ôm kurijn kelaŋ dê a sôŋ.»

¹⁹ Na hô engeréŋge kwôlo dsaŋgi a: Jubnê ba, na hôn kwôlê bi wo hen né na tiri a men ba? Moyis na kôl tumô nij kôl iyôŋ ba:

«Emen kôl iyôŋ ba,
na lê aj kenbay bipé kajê ka lê terbére naj tô yê bipé ka ken bôrji môtj ani ré hen men,
na lê bôrjge a tarêŋge sa ka henê aŋgaji naj hen a men.»

²⁰ Li kwôy wo ôbi kibi Emen Esay kôl Emen né kôl iyôŋ ba:

«Bipé ka na wogen né kwôy hen a hô dê tôre uwôgen men,
ka na engeren né hen a ené hô biji bay ré hô hônen men.»

²¹ Kwo gengijn sa kam *Israyêl ba, ôbi kôlji iyôŋ ba: «En jé kôben naj wulê wulê si ligi bipé kaj bay bê kwôlê ré hen men, bay sa iyêrê hen a men nijba, bay kaj.»

11

Emen kaj bipé kari kaj Israyêl nê hen ré

¹ Na hô engeré kwôlo dsaŋgi sôŋ: A hen iyôŋ ba, yi mega wo Emen né kaj bipé kari kaj *Israyêl hen dê? En eŋ, na iyôŋ né. Nôbi kôba, ena kema Israyêl men, ena tô yê wo Bénjamin woj kunja *Abraham hen a men.

² Emen kaj bipé kari ka ôbi na tôrji ca tumô bi ré yi kari hen né. Ken hôn kwôlo bay na li bô magtubu to Emen a gengijn sa *Eli hen né ba?

Ôbi na þar tumô Emen a, wô sa kam Israyêl kôl iyôŋ ba:

³ «Kelma, bipé bay ka hen na duu bay kem kô men, bay mène kini bê kwôbe a men, aj na nôbi a baa pôn nêj nà mera a bay ré gey ciré hô deren a sôŋ hen.»

⁴ Menba, Emen uwôli sara iyôŋ ba: «Na jôbi pôn mera a baa ré, nijba, en gem bipé kajê dubu jurgem ka tebe kamrê kaj *baal ré hen ya.»

⁵ Ôbi a, bô wulê wo kemnêŋgi hen kôba, Emen tô bipé ka pôni perê kam Israyêl a naj derê wori hen iyôŋ men.

⁶ Hena Emen né tô bipé naj bô derê wori na, gel na wo ôbi ré tôrji na wô jé lêreji wo dôri hen né. A hena ôbi ré tôrji na wô jé lêriji wo dôri ba, yi mega wo bô derê wori bi wo hen na, ré na baliyare ré nij, nijba, ré na têbê sa kôbi ci.

⁷ Bô kwôlê bi wo hen kôl na iyôŋ ba, aŋga kam Israyêl ré woge hen na, bay ré uwôj ré. Nijba, ka pôni ka Emen na ré tôrji perê hen a ré ujné. Nijba, tôrji ka baa hen ba, na bô denjelé woji a jôrji upé are bay ka hen hen.

⁸ Na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Emen bi bi bay hôn tô ani kani ré men, ôbi na lugu tirji men, marji a men, kwôy kemnêŋgi kemnêŋgi kôba, bay môtji na hen iyôŋ hende to hen baa ya.»

⁹ Kelma Dabid kôba, na kôl iyôŋ ba:
«Bi kwô woj geserê wo bay ôm hen, bi pôrji môtj boyre pôrji kurôj hen iyôŋ men,
bi ré herijji men, Emen né gelji gusij a men.

¹⁰ Men, ré ti tirji aj bay ré gel kirij né men,
ré gelji gusij kwôy wo yirji ré ilji sara a men.»

¹¹ Na hô engeré kwôlo pôni a sôŋ: Kirina Jubnê na herijji hen ba, na herijji na yôd ba? En eŋ, bay na

herinji na yôd ré. Nijnba, na wô têrij to bay li hen aja Emen né gôlijn naj bijné ka na Jubjnê ré hen an bi bay ré lij terbére sarji a.

¹² Na wô têrij to kam Israyêl li hen aja bijné ré uwôpij derê wo Emen bi wo hen kêm hen. Bay na herin tô tôô to Emen aja ôbi ré lij derê naj bijné ka na Jubjnê ré hen bay ka hen hen. Mega wo Emen li derê naj ka na Jubjnê ré hen iyônj hen na, kirinja Israyêl a hera upéri hen na, bijné kêm a upé derê damañ a.

Emen gôlijn nan bijné ka na Jubjnê ré hen iyenj ba?

¹³ Haw hen ba, na iyêlênge kenbay ka kena Jubjnê ré hen. Ena *ôbi jé wo Emen joon yernge a. Aj en li yi derê sa jé bi wo ôbi ben a hen.

¹⁴ Dô ré ba, lê bi wo en li hen iyônj na, na wo balén kaj Jub ré gelen an terbére ré li ka pôni aj ré eraji bi Emen né gôlijn naj ci sa kibi jé wo en li hen.

¹⁵ Nôgê wo Emen nôge Jubjnê déjn kwa hen, a na tô bijpare to ôbi bijn naj bijné ka Jubjnê ré hen. Kirinja ôbi a sa berji yiri a hôrijn hen ba, a sa yé iyenj ba? A sa yé mega kwôni wo na ma aja ré so kamjnê iyônj.

¹⁶ Hena kwôni ré ay kwa mapa aja ré bijn Emen ba, tôri wo baa hen na, na kwo Emen a men. A hena kwôni ré bijn Emen hanê gurô ba, kam kôbri kôba, na kwori a men.

¹⁷ Kam Israyêl na, yi mega gurô woj banê wo bay uwôgeri olibiyé wo bay soor kam kôbri ka pôni aj hen iyônj. Aj jôbi ba, ju yi mega kema kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay biyari sa jem naj kwoj banê hen iyônj. Kwôlê bi wo hen kôl gengijn na sarnge kenbay kaj Jubjnê ré hen né ba? Ôbi a, anga dôri ka Jubjnê ré uwôj hen na, haw hen kenbay kôba, ken uwôj hen iyônj men, mega wo hanê gurô bijn kam kôbri gura hen iyônj.

¹⁸ Hena ré na hen iyônj na, ken bô kam kôbi gurô woj banê wo soorin

hen mega wo ré na ani ré hen iyônj né. Hen iyônj ba, ken di deñgorjge na wô mi ba? Wôsa néé kema kôbi gurô na, hena na hanêri a dîba, néé hanê gurô hena na kam kôbri a ré.

¹⁹ Dô ré ba, perérjge a hen na, kwo pôni a kelê Emen né soore kôbi gurô wo pôni aj, bi ené uwôpij kirijn hôlmêri a.

²⁰ Na tiri, Emen di kam Israyêl ap wô wo bay bi bôrji sari a ré. Jôbi ba, ôbi gasem hôniji a wô wo jeré bi bôm sari a. Hen iyônj hari kôba, ju kemnaj Emen dîba, ju di deñgom né.

²¹ Men, ju hô mega wo Jubjnê ka yi mega gurô woj banê wo Emen bi a tôrji hen kôba, ôbi soorji hen na, jôbi kôba, hena jeré hô kapni ba, ôbi a soorem môt kwoji hen iyônj men ré ba?

²² Henênge wo Emen ré na ôbi bô derê, nijnba, ôbi li iyêre men. Lê iyêre wori bi wo hen, na nan bijné kari ka hô cêgê. Nijnba, kenbay ka ken baa hen, hena kené bijn pôn naj dî yôd ba, ôbi a lê derê naj ken, réba ôbi a dêngje jerê aj men.

²³ Kwo Jubjnê ba, hena bay ré dîji tô têrij toji aj, aj buloji hera upé Emen ba, ôbi a hô dîji hôrijn hôlmêrji a wôsa ôbi nêm lê hen iyônj.

²⁴ Kenbay kaj Jubjnê ré hen na, ken yi môt kam kôbi gurô olibiyé wo noni wo bay da jera aj sa jem yi kwoj banê a iyônj. Hena Emen né li anga kwôni nêm lê naj ken né hen iyônj na, Jubjnê ka yi mega kôbi gurô olibiyé woj banê hen dema ôbi ré heraj naj ci dîji hôniji a hôrijn lew ré ba?

Emen li derê naj Jubjnê piniji ré, nijnba, na naj bijné kêm

²⁵ Yênen, en gey bi kené hôk kwôlo yi kini uwôbêri a wo Emen yêge sari bêngje hen, aj bi kené dij deñgorjge ré. Wôsa sa iyêre wo kam Israyêl ka pôni a yé hen iyônj yôd ré. Nijnba, bay a sa belé jé lêreji

hen tô. Bay li sa iyêrê bi bijné ka na Jubnê ré ka ré baa bê bôrji sa Emen a hen na, ré bi kô dem.

²⁶ Aj na hen iyônj a, ôbi ré gôlij naj kam Israyêl kêm mega wo na li bô magtubu to Emen a kôl iyônj ba: «Ôbi gôlij naj bijné ka ré hena Sijnô aj ré sa derê têrij sa kwônjê Jakwôb a aj kêm*.

²⁷ Na bijpare to nôbi Emen en bij naj ci kirijna na sa derê têrij sarji a hen.»

²⁸ Jubnê ba, na wô kajê wo bay kaj Kwôlo Dôri hen aja bay ré yin bay bayi Emen hen. Yi hen iyônj, bi kenbay kaj Jubnê ré hen kené uwônjip gelê. Nijnba, bay ba, na Emen a tôrji bi bay ré yi kari men, ôbi perji a men. Wôsa ôbi na ay tôori bij môtêrji tumô ca nijn.

²⁹ Kirijna Emen uwôge gawra aja ré biri ani na, are bay ka hen ôbi biri na yôd dîba, a belé ermé wori ré nijn.

³⁰ Kenbay kaj Jubnê ré hen, ca ba, na ken narij Emen kwôlê aji haw hen na wô wo Jubnê kajni aja ôbi ré bôrji tu na tonje hen.

³¹ Jubnê bay kôba, kwoji a yé hen iyônj men. Haw hen na, bay narij Emen kwôlê aja ôbi ré li derê naj ken hôniyi a hen. Nijnba, lijn hen iyônj bi bay kôba, ré dî têrij toji baa aji bi bay ré hera sa uwônni aji bi ôbi ré bôrji tu na toji men.

³² Ôbi a, Emen ré dî bi bijné kêm yi bay narê kwôlê hen iyônj aji bi dîrê lijn derê naj ci kêm.

Bi bijné kêm ay kibi Emen

³³ Emen na, bôri dô damar dê sa kirij men, ôbi hôñ are kêm men, tu melénê wori dê kirij men, kwôlo ôbi erem ba, kwôni nêm derê tôri ré men, je léri kôba, kwôni a nêmê henê tôri ré a men.

³⁴ Na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyônj ba:

«Kwôni a henê ermé kwôlo Kelma ré men,

kwôni a gili kwôlê ré a men.»

³⁵ «Men, i a na gwôyij Emen ani bi ré sa hô têbiri hôrij ba?

Kwôni naj kwôy.»

³⁶ Wôsa ôbi a dê are bay ka kêm hen men, na sa kibri aja are bay ka kêm hen ré yin ya hen men, are kêm na kari a men. Iyônj ba, bi bijné ay kibi Emen naj kwini. Amên, bi yi gelij hen iyônj.

12

Hal wo mana wo Emen

¹ Yênen, mega wo Emen gel berê tu na tori hen iyônj na, en uwôlêngje bi kené ay yernge biri mega aنجan sarga ka mô tu gej ka yi naj jengêrji aji dé tiri hen iyônj. Ôbi a na tibé Emen wo dôri hen.

² Bi je lêrenge yi mega kwo bijné ka sa terare a nà ré men, déngje bi Emen bêngje ermé wo kôrbi wo a beléngje aji ka yé gay hen a men. Hena kené li hen iyônj na, ka henê aŋga Emen gey hen men, aŋga dôri naj ka dé tiri hen men, ka dô dô jêd hen a men.

³ Naj aŋga Emen ben naj bô derê wori hen na, en kelêngje kenbay kêm bi kwôni di deňgôri ré men, ken yi bay ayê sa gasan ré a men. Geléngje ayê bôô wo Emen bêngje bi kené kôbijn je lêrenge naj geré woj derôre hen.

⁴ Gawra na, yiri na pôn hari nijnba, sodirij kirij kwône men, je lereji na gay gay a men.

⁵ Nabay kôba, nana yi na hen iyônj hende to hen men. Nana kwône hana nijnba, tô bijpare tona a naj *Krist ba, nana pôn nêj. Nabay kêm nana bij pôn mega kwa yi gawra wo gay gay bij pôn hen iyônj.

⁶ Emen bêna gwosoy je pôn pôn naj bô derê wori. Iyônj ba, bi i i kôba, li je léri mega wo Emen na bijni hen iyônj. Hena Emen ré bem bi jeré kôl kwôlo si kibri a na, ju liri naj geré bôm wo ju bi sari a hen.

* **11:26 11: 26** Na wo Jubnê pôn pôn kêm ré ujé gelê ré, nijnba, gel na geré Jubnê ré uwônjip gelê.
11:27 11: 27 Esay 59: 20,21, 27: 9 **11:34 11: 34** Esay 40: 13 **11:35 11: 35** Jôb 41: 3

⁷ Hena ôbi ré bem bi jeré li naj bijné ba, lê naj bijné kam bay ka jeré cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré gelin bijné are ba, gelé aŋgam bay ka hen a jeré cubu tum tô a.

⁸ Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi dôbij megêm ibiyare bôrji a ba, ju cubu tum tô a. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi lê naj bay nimiré ba, ju li naj bôm pôn. Hena ôbi ré bem bi jeré dô tumô kirij ba, ju li naj yi gwa. Hena ôbi ré bem bi jeré yi ôbi beré baliyare naj bijné ba, ju li naj yi derê.

⁹ Pur yénêm naj bôô pôn men, ju di yem yi aŋga dôri a a men. Nijnba, aŋga habij ba, ju kajji men, ju gerji a men.

¹⁰ Peringe yernge wôsa nabay bay ayê bôô kêm nana yénê men, ken bijn yernge kwôlê naj bôô wo pôn a men.

¹¹ Ayêngé yernge kêm ken lij je diba ken yi kwijê ré men, lêngé je wo Kelma Jésu naj bôô pôn a men.

¹² Sêngé peré sa aŋga Emen genge diré bénge ka ken di bôrñge sara hen men, gusij to ken gelin hen kôba, ken bu bôrñge men, uwôlêngé Emen ta ta a men.

¹³ Aŋga najij yénérñge kaj bay ayê bôô ba, ken li naj ci men, bijné kêm ka era iyére tonge a ba, ken berji yernge a dô a men.

¹⁴ Uwôlêngé Emen bi ré tô kibri sa ka geléngé gusij hen, diba, bi ré lij habit né.

¹⁵ Hena bijné ré li yi derê ba, ken li naj ci men, hena bay ré sôm ba, ken sôm naj ci men.

¹⁶ Merêngé nan bô jalê perêngé a men, uwôyrêngé yernge ré men, je wo yôj yôj wo bay bénge ba, ken li mera men, ken bô mega kené na bay tu melênê iyôj né a men.

¹⁷ Hena kwôni ré lêm habit ba, ju liri habré hôrij a ré, nijnba, ju mase lê aŋga dôri ka bijné hôô ré na ka dôri hen di.

¹⁸ Kwo gengij sam ba, li kwôy aŋju mô naj bô jalê naj bijné kêm.

12:17 12: 17 Gwosoy kwôlê 3: 4 **12:19 12: 19** Détéronôm 32: 35 **12:20 12: 20** Gwosoy kwôlê 25: 21,22

¹⁹ Yénêñ, kenbay gaŋ ken di bare ré, ninba, ken di bi Emen di bare hende to hen naj uwoŋge wori di, wôsa lij bô magtubu tori a kôl iyôj ba: «Nôbi Kelma a kelê hen, bare na, nôbi a dê men, nôbi a têbij gawra je léri a men.»

²⁰ Nijnba jôbi ba, hena kurôj ré li ôbi barem ba, ju biri emê ôm men, hena kam ré diri ba, ju biri yi a men. Lé bi wo ju li hen iyôj na, tayre a diri.

²¹ Di bi habré gôlij sam ré, nijnba, ju gôlij sa habré naj lê aŋga dôri di.

13

Bi bay ayê bôô bijn bay emê sa iyére kwôlê

¹ Bi i i kôba, bi bijn bay emê sa iyére kwôlê, wôsa kenare kêm na, na Emen a bé aŋ bijné ka na kilmé hen na, na Emen a biji kenare hende to hen.

² Ôbi a, kwôni wo ré li sa iyêrê naj kilmé ba, ôbi kaj na aŋga Emen genge ré yi hen iyôj hen. Bay narê kwôlê bay ka hen na, woge na jerê kwôlê Emen sarji a hen.

³ Bijné ka li aŋga dôri ba, a kemnaj kilmé ré, nijnba, na bay lê habré a kemnaj kilmé di. Ju gey bi jeré kemnaj kilmé ré ba? Iyôj ba, ken li aŋga dôri bi bay ay kebrenge.

⁴ Wôsa kilmé na, na bay je ka Emen ka mô bi ciré dôbêngé ibiyare bôrñge a bi kené lij aŋga dôri. Hena kené li aŋga habit na, ken kemnaji wôsa tôô to Emen biji ré pôrjingé hen na, na déjn iyôj né. Kilmé bay ka hen, na bay je ka Emen ka a perê bay lê habré gelinji bô tarê wo Emen.

⁵ Iyôj ba, hena kené bijn kilmé bay ka hen kwôlê ba, na wô gerij bô tarê wo Emen mera ré, nijnba, ken biji kwôlê ermij mega wo ré na geré wo dôri.

⁶ Na tôri bi wo hen aja kené têbij wôgê men hen, wôsa Emen di *bay

engé wôgê bay ka hen bi ré li já wo dôri.

⁷ I ba, ken biri aŋgari ka gengin sari sari. Biŋge bay engé wôgê, wôgê wojí men, bay engé aŋgan sa iyére ba, ken biji aŋgaji men, kwo nêm bê kwôlê ba, ken biri kwôlê a men. Ka nêm bi kené kemnaj tiniji ba, ken kemnaj tiniji men.

Na peringe yerna

⁸ Dénge talare to kwôni yi sarnge a ré, njnba, bi telay peré dema ré yi sarnge a dî. Kwôni wo pur megari ba, li na tôô to Emen dô dô jêd hen.

⁹ Tôô to Emen kôl iyôŋ ba: Jeré wogé tam megam ré men, jeré deré temare ré men, jeré gempé ré men, jeré li tu bôriyare ré a men. Tôô hende to hen naj tôre to baa hen daj na bô hende to pôn hen, kôl iyôŋ ba: Pur megam mega wo ju perij yem iyôŋ.

¹⁰ Kwôni wo pur megari ba, a liri habrê ré nijn. Ôbi a, hena jeré pur megam ba, ju li na tôô dô dô jêd hen.

Merêŋge sa têrŋge a wô hera wo Krist

¹¹ Léŋge hen iyôŋ damaj a wôsa ken hôn wulê wo nana mô bô a hen. Haw hen na, ken enjip tô kum a wôsa wulê wo Emen a gôlij naji na hen baa da gôlij kirija na nana bij bôrna sa Jésu Krist a hen.

¹² Haw hen kirij ka hendi ca erê nijn, aj na kirij ka peranji a gasê nijn. Iyôŋ ba, bi já lêrêŋge yi kwo kirij ka hendi ré nijn men, perêŋge aŋgan manê ka kirij ka peranji a bay ka hen a men.

¹³ Bi já lêrêna yi kwon derôre mega bijé ka ré mô kirij ka peranji a iyôŋ diba, na mô wô lamê ré men, wô yê care kwoyrin ré men, na li aŋgan iyôŋ a tóŋ hen né men, na yinje iyôŋ a tóŋ né men, na merêŋge wô napare ré men, na lêŋge terbêre ré a men.

¹⁴ Bi Kelma Jésu Krist a yé mega aŋgan manê kange iyôŋ men, bi doy lê aŋga habij ka yi bôrŋge a hen bi dô néérŋge ré a men.

14

Jô kwôlê sa megam a ré

¹ Yénêñ, beréŋge kwo iya tô ayê bôô wori a hen yerrêŋge a diba, ken narijn naj dî sa ermé wori a ré.

² Kwôlô gengin sa aŋgan emê na, ka pôni erem mega wo emê aŋga pôni ré jôrîn né aj bay ôm are kêm mera. Nijnba, ka iya tô ayê bôô wojí a ba, lêê na ma kelij mera.

³ Iyôŋ ba, kwôni wo ôm are kêm hen na, bi bô kwo dô tu emê hen mega wo ré na ani ré iyôŋ né men, kwo dô tu emê hen kôba, bi jô kwôlê sa kwo ôm are bôm bôm hen né, wôsa na Emen a biri yiri a hen.

⁴ Iyôŋ ba, jôbi ju na i a jeré jerê kwôlê sa mana wo kwôni a ba? Hena ôbi ré d'ebé geraŋ sa já wori a, ré kurij kôba, na ôbi sari a kelê dî. Ôbi a d'ebé geraŋ wôsa Kelma ôrij naj néé woj gerijni.

⁵ Biŋé ka pôni erem wo wulê kêm ré gelij njnba, ka pôni erem wo wulê wo pôni ré d'ebé megari. Iyôŋ ba, bi i i ba, bi bi bôri sa ermé wori a wori a mega wo ré na aŋga dôri kaj lê.

⁶ Ôbi a, kwôni wo ré erem mega wo wulê wo pôni ré gelij gay naj megêri na, ôbi li hen iyôŋ ayij na kibi Kelma wona men, kwo ôm are kêm hen na, ôbi li hen iyôŋ ayij na kibi Emen men, wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi biri hen. Men, kwo dô tu emê hen na, ôbi li hen iyôŋ ayij na kibi Emen wôsa ôbi liri dosé wô emê bi wo ôbi ôm hen.

⁷ Ôbi a, hena kwôni perêrna na, ré mô tu gen ba, mô na wô sari ôbi gaŋ mera né men, kwo ma kôba, ma na wô sari ôbi gaŋ mera ré a men.

⁸ Hena nana mô tu gen ba, nana mô bij na Kelma, a hena nana ma kôba, nana ma na wô biri na ôbi men. A hena ré na temare, merê tu gen, kôba, nana ka Kelma kêm.

⁹ Wôsa Jésu Krist ma aj ji si kamnjé bi diré yinje Kelma sa ka mô tu gen a men, sa ka ma a a men.

¹⁰ A hen iyôŋ ba, wô mi a jeré jô kwôlê sa yênen a men, ju bôri mega

ani ré hen iyôŋ a men ba? Nabay naa saa erê dîbé tumô Emen a kêm ajan ôbi a jerê kwôlê sarna.

¹¹ Na mega wo lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:
«Na tu kwôlê a ené ena kelêŋge hen, nôbi Kelma Emen,
gawrê kêm a sa cibé gubarji tumôn a
ajan a ayê keben ené na Emen.»

¹² Iyôŋ ba, na i i kôba, a derê tô kwôlê wori naj kibri tumô Emen a.

Li bi yênenem kurijp né

¹³ Mega wo hen iyôŋ na, na jerêŋge kwôlê sa megérna ré men, gengéŋge bi ken li ani kani ka a lê an bay a lê têrijn hen né a men.

¹⁴ Nôbi wo ena kwo Kelma Jésu hen na, en hôñ dô san a wo aŋgan emê kani ka *kagem ré naj, a hena kwôni ré erem mega wo emê wo pôni ré kagem ba, are bay ka hen kagem na tiri a men.

¹⁵ Hena jeré mène bô megam wô kibi emê wo ju ôm hen na, yi mega wo jeré geyri ré iyôŋ. Mène yênenem wo *Krist ma wô sari men hen wô sa aŋgam kan emê hen mera ré.

¹⁶ Jôbi ba, ju bô mega wo ré dô tum a njnba, hena gawrê réé berê mega ré na ka habij na, ju li ré.

¹⁷ Emê iyére to Emen yi na wô sa aŋgan emê ré men, wô sa aŋgan yê ré a men, njnba, yi na wô lê aŋgan derôre men, erê jalê perêrna men, lê yi derê a men, bay a na aŋga Tunu ton hendi bô bôrê bi nana li.

¹⁸ Hena kwôni ré li jé biji Krist hen iyôŋ na, dôrij Emen men, dôrij gawrê a men.

¹⁹ Iyôŋ ba, na li na aŋga a lê aŋ bô jalê a yin perêrna hen men, ka a lê naj gawrê aŋ bi ayê bôô woji ré ôrij tumô hen a men.

²⁰ Iyôŋ ba, yênen, mène jé wo Emen wô kibi aŋga ju ôm hen né. Aŋgan emê kani ka kagem ba, naj haji, njnba, hena megam réé kurijp wô kibi emê wom bi wo hen na, ju li na têrijn.

²¹ Aŋga dôri na, na wo jeré ôm tanare ré men, jeré yi care ré men, jeré li ani kani ka a lê ajan yênenem a kurijp bô têrij a hen né a men.

²² Hena jeré erem wo are kêm ba, jeré emê senge, réba ka pôni ré yi emê ré kôba, bi ermé wom sa are bay ka hen na, bi kenbay naj Emen a henê mera. Ôbi a, kwôni wo ré da lê are aŋa bôri ré dôyrêri ré na, yiri a dôri.

²³ Hena kwôni ré ôm are aŋa ré meremné na, kwôlê biri wôsa ôbi li na naj geré wo ayê bôô ré. Aŋga yôŋ yôŋ ka nana li naj geré wo ayê bôô ré hen na, na têrijn.

15

Li aŋga dôrij megêm

¹ Ôbi a, nabay ka néérna ré ya tô ayê bôô a hen na, naa lêŋge naj ka iya hen sa aŋga néji hen diba, naa lêŋge aŋga derêna lê hen mera ré.

² Bi i i kôba, li aŋga dôrij megêri wô derê woji aŋ bi ayê bôô woji ré ôrij tumô tumô.

³ Wôsa *Krist na woge lê aŋga ré dôri dôbi ré njnba, na mega wo na lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Hare to bay tuurem hen na, ban na nôbi san a.»

⁴ Kwôlo kêm wo lijn bô magtubu to Emen a hen na, lijn hen iyôŋ bi ré geléna kwôlê won tiri. Kwôlo Emen bi wo hen na, béna ulê bôô men, dôbêna ibiyare bôrna men, aŋ bi nana dîŋ bôrna sara men.

⁵ Bi Emen wo na hanê ulê bôô men, hanê dôbê ibiyare bô bîjé a men hen na, bi li bi ken biji pôn perêrge a men, ken lijn mega wo Jésu Krist na lijn hen iyôŋ men.

⁶ Aŋ bi kenbay kêm ken biji tôôrge pôn heramij Emen wo na Iba Kelma wona Jésu Krist hen.

Béré Kwôlo Dôri wo uwôlijn biji bîjé ka na Jubjnê ré hen

⁷ Iyôŋ ba, bi i i kôba, bi bu yêni yiri a mega wo Jésu Krist na beréna

yiri a hen iyôŋ men, lêŋge hen iyôŋ aŋ bi bijné ré heramij Emen.

⁸ Na tu kwôlê a ené kelêŋge hen, Jésu Krist sa yi mana wo Jubnê bi dîré liŋ aŋga Emen na genge dîré lê hen aŋ gelji wo tôô to Emen na ré ay bij mônérji hen na, ôbi ré dîbe sa têri a baa ya.

⁹ Men, ôbi sa bijn ka na Jubnê ré hen kôba, ré heram Emen wô kibi lê derê wori. Mega wo na liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:
«Na tôri bi wo hen aja ené her-

amem perê bijné men,

na ayê kem naj kurôŋ a men hen.»

¹⁰ Magtubu hende to hen hô kôl iyôŋ ba:
«Kenbay kaj Jubnê ré hen na,

lêŋge yi derê naj bijné ka Emen.»

¹¹ Magtubu hende to hen kôl kirij ka pôni a kôl iyôŋ ba:
«Kenbay kêm kaj Jubnê ré hen

ayêŋge kibi Kelma men,
bi bijné kêm ay kibri a men.»

¹² *Ôbi kibi Emen *Essay kôba na kôl iyôŋ ba:

«Kun̄ga Jésé ré sa aŋ a yé kelma wo
bijné ka na Jubnê ré hen
aŋ bay ré sa dé bôrji sari a.»

¹³ Emen wo na hanê bôrjge wo ken di sari a hen na, bi bi yernge derêŋge kwôy kwôy men, bi bénge bô jalê a men, naj geré wo ayê bôô woŋge. Na hen iyôŋ a, bôrjge wo kené di sari a bi wo hen ré ôrîn tumô tumô naj néé wo Tunu toj hendi bô bôrê.

Pol kôl kwôli jé wori

¹⁴ Yénêñ, en hôñ dô san a wo kené na bijné ka lê derê ré wôñ bôrjge men, henê are ré wôñ bôrjge dô men, kené nêm gelij yernge are a men.

¹⁵ Njinba, kwôlo gay gay wo en kôl bô magtubu tijê a hen na, en kôl dad a ta aŋ bi ené jebij tô bôrjge sa aŋga pôni a. En kôl hen iyôŋ wô kibi aŋga dôri ka Emen li ben hen,

¹⁶ ôbi dén bi ené yi mana wo Jésu Krist perê bijné ka na Jubnê ré hen

15:9 15: 9 Kurôŋ kibé 18: 50 **15:10 15: 10** Détéronôm 32: 43 **15:11 15: 11** Kurôŋ kibé 117: 1
15:12 15: 12 Essay 11: 10 **15:21 15: 21** Essay 52: 15

men, en ay yen yôd bijn Emen wô uwôlij bérê Kwôlo Dôri wori a men. En uwôl bérê bi wo hen bijn bijné kaj Jubnê ré hen, bi bay ré yîŋ mega aŋgaj bê kwôbe ka dôrij Emen ka Tunu toj hendi bô bôrê bi yi gay biri hen iyôŋ.

¹⁷ Mega wo en bijn naj Jésu Krist hen iyôŋ na, yen yén sa jé wo Emen wo li hen.

¹⁸ Hena kwôlê wôni wo ené kelê ré ya ba, na kelê na kwôli aŋga Jésu Krist li naj geré wujê hen. Ôbi ben bi ené eraj naj bijné ka na Jubnê ré hen tumô Emen a aŋ bi bay ré biri kwôlê. Ôbi li naj geré kwôlo en kôl hen men, naj aŋga en li hen a men.

¹⁹ Ôbi ben néé en liŋ gînê wo gay gay men, Tini Emen kôba, gel néé wore a men. Ôbi a, ené uwôlij bérê Kwôlo Dôri wo gengin sa Jésu Krist naj kirij kiriji bijn bijné ayij tôri Jérusalêm a kwôy Iliri a hen.

²⁰ Bérê Kwôlo Dôri bi wo hen na, na en uwôl na kirij ka kwôni dô kwôli Krist tumô ya ré tô hen. Na en gey ulê na kirij bay ka iyôŋgi a hen, wô wo ma ené erê delmi jé wo kwôni wo daŋgi.

²¹ En li hen iyôŋ bi ré bijn naj kwôlo magtubu to Emen a na kôl kôl iyôŋ ba:

«Bijné ka kwôni na dôrji kwôlo gengin sari ré tô hen kôba, a giili men, ka kwôli na kurij marji a ré kwôy hen kôba, a henê tô Kwôlo Dôri bi wo hen men.»

Pol kôl kwôli erê kergare tori to da sa erê Rôm a hen

²² Yénêñ, ôbi a, têê kwône ené uwôñ geré ôrîn geléŋge ré hen.

²³ Haw hen jé wo na buren sa iyére hende to hen aŋ na jôren erê hen na, en li kô nij. Li elê kwône wo en genge ené erê geléŋge.

²⁴ Aŋ kirija na sa erê Èspan a na, na sé si sarŋge aŋ na wulê sem naj ken dema bôn ré kurij tôj tô.

Men, en gey bi kené li naj en sa erê kergare tijê to Êspaj a hende to hen a men.

²⁵ Njinba, kwo haw hen ba, na erê Jérusalêm a naj je wo bijné ka Emen ka yan pa dem.

²⁶ Wôsa bay ayê bôô ka Maséduwan naj ka Akay genge ciré wôgê are lij bijné ka Emen ka pôni ka Jérusalêm kaj bay nimiré hen.

²⁷ Bay a hena naj bôrji a ré genge diba, na kwôni a kôlji ré. Aj dôô kôba, bay ré lê hen iyônj. Mega wo Jubnjê kaj bay ayê bôô na li naj ka na Jubnjê ré hen naj anja gengin sa Tunu hen iyônj na, dé wo ka na Jubnjê ré hen kôba, bi biji ari ujnérji men.

²⁸ Kirina en ôrij naj aنجan wôgê bay ka hen biji nij na, na erê geléngje pa dema ené erê kergare tijê to Êspaj hen tô.

²⁹ Kirina na sa erê geléngje na, Krist a terê kibri damañ sarnge a naj geré wujnê.

³⁰ Yenê, sa kibi Kelma wona Jésu Krist men, sa kibi Tunu to li aj nana perij yerna hen a men na, en uwôlénge bi kené jôgen uwôlê Emen men, kené uwôli yiñ kum né wô san a men.

³¹ Aj bi bijné ka Judé ka bi bôrji sa Jésu Krist a ré hen, ré gelen gusin né men, bi aňga ené ôrij biji bijné ka Emen ka Jérusalêm a hen ré dôrji a men.

³² Iyônj ba, hena Emen né uwôlen sara men ba, na biji ujnérji naj yi derê aj na erê derê bul dê iyônj iyére tonge a.

³³ Emen wo na hanê bô jalê wo bijné hen, bi ba naj ken kêm. Amên, bi yi gelij hen iyônj.

16

Dôsé to Pol lij bijné ka pôni ka perê hen

¹ Na derêngje kwôli yêrena Pébê ton hendi je to bô églis to Sénkré a hen derê ken toy.

² Kirina hende a bij iyeré tonge a ba, ken bure yernge a dô naj hini

Kelma wona mega bay ayê bôô ré lê hen iyônj. Anja kêm ka napne ba, ken li naj tu sara wôsa hende na iyore to li naj bijné kwône men, nôbi kôba, hende li naj en a men.

³ En lij si Prisil naj kurôre Akillas dosé, bay na megênen kaj bay je ka Jésu Krist.

⁴ Kirina bijné na gelen gusin tu temare a hen na, bay a na sa gôlij naj en men, bay kôl iyônj ba, ré na temare kôba, ciré lê naj en a men. Ôbi a, ené liji dosé damañ wô anja bay li hen aj na nôbi a liji dosé hende to hen penen né, nijba, églisjnê kêm ka bay ayê bôô kaj Jubnjê ré hen kôba, liji dosé men.

⁵ En lij églis to dan iyére toji a an tebe Emen hen dosé men, en lij Epaynêt woj melajnen hen dosé men. Ôbi a na ôbi ayê bôô wo tumô bô emê wo Asi a.

⁶ En lij Mari to merênen wô sarnge hen dosé.

⁷ En lij si Andronikus naj Juniyas ka na balén hen dosé men. Na megênen ka bay na perêni pôn men, bay na bay je ka Jésu Krist ka bijné hônji dô hen men, bay na bijné ka na bi bôrji sa Jésu Krist a tumôn a men.

⁸ En lij Ampliyatus woj melajnen tô Kelma wona hen dosé.

⁹ En lij Urbén megarni woj ôbi je wo Jésu Krist hen dosé men, en lij melannen Stakis kôba, dosé a men.

¹⁰ En lij Apêlês wo bay na séeli aj na cebu sa têri a tô bê bôô wori sa *Krist hen kôba, dosé men, bijné ka iyé Aristobul a kôba, en liji dosé men.

¹¹ En lij Hérodiyôn wo na gôbren Jub hen dosé men, bijné ka iyé Narsis a ka na ka Kelma wona hen kôba, en liji dosé men.

¹² En lij si Tripêl naj Tripos ka li je damañ bij Kelma wona hen kôba, dosé men, en lij yêrena Pêrsid to li je damañ bij Kelma hen kôba, dosé men.

¹³ En lij Rupus gawra wo Emen wo kwari naj tô je wo Kelma hen dosé men, yori to yi mega yon iyônj hen kôba, en lere dosé a men.

¹⁴ En lij Asinkrit men, Plégon men, Hêrmês men, Patrobas men, Hêrmas men, bay ayê bôô kêm ka naj ci hen dosé a men.

¹⁵ En lij Pilolôg men, Juli men, si Nérê naj yêri men, en lij Olimpus naj tô bijné ka Emen kêm ka naj ci hen dosé men.

¹⁶ Linge dosé pôn pôn kêm naj yi derê men, églisnê ka Jésu Krist kêm ka nà kôba, lêngé dosé a men.

Gerñé yêgê maa

¹⁷ Yênen, en kelêngé ca bi ken bô bijné kaj bay kajê Kwôlo Dôri wo na ken bi bôrjge sara tumô nijen hen dô. Na hen iyônj aja bay ré li ajan karijnare yi perê bijné hen men, bay li ajan ka pôni herij a men hen. Iyônj ba, ken dô yernge yirji a ajan.

¹⁸ Gawrê bay hen iyônjgi hen na, liji na je wo Kelma wona Krist ré, ninba, bay li je na wô bôrji mera men, bay lam bijné ka kwôlê wojî wôni naj hen nan kibriji wo dôri hen men, naj kwôlê wojî layê kirijen a men.

¹⁹ Kwonge kenbay ba, bijné kêm hôn wo kené biji Kelma wona kwôlê nijen. Obi a, yen ré dôren gaj wô sarngé hen, ninba, en gey bi kené melén aji bi kené liji ajan dôri diba, kené biji naj ajan habijen né.

²⁰ Emen wo na hanê bô jalê hen a sa mênê néé wo Sidan, ajan baa da wo ka sa gôlij sari nijen.

Bi bô derê wo Kelma wona Jésu Krist baa naj ken.

²¹ Timoté wo li je naj en hen lêngé dosé men, si Lusiyus naj Jasôn naj Sosipatêr ka na balén hen kôba, lêngé dosé men.

²² Magtubu hende to Pol bêngé hen na, na nôbi Têrtiyus a lê hen. Ajan nôbi bi kôba, en lêngé dosé naj hini Kelma men.

²³ Gayus wo en mô iyére tori a hen lêngé dosé. Bay ayê bôô kêm era sa tebe Emen na iyére tori a. Erast, obi gemé lari wo sa iyére hen, bay naj yênen Kwartus kôba, lêngé dosé men.

²⁴ [Bi bô derê wo Kelma wona Jésu Krist baa naj ken kêm. Amén, bi yi gilij hen iyônj.]

Pol ay kibi Emen

²⁵ Ayênañge kibi Emen wôsa ôbi nêm wo a bêngé néé bi kené dîbijin iyére tô ayê bôô wongé a. Na mega bi wo en kôlirijen bijné gañ gañ kirijen en uwôlijen bérê Kwôlo Dôri wo gengijn sa Jésu Krist hen. Men, na naj geré Kwôlo Dôri bi wo hen aja Emen na ré yêgij sa anga yi kini uwôbêrji a ca yeñ hen men.

²⁶ Ninba, haw hen, ôbi yêge sari nijen naj kwôlo bay kibi Emen na kôl gengijn sari hen. Ôbi a, kwôlê bi wo hen ré ôm naj kirijen kirijen perê bijné mega wo Emen na ayijen tôô bi bijné ré bi bôrji sari a men, ré biri kwôlê a men hen iyônj.

²⁷ Ayênañge kibi Emen wo na ôbi tu melénê pôn nêj hari hen. Wô kibi Jésu Krist ná, bi ayê kibi yi wô sari naj elê elê. Amén, bi yi gelij hen iyônj.

Magtubu to tumô to Pol li bij Kworêntijêjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kirija Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to téé wôô hen na, ôbi li geserê môj kibi marge sa iyé grêknê to bay uwôgere Kworênt hen. Eglis to ôbi dî tôre ya hen na, na bijné ka ca, ba na hôñ Emen né hen a kwônê ya. Bay na gawrê ka ari upérji gaj né.

Kworênt na sa iyére to ari upére damanj, wôsa hende yi na kibi cér a, aji bato eraj na jangaj gara mê mê ya men, jenga yé dô tô bijné men, ari lê ka gel tô yê wo gawrê kwône ya men, bay henê are naj lê emen kwône a men. Nijba, yin yipare toj iyônj a tôj hen kôba, ô naj tôre men. Aji kamañ ka ay bôrji haw hen na, are gay gay na ka dôyrêji, aji na ôbi a, Pol ré anje gaj wô sarji hen.

Kirija Pol diji aji, aji ô ta nijn menba, cêgê menba, ôbi toy kwôlo gay gay wo bay kôli gengin sa bay ayê bôô bay ka hen. Aji na kwôlo sun kirij gaj. Na ôbi a lê Pol aja, ôbi ré lij magtubu têê pôrbu biji hen. To wôô hen ba, yi bô Magtubu Tôô toj Binare to Kôrbi a ya. Tô to baa hen na, kwôle kôlijn bô 1 Kworêntijê 5: 9-13 men, bô 2 Kworêntijê 2: 3, 7: 8 men. Magtubu to wôô to bô Magtubu Tôô toj Binare to Kôrbi a hen na, Pol li na kirija ôbi ôrij kergare tori toj ulê béré to têê subu hen. To pôn hen ba, ôbi li na kirija ôbi na ná Epês a men (1 Kworêntijê 16: 8) to têê wôô ba, na ka pôni kôl ré na Epês a sôj men, ka pôni kôl ré na Maséduwan a men.

Sapitre 1: 1-9 bô magtubu to tumô to Pol li bij Kworêntijêjê hen na, kôl na kwôli dosé to ôbi liji men, uwôlê wo ôbi uwôl Emen lijnni dosé hen a men. Sapitre 1: 10-4: 21 hen na, Pol kôlij Kworêntijêjê ré

dî tô karinare toji baa. Sapitre 5 hen na, Pol kôlji bi bay ré dage bay yipare toj iyônj a tôj hen perérji a aji. Sapitre 6: 1-11 hen na, ôbi kôlji bi bay ré kañgjin yirji tumô bay emê sa iyére a ré. Sapitre 6: 12-20 hen na, kôl na kwôli anga Kworêntijêjê ré ay yirji lij têrij né. Cêgê dema ôbi ré uwôlji kwôlê sa kwôlo gay gay wo bay na engereri hen tô. Sapitre 7 na, kôl na kwôli engé yi. Sapitre 8: 1 - 11: 1 hen na, kôl na kwôli emê tanare to bay tibij kamrê hen men, kwôli anga bay ré li gengin sa dayrê kamrê naj Emen hen. Sapitre 11: 2-34 hen na, kôl na kwôli bay ayê bôô naj emê wo Kelma. Sapitre 12-14 hen na, kôl na kwôli gwo soy je lê wo Tunu toj hendi bô bôrê a bé. Sapitre 15 hen na, kôl na kwôli jê sé kamjnê wo bijné ka ma. Sapitre 16 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori hende to hen naj kwôlo gay gay wo yi ya. Perê kwôlê bi wo hen na, na kwo gengin wôgê are men, anga Pol genge diré lê men, kwôli dosé to ôbi liji a men.

Gengin sa kwôlê bi wo kêm hen na, *ôbi je Pol iyêlji na naj tôri to dami. Ôbi gelji mega wo bê bôô pôn sa *Krist a a ré lê aji kwôlê bi wo hen ré janij. Men, peré yi ré na anga dami gôlij tô anga baa hen kêm men (Sapitre 13).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Pol, wo Emen uwôgen bi ené yi *ôbi je wo Krist Jésu naj bô geyé wori hen. Nibay naj yénena Sôstênen.

² a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyé Kworênt a ka ôbi diji gay sa kibi binare toji naj Krist Jésu, aji ré yiji bay bô bôrê naj bijné kêm ka mô naj kirij kirij, aji uwôge hini Kelma wojí Jésu Krist wo na kwoni men hen.

³ Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésu Krist baa naj ken.

Terê kibi wo tô Krist a

4 En lij Emen wujê dosé kwôy kwôy wô sarnge. Ôbi li dô naj ken sa kibi bijnare to ken bijn naj Jésu Krist hen.

5 Sa kibi bijnare to ken bijn naj Krist Jésu hen aña Emen né bénge ari ujné kêm hen. Ari ujné bay ka hen ka pôni a na: henê kwôlê men, henê anga gay gay hen a men.

6 Derê tô kwôlo gengijn sa Krist dôbe hanêri perêrñge a.

7 Añ kirinja na ken mô kerem gem wulê wo Kelma wona Jésu Krist wo na nini geléngje hen réé heraj hen na, tipay ani kani ka gengijn sa Tunu lêngje ré.

8 Men, ôbi a geréngje tô ayê bôô wonge a kwôy aji bi kené yinj bijné ka kwôni uwôl kwôlê sarji a ré, sa to Kelma Jésu Krist a heraj wô jôrjn kwôlê sa bijné hen.

9 Emen na ôbi bôô pôn, aji na ôbi a uwôgêngje bi kené bijn naj Kemari Jésu Krist Kelma wona hen.

Karinare to yi bô églis a

10 Yênen, en uwôlêngje naj hini Kelma wona Jésu Krist bi kwôlê wonge ré bijn men, bi karinare ré naj perêngje a a men, nijnba, bi kené bijn pôn yôd naj ermé wonge men, naj anga ken genge hen a men.

11 Wôsa yênen, en toy kwôlê wonge kibi bijné ka iyé Klowé mega wo karinare ré yi perêrñge a.

12 Kwôlo en kôl hen na, en toy mega wo i i kôba, ré kôl diré na kwo Pol di men, diré na kwo Apolôs di men, diré na kwo Piyér di men, diré na kwo Krist di a men.

13 Hen ba, ken erem mega wo Krist ré karij kwône hen iyônj ba? Na Pol a ma wô sarnge sa gurô tagelê hen ba? Batêm to bay na lêngje hen ba, na naj hini Pol ba?

14 En lij Emen dosé wôsa kwôni wo en liri batêm perêngje a hen ba, naj. Na si Krispus naj Gayus mera a na ené liji batêm,

15 aji bi kwôni ré kôl ré na naj hini Pol a bay ré lêngje batêm né.

16 Di jan, en gôrbijn, bijné ka bô iyé Èstépanus kôba, na en liji batêm men, nijnba, tô ka baa hen na, en hôñ wo ené lij kwôni wo d'anjgi batêm né.

17 Wôsa Krist na joon wô lij bijné batêm né, nijnba, na wô ulê bérê Kwôlo Dôri wori naj gwosoy kwôlê wo gawra ré, aji bi ré li aji temare to Krist to sa gurô tagelê hen ré yi anga beray mera ré.

Jésu Krist na néé men, tu melênê men wo Emen

18 Bérê wo gengijn sa temare to Krist to sa gurô tagelê hen na, yi na anga gali tu bijné ka ca ménê hen, nijnba, nabay ka Emen da gôlij naj na hen na, temare to Krist na néé wo Emen.

19 Wôsa lij bô magtubu to Emen a niñ kôl iyônj ba:

«Na ménê tu melênê wo bay tu melênê men,
na ménê henê anga bay henê are a men.»

20 Iyônj ba, na kwôli mi a nana kelê gengijn sa bay henê are men, bay lêre magtubu men, bay narinare kwôlê a men ka sa terare a nà nijn ba? Emen gel mega wo tu melênê wo sa terare a nà, ré na kubrare.

21 Emen naj melênê wori na gey bi bijné ka sa terare a ré hôni naj melênê woji ré, nijnba, ôbi gey gôlij naj bijné ka bi bôrji sa kwôli wo nini uwôl béréri aji bay bô mega kwôlo gali hen.

22 Wôsa Jubjnê gey na anjan gjinê nijnba, Grêkjnê ba, gey kwoji na tu melênê.

23 Nijnba, nibay nini uwôl na bérê kwôlo gengijn sa Krist, kwo Emen dôri hen wo ma sa gurô tagelê hen. Bérê kwôlê bi wo hen na, yi na mega kwôle woj tiiré kirij tu Jubjnê men, na kwo galê tu Grêkjnê a men.

24 Nijnba, bijné ka Emen uwôgeji ka na Jubjnê men, Grêkjnê a men hen na, na Krist a na néé wo Emen men, tu melênê wori a men.

25 Wôsa aŋga bjiné bô mega kubrare to Emen hen na, na aŋgan tu melénê ka gôlin sa tu melénê wo gawrê men, aŋga bjiné bô mega iya wo Emen hen kôba, na néé wo gôlin sa kwo gawrê a men.

26 Yênen, kenbay ka Emen na uwôgêŋge hen na, na kena si i ba? Wôsa naj ermé wo gawrê na, perêrjge a hen na, bay tu melénê na kwône ré men, bay néé kôba, na kwône ré men, bjiné ka damné kôba, na kwône ré a men.

27 Nijba, Emen pô aŋga bjiné bô mega aŋga gali hen, uwôlij tayre sa bay tu melénê a men, ka bay bôrji mega ré iya hen uwôlij tayre sa bay néé a men.

28 Ôbi ay aŋga dê ka sa terare a nà, ka bay bô mega ani ré, réba ka bay kaj a men hen, bi dîrê méninj ka bay bô môj ré na ka dôri dî hen.

29 Aj bi tumô Emen ba, kwôni ré dîn dengôri ré.

30 Nijba, Emen dayêŋge naj Krist Jésu kwo Emen dîrî mega tu melénê wona iyôŋ hen. Na sa kibri aja nana yin bjiné kaj derôre men, ka yi naj jenjêrji men, ka mô sarji senge a men hen.

31 Iyôŋ ba, liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo gey dê dengôri ba, bi di wô sa kibi aŋga Kelma li hen dî.»

2

Ulê béré kwôli Krist wo na ma sa gurô tagelê hen

1 Yênen, kirija nôbi na en bij iyére tonje a na, na en uwôl béré kwôlo Emen wo yi naj kini uwôbêri a hen, na naj gwo soy kwôlé wôni ré men, na naj tu melénê wôni ré a men.

2 Wôsa tumô dema ené ôrij perêrjge a tô na, na en genge ené erê kelêŋge kwôli ani kani ka dângi a ré, nijba, ené kelêŋge na kwôli Jésu Krist men, kwôli temayri to sa gurô tagelê hen a men mera.

3 Kirija na en ôrij iyére tonje a hen na, en iya men, kemnare lén aj en wuré a men.

4 Na en iyêl men, geléŋge men naj kwôlê woj tu melénê wo gawrê woj biyê kirij hen né, nijba, aŋga Tini Emen li hen na, gel na wo kwôlo na ené kôl men, gelé wo na ené geléŋge men hen na, ré na naj néé wore.

5 Aj bi kené bij bôrjge sa *Krist a naj tu melénê wo gawrê ré, nijba, wô sa kibi néé wo Emen.

Tu melénê wo Emen dî

6 Nijba, nibay nini gilij bay ayê bôô ka gese hen, tu melénê nijba, na tu melénê mega kwo sa terare a nà ré men, kwo kilmé ka sa terare a nà ka ca, ménê hen né a men.

7 Nijba, nini geléŋge tu melénê wo Emen wo nà ná aŋga na yi kini uwôbêrji a tu gawrê men, na tu melénê wo Emen na genge wô hini emê wona ca tumô dema tô terare na ré dîn tô men.

8 Tu melénê bi wo hen na, kelma wôni wo sa terare a nà, wo na hônbâ, naj wôsa hena bay na ré hônbâ, bay henaŋ ré férê Kelma ôbi hini emê hen ré.

9 Nijba, liŋ bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:
«Aŋga tu kwôni na gel ré kwôy men, maa kwôni na toy ré kwôy men, ka bô kwôni na erem sara ré kwôy a men hen na,

na are bay ka hen aja Emen né bu sa têrji wô bij bjiné ka piiri hen.»

10 Na hen iyôŋ a, ôbi ré bi Tini jô turna sa aŋga na yi kini uwôbêrji a hen, wôsa Tini hende to hen a kebê dögé are kêm men, dögé ermé wo Emen kêm a men.

11 Wôsa gawra hôñ aŋga yi bô megari gawra ré, nijba, ôbi bi a henê ermé wo yi bôri a, mega wo hen iyôŋ nij na, kwôni hôñ aŋga gengj sa Emen né, nijba, Tini a henê dî.

12 Na nana uwôj na tunu to sa terare a nà ré, nijba, na Tunu to Emen a

jon aj bi nana hônij aŋgaj baliyare kêm ka ôbi béna hen.

¹³ Men nana kôl kwôli are bay ka a kêm hen naj kwôlê wo gawrê gel naj tu melénê woji hen né, ninba, nini gelij bijé are nap kwôlê wo Tunu bêni kibrini a hen. Na ôbi á, niné dô tô aŋgaj Tunu ka bijé ka Tunu mô bôrji a uwôj hen.

¹⁴ Ninba, gawra wo ôrij naj Tunu ré ba, a ujé aŋga Tini Emen bi hen né men, ôbi hônji ré a men, wôsa are bay ka hen yi mega aŋga gali iyôj tiri a, wôsa na Tini Emen a bé tu gawra jôrij sa derê are a.

¹⁵ Kwôni wo Tunu mô bôri a na, ôbi hôn derê tu are kêm aj ôbi ba, kwôni a nêmê jerê kwôlê sari a ré.

¹⁶ Wôsa lip bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba:

«I a hênê ermé wo Emen ba?

I a gili kwôlê ba?»

Ninba, nabay nana ôrij naj ermé wo Krist.

3

Manê ka Emen

¹ Yênen, nôbi, ré ené iyêlêngé mega bijé ka Tunu to Emen mô bôrji iyôj, ninba, en iyêlêngé mega wo kené na ka sa terare a nà iyôj men, mega wo kené na kamrê tô *Krist a iyôj a men.

² Na en bénge na kuba a na kené yi diba, na kwô ré, wôsa ken nêm emê kwô ré tô. Aj haw hen kôba, ken nêm né a sôj.

³ Wôsa ken yi mega bijé ka sa terare a nà baa ya, wôsa kirija terbéré naj karijare yi perérñge a hen iyôj na, gel na wo kené na bijé ka sa terare a nà men, jé lêreñge ré ô naj ermé wo gawrê a men.

⁴ Wôsa kirija kwôni kôl «Nôbi ena kwo Pol» men, kwo pôni kôl dîré na kwo Apolôs men hen iyôj ba, jé lêreñge yi na mega kwo gawrê ka sa terare a nà iyôj né ba?

⁵ I a na Apolôs men, Pol men ba? Nija manê ka Emen ka na geléñge

geré ayê bôô, i ba naj jé wo Kelma biri biri.

⁶ Nôbi en ci, Apolôs wusu kam sara, ninba, na Emen a lê a ré si men, dîbu a men hen.

⁷ Iyôj naj na, ôbi cé na ani ré men, ôbi wusé kam na ani ré a men, ninba, Emen wo bi si men, dîbe men hen a na are.

⁸ Kwo ci men, kwo wusu kam men na, na gawrê ka pôna i i ba a ujé aŋgaj têbê sa kôbri wo gengin sa jé léri jé léri.

⁹ Wôsa nibay nini li jé pôna naj Emen men, kenbay ken yi mega bô yagê wori iyôj men. Men, ken yi môn iyére tori to ôbi dî hen iyôj a men.

¹⁰ Naj bô derê wo Emen ben mega ôbi tu melénê woj ôbi dî iyére hen na, nôbi en dî tô iyére aj kwôni wo dîangi a dî sara, ninba, i i ba, bi cubu tiri dô tô iyére tori hende to ôbi dî hen.

¹¹ Kwôlo gengin sa dî tô iyére na, kwôni a nêmê dî tô iyére to dîangi kwa ré njin, tô iyére hende to hen na, na Jésu Krist.

¹² Kirij ka pôni a bijé dî iyére naj lôr men, lari men, keram wo dôri a men, men ka pôni dî naj gûrô men, telare men, moo a men.

¹³ I i ba, jé léri a sa yé tu wolé Wulê woj jerê kwôlê a. Aj Wulê bi wo hen na, tare a sa gelé derérji naj habrêrji.

¹⁴ Hena kwôni ré dî iyére ba, na sa tôre to na dîj hen njin aj gôlin tare hen njin na, ôbi a ujé sa kôbri.

¹⁵ Hena tare ré uwoy jé lê kwôni bi wo hen na, ôbi a ujé sa kôbri ré, ninba, ôbi ba, a gelê ninba, yi mega kwo bay ré derari bô tare a iyôj.

¹⁶ Ken hôn wo kené na iyé Emen iyôj né ba? Men, ken hôn wo Tini Emen né mô bôrjge a a men iyôj né ba?

¹⁷ Hena kwôni ré mène iyé Emen na, Emen bi kôba, a ménêri men, wôsa iyé Emen na, yi naj jenjêre aj kenbay kena iyére hende to hen.

18 Bi turnge lamênge ré, hena kwôni ré bô yiri mega diré na ôbi tu melénê perérnge a nap melénê wori woj sa terare hen na, bi yi ôbi galê dema ré yé ôbi tu melénê woj tiri tô.

19 Wôsa tu melénê wo sa terare a nà, na kubrare tu Emen a, wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Emen pô bay tu melénê naj gwosore toji gañ.»

20 Men, hô lij bô magtubu to Emen a kirijn ka pôni a kôl iyôn ba: «Emen hô ermé wo bay tu melénê bay ka hen kêm, aj ôbi hô wo ermé woji bi wo hen, ré na ani ré a men.»

21 Iyôn nij ba, kwôni a dê deñgôri wô sa megari gawra ré, wôsa are kêm na kanje.

22 Hena ré na, Pol, Apolôs, Piyêr, sa terare, merê tu geñ, temare, anga hawi, ka a era tô hen, are bay ka hen kêm na kanje.

23 Men, kena ka Krist men, Krist kôba, na kwo Emen a men.

4

Ôbi jé wo Krist

1 Na hen iyôn na, bay réé berêni mega manê ka *Krist kaj bay berê sa kwôlo Emen wo na yi kini uwôbêri a hen.

2 Iyôn ba, kwôni wo na ôbi berê sa are na, hal wo tumô wo nini gey yiri a na: bi li jé naj bôô pôn.

3 Hena kené jô kwôlê san a, hena ré na bay jerê kwôlê ka sa terare a nà a jerê san a kôba, dôlen nôbi ré, wôsa nôbi en jô kwôlê sa yen a ré.

4 En li ani kani ka ermé wujê a uwôlen kwôlê san a ré tô. Nijnba, na ôbi bi wo hen a ené yip derôre hen né, wôsa na Kelma a jerê kwôlê san a.

5 Iyôn ba, jerênge kwôlê sa megêrnge a jug tumô ré tô, kwôy sa to Kelma a herap aj a sa gelé anga na uwôbe kirijn ka hendi hen nô men, a sa yêrê ermé wo bô bijé hen nô a men, aj sa hende to hen

na, i i ba Emen a biri hini emê wo gengij sari sari.

6 Yênen, na wô sarnge a ené kôl kwôlê bi wo hen gengij san men, sa Apolôs a men hen, aj bi kené hônij tô kwôlê bi wo hen mega nibay iyôn, diba kené dage sa kwo lij bô magtubu to Emen a hen ré. Men, bi kené uwôyrij yernge kené na ka kwo na dî men, ka kwo hen dî men ré.

7 Wôsa i a na dêm jeré na kwo dami sa megêm ba? Anja ju uwôj hen na, ju uwôj na senge. A hena jeré uwôj na senge ba, wô mi a jeré dij deñgôm mega wo jeré uwôj na senge iyôn né ba?

8 Haw hen ken uyirê nij men, kena bay upé men, ken yi kilmé a men, nijnba, nibay nini yi ré tô. Nijnba, tiri ba, en gey bi kené ôm iyére dô aj nibay kôba, niné ôm iyére naj ken men.

9 Wôsa en bô mega wo Emen né déni nibay bay jé kari bi niné yi gerné bijé ka bay jô kwôli temare sarji a hen iyôn. Aj nini yi ari lê wôrê ka sa terare a nà kêm men, tu *manê ka derômaran a men, tu gawrê a men.

10 Nina bay galê wôsa niné na ka Krist, nijnba, kenbay ba, kena bay tu melénê tô bijare tonge a nap Krist, néérni nap, nijnba, kena bay néé, bay denênge, menba, nibay ba, bay kajêni men.

11 Kwôy kemnêj kôba, kurôj lérêni men, kam dêrêni men, nini tôbrê gernga are men, bay sérêni men, iyéy yéreni kôba, naj a men.

12 Nini li jé naj kôbrini woni wô abij yerni men, kirijnâ bijé tiréni ba, nini tô kibrini sarji a a men. Kirijnâ bay geléni gusin ba, nini uwôl bôrni sarji a men.

13 Men, kirijnâ bay pôy kibrini ba, nini iyêlji kwôlo dôri. Aj nini yi mega gubij wo bijé iyôn men, mega anga habij dê kirijn iyôn a men kwôy kemnêj.

14 Kwôlê bi wo en kelênge kêm hen na, na wo tayre ré dênge ré, ninba, en halênge na mega wo kené na kamnen ka en pirji iyôŋ.

15 Hena kené ôrij naj bay sarnge dubu môj tô Krist a kôba, dôd ba, ibarenge na pôn nêŋ hari. Wôsa kirija na en ulênge bérê Kwôlo Dôri hen na, en yi mega ibarenge iyôŋ tô merê tu gej tonge a naj Jésu Krist.

16 Ôbi a, ené kelênge bi kené yi mega nôbi iyôŋ men hen.

17 Na ôbi wo hen na, ené jén naj Timoté wo yi mega keman wo en piri men, ôbi bôô pôn sa aŋga Kelma men, ôbi a jebé tô bôrnge sa aŋga dô tumôn sa geré wujê a naj Krist Jésu hen. Bay a na aŋga en gelin bijé naj kirij kirij men, bô églisjnê kêm a men.

18 Aj bijé ka pôni li gen mega ené nêmê bij ujnénge ré iyôŋ.

19 Njinba, hena bô Kelma ré gey ba, baa d'a wo na bij ujnénge hen ya. Aj na sa henê na ba, bay lê gej bay ka hen ôrij naj néé laba, na kwôlê woj d'ép iyôŋ mera d'i ba?

20 Wôsa kirija Emen na ôbi sa kwôni na, kwôni bi wo hen ôrij naj néé woj lijn are diba, na naj kwôlê woj kelê mera ré.

21 Na ba, ken gey na mi ba? Hen ba, ken gey bi ené era ujnénge aj ené sa sêŋge laba, ené era naj peré men, baliyare a men d'i ba?

5

Bijé ka bô églis a kaj bay yîn yinare toj iyôŋ a tôŋ hen

1 En toy bijé kôl mega wo kwôni wo pôni perêrge a hen ré li aŋgan hajê. Aŋgan hajê bay ka hen na, na wo ôbi yiirjin naj tam ibari. Are bay ka ôbi li hen na, bay henê Emen né kôba, a lê hen iyôŋ né tô.

2 Menba, ken uwôyrê yernge na d'ép iyôŋ réba ré kené merê naj ja aj kwoj ôbi lê are bay ka iyôŋgi hen na, ré kené dagêri perêrge a aj.

3-4 Kujê nôbi ba, hena ené kelan naj ken kôba, ermé wujê na naj

ken. Aj en jô kwôlê sa ôbi lê are bay ka iyôŋgi hen njip naj hini Kelma wona Jésu mega wo ené na perêrge a iyôŋ. Kirija ken daj aj ena perêrge a naj ermé wujê hen na, néé wo Kelma wona Jésu a yé perêrge a.

5 Kwôni bi wo iyôŋgi hen na, ken dîri kôbi Sidan a bi mène kurôŋgi yiri aj bi tini ré sa uwôj gelê Wulê wo Kelma a sa jôrj kwôlê sa bijé hen.

6 Ken gel, ken di dengôrge na d'ép iyôŋ, wôsa ken hôñ wo «Wubere ré dê iyôŋ kôba, ré wubu parin wo bay bulôj hen» né ba?

7 Bêŋge wubere to cay to na têrj hen an, an bi ken yîn gawrê ka séli mega parin wo bay bulôj wo wubere naj bô a iyôŋ hen. Kena ka séli tiri a men, wôsa bay bi kwôbri Kema Kwormo wona lijn geserê wo bay uwôgeri *Pak hen. Kema Kwormo bi wo hen, na *Krist, kwo Emen dôri hen.

8 Kirija nana li geserê wo bay uwôgeri Pak hen na, na lêŋge naj bô habrê ré men, naj têrj ré a men, wôsa bô habrê na, yi mega mapa wo bay li naj wubere iyôŋ, njipba, na lêŋge naj bôô wo séli men, naj tu kwôlê a men, aj yi mega mapa wo bay li naj wubere ré hen iyôŋ.

9 Bô magtubu to na en li bêŋge tumô hen na, na en kelênge kené bij naj bay yîn yinare toj iyôŋ a tôŋ hen né.

10 Kwôlê wo en kô hen na, en kôl gengij na sa bijé kêm ka sa terare a nà, ka na bay yîn yinare toj iyôŋ a tôŋ hen né men, bay geyé lari hen né men, gamsê hen né men, bay tibé kamrê hen né a men, wôsa hena henan ré ré na iyôŋ ba, henan kené najê sa terare a nà.

11 Njinba, kwôlê wo en kelênge hen na, na wo kené bij naj kwôni wo kôl dîré na yêneŋge ôbi ayê bôô, ninba, ôbi na ôbi wogé yébé men, ôbi geyé lari men, ôbi tibé kamrê men, ôbi njom men, ôbi kwoyé men,

ôbi gemsare a men na, na aŋgan emê kôba, ken ôm naj dî ré.

¹²⁻¹³ Jerê kwôlê sa bijé ka na bay ayê bôô ré hen na, na kwôlê wujê nôbi ré. Emen a sa jerê kwôlê sarji a. Nijba, kenbay a sa jerê kwôlê sa ka na kaŋge hen ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Dagêŋge ôbi lê habrê perêrñge a ajn.»

6

a Jerê kwôlê sa megam ôbi ayê bôô

¹ Hena kwôlê ré yi perêrñge a ba, wô mi a kené ôrijn bij bay henê Emen né dema ré jô kwôlê bêŋge cfiba, ligi bay ayê bôô a ré ba?

² Ken hôñ mega wo kenbay bay ayê bôô kené sa jerê kwôlê sa bijé ka sa terare a nà iyôŋ né ba? Iyôŋ nij ba, wô mi a kené nêm janê kam kwôlô yi perêrñge a hen né ba?

³ Ken hôñ wo nabay nana sa jeré kwôlê sa *manê ka derômaraj a iyôŋ né ba? Iyôŋ nij ba, jerê kwôlê sa aŋga sa terare a nà dema ré gelêna ba?

⁴ Kirjna ken ôrijn naj kwôlê bi wo iyôŋgi hen na, wô mi a kené ô janê ligi bijé ka na ani ré bô églis a hen ba?

⁵ En kôl hen iyôŋ aj bi tayre ré dêŋge. Perêrñge a hen na, ôbi tu melênê wôni pôn iyôŋ kôba, naj bi ré jô kwôlê perê yêneri a kwôy ba?

⁶ Na hen iyôŋ a, i i ba ré ôrijn naj yêni tumô bay henê Emen a ré dema ré jô kwôlê bêŋge hen ba?

⁷ Na tayre to dami wo kené ôrijn naj yernge tumô bay jerê kwôlê a. Wô mi a kené kaj geyé aŋga naj tô gerérji ré ka bay lêŋge hen a mera ré ba, men wô mi kené kaj bi bay ré gemsêŋge a men mera ré ba?

⁸ Tiri wori ba, kenbay ken li aŋga naj tô gerérji ré men, yênerñge kôba, ken gômsiji a men.

⁹ Ken hôñ mega wo bay bô habrê ré gelé tu *emê iyére to Emen né

iyôŋ né ba? Bi turñge lamêngé né, wôsa bay yinare ton iyôŋ a tôŋ hen men, bay tibé kamré men, bay wogé yébé megérji men, bay yinare naj megérji impê men,

¹⁰ bay gemsare men, bay geyé lari men, bay kwoyé men, bay tiiré hare men, bay bêgerem a men na, bay a gelé tu emê iyére to Emen ré ded.

¹¹ Tumô ba, ka pôni perêrñge a na li na hen iyôŋ hende to hen men, nijba, bay peléŋge aj ken yi naj jengêrñge bij Emen nij men, kena bijé ka kwôlê dôrijn sarji a naj néé wo Kelma Jésu Krist men, kwo Tini Emen wona a men.

Ayêŋge yerŋge ken uwôlijn hini emê sa Emen a

¹² Are kêm na kaj lê, nijba, are kêm na ka dôri wô sarnge ré, men, are kêm na kaj lê, nijba, na dê bi ani kani burem lemnare ré.

¹³ Aŋgan emê yi na wô sa bô gawra men, bô gawra yi na wô sa aŋgan emê bay ka hen a men, nijba, Emen a sa ménêji wôô bem men, yi gawra yi na wô yinare ton iyôŋ a tôŋ hen né, nijba, yi na wô lij jé bij Kelma ajn na Kelma bi a abêri.

¹⁴ Emen wo bijn Kelma ji si kamjnê hen na, a béna nabay kôba, na jê sé kamjnê naj néé wori hen iyôŋ men.

¹⁵ Ken hôñ mega wo yerŋge ré na kwa yi *Krist iyôŋ né ba? Iyôŋ nij ba, na ayê kwa yen wo na kwo Krist hen hô dayê naj kwo hende yin yinare ton iyôŋ a tôŋ hen ba? Na lê iyôŋ né.

¹⁶ Ken hôñ mega wo kwôni wo ré yin naj hende wônjare ton iyôŋ a tôŋ ba, ré bijn pôn naj tu iyôŋ ré ba? Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Iba naj iyore ré yé kurôŋgi yi wo pôn.»

¹⁷ Nijba, kwôni wo dî yiri bij Kelma na, tini bijn pôn naj dî men.

¹⁸ Geringe yinare ton iyôŋ a tôŋ hen. Têrij kêm to kwôni li na, yi na yiri a nô na, nijba, kwôni wo yin

yinare top iyôŋ a tôŋ hende to hen na, ôbi li têriŋ na naj yiri gaŋ.

¹⁹ Ken hôŋ mega wo yerrjé ré yi mega iyéy merê to Tunu top hendi bô bôrê to Emen bure sa mô bôrêŋge a hen ré ba? Iyôŋ ba, kena sa yerenge ré.

²⁰ Wôsa Emen keléŋge naj gara wo damaŋ. Iyôŋ ba, bi i i kôba, ré ay yiri uwôlîŋ hini emê sari a dî.

7

Kwôlo gengjin sa engé yi

¹ Haw hen na keléŋge kwôlo gay gay wo na ken li magtubu engeren hen. Kwo pôn perê wo gengjin sa engé yi hen na, dô wo iba ré enge iyore ré.

² Nijba, bi kené yip yinare top têriŋ ré na, bi iba enge iyore to gengjin sari men, iyore kôba, enge iba wo gengjin sare men.

³ Bi iba ay yiri bij tamni men, tamni kôba, ré jôrîŋ kurôre yere ré men.

⁴ Wôsa iyore mô na sa yere ré, nijba, kurôre a na ôbi sa yere men, iba kôba, na sa yiri ré, nijba, tamni a na hende sa yiri.

⁵ Jôrîŋge yerenge ré, nijba, ka jôrîŋ yerenge na kirîŋa tôrêŋge pôn wô yip né aŋ bi kené berîŋ yerrjé wô uwôlîŋ Emen kirîŋa a pôni aŋ ken hô daj hôrîŋ wô wo Sidan ma lamêŋge wô nêmê gemé yerrjé wo naj hen.

⁶ Nijba, en geléŋge na gelé cîba, na tôô a ené ay bêŋge hen né.

⁷ Tiri wori ba, en gey bi gawrê kêm ré mô mamare mega nôbi en môrîŋ hen iyôŋ, nijba, i i ba, Emen biri aŋgari ka gengjin sari sari.

⁸ Iyôŋ ba, en kôlij mamê men, yébé ka kwôrjêrji ma hen a men na, hena bay ré mô mamare môŋ kunê nôbi iyôŋ na, na aŋga dôri.

⁹ Nijba, hena bay ré nêm gemé yirji ré, ba, bi bay enjîn yirji wôsa engé na dô gôlij wo gemé yirji ré gôlji.

¹⁰ En ay tôô bij ka enjîn yirji naj hen (na nôbi a kelê ré, nijba, na Kelma a kelê) bi iyore ré kaj kurôre ré.

¹¹ Hena hende ré kariŋ naj kurôre ba, bi hende mô sa kôbri cîba, a enjé iba wo cangji ré, réba bi hende hera ujné kurôre hôrîŋ men, iba kôba, a dagê tamni ré a men.

¹² Kwôlo na kelê hen na, (na nôbi a kelê cîba, na Kelma ré) hena ôbi ayê bôô ré ôrîŋ naj tamni to ay bôre ré, aŋa ré dôre merê naj dî ba, bi ôbi dagere ré.

¹³ Men, hena iyore top hende ayê bôô aŋa kurôre ré na ôbi ayê bôô ré, aŋa ôbi ré gey merê naj tu ba, bi hende kappni ré men.

¹⁴ Wôsa iba wo ay bôri ré ba, na sa kibi tamni top hende ayê bôô hende to hen, a ôbi ré yip kwôni wo Emen men, iyore to ay bôre ré kôba, na sa kibi kurôre woj ôbi ayê bôô bi wo hen, aŋa hende ré yip to Emen men hen. Hena ré na iyôŋ né ba, kamniji a yé ka *kagemi, bi wo dôd ba, bay na ka séli tu Emen a hen.

¹⁵ Nijba, hena iba wo hôŋ Emen né, ré gey kajê tamni top hende ayê bôô ba, bi ôbi kajne, men, hena iyore to hôŋ Emen né, aŋa ré gey kajê kurôre woj ôbi ayê bôô hen ba, bi hende kappni men, perê bi wo wôô hen na, ani kani harji ré, wôsa Emen uwôgêna bi nana mô naj bôô jalê.

¹⁶ Mini, iyore top hende ayê bôô hen, ma henê iyen wo meré gôlij naj kurôrê woj ôbi henê Emen né hen ba? Men, jôbi ôbi ayê bôô hen, já henê iyen wo jeré gôlij naj tamnem top hende henê Emen né hen ba?

Bi je lêrêŋge yi mega Emen gey hen iyôŋ

¹⁷ Tôô to en ay bij bay ayê bôô a na: bi i i kôba, li je wori naj gwosoyri wo Kelma na biri hen. Men, bi ôbi li je lêri wo ôbi na li kirîŋa Emen na uwôgejni hen men.

18 Hena kwôni na ré wal kej nij, kirija Emen na uwôgejni hen na, bi woge wô ménê gerêri ré nij men, hena kwôni wo na ré wal kej né, kirija Emen na uwôgejni hen na, bi ôbi wal kej ré nij men.

19 Walê kej na ani ré men, walê kej né kôba, na ani ré a men, nijnba, aṅga dôri ba, na bê kwôlê sa tôô to Emen a pôn dô a na aṅgaj lê ka dôri.

20 Iyôŋ ba, bi i i kôba, mô kini uwôgê wo Emen na uwôgejni ya hen.

21 Hena na jeré na lema aja Emen na ré uwôgem na, bi ju aṅge ré, nijnba, hena jeré uwôjn tulmô kirij ka a lê aj já merê sam seŋge na, ju woge wô merê sam seŋge.

22 Wôsa kwôni wo na lema aja Kelma ré uwôgeri ba, na kwôni wo mô sari seŋge wo Kelma a na ôbi sari. Nijnba, kwo na kema iyore nij aja *Krist ré uwôgeri ba, ôbi na lema wo Krist.

23 Emen a kelêŋge, naj aṅga gararji naj hen. Iyôŋ ba, kena kari nij dîba, ken yi limé ka gawrê ré nij.

24 Yênen, i i ba, na naj jé léri jé léri kirija Emen na uwôgejni hen. Iyôŋ ba, bi i i kôba, mô naj jé wori, jé wori bi wo hen.

Kwôlo gengijn sa mamê naj yébé ka kwôrnérji ma

25 Kwôlo na ken engeren gengijn sa mamê hen na, Kelma ben tôô to gengijn sarji ré, nijnba, kwôlo en kôl hen na, ena gawra seŋge nijnba, na wô sa kibi bô derê wo Kelma aja ré, yé bê bôô sara hen.

26 Naj gusijn to haw hen na, ermé wujê a na: dô wo iba ré mô mamare mega ôbi môrjî hen iyôŋ mera.

27 Hena jeré enge iyore nij ba, ju dagere ré nij men, hena jeré enge ré tô ba, ju dô bul mera men.

28 Nijnba, hena iba ré enge iyore ba, ôbi li na têrij nê men, hena temale ré enge iba ba, hende li na têrij nê a men, nijnba, bijé kaj bay enge yi bay ka hen na, bay a gelin

gusijn sa terare a nà, kupê nôbi ba, en gey derêŋge na bô gusijn hende to hen a di.

29 Yênen, kwôlo na kelêŋge a na: kirij kô nij, iyôŋ ba, ka engijn yirji ba, bi mô mega wo ciré engej né tô men.

30 Ka mô naj cémé tirji a ba, bi mô mega ciré mô naj bô emê ré iyôŋ men, ka sê peré ba, bi mô mega ciré mô naj peré ré iyôŋ men, ka kel are ba, bi mô môj ciré ôrij naj ani ré iyôŋ men,

31 ka tôbe yirji bô aṅga sa terare a nà ba, bi bi bôrji sara ré, wôsa sa terare môj wo yin haw hen iyôŋ na, a yé dé dé ré.

32 En gey bi kené erem kwôlê wôni ré, kwôni wo enge iyore ré tô na, erem na sa aṅga Kelma men, diré lê iyej a diré dé tu Kelma ba men.

33 Nijnba, kwôni wo enge iyore na, aṅge na kwôli aṅga sa terare a nà men, diré lê iyej a diré lê aṅga ré dôrij tamni ba men.

34 Aj ermé wori yi kini wôô. Men, iyore to kurôre naj men, toj temale a men na, bay erem na sa aṅga Kelma, wôsa bay gey yé kari naj jé lêreji men, ermé wojî a men. Nijnba, to enge iba na, erem na sa aṅga sa terare a nà men, erem na ba, teré lê iyej a teré déj tu kurôre ba a men.

35 En kôl hen iyôŋ, na wô derê wonge dîba, na wô dêŋge ani sâŋge a ré, aj bi kené lij aṅgaj derôre men, ka dôri men, kené ayîŋ yerŋe kêm bij Kelma a men.

36 Na kelêŋge kwôlo gengijn sa bay gusô ka genge ciré karij hen. Hena kwôj iba ré bô mega diré li dô ré naj toj iyore men, hena doy enge iyore ré diiri aj ôbi erem diré enge iyore na, iyôŋ ba, bi ôbi enge mega wo bôrji gey, dîba na têrij a ôbi ré li hen nê.

37 Nijnba, kwôni wo bu bôrji iyêre aj gemij yiri aj naj bôô geyé wori a ôbi ré genge diré enge hendi gusôri ré na, ôbi li dô.

³⁸ Iyôŋ ba, kwôni wo enge hendî gusôri ba, li dô men, kwo ejne ré ba, li dô daman a men.

³⁹ Iyore to kurôre ya na, bi hende mô tumôri a yôd, njnba, hena ôbi ré ma na, hende na sare senge aj hena hende ré gey ba, a engé iba wo bôre gey, ninba, bi ôbi na megare ôbi ayê bôô.

⁴⁰ Hena hende ré mô hen iyôŋ mera ba, réé derê. Na ermé wujê nôbi a hen. Nôbi kôba, Tini Emen mô bôn a men.

8

Tanare to bay tibij kamrê

¹ Haw hen na kelê na kwôli tanare to bjiné tebij kamrê hen. Tiri wori ba, «Nabay kêm nana bay henê are» mega wo ken kôlij hen iyôŋ, aj gawra dij dençôri, njnba, peré a bij yênen nééri tô ayê bôô tori a di.

² Hena kwôni ré erem mega wo diré na ôbi henê are na, ôbi hôni na mega wo réé hôni jen iyôŋ ré tô.

³ Njnbâ, hena kwôni wo pur Emen ba, Emen hôni men.

⁴ Iyôŋ ba, kwôlo gengin sa aŋgaj emê ka bay tebij kamrê hen na, nana hôni wo bay ré na ani sa terare a nà ré, njnba, ré na Emen a ré pôn nêj mera.

⁵ Na tiri wôsa derômaraŋ a men, sa terare a nà a men na, bjiné pô are kwône lij emen men, lij kilmé a men. Bijné bôrji mega ré na emen haji,

⁶ njnba, kwona nabay ba, Emen na pôn nêj hari, ôbi a na Ibarna wo di are kêm men, nana môrij gen biri hen men, Jésu Krist a na Kelma pôn nêj men, na sa kibri a are kêm ré yjn ya hen men, sa kibri a nana môrij gen hen a men.

⁷ Nana hôni wo kamrê ré na ani ré, njnba, bjiné kwône hôni kwôlê bi wo hen né. Ka na hôni jen kamrê hen na, kirjna bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen na, bay bô mega wo ré na kwôy kamrê baa ya, baa ya. Ay bay bô mega ciré *kagam tu Emen

wô kibi kwôy kamrê bi wo ciré ôm hen.

⁸ Njnbâ, na aŋgaj emê a ôrij naj na ligi Emen a ré, hena nana ôm né ba, en mène ani ré a men, hena nana ôm kôba, naa uwônjîj ani ré a men.

⁹ Hena ré hen iyôŋ hari kôba, ken bô dô, wô wo emê bi wo ken ôm naj bô geyé Wonge hen na, maa lê aj ka iya tô kwôlo Emen a hen, maa lij têrij.

¹⁰ Wôsa hena kwôni ré gelem jôbi wo ju hôni are bay ka hen, aj ju mô ôm emê kibi kamrê na, kwo ré gelem hen aja ré iya na, ôbi a geyé emê tanay kamrê mega wo jôbi ju ômij hen iyôŋ men né ba?

¹¹ Na iyôŋ aja, henê are kam bay ka hen, ré mênê yênen wo iya wo *Krist ma wô sari men hen.

¹² Na hen iyôŋ a, kené li têrij naj yênenjge men, ken ménij ermé woji wo dê hen men, lê are bay ka hen iyôŋgi hen na, ken li na têrij naj Krist hen.

¹³ Na ôbi á, hena aŋgaj emê réé lê aj yênen a lij têrij na, na emê tanare ré kwôy yôd wô wo maa lê aj yênen a hô lê têrij sôj.

9

Aŋga gengin sa ôbi je

¹ Nôbi, en nêm lê are sa keben men, ena *ôbi je bi men, en gel Kelma wona Jésu bi men, kenbay a na ari gelé ka je wujê wo tô Kelma a men.

² Hena ené na *ôbi je tu bjiné ka poni a ré kôba, kenbay ba, ena *ôbi je turjge a, wôsa kena ari gelé ka je wujê wo en li mega *ôbi je iyôŋ tô Kelma hen.

³ Kwôlo na kelê dôrij kwôlê san a kirjna bjiné lén nôm a na:

⁴ Nôbi kôba, en nêm wo ené emê men, yê men wô kibi je wo en li hen né ba?

⁵ Mega wo bay je ka poni men, yê Kelma men, Piyêr a men ôrji kirjna jen yébérji kôbriji a hen ba, nôbi kôba, réé ené enge iyore ba,

réé ené nêmê ôrijn naj tu kôbena hen iyôj men né ba?

⁶ Na ba, na nibay naj Barnabas mera a réé lê je kwa kwoj derê kwôlê hen wô abij yerni ba?

⁷ Na ôbi kumbul wo yôj a sêj kumbul aja ré têbe yiri gañ ba? Men, i a yagê tjinadfor aja ré ôm yere ré ba? Men, i a abê lari aja réé yê kubarji ré ba?

⁸ En ay na lê je gawrê a ené gengin kwôlê bi wo hen mera ré, njnba, tôô to Emen kôba, kôl hen iyôj men né ba?

⁹ Na lij bô magtubu tôô to *Moyis a kôl iyôj ba: «Hena kelba ré dô kaw ba, jeré harê kibri ta ré?» A hen ba, Emen aŋgañ na wô kelba ba?

¹⁰ Ôbi kôl kwôlê bi wo hen gengin na sarni nibay ré ba? Ew na wô sarni aja na ré lij bô magtubu to Emen a hen. Iyôj ba, kwôni wo yage ba, dî bôri na sa yagê wori bi wo hen men, kwo ti kaw ba, dî bôri na sa gusijniji a men.

¹¹ Hena na niné ci kay aŋgañ Tunu perêrjge a aja kené bénî ari ujné ka sa terare a nà men hen ba, na aŋga gañ ba?

¹² Hena ka pôni ka engeréngje are hen ba, nibay nini nêm engeréngje are dê an sôj ré ba?

Njnba, nini engere are bay ka hen kôbrengje a ré men, nini bu bôrni sa are a kêm wô wo Kwôlo Dôri wo Krist ma ré gusirij.

¹³ Ken hôñ, ka li je bô *iyéy Emen a na, uwôj aŋgañ emérji na kirin bay ka hen men, ka li je kini bê kwôbe a kôba, céŋji na aŋgañ bê kwôbe bay ka hen men.

¹⁴ Na mega bi wo hen iyôj a, Kelma ré ayij tôri bi bay derê Kwôlo Dôri ré uwônjîn ari emérji wô kibi derê kwôlê bi wo hen men.

¹⁵ Njnba, nôbi na, en li hen iyôj né kwôy, an haw hen wo en kôl hen iyôj kôba, na wo ené engerij ani kani ré. En ma ba, dô gôlijn wo kwôni ré mène yi yé wujê wo gengin sa je bi wo en li seŋge hen.

¹⁶ Wôsa hena ené uwôl bérê Kwôlo Dôri ba, na dij deŋgôñ né, njnba, na aŋga Emen a dén erej san a, wôsa hena ené uwôl bérê Kwôlo Dôri bi wo hen né ba, kwôlê a beren.

¹⁷ Hena ené uwôl bérê naj bô geyé wujê ba, en nêm ujné sa kôben, njnba, hena ené uwôl bérê naj bô geyé ré ba, na Emen a dén erej a san a.

¹⁸ Iyôj njn ba, aŋgañ sa kôben ba, na mi ba? Na bérê wo en uwôl bi mera, an en kan engeré aŋgañ têbê sa kôben gengin sa bérê wo en uwôl hen.

¹⁹ Bi wo ena sa yen hen hapê kôba, en li yen mega lema wo bijné kêm, an bi ené gôlijn naj gawrê damaŋ.

²⁰ Hena ené mô perê Jubjnê ba, en li yen mega Jubjnê iyôj, bi ené gôlijn naj ci. Bi wo tôô to Moyis ôm san né hen kôba, kirinja en mô perê ka bi kwôlê sa tôô hende to hen na, en li yen mega ené bi kwôlê sa tôô hende to hen men, bi ené gôlijn naj ci.

²¹ Men kirinja en li je perê bijné ka na Jubjnê ré hen na, en mô mega kwôni wo na Jub né iyôj men, en li hen iyôj wô gôlijn naj ci. Hena, ré na hen iyôj kôba, en dî tôô to Emen an né, njnba, en li na tôô to *Krist.

²² Kirinja en mô perê bijné ka iya a ba, en li yen mega ôbi iya iyôj, bi ené gôlijn naj ci men, en bul yen gay gay hen iyôj, bi ené gôlijn naj ka pôni naj geré wo gay gay.

²³ En li are bay ka hen, na wô Kwôlo Dôri aj bi ené uwônjîn derê wo yi bô a hen.

²⁴ Ken hôñ, bô gere a na, na bijné kwône a geré, njnba, kwôni pôn nêj a ujné sa kôbri. Iyôj ba, ken ge gere toj uwônjîn sa kôbi hen dî.

²⁵ Ôbi gere wo yôj yôj wo jô yiri sa aŋga gay gay a ba, na wô uwônjîn gwôyê njnba, na kwo a ménij tô hen, njnba, nabay ba, nana li je na wô uwônjîn gwôyê wo a ménij né kwôy hen.

²⁶ Iyôj ba, nôbi en ge na gere toj iyôj a tôj hen né men, kirinja en ay

kôben ba, en dij are yôd diba, en meremnê ré.

²⁷ Men, en gelij yen gusij men, en liri lemnare men, ap bi kwôlo ené dô bijn bijné ka dângi hen na, bi nôbi kôba, ené uwônij derêri men diba, bi ené nal ré.

10

Angan gelé ka kam Israyêl gel

¹ Yênen, en gey bi kené hôñ mega wo môñêrni kêm na ré mô tô kirij ka geri a men, bay kêm na ré dây cér wo dami hen a men.

² Tô kirij ka geri bay ka hen men, cér wo bay na dây hen a men na, yi mega bay na ré liji batêm kêm mega bay tô *Moyis iyôñ.

³ Men, bay kêm ômji kwô woj ginê wo Emen

⁴ men, bay yi kam kaj ginê ka Emen a men. Men, bay yi kam kaj ginê ka so kabrê keram a ka ô naj ci hen. Keram bi wo hen, na *Krist bi naj yiri.

⁵ Cêgi are bay ka kêm hen kôba, bô Emen dôri sa ka pôni a ré kwône, na ôbi a, temayriji ré yîn bijak bijak derô gwôlê hen.

⁶ Iyôñ ba, are bay ka hen yi mega añaçaj gengé perêrna, bi doy añaçaj habij ré lêna mega wo na lijji hen iyôñ né.

⁷ Yénge bay tibé kamrê mega ka pôni na yîn hen iyôñ né, mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôñ ba: «Bay mô ôm men, yi men, ap henaji ta wôô.»

⁸ Na yénge bay yipare top iyôñ a tôñ mega ka pôni perêrji a na lij hen iyôñ né, bay na li hen iyôñ ap bijé na ma sak tôre wôô kibi subu tu tare pôni.

⁹ Na sélénge Krist mega wo ka pôni na sélip Emen hen iyôñ né, bay na li hen iyôñ, ap kalaw na gederéji duu.

¹⁰ Barênge mega wo ka pôni na barij hen iyôñ né, bay na bar hen

iyôñ, ap mana wo Emen woj ôbi deré kirij hen, na sa derji.

¹¹ Are bay ka hen sa sa kam Israyêlnê mega añaçaj gelé iyôñ wô halij ka dângi men, na lij bô magtubu to Emen a wô halêna nabay ka kemnêngi ka tô terare baa da wo ta kerê sarna niij hen men.

¹² Iyôñ ba, hena ôbi ayê bôô ré erem mega wo diré dûbu iyêre tô ayê bôô wori a ba, bi ôbi bô dô wô wo maa kurij.

¹³ Anja gay gay ka sélénge hen na, na sél na bijé kêm hen iyôñ men, niñba, Emen na ôbi bôô pôn diba, a dé bi añaçaj sélé bay ka hen ré dê sarjge ré men, ôbi a béna geré bi nana debij geraj tô a, ap bi nana dôrij bô a.

Pol yêge maa Kworêntijpêngi sa kamrê

¹⁴ Miljnê kapê, na ôbi a, ené kelênge hen, geringe kamrê.

¹⁵ En iyêl mega ené kôlij na bay tu melênê iyôñ, kenbay ken kôbe bô kwôlo na kelê hen.

¹⁶ Gwoyi yê kam to Kelma to nana lij Emen dosé wô sare hen ba, gel na wo nana bij pôni naj kwôbri Krist ré ba? Men, mapa wo nana biilê hen ba, gel na wo nana bij pôn naj yi Krist a men ré ba?

¹⁷ Mega wo mapa pôn hari ap nabay ka kwôni hen nana daj sara hen na, gel na wo nana na kurôngi yi wo pôn, wôsa na mapa bi wo pôn hen a nabay kêm nana céj hen.

¹⁸ Berênge *Israyêl ka ôm añaçaj bê kwôbe hen na, bay bij pôn na naj Emen wo kini bê kwôbe bay ka hen yi gengin sari hen ré ba?

¹⁹ Na ba, en gey kelê tanare to bay ré tibij kamrê hen ba, ré na are ba? Réba en kôl kamrê a ré na are di ba?

²⁰ Na hen iyôñ né. Niñba, en kôl iyôñ ba, anja bay henê Emen né bi bi bay ré bij kwôbe hen na, bay bij na tunu to habij diba, bay bij na

Emen né men, en gey bi kené bij pôn naj tunu to habij né a men.

²¹ Ka yê are bô gwore to Kelma men, hô iyin naj gwore to tunu to habij a men né, men, ka emê naj Kelma men, hô emê naj tunu to habij a men né.

²² Hena kené li hen iyônj ba, ken woge bi Kelma ré li terbéré. Na ba, néerna a gôlijn kwori ba?

Lê are kêm uwôlijn hini emê sa Emen a

²³ Ken kôl: «Are kêm na kaj lê» na tiri, ninba, are kêm dô lê ré men. «Are kêm na kaj lê», ninba, are bay ka kêm hen a bij églis néére ré.

²⁴ Bi kwôni woge derê wori mera ré, ninba, bi woge derê wo megéri di.

²⁵ Tanare kêm to bay dîj gara hen na, keléngje ken ôm mera diba, bi ken eremnérê kwôlê wôni sara ré.

²⁶ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyônj ba: «Sa terare naj aŋga kêm ka yi sara ré na ka Kelma.»

²⁷ Hena ôbi henê Emen né wôni ré uwôgêngje kené ô emê are naj dî aja kené gey erê na, emêngje are kêm ka ôbi bénge hen mera diba, ken engere tôrji ré.

²⁸ Nijnba, hena kwôni ré keléngje iyônj ba, tanare to hen, na to bay ré tibij kamrê ba, ken ôm né, wô kelê bi wo ôbi keléngje nij hen men, wô suné wo ôbi sun hen a men.

²⁹ En kôl na wô suné wori ôbi diba, wô suné wom né, wôsa suné wo kwôni wo dângi a jôren lê aŋga bôn gey hen ba?

³⁰ Hena ené lij Emen dosé dema, ené ômjin are tô ba, i a kôlen jôm wô kibi emê bi wo en ôm hen ba?

³¹ Iyônj ba, aŋga yônj yônj ka ken ôm men, ka ken yi men, aŋga gay gay ka ken li a men na, ken li wô uwôlijn hini emê sa Emen a.

³² Léngje ani kani ka a ménê Jubjnê ré men, Grêknê ré men, églis to Emen né a men.

³³ Nôbi kôba, en li na hen iyônj men, en li are kêm bi ré dôrijn gawré

kêm diba, en woge na derê wujê nôbi mera ré, ninba, en woge na derê wo bijé kêm aj bi bay ré uwônjn gelê.

11

¹ Ayenge ken lij ari gengé kajge mega wo nôbi kôba, en ay *Krist lij ari gengé kajê iyônj men hen.

Bô églis a ba, bi iyore ha sare nap mindil

² Iyônj ba, en denéngje wô wo ken gôrbij sa jé lêren ré men, sa aŋga na en geléngje hen ré men, ken cubu turnge tô ari gelé ka Krist ka bay na gelen aj nôbi kôba, en geléngje men hen.

³ Nijnba, en gey bi kené hòn dô wo ôbi sa imjnê kêm ba, ré na Krist men, iba ré na ôbi sa iyore men, Emen ré na ôbi sa Krist men.

⁴ Iba wo uwôl Emen ley, dô kwôlê lay aja ré dôbe ani sari na, ôbi uwôl tayre sa Krist woj ôbi sari a.

⁵ Nijnba, iyore toni to uwôl Emen ley, dô kwôlo hena kibi Emen a ley, a ré ha sare ta ré ba, yi mega hende ré uwôl tayre sa kurôre woj ôbi sare hen men, yi mega hende ré dul na sare iyônj a men.

⁶ Wôsa hena iyore ré ha sare ré ba, bi hende ka sare aj. A hena karêre ré yere tayre na, bi hende ha ta.

⁷ Iba a dôbê ani sari a ré, wôsa ôbi gelij naj Emen men, na ôbi ulê hini emê sa Emen a a men, ninba, iyore ba, uwôl na hini emê sa kurôre a.

⁸ Nijnba, Emen na dô kabré na iyore a ré lij iba ré, ninba, na kabré iba a, ôbi na ré dô lij iyore dî.

⁹ Men, Emen na li iba bij iyore ré, ninba, ôbi na li iyore bij iba dî.

¹⁰ Wô kibi *manê ka derômaran a na, dô wo iyore ré ha are sara, bay a gelé wo hende ré na hendi dôbê sare bij kurôre.

¹¹ Tô Kelma na, iyore na sa yere ré men, iba kôba, na sa yiri ré a men.

¹² Wôsa mega wo bay dô iyore yi iba hen hari kôba, iyore a yê iba

men, iyôŋ ba, bay kêm henaji na ligi Emen a.

¹³ Erméŋge ken gel, hena iyore ré uwôl Emen aŋ ba harê are sara ba, dé ba?

¹⁴ Dé wo Emen dî iba hen, gel wo hena iba ré dî gusiri sari yêŋnê ba, ré yi tayre iyôŋ né ba?

¹⁵ Nijba, kwo iyore a gusiri sare ré yêŋnê ba, uwôl na hini emê sara, wôsa Emen dî gusiri sa iyore bi ré yi mega aŋgaj têlê sare iyôŋ.

¹⁶ Hena kwôni ré gey narê kwôlê bi wo hen a ba, kwôlo en kôli a na: nibay na, hara woni wo gelij iyôŋ na, naj men, églis to Emen to kôl iyôŋ kôba, naj a men.

Gwoy emê wo Kelma
(Mt 26: 26-29, Mk 14: 22-25, Lk 22: 15-20)

¹⁷ Nijba, kwôlo na kelêŋge hen na, en halêŋge na halê dîba, na denéŋge ré, wôsa danare tonge lêŋge habrê damaŋ dîba, lêŋge dô ré.

¹⁸ Kwôlo tumô wo na kelê a na: bjiné kôlen kirija kené daj ba, kené karij gay gay aŋ en bô mega wo kwôlê woji bi wo hen kwari ré na tiri a men.

¹⁹ Wôsa karjnare to ken karij hen, a lê aja kené hôniŋ bjiné kaj bay bôpôn ka perêrjge a hen.

²⁰ Iyôŋ ba, danare to ken daj hen na, gel wo kené daj na wô emê kwô wo Kelma ré, nijba, ken ôm na ani.

²¹ Wôsa kirija ken mô wô emê na, i ba iyêlbe na wô yiri wori, menba, ka pôni kurôŋ liji men, ka pôni kwoyré ta men.

²² Iyére tonge to kené ômij are men, yip are men, naj ba? Hen ba, ken bô églis to Emen mega ani ré ba? Hen ba, ken sul na ka aŋgaji naj hen ba? Hen ba, en kelêŋge na iyen ba? Mega hen iyôŋ ba, en denéŋge ba? Na denéŋge sa kwo hen a ré kwôy.

²³ Aŋga en geléŋge hen na, Kelma na gelen men. Bô yoyre to bay ca bîrijni hen na, ôbi ay mapâ

²⁴ menba, lij Emen dosé aŋ biilê aŋ kôl iyôŋ ba: «Kwo na na, yi mega kurôŋgi yen wo na ayê bé wô sarjge, lêŋge hen iyôŋ iyôŋ ken ermij san a.»

²⁵ Cêgi emê a na, ôbi biji care toj yê tijadfor mega wo ôbi ré bijji mapa hen iyôŋ aŋ ôbi kôl iyôŋ ba: «Gwoy care toj yê tijadfor to na na, na gwore to gel bijare to kôrbi to Emen naj bijé naj geré wo kwôbren. Kirij ka yôŋ yôŋ ka kena yê na, ken yi ermij san a.»

²⁶ Wôsa kirija ken ôm mapa bi wo hen men, ken yi care toj yê tijadfor hende to hen a men na, ken hô uwôl na bérê temay Kelma hen kwôy wo ôbi a heraj.

²⁷ Iyôŋ ba, kwôni wo ôm mapa wo Kelma men, yi care toj yê tijadfor tori a men, naj tô geréri ré na, ôbi li têrjengi sa kurôŋgi yi Kelma men, gengiŋ sa kwôbriria men.

²⁸ Iyôŋ ba, i i ba, bi kôbe bôri aŋ bi ôm mapa men, yip care toj yê tijadfor men.

²⁹ Wôsa hena kwôni ré ôm men, yi men aja ré erem mega wo ré na kurôŋgi yi Kelma ré na, ôbi li hen iyôŋ uwôlij na kwôlê sari a.

³⁰ Na ôbi á, ka pôni kwône perêrjge a hen, ré iyay men, ômij men, ka pôni maj a men hen.

³¹ Hena nana jô kwôlê sarna ba, bay a jerê kwôlê sarna ré nij.

³² Hena Kelma ré jô kwôlê sarna ba, ôbi halêna na halê dîba, ôbi gey bi bay ré sa perêna naj bijé kêm né.

³³ Iyôŋ nij ba, yénêŋ, kirija ken daj wô emê are ba, ken gemij yernge dem.

³⁴ Hena kurôŋ né li kwôni ba, bi ema aŋgari iyére tori a dema ré era tô, aŋ bi uwôlij bôri gemij megêri, dô gôlij wo ken daj aŋ uwôlij kwôlê sarjge a. Tô kwôlo baa hen na, kirija na bij ujéŋge dema ené geléŋge geréri tô.

*Gwosoy jé lê wo Tunu bij kwôni
(Epês 4: 4-16, Rôm 12: 3-8)*

¹ Yénêñ, kwôlo gengin sa angan bé ka Tunu bijn bijé hen na, en gey bi kené hôñ men.

² Ken hôñ, kirina na ken ban henê Emen tô hen na, bay na wuréñge dê dê aj lêñge aj ken tebe kamrê kaj meneñ hen.

³ Ôbi a, ené kelêñge kwôni wo tôm Jésu ré mène ba, na Tini Emen a biri a ré kôl hen né, ninba, kwôni wo kôl «Jésu ré na Kelma» na, na Tini Emen a biri a ré kôl hen.

⁴ Jé lê wo gengin sa Tunu na, tôri gay gay hari, ninba, Tini Emen hende to pôn nêñ hen a bé.

⁵ Gwosoy lê jé bijn Kelma na, tôri na gay gay, ninba, jé bi wo kêm hen lijn bijn na Kelma.

⁶ Gwosoy lê are na gay gay haji, ninba, Emen bi wo pôn nêñ hen a bé gwosoy jé bi wo hen.

⁷ Na i i kôba, Emen a biri jé lê wo gel mega wo Tunu ré naj dî, bi ré lijn jé bijn bijé kêm.

⁸ Tini Emen a bijn gawra wo pôni iyêl naj tu melênê men, bijn kwo dangi iyêl naj geré henê are men.

⁹ Na Tunu hende to hen a bijn kwo na, ayê bôô men, kwo hen, néé woj berarinj bay ômnare men,

¹⁰ bijn kwo na, néé woj lip angan ginê men, bijn kwo hen, kôlijn bijé kwôlo hena kibi Emen a men, bijn kwo na, henê anja Tunu ka hena ligi Emen a hen men, ka hena ligi tunu to dângi a men, bijn kwo hen, iyêlê kibi kwôlo gay gay hen men, bijn kwo na, belé kibi kwôlê bi wo hen a men.

¹¹ Tini Emen hende to pôn hen a lê are bay ka kêm hen aj i i ba, hende biri jé wo gengin sari mega wo bôre gey.

*Kewi yi gawra na pôn, ninba,
soderij kirijn kwône*

¹² Ken gel, kewi yi gawra na pôn hari, ninba, sôderij gay gay ôbi wo sôderij hen hari kôba, na yi wo pôn nêñ. Krist kôba, yi na mega wo hen iyôñ men.

¹³ Na hen iyôñ a, Jubnjê men, Grêk men, lema men, kema iyore a men na, nabay kêm bay lêna batêm sa kibi Tunu hende to hen, aj nana yiñ yi wo pôn men, Emen bure hende mô bôrna pôn pôn kêm a men.

¹⁴ Wôsa kewi yi na pôn mera ré ninba, sodirij kwône.

¹⁵ Hena têê ré kôl teré na kôbi ré, iyôñ ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo hende kôl hen iyôñ, a jerê bi hende ré yi kwa kewi yi ré.

¹⁶ Men, hena maa ré kôl diré na tu ré, iyôñ ba, ena kwa kewi yi ré. Na wô kelê wo ôbi kôl hen iyôñ, a jerê bi ôbi ré yi kwa kewi yi ré.

¹⁷ Hena kewi yi a ré na tu pôn mera ba, maa woj toyé kwôlê ba, ré yôñ ba? Réba maa a ré na kewi yi pôn mera ba, gôni woj ayij gesami are ba, ré yôñ ba?

¹⁸ Ninba, Emen dî kwa yi bi wo gay gay hen naj kini kini mega wo bôri gey.

¹⁹ Hena na ré na kwa yi pôn mera ba, kewi yi ba, ré na yôñ ba?

²⁰ Iyôñ ba, kwa yi gay gay ya hari, ninba, kewi yi na pôn hari.

²¹ Tu a kôlijn kôbi ju dôren né iyôñ né men, sa a kôlijn têê ken dôren né iyôñ né a men.

²² Kwa yi bi wo nana bô mega wo ré dê dê senge hen na, na ôbi bi a na are hen.

²³ Kwa yi wo nana bô mega ani ré hen na, na ôbi á, nana cubu turna sara men, kwo dé kelê kwôli ré hen ba, nana cubu turna sara damaj.

²⁴ Ninba, kwa yi bi wo yi tayre ré hen na, gey cibé tu tô a ré nin. Emen jan yi aj bi ka ré yi kini cibé tu tô a dema ré cibij tu tô a.

²⁵ Ôbi li hen iyôñ bi kwa yi bi wo dê dê hen né karijn naj kewi yi ré, ninba, bi i i ba, ré ermij sa megari a dî.

²⁶ Hena kwa yi pôn né ômij ba, tô ka baa hen kôba, ômij men, hena kwo pôni yiri ré dôri ba, tôrji wo baa hen kôba, yirji dôrji naj dî men.

²⁷ Kenbay kêm kena yi *Krist aj i i ba, yi mega kwa yiri iyôñ.

²⁸ Bô églis a na, Emen di na bay jé tumô, wôô wori ba, ôbi dî bay kibri, subu tori ba, na bay derê tô kwôlê men, bay lê gijnê men, bay berarê bijné men, bay lê nap bijné men, bay derê tumô kirij men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen a men.

²⁹ Iyôj ba, bay kêm na bay jé ré men, bay kibi Emen ré men, bay gelij bijné are ré men, bay lê aŋgan gijnê ré men,

³⁰ bay berarê bay ômpare ré men, bay iyêlê kibi kwôlo gay gay hen ré men, bay belé kibi kwôlê bi wo hen ta ré a men.

³¹ Ôrijge doy aŋgan bé ka dô dê megérji hen.

Aj na geléjge geré ka dôri ka dê ka hen ajn sôŋ.

13

Kwôlo gengin sa peré

¹ Hena ené iyêl kibi kwôlo gawrê men, kwo *manê ka derômaran a a men aja peré kirij ré nap yen a na, en yi mega manaŋ wo ôm d'én iyôj men, musure to bay sêrê d'én iyôj hen a men.

² Hena ené ôrij nap néé woj kôlijn kwôlo Emen men, en hôñ aŋga yi kini uwôbérji a kêm men, en hôñ aŋga gay gay men, hena ené ôrij nap ayê bôô wo nêm ôrgij nap keram a men aja peré kirij ré, nap yen a na ena ani ré tô.

³ Hena ené pô ari ujéren kêm bij bijné men, hena ené ay yen bi bay ré uwoy aja peré kirij ré, nap yen a ba, na uwônjip ani ré a men.

⁴ Ôbi peré kirij na, na ôbi ulê bôô men, ôbi lê derê men, ôbi lê terbére ré men, na ôbi dê denjô ré men, na ôbi uwôyrê yi ré men,

⁵ ôbi lê ani kaj tayre ré men, ôbi woge derê wori mera ré men, bôri tari lew lew ré men, di bayi kwôlê ré men.

⁶ Aŋga na kaj derôre ré hen na, ôbi li yi derê sara ré, nijnba, yiri dôri na sa aŋgan derôre dî men,

⁷ ôbi dî bôri jal sa are a kêm men, hena ré na mi mi kôba, ôbi gem ayê bôô wori dô men, ôbi dî bôri na sa aŋga dôri a men, ôbi lêjnê sa are a kêm a men.

⁸ Kwôlo hena kibi Emen a a kerê tô men, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen a kerê tô men, henê are kôba, a kerê tô a men, nijnba, peré kirij ba, a napê kwôy.

⁹ Wôsa henê aŋgana men, derê kwôlo Emen wona a men na, na kwari tô.

¹⁰ Nijnba, kirija aŋga dô cerêd hen sa nijn na, ka na lip baa geré hen a sa napê.

¹¹ Kirija na en baj kema na, na en iyêl kwôlê woj kampare men, en erem kwôlê woj kampare men, en dô kwôlê woj kampare a men, nijnba, kirija tun sur na nijn na, en dî lê aŋgan kampare bay ka hen baa.

¹² Wôsa haw hen ba, yi mega nana geléjge na bô aŋgan gelé tunu a iyôj tô, nijnba, tôre to cêgê dema nana gelé sélé. Kwo haw hen ba, en hôñ na kwarji tô, nijnba, tôre to cêgê, na henê derê jêd jêd mega Emen hônen dô hen iyôj men.

¹³ Haw hen are baa subu: ayê bôô men, dê bôô men, peré kirij a men, nijnba, aŋga dami gôlji ba, na peré.

14

Kelê kwôli gwosoy jé lê wo Tunu bijn kwôni

¹ Iyôj ba, wogéjge peré kirij men, ken ôrij doy aŋgan baliyare ka Tunu bi hen men. Aj kwoj ulê bérê kwôlo hena kibi Emen a hen, a bi lêjge daman dî men.

² Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi iyêl na nap gawrê ré, nijnba, iyêl na nap Emen, wôsa kwôni hôñ bô iyêlê wori bi wo hen né, aj na nap néé wo Tunu a ôbi ré kôlijn kwôli aŋga yi kini uwôbérji a hen.

³ Nijnba, kwôni wo uwôl bérê kwôlo hena kibi Emen a na, ôbi iyêl bijn na gawrê, aj ôbi bi bay gese tô

ayê bôô wojî a men, dôbinji ibiyare bôrji a men, jal bôrji a men.

⁴ Kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo gay gay na, ôbi dôbij na yiri ibiyare ganj, ninba, kwo uwôl bérê kwôlo hena kibi Emen a hen na, ôbi bij na églis néére hen.

⁵ En gey bi kenbay kêm kené iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen hange, ninba, en gey bi kené uwôl bérê kwôlo hena kibi Emen a hen damaj a men, wôsa kwôni wo uwôl bérê kwôlo hena kibi Emen a ba, dê kwo iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen. Hena ôbi iyêlê kibi kwôlo wo gay gay bi wo hen, ré dô bô kwôlê bi wo hen dôbij ibiyare bô églis a ré ba, a lê najn kwôni ré.

⁶ Iyônj ba, yénén, hena ené ô yerñge a aj en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, aja ené yêge sa kwôlê wôni bénge né men, sa angan henê kani ré men, en uwôl bérê kwôlo hena kibi Emen a ré men, en geléngje ani ré a men ba, ena ôbi lê najn ken ba?

⁷ Yi mega têgê men, jêngê men iyônj, hena tôrji ré ôm némij né ba, kwôni a lê iyen a ré henê kurôñiji ba?

⁸ Men, hena tôô burujju ré ôm naj gerére ré ba, kwôni a lê iyen a ré henê wo ré na top kumbul ba?

⁹ Yi mega kwôni wo iyêl kibi kwôlo wo ñangi iyônj. Hen ba, kwôni a henê bô kwôlo ôbi iyêl hen iyen ba?

Wôsa kwôli bi wo hen hônj dô ré men, yi mega wo ôbi ré iyêl na iyônj a tôj iyônj a men.

¹⁰ Kibi yê wo gawrê sa terare a nà na, kwône ninba, kwo pôn nêj wo bôri baa hônj ba, naj.

¹¹ Njinba, hena ené hôñ kibi yê wo kwoni iyêl hen né na, ena kerga tiri a men, nôbi kôba, ôbi na kerga tun a men.

¹² Mega wo yerñge gwange sa wogé angan baliyare ka gengin sa Tunu hen iyônj na, wogéngje ka a bij églis néére hen di.

¹³ Na ôbi á, kwôni wo ré iyêl kibi kwôlo wo ñangi na, bi uwôl Emen bi ré biri diré nêm derê bô kwôlê wori bi wo hen ta.

¹⁴ Wôsa hena ené uwôl Emen naj kibi kwôlo wo ñangi na, na tunun a uwôli hen mera diba, henê anganê li ani kani ré.

¹⁵ Iyônj najn ba, na lê iyen ba? Na uwôli naj tunun men, na uwôli naj henê anganê a men, men, na kibri kurôñ naj tunun men, na kibri kurôñ naj henê anganê a men.

¹⁶ Ju toy, hena ré na tunum a lîj Emen dosé ba, kwo mô kwam a hen ba, a henê bôri na iyen a ré degé sara ré na tiri ba? Wôsa tiri wori ba, ôbi hôñ bô kwôlê bi wo hen né.

¹⁷ Ju lîj Emen dosé dô ham, nijnba, li najn kwo mô kwam a hen né.

¹⁸ En lîj Emen dosé wôsa en iyêl kibi kwôlo wo gay gay hen, geléngje kenbay kêm.

¹⁹ Njinba, bô églis a na, en iyêl kwôlê dêj iyônj wo bay hôñ bôri aj en gelinji are dô gôlij iyêlê kwôlo kwôni wo na kibi kwôlo bay hôñ bôri ré hen.

²⁰ Yénén, bi ermé kwôlê woñge yi mega kwo kamrê iyônj né, nijnba, ken erem kwôlê woñ suriyare di. Kwo gengin sa lê anga habij a ba, bi ermé kwôlê woñge ré yi mega kwo kamrê ka dê iyônj.

²¹ Lîj bô magtubu to Emen kôl iyônj ba: «Kelma kôl iyônj ba:
<Na bé bijné ka iyêl kibi kwôlo ñangi,
a iyêlij bijné kajê bay ka hen men,
na iyêlêji naj geré wo kergé
men,
bi wo hen kôba, bay a toyé ré a
men.»

²² Mega hen iyônj na, iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen na, yi gengin na sa bijné ka ay bôrji ré hen, njinba, ulê bérê kwôlo hena kibi Emen a na, yi na wô sa bay ayê bôô diba, yi na wô sa bijné kêm né.

²³ Hena bay ayê bôô ré daj aja ré iyêlji kibi kwôlo wo gay gay hen, aja ka ay bôrji ré réba, kwôni iyônj mera

ré sa perêrji a ba, bay a berêji mega kwôbrê iyôŋ ré ba?

²⁴ Nijnba, hena kené dô kwôlo hena kibi Emen a naj kibi kwôlo bay hôñ hen, aja kwôni wo ré ay bôri ré réba, kwôni iyôŋ mera ré sa ba, a henê tô kwôlê wo ken dô hen derê. Ajn kwôlê bi wo hen, a bé tiri a jôrijn sa têrijn tori a. Men, bay a jerê kwôlê sari a naj kwôlê bi wo ôbi toy hen a men.

²⁵ Aj ermé wo uwôbe bôri a hen na, a yé tu wolé nô, aji ôbi a dê kwini tôŋ ayij kibi Emen kelê iyôŋ ba: «Na tiri wo Emen na perêrjge a bi.»

Aŋgan lê ka naj gerérji gerérji bô églis a

²⁶ Yênen, ka lê iyen nij ba? Kirina ken daj ba, bi i i kôba, soj naj je léri, bi kwo pôn bi kebe kurôŋ men, kwo pôni bi gelij bijé are men, kwo dangi yi ôbi yêgê sa kwôlo Emen wo yi kini uwôbêri a hen men, kwo pôn bi yi ôbi iyêlê kibi kwôlo gay gay men, kwo pôni bi yi ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ta a men. Lênge hen iyôŋ kêm, ken dôbijn ibiyare bôrnge a.

²⁷ Hena bijé ré iyêl kibi kwôlo kwôni hôñ né na, bi gawrê wôô réba subu iyêl pôn pôn aŋ kwôni wo dangi dô bô kwôlê bi wo bay iyêl hen ta.

²⁸ Nijnba, hena ôbi derê bô kwôlê bi wo hen ré naj ba, bi bay iyêlê kibi kwôlo gay gay bi wo hen, bi môrji menej bô églis a, aji bi iyêlij yirji men, iyêlij Emen a men.

²⁹ Bi bay kelê kwôlo hena kibi Emen a wôô réba subu dô kwôlê aŋ bi tô ka baa hen mô kôbe bôri.

³⁰ Nijnba, hena kwôni ré mô tôŋ aja Emen né yêge sa kwôlê wôni biri na, bi kwo ré dêbu dô kwôlê hen na, bi wôm jan aŋ bi toyin kwôlo Emen yêge sari hen.

³¹ Kenbay pôn pôn kêm ka gasinj yerŋe derê kwôlo hena kibi Emen a hen, wô halij bijé men, dôbjî ibiyare bôrji a a men.

³² Kwôni woj ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a bi wo hen na, ôbi na ôbi sa are bay ka Emen biri hen.

³³ Wôsa Emen na ôbi bô jalê dîba, na ôbi guseré kirij né.

Mega wo yi bô églis to bijé ka yi gay a kêm hen na,

³⁴ bi yébé mô kibriji menej bô églis a wôsa dé wo bay ré iyêl ré, nijnba, bi bay ré dôbe sarji mega wo tô to *Moyis na kôl hen iyôŋ.

³⁵ Hena bay ré gey engeré kwôlê wôni ba, bi bay sa engerip kwôrnêrji ira, wôsa bi iyore ré iyêl kwôlê bô églis a ba, yi tayre.

³⁶ Kwôlo Emen bi na, hena iyére tonge a ba? Men, sa na ujnêŋge kenbay pununge ba?

³⁷ Hena kwôni ré erem diré na ôbi derê kwôlo hena kibi Emen a men, Tunu ré bôri a a men na, ôbi a henê mega wo kwôlo ené li bô magtubu a bêŋge hen na, ré na tô to Kelma.

³⁸ Hena kwôni ré kap kwôlo en kôl hen na, tôre to cêgê Emen a kapêri men.

³⁹ Iyôŋ nij ba, yênen, bi doy ulê bérê lêŋge men, ken jôrijn bay ayê bôô iyêlê kibi kwôlo wo gay gay hen ré.

⁴⁰ Nijnba, bi are kêm lip naj kiniji men, naj tô gerérji a men.

15

Jê sé kamnê wo Krist

¹ Yênen, Kwôlo Dôri wo na en derêŋge aŋ na ken dî bôrnge sara aŋ ken dêbîŋ sa têrnge a baa ya hen na, en hô jubu tô bôrnge sara.

² Hena kené dîbu sa têrnge a tô Kwôlo Dôri a mega wo en kelêŋge hen na, ken uwôŋ gelê nij, réba ayê bôô wonge na ani ré tô.

³ Kwôlo na en kelêŋge hen na, na kwôlo bay na dôren men. Kwôlo bay na dôren wo dô dê megêri a na: na wo *Krist ma wô kibi têrijn tona mega wo magtubu to Emen na kôljn hen iyôŋ.

⁴ Bay emni li sa wôô, subu tori menba, ôbi ji si kamnê mega wo magtubu to Emen kôljn hen iyôŋ.

⁵ Ôbi si sa Piyêr men, cêgeri wori ba, si sa bay tôri ka môj kibi wôô a hen men.

⁶ Cêgeri wori ba, ôbi si sa bay tôri ka kwôni ka arew bay ka dajen men. Bijné bay ka hen na, ka pôni a ma diba, ka pôni kwône baa ya tô.

⁷ Cêgeri wori ba, ôbi si sa yêni *Jak a men, sa bay jé a kêm a men.

⁸ Cêgê kêlog ba, ôbi si san a nôbi wo en yi mega bô dôripare iyôñ hen men.

⁹ Wôsa nôbi a na kwo dê perê bay jé a kêm men, en nêm wo bay ré ré uwôgen *ôbi jé ré a men, wôsa na en gelij tu églis to Emen gusij.

¹⁰ Nijba, na sa kibi bô derê wo Emen a, ené yin gawra kemnêj hen men, derê wo ôbi ben hen na, a ménij ré, en li jé dê bay jé bay ka hen kêm men, na nôbi a lê jé bi wo hen né, nijba, na derê wo Emen a lê jé yen a hen.

¹¹ Iyôñ ba, Kwôlo Dôri bi wo hen na, hena ré na nôbi a derê lay, megêñ bay jé lay na, na ôbi, a na niné derêngé hen men, na ôbi, a kené bi bôrñge sara men hen.

Jê sé kampê wona nabay gawrê

¹² Mega wo nini uwôl béré, Krist ré ji si kampê perê bijné ka ma a menba, wô mi a ka pôni ka perêrñge a hen ré kôl jêê sé kampê ré napê ba?

¹³ A hena bijné ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, ji si kampê ré men.

¹⁴ A hena Krist ré ji si kampê ré ba, ulê béré woni na ani ré men, ayê bôô wonge kôba, na ani ré a men.

¹⁵ A hena ré na tiri wo bijné ka ma ré jê sé kampê ré ba, njina bay benare gengin sa Emen, wô wo nini kôl Emen né bi Krist ré ji si kampê.

¹⁶ Wôsa hena bijné ka ma réé jê sé kampê ré ba, Krist kôba, na ji si kampê ré men,

¹⁷ hena Krist ré ji si kampê ré ba, ayê bôô wonge na ani ré men, ken baa bô têrijn tonge a baa ya a men.

¹⁸ Men, bijné ka ma tô Krist hen kôba, mène nij a men.

¹⁹ Hena ré na wô merê tu gej wona sa terare a nà mera, aja nana dîñ bôrna sa Krist na, bay a barêna gôlijn bijné ka sa terare a nà kêm.

²⁰ Nijba, Emen bi Krist ji si kampê perê bijné ka ma na tiri, aj ôbi a na gawra wo tumô wo ji si kampê perê bijné ka ma a.

²¹ Na sa kibi gawra pôn a temare ré derijj bijné hen men, na sa kibi gawra pôn a bijné réé jij sijj kamjnê hen men.

²² Na tô Adam a, bijné kêm ré map hen men, na tô Krist a, bay kêm réé môrij tu gej hen men.

²³ Mega wo Emen a bé i i ba, a jê sé kampê naj kini kini hen iyôñ na, ôbi bi Krist ji si tumôrji menba, kirija Krist a bulo hera na, bijné ka na kari hen kôba, a jêjí sé kamjnê men.

²⁴ Sa to are kêm a kerê na, Krist a ménê emê iyére men, tunu to habijj to ôm sa kirij hen men, to ôrij naj tôô to sa terare a nà, hen a men, dema ré bij Emen Iba bijné emê iyére kôbri a tô.

²⁵ Krist a emê iyére kwôy wo Emen a biri a gôlijn sa bay bareri.

²⁶ Temare a na hendi bare to cêgê kelôg to ôbi a ménêre.

²⁷ Mega wo magtubu to Emen na kôl iyôñ ba, Emen né day are kêm biri mô sara. Nijba, kwôlo kôl are kêm hen na, ay Emen woj ôbi bij Krist merê sa are kêm hen né.

²⁸ Kirija Emen day are kêm bij Krist mô sara hen iyôñ na, Kemari wo ôbi day are biri mô sara hen kôba a dôbê sari bij Emen aj bi Emen ré yin ôbi sa are kêm.

²⁹ Erméñge sa ka bi bay liji batêm kibi ka ma hen ken gel, hen ba, bay a uné na mi bô a ba? Hena ré na tiri wo bijné ka ma a jêjí sé kampê ré ba, wô mi a bay ré bi bay liji batêm kibi ka ma hen ba?

³⁰ A hen iyôñ ba, wô mi a niné mô kibi temare kwôy kwôy ba?

31 Yênen, en mô kibi temare a kwôy kwôy aji na tiri wo yen yén hen iyônj tô Kelma wona na wô kebrenge.

32 Hena ré na wô derê wo kurônjgi yi a ené sêp naj bijné ka Epês ka yi mega kurônj iyônj hen ba, en uwôn mi bô ba? Hena bijné ka ma hen ré jê sé kamjnê ré ba, na emênge men, na yêngé men, wô wo kiya na mange.

33 Bi turnge lamêngé ré, wôsa lê milnare naj bijné ka habij na, mène hal wo dôri.

34 Erméngé aji ken dî lê anga habij baa. Tayre réé dêngé wô wo bijné ka pôni perérnje hen, hône Emen né kwôy.

Yi ka ji si kamjnê hen

35 Nijnba, kwôni a eñgeré iyônj ba, Emen a bê bijné ka ma a jê sé kamjnê na iyeñ ba men, kirija bay ji si kamjnê nijn ba, yirji a gelij na iyeñ ba men?

36 Kubra, ani ka ju ci hen, hena gusijniji ré uyê ré ba, a sé haji ba?

37 Anja ju ci hen, a ré na mêmêre ba, anja ñangi kani ba hen na, na gusijniji bi wo hen, a jeré ci hen diba, na gurôrji a jeré ci hen né.

38 Emen a bê gusijn anja gay gay bay ka hen, yi gurô wo bôri gey. An gusijn gurô wo yôj yôj kôba, a sé na gurô bi wo hen.

39 Kurônjgi yi na, gelij kêm né: kwo gawra gelij gay men, kwo kurônj gelij gay men, kwo ciré gelij gay men, kwo kuyê kôba, gelij gay a men.

40 Anja derômarañ a ya men, ka sa terare a nà kôba, ya men, ka derômarañ a eñné gelij gay men, ka sa terare a nà engé gelij gay a men.

41 Eñné wo tare to tay gelij gay men, kwo geserê gelij gay men, kwo têbêngé kôba, gelij gay men, têbêngé to pôni kôba, eñné gelij gay naj megêre.

42 A yé gelij hen iyônj hende to hen, kirija Emen a bê bijné ka ma hen jê sé kamjnê. Kurônjgi yi wo

emij hen na, na kwo uyê, nijnba, kirija ji si kamjnê ba, na kwo uyê ré naj yôd.

43 Kirija yi gawra emij na, ôbi yi na anja habij, nijnba, kirija Emen a sa biri jê sé kamjnê ba, ôbi a eñné men, kirija bay emni ba, néri naj, nijnba, kirija ji si kamjnê ba, néri ya.

44 Na kurônjgi yi a bay ré em, na kwo uyê hen, nijnba, kirija ji si kamjnê ba, na yi woj Tunu wôsa hena kurônjgi yi ré ya ba, yi woj Tunu kôba, ya men.

45 Na iyônj a ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyônj ba: «Adam wo tumô na gawra wo mô tu gen.» Nijnba, Adam wo cêgê ba, na Tunu to bij bijné mô tu gen hen.

46 Nijnba, anja era tumô ba, na ka gengij sa Tunu ré, nijnba, gengij na sa kurônjgi yi gawra, an ka gengij sa Tunu ba, era na cêgê.

47 Gawra wo tumô ba, lij naj kumrañ terare, nijnba, kwo cêgê hena na derômarañ a.

48 Bijné ka mô sa terare a nà yi mega gawra wo na lij naj kulmanj terare iyônj men, ka derômarañ a ba, yi mega kwo hena derômarañ a iyônj men.

49 Mega wo nana gelij naj gawra wo sa terare a na hen iyônj na, töre cêgê ba, na gelij naj kwo derômarañ a hen iyônj men.

50 Yênen, en kelêngé kwôlê bi wo hen iyônj wôsa kurônjgi yi naj kwôbe a uñé *emê iyére to Emen ré, men kurônjgi yi wo uyê hen a merê naj kwo a uyê ré hen yôd ré men.

51 Toyéngé, na kelêngé kwôlo yi kini uwôbêri a hen, na mange kêm né, nijnba, yerna wo ôli hen a sa belij kwo kôrbi.

52 Are bay ka hen, a sa na mega tum to li gemes iyônj, kirija burujju to cêgê kelôg a emê, kirija hende a emê na, bijné ka ma a jê sé kamjnê naj yirji wo a ma ré hen men, nabay kôba, yerna a belij kwo kôrbi men.

53 Wôsa yi wo uyê hen, a belij yé

kwo a uyê ré hen men, yi wo ma hen a belin kwo a ma ré hen men.

⁵⁴ Kirina yi bi wo hen a bilin hen iyôj nij na, kwôlo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba: «Joor a ayij sa temare a nij» hen ariri a lij.

⁵⁵ «Hum! temare, néé woré bi yôj nij ba? Menarê yôj nij ba?»

⁵⁶ Mena temare ba, na têrji men, na tô to *Moyis a bij têrji néére men.

⁵⁷ Na lij Emen wo bi nana ay joor hen dosé, wô sa kibi aŋga Jésu Krist Kelma wona li hen.

⁵⁸ Mega wo hen iyôj nij na, yênen kajî, d'ebéjge geran sa têrjge a diba, ken di kwôni lêjge ken herin né men, lêjge jé wo Kelma nan kununge kununge aŋ ken hône mega wo jé wo kené li bij Kelma hen na, ré yé seŋge ré.

16

Wôgê are ka gengin sa yênerna

¹ Kwôlo gengin sa wôgê are wô bijé ka Emen ka Jérusalêm a na, kenbay kôba, ken li mega wo na en ayij tô bij églis to bô emê wo Galati a hen iyôj men.

² Naj demas demas na, i i ba ay kibi ari ujéri di gay aŋ bi na sa saaren dema kené wôge tô ré.

³ Kirina na sa na, bijé ka ken törji hen na, na sa biji magtubu kôbrij a aŋ bay a ôrij naj aŋgaj wôgê kanje bay ka hen Jérusalêm a.

⁴ Hena ré yi wo nôbi nap yen ené ô ba, bay a erê naj en.

Aŋga Pol genge dîré lê

⁵ Na sé si bô emê wo Maséduwan aŋ na bij ujéjge hen ya, wôsa en erem ené sé si ya.

⁶ Dô ré ba, na wulê sem nap ken, mój ené mô kwôy kibi kelanê a iyôj, aŋ kenbay a ben geré dema ené erê ta tô.

⁷ Wôsa en gey geléjge iyôj aŋ erê ta mera ré, nijba, hena Kelma ré gey ba, na wulê sem nap ken.

⁸ Na merê Epês a kwôy sa *Pantékwôt a.

⁹ Bi wo bay baren kwône haji hen, kôba, en uwôj kirin lij jé wo yi are.

¹⁰ Hena Timoté ré bij ujéjge ba, ken li nap di bi mô naj suné perêrjge a ré, wôsa ôbi kôba, li jé wo Kelma mega nôbi iyôj men.

¹¹ Bi kwôni törjêri ré, nijba, ken li nap di bi ô kergare tori hende to hen nap bô jalê aŋ bi hera ujen, wôsa en mô gemji.

¹² Kwôlo gengin sa yênni Apolôs na, en kôli kwôy kwôy ré ô ujéjge naj yênerna, nijba, ôbi gey erê haw hen né tô, nijba, kirina ôbi uwôj geré ba, a erê geléjge tô.

Gerné tôô to Pol ay biji nap dosé to ôbi liji

¹³ Merêjge tu gen men, d'ebéjge geran tô ayê bôô wonge a men, d'ebéjge ibiyare a men diba, ken hare ré.

¹⁴ Lêjge are kêm naj baliyare.

¹⁵ Ken hône mega wo Êstépanus naj bijé ka iyére tori a, a na bay ayê bôô ka tumô ka bô emê wo Akay a men, bay ay yirji lij jé wô bijé ka Emen a men. Yênen, en uwôlêjge bi kené dôbe sarjge bij bijé

¹⁶ bay ka iyôjgi hen men, kené dôbe sarjge bij megêrji kêm ka li jé naj ci hen a men.

¹⁷ Yen dôren gaj wô sa si Êstépanus naj Pôrtunatus nap Akaykus. Wôsa bay li aŋga kené lê ben hen nij.

¹⁸ Men, bay bi tunun uwo yen a men, tununge kenbay kôba, uwo yernge a a men. Bijé bay ka iyôjgi hen na, nêm dené.

¹⁹ Églis to bô emê wo Asi a lêjge dosé men, Akilas naj Prisil men, bijé ka Emen ka daj bô iyére toji a kêm hen lêjge dosé naj hini Kelma.

²⁰ Bay ayê bôô kêm lêjge dosé men, kenbay kôba, ken berij yernge a aŋ ken lij dosé a men.

²¹ Nôbi Pol a lê kwôli dosé hende to hen nap kôben.

²² Hena kwôni ré pur Kelma ré ba,
ken dageri perêrñge a aj. Bi Kelma
wona hera.

²³ Bi bô derê wo Kelma Jésu baa
naj ken.

²⁴ En peréngé kêm naj hini Jésu
Krist.

Magtubu to jôgin wôô to Pol li bij Kworéntipêjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to têê wôô to Pol hô li bij kamañ ka Kworént sôj hen na, gel wo perérji ré dô gaj né. Ka pôni perérji a hen, na li bôri taari damañ wôsa bay kôl ciré hôñ dampare tori toj *ôbi jeñ hen né. Pol kôl kwôlê damañ gengin sa kwôlê woji bi wo hen, nijnba, ôbi gel peré wo diré perji hen men, ôbi ôrijn doy wo ciré hô biji tôj a men. Na ôbi á, kirinja ôbi ré toy kwôli Kworéntipêjê wo bay ré gey belé hal woji hen, menba, ôbi li yi derê damañ (Sapitre 7: 5-15).

Sapitre 1: 1-11 hen na, ôbi kôl kwôli aŋga ômi ka sa sari a bô emê wo Epêz a hen men, iyen a Emen né jal bôri ba men.

Sapitre 1: 12 - 7: 16 hen na, ôbi kôl kwôli perérji wo ré habij naj kamañ ka Kworént a hen men, kwôli dampay jeñ wo *ôbi jeñ wo Jésu Krist. Men, ôbi kôlji wô mi a diré iyêl naj tôri to dami bô magtubu to tumô hen ba men, yiri ré dôri wô wo magtubu hende to hen ré li ap ermé wo Kworéntipêjê ré hô yi gay men hen.

Sapitre 8-9 hen na, ôbi kôl kwôlo gengin sa wôgê are wô bay ayê bôô ka bô emê wo Judé a, ôbi kôljin Kworéntipêjê ré bu baliyare wôsa ôbi kôlji iyôj ba: «Men, ken hôñ derê wo Kelma wona Jésu Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, nijnba, ôbi na li yiri ôbi nimré wô sarnge, ôbi li are bay ka hen iyôj ap hô yîj ôbi nimré ap bi kenbay kené hô yîj bay ujné tu Emen a.» (1 Kworéntipê 8: 9.)

Sapitre 10-13 tô magtubu to ba hen na, Pol iyêl naj tôô to ñangiñ. Ôbi iyêl naj tôri to dami gengin sa ka kôl ôbi ré na *ôbi jeñ woj tiri

ré hen. Ôbi duu kibi magtubu tôri hende to hen dêj iyôj naj kwôlê woj baliyare.

Tôô Pol to iyêlij kwôlê bô magtubu hende to hen na, ôbi kôl hen iyôj na wô jôrijn sari ré men, sa ermé wori wôni ré a men. Hena ôbi ré mase bi diré gelé dampare tori toj *ôbi jeñ hen na, na wo gawrê ré enge Kwôlo Dôri dô yôd men, bay ré hôñ *Krist mega Kelma woji iyôj a men.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi, Pol *ôbi jeñ wo Krist Jésu naj bô geyé wo Emen. Nibay naj yênen Timoté a lê magtubu hende to hen bij églis to Emen to sa iyé Kworént a men, bij bijné kêm ka ôbi diji gay ka bô emê wo Akay a hen a men.

² Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésu Krist baa naj ken.

Pol lijn Emen dosé

³ Ayê kibi yi wô sa Emen wo na Iba Kelma wona Jésu Krist hen men, ôbi na Ibarna wo bô tu ja tona men, ôbi na Emen woj ôbi jalê bô bijné a men.

⁴ Ôbi jal bôrna bô gusij tona kêm aŋ bi nabay kôba, nana jal bô ka mô bô gusij to gay gay a hen, mega nabay kôba, Emen, na jal bôrna hen iyôj men.

⁵ Ken gel, gusij to nana gelij damañ hen na, Krist kôba, na gelij na hen iyôj men, na hen iyôj a bô jalê wo Krist ré jalê bôrna damañ hen iyôj men hen.

⁶ Hena niné gelij gusij ba, na wô bô jalê wonge men, wô gelê wonge a men. Hena niné mô bô jalê ba, na wô bô jalê wonge aŋ bi kené uwôlij bôrñge aŋ berij bôrñge iyêre tô gusij to nibay kôba, na nini gelij hen iyôj men hen.

⁷ Nini dî bôrni sarnge a baa ya, wôsa nini hôñ mega wo gusij to ken gelij naj ni hen na, bôrñge a sa jalê naj ni hen iyôj men.

⁸ Yênen, nini gey bi kené hôñ mega wo gusij to na nini gelij bô emê wo

Asi hen na, na dê sarni kwôy aj na nini erem mega wo niné merê tu gen môtij na iyôj né.

⁹ Kwoni ba, na nini erem mega wo bay na ré genge kwôli temayrini nijn, ninjba, are bay ka hen, na yi hen iyôj aj bi nana bij bôrna sa yerna ré, ninjba, sa Emen woj ôbi bij bijné jê sé kampê hen dî.

¹⁰ Na ôbi a na derêni kibi temare a men, a terêni kibi a a tô men, na tiri, nini dî bôrni mega wo ôbi ré terêni kibi temare a hen iyôj kwôy kwôy a men.

¹¹ Mega ken uwôl Emen wô sarni wô kibi gusij to nini gelij hen hen na, ariri a lij wô kibi uwôlê wo bijné kwône uwôli hen men, Emen a terê kibri sarni a men, bijné ka dângi kwône a liri dosé wô sarni a men.

Pol dî kibi kergare tori ta

¹² Nini hôñ wo anga niné li sa terare a nà ná, niné li naj bôô pôn men, Emen a ré bénî a niné li hen a men. Yirni yéni gaj wôsa anga niné li naj ken hen na, ré na kaj tiri. Aj na bô derê wori a derê tumôrni diba, na tu melêñê wo gawrê ré.

¹³ Kwôlo nini li bô magtubu a bénge hen na, na ôbi wo ken dêñse hôñ hen mera diba, na kwôlo dângi ré. En erem wo kené henê bôrî derê jêd jêd,

¹⁴ wôsa haw hen na, ken hôñ na kwari mera. Aj bi Wulê wo Kelma Jésu a heraj hen na, niné yi ari ayê kibi kanje men, kenbay kôba, kené yi ari ayê kibi kani men.

¹⁵ Mega wo na en erem mega wo ermé woñge ré yi na hen iyôj hen na, na en gey ené erê unéñge kenbay tumô aj bi kené uwôñin derê têê wôô,

¹⁶ men, kirija ené hena iyére tonge a ba, ené erê Maséduwan a dema ené hera iyére tonge a aj bi kené sa li naj en sa kergare to na erê Judé a hen.

¹⁷ Na ba ken erem mega wo ené li are baa erméri ba? Laba wo ermé wujê ré yi na mega kwo gawrê iyôj

ba? Aj hena ené ôm ew ba, en ôm ej ej a men ba?

¹⁸ Mega wo Emen na kwôni woj bôô pôn hen iyôj na, kwôlo nini kelêñge hen na, a yé ej men, ej ej a men wôô ré.

¹⁹ Wôsa Kema Emen woj Jésu Krist wo nibay naj si Silas naj Timoté nini uwôl béreri perêrñge a hen na, ôbi era na wô emê ew men, ej ej a men ré. Tiri wori ba, ôbi ôm na ej mera.

²⁰ Na ôbi á, are kêm ka Emen na genge dîré bé hen na, are bay ka hen a lij naj geré wo Krist Jésu. Men, naj geré wori ana nana emê *Amên wô ayij kibi Emen hen a men.

²¹ Emen bi a lê a nibay naj ken nana dsebij geraj tô bijnare tona naj Krist hen men, ôbi a déna naj jengêra a men,

²² ôbi a déna angan talê kari yerna an déna sa kôbri men, bi Tini mô bôrna aj gel wo dîré béna anja kwôni a tô.

²³ En kôl naj hini Emen, hena kwôlo ené kôl hen ré na tiri ré ba, bi ôbi bi en ma. En ô Kworênt a ré hen na, na wô wo kirija ené ô ba, ma ené lê aj bôrñge ma ré ménê.

²⁴ Nini woge wô berêñge eren gengij sa anga kené bij bôrñge sara hen né, ninjba, nini li jé naj ken bi kené uwôñin yi derê, wôsa ken dsebu geraj tô ayê bôô woñge a baa ya tô.

2

¹ Mega wo hen iyôj na, en genge herê iyére tonge a ré nijn, wô wo ma na erê lê ani kani ka bôrñge maa herê mène môñ kwo tumô hen iyôj sôñ.

² Ken gel, hena nôbi ené li bôrñge mène ba, i wo dângi a lê aja yen né dôren nijn ba? Wôsa kenbay kêm bôrñge mène nijn.

³ Na tôri bi wo hen a, na ené lij magtubu hende to hen bénge aj na en baj erê unéñge wô wo jé lêrñge maa ménê bôn. Wôsa na kenbay bay a ré lê a yen né dôren hen. Wôsa en hôñ anga ben yi derê hen,

a bénge kenbay kôba, yi derê hen iyôŋ men.

⁴ Kirjna na en lij magtubu hende to hen na, bôn erem kwôlê kwôy en sôm a kibi a a men. Na en li hen iyôŋ na wô ménij bôrñge ré, njnba, bi kené hôñ wo ené peréñge damañ.

Dé bô jalê sa lê habrê a

⁵ Hena kwôni perérñge a hen, ré li ani ka li bô kirjn ménne ba, na bôn nôbi a ménne punen mera ré, njnba, a ménne bôrñge kenbay kêm a men, na kenbay kêm ré, njnba, ka pôni bôrji ménne damañ men, ka pôni bôrji ménne lôg men.

⁶ Gawra bi wo iyôŋgi hen na, bijé kwône perérñge a hen jô kwôlê sari a njn, aj nêm hen iyôŋ.

⁷ Njnba, haw hen na, ken di bôrñge jal sari a aj ken jal bôri wô wo ermé kwôlê maa dê sari.

⁸ Iyôŋ na, en uwôlêñge bi ken di bôrñge jal sari a dema ôbi ré henê wo kené piri baa ya.

⁹ Na tôri bi wo hen a, na ené lij magtubu hende to tumô hen bénge bi ené séléñge gelé na ba kené ay kwôlê wujê lij je bi hanje ba? Hen.

¹⁰ Haw hen en kelêñge, kwôni wo ken di bôrñge jal sari a ba, nôbi kôba, en di bôn jal sari a men, wôsa nôbi en di bôn jal sa ari lê gawra bi wo hen a, hena ôbi ré lén ani ka habij hari ré hen kôba, en di bôn jal sari a wô kebreñge tumô *Krist a.

¹¹ En gey bi Sidan ré uwôj néri sarna ré, wôsa nana hôñ masê wo ôbi mase dîré gelêna hen.

Suné wo Pol wo môrij Trowas a

¹² Kirjna en hena ô Trowas a ené erê ulê bérê Kwôlo Dôri wo Krist na, kirjna en bij ya menba, en hôñ wo Kelma Jésu ré nan tô geréri tumôn a njn,

¹³ njnba, bôn yi kegege wô gelé wo en gel yénena Tit ré tô hen menba, en lij bay ayê bôô ka Trowas a dosé aj en dîj yen ô Maséduwan a.

Krist ay joor

¹⁴ Ayênañge kibi Emen, wôsa ôbi a derê tumôrna sa sê peré wô kumbul wo Krist bôy hen, wôsa nana bij pôñ nap Jésu Krist men, ôbi jéna nap kirjn kirjn bi nana uwôl bérê Kwôlo Dôri wori wo gengin sa Krist hen a men. Kwôlo Dôri bi wo hen na, yi mega wo wej wo dîné gôrjirj kirjn kêm aj bijé hôñij Krist hen iyôŋ.

¹⁵ Na tiri, nini yi mega gesami anga dîné dô aj na Krist a bij Emen hen, wôsa nini uwôl bérê kwôlê wo Krist bij bijé ka Emen gôlij nap ci hen men, ka ca ménne hen a men.

¹⁶ Wôsa bijé ka Emen cfa gôlij nap ci hen na, gesamnini dînéji dô aj bay gey kwôlê woni, njnba, ka ca ménne hen na, gesamnini dînéji habij aj bay maj sa kebre. Iyôŋ ba, je bi wo hen na, nini nêm lê sa yerni mera ré.

¹⁷ Njnba, nini nêm lê je bi wo hen wô wo Emen a jeni, bijé ka pôni kwône uwôl bérê kwôlo Emen na wô uwôjij gursu mera mega ciré na bay lê jenga iyôŋ, njnba, nibay nini li môñ kwoji hen iyôŋ né. Nini uwôl bérê Kwôlo Dôri bi wo hen nap bôô pôñ tumô Emen a wô wo niné bij pôñ nap Jésu Krist.

3

Binare to cay to Emen li nap tôô men, binare to kôrbi to ôbi li nap Tunu ton hendi bô bôrê men

¹ Kirjna nini kôl hen iyôŋ ba, gel na wo niné hô ay tô dê denjôrni ta njn ba? Laba, nini gey magtubu to kwôni ré bénî dema ré gelé mega wo niné na bay je kaj tiri ba? Laba nini gey kené bénî magtubu tóni dema niné ôrij tumô a ba? Bijé ka pôni li hen iyôŋ njnba, nibay nini li môñ kwoji hen iyôŋ né.

² Na kenbay a réé yé mega magtubu toni to *Krist li denjôrni a iyôŋ. Aj bijé kêm hôñ men, dêñse men.

³ Kenbay kena magtubu hende to hen aj Krist a lê nap kôbri bêñ bêñ nap geré wo je woni. Ôbi lere na

naj kami aŋgan lê magtubu hen né, ninba, lere na naj Tini Emen woj ôbi merê tu gen hen. Ôbi lere na sa habelê keram a ré, ninba, lere na bô gawrê a dî.

⁴ Nini kôl hen iyôn wô kibi bôrni wo nini bi sa Emen a naj geré wo Krist hen.

⁵ Nini hôñ wo niné nêm lê jé bi wo hen naj néé woni nibay ré, ninba, na Emen a béni néé wori aja niné lij jé bi wo hen hen.

⁶ Ôbi a béni néé bi wo hen aja niné yiñ manê kari, aji bi niné dôrjîn bijné kwôli bijnare to kôrbi to dîré bijn naj ci hen. Bijnare to kôrbi hende to hen na, na tôô to bay li bô magtubu a hen né, ninba, na Tunu toj hendi bô bôrê a derê tumôrni ya. Tôô to bay li bô magtubu a hen na, na tôô to duu bijné tu Emen a, ninba, na Tunu toj hendi bô bôrê a biji merê tu gen wo naj kwini.

⁷ Tumô ba, Emen na li tôô tori na sa habelê keram a aji kirija ôbi li hen iyôn na, bijné na gel peranjê wori wo na li aji tu *Moyis na jerapnê birij birij hen men. Ôbi wo kirij ka perangi bay ka hen ca yé sem né hen haji kôba, kam *Israyêl na nêm berê tu Moyis ré, wôsa tiri na jerapnê birij birij gaj. Hena tôô to na mène bijné hen kôba, na era naj peranjê wo Emen, hen ba,

⁸ jé wo Tunu toj hendi bô bôrê hen, dema ré era naj peranjê wo Emen dê aji sôj ré ba?

⁹ Wô kibi tôô hende to hen, a Emen réé jôrjîn kwôlê sa bijné hen. A hena bijnare to cay to na tôô to na jô kwôlê sarna hen, gel peranjê wo Emen hen ba, bijnare to kôrbi to lêna nana yi gawrê kaj derôre tumô Emen a hen ba, a geléna peranjê wo Emen dê kwo tôô aji sôj né ba?

¹⁰ Iyôn ba, tôô to tumô na peranje hare ninba, haw hen peranjê wore bi wo hen naj njîn, wôsa kirij ka kôrbi so aji dê sa ka cay hen njîn.

¹¹ Aji haw hen na, tôô to cay to

3:16 3: 16 Sé nô 34: 34

Emen na ay bijn bijné to na yi sem né hen kôba, na peranje hen iyôn ba, bijnare to kôrbi to a yé yôd hen ba, a peranjê dê aji sôj ré ba?

¹² Nini kemna ulê bérê Kwôlo Dôri ré, wôsa nini dî bôrni sara wo ré na kwôlê woj tiri.

¹³ Aji nibay ba, nini li môt kwo Moyis wo na têl tiri naj bargay wôsa peranjê wo Emen wo na peranje tiri a hen da mesela hen men, ôbi na gey bi kam Israyêl ré gel peranjê wo Emen wo da mesela hen né a men.

¹⁴ Nijba, bay na hôñ tô are bay ka hen dô ré, aji kemnêj kemnêj kôba, kamniji hôñ dô ré hen iyôn men. Kirija bay dêjse magtubu bijnare to cay hen na, bay hôñ bôre dô ré, yi mega wo bay ré têl tirji naj bargay ka cay bay ka hen iyôn. Nijba, na kirija kwôni bijn pôn naj Krist dema bargay bay ka hen ré naj tiri a aji, dema ôbi ré hôñ tô are dô tô.

¹⁵ Ôbi wo kemnêj kemnêj hen kôba, kirija bay dêjse magtubu to Moyis kôba, bay hôñ bôre ré baa ya baa ya aji yi mega bargay bay ka hen ré têl ermé woj baa ya.

¹⁶ Nijba, kirija kwôni bul si ligi Kelma na, bargay bay ka hen naj tiri a aji.

¹⁷ Na hen iyôn, wôsa hini woj Kelma bi wo hen men, Tunu toj hendi bô bôrê a men na, na aŋga pôn. Wôsa kirij ka Tini Kelma ya ba, bijné mô sarji senge diba, bay na limé ré njîn.

¹⁸ Ôbi a nabay kêm ka nana bi bôrna sa Jésu a hen, bargay bay ka hen têl turna ré njîn, wôsa nana gel peranjê kirij ka Kelma ka peranje hen. Aji Tini Kelma li aji nana bilij gelij naj dî damaç a. Nabay kôba, peranjê wona ô tumô tumô na hen iyôn men. Ôbi wo hen, a na jé wo Kelma wo na Tunu hen li hen.

4

Bana woj gerem wo aŋgan ujé

ka gengijn sa Tunu yi bô

¹ Nini hôñ wo ré na lê derê wo Emen aña ôbi ré béni jé bi wo hen, na ôbi á, yerni ré iléni ré hen.

² Nini li ani kani naj uwôbê ré men, nini li ani kaj tayre ré men, nini laserê kwôni ré men, nini pol kwôlo Emen naj kwoj benare ré a men, ninjba, nini iyêl na tu kwôlê tumô Emen a. Añ nini gey bi bijé ré hôñ wo kwôlo niné iyêl hen na, ré na tiri tumô Emen a.

³ Wôsa gawrê ka pôni na, hôñ tô Kwôlo Dôri bi wo nini dô hen né baa ya tô tô. Yi mega ré uwôbij tirji a baa ya. Ninjba, na bijé ka ca ménê hen a henê ré hen mera.

⁴ Bay ba, Sidan wo na emen wo sa terare a nà hen jôrji henê tô Kwôlo Dôri wo bay ré bijn bôrji sara hen men, ôbi gey bi bay ré gel kirij ka perangi ka peranje sarji a hen né men. Kirij ka perangi bay ka hen na, na bô Kwôlo Dôri a. Añ Kwôlo Dôri bi wo hen a gelé perangê wo *Krist wo gelij naj Emen têj têj hen.

⁵ Kirija nini uwôl bérê Kwôlo Dôri na, nini dô gengijn na sarni ré, ninjba, nini dô gengijn na sa Jésu Krist wo na Kelma hen. Añ kwoni nibay ba, nini kelênge niné na manê kanje sa kibi Jésu.

⁶ Kirija Emen na dñj sa terare na, ôbi kôl iyôj ba: «Bi kirij ka perangi ré peranje kirij ka hendi a.» Na ôbi wo hen a, ôbi ré bi kirij ka perangi kari peranje kirij bôrni a men hen. Kirij ka perangi bay ka hen na, geléna perangê wori wo peranje tu Jésu a hen.

⁷ Nibay ba, nini yi môñ banya woj gerem iyôj, ninjba, Emen bi aña dôri bay ka hen bôrni a. Ôbi li hen iyôj bi bijé ré gel mega wo néé woj lijé na, ré hena ligiri a dîba, ré na kwoni nibay ré.

⁸ Bijé gaserêni gañ hari, ninjba, dê sarni ré tô men, nini mô naj ermé kwôlê hani, ninjba, nini bu bôrni baa ya tô,

⁹ bijé geléni gusij ninjba, Emen déni aji né tô men, bay sêni dê sarni ninjba, bay deréni ré tô,

¹⁰ bay gey wo ciré deréni kwôy kwôy haji mega wo bay na derij Jésu hen iyôj men, ninjba, nini baa tu gej baa ya aji bi bay ré hôñ wo Jésu kôba, ré mô tu gej yerni a ya men.

¹¹ Ôbi a, merê wo niné mô sa terare a nà ná, bijé woge wo ciré deréni wô kibi Jésu aji bi bijé ré gel merê tu gej wori yerni wo iya a hen.

¹² Ôbi a, nibay niné ay yerni bij temare aji bi kenbay ba, kené môrij tu gej.

¹³ Magtubu to Emen kôl iyôj ba: «En bi bôn sari a aja ené uwôlij bérê kwôlê wori hen.» Nibay kôba, nini li na hen iyôj men, nini bi bôrni sari a aja niné uwôlij bérê wori hen men.

¹⁴ Emen na bi Kelma Jésu ji si kamjnê aji nini hôñ wo ôbi ré béni niné jé sé kamjnê hen iyôj men, wô wo niné bijn pôn naj Jésu men, aji Emen a sa ôrij naj ni men, kenbay a men tumôri ôbi Emen a gañ.

¹⁵ Are bay ka kêm ka lêni hen na, na wô sarnge aji bi kwônê bijé ré uwôjij bô derê wo Emen. Na hen iyôj a, bijé kwône ré lij Emen dosé men, ayij kibi dampare tori a men hen.

Yi wo kôrbi naj kwo ôli

¹⁶ Na tôri bi wo hen a, yerni ré iléni ré hen wôsa nini hôñ wo nééni ré dôrij dê dê ninjba, tinini ba, néére ya baa ya naj wulê wulê.

¹⁷ Gusij to nini gelij hen na, a najê wulê wo pôni a tô. Añ hinini a sa emê wô kibi gusij toni hende to hen tô. Wôsa hini emê bi wo hen na, na kwo dê kwo kêm hen men, a yé naj wulê wulê a men. Ôbi a, kirija niné erem sa gusij hende to lêni hen na, nini bô mega wo ré lôg senge.

¹⁸ Nini erem na sa aña nini gel ré tô hen dîba, nini erem na sa ka nini gel njip hen né. Aña tu gawra

gel nijp hen na, na anga a napê tô ninba, anga gelip né tô hen na, na ka yi na naj kwiniji.

5

¹ Nini hôñ wo yirni wo na iyéy gergé to nini môrijn bô a sa terare a nà hen na, hena ré tij ba, Emen né sa béni to d'angji to derômaran a to ôbi a lê naj kôbri a to a yé yôd hen.

² Sa terare a nà ná, nini sômnê yerni wôsa nini gey wo Emen né béni iyére toni to kôrbi to derômaran a hen, bi niné erê merê ya nij.

³ Aj kirjna Emen a béni yi bi wo hen na, njna môrijn bô a yôd ajan tinini a merê yere senge ré nij.

⁴ Haw hen wo nini mô bô iyéy gergé toni a hen na, nini gelip gusin men, nini jôr a men. Nijba, na wô wo nini gey wo Emen né dô yerni wo hawi hen né, njnba, nini gey bi ôbi ré béni yerni wo kôrbi ajan yi wo kôrbi bi wo a merê yôd hen, ré gase kwo ôli wo a ma hen.

⁵ Na Emen bi a gengé bi niné uwôj yi wo kôrbi bi wo hen men, na ôbi a béni Tini aja niné hôñij wo ôbi a ré béni yi wo kôrbi bi wo hen men, ôbi a réé béni anga kwôni ka baa hen kêm a men.

⁶ Na tôri bi wo hen a, niné berij bôrni iyére hen men, ôbi a niné hôñ wo kirjna niné naj yerni wo ôli hen baa ya tô na, niné kelaç naj iyé Kelma Jésu tô.

⁷ Nini gili naj tirni ré tô, njnba, nini mô hen iyôj wôsa nini bi bôrni sari a.

⁸ Nini bu bôrni iyére men, nini gey dé yirni wo na ajan, ajan niné erê merê naj Kelma iyére tori a.

⁹ Na ôbi á, hena niné baa sa terare a nà baa ya tô, hena niné mô naj dî nij kôba, nini gey lê na anga dé tiri hen dî.

¹⁰ Wôsa nabay kêm naa sa d'ebéngje tumô Jésu Krist a bi ôbi ré jô kwôlê sarna. Aj i i kôba, ôbi a têbri sa kôbri wô je wori wo ôbi na li sa terare a nà hen. Aj hena na nana

li anga dôri ba, ôbi a têbêna derê men, a hena na nana li ka habij ba, ôbi a perêna men.

Krist a hô dayêna naj Emen

¹¹ Nibay nini hôñ kemnan Tini Kelma. Na ôbi á, niné woge bi niné biyê bijé bi bay ré hôñ wo kwôlê woni wo niné kôl hen na, ré na tu kwôlê. Wôsa Emen ba henêni dô men, kenbay kôba, en erem wo kené hônen men.

¹² Ken kôl yan ba niné di na denjôrni, njnba, nini di denjôrni ré njnba, nini geléngje na geré bi yernge ré yéngje wô sarni. Aj kirjna bijé ré dô kwôlini habij ba, kené hôñ kwôlê woj ulêji sara. Wôsa bay ba, gel yirji na nô tu bijé nà mera dîba, kôbe bôrji ré.

¹³ Hen ba, nina kwôbrê mega wo bijé ka pôni kôlij hen iyôj ba? A hena niné yi kwôbrê ba, na wô bij Emen. A hena niné na kwôbrê ré ba, na wô bénge kenbay.

¹⁴ Jé wo nini li hen na, nini li hen iyôj wôsa nini hôñ wo peré wo *Krist a ré emê sarni men, haw hen nini hôñ wo gawra pôn a ré ma wô sa bijé kêm hen. Na ôbi á, tu Emen a ba, yi mega bijé ré ma naj dî iyôj men.

¹⁵ Ôbi ma na wô sa bijé kêm ajan bi ka mô tu gen baa ya hen, ré lij anga bôrji ré gey hen né, njnba, bay ré lij anga bôri ôbi ré gey hen dî. Wôsa na wô sarji aja ôbi ré maj ajan Emen biri ji si kamjê hen.

¹⁶ Na hen iyôj aja haw hen niné bôrji cêgi gawrê nô hen mera ré bi wo ca ba, na nini jô kwôlê sa Krist na hen iyôj men hen, njnba, haw hen nini li hen iyôj né nij.

¹⁷ Kwôni wo bij pôn naj Jésu Krist na, na gawra wo kôrbi ajan anga ka cay hen naj nij, ajan are kêm a yé na ka kôrbi nij.

¹⁸ Emen a lê are bay ka kêm hen. Aj jo Krist bi ré hô bêna pôn naj dî, ajan haw hen béni je bi niné ô kôlij bijé d'fîre gey hô biji pôn naj dî nij.

¹⁹ Kwôlo nini kôl hen na, na wo Emen ré jo Krist ré hô sa bi bijé pôn

naj di diba, ôbi erem sa têrij toji a ré nij, aj jéni bi niné ô kôlij bijné diré gey bi bay ré hô bij naj di.

²⁰ Na ôbi á, niné yin bay jé ka Jésu Krist hen. Aj yi mega Emen né uwôge bijné kibi kwôlo si kibrini a hen. Nini uwôlêngé naj hini Krist herange ken sa bij naj Emen diba, ken yi bay bareri ré nij.

²¹ Wôsa Jésu Krist na li têrij tôni ré kwôy, njeba, Emen bi bay liri mega ôbi têrij iyôj wô sarna aj bi binare to nana bij naj Krist hen na, ôbi ré berêna mega bijné kan derôre tiri a.

6

¹ Na ôbi á, niné li jé pôn naj Emen aj nini uwôlêngé bi bô derê wo Emen wo li naj ken hen na, ken mène aj senge ré.

² Wôsa Emen na kôl bô magtubu tori a kôl iyôj ba:

«Sa lê derê wujê a na,
na en toy uwôgê wom men,
sa gelê wujê na,
en li naj ju a men.»

Iyôj ba, haw hen na, yênen, na wulê wo Emen gey lê derê naj bijné men, gey gôlij naj ci a men.

³ Nini gey lê ani kani ka habij bi ré jôrij bijné erê tô Emen a ré, wôsa nini gey bi kwôni ré dô kwôli jé woni habij né.

⁴ Bô jé kêm bi wo nini li hen na, nini gel wo ré na jé wo Emen a niné li hen. Na ôbi á, perê ermé kwôlê wo gay gay hen men, perê bô emê wo gay gay hen men, perê gusin to gay gay to bay geléni a men hen kôba, nini bu bôrni iyêre baa ya tô hen.

⁵ Bay sêni men, bay perêni men, bay gwôse bijné sarni a men, nini li jé woj temare men, nini uwôj kini yé kum né men, nini uwôj kini emê ani ré a men.

⁶ Nini gel wo niné na manê ka Emen naj jé lêreni wo na kwoj tayre ré hen men, naj henê aنجани men, naj ulê bôô woni men, naj bô derê woni men, naj Tunu toj hendi

bô bôrê to bôrni a hen men, naj peré megêrni woj tiri hen men,

⁷ naj béré kwôlê woj tiri wo nini uwôl hen a men. Aj Emen bénî néé wori. Jé lêreni woj derôre a na aنجани majê ka nini sêj naj ôbi bare men, nini jôrijn sarni a men.

⁸ Bijné ka pôni toy kibrini men, ka pôni dô kwôlini habij men, ka pôni ay kibrini men, ka pôni tiréni men, ôbi wo nini kôl kwôlê woj tiri hen kôba, bay berêni mega bay benare iyôj a men.

⁹ Bay bô mega niné na ani ré, njeba, bijné kêm henêni men, bay bô mega niné ma nij, njeba, nini mô tu gen baa ya. Bay geléni gusin njeba, bay deréni ré tô.

¹⁰ Bay geléni gusin hani njeba, yerni derêni baa ya men, tu bijné a ba, nina bay nimiré, njeba, nini bij bijné ari upé damaj tô kwôlo Emen a yi mega niné ôrij naj ani ré yôd njeba, nini ôrij naj are kêm a men.

¹¹ Kenbay bijné ka Kworênt a na, na nini kelêngé na tu kwôlê diba, na nini jerêngé bôrni ré.

¹² Nibay ba, nini bôl bôrni bénge, njeba, na kenbay a jerêni bôrñge di.

¹³ Haw hen en iyêlêngé mega wo kené na kamnen iyôj. Belêngé bôrñge bénî mega wo nibay nini bôlij bôrni bénge hen iyôj men diba, ken jerêni bôrñge ré.

Binge pôn naj bay kanê Emen hen né

¹⁴ Binge pôn naj bijné ka kan bê bôrji sa Jésu a hen né. Sa pôn aنجани derôre naj ka habij biirij ba? Laba kirij ka berari naj ka hendi biirij ba?

¹⁵ Laba Jésu Krist naj Sidan ba, kwôlê woj a bij hari ba? Laba, bijné ka bi bôrji sa Jésu a men, ka bi bôrji sari a ré men, na kwôlê woj a bij ba?

¹⁶ Laba *iyéy Emen ba, a bij naj kamrê hare ba? Wôsa nabay na, nana iyéy Emen woj ôbi merê tu

gej hen. Mega wo Emen bi na kôl iyôŋ ba:

«Na merê naj ci men,
na erê perêrji a men. Na yé Emen
woji men,
bay a yé bijné kajê men.»

¹⁷ Ôbi a Kelma Emen ré kôlji iyôŋ ba:
«Sénge aŋ perê bay lê habrê aŋ ken
mô sêd naj ci.

Hebénge ani kani ka *kagemi ré aŋ
na beréngé yen a.

¹⁸ Aŋ na yé Ibarenge men, kenbay
kôba,
ka yé kamnen kaj impê naj kaj
yébé men.

Na Kelma woj ôbi ibé iyérê a kelê
hen iyôŋ.»

7

¹ Yênen kajê, Emen na ay tôri dîré
bêna are bay ka kêm hen. Mega
wo hen iyôŋ na, na peléngé anga
habij kêm ka yerna hen aŋ men,
ka yi tununa hen aŋ a men, aŋ na
kemnange tini Emen aŋ na yin bijné
kari yôd a men.

Yi derê wo Pol

² Belêngé bôrnge bêni men ka-
manj, nini liŋ kwôni ani ka habij né
men, nini bobré kwôni ré men, nini
laserê kwôni ençip ançari ré a men.

³ En kôl hen iyôŋ ené dîj kwôlé
sarñge a ré, wôsa ken hôn wo na en
kôl ené peréngé hen. Aŋ hena niné
mô tu gej, niné ma kôba, ani ka a
karêni naj ken ba, naj.

⁴ Wôsa en bêngé bôn yôd men,
yen yén damaŋ wô sarñge a men.
Perê gusip to en gelij a na, ken
dôben ibiyare bôn a damaŋ aŋ yen
dôren gjan.

⁵ Kirija nini sa Maséduwan a na,
kini derê bul woni naj yôd, wôsa
kwôlé yéré si na si na. Bijné nayrijn
naj ni aŋ bôrni kôba, yi lôm né a
men.

⁶ Nijba, kirija yerni iléni na,
Emen woj ôbi dôbijn bijné ka mô bô
gusip a ibiyare bôrji a hen, a bêni
néérni hôrijn naj sa wo Tit.

6:16 6: 16 Lébitik 26: 12, Éjékayêl 37: 27, Jérêmi 31: 33 **6:17 6: 17** Esay 52: 11, Éjékayêl 20:
34,41 **6:18 6: 18** 2 Samuyêl 7: 14, 1 Kronik 17: 13

⁷ Wôsa na saari a bêni néérni
mera ré, nijba, kwôlo ôbi derêni
kôba, bêni néérni a men, ôbi kelêni
iyôŋ ba, kené dôbri ibiyare bôri a
damaŋ men, kené gey gelenare men,
bôrnge ré tarêngé wô aŋga habij
ka kené li hen men, kené gey jerê
san kôbi bay baaren a a men, aŋ
kirija en toy hen iyôŋ na, yen dôren
damaŋ a.

⁸ En hôn wo magtubu to na en li
bêngé tumô hen na, ré li bôrnge
ré mène, nijba, nôbi ba, bôn mène
ré. Bôn réé mênê wôsa na en hôn
wo magtubu hende to hen ré lê aŋ
bôrnge ré mène sem,

⁹ nijba, haw hen yen dôren sa
magtubu to na en li bêngé hen. En
li yi derê na wô wo magtubu hende
to hen li bôrnge mène hen ré nijba,
bôrnge bi wo mène hen na, li aŋ ken
dî tô têrin tonge baa. Iyôŋ ba, Emen
a geyé bi bôrnge ré mène hen iyôŋ
bi kené dîj tô têrin tonge baa. Aŋ
na habrê a na niné lêngé hen né.

¹⁰ Wôsa bôrnge wo Emen li aŋ
mène hen na, li aŋ ken bul cégernge
bij têrin tonge aŋ gôlij naj ken aŋ
barêri naj nij, nijba, bô mênê wo
sa terare a nà ná, na kwo ôrij naj
ken kibi temare a.

¹¹ Aŋ bôrnge bi wo mène hen
na, na Emen a geyé aŋ haw hen
na yernge karij aŋ li bôrnge mène
men, ulêngé suné aŋ ken ôrij doy
gelenare men, ôbi bêngé yi gwa bi
kené liŋ ançaj derôre men, ken
ôrij doy halê ôbi lêre are bay ka hen
men, gel wo kebrengé ré bô kwôlé bi
wo kêm hen a ré men.

¹² Na ôbi á, hena na ené li mag-
tubu hende to hen bêngé ba, na wô
ôbi lê habrê bi wo hen né men, na
wô kwo bôri na mène wô kibi kwôlé
bi wo hen, hen né men, nijba, na wo
kené hôn wo tumô Emen a ba, ken
li ança nini kelêngé kené li hen naj
yi gwa.

¹³ Haw hen na, bôrni kurij tôŋ nij
men, bôrni jal mera ré, nijba, yerni

derêni damañ a kirija nini toy wo yi Tit ré dôri wôsa kené jal bôri.

¹⁴ Kirija na en jé Tit iyére tonge a na, en ay kebreñge gap tumôri a kirija ôbi ô gelé menba, na tiri a men. Nini kelênge na tu kwôlê kwôy kwôy, men, kebreñge bi wo nini ay tumô Tit a hen kôba, na tiri a men, aj yi mega bi wo na nini kôlin hen iyôj.

¹⁵ Wôsa kirija ôbi ô bij iyére tonge a na, ken biri kwôlê men, ken biri yernge a naj dôbê sa men, aj kirija ôbi erem sara na, yiri dôri sarnge a.

¹⁶ Yen dôren gap wôsa en hône wo kené na gawrê ka ené bê bôn sarnge a.

8

Baliyare to bay ayê bôô ka Maséduwan

¹ Yênen, nini gey kelênge kwôli aŋga bay ayê bôô ka Maséduwan li hen. Are bay ka hen na, gel bô derê wo Emen wo yi bôrji a hen.

² Bay gelin gusin damañ haji, ninba, yirji dôrji, nimiré liji haji, ninba, bay bi are damañ naj bô baliyare.

³ Bay hena naj bôrji a ré bi aŋgaji bay ka hen, aj i i ba, bi gengijn sa néeri néeri men, dê sa néeri a men wôsa na aŋga en gel naj tun.

⁴ Bay uwôlêni bi niné diji geré bi cibay kôba, ciré lê baliyare naj bay ayê bôô ka Jérusalêm a men.

⁵ Men, aŋga bay li hen na, dê sa ka nini genge hen aj men, bay ay yirji bijn Kelma Jésu tumô aj naj bô geyé wo Emen na, bay ay yirji bénî nibay men.

⁶ Kenbay ba, Tit na wôge are iyére tonge a tumô njip. Na ôbi á, niné gey bi ôbi ré hô ô deré kibi jé wo dôri wo ôbi na li perêrñge a hen.

⁷ Kena bay upé sa are bay ka kêm hen a: tô ayê bôô a men, sa gwosoy kwôli kelêrñge a men, sa henê are kanje a men, sa yerñge wo gwaŋge yôôd hen men, sa peré wo

ken peréni hen a men. Iyôj ba, nini gey bi kené yi bay upé sa ari bé a a men.

⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tôô a ené ay bénge hen né, ninba, en kôl kwôli yi gwa wo megérñge hen iyôj bi ené gelé na ba, kené pur megérñge tiri naj bôô pôn hanje ba?

⁹ Men, ken hône derê wo Kelma wona Jésu Krist ôbi wo are kêm yi kôbri a, ninba, ôbi na li yiri ôbi nimiré wô sarnge, ôbi li are bay ka hen iyôj aj hô yij ôbi nimiré aj bi kenbay kené hô yij bay upé tu Emen a.

¹⁰ Iyôj ba, na kelênge kwôlo en erem gengijn sa kwôlê bi wo hen hen. Elê wo di jô hen na, na na kenbay a na geyé wôgê are tumô aj kenbay a ayê tôri tumô tiri a men. Iyôj ba, dô wo kené duu kibi ari wôgê kanje bay ka hen.

¹¹ Deréngé kibri naj yi derê mega wo na ken ayin tô gengéri hen iyôj. Aj aŋga ken uwôj kôbreñge a a kené bi.

¹² Wôsa hena kené bijn Emen aŋga ken uwôj hen naj yi derê na, Emen a geyé, ninba, hena ani ré naj kôbreñge ba, Emen a geyé kené biri mój mój ré.

¹³ En gey na wo kené bijn megérñge ari upé kanje kêm aj bi bay ré môrij dô aj kenbay dema kené ban naj nimiré ré, ninba, en gey na wo kené némiñ dî.

¹⁴ Haw hen wo are kôbreñge a dê hen na, ken bijn ka are nanji hen men. Aj tôre to cêgê hena bay ré sa ôrij kôbriji a dê men ba, bay a hô sa bénge men tô.

¹⁵ Aj a yé mega wo na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba:
«Kwôni wo na pô kwô wo bay uwôgeri *man hen mê ba,
ôm gôli ré men,
ka pô dê hen kôba,
ôm yêji ré men, aj i i ba,
uwôj ôm nêmni nêmni.»

Tit naj bay bêéri

¹⁶ Mega wo nini li naj ken hen iyôŋ na, Tit kôba, gey lê naj ken damaŋ hen iyôŋ men. Na Emen a biri ermé bi wo hen aji nini lijn Emen bi wo hen dosé wô ermé wo dôri wo ôbi biri hen.

¹⁷ Ôbi ba, bi kwôlê sa jé wo na nini jéri hen. Nijnba, ca kôba, ôbi erem gaj dîré erê iyére tonge a.

¹⁸ Nini bi gawra wo pôni ô naj di ya. Gawra bi wo hen na, bay ayê bôô kêm ay kibri wôsa ôbi uwôl béré Kwôlo Dôri biji.

¹⁹ Na ôbi wo hen mera a niné jéri hen ré, nijnba, na églisnê kêm a dôori bi ré ô naj ni, wô jegêni wôgê are. Jé wo dôri bi wo hen, a ulê hini emê sa Kelma a men, gel wo niné gey lê naj bijé a men.

²⁰ Lari wo nini uwôj na, mê gaj aji nini gem dô diba, nini gey bi kwôni ré ulêni kwôlê sarni a kini céri a ré.

²¹ Nini woge wô lê aŋga dôri tu Emen a mera ré, nijnba, tu gawrê a men.

²² Men, nini jé yênnini wo pôni naj kaman ka wôô hen, na gawra wo nini kôbri gaj aji nini hôñ wo ôbi ré ay yiri bijé jé wo Emen. Aji haw hen kôba, ôbi li jé damaŋ wôsa ôbi bi bôri sarnge a.

²³ Tit ba, na megan ôbi jé wo nini li jé bem aji bi niné lijn naj ken men, kaman ka wôô ka biri hen na, na églisnê a jéji iyére tonge a. Jé bi wo hen na, uwôl hini emê sa *Krist a.

²⁴ Peréngje bijé bay ka hen damaŋ, aji kirija églis to jéji hen toy hen iyôŋ na, bay a henê wo kebrengje wo niné ay tirji a hen na, ré na tiri.

9

Ari wôgê ka gengin sa yênnerna bay ayê bôô

¹ Kwôlo gengin sa lari wo niné jé bijé bay ayê bôô ka Jérusalêm a hen na, dé wo niné hô bêngje magtubu ré nijn.

² Wôsa en hôñ wo kené gey lê naj ci. En dôrij kamaŋ ka Maséduwan a kwôlenge kôl iyôŋ ba: «Bay ayê bôô ka Akay a na, na naj elê wo di jô a bay a na gengé ciré lê naj bay ayê bôô ka Jérusalêm a. Kirija bay toy hen iyôŋ na, bijé kwône perêrji a gey ciré lê naj ci men.»

³ Na iyôŋ a, ené jé yênnerna ka subu hen yerrnge a bi kené bu sa tê lari bi wo hen tumô mega wo na en kôlij hen iyôŋ. Aji kirija niné bijé iyére tonge a ba, kebrengje wo na en ay hen na, ré yi tiri.

⁴ Réba kirija nini bijé naj kaman ka Maséduwan aja bay ô gelé wo kené bu sa tê lari bi wo hen né tôna, tayre a dêñ tumôrji a wô wo na en kôlji kené bu sa tê lari na kô nijn. Aji kenbay kôba, tayre a dêñge men.

⁵ Ôbi a, kirija ené erem hen iyôŋ menba, en jé Tit naj yênnerna ka wôô hen bi ré ôrji upéngje tumô. Aji bi bay ré ô jegêngje beré sa tê lari wo na ken genge kené bé hen. Aji kirija ené bijé ba, kené bu sa têri kô nijn, hen iyôŋ na, a gelé wo kené wôgê naj bô derê diba, kwôni a ré beréngje ereñ né.

⁶ Erméngje sa gwo soy kwôlo kôl iyôŋ ba, kwôni wo ré ci kwôrôrô iyôŋ ba, ré upé lôg men, kwo ré ci tu woléri damaŋ ba, ré upé damaŋ men hen.

⁷ Kwôlo gengin sa aŋgan bé bay ka hen na, na i i ba, bi bi mega wo bôri genge hen iyôŋ diba, bi gaanê ré men, bi kwôni bi maserêngje dema kené bi ré a men. Nijnba, ken bi naj bôô pôn wôsa Emen gey kwôni wo bi naj yi derê.

⁸ Ôbi nêm bêngje are upé ka gay gay dê sa ka ken ôrji doyriji hen kwôy kwôy hen aji bi kené uwôj berij baliyare tumô tumô naj tôrji wo baa hen hen.

⁹ Na hen iyôŋ a, na ré lijn bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Gawra wo bôri dô na, bu baliyare naj bay nimré men, bô derê wori bi wo hen kôba,

a yé nap kwini a men.»

¹⁰ Na Emen a bijn bijné kay cé men, aŋgan emê ka bay ôm hen men, ôbi bi are ba, bi mè a aj bi bay ré berij baliyare nap bijné mê hen iyôŋ men. ¹¹ Men, Emen a bénge are gay gay aj bi kené berij baliyare nap bijné men, ôbi a bijné kwône ré lij Emen dosé wô aŋga kené biji nap geré woni hen men.

¹² Lari wo ken wôge hen na, na wô lij nap bijné ka Emen mera ré, ninba, bijné kwône a lij Emen dosé damaj wô baliyare tonge hende to hen.

¹³ Are bay ka ken wôge hen na, bijné kwône a heramê Emen wô bê kwôlê wonge wo gel bê bôô wonge sa Kwôlo Dôri wo *Krist a hen men, bay a heraméri wô kibi are bay ka kené biji hen men, wô ka kené bij bijné ka dâŋné hen a men hen.

¹⁴ Bay a uwôlê Emen wô sarñge men, bay a perénge a men, wô kibi bô derê wo dê kirij wo Emen bénge hen.

¹⁵ Na lip Emen dosé wô kibi aŋgan bé ka dê kirij ka ôbi béna hen.

10

Pol ka majê sa jé wori a

¹ Nôbi Pol na, ken kôl iyôŋ ba, kirija ené mô nap ken ba, ené jal menba, kirija tôn né dô dema ené nayêŋge men, ninba, en gey jalê men, en gey derê men, mega Jésu Krist iyôŋ.

² Na ôbi á, ené gey bi kené bul hal wonge aj kirija ené sa bijn iyére tonge a ba, ené erê nayêŋge ré nin hen. Wôsa bijné ka pôni perérnge a kôl ené li jé na wô uwônjip aŋga sa terare a nà. Bijné bay ka hen iyôŋgi hen na, na erê nayéji damaj.

³ Nini baa sa terare a nà, na tiri ninba, sêpnare to nini sêj hen na, na ton sa terare ré.

⁴ Aŋgan majê ka kôbrini a hen na, na ka bijné sa terare a nà ré, ninba, na ka hena ligi Emen a dî. Aŋgan majê bay ka hen na, nêm

mênê kirij ka bayi Emen môrij ya hen men, nini bu kibi bay benare kaj bay narijat kwôlê hen a men.

⁵ Nini mène aŋgan uwôyrê yi ka jôrij bijné ré hô Emen hen men, nini iyêl kwôlo ré bul ermé wo bijné kêm aj bi bay ré bij *Krist kwôlê nap ermé woji hen a men.

⁶ Hena kené gelip bijné kené bij Krist kwôlê na, njia uwônjip néérni wô pôrjip bay narê kwôlê.

⁷ Kenbay ba, ken bô na cêgi are nô na mera. Ken toy, hena kwôni ré kôl dîré na kwo Krist ba, bi hô wo nibay kôba, niné na ka Krist hen iyôŋ men.

⁸ Wôsa tôô to en ôrij hen na, na Kelma Jésu Krist a ben bi ené lij nap ken diba, bi ené ménêŋge ré. A hena ené di dengông nap tôô hende to hen kôba, tayre dêne.

⁹ Men, en gey bi kené erem mega wo bô magtubu tijê a na, ené dôbêŋge harê bôrnge a mera ré.

¹⁰ Bijné ka pôni kôl iyôŋ ba, kirija ené li magtubu biji ba, ené kôlji kwôlo iyêri iyêri. Nijba, kirija ené mô nap ci ba, ené jal diba, kwôlê wujê ré na ani ré a men.

¹¹ Bijné bay ka kôl hen iyôŋ hen na, bi bay hô wo kwôlê bi wo ené kôl bô magtubu a hen na, kirija en bij upéŋge ba, na lê na mega bi wo na en kôlij bô magtubu a hen iyôŋ téj téj.

¹² Bijné bay ka hen na, bô yirji mega ciré na ka damné iyôŋ, njia, ninba kelê niné némiŋ nap ci ré men, bay bô mega wo ciré na cibay mera menba, na kwôbrê a men.

¹³ Aj kwoni nibay ba, nini di dengôrni na nap jé wo Emen bénî kôbrini a hen mera diba, njia dê dengôrni nap aŋga dâŋgi ré. Jé bi wo Emen bénî hen na, na ôbi á, niné ôrij iyére tonge a hen.

¹⁴ Ôbi a, kirija niné sap iyére tonge a nap Kwôlo Dôri wo Krist hen na, nini li jé wo dâŋgi sa kwo Emen na bénî hen né.

15 Niné di denjôrni naj je wo ka dângi a lê hen né wôsa dôlêni sara ré, nijnba, nini bi bôrni sarnge a mega wo kené bê bôrñge derê sa Jésu. Aj bi je woni wo perêrñge a hen ré ô tumô mega wo Emen na gengin hen iyôñ.

16 Ôbi a, niné uwônjip geré uwôlijn bérê Kwôlo Dôri sa iyére to kelanj naj ken to bijé toy kwôlê bi wo hen né tô hen, diba, nini gey bi niné dé denjôrni sa je wo megêrni a na lê hen né.

17 Nijnba, bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôñ ba: «Kwôni wo gey dé denjôri ba, bi di wô kibi anja Kelma a lê hen di.»

18 Wôsa na bijé ka ay kibi yirji a Emen né denji hen né, nijnba, na ka ôbi a ayê kibrij dem hen di.

11

Pol nap bay je kaj bay benare hen

1 Haw hen na, na iyêlê mega wo ené gal iyôñ nijnba, ken dén na iyêlê.

2 En li terbêre sarnge a, terbêre hende to en li sarnge a hen na, hena na ligi Emen a. Wôsa ken yi môj moni temale to en môjne wô bij *Krist wo na ôbi gusôre pôn nêj iyôñ hen.

3 Nijnba mega wo Eb na dî kalaw na lamijnne naj gwosore tori hen na, en hare wô wo kwôni ma ré belé ermé wonge aj yernge wo ken di yi Krist a naj bôô pôn yôd hen ma kené djeñ hen iyôñ men.

4 En kôl hen iyôñ wôsa hena ôbi gelé kwôlê woj benare ré era sa geléñge kwôlê ba, ken dîri derêñge a men. Kwôlo bijé bay ka hen dô gengin sa Jésu hen na, bij naj kwoni ré men, tunu to bay kelêñge kwôle hen na, na Tunu to ken uwôñ hen né men, Kwôlo Dôri wo bay derêñge hen kôba, na kwo na nini derêñge hen né a men. Hen iyôñ hari kôba, ken dôbij marñge toyin a men.

5 Ken bô mega wo bay ré na bay je ka damné nijnba, bay dên naj ani kani ré.

6 Na tiri, keben nejlé môj kwoji iyôñ né hari nijnba, kwo gengin sa henê are na, en hôñ men, aj en geléñge sél têê kwône naj geré wo gay gay a men.

7 Kwôlo Dôri wo Emen wo na en diirêñge hen ba, na en engeréñge ani kani ba? Na en dôbe san aj bi kenbay kené yij bijé hen ba, na en li habij ba?

8 Kirina na en lij je perêrñge a hen na, na églis to dângé a na ben are diba, na na kenbay ré. Aj yi mega wo ené pera anja bijé ka dângé sa lij je bénge iyôñ.

9 Kirina na en lij je perêrñge a hen na, are na napen kôba, na en engeréñge ani ré aj na na bay ayê bôô ka Maséduwan a na ben anja na napen bay ka hen. Wulê bi wo hen na, na en dôyrêñge wô ani ka ré napen bay ka hen né men, na engeréñge ani ré nijn kwôy a men.

10 Nap tu kwôlê wo Krist wo yi bôn a nà ná, kwôni wo sa emê iyére to Akay a nà wo a jôren dé denjôñ wô kwôlo en kôl hen ba, naj.

11 En li hen iyôñ hen ba, en geyéñge na geyé ré ba? Na iyôñ né, wôsa Emen hôñ wo ené peréñge.

12 Are bay ka en li hen na, na lê hen iyôñ iyôñ aj bi bay je kaj bay benare bay ka hen ré uwôñ kini dé denjôrji wo ciré li je mega nibay iyôñ men né.

13 Bijé bay ka hen na, na bay je kaj tiri ré men, bay kôl kwôlê woj tiri gengin sa je woji bi wo hen né men, bay li yirji môj ciré na bay je ka Krist iyôñ a men.

14 Bi denjôrñge téñge sa are bay ka bay li a hen né. Wôsa Sidan bi kôba, nêm belé yiri mega diré na *mana wo derômaran a wo na kirij ka perangi hen.

15 Iyôñ ba, bay je kari ka bul yirji mega ciré na bay je ka Emen kaj tiri hen na, ken dî denjôrñge téñge

ré, nijba, sa to cêgê kelôg a hen na, Emen a sa jerê kwôlê sa je lêreji bi wo hen a.

Pol kôl kwôli gusij to dîré gelin wô Krist

¹⁶ En hô kelênge bi kwôni bôren mega ôbi galê iyônj né. Réba hena kené bôren mega ené na ôbi galê iyônj kôba, dêngê bi na dê denjônen dê men.

¹⁷ Na tiri, na Kelma a ben tôô a ené kôlij kwôlê bi wo hen né, wôsa kirina en di denjônen ba, en iyêl na mega ôbi galê iyônj.

¹⁸ Bijné kwôni di denjôrji naj anja sa terare a nà, iyônj ba, na lê môj kwoji iyônj men.

¹⁹ Kenbay ken kôl kené na bay tu melénê menba, wô mi a, kené dî bay galê derênge kwôlê ba?

²⁰ Men, yernge derênge sa bijné ka lênge mega limé kaji iyônj men, ken dîji bay emênge men, lamênge men, dô turnge men, sê tô marnge a men.

²¹ Henaç ken gey bi ené li na hen iyônj men nêê? Nijba, nôbi ba néen yôj, a ené lij môj kwoji hen iyônj men ba?

Iyônj ba, ken dî bôrnge jal san a aj na iyêlê môj ôbi galê iyônj haw hen men, na dê denjônen naj anja bijné dij denjôrji hen men.

²² Bay di denjôrji wô wo ciré na Hébre ba, nôbi kôba, ena Hébre men. Bay kôl ciré na kam *Israyêl ba, nôbi kôba, ena kema Israyêl men. Bay na kwôngê *Abraham ba, nôbi kôba, ena kunja Abraham men,

²³ bay kôl ciré na manê ka Krist ba, nôbi kôba, ena mana wori men aj en li je gôlji aj sôj. En iyêl môj san ré naj iyônj, en li je dêji kêm men, en yi danjgay gôlji men, bay sên daman gôlji men, en mô kibi temare a têê kwône gôlji a men.

²⁴ Damné ka Jubjnê pôren têê bay. Ôbi wo têê bay hen na, bay yêmnen kibi sera tôre subu kibi denjêse denjêse.

²⁵ Damné ka Rômênjê kôba, sênji naj kwore têê subu men, bijné

gôben naj jerew têê pôn men, bato herin naj en kam a têê subu aj kwo têê pôn na, en li yoyre pôn men, tu tare pôn men bô kam a.

²⁶ Kergare hende to en erê kêm hen na, en kurij kibi temare a bô cér a men, en kurij kibi temare a kôbi bay gemsare a men, en kurij kibi temare a kôbi yênen kaj Jub men, ka na Jubjnê ré hen a men. Kirij kêm ka en ô ya hen na, en kurij kibi temare a, ré na derô ira, bô kalmê, bô cér a, naj yênen kaj bay benare hen kôba, en kurij na kibi temare a.

²⁷ En li je damaç môj ené ma iyônj. Sa to pôni a ba, en uwôj kini yé kum né men, en bu bôn iyêre sa kurôn wo lén hen men, sa kam ka dên hen a men. Sa to pôni a, en ba emê are men, kelanê dên damaç men, bargay ka ené dôbe kôba, naj a men.

²⁸ Gusij to dañgi kwône lêreren ya nijba, na derê kwôliji kêm né men, anja bu bôn ba, na églisnê kêm mera wôsa en sun kwôliji sa pôn pôn.

²⁹ Hena kwôni ré iya ba, nôbi kôba, en bô môj ené iya hen iyônj men, hena kwôni ré kurij ba, bôna taren damaç.

³⁰ Hena bay ré li aj en di denjônen ba, en di na naj iya wujê bi wo hen.

³¹ Emen Iba Kelma wona Jésu hôñ wo ené kôl na kwôlê woj tiri. Bi hini emê yi wô sari kwôy kwôy.

³² Kirina na en baj Damas a na, kelma wo bô emê iyêre to kelma wo dami Aretas ay tôô bijé bijé kari dêbu kibi geré pôn pôn wo haba woj gerem wo bay ay sa iyêre a hen aj bi bay ré buren.

³³ Nijba, bay ayê bôô uwôlen bô gway a aj, bay ha gañne ya aj herben nô cêgi haba si tu tulmô kirij ka pôni aj en giiri gôl.

12

Pelal wo jô Pol nap anja Emen yêge sarji gili hen

1 Na dê denjôñ sem a bi wo lê wo en li hen iyôñ ba, na aŋga habij hen. Haw hen, na derê kwôli aŋga Kelma gelen bô pelal a hen.

2 Kemnêñ li elê môj kibi pôrbu nij wo Emen na ay ôbi ayê bôô wo pôni wo en hôni dô hen ôrij nap di derômaraj a to jôgij subu a. Na ba, na yiri a bay ré ay ôrij laba na tini ba, ba na hôni né, njnba, Emen a henê.

3-4 En kôl sôñ gawra bi wo Emen ayri ôrij derômaraj a hen na, na pelal laba, ôbi ô nap yiri ta na iyôñ kôba, nôbi en hôni né njnba, Emen a henê. Ajn kwôlo gawra bi wo hen toya derômaraj a hen na, kwôni nêm kelê bij né men, Emen bij kwôni tôô ré hô kôl ré njn a men.

5 Na dê denjôñ wô ayê wo Emen ay gawra bi wo hen ôrij derômaraj a hen njnba, kujê nôbi ba, na dê denjôñ na wô iya wo en iya hen di.

6 Hena ré ené di denjôñ kôba, en gal ré wôsa na kelê na kwôlê won tiri. Njnba, na dê denjôñ né an bi kené ermij sara gaj gôlij sa aŋga na en li ken gel hen né men, sa kwôlo na ken toy keben a hen né a men. Kirij bay ka hen dema kené henê wo ené na ôbi galê réba ené na kwo dami men tô.

7 Ré ené uwôyrê yen wô aŋga dê kirij ka Emen gelen hen njnba, Emen ben aŋga lén habij bi ré jôren uwôyrê yen. Aŋga habij bay ka hen na, yi mega mana wo Sidan ré dêñ an bi ré jôren uwôyrê yen iyôñ.

8 Gengin sa aŋga lén habij bay ka hen na, en uwôl Emen têê subu bi ré dôrji yen a an

9 njnba, ôbi kôlen iyôñ ba: «Bô derê wunjê bi wo en bem hen nêm, wôsa na kirijna néé gawra nap dema ibé iyérê wunjê ré li jé yiri a.» Ajn yen dôren gaj an en di denjôñ sa néén ôbi wo nap hen, an bi ibé iyérê wo *Krist ré baa nap en.

10 Kwôlê bi wo hen li an yen ilen né kwôy. Hena ené iya, hena bay ré teren, bay ré gelen gusin, ené mô na bô tu ña, ené mô na bô bô emê

a kôba, en hôni wo ené gelin gusin na wô sa Krist. Ajn yen dôren wôsa kirijna néén nap dema Krist ré ben néén damañ a.

Pol sun wô bay ayê bôô ka Kworênt

11 Kenbay a lê a ené li are mega ôbi galê hen iyôñ hen, ré na kenbay a ré derê kwôlen njnba, ken dô ré aja ené dô kwôlen nap keben wunjê hen. Nôbi ba, ena ani ré hajê, njnba, bay jé kanje ka hawi bay ka ken kôl ré na ka damné hen kôba, dêñ né.

12 Wôsa kirijna na en baj iyére tonge a hen na, na en li jé nap ulê bôô yôd an Emen ben en li aŋgan gjnê ka gay gay. Aŋgan gjnê bay ka hen na, gel wo ené na *ôbi jé woj tiri.

13 Aŋga dôri ka en li iyé bay ayê bôô ka dângi a hen na, na en li iyére tonge a hen iyôñ men, diba na en dô turnge ré. Aŋga pôn nêj ka en ba lê iyére tonge a na, na wôsa na en uwôlêngé kené ben ani ré hen. Iyôñ hari kôba, ken dî bôrjge jal san a.

14 Ba da wo na herê iyére tonge a hen ya. Hen a ba, na têê subu a nij. Ôbi wo na herê hen kôba, en gey bi kené ben ani ré a men. Wôsa na yernge a ené gey diba, na gursu tonge ré. Yi mega kamrê nap balêrji iyôñ, wôsa na kamrê a abê balêrji ré, njnba, na balêrji a abêji dî.

15 Ré ené kay aŋganê kêm men, ré ené merên môj ené ma an iyôñ wô sarnej kôba, na lê yi derê. Na ba, ken puren lôg na wô wo nôbi ené perénge damañ bi ba?

16 Ken hôni wo nôbi na, ené engeréngé ani ré. Menba, ka pôni kôl iyôñ ba, ené na ôbi gwosore men, ené na ôbi lamê kirij a men.

17 Na ba, en lamêngé na iyeñ iyen ba? Laba na nap kamañ ka na en jéji iyére tonge a hen a ené lamêngé hen ba?

18 Na Tit nap yênenä wo na en kelêngé kwôli hen, a na ené jéji yernge a. Na ba, na Tit bi a lamêngé engin aŋgange ba? Ken hôni wo nôbi men Tit men na, nini li jé bem

naj ermé wo pôn men, naj geré bi wo pôn hen men.

¹⁹ Kwôlo nini li bô magtubu a bénge hen na, erméngé wo niné kôl hen iyôŋ wô jôrij sarni ré, nini kelêngé hen, na naj hini Emen wôsa njna ka Krist. Yenêni nini kelêngé hen iyôŋ wôsa nini gey bénge na néérnje bi kené ôrîn tumô tumô tô ayê bôô wonge a.

²⁰ En kemna wô wo kirija ené bij iyére tonge ba, je lêrenge ma ré sa yé kwo en gey hen né. A hena ré yi hen iyôŋ ba, je lêren nôbi kôba, a derêngé ré kwôy men. Dô ré ba, kirija en bij perêngé a na, na eré upé najare men, terbére men, bô tarê men, janare men, hare men, nôm men, dê denjô men, lê anga bôd bôd a men.

²¹ Dô ré ba, kirija en bij iyére tonge a na, Emen wunjê a lê aji tayre ré dên turnge a wô kibi ka pôni ka kajé dé tô têrij toji aji hen men, tô yijnare toji ton iyôŋ a tôŋ hen né men, tô angap iyôŋ a tôŋ ka bay na lêrê ca hen. Hena ré yi hen iyôŋ na, a gelij né ené sôm iyôŋ.

13

Gerné halê wo Pol hal kamaŋ ka Kworênt

¹ Na a ba jôgin na têê subu wori a ené ena herê iyére tonge a hen, aji kirija njna bij na, njna jerê kwôlê sa bay lê habré a mega wo na kôlin bô magtubu to Emen a hen iyôŋ. «Hena kwôni ré bôy kibi megari ley na, bi bijé nêm wôô réba subu kôl hen iyôŋ a dema niné jerê kwôlê sari a.»

² Kergare tjinê to jôgin têê wô to na en ôrîn iyére tonge a hen na, na en hal bijé kaj bay lê têrij naj tô ka ba hen a men. Haw hen wo tôn dô njn hen na, en hô halêngé sôŋ aji kirija ené sa bij iyére tonge a na, ené jerê kwôlê sari a kêm.

³ Ken gey henê na ba *Krist a ré bé a ené iyêl hen ba? Iyôŋ ba, na eré geléngé ken gel. Wôsa ôbi na kwôni

wo li je naj néeri perêrñge a dîba, ôbi iya ré.

⁴ Kirija bay na bêéri sa gurô tagelê hen ba, ôbi na iya hari njnba, haw hen ôbi mô tu gen naj néé wo Emen aji kwoni nibay ka nini bij naj dî hen na, néérni naj mô kwori hen iyôŋ men, nini mô tu gen hen, na wô kibi merê tu gen wori aji kirija nini sa bij iyére tonge a na, njna sa lê je naj néé wo Emen.

⁵ En kelêngé bi ken kôbe yernge dô ken gel, na ba kené bi bôrñge sa Jésu a bi hange ba? Ken hôni wo Jésu Krist ré mô bôrñge a hen iyôŋ né ba? Hena ré na hen iyôŋ ré ba, ken ge na kay hen.

⁶ En erem mega wo nibay ba, je lêreni ré gel wo niné na bay je kap tiri.

⁷ Men, nini uwôl Emen bi kené li ani kani ka habij né men, nini gey gelé mega niné na bay je ka li je dô iyôŋ né a men. Njnbâ, nini gey geléngé sa lê anga dôri a bi wo bijé a kelê niné kôl kwôlê, njnbâ, niné li ani ré hen.

⁸ Nini kôl hen iyôŋ na wôsa nini nêm lê ani kani ka habij gengij sa kwôlê woj tiri bi wo hen né, njnbâ, na angap tiri ka gengij sa kwôlê woj tiri bi wo hen a niné lê.

⁹ Hena kené iyére tô kwôlo Emen a hange aja nibay niné iya kôba, nini li yi derê men, nini uwôl Emen bi ré bénge bi kené dô cerêd men.

¹⁰ En li magtubu hende to hen bénge tumô aji kirija ené sa bij ba, kené bul je lêrenge aji ené sa nayêngé ré njn. Wôsa Emen ben tôô na wo ené lij na naj ken dîba, na wo ené ménêngé aji né.

¹¹ Yenêni, haw hen na, na deré kibi magtubu tjinê njn, en kelêngé, masêngé bi ken dô cerêd men, ken dôbij ibiyare bôrñge a men, bi kwôlê wonge bij men, ken mô naj bô jalê perêrñge a a men. Ôbi a, Emen woj ôbi peré bijé men, ôbi bijé bô jalê a men hen na, ré baa naj ken.

¹² Linge dosé tô yênjipare a naj peré men, bay ayê bôô ka naj en na kôba, lêjge dosé kêm a men.

¹³ Bi bô derê wo Kelma Jésu Krist men, peré wo Emen peréna hen men, binare to Tunu top hendi bô bôrê bèna pôn hen a men hen na, bi baa ré ken kêm.

Magtubu to Pol li bijn Galatjnê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Elê arew subu pa dema Jésu Krist ré yêr tô na, bijné ka pôni bay uwôgeji Kélt gwoluwa eraji kwôy sa môrji Turki bô emê wo Asi a. Kwôngérji a bay ré uwôgeji Galatjnê hen, sa môrji da naj Ankara na sa iyére to dami to Turki. Ka pôni bi bôrji sa Kwôlo Dôri wo *ôbi jé Pol uwôl béréri kirina ôbi ôrij kergay ulê béré tori to têê wôô naj to têê subu hen (Jé lê bay jé 16: 6, 18: 23).

Nijba, cêgi Pol a menba, gawrê ka dângi era iyé Galatjnê. Gavrê bay ka hen gelij bijné are kôl iyôn ba bay ayê bôô ka ré na Jubjnê ré hen na, bay ré bi kwôlê sa tôô Jubjnê kêm aji to kôl bay ré wal kej hen men. Kwo Pol ba, tôô ton walé kej hende to hen na, bij naj Kwôlo Dôri woj tiri wo Jésu Krist hen né. Hende li aji bay ayê bôô ka Galat yi limé kare. Kirina Pol toy kwôlê bi wo hen a Epê a na, ka li môj ciré gey kwôlo janêri bay ka hen na, ôbi li magtubu to iyére biji.

Wô heraj naj ka gey kwôlo janêri bay ka hen tô Kwôlo Dôri woj tiri hen na, Pol li are subu.

Ka tumô ba, ôbi kôl kwôlo gengin sari. Ôbi kôl kwôli ayê bôô wori, magtubu to bay derê tumô églis to Jérusalêm li biri kôl iyôn ba bay ayê bôô ka na Jubjnê ré hen réé bê kwôlê sa tôô to Jubjnê ré hen. Men, kwôlo yi perérji a bay naj Piyér gengin sa bê kwôlê sa magtubu hende to hen men, kwôli dampare tori ton *ôbi jé hen aji kôl mega wo jé bi wo hen na, ré na Kelma a ré biri (Sapitre 1-2).

Ka wôô ba, Pol di têri sa magtubu tôô to cay a aji kôl iyôn ba, kwôni ré upé gelê wô kibi bê kwôlê sa tôô to

Jubjnê ré, nijba, wô kibi anja Jésu Krist li hen dî (Sapitre 3-4).

Ka subu ba, ôbi kôl derij kibi kwôlê wori kôl iyôn ba, merênge sarnge senge naj tôô aji bi Tini Emen dô tumôrnge. Wôsa Tunu a ré bê ermé wo gay gay hen bô gawra aji kwo tumô ba, na peré (Sapitre 5-6).

Eglispê men, bay ayê bôô men bi toy kwôlê bi wo hen aji dege sara naj bôô pôn aji bi bay ré môrji sarji senge.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol a jén naj magtubu hende to hen bénge hen. Henênge dô mega wo ené na *ôbi jé wo gawrê a ré jén né men, gawra wôni a ré era sa kôlen kwôli ré a men. Nijba, ré na Jésu Krist naj Ibarna Emen wo bi Jésu ji si kampê hen, bay a jén aji déni mega *ôbi jé hen.

² Yênerna bay ayê bôô kêm ka mô naj en na nini daj kibrini jén naj magtubu hende to hen bijn églis kêm to yi sa iyé Galati a hen lijni dosé aji kôlji iyôn ba:

³ Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésu Krist baa naj ken.

⁴ En gey bi kené hôô dô wo Jésu Krist ré ay yiri bijn temare wô derêna kibi têrij lêrena naj bô geyé wo Ibarna Emen a aji bi diré derêna kibi néé wo habij wo sa terare a nà wo haw hen.

⁵ Bi hini emê yi wô sa Emen kwôy naj kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

Kwôlo Dôri wo Emen na pôn nêj hari

⁶ Bôn ménin damaj wô wo kirina en dénge aji menba, peran cêgena na, ken dî tô Emen wo uwôgênge naj bô derê wo *Krist hen aji, menba, ken hena lew gey ari gelé ka dângi ka bay kôl ré na «Kwôlo Dôri» men hen.

⁷ Tiri wori ba, Kwôlo Dôri wo dângi ba, naj nijba, en kôl hen iyôn

wôsa gawrê ka pôni dôyrênge aj gey bi ciré belé Kwôlo Dôri wo Krist hen lij kwo dangi.

⁸ Ken toy, hena ré na nibay kaj bay jé ley, *mana wo derômarañ a ley, aja niné ulêngé béré Kwôlo Dôri wo dangi naj kwo na nini ulêngé tumô nij hen na, en uwôl Emen bi ré tôm kwôni bi wo hen.

⁹ Mega wo na en kelêngé tumô nij hen iyôj na, haw hen na hô kelêngé têe pôn a sôj: hena kwôni wôni ré ulêngé béré Kwôlo Dôri wo dangi naj kwo na ken enge hen na, en uwôl Emen ré tôm kwôni bi wo hen.

¹⁰ Kwôlo en kôl hen na, gel wo ené woge na diné wo gawrê laba kwo Emen dî ba? Na diné wo Emen a ené woge dî. A hena ené woge na diné wo gawrê ba, ené yé mana wo Krist ré.

Pol li na iyej a ré yin ôbi jé ba?

¹¹ Yênen, en kelêngé Kwôlo Dôri wo en uwôl béreri bénge hen na, na gawrê a ejeré ré.

¹² Wôsa na gawra wôni a kôlen kwôli Kwôlo Dôri bi wo hen né men, kwôni a gelen né a men, ninba, na Jésu Krist a yégê sari ben.

¹³ Na ken toy kwôli jé lêren wo cayi kirina na en baj tô hara wo Jubnê tô hen men, lê wo na en lij églis to Emen bisinne hen men, masê wo na en mase bi ené ménêji hen a men.

¹⁴ Aj na en teberé Emen naj geré hara wo Jubnê damañ dê megêñ kan bay eréen men, na en lérê hara wo môjnérna damañ dêji aj a men.

¹⁵⁻¹⁶ Nijba, pa dema na ené yêj tô na, Emen naj bô derê wori na dôren aj uwôgen bi ené li jé biri. Aj kirina ôbi genge diré gelen Kemari aj bi ené uwôl béré Kwôlo Dôri wori perê bijé ka na Jubnê ré hen na, en engerij kwôni kwôlê wôni ré nij.

¹⁷ Men, en ô Jérusalêm a ligi kamañ ka na na, bay jé tumôn hen né,

1:14 1: 14 Jé lê bay jé 8: 3, 22: 3-5, 26: 9-11
13-18 **1:18 1:** 18 Jé lê bay jé 9: 26-30 **1:19 1:** 19 Jé lê bay jé 15: 13 **2:1 2:** 1 Jé lê bay jé 11:
30, 15: 2

nijba, en hena ô bô emê wo Arabi a dema ené hô bulo hera Damas a tô.

¹⁸ Aj elê subu cêgê dema, ené ô Jérusalêm ô upé Piyêr bi niné ô gelij yirni tô. Aj en wôl naj dî wulê môj kibi bay.

¹⁹ En gel *ôbi jé wôni wo dangi ré, ninba, na *Jak woj yêni Kelma wona Jésu a ené gili mera.

²⁰ Kwôlê bi wo en kôl hen na, en kelêngé tumô Emen a, na kwôlê woj tiri.

²¹ Cêgi kergarjê iyé Piyêr a Jérusalêm a hen na, en ô Siri a men, Silisi a a men.

²² Nijba, wulê bi wo hen na, églis ka sa iyé Judé a na, bay na hônen né tô.

²³ Nijba, bay na toy na kwôlen kibi bijé ka dajné a mera. Bay kôlji iyôj ba: «Gawra wo ca ba, na gelij turna gusin hen na, haw hen ôbi a a hô ulê béré Kwôlo Dôri bi wo ôbi na mase diré ménê hen.»

²⁴ Menba, bay ay kibi Emen wô anga ôbi li naj geré wujê hen.

2

Pol naj megêri bay jé ka pôni Jérusalêm a

¹ Elê môj kibi pôrbu cêgê menba, en hô bul hô a Jérusalêm a. Barnabas a bén men, en eran naj Tit kôbena a men.

² Herê wo en bul hô Jérusalêm a hen na, na Emen a kôlen bi ené hô. Aj kini dajare to nini daj pinini naj bay derê tumô églis hen na, en dôrji tô béré Kwôlo Dôri wo en uwôl béreri perê bijé ka na Jubnê ré hen. En li hen iyôj wôsa en gey bi jé wo na en li hen men, kwo en li haw hen a men ré yi anga beray ré.

³ Aj Tit woj Grêk wo na baan eran Jérusalêm a hen kôba, bay kôl ôbi ré wal kej iyôj né.

⁴ Bi wo kamañ ka dî yirji môj ciré na yênerna hen, mase bi ôbi ré wal kej hen. Gavrê bay ka hen iyôngi hen na, tôbe yirji perêrna môj bay

1:15-16 1: 15-16 Jé lê bay jé 9: 3-6, 22: 6-10, 26:
13-18 **1:18 1:** 18 Jé lê bay jé 9: 26-30 **1:19 1:** 19 Jé lê bay jé 15: 13 **2:1 2:** 1 Jé lê bay jé 11:
30, 15: 2

walê tô kirij iyôŋ bi ciré hônj tô merê wo nana mô sarna senge sa kibi bijare to nana bij naja Jésu Krist hen, aŋ ciré lêna liŋ limé ka tô to *Moyis.

⁵ Nini diji bay biyêni ré, ninba, nini dubu sa têrni a. Kwôlo Dôri bi wo hen na, na tu kwôlê aŋ en gey bi ré yi naj kini wô sarnge diba, bi ré polin né.

⁶ Ka bay bôrji môt ré na bay derê tumô kirij hen na, bay ay tô to dangi tóni ben né. Bijé bay ka hen na, dampare toji hende to hen dôlen nôbi ré, wôsa Emen bô na yi kwôni nô na mera ré.

⁷ Bijé bay ka hen bô mega wo Emen a ré ben jé woj ulê béré bij bijé ka na Jubnê ré hen, mega wo ôbi na bij Piyér yi ôbi ulê béré Kwôlo Dôri bij Jubnê hen iyôŋ men.

⁸ Wôsa Emen wo na bij Piyér ré yi *ôbi jé wo gengin sa Jubnê hen na, na ôbi a ben bi nôbi kôba, ené yi *ôbi jé wo gengin sa bijé ka na Jubnê ré hen men.

⁹ Aŋ si *Jak naj Piyér naj Ja ka bay bôrji môt damné ka églis hen kôba, bô mega wo jé wo ené li hen na, ré na Emen a ré bén dôd kôbena. Menba, bay bu kôbrini nibay naj Barnabas lêni dosé aŋ gel wo ciré bij naj nini. Na hen iyôŋ a niné bij sara kêm wo nibay ba, niné erê lê jé perê bijé ka na Jubnê ré hen men, bay ba, ré ô perê Jubnê men.

¹⁰ Nijnba, bay kelêni bi niné erem sa yênerni kaj bay nimré ka Jérusalêm a mera. Aŋ en ay kwôlê woji bi wo hen dô bôn a aŋ liŋ ariri.

Pol nay Piyér Antiyôk a

¹¹ Kirija Piyér sa bij Antiyôk a na, ôbi li dô ré aŋ en kôli tiri a tu bijé.

¹² Wôsa, pa dema bijé ka pôni ka Jak joji hen ré sa tô na, Piyér ôm are naj yênerna ka na Jubnê ré hen, nijnba, kirija bijé bay ka hen saji bij menba, Piyér dô yiri aŋ dê dê yi yênerna ka na Jubnê ré hen

men, ôbi ôm are naj ci ré nij a men. Wôsa ôbi harij yêneri Jubnê ka hena Jérusalêm a sa aŋ gey bi bijé ré wal keŋ hen.

¹³ Men, yênerni Jub kaj bay ayê bô ka Antiyôk hen kôba, li na aŋgaj harê mega bi wo Piyér liŋ hen iyôŋ men, Barnabas kôba, dî bay dôori uwôl tôrji a men.

¹⁴ Menba, kirija en gel mega wo jé lêreji bi wo hen ré bij naj lê aŋga bij naj tu kwôlê wo Kwôlo Dôri hen ré na, en kôlij Piyér tu bijé iyôŋ ba: «Piyér, jôbi ju na Jub menba, ju li are mega bijé ka na Jubnê ré hen iyôŋ wô mi ba? Men, jé lêrem bi wo hen bij naj tô to Jubnê ré a men. Wô mi a jeré gey bi bijé ka na Jubnê ré hen ré li mega Jubnê iyôŋ ba?»

*Na sa kibi ayê bô a Jubnê naj
bijé ka na Jubnê ré hen ré uwôn gelê*

¹⁵ Nabay nana Jubnê kaj dép diba, nana bijé ka hen ka hôñ tô to Emen né hen né.

¹⁶ Nijnba, nana hôñ mega wo kwôni ré derê tu Emen na wô bê wo ôbi bi bôri sa tô to Moyis a hen ré, nijnba, na wô kibi aŋga Jésu li hen dî. Na ôbi á, nabay kôba nana bij bôrna sa Jésu Krist a aŋ bi nana yij bijé kaj derôre tu Emen sa kibi aŋga *Krist li hen diba, na sa kibi lê aŋga tô to Moyis kôl nana li hen né. Wôsa na sa kibi lê aŋga tô to Moyis kôl nana li hen a, kwôni ré yij kwôni woj derôre tu Emen a ré.

¹⁷ A hena nana woge bi nana yé bijé kaj derôre sa kibi bijare tona naj Krist menba, nana li têrij mega bijé ka na Jubnê ré hen ta men, hen ba gel wo Krist a ré lê a nana li têrij hen ba? Na hen iyôŋ né.

¹⁸ A hena ené hô li tô to na en mène hen hôrij ba, gel mega wo ené na ôbi dâgê sa tô hende to hen.

¹⁹ Na tô to Moyis hende to hen a lê a ené yi môt temay gawra iyôŋ hen, aŋ hende ôm san ré nij. Yi hen iyôŋ bi ené môrij tu gej wô sa

Emen. Na hen iyôŋ a, ené ma naj Krist sa gurô tagelê hen.

²⁰ Ap bi hena ené mô tu gej ba, ré na nôbi a ré merê naj sa yen hen né ninj, ninba, ré na Krist, a merê bôn a. Hena ené mô tu gej haw hen ba, na sa kibi bôn wo en ay bijn Kema Emen wo geyen aji ay yiri bijn temare wô san hen.

²¹ En kaj bô derê wo Emen li naj en hen né. Hena Emen né bô kwôni mega kwon derêre wô bê kwôlê wori sa tôô to Moyis a na, Krist na ma déjn iyôŋ.

3

Tôô to Moyis naj ayê bôô

¹ Ayi! kenbay Galatnê ka ermé kwôlê wonge naj hen. Na i a belé turñge hen iyôŋ ba? Bi wo nôbi naj yen en geléñge aŋga gengin sa temay Jésu Krist sa gurô tagelê yi turñge a tu wolé hen.

² En gey engeréñge kwôlê pôn. Na ken uwônj Tunu to Emen na wô sa lê aŋga tôô to Moyis kôl ré lijn hen laba, na wô wo ken toy bérê Kwôlo Dôri aji ken bi bôrñge sara hen dî ba?

³ Wô mi a turñge ré jôrijn né hen iyôŋ ba? Wô mi a kené ay tôri naj Tunu to Emen menba, haw hen ba, ken gey deré kibri naj néé wonge nij ba?

⁴ Gusijn to ken gelij kêm hen na, ken bô mega wo ré na ani ré iyôŋ ba? Gusijn tonjge hende to hen a yé wo beray ré.

⁵ Kirinja Emen bénge Tunu tori men, lij ginjê perérñge a a men hen na, na wô sa ken li aŋga tôô to Moyis kôl ré lijn hen laba, na wô wo ken toy bérê Kwôlo Dôri aji ken bi bôrñge sara hen dî ba?

⁶ Na hen iyôŋ a, magtubu to Emen ré kôl gengin sa *Abraham kôl iyôŋ ba: «Ôbi na bi bôri sa Emen a, apa Emen na ré bôri mega kwôni woj derêre hen sa kibi ayê bôô wori.»

⁷ Henêñge mega wo bijné ka ré bi bôrji sa Emen a hen na, bay a ré na kwôñgê Abraham kaj tiri hen.

⁸ Magtubu to Emen na kôl ca tumô mega wo Emen né bé bi bijné ka na Jubjnê ré hen, ré yé bijné kaj derêre tiri a wô sa kibi ayê bôô woj. Na ôbi á, magtubu to Emen hende to hen ré uwôl bérê Kwôlo Dôri bi wo hen tumô bijn Abraham kôl iyôŋ ba: «Emen a terê kibri sa tô yê bijné ka sa terare a nà kêm wô sa kem.»

⁹ Abraham na bi bôri sa Emen a ap Emen na tô kibri sari a. Ap Emen tô kibri sa bijné kêm ka bi bôrji sari a hen, mega wo ôbi tôrijn kibri sa Abraham a hen iyôŋ men.

¹⁰ Kwo bijné kêm ka bi kwôlê sa tôô to *Moyis a, ap erem mega wo ciré yé kaj derêre sa kibi tôô hende to hen na, tômê bu sarji. Wôsa magtubu to Emen kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo bi kwôlê kwôy kwôy sa tôô to Moyis a kêm to lij bô magtubu a hen ré na, kwôlê ré biri.»

¹¹ Na tiri wo gawra a yé kwôni woj derêre tu Emen a wô kibi tôô to Moyis ré. Wôsa lij bô magtubu to Emen na kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo na kwon derêre tu Emen a sa kibi ayê bôô wori na, ôbi a merê tu gej.»

¹² Tôô naj ayê bôô na pôn né. Kwo tôô ba, lij bô magtubu to Emen a kôl hen iyôŋ ba: «Kwôni wo li are kêm ka tôô kôl ré lij hen na, ôbi a merê tu gej na wô sa kibrij men.»

¹³ *Krist, ay yiri bi ap tômê bu sari wô sarna aji ôbi derêna kibi tômê wo tôô a. Wôsa na lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo bay haari kabré gurô hen na, na kwo Emen tômni bi a hen.»

¹⁴ Yi hen iyôŋ bi terê kibi wo Emen na genge diré terê sa Abraham a hen, bi ré yi wô sa bijné ka na Jubjnê ré hen men sa kibi Jésu Krist. Men, naa uwônj Tunu to ôbi na genge diré bénâ wô bê bôô wona sari a hen men.

Tôô to Moyis naj gengé wo Emen

15 Yênen, na ayê je lê gawrê ka sa terare a nà gengij naj kwo Emen ken gel. Hena kwôni na ré kôl kapni dî tôj njip na, kwôni wo dsañgi nêm belé ré njip men, nêm ulê kwôlê wôni sara ré njip a men.

16 Na hen iyôj a, Emen na ré ayin tôri bijn Abraham wô aŋga diré lê biri naj kwungari hen. Magtubu to Emen kôl iyôj ba: «wô kwôngéri» mega wo ré na bijné ka kwôni iyôj né. Nijba, kôl iyôj ba: «wô kungam» hen iyôj na, gel na wo ré kôl na kwôli gawra pôn, ôbi a na Krist hen.

17 Bô kwôlo en kôl hen ôbi a na: Emen na kôl kapni aŋga ôbi a na: Emen na kôl kôlinj kwôliji hen na, ré lijn. Elê arew pôrbu naj tôre subu cêgê dema ôbi ré bijn kam *Israyêl tôô tô. Nijba, tôô a nêmê mênê kapni ka ôbi na kôl hen ré men, hende a nêmê mênê aŋga ôbi na genge diré bijn Abraham hen né a men.

18 Hena ré na wô bê kwôlê sa tôô a aŋga kwôni ré uwônjîn aŋga Emen na genge hen na, gel wo ré na sa kibi aŋga ôbi na genge hen né. Nijba, na sa kibi aŋga Emen na genge hen a ôbi ré tôrij kibri sa Abraham a hen.

19 Hena ré na hen iyôj ba, wô mi a Emen na ré dî tôô ba? Ôbi dî tôô hende to hen wô gelin bijné bi ré hônij aŋga ré bijn naj bô geyé wori ré hen. Tôô hende to hen a yé hen iyôj kwôy gemij kunja Abraham wo Emen na ayin tôri gengij sari hen a sajn. Emen na bijn *manê ka derômaran a na kôl kwôli tôô hende to hen aŋ gawra pôn a na dsebê derô bijné naj Emen*.

20 Ôbi debé derô gawrê na, gaŋ gaŋ ba, dsebe na perê gwogelé gawrê wôô a, nijba, kirija Emen na ay tôri bijn Abraham hen na, ôbi dsebê derôrji a na naj, nijba, na ôbi naj yiri a na kôlinj Abraham mera.

Wô mi a tôô ré dîj ba?

3:16 3: 16 Dé tô are 12: 7

3:17 3: 17 Sé nô 12: 40

* **3:19 3: 19** Gawra wo magtubu kôl kwôli

hen na, na Moyis.

21 Hen ba, gel wo tôô ré bijn naj aŋga Emen genge diré bijn Abraham hen ré ba? Na tiri, hende bijn naj are bay ka hen kwôy. Nijba, hena tôô to na ré bijn gawrê mô tu gej hen henaj ré ya ba, hende na ré lê aj gawrê na ré yij kaj derôre tu Emen a.

22 Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba: Bijné kêm sa terare a nà ré na limé ka têrij. Yi hen iyôj bi Emen né bijn bijné ka ay bôrji hen aŋga ôbi na genge hen. Ôbi biji hen iyôj na wô kibi aŋga Jésu Krist li hen.

23 Pa dema kwôli ayê bôô ré ôm tôna, nibay kaj Jub ba, na tôô to Moyis a na emê sarni aŋ tôô hende to hen a na beréni lemnare kwôy wo Emen yêge sa Kwôlo Dôri wo gengij sa bê bôô sa Jésu a.

24 Na hen iyôj a tôô hende to hen, na ré ôm sarni kwôy wo Krist sajn, aŋ bi niné yij gawrê kaj derôre tu Emen a sa kibi aŋga Jésu li hen.

25 Nijba, haw hen wo kwôlo gengij sa aŋga Jésu li hen ôm njip hen iyôj na, nibay kaj Jub ba, tôô to Moyis a derê tumôrni ré njip.

26 Iyôj ba, na sa kibi ayê bôô wonje naj bijnare to ken bijn naj Jésu Krist hen a kenbay kêm kené yij kam Emen hen.

27 Na hen iyôj a, kenbay kêm ka na ken bijn naj Krist sa kibi batêm tonge hen na, ken yi môj Krist hen iyôj men.

28 Iyôj ba, na kelê iyôj ba: Kwo na Jub men, kwo nà na Jub ré men, kwo nà, na lema men, kwo nà na kema iyére men, kwo nà na iba men, to nà na iyore men ré njip. Wôsa kenbay kêm ken bijn pôn sa kibi bijnare tonge naj Jésu Krist.

29 Hena kené na bijné ka Krist ba, kena kwôngé Abraham, iyôj ba, ka uŋé aŋga Emen na genge diré bêé hen.

4

¹ Na hô kelê kwôlê wo ené kôl hen naji gwosoyri wo dângi: kema woj ôbi emê cibré ibari na, na kwôni wo aŋga ibari bay ka hen kêm na kari. Nijba, hena ôbi ré baa kema tô ba, ôbi yi mega lema iyôj.

² Wôsa kwôy jép sa to ibari na genge hen na, na bijné ka daŋné a berê sari men, sa aŋga gengin sari bay ka hen a men.

³ Nibay kôba, kirjna na nini yi mega kamrê iyôj hen na, na nini na limé ka néé wo tunu to ôm sa kirjin sa terare a nà hen.

⁴ Nijba, kirjna wulê wo Emen na genge hen nêm nijn menba, ôbi jo Kemari ajn iyore a yêri ajn tôô to *Moyis a emê sari men.

⁵ Men, bi ôbi ré sa jô sarni nibay Jubnjê ka na nini mô tô tôô to Moyis a hen ajn bi niné yij kami Emen.

⁶ Men, bi ôbi ré gel wo kené na kamni na, Emen jo Tini Kemari sa mô bôrna a ajn Tunu hende to hen uwôgeri «Iban, Iban.»

⁷ Iyôj nijn ba, kena limé ré nijn nijnba, kena kamni. Mega wo kena kamni hen iyôj na, Emen a bénge are kêm ka ôbi dî gem wô sa kamni hen.

Pol sun kwôli Galatjnê

⁸ Kirjna na ken hô Emen né tô hen na, na kena limé ka emen wo sa terare a nà wo na kwon tiri ré hen.

⁹ Nijba, haw hen wo ken hô Emen nijn, réba haw hen wo Emen henênge nijn hen men, menba, wô mi a kené hô hera najn bô geyé woŋge tô tunu to ôm sa kirjin sa terare a nà to néére najn hen men, to na ani ré hen bi kené hô yé limé kajj sôj ba?

¹⁰ Ken toy, ken dî yernge daman sa wulê wo pôni a men, sa geserê wo pôni a men, wulê wo pôni bô elê a men, sa elê wo pôni a a men.

¹¹ En sun gajn wô sarnge wôsa merênê wo en merên wô sarnge kêm hen na, na déjn iyôj mera ba?

¹² Yênen, en uwôlênge bi kené yi môj nôbi hen iyôj men, mega wo

nôbi kôba, na en yi mega kenbay hen iyôj men hen. Kirjna na en môrîj perêrge a hen kôba, na ken lén habij né.

¹³ Ken hôw wô mi a na ené derêrge Kwôlo Dôri tumô kap hen ba? Na wô sa kibi ômpare to na lén hen.

¹⁴ Ajn naj ômpare tijê hende to hen na, na na aŋga nééy sarnge a nijba, na ken bôren mega ani ré, iyôj né nijba, ken lén dô mega wo ené na mana wo derômaran wo Emen men, mega wo ené na Jésu Krist bi najn yiri iyôj a men.

¹⁵ Na ken li yi derê daman menba, haw hen na mi a lê are ba? Wôsa en hôw wo tumô ba, na turnge kôba, na ken nêm terê ben.

¹⁶ Ajn haw hen ba, ena ôbi bareŋge wô kwôlê woj tiri wo en kelêŋge kwôy kwôy hen ba?

¹⁷ Bijné bay ka kôl kwôlê woj benare gengin sa Kwôlo Dôri hen dî yirji yernge a, nijba, ermé woj na kwo dôri ré. Ermé woj ba na wô terêŋge kôben a ajn bi kené yijn bijé kajj dî.

¹⁸ Na tiri, dé yi yi kwôni a daman na, dô nijba, bi na najn ermé wo dôri ajn bi yi hen iyôj kwôy kwôy diba, na wô merê wo en mô najn ken hen mera ré.

¹⁹ Kamnen, en hô gelij gusin daman a wô sarnge mega wo iyore gelij gusin sa yê a hen iyôj. Na gelij gusin hende to hen iyôj kwôy wo na hôni jn mega wo kené ay hal wo *Krist.

²⁰ Ermé wujê ba, en gey ré ené merê najn ken haw hende to hen ajn ré ené iyêlêŋge derê najn tôn to dami wôsa en sun kwôlenge daman.

Kwôlo gengin sa si Agar najn Sara

²¹ Kenbay ka ken gey yé limé ka tôô to Moyis hen kôlenga, na ken toy kwôlo na lijn bô magtubu tôô hende to hen a ré ba?

²² Na lijn bô magtubu tôô hende to hen kôl iyôj ba: *Abraham na ré yê kamrê wôô. Kwo pôn yori ré na lômne to bay uwôgere Agar hen

men, kwo pôn yori ré na môni iyére to bay uwôgere Sara hen men.

²³ Kwo yori na top lômne hen na, hende yi kwoyri naj yinare, njnba, kwo yori na môni iyére hen na, hende yi kwoyri na naj yinare hare njnba, na sa kibi tôô to Emen na ay bij Abraham*.

²⁴ Kwôli yébé bay ka wôô hen na, yi mega aŋgaj gelé iyôŋ: yébé bay ka wôô hen na, en pôrji gengin binare to yi kene wôô hen: Binare to tumô hen na, na gengere naj Agar, tôre hena na sa keram wo Sinay a. Aj hende yê kamrê kaj limé hen.

²⁵ Hini woj Agar bi wo hen na, kôl na kwôli keram wo Sinay wo yi sa iyé Arabi a hen. Haw hen ba, hende yi mega Jérusalêm to kemnêŋgi iyôŋ wôsa Jérusalêm na lômne naj bijné ka mô bôre a hen kêm.

²⁶ Njnba, Jérusalêm to derômaran a yi mega yorna top môni iyére iyôŋ. Jérusalêm hende to hen gengin na sa Sara.

²⁷ Wôsa magtubu to Emen kôl iyôŋ ba:
«Li yi derê mini to kamnê naj hen. Uwôl gura woj yi derê mini to yê lîrê sa pôn né hen
wôsa iyore to kurôre dêre aj hen na,
kamne a kwônê dê to kurôre geyre hen.»

²⁸ Yênen, iyôŋ ba, kenbay kôba, ken yêna sa kibi tôô to Emen na ay hen mega Isak iyôŋ men.

²⁹ Tumô ba, kema wo bay yêri naj yinare hen na, gelij tu kwo bay yêri sa kibi Tini Emen hen gusijn, kemnêŋ kôba, yi mega hen iyôŋ men.

³⁰ Njnba, magtubu to Emen na kôl iyôŋ ba: «Dage iyore top lômne hen naj kemare aj, wôsa ôbi nêm emê cibré naj kwo yori na top môni iyére hen né.»

³¹ Iyôŋ ba, yênen, nana kam iyore to na lômne hen né, njnba, nana kam top môni iyére hen dî.

^{4:22 4: 22} Dé tô are 16: 15, 21: 2 * ^{4:23 4:} 23 Dé tô are 17: 16

^{4:30 4: 30} Dé tô are 21: 10

^{4:23} Wôsa Sara na na to haali nij men, yê wore na naj a men. ^{4:27 4: 27} Esay 54: 1 ^{4:29 4: 29} Dé tô are 21: 9

5

Mênêŋge merê wo ken mô nap sarŋge hen né

¹ *Krist derêna bô lemnare bi nana mô sarna seŋge tiri a men. Iyôŋ ba, ken debe sa têrŋge a diba, ken hô ô yé limé hôrij ré nij.

² Toyéŋge kwôlo nôbi Pol na kelêŋge hen: Hena kené bi bay walêŋge keŋ ba, aŋga Krist na li hen kenbay ba, li naj ken né.

³ En hô kelêŋge sôŋ kwôni wo bi bay wali keŋ na, bi ôbi bi kwôlê sa tôô to *Moyis a kêm.

⁴ Kenbay ka ken woge kené yé gawrê kaj derôre tu Emen wô bê kwôlê wonge sa tôô to Moyis a hen na, ken karijn na nan Krist hen men, bô derê wo Emen kôba, ka upé ré nij a men.

⁵ Kwona nabay ka nana dî bôrna sa Emen a hen na, nana hòn wo ôbi ré bé nana yé bijné kaj derôre tiri a. Aj na sa kibi néé wo Tini wo li jé naj geré wo ayê bôô wona hen aja nana môrîj gemij wulê bi wo hen hen.

⁶ Mega wo nini bij naj Krist Jésu hen iyôŋ na, nini hòn wo walê keŋ, walê keŋ ré kôba, ré na ani tu Emen a ré. Njnba, kwôni wo bi bôri sa Krist a aj geyij megêri a men na, na aŋga dôrîj Emen.

⁷ Na ken ô dô tô ayê bôô wonge a menba, na i a hera sa gusérêŋge aja ré jerêŋge bê bôrñge sa kwôlê woj tiri a hen ba?

⁸ Ermé kwôlê woj ménê kirij bi wo hen iyôŋgi hen na, hena na ligi Emen woj ôbi uwôgêrñge hen a né.

⁹ Gwosoy kwôlo pôni kôl iyôŋ ba: «Wubere ré dê iyôŋ kôba, ré wubu parin wo bay bulôŋ hen.»

¹⁰ Iyôŋ hari kôba, en bi bôn sarŋge a baa ya, mega wo nana bij pôn naj Kelma hen iyôŋ na, en hòn wo ermé wonge ré na pôn naj kupê, njnba, ôbi gusérêŋge bi

wo hen na, ré na i i kôba, Emen a beréri.

¹¹ Yênen, kupê nôbi ba, hena ené uwôl bérê mega wo walê kej ré na aŋga dôri ba, wô mi a bay ré gelen gusin sôŋ ba? A hena ré na hen iyôŋ ba, bérê wo en uwôl gengin sa Krist wo bay bérê sa gurô tagelê hen na, ré lê bô Jubnê ré tarji san a ré nij.

¹² En gey bi bijé ka dôyrêŋge aŋ kelêŋge kené wal kej hen na, bi bay kôba, ré tô törji aŋ men.

¹³ Yênen, kwoŋge kenbay ba, Emen na uwôgêŋge bi kené mô sarŋge seŋge. Iyôŋ ba, ken ay merê sa seŋge tonge hende to hen liŋ malare wô liŋ aŋga bôrŋge gey hen né, ninba, ken perij yernge men, ken yi bay jé ka megérŋge men.

¹⁴ Kwôlê pôn nêŋ day kwôlo yi bô tôô to Moyis a hen kêm. Kwôlê bi wo hen kôl iyôŋ ba: «Gey megam mega wo ju geyin yem hen iyôŋ men.»

¹⁵ A hena jé lêreŋge ré yi môŋ kwo tanare noni hen iyôŋ sa gederij a men, sa liŋ yernge habré a men na, dêŋge tu melénê sa yernge a réba ka ménij yernge.

Bi Tunu dô tumôrna diba, doy aŋga yi bôrna hen né

¹⁶ Bô kwôlo en kôl bi a na: bi jé lêreŋge yi môŋ kwo Tunu toj hendi bô bôrê dôrîŋ tumôrŋge hen iyôŋ. Na ôbi á, kené liŋ aŋga bôrŋge gey ré hen.

¹⁷ Na tiri, aŋgan kurôŋgi yi bij naj kaj Tunu ré men, kaj Tunu bij naj kaj kurôŋgi ré a men. Wôsa Tunu naj kurôŋgi yi, na binji ré. Aŋ gel wo kené lê aŋga bôrŋge gey hen mera ré.

¹⁸ Nijba, hena Tunu toj hendi bô bôrê ré dô tumôrŋge na, ken mô tô tôô to Moyis a ré nij.

¹⁹ Aŋgan kurôŋgi yi ka bijé li hen na, hônij dô bay a na: yijnare toj iyôŋ a tôŋ hen men, ermé kwôlo habij men, lê aŋgan iyôŋ a tôŋ men,

²⁰ tibé kamrê men, tibé tunu to habij bi ré li naj ci men, bijé dôrîŋ yirji men, najare men, terbéré men,

bô tarê men, lê janare men, karipare men, binare naj ka gey kwôlê woj men,

²¹ tu bôrê men, kwoyé men, lamê men, lê aŋga dsaŋgi ka habij ka yi mega bay ka hen a men. En kelêŋge haw hen mega wo na en kelêŋge tumô hen iyôŋ na, ka li are bay hen na, a ulê têrji bô *emê iyére to Emen né kwôy.

²² Nijba, jé lê wo Tunu a na: peré yi men, yi derê men, bô jalê men, ulê bôô men, lê derê naj bijé men, bô derê men, bôô pôn men,

²³ kalê jalê men, jerê yi sa lê aŋgan habij a men. Lé aŋga dôri bay ka hen na, tôô to Emen kaj né.

²⁴ Kwo bijé ka na ka Jésu Krist hen na, yi mega wo bay ré bér jé lêriji woj kurôŋgi yi wo habij hen men, doy lê aŋga gay gay hen a men sa gurô tagelê iyôŋ.

²⁵ Mega wo Tunu béna nana mô tu gej hen iyôŋ na, bi hende dô tumôrna sa jé lêrena a men.

²⁶ Na yéŋge bay uwôyrê yi ré men, na cibijge turna ré men, na liŋge janare ré a men.

6

Na liŋge naj yerna

¹ Yênen, hena kené uwôŋ kwôni perêrŋge a hen sa lê ani kani ka habij na, kenbay ka Tunu to Emen dô tumôrŋge hen na, ken heran naj dî geré wo dôri naj tôô to jali. En kelêŋge pôn pôn kêm bi i i kôba, bô dô wô wo ma ka lê habré bi wo hen iyôŋ men.

² Engeŋge aŋga néy sarŋge a. Hena kené li hen iyôŋ na, ken li na tôô to *Krist hen.

³ Wôsa hena kwôni ré erem mega diré na kwo dami menba, na kwo dami bi wo hen né a men na, ôbi lam na yiri déŋ iyôŋ.

⁴ Bi i i kôba, kôbe jé lêri dô gel, a hena yiri ré yéri ba, na wô sa kibi jé lêri wori diba, bi ay gengin naj kwo megéri ré.

⁵ Wôsa i i kôba, a sa d'ebé tumô Emen a naj je léri je léri.

⁶ Kwôni wo bay geli Kwôlo Dôri wo Emen hen na, bi ôbi ay kibi ari upnéri kêm bij ôbi geléri kwôlo Emen bi wo hen men.

⁷ Lamênge yernge ré, kwôni nêm wo a wôrin naj Emen né. Wôsa na anga kwôni ci a ré walê diba, a walê ani ka d'anggi hôlmérji a ré.

⁸ Kwôni wo li a'ngan kurôngi yi ba, ôbi a upné sa kôbri gengin sa a'ngan kurôngi yi men. Bay a na temare. Nijnba, kwo li a'ngan Tunu ba, têbê sa kôbri ba, na merê tu gen wo naj kwini hen men.

⁹ Iyônj ba, bi yerna iléna sa lê a'ngan dôri a ré wôsa hena nana di tô lê a'ngan dôri baa ré na, wuléri a sa wo na upné a'ngan sa kôbi ka dôri.

¹⁰ Iyônj ba, hena nana uwôj geré ba, na li derê naj bijé kêm. Nijnba, kaj bay ayê bôô ba, na li naj ci damañ a.

Gerné yêgê wo Polyêge marji nan dosé to ôbi hô liji

¹¹ Kwôlo ayin tôri nà hen na, na nôbi a lê magtubu hende to hen naj kôben mega ken gel wo en talêrê kadem kadem hen.

¹² Bijé bay ka gey perênge erej bi kené wal kej hen na, na ka gey gelé na yirji mera. Bay li hen iyônj wô wo bay ma ré gelijj tirji gusij wô kibi temare to Krist kabré gurô tagelê a men.

¹³ Bijé kaj bay walê kej bay ka hen kôba, biji kwôlê sa tôô hende to hen a ré, nijnba, bay li hen iyônj na wô uwôyrijj yirji wo kené gey naj ci sa walê kej a iyônj mera.

¹⁴ Nijnba, kujê nôbi ba, hena ené di denjôn ba, en di na wô sa kibi temay Kelma wona Jésu Krist sa gurô tagelê. Wôsa kujê nôbi ba, sa kibi temay Jésu Krist hende to hen na, a'ngan sa terare a nà yi môj temay are iyônj tun a men, nôbi en yi môj ené ma iyônj naj a'ngan sa terare a nà men.

¹⁵ Na ôbi á, walê kej, walê kej ré kôba, na ani ré, nijnba, anga dô ba, na wo nana yi ari dé Emen ka kôrbi.

¹⁶ Bijé kêm ka je lêreji yi môj kwo en gelji haw hen iyônj na, bi bô jalê wo Emen naj berê tu ja tori baa naj ci piniji ré nijnba, bi baa naj bijé ka Emen kêm men.

¹⁷ Wulê wo era baa tumô hen na, bi kwôni dôyren ré ninj, wôsa gusij to en uwôj wô sa Jésu hen na, tilere baa yen a baa ya tô.

¹⁸ Yenê, bi bô derê wo Kelma wona Jésu Krist baa naj ken kêm. *Amén, bi yi gelijj hen iyônj.

Magtubu to Pol li bijn Epêsiñêne Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Nêm elê tôre wôô iyônj cêgi Jésu Krist a ná, églisnê ka bi bôrji sa *Krist a kwône ô tumô tumô bô emê wo Asi a wo kemnêj ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka kêm hen bijn dô perérji a, aji to Epêss a ná, na to nêm kwôlê diyanj. Kergare tori toj ulê bérê to têe subu to Pol ô hen na, ôbi ô Epêss a aji mô ya li elê subu (Jé lê bay je 19: 1, 20: 1). Sapitre 3:1 kwôy sapitre 4: 1 ná, kôl wo Pol ré li magtubu hende to hen bijn Epêsiñêne na kirinja ôbi ré bajn dangay a. To ôbi li bijn kamanj ka Pilip a men, Pilémô men, Kwolôs a a men hen kôba, na dangay a a ôbi ré li biji hen men.

Kwôlo ôbi kôlji bô magtubu tori hende to hen na, gel wo ôbi ré li bijn na gawrê kwône diba, ré na kamanj ka Epêss a piniji mera ré. Mawi kwôlo bô magtubu hende to hen a nà: Gengé wo naj kwini wo Emen genge. Bô gengé bi wo hen na, kôl na wo Emen ré sa dayê aنجa derômaraj a naj ka sa terare a nà kêm aji bi ôbi sarji ré na pôn nêj hari, ôbi a na Krist. (Sapitre 1: 10.)

Sapitre 1:1-2 na, Pol kôl kwôlê dê dôrij tumô magtubu tôri hende to hen men, sapitre 6: 21-24 na, ôbi kôl kwôlê dê derip kebre men. Kwôlê woj gelé wo ôbi li bô magtubu tori hende to hen na, ôbi soderéri kirijn wôô.

1. Sapitre 1: 3 kwôy sapitre 3: 21 nà, ôbi kôl na kwôli aنجa dê kirijn ka Emen li wô sarna naj geré wo Jésu Krist hen dema ré dô kwôli bijnare naj Jésu Krist men, naj bay ayê bôô a men. Men, gel dayê wo Emen ré day Jubnê naj bijnê na Jubnê ré hen pôn bi ré yi bijnê kari.

2. Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 6: 20 na, Pol kôlji Epêsiñê bi je lereji ré yi kwo kôrbi wô bijnare to bay bijn naj Jésu Krist hen. Ôbi a na hal woji bô églis a men, naj megérji bay ayê bôô men, naj bijnê ka bô iyére toji a men, naj bijnê ka nô a men.

Bô magtubu tori hende to hen na, Pol pô are subu wô kôlji kwôli bijnare to bay ayê bôô. Aňgan gengé ka tumô ba, na kurôngi yi gawra aň Jésu Krist a na sari men, bay ayê bôô na yi men, aňgan gengé ka wôô ba, na iyére aň Jésu Krist a na keram wo bay dij tebre, aňgan gengé ka subi ba, na enjé yi aň Jésu Krist a yé môj iba iyônj men, églis a yé môj iyore iyônj men. Aji gel wo hena bay ayê bôô ré dî yirji yôd kwôy yi Kelma woji wo pôn hen né ba, bijnare ré naji kwôy.

Dosé to Pol lîn bijnê ka Emen ka Epêss

¹ Nôbi, Pol *ôbi je wo Krist Jésu naj bô geyé wo Emen.

En li magtubu hende to hen bénge kenbay bijnê ka Emen ka Epêss a. Kenbay ka ken debu geraj tô bijnare tonge a naj Jésu Krist hen.

² Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésu Krist baa naj ken.

Derê wo kwari naj wo Emen li naj bijnê kibi Krist

³ Ayêanje kibi Emen wo na Emen wo Kelma wona Jésu Krist men, na Ibari a men hen wôsa ôbi li dô naj na naj aنجa dôri ka gay gay kaj Tunu ka hena derômaraj a. Ôbi bêna hen iyônj wô wo nana bijn naj Jésu Krist.

⁴ Pa dema Emen na ré dî tô terare tô na, ôbi na terêna bi nana yi bijnê kari wô bijnare to nana bijn naj Krist hen aji bi nana yijj bijnê ka yi naj jengérji men, ka ani kani ka habij naj yirji a a men tiri a.

⁵ Na wô geyé wo ôbi geyéna hen aja ôbi na ré genge ca tumô bi nana

yip kamni sa kibi aŋga Jésu Krist li
hen. Aj na bô geyé wori ana ôbi ré
lip are bay ka hen béna hen.

⁶ Ôbi li hen iyôŋ bi nana ay kibri
wô bô derê wori bi wo dê kirij hen.
Derê wori bi wo hen na, ôbi béna na
dén iyôŋ wôsa nana bij naj Kemari
wo ôbi geyri hen.

7 Wô bijnare to nana bijn naj Kemari bi wo hen aja ôbi ré têbe sarna nan kwôbri Kemari bi wo hen ap dijn bôri jal sa têrij ton ajan na hen iyôn aja ôbi ré geléna dampnay derê wori hen.

⁸ Derê wori bi wo hen na, ôbi béna
daman men, béna tu melênê wo gay
gay men, ermé wo dôri a men.

⁹ Ap bi nana hôñ aña yi kini uwôbêrji a ka ôbi na genge ca bi dîré sa lê nan geré wo Krist, kwo Emen dôri hen hen.

10 Gengé wori bi wo hen na, na wo kirjna wulêri sa nêm ba, dîré sa dayê anga derômarañ a nap ka sa terare a nà kêm an bi Krist, kwo Emen dôri hen pôn nêñ ré yi ôbi sarji.

11 Men, sa kibi bijnare to nana bij nan Krist hen apa Emen na ré terêna ca tumô naj gengé wori. Na gengé wo ôbi na genge men, na gey a men apa ôbi ré ljip are bay ka kêm hen.

12 Iyôn̄ ba, nabay kā nana bi bôrna
tumô sa Krist a nij̄ hen na, ayê kibi
dampnare to Emen yi wô sarni.

13 Kenbay kôba, kirijn na ken toy béré wo gengijn sa kwôlê woj tiri wo gengijn sa Kwôlô Dôri wo gôlij nap ken hen na, ken bi bôrnge sa Krist a aja Emen né talênge are yernge a hen. Anja ôbi talênge yernge a hen bay a na Tunu toji hendi bô bôrê to ôbi na genge diré bénge hen. Ap ré gel wo nana na kari.

¹⁴ Tunu hende to hen a na ari upé ka tumô ka Emen genge diré sa bij bjiné kari hen. Iyôn ba, naa sa upé tô ari upé ka baa hen kirîna Emen a sa derêna kibi habrê a yôd ap hen. Iyôn ba, na ayêngé kibi dampare tori.

Pol uwôl Emen wô bay ayê bôô ka Epês

¹⁵ Na tôri bi wo hen aja, kirija
ené toy wo kené ay bôrnge bij
Kelma Jésu men, kené pur bijné ka
Emen a men na,

16 en liri dosé kwôy kwôy wô sarnge. Kirija en uwôl Emen na, en uwôli wô sarnge men

¹⁷ bi Emen wo Kelma wona Jésu
Krist wo na Ibarna woj ôbi hini emê
hen bi ré bénge tu melênê naj geré
wo Tini to a yêgê sari bénge hen
men, ka hôininni derê a men hen.

18 Men, en uwôli bi turnge ré jôrjin sa anga ken dî bôrnge sara ka ôbi uwôgênjge kwôliji hen men, en uwôli bi kené hôñ dampay anga dôri ka gay gay ka Emen na genge diré bij biné kari hen.

19 Mén, en gey bi kené hôñ néé
wori wo dê kirijn wo li jé yerna
nabay ka nana bi bôrna sari a hen.

20 Na néé bi wo pôn hen a Emen na ré bi Krist na jin sijn kampê aji sa biri ô merê sa kôbri woj gusurô a derômaran a hen.

21 Na kirijn bay ka hen a Emen
né diri sa tunu to gay gay to ôrijn
nan tôô hen men, to ôrijn nan néé
wo gay gay kêm a men. Men, sa
kenare to gay gay a hen men, dere
sa ka gôlinj sa kirijn a a men. Men,
sa hini wo yôn yôn woj damnjare wo
uwôgijp haw na, mera ré njinba, kwo
a uwôqin tôre cêqê a men hen.

22 Men, Emen biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji. Mega wo ôbi biri are kêm kôbri a bi ôbi ré ôm sarji hen iyôn na, ôbi biri yi Kelma sa églis a a men.

23 Hende a na yiri wôsa na bôre a a bijé ré hôniј Krist men, gelij hal wori kêm a men. Mega wo yi Krist bi a kôba, nana hôniј Emen men, gelij hal wori kêm a men hen iyôн.

2

*Emen gôlin nap biné nap bô derê
wori*

1 Ca ba, na ken yi môj temay gawrê iyôj wô kibi bê wo ken bij Emen kwôlê ré hen men, wô kibi têrij tonje a men.

2 Ca ba, jé lêreñge na habij mega jé lê bijné ka sa terare a nà habij hen iyôj men, na jé lê dami wo tunu to habij toj hendi néé to bô kal a hen a, na kené ô tôre a men, na hende a lê jé haw hen bô bijné kaj bay narinay Emen kwôlê hen a men.

3 Nibay kêm na nini yi mega bijné bay ka hen men. Wôsa kirina na nini lij aŋga bôrni na gey hen men, ka ermé woni na yi sara hen a men. Wôsa na nana yén na bô habré a. Aj ré niné gelij gusij tô bô tarê wo Emen a wô kibi jé lêreni bi wo iyôngi bi wo hen mega bijné iyôj men.

4 Nijba, Emen na, bô tu ja tona daman̄ men, ôbi geyéna daman̄ a men.

5 Tôri bi wo hen a, nabay na nana yi môj temay gawrê iyôj wô kibi têrij tona. Aj yi mega Emen ré béna na nana ji si kamnjé a naj Krist iyôj men. Na tiri, na naj bô derê wori a, ôbi ré gôlij naj ken dêj iyôj hen.

6 Wô kibi bijpare to nana bij naj Krist hen na, ôbi bi nana ji si kamnjé naj dî bem hen men, hô cénâ bi nana ô emê iyére naj dî derômaran̄ a a men.

7 Ôbi li naj na hen iyôj bi diré gelij bijné ka ré era hen bô derê wori wo dê kirij wo diré li naj na, naj geré wo Jésu Krist hen.

8 Na tiri, Emen gôlij naj ken naj bô derê wori men, wô sa kibi aŋga Jésu li hen a men. Na wô kibi lê aŋganje ka dôri a kené gôlij hen né, nijba, Emen bénge na dén iyôj.

9 Ka kelê yan ba, ré na sa kibi jé lêreñge wo dôri aŋga Emen né gôlij naj ken hen. A iyôj ba, kwôni a nêmê dê dengôri sara ré pa pa.

10 Na tiri, na Emen bi a hô cénâ wô kibi bijpare to nana bij naj Jésu Krist hen bi nana lij aŋga dôri ka gay gay. Aj aŋga dôri bay ka hen

na, ôbi na bu sa têrji tumô bi nana sa li.

Bay ayê bôô kêm bij pôn tô Jésu Krist a

11 Kenbay ba, ken yén Jub ré. Nijba, bi bôrñge jibéñge sa aŋga na sa sarnge a hen. Jubjnê uwôge yirji bay walê kej aj kenbay ba, bay uwôgêñge bay walê kej né. Nijba, walê kej bi wo hen na, na aŋga kôbi gawra a lê mera. Iyôj ba, kenbay ka kena Jubjnê ré bay ka hen na, erméñge sa kwôlo na:

12 Wôsa wulê bi wo hen na, na ken kelaŋ naj *Krist men, na ken nêm yé perê bijné ka Emen na cobji hen né men, aŋga Emen na genge diré biji sa kibi dayê wo ôbi na dayji naj dî hen na, ken da kwa a ré a men. Men, aŋga na kené bij bôrñge sara na naj men, Emen kôba, na ken hôni ré a men.

13 Nijba, haw hen sa kibi bijpare tonje naj Jésu Krist na, kenbay ka ca ba, na ken kelaŋ naj Emen hen na, haw hen ba, ken da naj dî sa kibi temay Krist to ayij yiri lij sarga hen.

14 Wôsa na wô sari aŋa nana môrij naj bô jalê hen. Réba ca ba, Jubjnê naj bijné ka na Jubjnê ré hen, na nana bijné ka gay gay, nijba, ôbi li aj nana yi tô yé wo pôn. Men, ca ba, dôrijpare na uwôl gurô perérna nijba, ôbi mène dôrijpare hende to hen aj naj temayri.

15 Ôbi mène tôô to Jubjnê naj aŋga gay gay ka bay genge hen aj diré dayij Jubjnê naj bijné ka na Jubjnê ré hen pôn aj bay ré yi bijné ka gay gay ré nij. Men, bay ré hô yi tô môj wo kôrbi sa kibi bijpare to bay bij naj dî hen. Na hen iyôj a ôbi ré bi bô jalê yi perérji a men.

16 Sa kibi temare to Krist ma sa gurô tagelê hen na, ôbi mène dôrijpare to na yi perérji a hen aj men, dayji bi bay yi kurôñgi yi wo pôn men, hô biji pôn naj Emen a men.

17 Na ôbi á, Krist, kwo Emen dôri hen ré era sa uwôl béré Kwôlo Dôri wo kôl kwôli bô jalê bénge kenbay

ka kena Jubjnê ré ka na ken kelañ naj Emen hen men, bijn Jubjnê ka na da naj dî hen a men.

¹⁸ Wôsa na sa kibi anga Krist li hen aña nabay Jubjnê naj bijné ka na Jubjnê ré hen kêm, nana nêmê uso ña ligi Emen Iba bijné a ñem naj néé wo Tunu toj hendi bô bôrê hende to pôn hen.

¹⁹ Ôbi a, haw hen kené na kergê ka hena kelañ ré njin, njinba, kena kam iyére mega kwo bijné ka Emen iyôñ men, ken yijn kam Emen a men hen.

²⁰ Wôsa bay je naj bay kibi Emen a yé mega tô iyére to ñij aña kenbay kena gerem wo bay jubu sara. Iyére hende to hen na, Krist a na keram wo bay ñij tebre.

²¹ Men, na sa kibri aña iyére hende to hen ré môrij geraj hen men, ôbi buru ñij debu tumô tumô bi ré yi iyéy Emen to ré yi naj jengêre wô kibi Emen.

²² Bijnare to ken bijn naj Krist hen na, kenbay kôba, ken yi môj gerem wo bay jibijn iyére iyôñ naj bay ayê bôô kêm bi kené yijn iyére to Tini Emen mô bô hen.

3

Jé wo Pol li wô sa bijné ka na Jubjnê ré hen

¹ Na wô bi wo hen aña, ené uwôl Emen wô sarnge, nôbi Pol wo en yi dañgay a wô kibi Jésu Krist hen men, wô sarnge kenbay ka kena Jubjnê ré hen a men.

² Wôsa en hôñ wo na kené toy mega wo Emen a ré ben je bi wo hen naj bô derê wori bi ené li wô sarnge.

³ Ôbi yêge sa anga yi naj kini uwôbérji hen ben bi ené hôñ. Na are bay ka ôbi yêge sarji ben hen aña, ené li kwôliji bô magtubu a dê bénge hen.

⁴ Hena kené dêñse ba, ka henê mega wo kwôlo yi naj kini uwôbérji wo gengin sa Jésu Krist hen na, ené hôñ dô.

⁵ Kwôlo yi naj kini uwôbérji wo gengin sa Jésu Krist bi wo hen na, tumô ba, Emen na yêge sa kwôlé bi wo hen bijné ka tumô hen ré njinba, haw hen naj geré wo Tini na, ôbi yêge sa kwôlé bi wo hen bijn bay je naj bay kibri ka ôbi na diji naj jengêrji hen.

⁶ Kwôlo Emen yêge sari bi wo hen na, na wo naj geré wo Kwôlo Dôri na, bijné ka na Jubjnê ré hen ré uwôj derê wo Jubjnê uwôj hen men. Men, bay na kurôngi yi wo pôn naj ci men. Añ sa bijnare tona nan Jésu Krist na, anga Emen genge diré bijn Jubjnê hen kôba, bay uwôj naj ci men.

⁷ Emen naj bô derê wori a ré ben bi ené yi mana wori naj néé wori bi ené uwôlij bérê Kwôlo Dôri.

⁸ Perê bijnë ka Emen a kêm hen na, nôbi ena ani ré woj kwôy njinba, Emen li dô naj en aña ben bi ené kôlij kwôli derê wo dê kirij wo na uwôj tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen bijn bijnë ka na Jubjnê ré hen.

⁹ Aj bi ené bi bijnë kêm ré hôñ wo iyen a anga yi kini uwôbérji a ka Emen na genge diré lê hen ré yé môj môj ba? Na ôbi á, Emen woj ôbi dé are kêm hen, na gem are bay ka yi naj kini uwôbérji hen naj dî tô.

¹⁰ Aj sa kibi églis na, bijnë ka ôrij naj tô men, bay néé a men, ka derômaran a ré hôñiñ tu melênê wo Emen wo gay gay hen.

¹¹ Ôbi li hen iyôñ naj ermé kwôlo ôbi na erem ca dema tô terare na ré ñij tô hen, aña Jésu Krist Kelma wona ré sa li hen.

¹² Wôsa nana bijn pôn naj Krist, sa kibi anga ôbi li hen a men, aña nana nêm erê ligi Emen a naj bôô pôn hen.

¹³ Ôbi á, ené sôm sarnge a bi yernge ré iléñge wô gusin to ené gelij wô sarnge hen né. Wôsa gusin hende to en gelij hen na, a saj naj derê wo dami bénge.

Peré wo Krist peréna

¹⁴ Na wô sa bi wo hen aña, ené jubu guban tumô uwôlij Ibarna Emen hen.

¹⁵ Na sa kibi Ibarna Emen bi aña tô yê bijé ka derômaran a naj ka sa terare a na ré yijn ya hen.

¹⁶ Wôsa Emen naj damnay aňga dôri gay gay ka ôbi bijé bijé ôbi á, ené uwôli bi Tini ré bénge néé bi kené birij bôrñge iyére dem aña kené yijn bay ayê bôô ka cebu gerañ tô.

¹⁷ Men, en uwôli bi sa kibi ayê bôô woñge na, Krist ré mô bôrñge a yôd. Men, en uwôli bi kené pur Emen men, kené pur megérñge a men. Ôbi a yé môj hanérñge wo tôbijn tôj iyôj men, môj iyére to tôre dîj dô iyôj a men hen.

¹⁸ Na ôbi dema kenbay naj megérñge bay ayê bôô ka kwôni hen, kené hônij peré wo Krist ré peréna hen na, ré dami cê kirij wo kwari ré naj.

¹⁹ Men, en uwôli bi kené hôn peré wo Krist bi wo nana nêm henê ré hen kwôy wo hal wo Emen kêm ré yi yerñge a.

²⁰ Emen na ôbi nêmê lê are kêm. Ôbi nêm lê aňga cê sa ka naa engereri ré li béna hen men, cê sa ka naa erem hen a men. Ôbi nêm lê hen iyôj naj néé wori wo li jé yerna hen.

²¹ Ayênaňge kibri wô kibi aňga dôri ka ôbi li naj geré wo églis men, naj geré wo Jésu Krist a men hen. Ayênaňge kibri hen iyôj kwôy naj elê elê yôd.

*Amén, bi yi gelij hen iyôj.

4

Kurôngi yi Jésu Krist na pôn nêj hari

¹ Ôbi á, ené sôm sarnge a nôbi wo en yi dangay a wô wo en li jé bijé Kelma hen, bi jé lêreñge ré yi mega kwo Emen na gey kirija ôbi na uwôgêñge hen.

² Yéngé bay dê dengô ré men, lêngé iyére naj bijé ré men, yéngé

bay ulê bôô men, uwôlinge bôrñge sa yerñge a wô peré wo ken perij hen men.

³ Lêngé kwôy bi bijare to Tunu li aji ken bijé hen na, ré ménij né. Nijnba, ken môrñge naj bô jalê.

⁴ Wôsa bijé ka Emen kêm na, yi môj gawra wo pôn iyôj men, Tunu toj hendi bô bôrê kôba, na pôn a men. Men, aňga ken bi bôrñge sara kené sa ujé ka Emen na uwôgêñge kwôliji hen kôba, na pôn a men.

⁵ Men, nabay kêm kelmarena na pôn men, bôrna wo nabay kêm nana ay bijé Emen men, batêm to bay lêna hen a men kôba, na pôn.

⁶ Men, Emen na pôn nêj hari a ré na Iba bijé kêm men, na ôbi sa are kêm men, li jé naj geré wo bijé kêm men, mô bô bijé kêm a men.

⁷ Nijnba, Emen béna nabay pôn pôn kêm gwosoy jé, nijnba, na *Krist a céna mega ôbi gey.

⁸ Na ôbi á, ré lij bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba:

«Ôbi d'ay ta mereg
aj ôbi pô bijé ka ôbi peraji kibi
kumbul a hen tôri a gelij bijé
aj ôbi cép bijé aňga gay gay.»

⁹ Li jé lêreñge ré li béna hen men, bôrni na iyen pôn ba? Kôl na iyôj ba, tumô dem ba, ôbi ré herbe tôj kwôy tô terare a.

¹⁰ Aj ôbi bi wo herbe tô terare a hen na, ôbi a na kwo d'ay ta sa derômaran yen aji bi diré lê bi ari diré ré dôrij cerêd mega diré gey hen iyôj.

¹¹ Na ôbi naj yiri a cép bijé jé lêreñge ré li béna hen. Na ôbi á, ôbi ré bijé ka pôni ré yi bay jé men, ka pôni ré yi bay kibi Emen men, bay uwôlê bérê Kwôlo Dôri men, bay berê sa églis aji gelij bijé kwôlo Emen a men hen.

¹² Ôbi d'i gawrê bay ka hen iyôj, bi bay ré nan bay ayê bôô bi ré lij jé wo Emen aji bi églis to yi môj kurôngi yi Krist iyôj hen ré gesin ôrij tumô tumô,

13 hen iyôŋ kwôy wo nabay kêm naa
binge pôn sa ayê bôô wona men,
naa bij sa henê wo nana hòn Kema
Emen hen a men. Ôbi á, nana yijn
surjnê tô ayê bôô wona kwôy wo naa
sa yijn môj Krist iyôŋ hen.

14 Wulê bi wo hen na, naa yé kamrê
ka dê dê ré nij men, naa yé mega
bato wo mêtôrî ôrij si na si na
hen né nij men, naa dé bi aŋgan
gelé kaj benare ka bijé ka yi môj
kal iyôŋ hen terêna ôrij né nij men,
naa dé bijé lamêna naŋ gwoſore
toji hen ré nij a men.

15 Nijba, kirinja nana perij yerna aŋ
kôljin yerna kwôlê woj tiri hen iyôŋ
na, naa yijn ka surjnê sa aŋga gay gay
a tô Krist a wo na ôbi sarna hen.

16 Nijba, na sa kibri aja nana yijn yi
wo pôn hen, men kam yi bay ka hen
ré jimnij naŋ kini kini hen aŋ kam
yi bay ka gay gay hen ré liŋ jé wo
gengij sari sari hen a men. Ôbi á,
yerna ré dsebij gesij wôsa bay ayê
bôô perij yirji.

*Bijé ka bij naŋ Krist hen na, bi jé
lêreji yi kwo kôrbi*

17 Kwôlô na kelê hen na, en kôl
naŋ hini Kelma. En uwôlêŋge bi jé
lêreŋge ré yi môj kwo bay henêre
Emen né hen né nij, wôsa na bijé
ka ermé kwôlê woji na kwoj ani ré
hen men,

18 ermé woji yi môj kirij kaj
dilemne iyôŋ men, gelê wo Emen
gôljin naŋ bijé hen kôba, bay uwôj
ré a men. Wôsa sarji iyêre aŋ bay
hôn ani ré a men.

19 Men, tayre diji ré men, bay ay
yirji liŋ aŋga habij ka gay gay ka
bay gey lê hen iyôŋ kwôy kwôy hen
men.

20 Kenbay ba, na hen iyôŋ a bay na
ré gelêŋge gengij sa Krist hen né.

21 En hòn wo na kené toy kwôli
tumô nij. Aŋ tu kwôlê wo bay na
gelêŋge kenbay ka ken bij naŋ Krist
hen na, hena na yiri a.

22 Iyôŋ ba, bi jé lêreŋge yi môj
kwo cay ré nij. Jé lêreŋge wo cay

bi wo hen li aŋ ken yi bijé ka doy lê
anja habij lêŋge aŋ mënêŋge.

23 Iyôŋ ba, ken bi Emen bul jé
lêreŋge men, ermé woŋge a men, bi
yi kwo kôrbi.

24 Men, bi jé lêreŋge wo kôrbi
bi wo hen, yi môj kwo Emen hen
iyôŋ. Jé lê wo kôrbi bi wo hen na, bi
bij naŋ tu kwôlê men, kwôlê woŋ
derôre men, bi dé tu Emen a men.

25 Iyôŋ ba, ken kôljin ge kwôlê woj
benare ré nij, nijba, kôljin ge yernge
kwôlê woj tiri, wôsa nabay kêm
nana yi môj kurôŋgi yi wo pôn
iyôŋ.

26 Hena bôrjge ré tarêŋge na, ken
dî bô tarê bi wo hen lêŋge aŋ ken
lij ani ka habij né men, ken dî tare
kurij sara ré a men.

27 Diba ken dîj ôbi bare geré ré.

28 Bi kwôni wo na gemsêrê ba,
bi gômse ré nij, nijba, bi li jé
damaj naŋ kôbri wori uwônjip are
naŋ gerérji wô liŋ naŋ yiri men, ré
li naŋ bay nimré a men.

29 Kelêŋge kwôlô habij ré nijba,
ken kôl kwôlô a lê naŋ megérjge dî
men, ken kôl na kwôlô a nêmê dôbij
ka toy kebrenge a hen ibiyare men.

30 Lêŋge bi tu Tini Emen li ja ré.
Hende na aŋgan talê ka ôbi talêŋge
yernge a aŋ gel wo kené na kari. Aŋ
tôre cêgê ba, Emen ré sa gôljin naŋ
ken yôd hen.

31 Iyôŋ ba, ken dî ermé wo habij
wo gay gay wo yi bôrjge a hen men,
bayi kwôlê men, bôô mënê men, bôô
tarê men, naŋare men, tirijare a
men na, ken dî baa.

32 Nijba, ken li dô naŋ megérjge
men, ken bôrjip tu ja tonge men,
dîŋge bôrjge jal mega wo Emen dîj
bôrjip jal sarjge a wô bijare to ken
bij naŋ Krist hen men.

5

*Jé lê bijé ka mô kirij ka perangi
a*

1 Haw hen kena kam Emen ka ôbi peréngé, iyôŋ ba, ken bi je lêrenge yi mega kwori hen iyôŋ men.

2 An̄ga yôŋ yôŋ ka ken li ba, ken li hen iyôŋ perij megérnge damaŋ mega wo *Krist peréna aŋ ay yiri bij temare wô sarna hen iyôŋ men. Ôbi ay yiri bi môŋ lari wo bay ca tebij Emen iyôŋ aŋ dé tu Emen.

3 Haw hen wo kena ka Emen nij hen na, bi kwôli yijnare toj iyôŋ a tôŋ men, uwôripare môŋ garê iyôŋ men, tu bôriyare a men na, bi kwôliji kôlij perérnge a ré nij men,

4 dénge wo kené kôl kwôlê woj tayre naj kwon galê ré nij men, kené pelinge pelinare to habij hen ré nij a men, nijba, ken lij Emen dosé wô an̄ga ôbi li hen dî.

5 Iyôŋ ba, ken hôñ wo ujé kini merê bô emê iyére to Krist a naj to Emen a na, ré yi gengjn na sa yijnare toj iyôŋ a tôŋ hen ré men, sa bay uwôripare môŋ garê iyôŋ hen né men, sa bay garemñe are hen né a men. Wôsa ôbi garemñe are na, garemñe an̄gari bay ka hen yi mega kamrê kari iyôŋ.

6 Bi bijé lamêŋge naj kibi derê wojí hen né, wôsa an̄ga habij bay ka hen iyôŋgi hen a lê bô Emen taris sa bay narê kwôlê a hen.

7 A iyôŋ ba, ken li milpare naj bijé bay ka iyôŋgi hen né.

8 Wôsa ca ba, na ken mô bô dilemne a nijba, haw hen wo ken bij naj Kelma hen na, ken mô na kirij ka perangi a nij. Iyôŋ ba, bi je lêrenge yi mega ka mô kirij ka perangi a iyôŋ dî.

9 Wôsa lê an̄ga dôri men, kaj derôre men, kaj tiri a men, hena na kirij ka perangi a.

10 Masêŋge bi ken li an̄ga a dôrij Kelma Jésu hen dî.

11 Binge naj bay lê an̄gan déŋ iyôŋ ka lij bô dilemne a hen né, nijba, ken dô tô je lêreji woj déŋ iyôŋ bi wo hen ta dî.

12 Wôsa an̄ga bijé bay ka hen li naj nalê hen na, hena niné kôl

kwôliji ta kêm ba a yé tayre damaŋ.

13 Ap̄ kirija are bay ka kêm yi tu wolé na, bijé a gelé derérji réba habrérji lew.

14 Wôsa an̄ga yi tu wolé na, na ka perangi. Na ôbi á, bay ré kôl iyôŋ ba:
«Jôbi wo ju yi kum hen na, engin aŋ ju bér perê bijé ka ma a aŋ Krist a bem merê kirij ka perangi a.»

15 Iyôŋ ba, ken kôbe je lêrenge dô. Bi je lêrenge yi môŋ kwo bijé ka hôñ ani ré hen iyôŋ né, nijba, bi yi môŋ kwo bijé kaj bay tu melênen iyôŋ dî.

16 Wulê wo nana môrij haw hen na, na wulê wo habij, iyôŋ ba, hena kené uwôj geré wô lij an̄ga dôri ba, ken li kwôy kwôy.

17 Yéŋge kwôbrê ré, nijba, ken mase wô henê an̄ga Kelma Jésu gey bi kené li hen.

18 Ken yi bay kwoyé ré, wôsa kwoyé na an̄ga mène gawra, nijba, ken dî Tunu ton hendi bô bôrê wôn bôrñge dî.

19 Dôbijge ibiyare bôrñge a naj kurôŋ woj ayîŋ kibi Emen men, naj kurôŋ wo gay gay wo Tini bêŋge hen men, ken kebe hen iyôŋ heramij Kelma naj bôô pôn a men.

20 Lijge Ibarna Emen dosé kwôy kwôy sa are kêm a naj hini Kelma wona Jésu Krist.

Hal wo dôri wo yébé naj kwo kwôrñêrji

21 Kenbay ka ken bij Krist kwôlê hen na, dô wo kenbay kôba, ken dôbij sarñge men.

22 Yébé, dôbijge kwôrñêrñge sarñge mega wo ken dôbij Kelma hen iyôŋ men.

23 Wôsa kurô iyére a na Kelma wore mega wo Krist na ôbi sa églis hen iyôŋ men, hende na yiri men, na ôbi a gôlij naj tu a men.

24 Iyôŋ ba, bi yébé dôbij kwôrñêrji sarji sa are kêm a mega wo églis dôbij sare bij Krist hen iyôŋ men.

25 Impê, kenbay kôba, ken pur yébérjge mega wo Krist perij églis aji ayij yiri bij temare wô sare hen iyôj men.

26 Ôbi li hen iyôj bi dîré dñere naj jengêre bij Emen, ôbi pule naj kam men, naj kwôlê wori a men.

27 Wôsa ôbi li bi hende ré sa tumôri a naj hini emê men, bi hende ré sél men, yere ré léé ré men, ré yi kworij ré a men, aji bi ani kani ka habij ré naj yere a.

28 Kwo kwôrnê yébé kôba, na hen iyôj hende to hen men. Bi bay pur yébérji mega wo bay perij kurôngi yirji hen iyôj men. Wôsa kwôni wo pur tamni ba, pur na yiri ôbi gañ.

29 Wôsa kwôni wo tôrij kurôngi yiri wori ba, naj, ninba, ôbi biri emê men, gemni dô mòn kwo Jésu lin églis hen iyôj.

30 Wôsa nabay kêm nana yi mòn kam yi Krist hen iyôj.

31 Lin bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba: «Na hen iyôj aja iba ré dñé ibari naj yori aji, aji bay naj tamni a merêji bem wô wo haw hen bay na kurôngi yi wo pôn.»

32 Kwôlê bi wo hen na, na kwo dami wo yi kini uwôbêri a wo magtubu to Emen yêge sari béna. Aji en hôni wo kwôlê bi wo hen ré kôl gengin na sa Krist naj églis.

33 Men, kwôlê bi wo hen yi gengin sarnge kenbay men. Bi i i kôba, gey tamni mega wo ôbi geyin yiri hen iyôj. Men, yébé kenbay kôba, ken bij kwôrnêrjge kwôlê men.

6

Hal wo kamrê wo dôri men kwo balérji wo dôri men

1 Kamrê mega wo kena ka Kelma Jésu hen na, ken bij balérjge kwôlê wôsa na hal wo dôri.

2 Tôô Emen to poni kôl iyôj ba: «Bij ibam naj yom kwôlê.» Tôô hende to hen, na to tumô to era naj terê kibi.

3 Terê kibi wo era naj tôô hende to hen a na: «Bi yem ré dôrem men,

jeré môrij cêgem kelañ sa terare a nà a men.»

4 Kenbay balê kamrê na, ken li bi bô kamneñge tarji ré, ninba, ken gemji men, ken gelji men, ken halji a men, mega wo Kelma Jésu geléna geréri hen iyôj.

Hal wo dôri wo limé nap kwo bay iyéreji wo dôri men

5 Kenbay ka kena limé hen na, bijge bay iyéreñge kwôlê men, ken hareji men, ken wuré tumôrji a men, lênge jé naj bôrjge pôn a men. A hena kené li hen iyôj na, na *Krist a kené biri kwôlê sari a hen,

6 diba, ken li na wô tirji ré men, bi bay ré denéñge a men mera ré, ninba, ken li are kêm ka Emen gey hen naj bôô pôn wôsa kena limé ka Krist.

7 Lênge jé biji naj yi derê mega kené li bij na Kelma iyôj diba, ken li mega wo kené li bij na gawrê iyôj né.

8 Henêñge mega wo hena kwôni wo ré na lema, ré na lema ré kôba, Kelma ré sa têbêri sa kôbri wô kibi lê angari ka dôri ka ôbi li hen.

9 Kenbay bay iyéy limé kôba, ken li dô naj ci hen iyôj men diba, ken kôlji na sênge na sênge iyôj né. Henêñge mega wo kenbay naj limé kanje bay ka hen kêm ôbi iyéyrenge wo dami wo derômarañ a ré na pôn nêj hari. Ôbi dô tu gawrê ré.

Anjan manê ka Emen bij bijé kari

10 Gerjé kwôlê wujê wo na kelêñge a na: Bi nérjge ya tô Kelma wona naj néé wori wo dami wo ôbi bêngé hen.

11 Perêñge anjan manê kêm ka Emen bêngé hen kôbrenge a aji kirijn Sidan ré era wô lamérjge ba kené gôlij gwosore tori.

12 Wôsa kumbul wo nana li hen na, na naj gawrê ré, ninba, na naj tunu to habij to ôm sa kirijn men, to ôrij naj tôô men, to ôrij naj néé to

bô dilemne a hen naj to habij to bô kal a to ôrij naj néé hen a men.

¹³ Iyôn ba, ken pô aŋgaj maŋê ka Emen. Ôbi á, kirija wulê wo habij ré sa sarnge a ba, kené debij Sidan iyêre men, kené debij geran sa têrñge a kwôy wo ken derij kibi kumbul.

¹⁴ Iyôn ba, ken debu sa têrñge a, aŋ bi tu kwôlê yi môj arin woj harê tô bôô iyôn men, bi lê aŋgaj derôre yi môj *bargay kaj kumbul ka ken tôbe têlij kaberêrñge iyôn men.

¹⁵ Yernge wo gwaŋge tô ulê bérê Kwôlo Dôri wo bijn bijné bô jalê hen na, yi môj garbê ka ken tôbe têrñge a iyôn men.

¹⁶ Bôrñge wo ken bi naj wulê wulê sa Emen a hen na, yi môj malare to ken têlij yernge aŋ kirija ôbi bare ré heronge naj dêsê ka tare yirji a hen ba, ré sa bare maŋêrji aŋ.

¹⁷ Men, engeŋge gelê wo yi mega jabga woj kumbul wo ken tôbe sarnge a iyôn men, ken enge kwôlo Emen wo yi mega yebere ton kaskar to Tunu ton hendi bô bôrê bi hen.

¹⁸ Are bay ka kêm ka ré dêŋsij hen na, ken uwôl Emen bi ré li naj ken sara. Merênenge sa uwôlê Emen a ré mega wo Tunu geléŋge hen iyôn. Iyôn ba, ken mô tu gen men, ken lêŋnê tô a kwôy men, ken uwôl Emen wô bay ayê bôô kêm a men.

¹⁹ Men, ken uwôli wô san bi kirija ené ay kwôlê wô kelê ba, ôbi ré bêñ kwôlê wo dôri keben a bi ené kôl naj ibiyare wô kôlij bijné Kwôlo Dôri wori wo yi naj kini uwôbêri hen bi bay ré hôñ.

²⁰ Na sa kibi Kwôlo Dôri bi wo hen ana ené yip ôbi derê kwôli Krist men, en yip daŋgay a a men hen. Uwôlêŋge Emen bi ené uwôl bérê Kwôlo Dôri bi wo hen naj ibiyare wôsa dô lê diba, bi ené hare ré.

Dosé to ôbi liji wô derij kibi kwôlê wori

Magtubu to Pol li bij Pilipinêné Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilip ná, ná sa iyére to yi bô Erôp a aj hende a na sa iyére to tumô cog cog to Pol uwôlijn béré Kwôlo Dôri ya. Kergare to têê wôô ton ulê béré to Pol ô hen aja ôbi ré dîj tô églis hende to Pilip a hen. (Jé lê bay jé: 16: 12-40.)

Elê kwône cêgê kirija ôbi yij dançay a hen aja ôbi ré liji magtubu hende to hen. Na magtubu ton baliyare senje wôsa ôbi gey liji na dosé wô anga bay jén Epaprodid eraj biri kirija ôbi na mô bô nimrére a hen men, ôbi gey dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré ay yirji bij *Krist nap bôô pôn diba, bay ré dî kwôni lamji nap angan gelé kan benare ka ay tô yé perérji a hen né.

Anja tumô ba (Sapitre 1: 1-11), Pol kôl na kwôli yi derê wori men, kwôli dosé to ôbi liji kamanj ka Pilip wô lê wo bay na li nap dî hen a men, dema ré kôlji kwôli anja ré sa sari a hen tô. Ôbi kôl kwôli angaj dé bôô sara kari ka diré ôrij tô bijare tori a nap Jésu Krist bi wo diré hôô bô wulê wo kiyay ré hen. (Sapitre 1: 12-26.) Men, ôbi dôbij Pilipinêné ibiyare bôrji a bi bay ré debij geraj tô ayê bôô woji a men, bay ré bij perérji a men, ré dôbij sarji men, ré liji nap yirji a men mega Jésu Krist gel hen iyônj. (Sapitre 1: 27 - sapitre 2:28.)

Pa dema si Pol nap bay ayê bôô ka Pilip ré gelij tô na, si Epaprodid nap Timoté a dôrij Pol kwôli kamanj ka Pilip a men, bay a dôrji kwôli Pol men. (Sapitre 2: 19-30.)

Sapitre 3 ná, Pol yêge maa Pilipinêné wô sa bijé ka bi bôrji pôn sa Kwôlo Dôri a ré hen men, ôbi kôlji bi bay ré genge jé léri ôrij tumô

tumô kwôy wo bay ré gelij nap Jésu Krist iyônj.

Sapitre 4 nà, ôbi duu kibi magtubu tori nap dôbê ibiyare men, lê dosé wô anga ôbi uwôjn hen men, ôbi bu kôbriji a men.

Magtubu hende to hen na, bay uwôgere na magtubu ton yi derê. Wôsa ayij tôre kwôy derij kebre na, hende kôl na kwôli yi derê damanj. Na bê bôô pôn sa Krist a san nap yi derê bi wo hen hen.

Dosé to Pol liji

¹ Nôbi Pol, nibay nap Timoté bay jé ka Jésu Krist a lê magtubu hende to hen bénge kenbay bay ayê bôô ka Pilip a wô kibi bijare nap Kelma Jésu Krist hen men, nini li magtubu hende to hen bij bay derê tumô kirij men, diyakerjnê a men.

² Bi bô derê nap bô jalê wo Ibarna Emen nap kwo Kelma Jésu Krist baa napj ken.

Pol uwôl Emen wô sa bay ayê bôô ka Pilip

³ Kirija en erem sarnge a na, en liji Emen dosé ta ta wô sarnge men.

⁴ Kirija en uwôl Emen wô sarnge na, ta ta en li nap yi derê.

⁵ Wôsa na ken li nap en sa ulê béré Kwôlo Dôri a kirija na ken toy kwôli keben a kwôy san kemnêj hen.

⁶ En hôô wo Emen bi wo di tô lê anja dôri bôrjge a hen na, ôbi a lê hen iyônj kwôy wo Jésu Krist a heraj.

⁷ Ermé wo en erem sarnge a hen iyônj na, na anja dôri wôsa bôn yi sarnge a. Wôsa derê wo Emen li nap en aj ben en yi mana wori hen. Wo en yij dançay a haw hen, wo na en baj senje an en uwôlijn béré Kwôlo Dôri dô hen na, kenbay kôba, ken uwôjn men.

⁸ En peréngé damanj aj Emen hôô wo ré na tiri. Peré wo en peréngé hen na, hena na yi Jésu Krist a ganj.

⁹ Gel, anja en uwôlijn Emen kwôlenge bay a na: ré bénge bi

kené perij yernge tumô tumô a men, bi turnge ré jôrij sa are kêm a men, kené hôniñ derê tu anga dôri naj ka habij a men.

¹⁰ Men, bi kené kôbe anga dôri dema kené li a men. Ôbi a, wulê wo Jésu ré a heraj ba, ka sélé gelin gay men, kwôni a ujné ani ka habij yernge a ré a men.

¹¹ Men, ka lê anga dôri kwôy kwôy naj néé wo Jésu Krist a men. Aj kirija bijné gel hen iyôn menba, bay a ayê kibi Emen men, heramiri a men.

Gelê hena na ligi Jésu a

¹² Yenê, en gey bi kené hôniñ mega wo anga ré sa san a hen na, ré li aj Kwôlo Dôri ré ô tumô tumô diba, ani kani ré jôri ré.

¹³ Na hen iyôn aja asgarnê kêm ka gem iyé ôbi emé iyére hen naj bijné ka dângi a men ré hôniñ wo ené yi dañgay na wô kibi Jésu Krist hen.

¹⁴ Yé wo en yi dañgay a hen na, li aj bay ayê bôô kwône bijn Kelma Jésu Krist bôrji daman a. Bay hare ré nij ninba, bay uwôl béré kwôlo Emen daman a di.

¹⁵ Ka pôni perêrji a hen dô kwôli Jésu Krist wôsa bay li na terbére naj en men, bay woge na narijare naj en a men. Nijba, ka pôni ba, uwôl béré kwôlo Emen naj ermé wo dôri men.

¹⁶ Bay li hen iyôn wôsa bay puren men, bay hôniñ wo Emen a ré ben je bi wo hen bi ené gelin bijné wo Kwôlo Dôri bi wo hen ré na kwoj tiri.

¹⁷ Nijba, bijné ka ené kôl kwôliji tumô hen na, bay uwôl béré Kwôlo Dôri wo Jésu Krist bi wo hen naj ermé wo dôri ré nijba, na naj ermé woj terbére mera. Aj bay erem yañ ba, lê wo ciré li hen iyôn na, bôn né mène daman a dañgay a.

¹⁸ Hena bay ré iyêl naj bô habrê, naj bôô pôn, kôba, li ani ré. Derêri ba, na wo kwôlo Krist ô tumô tumô aj yen dôren daman. Ôbi a, ené lê yi derê hen iyôn kwôy kwôy hen.

¹⁹ Wôsa en hôniñ wo are bay ka kêm hen ré lê aj ené séj bô dañgay a senge wô uwôlê wo ken uwôl Emen wô san hen men, wô lê wo Tini Jésu Krist li naj en hen a men.

²⁰ Ôbi a, anga ené mô gem aj en erem sara daman hen na, na wo tayre ré sa dên né nijba, haw hen, ca yen kwôy ôrij tumô a hen na, ené iyêl naj ibiyare aji ré ené ma na ma, ré ené mô tu gen kôba, ené uwôpijn nén ayin yen kêm uwôlij hini emê sa Krist a.

²¹ Kujê nôbi ba, hena ené mô tu gen ba, na wô ayê kibi Krist aj temare na derê wujê.

²² A hena ené mô tu gen baa ya ba, na lê anga a lê naj gawrê. Nijba, temare men, merê tu geji men ba, na ka yôj a ené ayê pôn ba en hôniñ.

²³ Are bay ka wôô hen lêñ aj en gaanê daman, nôbi ba, en gey ma aj ené erê merê naj Jésu Krist dô gôlij merê tu gen.

²⁴ Nijba, wô sarnge kenbay na, bi ené mô tu gen sa terare a nà ná, dô daman.

²⁵ Mega wo en hôniñ wo ré na tiri hen iyôn na, en hôniñ wo ené merê tu gen perênge a aj bi ayê bôô wonge ré ô tumô tumô men, bi yernge ré derênge sara a men.

²⁶ Aj kirija na so dañgay sa ujnênge hôrji na, ka dê dençôrjê wô sa keben tô Jésu Krist a.

²⁷ Iyôn ba, ken li anga bijn naj Kwôlo Dôri wo Krist hen. Ôbi a, ré ené ô gelénge, ré ené ô ré kôba, en gey toyé wo kené dêbu geraj men, ermé wonge ré na pôn men, wo kené bi törnge karij manê sa ayê bôô wo cîj sa Kwôlo Dôri a hen men.

²⁸ Harijge bay barenge ré kwôy. Hena kené hare ré kwôy nij na, bay a henê mega kwôji ba, ciré mène nij. Aj Emen a geléji mega kenbay ba, dôbi a ré gôlij naj ken hen.

²⁹ Na bô derê wo Emen a lê a kené lin je bijn Krist hen, na wô bôrjge

wo ken bi sari a hen mera ré, nijnba, wô gusij to ken gelij wô sari hen a men.

³⁰ Wôsa majê wo en kaarê hen na, haw hen kenbay kôba, ken ka naj en men nij. Mega wo ken hôñ hen iyôñ ná, en ka baa ya.

2

Kwôli dôbê sa to Krist nap dampare tori

¹ Bijare to ken bijn nap *Krist a hen na, bénge néérnge ba? Men, peré wo ôbi perénge hen ba, dôbêngé ibiyare bôrnge a ba? Ken bijn nap Tunu toj hendi bô bôrê men, ken bijn perérnge a men, perin men, ken dôrîn perérnge a a men ba?

² Iyôñ ba, bi ken bijn pôn men, bi ken perin yernge nap bôô pôn men, bi ermé wonge kôba, ré pôn men, bi tununge yi pôn sa aŋga ken woge hen a men. Aj bi ben yi derê.

³ Léngé ani kani nap ermé woj terberé ré men, wo kené dêñ megérnge ré a men. Nijnba, ken dôbijn sarñge men, ken bô megérnge mega ré na ka damné dêngé a men.

⁴ Bi i i ba, erem sa derê wori a mera ré, nijnba, sa kwo megéri a a men.

⁵ Ôrjinge perérnge a mega bijé ka bijn pôn nap Jésu Krist iyôñ.

⁶ Ôbi na na Emen ca yeñ hari nijnba, ôbi woge bi diré némiñ nap dî môj môj ré.

⁷ Nijnba, ôbi déñ dampare tori hende to hen nap bô geyé wori an mana.

Ôbi yêñ mega gawrê yêñ hen iyôñ men, bijé gili wo ôbi ré na gawra a men.

⁸ Ôbi bô yiri mega ani ré iyôñ an bijn Emen kwôlê kwôy ô map temare toj tayre sa gurô tagelê.

⁹ Na ôbi á, Emen né ayri dî sa are a kêm hen men, ôbi biri hini wo dê sa hini kêm a men hen.

¹⁰ Aj bi bijé ka derômarañ a nap ka sa terare a nà men, ka ma a men kêm kirija bay ré toy hini Jésu ba, bay kêm ré di kwiniji tôj tumôri a.

¹¹ Aj bi bijé kêm ré kôl Jésu ré na Kelma, aj uwôlijn hini emê sa Emen Iba bijé a.

Bay ayê bôô na kirij ka perangi ka bijé ka sa terare a nà

¹² Yénêñ kajé, hen iyôñ na, kirija na en baj iyére tonge a hen na, na ken bén kwôlê nijnba, haw hen wo en nap hen kôba, ken bém kwôlê daman a. Gelê wo Emen gólij nap ken hen na, kenbay kôba, ken li jé sara nap harê men, ken wuré a men.

¹³ Wôsa Emen li jé bôrnge a bi kené uwônjip néérnge woj geyé aŋga bijn nap gengé wori wo dôri hen men, kené liji a men.

¹⁴ Jé wo yôñ yôñ wo ken li na, ken bare ré men, ken nariñ sara ré a men,

¹⁵ aj bi ken yi bijé ka kwôlê wôni bu sarji ré men, bijé ka séli men, ken yij kam Emen ka ani ka habij nap yirji a men perê bijé kaj bay laserê kirij hen men, bay bô habrê a men ka sa terare a nà. Perangêngé perê gawrê bay ka hen mega tay tô depere iyôñ.

¹⁶ Wôsa ken kôlji kwôlo a gólij nap bijé. A hena kené li hen iyôñ na, wulê wo Jésu a heraj hen na, yen a sa yén tumôri a wô kebreñge, wôsa gel wo jé wo na en li tu temare hen na, na ré na déñ iyôñ né.

¹⁷ Ayê bôô wonge yi môj sarga wo ken li bijn Emen iyôñ. Aj hena bay ré deren aj kwôbren uwôsij jôgij nap sarga wonge bi wo hen na, en li yi derê wô sarga bi wo hen men, en li yi derê nap ken a men.

¹⁸ Kenbay kôba, bi yernge derêngé men, nôbi kôba, na sê peré nap ken men.

Pol jé si Timoté nap Epaprodid

19 En erem hena Kelma Jésu ré gey men na, ené jé Timoté iyére tonje a hen ya. Añ kirija ôbi ré bulo hera ba, ré sa dôben ibiyare bôn a naj kwôlenge wo ôbi a sa dôren hen.

20 Wôsa kwôni wo sun kwôlenge men, li naj ken mûn kwo en lij hen iyôŋ ba, naj, na Timoté bi pôn nêŋ hari.

21 Wôsa bijné kêm woge na derê wo gengij sarji mera, dîba woge ciré lê aŋga gengij sa Jésu Krist hen né.

22 Wôsa aŋga Timoté li hen na, geléŋge wo ôbi ré na kwôni woj bôô pôn, wôsa jé ulê béré Kwôlo Dôri wo ôbi li naj en hen na, yi mûn kema wo li jé naj ibari hen iyôŋ.

23 Ôbi a, kirija ené hôñ kwôlo gengij san nij na, na jéri yernge a hajê nij.

24 Naj bôn wo en bi sa Kelma a hen na, en hôñ wo nôbi kôba, ené erê iyére tonje a hen ya men.

25 Kwo gengij sa yênen Epaprodid woj megan ôbi jé men, megan ôbi majê wo tô ulê béré kwôlo Emen a wo na ken jori yen a bi ré era sa li naj en sa aŋga napen a hen na, en erem wo ené jén naj dî hôrij bénge.

26 Wôsa doy herê ô geléŋge liri gaj men, ôbi sun wô toyé wo kené toy wo dîré ômij hen a men.

27 Na tiri, tumô ba, ômpare liri tu temare a hari nijba, Emen bô tu ja tori men, nôbi kôba, Emen bô tu ja tijê a men aji berarerí aji bi bô emê wo dângi ré hô lén a ré nij.

28 Ôbi a, ené iyêlbe bi ené biri bi ré hô ujéŋge aji kirija kené geli ba, yernge ré derêŋge men, nôbi kôba, dêngôñ ré kuriji tôñ men hen.

29 Iyôŋ ba, kirija ôbi ô bijn na, ken biri yernge a dô naj yi derê mega yêneŋge tô Kelma iyôŋ. Añ kwôni mega ôbi hen iyôŋ na, ken biri kwôlé.

30 Wôsa baa ña wo ôbi na ña ma tô jé wo Krist a. Ôbi ay yiri uléñ lij jé wo kenbay a na ré lê ben hen.

3

Gawra a lê iyeŋ a ré yin kwop derôre tu Emen a ba?

1 Añ haw hen yênen, kwôlo baa wo na kelê a na: Léŋge yi derê wô bijnare to ken bijn naj Kelma hen. Kwôlo na en keléŋge bô magtubu a tumô hen na, na hô keléŋge a sôŋ dîba, keben a manen sara ré, wôsa en hô kôl hen iyôŋ bi ré li naj ken.

2 Bay jé kaj bay lê habrê men, bijné ka yi mûn garê iyôŋ hen men, bijné ka mô wô kôlin megérji ré wal kej hen a men na, berêŋgeji dô.

3 Wôsa na nabay a na bay walê kej kaj tiri hen dîba, na bay ré. Wôsa nana tebe Emen na sa kibi Tini men, nana di dêngôrna wô kibi bijnare to nana bijn naj Jésu Krist hen a men dîba, nana bi bôrna na sa aŋgaj yi yé ka gawrê hen né.

4 Dôd ba, nôbi kôba, ré ené bê bôn sa aŋgaj yi yé bay ka na ka gawrê mera hen men. A hena bijné ka pôni ré erem mega ciré bê bôrji sa aŋgaj yi yé kaji bay ka hen na, nôbi kôba, ré ené nêmê bê bôn sara gôlij kwoji aji sôŋ.

5 Wôsa balên kaj bay yênaré na ena *Israyêl men, ena kunja Bénjamin men, ena Hébrejnê woj kij men, en yêñ li sa marge menba, bay walen kej men, kwop bê kwôlé sa tôô to Jubjnê ba, ena *Parisijê woj déñ a men.

6 Kwo gengij sa jé lêren ba, na en gelij tu églis gusij naj yi gwa men, lê aŋgaj derôre ka tôô to *Moyis genge hen na, kwôni uwôñ ani kani ka habij yen a ré a men.

7 Are bay ka hen na, ca ba, na en bôrji mega ari ujéren iyôŋ, nijba, haw hen wô kibi *Krist na, en bôrji mega aŋga ré naj iyôŋ.

8 Na tiri, are bay ka kêm ka na en dij dêngôñ hen na, en bôrji mega ani ré iyôŋ gengij naj ka dô dê ka na henê Jésu Krist wo na Kelma wujê hen. Añ na wô kibri ôbi aja ené kajn are kêm hen men, en bôrji

yi mega aŋgan bēn iyōŋ tun a a men hen aŋ bi ené uwōŋin aŋga dō dē aŋ ka na Krist hen dī.

⁹ Men, bi ené bijn pōn nan dī dō cerēd a men. Na wō bē wo en bi kwôlē sa tōtō to Moyis a hen a ené yjn gawra woj derôre cerēd tu Emen a hen né. Nijnba, na wō kibi aŋga Krist li hen. Aŋ na Emen a bé gawra yé kwoj derôre cerēd tiri a wō kibi bē wo ôbi bi bōri sa Krist a hen.

¹⁰ Aŋga bu bōn damaŋ ba, na wo ené hōn Krist men, ené hōn néé wori wo ôbi jīn sijn kampê hen men, ené gelij gusij mega ôbi na gelij hen iyōŋ men, ené maj mōj kwo ôbi maj hen iyōŋ a men.

¹¹ Ôbi a, nōbi kōba, ené dī bōn mega ené sa jē sé kampê mōj kwo ôbi jīn sijn kampê hen iyōŋ men.

¹² En kōl na wō wo ené uwōŋ are bay ka kēm hen njn né men, ené na gawra wo dō cerēd njn a men né, nijnba, en mase bi ené beré are bay ka hen nāj kōben bi ré yi kajnē, wōsa Jésu Krist a buren dera bi ené yi kwori hen.

¹³ Yēnēn, en erem wo ené bu are bay ka hen kōbena njn ré tō. Nijnba, aŋga en li haw hen na, en gōrbijn aŋga cēgen a aŋ en mase uŋé ka tumō a hen dī.

¹⁴ Na ôbi á, ené ge yōd yōd bi ené uŋé are bay ka hen men, bi ené uwōŋin sa kōbi derōmaraj a wo Emen uwōgēna kwōli nāj geré wo Jésu Krist hen a men.

¹⁵ Nabay ka nana ka surnē tō kwōlo Emen a hen na, ermé wona ré yé hen iyōŋ dī. A hena ka pōni perērjge a hen ré erem kwōlo dāŋgi bōrji a ba, Emen a yēgē sari bēnge senge.

¹⁶ Na mi mi ba, geré wo na nana ayēnje aŋ nana erēnje tō a kwōy saj kemnēn̄ hen na, ôbi a nana erēnje tō a yōd yōd dī.

¹⁷ Yēnēn, kenbay kēm ken ay sa tēn men, gawrē ka jē lēreji na kwo dōri mōj kwo na nini gelēnje hen iyōŋ a kené dī turŋge tōrji a dī men.

¹⁸ Kwôlē wo hen na, na en kelēnje tēe kwône tumō nāj, aŋa haw hen ené hō kelēnje nāj cémé tun a a hen. Bijné kwône jē lēreji gel wo bay ré na bay bayi temare to Krist sa gurō tagelé.

¹⁹ Bijné bay ka iyōŋgi hen na, mēnē yi wō sarji. Wōsa bōrji a na emen woji men, bay di den̄gōrji sa lē aŋgan tayre a men, bay erem na sa aŋga sa terare a nā mera a men.

²⁰ Nabay ba, nana bijné ka bō *emē iyére to derōmaraj a men, nana mō gem Kelma wona Jésu Krist wo na ôbi gōlij nāj na hen bi ré hena derōmaraj a sa uŋéna men.

²¹ Wulē wo ôbi a heraj hen na, ôbi a ayē yerna wo iya aŋ a sa ma hen gasij kwoj hini emē mōj kwori iyōŋ. Ôbi li hen iyōŋ na nāj néé wo li aŋ are kēm biri kwôlē hen.

4

Pol gelij bay ayē bōo ka Pilip aŋga bay ré lē

¹ Iyōŋ ba, yēnēn kajnē, doy gelérnje lēn damaŋ men, en li yi derē wō kebreŋge men, ken yi mōj ari dē den̄gō kajnē iyōŋ a men. Na hen iyōŋ a, kené cebij geraŋ derē sa bijare to ken bijn nāj *Krist hen.

² Ebodi nāj Sēntis, en sōm sarŋe a bi bō jalē ré yi perēnje a wō wo kena yēnē tō Kelma.

³ Jōbi megan ôbi jē hen kōba, en uwōlen bi jeré li nāj yēbē bay ka wōo hen, wōsa nibay nāj ci nini gelij gusij tō ulē béré Kwōlo Dōri bijné a. Kléma nāj bay jē ka dāŋgi kwône kōba, li jē nāj ni men. Aŋ bay kēm hiniji yi bō magtubu toj merē tu gej to hini bijné ka Emen a sa gōlij nāj ci nāj kwiniji hen ya men.

⁴ Lēnje yi derē nāj wulē wulē wō wo ken bijn nāj Kelma. En kelēnje ba, en hō kelēnje a sōŋ: lēnje yi derē.

⁵ Bi derē wonge yi tu wolé. Henēnje wo baa dā wo Kelma a hera nijn.

6 Seninge ani kani ré, nijnba, aŋga najêŋge ba, ken engerin Emen kwôy kwôy men, ken liri dosé wô sarji a men.

7 Ôbi a, bô jalê wo Emen wo gôlinj sa are kêm ka gawrê hôñ hen a jalê bôrnge naj ermé wonge, wôsa ken bijn naj Jésu Krist.

8 Yênen, gerné kwôlo na kelêŋge a na: erméŋge sa aŋga dôri ka bijné a dené ka ná: aŋgan tiri men, ka dé wo jeré biji kwôlê hen men, aŋgan derôre men, ka séli men, ka nêm wo bijné ré gey hen men, ka bay kôl kwôliji dô hen a men.

9 Aŋga na en kelêŋge kwôliji ken toy aŋken bi bôrnge sara hen men, ka en li ken gel naj turŋge hen a men na, bay a kené li di. Aŋ Emen woj ôbi bé bô jalê hen a baa naj ken.

Pol lijn bay ayê bôô ka Pilip dosé wô aŋga bay jén biri hen

10 En lijn Kelma dosé men, yen dôren damaŋ a men wôsa ken hô erem san a. Ken erem wô lê naj en na ca yeŋ nijnba, na geréri a na kené uwôjn ré tô.

11 En kôl hen iyôŋ na wô wo ené ôrijn doy ani ré, nijnba, en hôñ lê yi derê sa aŋga yi kôben a hen kwôy kwôy.

12 Wôsa en hôñ merê bô nimrére a men, bô ari upé a men. Kirij ka yôŋ yôŋ kôba, en hôñ merê bô upé a men, bô kurônj a men, bô aŋga mêt a men, bô ka dê a a men.

13 En uwôjn néen môrijn bô are bay ka kêm hen sa kibi néé wo Krist ben hen.

14 Nijnba, ken li dô kirija ken li naj en sa gusij tijê hen.

15 Kenbay milnién Pilipinê, ken hôñ, wulê wo en diŋ emê iyére to Maséduwan aŋ, aŋ kirija en ayin tô ulê béré Kwôlo Dôri hen na, na kenbay penenje mera a na lê naj en, diba églis tóni to dângi na li naj en né.

16 Kirija en baj Tésalonik a tô kôba, ken li naj en têê kwône sa aŋga nanen a.

17 En kôl hen iyôŋ na wo kené hô ben ani ré, nijnba, en erem sa terê wo Emen a sa terê kibri sarnge a wô kibi lê wo ken li naj en hen.

18 En uwôjn are kêm ka na ken joj ben hen aŋ gôlen tónj a. Are kêm ka na ken joj Epaprodid eraj ben hen na, en uwôjn aŋ ani kani napen ré nijn. Are bay ka hen yi môt sarga wo gôrmeri dînjé dôrijn Emen men, dé tiri a men iyôŋ.

19 Emen wujê woj ôbi ari upé ka kwôni hen na, ôbi a bêŋge are kêm ka ken ôrijn doyriji hen tô Jésu Krist a.

20 Bi na ayêŋge kibi Ibarna Emen kwôy naj kunena. *Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

Gerné dosé to ôbi liji wô derij kibi magtubu tori

21 Lijge bijné ka Emen kêm wô kibi bijnare toji naj Jésu Krist hen dosé. Men yênerna kaj bay ayê bôô ka mô naj en nà hen kôba, lêŋge dosé men.

22 Bijné ka Emen kêm lêŋge dosé, nijnba, ka iyé kelma *Sésar a lêŋge dosé damaŋ a.

23 Bi Kelma Jésu Krist tô kibri sarnge a pôn pôn kêm.

Magtubu to Pol li bij Kwolosipê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Kwolôs na na sa iyére to bô emê wo Asi a. Kwolôs na kilomêter arew wôô naj Epêsi tô emen iyônj. Pol ô Kwolôs sa pôn ré, ninba, na megari ôbi jé Epapras a na ná kwôni wo tumô wo na ô ulê bérê Kwôlo Dôri ya. (Sapitre 1:7 men, Sapitre 4:12.) Epapras bi kôba, na kwôni wo Kwolôs. Kirija Pol yij dançay a Rôm hen na (Sapitre 4: 3, 10, 18), Epapras ô kôli mega wo bay ayê bôô ka Kwolôs a ré ay geré aŋgaj gelé ka kôrbi.

Bijé kaj bay gelére aŋga kôrbi bay ka hen na, bay kôl hena kwôni ré gey henê Emen men, uwônjin gelé a men na, bay kôl bay réé tibé tunu to habij to ôrij naj néé hen men, bay réé dôbê sarji bijn lê hara wojî mega walê kej iyônj men, bay réé cibé tirji sa tôô to gengijn sa emê men, gengijn sa aŋgaj yê men hen.

Kirija Pol toy kwôlê bi wo hen iyônj menba, ôbi sun aŋ hena li magtubu lew bijn bay ayê bôô ka Kwolôs. Ôbi kôlji mega wo gelé wo Emen ré bi naj geré wo Jésu Krist hen na, ré nêm iyônj. Aŋ na si Tikik naj Onésim a ôrij naj magtubu hende to hen biji (Sapitre 4:7, 9). Sapitre 1: 1-14 na, Pol liji dosé men, uwôl Emen aŋ liri liri dosé men. Sapitre 1: 15 - 2: 3 kôl na kwôli néé nêmê wo *Krist. Ôbi gôlij sa tunu kêm to ôrij naj néé hen men, ôbi na ôbi sa églis pôn néj hari men.

Sapitre 2: 4-25 na, Pol yêge maa bay ayê bôô ka Kwolôs gengijn sa kwôlê woj benare wo gawrê ka pôni usuréri sa iyére toji a hen. Sapitre 3: 1 - 4: 6 na, Pol hô kôlji kwôli hal wo kôrbi wo nana ay kirija nana bijn naj Krist hen men, perê bay ayê bôô a men, bô iyére toji a men, naj

bijé ka nô a men. Sapitre 4: 7-18 na, Pol duu kibi magtubu tori naj kwôlo gay gay wo ôbi kôl kwo gengijn sari men, dosé to ôbi li biji naj kôbri wori hen men.

Anjan gelé kaj benare bay ka hen na, tôri gay gay diba, na pôn né. Ninba, aŋga pôn ka bilij daŋ ré ná, na wô wo bay gusuré bay ayê bôô aŋ nôgeji kelaŋ sa bê bôô sa Krist a pôn nêj. Na ôbi á, magtubu to Pol ré li bijn bay ayê bôô ka Kwolôs hen na, yi mega ôbi ré li bijn na bay ayê bôô ka kemnêj men iyônj. Magtubu hende to hen kôl kwôli gelé wo Krist gôlij sa are kêm hen men, kwôli derê wo ôbi derêna bô lemfare to tunu to habij beréna bô a hen men.

Dosé to Pol lij kamaŋ ka Kwolôs

¹ Nôbi Pol naj yênen Timoté, a lê magtubu hende to hen bénge hen. Nôbi, ena *ôbi jé wo Krist Jésu naj bô geyé wo Emen.

² En li magtubu hende to hen bénge kenbay bijé ka Emen ka Kwolôs a kaj bay bôô pôn ka ken bijn naj Krist hen. Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen baa naj ken.

Pol lij Emen dosé

³ Nini lij Emen Iba Kelma wona Jésu Krist dosé sa pôn pôn kirija nini uwôli wô sarnge.

⁴ Wôsa nini toy kwôli ayê bôô wonge wo tô Krist Jésu a men, kwôli perê wo ken pur bijé ka Emen a men hen.

⁵ Ken li hen iyônj wôsa kirija bérê kwôlê woj tiri kurij marenge a kwini ta na, na ken toy kwôli aŋgan dê bôô sara ka yi bô kwôlê bi wo hen a. Na ôbi á, ayê bôô wonge naj perê wo ken pur yênernge hen ré dîj sa aŋga ken dî bôrnge sara ka Emen na dî gengijn sarnge derômaraŋ a hen.

⁶ Kwôlo Dôri bi wo hen na, sa perêrnge a. Ôbi bijn bijé derê men, ô tumô tumô gôr kirij sa terare a nà, na na hen iyônj hende to hen ayin tôri wulê wo na ken toyin men, ken

hônij bô derê wo Emen tiri a men hen.

⁷ Na Kwôlo Dôri bi wo hen a na kené toy kibi Epapras megarni ôbi jé wo nini piri hen. Ôbi li jé naj bôô pôn bij Krist wô derê woñge men,

⁸ ôbi derêni wô peré wo Tunu toj hendi bô bôrê bêngé ken pur bijé ka Emen hen a men.

⁹ Ôbi á, ré ayin tôri wulê wo nini toyin kwôlenge hen na, nibay kôba, nini uwôl Emen sa pôn pôn wô sarnge men, nini engeriri ré bêngé tu melénê kêm naj henê are kêm ka Tunu bi hen, dema kené hônjn are kêm ka ôbi gey hen derê.

¹⁰ Iyôn ba, bi jé lêrenge gel wo kené na ka Kelma aj kené li anga ré dé tiri hen kwôy kwôy men, kené li anga dôri ka gay gay hen men, kené hônjn Emen tumô tumô men,

¹¹ bi Emen né bêngé nérnge sa are kêm a naj néé dampare tori aj bi kené berij bôrñge iyêre sa are kêm a men, kené yi bay ulê bôô men, kené li naj yi derê a men.

¹² Iyôn ba, ken lip Ibarna Emen dosé wôsa na ôbi a lê aja kené uwôjij anga ôbi na genge diré sa bijn bijé kari bô emê iyêre to kirij ka perangi a hen.

¹³ Men, ôbi derêna erenj bô emê iyêre to dilemne a bi nana ôrij bô emê iyêre to Kemari wo ôbi geyri hen dij.

¹⁴ Na sa kibi anga Kemari bay ka li hen aja ôbi ré derêna bô habrê a aj dij bôri jal sa têriñ tona a men hen.

Krist naj jé léri

¹⁵ Krist bi wo hen gel Emen wo kwôni gili ré hen men, ôbi na Kema Emen wo na ôbi sa ari dê ka Emen kêm a men.

¹⁶ Wôsa nà naj geré wori aja Emen na ré dij are kêm ka derômaraj a naj ka sa terare a nà men, ka tu gawra gel men, ka tu gawra gel ré hen a men. Sa gagay kenare a men, sa ka gôlij sa kirij a men, sa tunu to gay gay to ôrij naj

tôô men, to ôrij naj néé wo gay gay kêm a men hen na, na dij naj geré wo Kemari men, wô bijn na Kemari bi wo hen a men.

¹⁷ Ôbi na tumô are kêm men, are bay ka kêm hen yi naj kiniji kiniji naj geré wori a men.

¹⁸ Ôbi na Kelma sa Églis to yi môj kurôngi yiri iyôn hen. Wôsa ôbi na ayê tô are men, kwo tumô wo ji si kamjnê aj hô ma ré njip. Na hen iyôn aja ôbi ré yiñ tumô are kêm hen.

¹⁹ Wôsa are kêm ka yi yi Emen a hen na, ôbi gey bi ré yi yi Kemari a hen iyôn men yôd.

²⁰ Emen genge bi are kêm ka sa terare a nà naj ka derômaraj a ré hô bijn pôn naj dij naj geré wo Kemari. Aj ôbi bi bô jalé yi perêrji a naj gawrê sa kibi kwôbri Kemari wo bijn tôj sa gurô tagelê hen.

²¹ Kenbay na, ca ba na ken kelanj naj Emen men, na kena bay bayiriri a men wôsa ermé woñge naj jé lêrenge na habij.

²² Nijnba, haw hen Emen hô bêngé pôn naj dij sa kibi temay Kemari wo ay yi gawra môj kwona iyôn hen aj bi kené yin bijé ka yi naj jengêrji ka séli ka kwôni a nêmê ulê kwôlê sarji a ré, wulê wo ôbi ré ôrij naj ken tumôri a.

²³ Iyôn ba, ken bu ayê bôô woñge iyêre môj tô iyêre to dij dô iyôn dijba, ken dij ani nôgêngé wolé sa anga ken dij bôrñge sara ka ken toy bô Kwôlo Dôri a hen né. Kwôlo dôri bi wo hen na, bay na uwôl béreri bijn gawrê pôn pôn kêm sa terare a nà: aj nôbi Pol kôba, en yi mana wo Emen wô ulê bérer Kwôlo Dôri bi wo hen men.

Jé wo Pol li wô sa Églis

²⁴ Haw hen yen dôren sa gusin to en gelij wô sarnge hen. En gelij gusin mega wo Krist na gelij wô églis to yi môj kurôngi yiri hen iyôn hen aj en dirij kibi jé woñ gusin wô Krist wo na baa hen.

25 Na ôbi á, ené yip mana wo Églis na wôsa Emen a bén jó bi wo hen kôben a bi ené uwôlij bérê derê kwôlê wo dôri hen kêm yôd.

26 Kwôlo Dôri bi wo hen na, na yi kini uwôbêri a ca yej nijba, haw hen Emen yêge sari bijn bijné kari nij.

27 Emen a gengé bi diré yêgê sa Kwôlo Dôri bi wo hen aji bi bijné ré hôñ mega gengé wori bi wo hen na, ré na anja ré dô gan aji ré lê naj tô yê bijné kêm. Kwôlo na yi naj uwôbêri bi wo hen na, na wo Krist ré mô bôrñge a. Na ôbi á, kené dîj bôrñge wo kené sa ujé hini emê wo Emen wo Krist ôrij men hen.

28 Nini kôl kwôli Jésu Krist bij bijné kêm men, nini yêge marji men, nini gelji naj tu melênê kêm a men, bi kwôni wo ré bijn naj Krist ba, ré gesin.

29 Na wô jó bi wo hen aja ené mase wô lê jó naj néé wo Krist wo li jó damañ yen a hen.

2

1 En gey bi kené hôñ wo ené ka majê wô sarnge damañ men, wô sa bay ayê bôô ka Lawdisé a men, wô sa bijné kwône ka gel tun né tô hen a men.

2 En li hen iyôj bi kenbay men bay men kené dôbij ibiyare bôrñge a men, bi kené pirij yerñge naj bôô pôn a men. Men, kené hôñ tu kwôlê naj are kêm ka yi bô a hen. Na ôbi a bénge ka henê sarnge a derê kwôlo Emen wo yi naj kini uwôbêri hen. Kwôlo yi naj kini uwôbêri bi wo hen na, na *Krist bi naj yiri.

3 Na yiri a a angap ujé kêm ka gengin sa tu melênê naj henê are ka hena ligi Emen a hen ré uwôbij ya.

4 En kelêngé hen iyôj bi kwôni ré lamêngé naj kibi derê wori ré.

5 Bi wo en naj perêrñge a hen kôba, en erem kwôlenge damañ men, en li yi derê wôsa en hôñ wo kené li are kêm perêrñge a naj

geréri men, kené bi bôrñge dô sa Krist a, a men.

Déñge tu melênê sa yerñge a wô sa bay lamê kirij

6 Haw hen wo ken bô Krist Jésu mega Kelma woñge hen na, bi jó lêrenge kôba yi mega kwo ôbi gey hen iyôj men.

7 Bi hanêrñge tôbij tôj dô tô Krist Jésu a men, bi jó lêrenge yi môñ kwori iyôj men, ken debe geran tô ayê bôô woñge a men, ken biri bôrñge kwôy kwôy mega wo bay na gelêngé hen iyôj. Men, ken lij Emen dosé kwôy kwôy a men.

8 Déñge tu melênê sa yerñge a diba, bi kwôni lamêngé bi a tôri a naj ermé wori woñ dêj iyôj hen né, wôsa ermé bi wo iyôngi hen na, yi gengin na sa hara wo gawrê men, yi gengin na sa tunu to habij to ôm kirij sa terare a nà a men, diba na kwo gengin sa Krist hen né.

9 Wôsa are kêm ka yi yi Emen a hen na, bay a yé yi Krist a kêm hen men.

10 Na sa kibi bijare to ken bij naj dî hen aja anja Tunu bi hen ré najêngé ré hen. Wôsa ôbi a na Kelma sa tunu to gay gay to ôrij naj tôô hen men, sa to ôrij naj néé wo gay gay hen a men.

11 Mega wo ken bij pôn naj Krist hen iyôj na, yi mega wo kené wal kej iyôj. Na kej wo kôbi gawra a walê ré, nijba, na jó lêrenge kêm wo habij a Krist ré dô yôd aji hen.

12 Kirija bay na lêngé batêm hen na, yi mega kené ma aji emij naj Krist men, yi mega kené ji si kamjê naj dî hen iyôj men, wôsa ken bi bôrñge sa néé wo Emen wo sijn naj dî perê bijné ka ma a hen.

13 Kenbay ka kena Jubnjê ré hen na, ca ba na ken yi mega kené ma iyôj wô kibi têrij tonge men, wô kibi kej wo na ken wal ré tô hen a men, nijba, Emen hô bénge gelê naj Krist wôsa ôbi dî bôri jal sa têrij ton a kêm.

14 Ca ba magtubu to na ulêna kwôlê sarna hen, na ya wôsa na nana dage sa tôô to Emen. Nijnba, ôbi dô têrijn to yi sarna hen aji yi mega ôbi ré fér magtubu hende to ulêna kwôlê sarna hen sa gurô tagelê.

15 Sa kibi temay Krist sa gurô tagelê na, ôbi tô angan manê kôbi tunu to gay gay to ôrijn naj tôô hen men, sa to ôrijn naj néé wo gay gay hen men. Ôbi ôrijn naj ci tu wolé gelij bijné wo dîré gôlijn sarji.

16 Iyôj ba, ken dî kwôni jô kwôlê sarnge a sa anga ken ôm men, yi men hen né, men, sa kwôlo gengijn sa lê geserê a ré a men, sa lê geserê wo kerbay a ré a men, sa *sa merê ta a ré a men.

17 Wôsa are bay ka kêm hen na, na tini anja na ré era hen aji Jésu Krist a na yirji woj tiri hen tô.

18 Dénge bi bijné uwôl kwôlê sarnge a ré. Bijné bay ka uwôl kwôlê sarnge a hen na kôl jeré pôy yem men, jeré tebe *manê ka derômaraj a a men. Men, bay kôl na kwôli anja ciré gel kwôy kwôy bô pelal a men. Bijné bay ka iyôngi hen na, bi wo bay na ani ré hen kôba, bay uwôyrê yirji men, ermé woji na kwo gawrê mera a men.

19 Bay dî yirji yi Krist a Kelma woji a ré nijn yôd. Ôbi yi mega saa iyôj aji Églis yi mega kurôngi yiri iyôj. Bijné ka bijn naj dî hen na, ôbi biji are kêm ka bay ôrijn doyriji hen. Men, ôbi li aji bay bijn pôn perêrji a mega wo yi gawra bijn pôn sa kibi lawri naj kibi kurijni hen iyôj aji bay d'ebij mega wo Emen gey hen iyôj.

20 Bê wo ken bijn pôn naj Krist aji mega kené ma naj dî iyôj hen na, ken dôrijn kôbi néé wo tunu to habij to sa terare a nà nijn menba, wô mi a kené yi môj kené baa tô néé wo tunu to habij hende to hen ba? Men, wô mi a kené dî bi bay ré hô d'ejge hara bi wo iyôngi hen sarnge

a ba?

21 Hara bi wo hen a na: «Ay anja na ré men, ôm anja hen ré men, hebe anja hen ré a men.»

22 Hara bi wo kêm hen na, gengijn na sa anja kwôni ay lij je ba naj hen. Wôsa na hara naj gelé anja gawrê ka ejer naj sarji.

23 Na tiri wo hara woj piyê yi men, tibé *manê ka derômaraj a men, gelij yi gusin a men hen na, yi mega angan tu melênê kaj lê haji nijnba, bay ôrijn naj néé woj dôrijn doy anja yi bô gawra hen né. Wôsa na anja dôrijn na gawrê mera.

3

Jésu Krist li aji ken yi bijné ka kôrbi

1 Mega wo Emen bénge ken ji si kamnjê naj *Krist hen na, bi ermé wonge yi na sa anja *emê iyére to derômaraj a kirij ka Krist môrijn ya sa kôbi Emen woj gusurô a hen dî.

2 Erméngje sa anja derômaraj a kwôy kwôy diba, ken erem sa anja habij ka yi sa terare a nà ré.

3 Wôsa yi mega kené ma naj Krist iyôj aji gelê wonge woj tiri uwôbijn na kôbi Krist a ligi Emen a.

4 Krist wo li aji ken uwôj gelê woj tiri hen a gelé yiri nô tu wolé na, kenbay kôba, Emen a geléngje tu wolé naj dî hen iyôj men. Aji kenbay naj dî ka ujné hini emê a men.

5 Iyôj ba, ken dî tô je lêrenge wo habij wo sa terare a nà hen baa yôd. Je lê wo habij bi a na: yijare toj iyôj a tôj men, wônijnare môj to garê iyôj men, doy lê anja habij ka gay gay ka ca derem hen men, lê anja habij ka bôrnge gey hen men, garemne are a men. Wôsa garemne are na, yi mega kamrê kan tibé iyôj.

6 Wôsa lê are bay ka iyôngi hen ana bô tarê wo Emen ré sa sa bay narê kwôlê a hen.

7 Kenbay kôba, kirija na ken baj bô têrijn a tô na, na ken li na hen iyôj men.

⁸ Nijba, haw hen na, ken li aŋga habij ka na kebé hen né: bô tarê men, wanê men, bô habré men, lê nôm men, kwôlê woj tayre wo si kebreŋge a hen men,

⁹ benare to perêrŋe a a men. Wôsa ken dô yernge yi jé lêrŋe wo cay wo habij wo ken lêrê gaŋ gaŋ hen aj nij.

¹⁰ Aj haw hen jé lêrŋe na kwo kôrbi nij. Aj na Emen a bénge ermé wo kôrbi bi wo hen kwôy kwôy bi kené gelij naj dî men, kené hôni dô jêd jêd a men hen.

¹¹ Iyônj ba, derê tu kirij wo kwo nà, ná Jub men, kwo nà, ná Jub ré men, kwo nà wal keŋ, kwo nà, wal keŋ né, kwo nà, ná kerga, kwo nà, tiri jôrj ná lema men, kwo nà ná lema men, kwo nà, ná ôbi sa yiri men kôba, li ani ré nij, nijba, aŋga dôri ba, na Krist pôn nêj hari men, ôbi mô bô bijé kari a kêm a men.

¹² Mega Emen terêrŋe bi kené yi kari aj perêrŋe a men hen na, kenbay kôba, ken bôrij tu ja tonge men, ken dôrjinge perêrŋe a men, bi kalérŋe jal men, uwôlijge bôrŋe sa yernge a men.

¹³ Dénge bôrŋe tarêrŋe sa megérŋe a ré, nijba, hena kwôni ré naj kwôlê wôni naj megari kôba, bi dî bôri jal sari a mega wo Kelma kôba, na dîp bôri jal sari a hen iyônj men hen.

¹⁴ Ken li are bay ka kêm hen men, ken perij yernge a men. Aj na peré yi a lê aja kené bijn pôn derê hen.

¹⁵ Bi bô jalê wo Krist bénge hen na, bi dô tumôrŋe. Wôsa Emen uwôgérŋe bi kené hôni bô jalê bi wo hen bi kené yip kurôŋgi yi wo pôn. Iyônj ba, ken liri dosé.

¹⁶ Kwôlo Krist wo na ken toy naj ujé kêm wo yi bô a hen na, ken bu bôrŋe a dô men, ken gelij yernge men, ken yêgij marnge a men naj tu melênê. Ayêrŋe kibi Emen naj kurôŋgi heramê men, kurôŋgi ayê kibi men, naj kurôŋgi wo Tunu bénge hen men. Kibéŋge hen iyônj ken lijni

dosé naj bôrŋe pôn.

¹⁷ Are kêm ka ken li men, kwôlo kêm wo ken kôl a men hen na, ken li mega wo Kelma Jésu gey hen iyônj men, ken lijn Ibarna Emen dosé wô sari a men.

Hal wo dôri wo bay ayê bôô nap megérji bay ayê bôô

¹⁸ Yébé, dôbijngé kwôrpêrŋe sarñge wôsa dé wo ka bijn naj Kelma ré li hen iyônj.

¹⁹ Impê, perérŋe yébérŋe diba, ken bi turñge mène sarji a ré.

²⁰ Kamrê, bijngé balérŋe kwôlê sa are kêm a. Hena kené li hen iyônj na, dôrijn Kelma.

²¹ Balê kamrê kaj impê, lêŋge bi bô kamneŋge tarji ré, réba bôrji ma ménê.

²² Kenbay kaj limé kôba, bijngé bay iyére tonge ka sa terare a ná kwôlê sa are kêm a men. Bengeji kwôlê wô tirji aj bi yirji ré dôrjî sarñge a mera ré, nijba, ken biji kwôlê woj tiri wôsa ken harij tini Kelma Jésu.

²³ Jé wo yôŋ yôŋ wo ken li ná, lêŋge naj bôô pôn mega wo kené li bijn na Kelma iyônj, diba na mega kené li bijn na megérji gawrê iyônj né.

²⁴ Men, ken hôni wo ré na Kelma a ré têbêrŋe sa kôbrenge naj aŋga Emen na ayip tôri diré bijn bijné kari hen. Aj na Krist a na dami wo ken li jé biri hen dî.

²⁵ Nijba, kwôni wo li habij ba, Emen a têbri sa kôbri wô kibi habré wori bi wo ôbi li hen diba, ôbi a derê tu kwôni ré.

4

¹ Kenbay bay iyéy limé, lînge limé kanje bay ka hen aŋgan gerérji men, kaj derôre men, wôsa kenbay kôba, ôbi iyérenge derômaraŋ a ya men.

Dosé to Pol liji naj gerné kwôlê wo ôbi kôl wô derij kibi kwôlê wori

² Léjnêrŋe tô uwôlê Emen a aj ken mô tu gen men, ken lijn Emen dosé a men.

³ Men, ken uwôl Emen wô sarni aj bi ôbi dî geré bénî bi niné iyêlin kwôlê wo dôri wori men, uwôlijn béré kwôli wo na yi kini uwôbêri a wo gengijn sa Krist hen a men. Aj na wô kibi kwôlê bi wo hen aja haw hen ené yip dançay a hen.

⁴ Men, bi ené dô kwôlê wori sél bi bjiné kêm ré hôni dô men. Wôsa yi gengijn san bi ené li hen iyônj.

⁵ Erênge perê bjiné ka hôni Emen né a hen nap tu melênê aj geré kêm wo ken uwôj na, ken li hen iyônj.

⁶ Iyêlênge nap tô toj baliyare nap bjiné ka bi bôrji sa Krist ré hen men, bi kwôli kelêrge bi wo hen neñgelé mega dôre iyônj a men. Ôbi a, kené hôniñ geré ulê kwôlê sa kwôlê wojia.

⁷ A kwôlo gengijn san ba, yênenâ Tikik wo nana geyri wo li jé wo Kelma nap bôri pôn nap en hen a erê derênge ba ka toyé señge.

⁸ Ôbi á, ené jéri dôd yernge a bi ré ô derênge kwôlini men, ré dôbênge ibiyare bôrge a a men hen.

⁹ En jéji nap Onésim yênenâ wo debe sa têri a men, kwo nana geyri wo na yêneñge woj kema iyére hen men. Bay a sa derênge kwôli are kêm ka sa sarni a nà hen.

¹⁰ Aristark wo yi dançay a nap en hen lênge dosé men. Mark woj kuna Barnabas hen kôba, lênge dosé a men. Mega wo na en kelênge kwôli hen iyônj na, hena ôbi ré bij uñéñge ba, ken biri yernge a.

¹¹ Jésu wo bay uwôgeri Justus hen kôba, lênge dosé men. Bijné bay ka subu ka en kebéñge hiniji hen na, na Jubnê ka bi bôrji sa Emen a men, na bay mera a lê jé nap en wô *emê iyére to Emen men, bay dôben ibiyare bôn a damaj a men.

¹² Epapras woj yêneñge kema iyére wo li jé bij Krist Jésu hen kôba, lênge dosé. Ôbi uwôl Emen ta ta nap yi gwa wô sarñge bi kené cebij geraj men, kené gesij tô ayê

bôô wonge a men, kené hôni aj kené li are kêm ka Emen gey hen a men.

¹³ En kôl hen iyônj bi kené hôni mega wo ôbi ré merên gaj wô sarñge men, wô sa bjiné ka Lawdisé men, ka Hiyéapolis a a men.

¹⁴ Luk woj dôktôr wo nana geyri hen, bay naj Démas kôba, lênge dosé men.

¹⁵ Lingê yêñêrna ka Lawdisé men, lingê Nimpa nap églis to yi iyére tori a hen dosé bénî men.

¹⁶ Kirija ken dêñse magtubu hende to hen perêrge a nij na, ken bij églis to Lawdisé a bi dêñse men, bi bay jéj nap magtubu to na en li biji hen bi kenbay kôba, ken dêñse men.

¹⁷ Kôlingen Arsip ré cubu tiri tô jé wo Kelma ré biri kôbri a hen dô aj ré duu kibri.

¹⁸ Kwôli dosé to lij nà nà, na nôbi Pol a lê nap kôben wujê hen. Bi bôrge gôrbij sa yé wo en yi dançay a hen né.

Bi bô derê wo Emen baa nap ken.

Magtubu to tumô to Pol li bij Tésalonisinêjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Na kirina *obi je Pol ôrij kergare tori toj ulê bérê to têê wôô hen aja ôbi ré henaj Pilip saj Tésalonik a. Ôbi di tô églis kirijn bay ka hen ninba, ôbi wôl ya gajé né, wôsa Jubnjê ka mô ya hen na, ka pôni dibri iyêre. Aji liri wo ôbi hena Tésalonik lew ô Béré (Jé lê bay je 17: 1-10). Cêgê kirina ôbi na Kworênt menba, megari ôbi je Timoté era sa uwopjni aji dôri kwôli Tésalonik. Na ôbi á, Pol ré lijn magtubu tori to tumô bij Tésalonisinêjê hen. Na Kworênt a a ôbi ré li magtubu hende to hen biji hen. Bay henê are kôl iyôn ba magtubu hende to hen ré na to ca tumô magtubu kêm to yi bô Magtubu Tôô toj Bipare to Kôrbi a hen. Hende lijn na elê tôre bay cêgi yê Jésu Krist a.

Sapitre 1: 1 - 3:13 na, kwôli Tésalonisinêjê ka Timoté dôrij Pol hen na, biri yi derê daman. Ôbi lijn Emen dosé wôsa bay yi angan gelé bij bijné ka djangi ka bô emê bi wo hen a men, ôbi kôl kwôli je wo ôbi na li naj yiri perérji a hen men, kwôli geyé wo dîré erê geléji hen men.

Sapitre 4: 1-12 na, ôbi dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré lêjnê mera ré, njiba, bay ré ô tumô tumô tô geré ayê bôô woji a. Sapitre 4: 13-5: 11 a na, ôbi uwôlji kwôlê sa kwôlo bay engereri gengin sa jê sé wo bijné ka ma men, gengin sa hera wo *Krist naj dampare tori hen men. Sapitre 5: 12-28 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori naj tôô to ôbi ay biji men, lijji dosé a men.

Magtubu hende to hen na, a jalê bô ka anje kwôli anga a lê are gerné wulê hen. Derêri ba, na wo bay

ayê bôô ré gel wo coré na gawrê ka kirijn ka peraنجi aji kwo ré gengin sa wulê wo kiyay ba, bay ré di bôrji mega wo wulê bi wo hen ré sa njiba, kwo tayriri ba, ré na kwôlê wôni ré. Aji wulê bi wo hen na, bay ré merê kwôy yôd nap Kelma (4: 17).

Dosé to Pol lijn bay ayê bôô ka Tésalonik a

¹ Nôbi, Pol nap Silas nap Timoté a lê magtubu hende to hen bênge kenbay bijé ka Ibarna Emen naji ka Kelma wona Jésu Krist ka Tésalonik a. Nini lênge dosé. Bi bô derê naj bô jalê wo Emen baa naj ken.

Pol lijn Emen dosé wô bay ayê bôô ka Tésalonik a

² Nini lijn Emen dosé kwôy kwôy wô sarjge kêm men, kirina nini mô wô uwôléri ba, nini uwôli wô sarjge a men.

³ Kirina nini mô wô uwôlê Ibarna Emen ba, nini erem sa je wo ken li wô kibi ayê bôô wonge hen men, kwo ken li wô kibi peré wo ken perij Emen hen men, wô kibi beré wo ken bu bôrjge iyêre sa anga ken di bôrjge sara tô Kelma Jésu Krist hen a men.

⁴ Yênerni, nini hôñ wo Emen né peréngé men, ré terêngé kené yi kari a men.

⁵ Wôsa bérê Kwôlo Dôri wo nini uwôl hen na, na nini uwôl nap kwôlo kibrini a hen mera ré, njiba, na nap néé wo Tunu top hendi bô bôrê. Men, na nini hôñ wo bérê kwôlo niné iyêl hen, ré na tu kwôlê men, ken hôñ hal wo na nini môrij perêngé a hen a men. Na nini li hen iyôn na wô derê wonge.

⁶ Men, kenbay ba, ken ay na sa têrni men, sa tê Kelma men. Bi wo ken gelij gusin hen kôba, ken ay kwôlo Emen bôrjge a nap yi derê wo Tunu toj hendi bô bôrê bêngé hen.

⁷ Na ôbi á, kené na ari gelé ka dôri ka bay ayê bôô ka Maséduwan a nap ka Akay a aji bi bay ré lijn hen iyôn men hen.

8 Sa kebrenge kenbay na, bijné toy kwôlo gengijn sa Kelma. Na sa iyé Maséduwan a naj Akay a mera ré, ninba, kwôli bê bôô wonge sa Emen a ôm naj kirijn kirijn ap kwôlo ninja hô kelê gengijn sari ba, naj njî.

9 Wôsa bay naj kibriji woji dô kwôli beré wo na ken beréni yernge a wulê wo na nini ôrij iyére tonge a hen men, kwôli d'é wo ken d'en kamrê ap ken bul upé Emen woj tiri woj ôbi merê tu gej a men hen wô lê jé biri.

10 Men, kené môrij gemij Kemari wo ré hena derômaran a hera hen a men. Na Kemari Jésu wo ôbi biri ji si kampê hen ôbi a sa derêna bô bô tarê wo Emen wo a era hen.

2

Jé wo Emen wo Pol na li Tésalonik

a

1 Yênen, kenbay naj yernge ken hôñ wo kergare to niné ô iyére tonge a hen na, ré na wo beray ré. Wôsa ańga nini ô wô lê hen na, nini duu dô.

2 Pa dema niné era upénge Tésalonik a tô na, gusin to bay na geléni men, tiré wo bay na tiréni a Pilip a a men na, ken hôñ njî. Iyére tonge a kôba, bijné ka pôni li kumbul naj ni daman, ninba, Emen bénî néé bi niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wori bénge.

3 Aj kelê wo nini kôlijn bijné bi ré bi bôrji sa kwôlo Emen a hen na, nini kôl na kwôlê woj benare ré men, kwoj bô habré ré men, kwoj lamê kirijn né a men.

4 Nijba, na kwôlo Emen gey a niné kôl hen, wôsa ôbi beréni mega wo niné nêm aja ré bénî kwôli niné kôlijn bijné hen. Nini uwôl béré bi wo hen na wô wo gawrê ré dinéni ré, ninba, bi ré dôrjn Emen wo hôñ ermé woni hen dî.

5 Men, ken hôñ men, Emen kôba, hôñ a men wo kwôlo niné kôl hen na, ré na kwoj laserê kirijn ré men, niné bili na wô uwônjij gursu ré a men.

6 Men, nini gey diné wo gawra ré men, kwojge kenbay ré men, kwo kani ka dañgi ré a men.

7 Wôsa nini nêm wo ré niné néjge wô wo niné na bay jé ka Jésu Krist, ninba, nini li hen iyôj né. Apj kirija na nini mô perérjge a hen na, na nini bêngje ulôj môj iyore to bij kamne ulôj hen iyôj.

8 Na wô peré wo nini perérjge hen aña niné uwôlij béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen bêngje hen. Nini geyéngje daman ap ré na yerni bi kôba, niné ayê lij jé bêngje hen.

9 Yênerni, erméngje sa jé wo nini li perérjge a merénij kêm hen. Wulê bi wo na nini uwôlij béré Kwôlo Dôri bêngje hen na, na nini li jé yoyre naj tu tare apj bi niné môrij kwôni perérjge a hen né.

10 Men, na ken gel jé lêreni wulê wo na nini baj perérjge a kenbay bay ayê bôô hen men, Emen kôba, na hôñ a men wo ré na jé lê wo dôri men, kwoj derôre a men dîba, ré na kwo habij né.

11 Men, ken hôñ wo na niné cubu tirni törnge a pôn pôn kêm mega wo iba kamrê ré lij naj kamni hen iyôj.

12 Men, na nini dôbêngje ibiyare bôrjge a men, na nini jal bôrjge men, na nini masêngje bi jé lêrenge ré dé tu Emen woj ôbi uwôgérjge bi kené si bô emê iyére tori a men, kené mô bô hini emê wori a a men hen.

13 Men, nini lij Emen dosé kwôy kwôy wôsa kirija nini ulêngje béré kwôli na ken toy apj bij bôrjge sara hen na, na ken bô mega ré na kwôlo gawrê ré, ninba, ré na kwo Emen. Na tiri, kwôlê bi wo hen na kwo Emen aja ré li jé bôrjge kenbay kaj bay ayê bôô a hen.

14 Yênen, na gusin to bay na gelij églis to Judé to na to Emen apj bi bôre sa Jésu Krist hen a kenbay kôba, bay ré geléngje hen men. Yênerjge gań a geléngje gusin mega wo Jubjê na gelij bay ayê bôô ka Judé gusin hen iyôj men.

15 Na Jubnê bay ka hen a na deré Kelma wona Jésu naj bay kibi Emen ka tumô aja ré hô geléni gusin kemnêj a men hen. Aji jé lêreji dôrij Emen ré men, bay na bay bayi bijné kêm a men.

16 Bay mase ciré jerêni bi niné kôlijn bijné ka na Jubnê ré hen kwôlo Emen wo a gôlijn naj ci hen. Ôbi a na têrijn to bay li derij kibi to gay gay to bay lêrê hen aji bugo bô tarê wo Emen sarji a.

Pol genge herê erê gelé bay ayê bôô ka Tésalonik a

17 Yênenê, kirija bay na dagêni sa iyére tonje a na, doyrenge lêni lê wo ken gel ré. Na yerni a na erê hen ninba, tinini ba naj ken yej. Aji nini mase wo niné herê ô geléngé.

18 Nôbi naj yen en genge têê kwône ené herê ô geléngé ninba, Sidan a jerêni.

19 Na kenbay naj tô bay ayê bôô ka baa hen a na tô aنجa nini mô gem hen men, yi derê woni men, gwôyê woj dampare wo njina dij denjôrni tumô Kelma wona Jésu a wulê wo ôbi a bulon heraj hen a men.

20 Na tiri, wo kena ari dê denjô kani men, yi derê woni a men.

3

1 Ôbi á, gelé wo nana gelij yerna ré ca yej hen na, nêmêni nijn aja niné genge nibay naj Silas niné erê merê Atêñ a sem,

2 aja na niné jé Timoté ô upéñge hen. Ôbi na yênenâ wo li jé wo Emen naj nini men, nini uwôl bérê Kwôlo Dôri wo Jésu Krist ñem a men, ôbi á, niné jéri yernge a bi ré ô lê naj ken men, ré dôbêñge ibiyare bôrnge a aji bi kené ñebij iyére sa ayê bôô woñge a.

3 Wô wo gusin to bay geléngé hen na, ma kena dêjn geré wo Emen. Wôsa ken hôñ mega wo gusin na, ré yi gengij na sarna nabay bijné ka Emen.

4 Na nini kelêñge ca tumô kirija na nini ban perêrnge a tô hen mega

wo bay ré geléna gusin aji haw hen ba, ken gel naj turnge nijn.

5 Na ôbi á, bôn né bu kalmê ôm né aja na ené jé Timoté yernge a bi ré ô gelé na ba, kené bi bôrnge dô sa Emen a baa ya ba, wôsa bôn hare wô wo Sidan ma ré lamêngé aji jé wo na nini li perêrnge a hen ma ré yé aنجa beray dêjn iyôj.

6 Nijba, ôbi bulo hera nijn aji derêni kwôlenge wo dôri kôl iyôj ba kené bi bôrnge sa Jésu Krist a baa ya men, kené perij yernge a men. Men, ôbi kelêni kené erem sarni a dô baa ya men, doy geléni ré lêñge mega nibay kôba, doy gelérnge ré lêni hen iyôj men.

7 Yênenê, bi wo nini gelij gusin gaj hen hari kôba, kirija Timoté derêni mega wo kené bi bôrnge sa Jésu Krist a baa ya hen iyôj na, bôrni kurij tôj hari nijn.

8 Wôsa mega wo ken bu bôrnge iyére tô bijnare tonje a naj Kelma a baa ya tô hen na, nini bér cagaga nijn.

9 Yerni bi wo yéni tumô Emen a wô sarnge hen na, ré niné liri dosé wô sarnge têê dubu kôba, nêm né tô tô.

10 Men, nini uwôli yoyre naj tu tare bi ré bénî bi niné hô ô geléngé men, niné hô geléngé aنجa gengij sa geré wo Emen wo ken hôñ ré tô hen men.

11 Bi Ibarna Emen naj yiri naj Kelma wona Jésu bi ré bénî geré bi niné hô ô geléngé.

12 Bi Kelma wona bénge bi ken perij yernge men, kené perij tô bijné ka ñangj kêm a men tumô tumô mega wo nibay nini peréñge hen iyôj men.

13 Na hen iyôj a, kené ñebij iyére tô kwôli a aji bi kené lîj ani kani ka habij né men, kené yiñ gawrê ka séli tu Ibarna Emen a Wulê wo Kelma wona Jésu a bulon heraj sa terare a nà naj *manê ka derômaraj a kêm hen.

4

Hal wo dôrij Emen

¹ Yênen, kwôlo dsaŋgi wo nija kelê a na: tumô ba, na nini geléŋge hal wo kené li aj ré dôrij Emen, aj ken li na hen iyônj hende to hen têj têj. Men, haw hen nini hô uwôlêŋge men, nini sôm sarŋge a a men naj hini Kelma wona Jésu bi kené li hen iyônj tumô tumô.

² Ken hôñ na kaj tôô to Kelma wona Jésu wo na kôlijn bijé ré li a niné kelêŋge hen men.

³ Wôsa aŋga Emen gey na, na wo kené yi bijé ka séli tiri a men, kené jôô yernge sa yinpare tonj iyônj a tôj a hen a men.

⁴ Men, bi i i ba, bi hôñ kini merê naj tamni naj bô bôrê men, naj geréri a men.

⁵ Diba ken di doy yébé lêŋge dê sarŋge mega wo lîj bijé ka hôñ Emen né hen iyônj né.

⁶ Sa kwôlo gengin sa wogé yébé bi wo hen na, bi kwôni lîj yêni ôbi ayê bôô habij gengin sari ré yôd. Na nini kelêŋge ba, na nini hô kelêŋge a tô: mega wo bijé kaj bay lère are bay ka iyônjgi hen na, Emen a sa peréji.

⁷ Wôsa Emen na uwôgêna bi nana yin yinpare tonj iyônj a tôj né, nijnba, bi nana yin gawrê ka séli tiri a di.

⁸ Ôbi á, kwôni wo ré kaj kwôlê bi wo hen na, na kwôlo gawrê a ôbi ré kaj hen né, nijnba, na kwo Emen woj ôbi bénge Tunu tonj hendi bô bôrê hen a ôbi ré kaj hen.

⁹ Yênen, kwôlo gengin sa peré wo kené perij yernge hen na, ken gey bi kwôni ré li magtubu bénge kwôli ré nij, wôsa Emen na geléŋge geréri nij.

¹⁰ Na tiri wo ken pur bijé ka Emen ka sa iyé Maséduwan kêm hange, nijnba, nini uwôlêŋge bi kené hô li hen iyônj damanj a.

¹¹ Men, maséŋge bi ken mô dô men, cebéŋge turnge tô aŋga na kange kaj yernge a men, merêŋge bi ken li jé naj kôbreŋge wonge

mega wo na nini kelêŋge tumô nij hen iyônj.

¹² Lêŋge hen iyônj bi bijé ka ay bôrji ré tô hen na, ré dô kwôlêŋge dô men, kené môrijn kwôni ré men.

Kwôlo gengin sa jê sé wo bijé ka ma

¹³ Yênen, kwôlo gengin sa bijé kaj bay ayê bôô ka ma hen na, nini gey bi kené hôñ tôri dô an bi kené li nimré mega bijé ka pôni ka ari dé bôô sara kaji naj hen iyônj né.

¹⁴ Wôsa nana hôñ wo Jésu ré ma an Emen ré biri ji si kamjnê men. Na hen iyônj a bijé ka ré ma tô Jésu a hen na, Emen ré sa biji bay ré jê sé kamjnê ajan heraji naj Jésu men.

¹⁵ Kwôlo nija kelê haw hen na, na kwôlo Kelma wona na kôl nij. Wulê wo ôbi a buloj heraj hen na, nabay ka nana baa gej hen, naa erê tumô ka ma nij hen né kwôy.

¹⁶ Aj wulê bi wo hen na, Emen a ayê tôri bé, menba, tôô dami wo *manê ka derômaraŋ a emê kanj ta, menba, burunjtu to Emen a emê menba, Kelma Jésu Krist naj yiri a herbo derômaraŋ a ajan bijé ka na ma tô *Krist, kwo Emen dôri hen hen na, bay a jê sé kamjnê tumô.

¹⁷ Aj nabay ka nana baa tu gej hen na, Emen a sa dayêna naj ci bô kirij ka geri a wô jerê kwini Kelma wona ta ajan naa sa erê merê naj di yôd.

¹⁸ Iyônj ba, ken dôbijn ibiyare bôrjge a naj kwôlê bi wo hen.

5

Merêŋge sa téryge gemij hera wo Kelma

¹ Yênen, kwôlo gengin sa wulê wo are bay ka hen a saj hen na, ken ôrij doy magtubu to niné li bénge gengin sa wulê bi wo hen ré nij.

² Wôsa kwôlo gengin sa Wulê bi wo Kelma wona a buloj heraj dus mega gemsa wo so yoyre hen na, ken hôñ dô nij.

³ Kirjna bijné a kelé iyôŋ ba: «Kirjin ré yi naj jalérji men, naj derérji a men tô,» menba, ménê a soji dus môŋ yê wo jubu iyore dus lere iyôŋ. Aj kwôni pôn nêŋ iyôŋ wo a baa ba naj.

⁴ Yênen, kenbay ba, ken mô na bô dilemne a wo wulê bi wo hen a jebéŋge dus môŋ ôbi gemsare iyôŋ ré ninj.

⁵ Wôsa kenbay kena kirjin ka peranji men, kena kam kirjin ka wôli a men diba, kena ka dilemne ré ninj.

⁶ Iyôŋ ba, na yéŋge kum mega wo bijné yij hen iyôŋ né ninba, na merêŋge tu gej men, na déŋge tu melênê sa yerna a men.

⁷ Hena kwôni wo ré gey yé kum ba, na yoyre a ôbi ré yi kum men, hena kwôni wo ré gey kwoyé care ba, na yoyre a ôbi ré kwoyé men.

⁸ Nijba, nabay ba, nana kirjin ka wôli iyôŋ ba na dî tu melênê sa yerna. Men, ayê bôô wona naj peré wo nana pur megêrna a men hen na, bi yi môŋ *bargay kaj kumbul kaj musure ka nana tôle têlij yerna iyôŋ men, gelé wo nana dî bôrna sara hen kôba, yi môŋ jabga woj kumbul wo ken têlij sarñge iyôŋ a men.

⁹ Wôsa Emen na terêna na wo nana gelij gusij tô bô tarê wori a ré, nijba, dîré gôlij naj na wô kibi anja Kelma wona Jésu Krist li hen dî.

¹⁰ Wôsa ôbi ma wô sarna aj bi nana ô merê naj dî aj ré nana ma na ma, ré nana mô na tu gen kôba, wulê wo ôbi a heraj hen na, na kwôlê wôni ré ninj.

¹¹ Iyôŋ ba, ken dôbij ibiyare bôrñge a men, ken lij bô derê naj yernge kwôy kwôy mega wo ken lij ninj hen iyôŋ.

Gerjé kwôlê woj dôbê ibiyare naj dosé to ôbi liji

¹² Yênen, bijné ka li jé wo Emen perêrñge a ka na ka Kelma diji bi ré dô tumôrñge men, ré geléŋge are a

men hen na, nini uwôlêŋge bi kené biji kwôlê.

¹³ Léŋge tôrji a men, ken perji damar a wô jé wo Emen wo bay li perêrñge a hen. Kenbay kôba, ken mô naj bô jalé perêrñge a a men.

¹⁴ Men, yênen, nini uwôlêŋge bi kené hal bijné kaj kuynê men, kené dôbe ibiyare bô bijné ka sun kwôlê hen men, kené li naj ka iya hen men, ulêŋge bôrñge sa bijné kêm a a men.

¹⁵ Berêŋge dô, hena kwôni ré lêŋge habij ba, ken hô liri habrê hôrij turu a ré, nijba, ken lij derê perêrñge a men, ken li naj bijné kêm a men.

¹⁶ Léŋge yi derê naj wulê wulê men,

¹⁷ ken uwôl Emen ta ta a men.

¹⁸ Hena kirjin ré dô, ré habij kôba, ken lij Emen dosé. Wôsa na hen iyôŋ a Emen ré gey wo kenbay ka kené biji naj Jésu Krist hen kené li.

¹⁹ Jôrjing Tunu lê jé wore ré men,

²⁰ ken bô kwôlo bijné ka kôl ciré na bay kibi Emen hen mega ani ré iyôŋ né,

²¹ nijba, ken kôbe tô kwôlo kêm wo bay kelêŋge hen ba, ré hena na ligi Emen a ba, aj kwo dôri a kené ay lij jé.

²² Men, bi lê ani kani ka habij uwôge henem ré a men.

²³ Bi Emen woj ôbi bijé bô jalé hen li aj ken yi bijné ka séli tiri a men, bi gem ermé wojge men, tununge naj yernge kêm aj bi Wulê wo Kelma wona Jésu Krist a buloj heraj hen na, kwôlê wôni wo habij ré sa bu sarñge ré.

²⁴ Emen bi wo uwôgêŋge bi kené yi kari hen na, ôbi a lê wôsa anja ôbi genge ba, ôbi li môj môj.

²⁵ Yênen, uwôlêŋge Emen wô sarni men.

²⁶ Lijge bay ayê bôô kêm dosé naj yi yé bénî men.

²⁷ En uwôlêŋge naj hini Kelma wona bi kené dôjse magtubu hende to hen tumô bay ayê bôô a kêm.

28 Na kwôlo en gey kelê bi a hen.
Bi Kelma wona Jésu Krist tô kibri
sarñge a.

Magtubu to jôgin wôô to Pol li bij Tésalonisipêjê Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Bô magtubu tori to têê to wôô to ôbi li bij Tésalonisipêjê hen na, *ôbi jé Pol hô kôl kwôlo ôbi na kôl bô magtubu tori to tumô hen. Kwôlê bi wo hen na, na kwôlo gengijn sa hera wo *Krist naj dampnare tori. Kwôlê bi wo hen dôyrê bay ayê bôô ka Tésalonik a. Ka pôni perérji a hen na, kôl wulê bi wo hen ré sa nin (2: 2), ka pôni kajp lê jé wô wo kibi kirijn ré baa da naj aji na gawrê ka li jé hen a lê naj ci naj wulê wulê (3: 6-12). Magtubu hende to hen lij na wô nanij kwôlê bi wo guseré églis to Tésalonik a hen.

Anja tumô ba *ôbi jé Pol ay tô lij Emen dosé wô kibi ayê bôô men, peré men wo yi yi bay ayê bôô ka Tésalonik a hen men, ôbi uwôl Kelma bi ré biji bi bay ré lêjnê tô aŋga ôbi uwôgeji kwôliji hen (1: 1-12). Cégi kwôlê bi wo hen peran menba, ôbi sa sa mawi kwôlo bô magtubu hende to hen. Na kwôlo gengijn na sa aŋgan gelé ka gengijn sa hera wo Krist naj dampnare tori. Hera wo Krist naj dampnare tori a sa tumô kwon ôbi uwôbi yiri woj ôbi habrê hen né. Ôbi a lê aji bijé a narij Emen kwôlê damaj men, bay kajé Krist a men (2: 1-12). Tumô néé wo habrê bi wo a uwôngê sa gawrê hen na, dô wo bay ayê bôô ré dêbu sa têrji a sa bôô pôn woj a gengijn sa Kwôlo Dôri men, bi bay ré merén tô uwôlê Emen a ré a men (2: 13-3: 5). Na naj néeri a Pol ré kurijn uné kuné aji gelji ka ré li jé aji bi ciré môrij kwôni ré hen (3: 6-15). Ôbi duu kibi magtubu tori naj terê kibi men, lij dosé a men (3: 16-18).

1:8 1: 8 Kurônj kibé 79: 6

Sapitre 3: 10 wo kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo ré kajp lê jé ba, ré ôm are ré men» hen na, yége maa Tésalonisipêjê gengijn sa dayê ayê bôô naj jé wo Emen biji bijé kari kôbriji a naj wulê wulê hen.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi, Pol naj Silas naj Timoté a lê magtubu hende to hen bénge kenbay bijé ka Ibarna Emen naj ka Kelma wona Jésu Krist ka Tésalonik a. Nini lénge dosé.

² Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésu Krist baa naj ken.

Kwôlo gengijn sa jerê kwôlê Wulê wo Krist a heraj hen

³ Yênen, dé wo niné lij Emen dosé wô sarnge kwôy kwôy. Nini liri dosé wôsa ken bi bôrnge sari a baa ya tô men, kenbay kêm ken perij yernge damaj a men tô.

⁴ Ôbi a, kirijn niné dêbu tumô églisipê ka Emen a ba, nini di dengôrni wô kebrengé wôsa bay geléngé gusij damaj hari kôba, ken bu ayê bôô wonge iyére baa ya tô.

⁵ Na wô gusij hende to bay geléngé hen aja niné hôñ wo Emen né sa jerê kwôlê sa bijé naj geréri hen, wôsa ken bu bôrnge iyére baa ya tô. Ôbi a Emen ré lê wo ka sé bô emê iyére tori a. Na wô wo ôbi na Kelma wonge aja bay ré geléngé gusij hen.

⁶ Ôbi a Emen né jerê kwôlê woj derôre aji bijé ka na geléngé gusij hen na, ôbi a geléji gusij men.

⁷ Ôbi a Wulê wo Kelma wona Jésu Krist naj manê kari ka derômaraj a ka ôrij naj néé hen a heraji hen na, kenbay ka bay geléngé gusij haw hen men, nibay a men na, ôbi a sa jalê bôrna.

⁸ Ôbi a hera naj tare to kôle tô pelêm pelêm hen aji bijé ka hôñ Emen né men, ka bi bôrji sa Kwôlo

Dôri wo gengip sa Kelma wona Jésu a ré hen a men na, ôbi a gelji gusij.

⁹ Bay a gelij gusij kelanjê naj Kelma men, naj dampnare tori to dê kirij hen a men. Ôbi a na ménê wo naji kwini hen.

¹⁰ Wulê bi wo hen na, na wulê wo Kelma wona Jésu a heraj. Kirij bay ka hen na, bijé kari a heramiri men, bijé kêm ka bi bôrji sari a hen a ayê kibri a men. Kenbay kôba, ka perérji a men wôsa na ken bi bôrnge sa béré kwôli wo na nini ulênge hen.

¹¹ Na ôbi á, niné uwôl Emen ta ta wô sarnge men hen. Men, nini uwôli bi je lêrenge ré bij naj uwôgê wo ôbi na uwôgêngé hen men, nini uwôli bi ré bénge néé bi kené lijn anga dôri kêm ka ken gey lê hen men, kené lijn je sa ayê bôô wonge a dô a men.

¹² Ôbi a bijé ré ayê kibi hini Kelma wona Jésu wô kebrenge men, bay ré ayê kebrenge wô kibri men. Na hen iyôj a bay ré gelé derê Emen wona naji Kelma wona Jésu Krist a men hen.

2

Ôbi bô habrê a lê habrê wori pa dema Kelma ré hera tô

¹ Yênen, kwôlo gengip sa hera wo Kelma wona Jésu Krist naj merê wo na erê merê naj dî a men hen na, en uwôlêngé bi

² kené eremnérê kwôlê si na si na ré men, kené sun wo Wulê wo Kelma ré heraj hen ré nêm njin né a men. Yanj ba, kwôni na a kelêngé Emen a ré kelê ley, kwôni na uwôlinge béré ley, nibay a na lê bô magtubu a ley kôba, ken bi bôrnge sara ré.

³ Déjge bi kwôni lamêngé naj gwosore tori tôni ré pa pa, wôsa wulê bi wo hen a sa hen iyôj mera ré. Pa dema wulê bi wo hen ré sa tôna, bijé kwône a kajê Emen men, ôbi bô habrê wo a ménê yôd hen kôba, a gelé yiri nô a men.

⁴ Ôbi bô habrê bi wo hen a kajê are kêm ka gawrê tebe hen men, bôrji môj emen iyôj hen a men. Ôbi a kelê dîré gôlij sa are kêm men, a erê kwôy bô iyéy Emen a ô merê ya aji a kelê dôbi dîré na emen bi naji yiri.

⁵ Kirija na en baj iyére tonge a hen na, na en kelêngé kwôli are bay ka hen kêm menba, bôrnge jebéngé sara ré ba?

⁶ Nijnba, anga jôô wo are bay hen ré lijn haw hen na, kenbay ken hô. Nijnba, naji wulê wo Emen na genge hen dema ôbi bô habrê bi wo hen ré so tu wolé.

⁷ Néé wo ôbi bô habrê bi wo yi naj kini uwôbêri hen na, gel yiri nô nij, nijnba, a lê habrê damanj a na wulê kwo na jôri geré hen a najê dem.

⁸ Hen dema ôbi bô habrê bi wo hen ré so tu wolé. Aji Kelma Jésu a ménêri naji bul woj kibri men, a ménêri naji néé wo hera wori a men.

⁹ Wulê wo ôbi bô habrê bi wo hen a sonj hen na, a yé naji néé wo Sidan aji a lijn angaj gjiné naji kaj gelé kaj benare ka gay gay.

¹⁰ Ôbi bô habrê bi wo hen a sa lê anga habij ka gay gay wô lamij bijé wô biji bô ménê a wôsa bay kaj bê bôrji sa kwôlê woj tiri a wo ré gôlij naji ci hen.

¹¹ Na wô wo bay kaj Emen aja ôbi ré bi ermé wojj habij aji dîji bay bi bôrji na sa angapj benare a a men hen.

¹² Ôbi a, Emen né perê bijé kêm ka kaj kwôlê woj tiri hen men, ka lê anga habij a beré bôrji hen dî men.

Emen terêngé bi dîré gôlij napken

¹³ Yênen, kenbay ka ken dé tu Kelma hen na, njia lijn Emen dosé wô kebrenge kwôy kwôy. Wôsa ôbi na terêngé bi kené yi ka tumô ka dîré gôlij naji ken naji néé wo Tunu tonj hendi bô bôrê to bi ken yi kari hen. Men, wô bôrnge wo ken bi sa kwôlê woj tiri a a men hen.

¹⁴ Na wô wo kené yijn kari bi aja ôbi na ré uwôgênge wulê wo na nini uwôlijn bérê Kwôlo Dôri wori bénge hen. Emen na uwôgênge bi kenbay kôba, kené uwôjn hini emê wo Kelma wona Jésu Krist men.

¹⁵ Iyônj ba, yénêñ, ken debe geranj tô kwôlo Emen a men, ken bi bôrñge jebéngé sa kwôlo na nini geléngé a hen men, sa kwo na nini li bô magtubu a bénge hen a men.

¹⁶ Bi Kelma wona Jésu Krist naj yiri naj Ibarna Emen wo geyéna ajan dôbêna ibiyare bôrna men, béna aنجan bê bôô sara naj bô derê wori hen na,

¹⁷ bi dôbêngé ibiyare bôrñge a daman men, bi bénge néé wô lij aنجa dôri men, wô kôlijn Kwôlo Dôri kwôy kwôy a men.

3

Uwôlêngé Emen wô sarni

¹ Yénêñ, kwôlo baa wo njia kelê a na: nini uwôlêngé bi kené uwôl Emen wô sarni bi kwôlo Kelma Jésu ré ôrij tumô lew lew men, bi bijé ré enge biji kwôlê sara mega wo kenbay ken lij hen iyônj men.

² Men, ken uwôli bi ôbi ré geméni wô bay bô habrê, wôsa na bijé kêm a geyé bê bôrji sa kwôlo nini uwôl béreri hen né.

³ Wôsa Kelma na ôbi bôô pôn ajan ôbi a bénge ka beré bôrñge iyêre men, a geméngé wô Sidan a men.

⁴ Ôbi béri nini bi bôrni sarnge a men, nini hôñ wo kené bi bôrñge sa kwôlo na nini kelêngé a hen baa ya tô ajan kené lê na hen iyônj kwôy kwôy.

⁵ Bi Kelma wona li naj ken ajan geyin Emen kwôy kwôy men, ken berij bôrñge iyêre sa gusin to bay geléngé a mega wo Jésu na berij bôrni iyêre hen iyônj men.

Lêngé je mega wo nini lij hen iyônj men

⁶ Yénêñ, nini kelêngé naj hini Kelma wona Jésu Krist bi kené pô

yerñge ajan yi bay ayê bôô kaj kwijê ajan kaj kwôlo na nini gelji hen.

⁷ Ken hôñ, aنجa na nini li hen na, na nini li bi kenbay kôba, kené lij hen iyônj men, wôsa wulê wo na nini baj iyére tonge a hen na, ken hôñ wo na niné li je daman.

⁸ Men, na nini ôm aنجa kwôni déjn iyônj né a men, njiba, na nini li je yoyre naj tu tare môj niné man iyônj wô abij yerni wôsa nini gey geléngé gusin gengin sa aنجan emérni ré.

⁹ Lê wo nini li hen iyônj na, na engeréngé are a na gelêni ré, njiba, nini li hen iyônj bi niné yijn aنجan gelé ka dôri bi kené li.

¹⁰ Wulê wo na nini baj iyére tonge a tô hen na, na nini kelêngé iyônj ba: «Hena kwôni wo ré gey lê je ré ba, bi ôm emê ré men.»

¹¹ Nini kôl hen iyônj wôsa bay kôl iyônj ba bijé ka pôni perêrñge a ré gey lê je ré ajan ré ô na wô dé tirji tô aنجa megérji a di.

¹² Bijé bay ka iyôngi hen na, nini kôlji naj hini Kelma wona Jésu Krist bi bay ré li je naj wulê wulê wô uwôlijn aنجan emérji.

¹³ Yénêñ, kenbay ba, ken li aنجa dôri ôrij tumô tumô diba, ken merêñ sara ré.

¹⁴ Hena kwôni ré bi kwôlê sa kwôlo nini li bô magtubu a bénge hen ré na, ken kôbri men, ken bij naj di ré a men, ajan bi tayre ré diri.

¹⁵ Ajan ken haali mega yêneñge iyônj diba, ken bôrni mega ré janençge iyônj né.

Deré kibi kwôlê

¹⁶ Bi Kelma Jésu woj ôbi bijn bijé bô jalê hen ôbi naj yiri bi bénge bô jalê kwôy kwôy sa are kêm a men, bi baa naj ken kêm a men.

¹⁷ Dosé top derij kibi magtubu hende to hen na, na nôbi Pol naj kôben wujê a lê hen njip. Na hen iyônj a ené derij kibi magtubu tijê kwôy kwôy men, na hen iyônj a ené lîrê a men.

18 Na kwôlo en gey kelênge bi a
hen. Bi Kelma wona Jésu Krist tô
kibri sarñge a kêm.

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Timoté na, na kema wo yori na Jub, ôbi ay bôri. Ibari na grék. Na iyé Listre a bô emê Asi a kirijn Pol ôrij kergare tori toj ulê béré to têê wôô hen aja ôbi ré uwonni ya. (Asi to tô bô a hende to hen na, kemnêj ba hene na Turki. Jé lê bay jé 16:1-3). Ayij tôri wulê bi wo hen na, Timoté yi tô kibi *ôbi jé Pol perê ka kwôni a. Timoté bi Pol ôrij naj kirijn kirijn wô ulê béré men, Pol jéri têê kwône wô panê kwôlê wo deñgel deñgel perê bijé ka kwôlê woj sun kirijn hen men. Na hen iyôj a hini ré yij bô magtubu to Jé lê bay jé 17: 14-15, 18: 5, 19: 22 men, bô magtubu to gay gay to Pol li hen men (1 Kworêntijne 4: 17, 16: 10-11, Pilipinê 2: 19-24, 1 Tésalonisjnê 3: 2-6). Magtubu to wôô to Pol li bij Timoté hen men, bij Tit a men hen na, bay uwôgeji «magtubu to bay derê tumô kirijn» (Lettres Pastorales).

Magtubu to tumô to Pol li bij Timoté hen na, kôl kwôli are subu:

1. Yêgê maa églis wô sa aŋgaj gelé kaj benare hen men, kwôli dayrê ermé wo Jubnê naj kwo bijé ka na Jubnê ré hen ta wo bijé ka pôni mase ciré ulê béreri hen.
2. Magtubu hende to hen kôl na kwôli geré tibé Emen men, derê tumô églis men, hal wo bay derê tumô églis a men.
3. Deré kibri ba, hende gelij na Timoté geré lê jé wori men, berê sa bay ayê bôô a men aŋ bi ôbi ré yij mana wo Jésu Krist wo dôri (4:6).

Magtubu to Timoté to tumô hende to hen na, já soderére kirijn wôô: Kwo tumô ba, kôl na kwôli gelij bay ayê bôô are men, naj bay derê tumôrji men, (Sapitre 1-3) kwo jôgin

wôô ba, na tôô to gengin sa jé wo Timoté a lê hen a men (Sapitre 4-6).

Dosé to Pol lij Timoté

¹ Nôbi, Pol a lê magtubu hende to hen. Nôbi wo ena *ôbi jé wo Jésu Krist wo Emen woj ôbi gôlij naj na hen a dôren men, naj kaj tôô Jésu Krist wo nana bi bôrna sari a a men hen.

² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi mega keman woj bôn iyôj, sa kibi ayê bôô wom hen. Bi Ibarna Emen naj Jésu Krist Kelma wona tô kibriji sam a men, bi bay bô tu ja tom men, bi bay jal bôm a men.

Pol yêge maa Timoté wô sa bijé kaj bay gelére are kaj benare hen

³ Mega wo na en kôlem wulê wo na ena ôrij Maséduwan hen na, mô a Epês a wôsa bijé ka pôni kaj bay gelij megêrji aŋgaj benare hen na, ju kôlji bi bay dî ba.

⁴ Men, kôlji bi bay ré merêr yirji sa kwôlê woj dilemne a ré men, bay ré narij kwôlê wo gengin sa tô môt wojí wo kô ré hen ré a men. Wôsa are bay ka iyôngi hen na, uwôl na narijpare mera diba, bij naj geré gelê wo Emen genge aŋ nana hôñ naj ayê bôô hen né.

⁵ En ay tôñ bem kôl hen iyôj na wô wo bay ayê bôô ré geyin yirji naj bôô pôñ men, naj ermé wo dôri men, naj bê bôô woj tiri a men.

⁶ Bijé ka pôni kaj bay gelé aŋgaj benare bay ka hen bul cêgeriji bij hal wo dôri bi wo hen aŋ bay ge kay sa narijpare kwôlê woj iyôj a tôj bi wo hen.

⁷ Bay gey ciré yé damné kaj bay gelij bijé tôô to Emen, njiba, bay gaŋ kôba, hôñ kwôlê wojí bi wo hen ré men, kwôlê wo bay kôl naj ibiyare hen kôba, bay hôñ tôri ré a men.

⁸ Nana hôñ mega wo tôô to Emen na ré dô, hena nana ay lij jé naj geréri.

⁹ Bi na henêrge mega wo tôô ré dîj na wô sa bay lêre aŋgaj derôre

ré. Nijnba, hende dīj na wô sa bijné kaj bay d'agê sa tôô naj bay bê kwôlê ré hen men, bay lê habré naj bay lê têrijn hen men, bay bijare Emen naj anga yi naj jengérji hen kwôlê ré hen men, bay deré balérji naj bay deré bijné hen men,

¹⁰ bay yijn yijnare toj iyônj a tôj hen men, bay yijn naj megérji impê hen men, bay lêjenja gawrê hen men, bay benare hen men, bay gwôserê kwôlê tumô kilmé hen men, wô anga d'angji kêm ka habij ka bij naj anga tiri ka na nana gelin bijné ka Emen gey nana li hen né.

¹¹ Añgaj gelé kaj tiri bay ka hen na, yi na bô Kwôlo Dôri wo Emen na bén kôben a hen. Kwôlo dôri bi wo hen na, gengin na sa Emen woj ôbi hini emê hen men, wo na hanê derê hen a men hen.

Pol lijn Emen dosé wô sa bô derê wori

¹² En lijn Jésu Krist Kelma wona dosé wô wo ôbi ben néé sa je wunjé. En liri dosé wôsa ôbi bôren mûn ôbi bôô pôn iyônj aja ré dôren bi ené li je wori hen.

¹³ Bi wo ca ba, na en iyêl kwôlê wo habij gengin sari men, na en gili gusin men, na en tiréri a men hen. Nijnba, Emen bô tu ja tijê wôsa na en bi bôn sari a ré men, tun na jôrjn sa anga na en li hen né a men.

¹⁴ Wô bijare to en bij naj Jésu Krist hen na, Kelma wona tô kibri damañ a san a men, ôbi ben en bi bôn sari a men, ben en gey bijné ka d'angji a men.

¹⁵ Na tu kwôlê a ené kelê hen, aj dô wo bijné kêm ré bi bôrji sara: Jésu Krist era sa terare a nà wô gôlij naj bijné kaj bay lê têrijn, aj nôbi kôba, ena ôbi têrijn wo gôlij sa bay lê têrijn kêm aj sôj.

¹⁶ Na ôbi á, Emen ré bô tu ja tijê aj bi Jésu Krist ré gel ulê bôô wori naj geré wunjé nôbi dami ôbi lê têrijn aj bi ré yi angaj gelé bijn bijné ka ca sa bê bôrji sari a aj uwônjin gelê wo naj kwini bi wo hen men hen.

¹⁷ Bi bijné heram men, ay kibi Kelma wo dami woj ôbi merê naj kwini hen kwôy kwôy men, kwo a ma ré hen men, kwo kwôni gili ré a men hen. Ôbi a na Emen pôn nêj hari. *Amén, bi yi gelin hen iyônj.

¹⁸ Keman Timoté, en bêm kaj tôô hende to hen kôm a mega wo bay kibi Emen na kôl tumô gengin sam hen iyônj. Erem sa kwôlê woj bi wo hen a aj bi li naj ju sa kumbul wo ju li naj bijné kaj bay gelijare bijné angaj benare hen.

¹⁹ Gem ayê bôô wom dô men, gem ermé wom a men. Wôsa bijné ka pôni kaj lê je naj ermé wo dôri bi wo hen aj ménij ayê bôô woj.

²⁰ Si Himéné naj Alêksander na perê bijné bay ka hen. En nôgiji bij Sidan aj bi bay ré halij aj bi cêgê ba, bay ré tiiré Emen ré nj.

2

Kap tôô to gengin sa uwôlê Emen

¹ Iyônj ba, anja bu bônen damañ ka en ayin tôôn bij bay ayê bôô na, na bi bay ré engerij Emen ré bijn bijné anga bay ôrij doyriji hen men, bay ré uwôli men, bay ré sôm sari a men, bay ré liri dosé wô sa anga ôbi li bijn bijné kêm hen a men.

² Uwôlêngje Emen wô sa kilmé men, wô bijné kêm ka kenare kôbriji a hen a men, aj bi nana môrjn dê naj bô jalê men, bi nana dî yerna yi Emen a dô men.

³ Uwôlê Emen wô sa bijné kêm na, na anga dôri men, na anga dé tu Emen woj ôbi gôlij naj na hen a men.

⁴ Ôbi gey hen iyônj bi bijné kêm ré gôl men, bay ré hôñ tu kwôlê a men.

⁵ Wôsa Emen na pôn nêj hari men, ôbi d'ebé derôrji a naj bijné na, na Jésu Krist pôn nêj hari men, ôbi na gawra a men.

⁶ Ôbi ay yiri lijn sarga aj bi bijné kêm ré mô sarji senge. Ôbi li hen iyônj gelin bijné ka Emen ré gey gôlij naj ci. Ôbi gel hen iyônj na wulê wo Emen na genge hen.

⁷ Na ôbi á, Emen ré dén bi ené yi ôbi uwôlê béré men, *ôbi jé wo Krist a men hen. Aj bi ené gelij bijné ka na Jubjnê ré hen anga gengijn sa ayé bôô men, tu kwôlê a men. En kôl na kwôlê woj tiri diba, na benare ré.

⁸ En gey bi bijné ré uwôl Emen naj kirijn kirijn men, bay ré pô kôbriji wo séli ta an uwôlijnni naj bôô wo pôn men, naj bô tarê ré men, naj najnare ré a men.

Kwôlo gengijn sa anga yébé ré li

⁹ En gey bi yébé ré ha bargay kaji naj tô gereriji diba, kaj lamij imjnê hen né men, bi bay ré duu yirji tōj men, bi ré pôy sarji toj bayrare ré men, ré elagérê yirji naj lôr ré men, naj ré men, ré tòbe bargay ka gararji gajn ré a men.

¹⁰ Nijnba, angajn kalmare kaji ba, bi yi na jé lêreji wo dôri hen, ôbi a dé yébé ka kôl ciré na ka Emen hen.

¹¹ Kirina yébé mô wô toyé kwôlê na, bi bay herage ré men, bi bijn ôbi halérji hen kwôlê a men.

¹² En jôô wo yébé ré gelij imjnê are men, ré ôm sarji ré men, ré herage ré a men.

¹³ Wôsa Emen dî Adam tumô dema ré dî Èb tô.

¹⁴ Men, na Adam a dé Sidan lamni ré nijnba, na iyore a dé ôbi lamne men, dafajn sa tôô to Emen a men.

¹⁵ Iyônj hari kôba, iyore a upé gelê wô kamrê ka hende a yê hen men, hena hende ré gem ayé bôô wore men, hena hende ré gey bijné men, hena jé lêre ré dé tu Emen men, hena hende ré pôy yere a men.

3

Bay derê tumô églis to bay ayé bôô

¹ Kwôlo ena kelê hen na, na kwôlê woj tiri. Hena kwôni ré ôrij doy yé ôbi derê tumô églis to bay ayé bôô na, ôbi deňga na jé wo dôri hen.

² Ôbi derê tumô kirijn na, bi yi kwôni wo bay dô kwôli dô men, kwo tamni pôn men, ôbi beré yiri men,

ôbi gemé yiri men, ôbi lêre are naj tô gererji men, ôbi beré kergê yiri a men, bi nêm gelij bijné are a men,

³ bi yi ôbi yê care gajné men, ôbi bêgerem ré a men, nijnba, bi na kwôni wo kaléri jal men, ôbi najnare ré men, ôbi geyé gursu gajn né men,

⁴ bi bô sa iyére tori dô men, hal kamni an bi bay ré liri sa iyérê ré men, ré biri kwôlê dô a men.

⁵ En kôl hen iyônj wôsa hena kwôni ré hôñ berê sa iyére tori ré ba, ôbi a lê iyen a ré dôrij tumô églis to bay ayé bôô ba?

⁶ Men, bi na kwôni wo ay bôri haw ré wô wo ôbi maa dê dengôri, aj Emen maa biri mega wo na berij Sidan hen iyônj men,

⁷ bi bijné ka ay bôrji ré hen kôba, bi dô kwôli dô a men. Ré ba, tayre a diri tumôrji a aj ôbi maa kurijn bô boyre to Sidan a.

Diyakerjê

⁸ Diyakerjê kôba, bi bay yi bay lêre are naj gererji men, bay gwôserê kirijn ré men, bay yê care gajn né men, bay a emê lim né a men.

⁹ Men, bay a berê tu kwôlê woj ayé bôô wo Emen na yêge sari hen naj ermé wo dôri men.

¹⁰ Men, bi bay sélji tumô aj hena bay ré li ani kani ka habij ka bay ré uwôlijn kwôlê sarji a naj dema kené biji jé kôbriji a tô.

¹¹ Yébé kan diyakerjê kôba, bi yi bay lêre are naj gererji men, bay kôlipare bijné kwôlo habij né men, bay yê care gajn né men, bay lêre are kêm naj bôô pôn men.

¹² Diyaker na, na kwôni wo a ôrij naj iyore pôn nêñ. Bi ôbi bô sa iyére tori dô men, hal kamni dô a men.

¹³ Hena diyakerjê ka ré li jé wojí dô na, bijné a biji kwôlê men, bay jé bay ka hen a kelê kwôli ayé bôô wona tô Jésu Krist a naj ibiyare.

Kwôlo dami wo na yi naj kini uwôbêri wo Emen yêge sari

¹⁴ En li magtubu hende to hen bem hapê nijnba, en erem wo ené erê gelem hen ya a men.

¹⁵ Aj hena ené bijn lew ré ba, magtubu hende to hen a gelem hal wona wo dôri wo nabay bijné ka Emen ka na églis to Emen woj ôbi merê tu gen hen. Églis hende to hen gere tu kwôlê môm gurô woj derô iyére naj tô iyére gerin iyére hen iyônj.

¹⁶ Na tiri, kwôlo na yi naj kini uwôbêri wo Emen yêge sari béna wo gengijn sa ayê bôô wona hen na, na kwo dami. Aj kwôni wo a nêmê narê ba, naj.

Krist, kwo Emen dôri hen era naj yiri môm gawra iyônj men,
Tunu ton hendi bô bôrê yêge sari mega kwôni woj derôre men,
*manê ka derômarañ a kôba, gili a men.
Bay uwôl béreri perê tô yê bijné ka sa terare a na men,
bijné kwône sa terare a nà, na bi bôrji sari a men,
Emen na ayri hôrjn ta derômarañ a a men.

4

Bijné kaj bay gelére are kaj benare

¹ Tunu ton hendi bô bôrê kôl waŋ a ta kôl iyônj ba: Bô gerjé wulê wo nana mô bô a hen na, gawrê ka pôni a déjn ayê bôô wojî men, bay a kebê tô tunu ton hende benare hende to hen men, bay a erê na tô angan gelé ka tunu to habij hende to hen men.

² Bay a dé bijné kaj bay kelê kwôlê kibriji wôô wôô naj kaj bay benare bay ka ermé wojî naj môm ré uwon naj musure to sêy to bay dera bô tare a iyônj hen gerin naj ci kayê.

³ Bijné bay ka hen gelij megêrji bi bay ré enge yébé ré men, anja pôni kôba, ré dô emê ré a men. Nijnba, Emen a dé angan emê bay ka hen bi bay ayê bôô ka hôñ tu kwôlê hen ajan kirjna bay ré liri dosé sara menba, ré ôm.

⁴ Ari dé Emen kêm na ka dôri diba, ani kani kaj kanê ba, naj.

Wôsa are bay ka kêm ka Emen bi hen na, na enge ajan na liri dosé wô sarji.

⁵ Wôsa kwôlê wo Emen men, uwôlêri a men na, li wo angan emê bay ka hen dé tu Emen.

Ôbi jé wo Jésu Krist wo dôri

⁶ Hena jeré gelij bay ayê bôô are bay ka hen kwôy kwôy men, hena jeré gôse yem naj kwôlê woj ayê bôô men, naj angan gelé kap tiri ka ju bi kwôlê sara hen a men na, já yé mana wo Jésu Krist wo dôri.

⁷ Toy kwôlê woj dilemne wo gali wo bijn naj ayê bôô ré hen ré men, mase bi ju dî yem yi Emen a dî men.

⁸ Hena kwôni ré li are gay gay bi ibéri ré iyêserê na, na anga dôri haji nijnba, dé yi yi Emen a a na anga dôri ka dê are kêm. Wôsa a lê naj ju haw hen men, tôre to cége a men.

⁹ Kwôlê bi wo hen na, na tu kwôlê ajan dé wo bijné kêm ré bi bôrji sara.

¹⁰ Na wô ôbi bi wo hen aja nana berij yerna iyére lij je wô uwôpij gelê wo Emen na genge diré béna hen, wôsa nana bi bôrna na sari ôbi woj ôbi merê tu gen hen men, ôbi gôlij naj bijné kêm hen a men. Aj gôlij naj bijné ka bi bôrji sa Jésu Krist a tumô.

¹¹ Ju gelji are bay ka kêm hen men, ju ay tôm biji bi bay ré li a men.

¹² Bi kwôni tôrpem wôsa jeré na kema mana ré, nijnba, ju yi ôbi gelijare bay ayê bôô tô geré naj kwôli kelêrem men, je lêrem men, geyé wo ju geyin bijné hen men, bê bôô wom sa Emen a men, bô bôrê wom a men.

¹³ Pa dema ené bijn ujném tô na, dî yem sa dejsê magtubu to Emen a tumô bijné men, uwôl bérer kwôlê dôri men, halji a men.

¹⁴ Lij wôrê naj néé wo Emen bem hen né. Ôbi na bem kirjna bay kibi Emen na kôl kwôlê gengijn sam ajan surjê na uwôlij kôbriji sam a men hen.

¹⁵ Na je bi wo hen aja jeré lê men, ay yem bijn je bi wo hen bi bijné kêm

gel mega wo jeré dô tumô tumô tô geré wo Emen a.

¹⁶ Di tu melénê sa hal wom a men, di tu melénê sa anga ju gelij bijné hen men, d'ebé iyére sara a men. Hena jeré li hen iyôñ na, já gôlij naj yem men, já gôlij naj bijné ka toy kwôlê wom bi wo hen a men.

5

Hal wom tumô bay ayê bôô a

¹ Kirjna ju mô wô nanê kwôlê naj kwôni wo suri na, ju nayri ré ninba, ju iyéli naj tôm to jali, mega wo ôbi ré na ibam iyôñ. Kam manê ba, ju bôrji mega wo bay ré na yénêm iyôñ a men.

² Bô yébé ka iyérjnê mega ré na yonêm iyôñ men, kam kalmê ba, ju bôrji mega yénêm kajn yébé iyôñ diba, ju li tu bôriyare sarji a ré.

³ Bij yébé kajn mamê ka kwôni woj ôbi berê sarji naj hen kwôlê men, ju li naj ci a men.

⁴ Nijba, hena iyore top mamne ré ôrij naj kamne ley kwôngêre ley ya na, bi bay dôyrê lê je sa ayê bôô woji a sa balérji tumô wôsa balérji naj mônérji na li naj ci na hen iyôñ men. Wôsa lê bi wo bay li hen iyôñ hen na, na anga dé tu Emen.

⁵ Iyore to na mamne tiri ajn kwôni woj ôbi berê sare naj na, hende bi bôre na sa Emen a men, uwôli men, sôm sari a a men kwôy kwôy bi ôbi ré li naj tu.

⁶ Nijba, mamne top hende lêre anga bôre hende a geyé mera hen na, hende mô tu gej hare nijba, hende yi mega kwôni wo ma iyôñ.

⁷ Gelji kwôlê bi wo hen ajn bi kwôni ré kôl kwôliji wôni wo habij né.

⁸ Hena kwôni ré bô sa bijné ka bô iyére tori a naj baléri dô ré na, ôbi d'én na ayê bôô wori hen. Ajn ôbi li na habré wo d'ê kwôni wo ay bôri ré hen sôñ.

⁹ Yébé kajn mamê ka já d'ê hiniji bô magtubu a ajn lê naj ci a na: hena

hende ré ôrij naj elê tôre jii men, hena kurôre na ré na pôn men,

¹⁰ bi hende yi iyore to bijné na ay kebre sa ari lêre ka dôri a men, bi na iyore to na gem kamne dô men, na fu kergê yere a dô men, na pul tê bijné ka Emen naj dôbê sa men, na li naj bijné ka na mô perê bô emê men, na ay yere bijn angan lê ka dôri a men nin na, ju d'î hene bô magtubu a ham ninj.

¹¹ Kwôlo gengijn sa yébé kajn mamê ka baa kalmê tô hen na, d'î hiniji bô magtubu a ré, wôsa dô réba doy yin naj impê a liji ajn bay a geyé enjé impê ka dângi ajn a d'én geré wo Jésu Krist.

¹² Hena bay ré li hen iyôñ na, Emen a ulê kwôlê sarji a wôsa bay mène tô to bay na ay ciré ayê yirji lin je bijn Jésu Krist hen.

¹³ Hena bay ré enge impê ré njn kôba, kirjna hiniji d'îj bô magtubu a nin na, dô ré ba, bay a yé bay kuyare ajn ôrij naj kibi iyére iyére kajnj lin je men, bay a erê wô lê way men. Kwo d'ê ajn na, bay tôbe kibriji bô kwôlê wo bijné men, bay kôl na kwôli anga dôlji ré hen a men.

¹⁴ Na wô sa bi wo hen aja ené gey bi yébé kajn mamê ka ba kalmê tô hen bi ré enge impê men, ré yén kamrê men, ré bôrij sa iyére toji a men, diba, ré bijn bay barena geré bi ré kôlij kwôlê wo habij gengijn sarna ré.

¹⁵ En kôl hen iyôñ wôsa yébé kajn mamê ka pôni d'îj geré woj derôre hen ajn, ajn ôrji tô Sidan a.

¹⁶ Hena iyore top hendi ayê bôô ré ôrij naj yébé kajn mamê ka na balére ya na, bi hende bô sarji, diba, bi hende nôgiji bijn églis ré. Ajn bi églis ré d'îj yere bôrij sa yébé kajn mamê ka kwôni wo ré bô sarji naj hen d'î.

¹⁷ Surjê ka dô tumô bay ayê bôô dô hen na, bi ken biji kwôlê dô men, ken têbiji dô a men. Nijba, ka dô kwôlê men, halêngje a men hen na, ken biji kwôlê damaj a.

18 Wôsa kwôlê wo Emen kôl iyôŋ ba: «Kirinja kelba ré dsiirê kaw wô téreji ba, dô wo jeré ha kibri ta ré.» Kwôlo Emen bi wo hen hô kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo ré li jé ba, dô wo ré uwôŋ sa kôbri a men.»

19 Hena kwôni ré uwôl kwôlê sa kwôni wo suri a pôn bô églis a ré li ani kani aŋ hena bijné ré nêm wôô réba subu ré kôl hen iyôŋ a ré na, ju bi bôm sara ré.

20 Bijné kaj bay lère têrij yôôd hen na, ju nayji tu kwônê bijné aŋ bi ka dângi ré hare.

21 En uwôlem tumô Emen a men, tumô Jésu Krist a naj tumô mané kari ka derômaran a ka ôbi tôrji hen a men, bi ju bi kwôlê sa kwôlê wo en kôlem a hen. Li ani kani kaj derê tu kirij né men, ju ô tô kwôni a iyôŋ mera ré men.

22 Hena lew ju uwôl kôm sa kwôni a bi ré lîn jé bô églis a ré. Dô wo ju hôni dô tumô dem réba yi mega jeré li têrij hende to ôbi li hen men. Li ani kani ka habij ré, nijba, ju yi kwôni wo séli dî.

23 Dô wo ju yi kam piniji mera ré nijba, ju yi care dê iyôŋ a men wô bôm wo lêrem gaŋ gaŋ hen.

24 Têrij to bijné ka pôni yi tu wolé pa dema bay ré jô kwôlê sarji a tô. Nijba, tô bijné ka pôni na, kirinja kwôlê bu sarji dema jeré henê têrij lêreji tô.

25 Jé lê wo dôri wo bijné ka pôni li hen na, yi tu wolé a men. Hena ré yi nô tu wolé lew ré kôba, a uwôbij sem né.

6

1 Bijné kêm ka na limé hen na, bi bay duu yirji aŋ bij bay iyére toji kwôlê aŋ bi kwôni ré tiiré Emen ré men, ré kô kwôlo habij gengij sa aŋgaj gelé ka nana gelji hen ré a men.

2 Limé ka bay iyére toji na bay ayê bôô hen na, bay a kajê biji kwôlê wô wo bay ré na yénérji bay ayê bôô mera ré, nijba, bi bay li jé woji dô damaj a, wôsa bijné ka bay li jé biji

hen na, na bay ayê bôô ka bay geyji hen.

Kwôlê wo gengij sa gelé are kap benare nap ari upné kap tiri

Gel, aŋga já gelij bijné men, dôbijni ibiyare bôrji a a men a na:

3 Hena kwôni ré gelij bijné aŋga dângi aŋ kaj tu kwôlê wo Kelma wona Jésu Krist men, gelé wo nana gelij bijné sa aŋga bij nap ayê bôô wona hen ré a men na,

4 ôbi na ôbi uwôyrê yiri déj iyôŋ men, ôbi hôni aŋ ré kwôy men, doy naripare kwôlê nap napare sa iyay kwôlê woj kelê a liri mera a men. Are bay ka hen na, saj nap terbêre men, bij tôrji narij kwôlê men, tirij yirji kwôy kwôy men, ermé kwôlê wo habij gengij sa megêrji a men.

5 Narijna kwôlê wo kô ré hen yi perê bijné bay ka ermé woj ménij hen men, ka hôni tu kwôlê ré yôd hen a men. Bay erem mega wo bê bôô sa Emen na, ré na geré ari upné.

6 Na tiri, hena kwôni ré bi bôri sa Emen a na, ôbi na ôbi upné tô kwôlo Emen a, hena yiri ré dôri sa aŋga ôbi ôrjij kôbri a hen.

7 Wôsa nana era sa terare a nà kôbrena seŋge men, na belé herê kôbrena seŋge a men.

8 Iyôŋ ba, hena nana ôrjij nap aŋgaj emê men, bargay a men na, bay a hen nêm iyôŋ.

9 Bijné ka gey yé bay upné bay ka hen na, herij bô aŋgaj lamê a. Aŋ yi môŋ bay ré herij na bô boyre a iyôŋ wô doy aŋga gali nap ka habij ka liji hen. Doy are bay ka hen na, mèneji yôd mega wo ré na cér a ré perêji iyôŋ.

10 Wôsa geyé gursu na, na tô hanê ménê wo gay gay hen kêm. Aŋ bijné ka pôni ôrjij doy upné gursu damaj aŋ li wo bay ge kay tô ayê bôô woj a aŋ dençôrji lebarêji damaj.

Kap tôô Pol to ay bij Timoté

11 Nijba, jôbi gawra wo ju na kwo Emen na, dô wo ju dôbe kôbem bô aŋga habij bay ka hen a ré. Mase

woge geré lê angan derôre tumô Emen a men, bi je lêrem yi mega kwo Emen gey hen iyôŋ men, bi bôm sari a kwôy kwôy men, gey megam men, uwôl bôm ap ju yi kwôni wo kalêri jal a men.

¹² Mega wo ju bi bôm sa Jésu a hen iyôŋ na, mase bi ju li anga ôbi gel hen, ap jeré uwônjin sa kôm wo na gelê wo naj kwini hen. Emen na uwôgem bi jeré li are bay ka iyôŋgi hen kirija na ju kôlijn kwôli ayê bôô wom tumô kwônê bijné hen.

¹³ En ay tòn bem tumô Emen woj ôbi bé are kêm mô tu gen hen men, tumô Jésu Krist a wo na kôl kwôlê woj tiri tumô kelma Pos *Pilat a kwôy hen,

¹⁴ bi jeré bi kwôlê sa kwôlê bi wo hen a men, d'éj ani kani ap né men, li ani kani ka habij sara ré a men. Li hen iyôŋ kwôy jéj kirija Kelma wona Jésu Krist a herap.

¹⁵ Ôbi a bulo hera sa to Emen a gengé, ôbi na kwo bijné ay kibri men, ôbi pôn nêj hari a ôrij naj néé men, ôbi na Dami woj sa kilmé men, Dami wo damné ka ôm kirij sa terare a na a men.

¹⁶ Ôbi pôn nêj hari a na kwo ma ré men, ôbi mô bô kirij ka perangi ka jôrijn bijné geléri hen men, kwôni na gili tumô ré men, kwôni a nêmê geléri haw hen ré a men. Damnare naj néé wo yi sari naj kwini. *Amén, bi yi gelij hen iyôŋ.

¹⁷ Bijné kaj bay upé ka haw hen na, ay tôm biji bi bay ré uwôyrê yirji ré men, ré bi bôrji sa ari upérji bay ka hen né a men, wôsa bay hôñ wo angan upé bay ka hen ré yé kwôy kôba, bay hôñ né hen na, bi bay ré bi bôrji sa Emen woj ôbi bé are kêm naj kwônérji ap nana môrijn naj yi derê hen dî.

¹⁸ Kôlji bi bay ré li anga dôri men, bi ari upérji ré na lê angaji ka dôri men, bay ré yi bay lê derê men, bay ré bu baliyare naj bijné naj ari

unérji a men.

¹⁹ Hena bay ré li hen iyôŋ na, bay dî angan unérji bay ka hen na kini uwôbérji ka dôri a wô wulê wo kiyay. Ôbi á, bay ré sa merê derê naj gelê wo naj kwini.

²⁰ Timoté, cubu tum sa aŋga Emen bêm kôm a hen. Dôbe kem bô kwôlê woj d'éj iyôŋ a ap bij naj ayê bôô hen ré men. Dôbe kem bô kwôlê wo gengij sa henê are a ninba, na henê are bay ka hen né a men hen.

²¹ En kôlem hen iyôŋ wôsa bijné ka pôni ka kôl ciré ôrij naj henê are bay ka hen ap bay na d'éj ayê bôô woji.

Bi bô derê wo Emen baa naj ken.

Magtubu to jôgijn wôô to Pol li bijn Timoté Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Magtubu to jôgijn wôô to Pol li bijn Timoté hen na, na kirinja ôbi gelin gusijn gañ dangay a Rôm a (Sapitre 1: 7). Wulê wo Pol a dirij kibi jé wori baa da nij aja ôbi ré li magtubu hende to hen ayin tôri bijn kwo na ôbi bêéri ôrij kirijn wo ôbi geyri gañ hen (Sapitre 1: 2).

Sapitre 1: 3 - 2: 13 na, *ôbi jé Pol ay tô lê magtubu tori najn lîn Emen dosé wô peré wo Timoté pur bijné men, wô ayê bôô wori a men. Wô gusijn to ôbi a upné men, kajê wo bay a kajê manê ka Kwôlo Dôri hen a men na, Pol ay tôri bijn Timoté ré bu bôri iyère sa gusijn a men, ré li majê najn ibiyare men, najn bôô pôn a men mega asgar wo Jésu Krist iyôñ. Men, Pol yêge maa Timoté bi ré dî tu melênê sa yiri a wô bijné kaj bay geyé narijare kwôlê wojn déjn iyôñ hen men, wô najnare to gengijn sa kwôli kelérji wojn déjn iyôñ wo a dôrem ôrij kelangê najn ayê bôô hen men.

Sapitre 2: 14-4: 5 na, Pol kôlij Timoté ré ay hal wori men, bi ôbi ré debu sa têri a najn bôô pôn sa angan gelé ka bijn najn kwôlo Emen ka bay na gili najn kamnjéri yenj hen.

Sapitre 4: 6-22 na, deré kibi magtubu tori hende to hen na, Pol kôl kwôli kirijn ka ré iyère najn dî. Nijba, ôbi lîn Kelma dosé wô geré wo ôbi gereri hen.

Kwôy wo ôbi derij kibi jé wori na, Pol li majê wo dôri wo gengijn sa Kwôlo Dôri (Sapitre 4: 7). Najn elê wo yôñ yôñ wo bijné déjnse magtubu hende to hen na, Pol kôlji bi bay ré li majê wo dôri bi wo hen diba, bay ré harij ôbi bare ré men, bay ré li najn ayê bôô men, ulê bôô men, peré bijné najn débé sa têê a a men.

¹ Nôbi Pol, *ôbi jé wo Krist Jésu najn bô geyé wo Emen wo na genge bi ené uwôl bérê gelê wo ayin tôri diré bijn bijné wo yi yi Jésu Krist a kirinja nana bijn najn dî hen.

² En li magtubu hende to hen bem jôbi Timoté wo ju yi môj keman wo en geyri hen iyôñ. Bi Ibarna Emen najn Kelma wona Krist Jésu tô kibriji sam a men, bi bay bô tu na tom men, bi bay jal bôm a men.

*Pol uwôl Emen wô sa Timoté men,
dôbri ibiyare bôri a a men*

³ En lîn Emen wo en li jé biri najn bôn wo dôri mega wo môjnérrna kôba, na lîn jé biri hen iyôñ dosé. En liri dosé wôsa yoyre najn tu tare kirinja en mô wô uwôléri na, en erem sam a kwôy kwôy.

⁴ Bôn juben sa sômê wo na ju sôm a hen ajn en gey gelem ajn bi yen ré dôren.

⁵ Men, en erem sa ayê bôô wom wojn tiri hen, ayê bôô wojn tiri bi wo hen na, agerem Loysis najn yom Énis na ôrij hen iyôñ men ajn en hôñ wo jôbi kôba, ayê bôô wom ré na kwojn tiri hen iyôñ men.

⁶ Na ôbi á, ené jubu tô bôm ta bi jeré cubu tum tô gwosoy jé wo Emen na bem kirinja na en uwôlin kôben sam a hen dô diba, bi ré yi anja beray mera ré.

⁷ Wôsa Tunu to Emen béna hen na, na to béna néé men, tojn geyé bijné men, tojn gemé yi a men, diba, na tunu tojn harê ré.

⁸ Hen iyôñ na, dô wo ju dî tayre dêm sa dôrijn bijné kwôlê wo gengijn sa Kelma wona hen ré men, gengijn san nôbi wo en yi dangay a wô sa Jésu hen né a men. Nijba, ju gelin gusijn najn en wô sa kwôlê wo dôri wo Emen najn néé wo ôbi bem hen.

⁹ Emen a gôlij najn na men, ôbi a uwôgêna bi nana yi bijné kari a men. Na wô jé lêrena wo dôri wo nana li hen né, nijba, na gengé wori men, bô derê wori a men. Na bô derê wo ôbi li najn na tô Jésu Krist a pa dema tô terare na ré dîn tô.

¹⁰ Men, haw hen ôbi geléna bô derê wori bi wo hen naj sa to ôbi gôlin naj na Jésu Krist na saj hen, wôsa Jésu Krist a ménê néé wo temare yôd. Añ naj kwôlê wo dôri bi wo hen na, ôbi yêge sa gelê wo a kerê ré hen béna.

¹¹ Nôbi kôba, na wô kwôlê wo dôri bi wo hen a Emen ré dén mega ôbi ulê bérê iyôŋ men, mega *ôbi je iyôŋ men, mega ôbi gelij bijé are iyôŋ a men hen.

¹² Na ôbi á, ené gelij gusij hende to hen hen. Nijba, en dî tayre dên ré wôsa en hôñ kwo en bi bôn sari a hen men, en hôñ wo ôbi ré ôrîn naj néé woj gemé aŋga ôbi bêñ kôbena hen derê kwôy Wulê woj jerê kwôlê a.

¹³ Gem tu kwôlê wo ju toy keben a hen dô aŋ bi yi môŋ aŋgan gelé kam iyôŋ men, ju bu ayê bôô wom iyêre men, pur bijé a men wô kibi bijare ton a naj Jésu Krist.

¹⁴ Timoté, cubu tum sa aŋga Emen bêm kôm a hen dô naj néé wo Tunu ton hendi bô bôrê to yi yerna hen a men.

¹⁵ Ju hôñ wo bay ayê bôô kêm ka mô bô emê wo Asi a na, dénji aŋ men, aŋ perérji a hen na, si Pijélus naj Hemojêns kôba, dénji aŋ a men.

¹⁶ Nijba, bi Emen bô tu na to Onésipôr naj bijé ka bô iyêre tori a, wôsa ôbi dôben ibiyare bôn a kwôy kwôy, men ôbi bi tayre diri san a wô wo ené na dangay ré a men.

¹⁷ Nijba, kirija ôbi sa Rôm a na, ôbi wogen dé dê ô ujen.

¹⁸ Bi Kelma bô tu na tori wulê wo ôbi a jôrîn kwôlê sa bijé a hen. Are kêm ka ôbi na li naj en Epê a hen na, ju hôñ dô.

2

Bi jé lêrem yi môŋ kwo Jésu Krist hen iyôŋ

¹ Keman, sa kibi bijare to ju bij naj Jésu Krist hen aŋa ôbi ré li derê naj ju hen. Iyôŋ ba, ju bu bôm iyêre.

² Añ kwôlê wo ju toy keben a tu kwônê bijé hen na, ju gelij bijé ka

ju bi bôm sarji a ka a nêmê gelij megérji ka dângi hen iyôŋ men hen.

³ Gelij gusij naj bay ayê bôô kêm mega ôbi manê wo Jésu Krist wo dôri iyôŋ.

⁴ Hena asgar wo ré mô sa têri a dîré erê kibi kumbul a aja ré gey bi ôbi sari ré dini na, ôbi a dê tini sa aŋga cêgiri a hen ré njî.

⁵ Men, hena ôbi cogo wo ré li cogo naj geréri ré ba, bay a ayê kibri ba?

⁶ Men, ôbi yagê wo na cubu tiri dô sa yagê a terbère a na, kibi kelanê ba, ôbi a ujé sa kôbri tumô.

⁷ Erem sa kwôlê wo en kôlem a hen aŋ Kelma a bê tum a jôrîn sara aŋ já henê seŋge.

⁸ Erem sa Jésu Krist a woj kuŋga kelma Dabid wo Emen na biri jî si kamnjê hen kwôy kwôy mega wo en kôl kwôli bô bérê Kwôlo Dôri wo en uwôl a hen.

⁹ Na ôbi á, ené gelij gusij men, bay beren uwôl dangay a mega wo ené na ôbi lêre habrê iyôŋ hen. Nijba, kwôlê wo Emen ba a yé dangay a men ba?

¹⁰ Na tôri bi wo hen aŋa ené berij bôn iyêre sa gusij hende to kêm hen wô derê wo bijé ka Emen na tôrji bi bay kôba, ré uwônjij gelê wo yi yi Jésu Krist a hen men, bay ré môrîn bô hini emê wo naj kwini a hen a men.

¹¹ Kwôlê wo na kelê hen na, na tu kwôlê.

Hena na nana ma naj Jésu Krist na, na merêŋge tu gej naj dî a men.

¹² Men, hena na nana bu bôrna iyêre ba, na emê iyêre naj dî men.

Hena nana kanni ba, ôbi kôba, a kajêna men.

¹³ Men, hena nana dêbu sa têrna ré ba, ôbi ba, dêbu sa têri a, wôsa ôbi ba, a kelê baa lê ariri ré ré.

Ôbi jé wo dé tu Emen

¹⁴ Ju jubu tô bôrji ju hô jubu a tumô Emen a sa kwôlê wo na en kôlem hen. Halji bi bay narij kwôlê sa kwôli kelérji a ré. A hena bay ré narij kwôlê mega hen iyôŋ na, dô

ré wôsa a ménê ayê bôô wo bijé ka toyji hen.

¹⁵ Bu yem ta lijé ajé bi Emen bôrem mega kwôni wo dôri iyôŋ men, kwo tayre diri sa je wori a ré men, môŋi kwo uwôl bérê tu kwôlê naj geréri iyôŋ a men.

¹⁶ Jôô yem sa narinare kwôlê woj dép iyôŋ wo bijé naj ayê bôô ré hen, wôsa narinay kwôlê bi wo iyôŋgi hen a lê aja bijé ré dîn Emen dê dê ajé hen.

¹⁷ Wôsa kwôli kelérji lijé bijé habij mega bara to ô tumô tumô iyôŋ. Si Héméné naj Pilétus na perê bijé kaj bay kelêre kwôlê wo habij bi wo hen iyôŋgi hen.

¹⁸ Bay dép tu kwôlê bi wo hen ajé, wôsa bay kôl iyôŋ ba Emen né bijé ka ma ré ji si kamné nij. Ajé mène ayê bôô wo bijé ka pôni.

¹⁹ Nijba, Emen dî tô ayê bôô wona iyére kaj kanj. Ajé tô ayê bôô bi wo hen na, are wôô dîn sara, ka tumô kôl iyôŋ ba: «Kelma hôñ bijé kari» men, ka jôgjin wôô kôl iyôŋ ba: «Kwôni wo kôl dîrê na kwo Kelma ba, bi jôô yiri sa lê aŋga habij a.»

²⁰ Bô iyére to dami a na, na gwojnê kaj lôr naj kaj lari a yé ya mera ré, nijba, kaj gurô naj kaj gerem kôba, yi ya men. Gwojnê kaj lôr naj kaj lari hen na, bay ômij are na sa wulê wo dami a, nijba, kaj gurô naj kaj gerem hen na, bay ômij are na naj wulê wulê.

²¹ Kwo bay ayê bôô kôba, na hen iyôŋ men. Wôsa hena kwôni ré jôô yiri sa lê aŋga habij bay ka en kôl kwôlîji hen ajé dî yiri naj jeŋgêri hen na, ôbi yi mega gwojnê kaj lôr naj kaj lari iyôŋ Emen a ayêri lijé wo dôri wo gay gay hen kêm. Wôsa ôbi ay yiri yôd bij Kelma wô merê sa kôbri mega gawra wo já jéri bi ré li je wo dôri wo gay gay hen.

²² Jôô yem sa doy aŋga li manê naj kalmê hen yôd ajé. Ajé ju woge wô lê aŋgan derôre men, ju gem ayê bôô wom men, gey megêm men, ju

mô naj bô jalê a men. Li hen iyôŋ naj bijé ka uwôl Kelma naj bôô pônen.

²³ Men, ju jubu bay narinare kwôlê wo gali hen sêd ajé a men. Wôsa ju hôñ wo narinare kwôlê wo gali bi wo hen iyôŋgi hen na, sap naj najare kwôy kwôy.

²⁴ Nijba, ôbi je wo Kelma na, dé wo ré nàj nán kwôni ré, nijba, ré li dô naj bijé kêm men, ré nêm gelij bijé are men, ré na ôbi ulê bôô sa aŋga habij ka bijé li naj dî hen a men.

²⁵ Ôbi a ulê bôri pô gelij bijé kaj bay jebé kwôlê sêd ajé hen are. Wôsa dô réba Emen a biji néé bi bay ré bilij ermé wojé ajé a bé tirji ré jôrij sa tu kwôlê.

²⁶ Na hen iyôŋ dema bay ré henê ermé kwôlê wo dôri ajé dôrij kibi boyre to ôbi bare Sidan a wo berji bay li aŋga bôri ré gey hen.

3

Jé lê gawré kirina sa terare baa da wo ta kerê

¹ Hôn wo kirina sa terare baa da wo a kerê nij na, kirin a iyêrê daman.

² Wôsa bijé a yé bay yerê men, bay geyé gursu men, bay dê deŋgôrji men, bay uwôyrê yi men, bay kelê kwôlo habij gengin sa Emen men, bay bijé balérji kwôlê ré men, bay yilé kirin men, bay bê kwôlê sa aŋga Emen a ré men.

³ Bay a yé bijé ka iyére men, bay a berê tu na to kwôni ré men, na bay kelê kwôlê wo habij gengin sa bijé men, na bay bêgerem men, bay lê bisipne men, na bay bayi aŋga dôri men,

⁴ na bay perê sa megêrji men, bay lêre are môŋ bijé ka erem kwôlê ré iyôŋ men, bay uwôyrê yirji daman men, bay geyé derê wo sa terare a nà dê Emen a men.

⁵ Tu bijé a ba, bay li môŋ ciré na bay ayê bôô môŋ nabay iyôŋ men, nijba, néé wo ayê bôô woj tiri hen

na, bay kaj. Bijné bay ka iyôngi hen na, pô yem wolé naj ci.

⁶ Wôsa ka pôni ô bô iyé bijné a boyji yébé kaj bay lê aji doy lê anga gay gay yi bôrji a hen naj angan gelé kaji kaj benare bay ka hen.

⁷ Yébé bay ka hen gey bi bay ré dôrji kwôlê ta ta haji nijnba, bay nêm henê tu kwôlê ré kwôy.

⁸ Mega wo ca ba, si Janêz naj Jambrêz* na kaj Moyis hen iyông na, bijné bay ka hen kôba, kajji bérê kwôlê woj tiri bi wo hen men. Na bijné ka ermé woji ménij aji na bijné ka ayê bôô woji dé tu Emen né a men.

⁹ Nijnba, jé lêreji bi wo hen a erê tumô ré, wôsa bay a bôrji mega bay galê iyông mega wo bay na bôrij si Janêz naj Jambrêz mega bay galê hen iyông men.

Debe sa tém a sa anga bay na gelem a hen

¹⁰ Nijnba, jôbi ju gel gelé are kajê dô men, ju hôñ hal wujê men, ju hôñ anga en genge ené lê hen dô men, ayê bôô wujê dô men, ulê bôô wujê dô men, ju hôñ geyé wo en gey bijné hen dô men, débé sa tê tijê a dô men,

¹¹ ju hôñ gusinj to bay gelen hen dô men, angan tu ja ka lén a Antiyôk a men, Ikôniyôm a men, Listre a a men hen na, ju hôñ dô. En gelij gusinj hende to kêm hen nijnba, Kelma dôren kibi a kêm men.

¹² Na tiri, bijné kêm ka gey lê anga Emen gey hen wô wo ciré bij pôn naj *Krist Jésu hen na, bay a gelji gusinj na hen iyông men.

¹³ Nijnba, bijné kaj bay bô habrê men, bay lamê kirin a men hen na, jé lêreji wo habij bi wo hen a erê tumô tumô, bay a lamê megêrji men, bay kôba, bay a lamêji men.

¹⁴ Nijnba, jôbi ba, ju dsebu dô sa kwôlô bay na gelem aji na ju bi bôm sara dô hen wôsa ju hôñ bijné kaj bay gelemare are bay ka hen dô.

* **3:8 3: 8** Hini woj Janêz naj Jambrêz bi wo hen na, na hini wo Jubnê na uwôgijen bijné kaj beli bay ka wôô hen. Bay na gawrê ka Ejipt aji na bay a na kajê kwôlô Moyis hen. (Sé nô 7: 11-12.)

¹⁵ Wôsa kwôlô yi bô magtubu to Emen a hen na, ju hôñ naj kamnjêm yen. Kwôlê bi wo hen a bem tu melênê wo jeré bij bôm sa Jésu Krist a an jeré gôlin.

¹⁶ Kwôlô kêm wo lij bô magtubu to Emen a hen na, na kwôlô hena kibri a, iyông ba, dô wô halij bijné men, jnanjinji men, enêji men, wô geléji geré lê angan derôre a men.

¹⁷ Aji bi gawra wo Emen ré uwônjij geré lij anga dôri ka gay gay.

4

Gerné halê wo Pol hal Timoté sa jé wo yi kôbri a hen

¹ Kirija Jésu Krist a hera wô emê iyére tori na, ôbi a sa jerê kwôlê sa bijné ka baa tu gej naj ka ma a. A hena ré na hen iyông ba, en ay tôn bem tumô Emen a men, tumô Jésu Krist a a men bi jeré

² dô kwôlê wo dôri wo Emen bij bijné aji ju dsebu sara hena ré kirij ré dô, ré habij kôba, ju dsebe sa tém a. Gelji wo anga bay ré li hen ré habij men, ju ôneji wô têrîj toji men, ju dôbjji ibiyare bôrji a men. Li hen iyông naj ermé woj geléji are men, ju uwôlij bôm pô sarji a.

³ Wôsa wulê a sa wo bijné a geyé toyé bérê kwôli angan gelé kaj tiri bay ka hen né. Nijnba, bay a lê na anga bôrji gey hen men, darja toyé kwôlê diji aji bay dayrê kwônê bijné kaj bay gelé are ligirji a bi bay ré kôlji kwôlê wo bay gey toyé hen dî.

⁴ Bay a ayê marji aji sa tu kwôlê a ninba, bay a dôbê marji wô toyin kwôlê woj dilemne wo gay gay hen dî.

⁵ Nijnba, jôbi na, ju dî tu melênê sa yem a sa are bay ka hen kêm. Bu bôm iyére sa gusinj a men, li jé wom woj uwôlê bérê Kwôlô Dôri wo gengin sa Jésu Krist hen bijn bijné men, li jé woj ulê bérê Kwôlô Dôri wo Kelma bêm kôm a hen dô a men.

6 Wôsa kupê nôbi ba, en yi haw hen môj care toj bê tôj iyôj. Wô wo wulê wo na man baa da njin.

7 Wôsa na en sêj sêpnare toj ibiyare men, gere to na en ge hena, en duu kebre nij men, en gem kwôli ayê bôô dô a men.

8 Aj haw hen na, angan têbê sa kôbi kaj tiri ka bijné ka ay joor hen yi gemen yan ya. Bay a na gwôyê wo bay lê angan derôre. Aj Kelma woj ôbi jerê kwôlê woj derôre a ben Wulê wo ôbi a heraj wô jerê kwôlê sa bijné a hen. Ôbi a ben na nôbi penen mera ré, nijnba, bijné ka gey herari hen men.

Pol kôlij Timoté kwôlê wo gengin sari

9 Jubo yem ta ju era lew ujen.

10 Wôsa anga sa terare a na fu bô Démas aj ôbi dén aj ôrij Tésalonik a. Krésens ô Galati a men, Tit kôba, ô Dalmati a a men.

11 Aj na Luk pôn nêj hari a baa ré en na. Kirinja já era ba, ju kelaj naj Mark ré era naj ju wôsa ôbi nêm lê naj en sa je wo Emen a.

12 Tikik ba, en jéri Epês a.

13 Kirinja já era ba, ju aya bargay kajê kaj kelanê ka na en do iyé Karpus Trowas a hen kôm a eran ben. Men, pera magtubu to beray hen kôm a eran ben nijnba, toj arin hen na, ju gerban né pa pa.

14 Alêksander woj ôbi biñgê hen lén anga habij gan. Kelma a têbêri sa bô habrê wori bi wo ôbi lén hen.

15 Jôbi kôba, ju di tu melênê sa yem a men, wôsa ôbi kaj kwôlê wona.

16 Kirinja en dñbu tumô bay jerê kwôlê a kunen ta kôl kwôlê jôrij san na, kwôni pôn nêj iyôj wo na kupê ba naj. Bay kêm dén aj. Nijnba, en uwôlin Emen bi ré jô kwôlê sarji a ré.

17 Nijnba, Kelma baa naj en men, na ben néén a men, aj bi ené uwôlin béré Kwôlo Dôri dô bijn bijné kêm ka na Jubjnê ré hen ré toy. Aj Kelma dôren kibi kwo a.

18 Ôbi a dôren perê anga habij a kêm aj a ben na sé bô emê iyére tori to derômarañ a naj derêri. Bi hini emê yi wô sari kwôy naj kwini. *Amén, bi yi gelij hen iyôj.

Dosé toj derij kibi kwôlé

19 Lijn si Prisil naj Akillas naj bijné ka bô iyé Onésipôr a kêm dosé ben.

20 Erast baa Kworênt a men, Tropim ba, en dori a Milé a wôsa ôbi ômjn.

21 Jubo yem ta, ju era ujen tumô kibi terbêre a. Ubulus men, Pudêns men, Linus men, Klodiya naj bay ayê bôô kêm lêm dosé men.

22 Bi Kelma baa ré ju, men, bi derê wo Emen baa ré ken kêm a men.

Magtubu to Pol li bij Tit Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Tit na ôbi ayê bôô wo tôri na Jub ré (Galatinê 2: 1-3). Ôbi na ôbi bê Pol ôrîn kergare men, ôbi na dôbe yiri daman perê *ôbi je Pol naj Kworéntjinê wô nanij kwôlê woji (2 Kworéntjinê 7: 6-16). Na kirina Tit baj Krêt a aja Pol ré li magtubu hende to hen biri hen. Wôsa *ôbi je Pol na dori yen bi ré bô sa je men, ré tô bijné dî bi ré dô tumô églis to sa iyé Krêt a hen men (Sapitre 1: 5).

Bô kwôlê woj derê tumô magtubu hende to hen na, kôl na mawi kwôlê wo *ôbi je Pol kôl (1: 1-4).

Sapitre wo pôn na, kôl na kwôli hal wo kwôni wo gey yé ôbi derê tumô églis (1: 5-16).

Sapitre wo wôô na, kôl na kwôli hal wo Tit naj gwogelé bijné ka bô églis a: ka iyérnê men, yébé ka surjnê, kam manê men, limé a men (2: 1-15).

Sapitre wo subi na, kôl na kwôli anga bay ayê bôô ré lê men, merê wo bay ré mô naj bô jalê men, dé wo bay ré dén tô anga ré saj naj karijare a men (3: 1-11). Men derê kibri na, kwôli tôô to Pol ton yiri to ôbi ay bij Tit men, dosé to ôbi liri a men (3: 12-15).

Kwôni wo déjse magtubu hende to hen dô ba, henê wo hende ré kôl na kwôli Tit naj je léri mera ré, njinba, kwôlo kôlij bô magtubu hende to na, na kwôlo yi perê bay ayê bôô a kwôy kemnêj.

Dosé to Pol lip Tit

¹ Nôbi Pol, lema wo Emen men, *ôbi je wo Jésu Krist a men hen, a lê magtubu hende to hen bem hen. Emen a joon bi ené li naj bijné ka ôbi tôrji hen sa ayê bôô woji a aq bi bay ré iyérin tô a a men, bi ené gelji

bi bay ré hôñ tu kwôlê aq bi je lereji ré dé tu Emen.

² Aq bi bijné ré hôñ wo gelê wo naj kwini wo ciré mô gem hen na, ciré sa upé. Emen wo kôl kwôlê woj benare sa pôn ré hen a ayê tôri béna wô gelê wo naj kwini bi wo hen kirina tô terare na dîn né tô hen.

³ Emen woj ôbi gôlij naj na hen a yêgê sa kwôlê bi wo hen naj wulê wo ôbi na gengin hen aq ôbi ay tôô ben bi ené dô kwôlê bi wo hen bijné.

⁴ En li magtubu hende to hen bem jôbi Tit. Ju yi môt keman woj bôn iyôñ wôsa ayê bôô wona na pôn. Bi Ibarna Emen naj Jésu Krist woj ôbi gôlij naj na hen tô kibriji sam a men, bem bô jalê a men.

Jé wo Tit a lê Krêt a

⁵ Na en dêm Krêt a bi jeré jan anga na baa janê tô hen naj geréjeri men, jeré tô bijné bi bay ré bô sa églis pôn pôn to yi sa terare to Krêt a hen, men, ju erem sa tôô to na en bêm kôm a hen a men.

⁶ Kwôni wo na ôbi berê sa églis na, bi na kwôni woj ôbi lère ani kani ka habij ré men, bi tamni na pôn men, bi kamni na bay ayê bôô men, bijné bôrji mega bay lê anga iyôñ a tôñ ré men, bay narê kwôlê ré a men.

⁷ Ôbi derê tumô kirin na, na ôbi gemé anga Emen. Iyôñ ba, bi ôbi li ani kani ka habij né. Ôbi a yé ôbi jerow ré men, ôbi bô tarê ré men, ôbi kwoyé care ré men, ôbi bêgerem ré men, bi na kwôni wo li je dema ré uwônjn gursu dî men.

⁸ Bi yi ôbi lê kergare men, ôbi geyé lê anga dôri men, ôbi kebê kwôlê men, ôbi lê angan derôre men, ôbi a yé naj jengêri men, ôbi a jerê yiri sa lê anga habij a men,

⁹ ôbi a berê kwôlo já bij bôm sara hen iyérê aq bij naj ari gelé ka bay na gili hen. Aq hena ôbi ré li hen iyôñ na, ôbi a dôbij megêri ibiyare bôrji a naj ari gelé kan tiri bay ka hen. Men ôbi a gelé benare to bay

gagê kwôlê bi wo hen aji hen tu wolé a men.

¹⁰ Wôsa bijé kwône na bay narê kwôlê men, na bay kelêre kwôlê woj iyônj a tônj a men, bay lam bijé naj kwôlê woj iyonj a tônj bi wo hen a men. Perê bijé bay ka hen na, Jubnê kaj bay ayê bôô hen a kwônê.

¹¹ Bijé bay ka iyôngi hen na, ju jörji gelij bijé kwôlê bi wo hen wôsa bay kôl iyônj aji ménij bô iyé bijé kwône. Wôsa kwôlê bi wo bay gelij bijé hen na, na kwo bay ré gelji ré a men, nijnba, bay gel hen iyônj ciré uwônij na lari mera.

¹² Na iyônj á, yêneji woj Krêt wo bay bôri mega ôbi kibi Emen iyônj hen na ré kôl iyônj ba: «Bijé ka Krêt a na, na bay benare men, bay yi môj tanare to maji iyônj men, na bay lê jé ré men, ermiji na sa angan emê a mera a men.»

¹³ Kwôlê wo ôbi kôl hen na, na tu kwôlê. Na ôbi á, ré dô wo jeré nayji damañ aji bi ayê bôô woj ré na kwonj tiri men,

¹⁴ bi bay ô tô kwôlê woj dilemne wo Jubnê kôl hen ré nijn men, bi bay ô tô tôô to bijé kaj bay kajê tu kwôlê hen ré nijn a men.

¹⁵ Wôsa bijé ka na ka séli tu Emen a na, are kêm na ka séli tirji a men. Nijnba, bijé ka li anja kagemi aji bi bôrji sa Emen a ré a men na, ari lériji kêm na ka kagemi men. Wôsa henê are kaji naj ermé wo sa têmrêrji a a men na, *kagem hen iyônj a men.

¹⁶ Bay kôl ciré hôñ Emen nijnba, jé lêrêji gel wo bay ré hôni ré kwôy. Aji bay yi ijnamê tu kirij a men, bay na bay sa iyêrê men, bay nêm lê ani kani ka dôri iyônj né a men.

2

Hal wo bijé ka surjnê kaj bay ayê bôô a na

¹ Nijnba, jôbi ba, ju gelij bijé are ka bij naj angan gelé ka Emen kaj derôre hen.

² Kôlijn impê ka surjnê bi bay ré di tu melênê sa yirji a men, bi jé lêrêji

ré nêm wo bay a biji kwôlê men, bay ré di tu melênê sa yirji a men, bay ré ô dô tô ayê bôô woj tiri hen men, sa geyé woj tiri hen men, sa ulê bôô woj tiri hen a men.

³ Yébé ka surjnê kôba, ju kôlji iyônj hende to hen men, bi bay li anja dé tu Emen hen men, bi bay kôlij megêrji kwôlo habij ré men, ré yiji limé ka care ré men, bi hal megêrji sa lê anja dôri a a men.

⁴ Aj bi bay ré gelij yébé ka ba yirji a hen bi bay ré pur kwôrpêrji men, kamniji men,

⁵ bi bay ré di tu melênê sa yirji a men, bi yi bay bô bôrê men, bi dé tu Emen men, gem bô iyére toji men, bi dôbe sarji bij kwôrpêrji a men. Hena bay ré li hen iyônj na, bijé a tiiré Emen né.

Kwôlo gengijn sa kam manê

⁶ Kam manê kôba, ju halji bi bay ré di tu melênê sa yirji a dô hen iyônj men.

⁷ Jôbi kôba, sa are kêm ka ju li hen na, ju li dô bi megêm manê ayij hal wom wo dôri hen men, kirijna ju gelji are na, ju gel naj bôm pôn diba, ju ay lij wôrê ré.

⁸ Kôl tu kwôlê wo kwôni a nêmê narê ré hen aji bi tayre di bay barena, ôbi á, bay ré ujé kwôlê wôni wo habij kelê gengijn sarna ré hen.

Kwôlo gengijn sa limé

⁹ Kôlijn bijé kaj limé hen bi bay ré bij bay iyére toji kwôlê sa are kêm a men, bay ré li are kêm ka dôrij bay iyéreji hen men, bay ré gagji sa kwôlê wôni a ré men,

¹⁰ bi ré bay gômse angaji kani ré a men. Nijnba, bi bay li na anja dôri aji bi bay iyére toji bay ka hen ré bij bôrji a sarji a men, are kêm ka bay ré li hen na, bi bay ré li bi bijé ré kôl kwôli angan gelé ka gengijn sa Emen woj ôbi gôlij naj na hen na, ré na ka dôri gan.

Bô derê wo Emen na hanê gelê wo bijé kêm

¹¹ Wôsa Emen na yêge sa bô derê wori wo na tô gelê wo bijé kêm hen.

¹² Naj bô derê wori bi wo hen a, ôbi ré geléna bi nana jubu aŋga habij sêd aŋ men, nana dî tô doy aŋga habij ka li gawrê hen aŋ men, nana dîn tu melénê sa yerna men, nana lij aŋgan derôre men, nana yin bay bôô pôn a men tu Emen a sa terare a nà.

¹³ Na hen iyôŋ a, nana gemij wulê woj yi derê wo nana mô gem hen. Wulê wo damnare to Jésu Krist woj ôbi gôlij naj na wo na Emen wo dami hen a gelé yere nô.

¹⁴ Ôbi ay yiri bij temare wô sarna aŋ bi dîrê derêna kibi hal wona woj kajê Emen a hen aŋ, bi nana yin bijé kari kaj dêj ka séli men, nana lij aŋga dôri naj yi gwa kwôy kwôy a men.

¹⁵ Gel, na aŋga já gelij bijé bay a na: Dôbjji ibiyare bôrji a men, nayji a men nan tôô to yi kôm a hen diba, ju dî bi kwôni bôrem mega ani ré iyôŋ né.

3

Hal wo ôbi ayê bôô

¹ Jubu tô bô bijé ka Emen bi bay dôbe sarji bij bay emê sa iyére naj bay jé kaji a men, bi bay biji kwôlê men, bôrji ré yi sa lê aŋga dôri a men.

² Kôlji bi bay ré tiiré kirij ré men, bi yi bay napare ré men, bi yiji gawrê ka dôri men, bi kalérji ré jal naj bijé kêm a men.

³ Wôsa nabay kôba, ca ba, na nana bay galê men, bay narê kwôlê men, na nana ge kay men, na nana limé ka doy aŋga gay gay naj derê wo sa terare a nà a men, na nana mô wô lê habrê men, wô lê terbêre men, bijé na tôrnêna men, nabay kôba, na nana tôrnêji men.

⁴ Nijba, kirija Emen woj ôbi gôlij naj bijé geléna bô derê wori naj geyé wo ôbi gey bijé hen na,

⁵ na sa kibi lê aŋgan derôre ka na nana li hen né, nijba, na sa kibi bô derê wori mera. Ôbi na gôlij naj

na sa kibi néé wo Tunu ton hendi bô bôrê to béna nana yêŋ dâŋ hen men, béna gelê wo kôrbi a men sa kibi pelé wo hende peléna aŋ nana sél hen.

⁶ Wôsa Tunu ton hendi bô bôrê hende to hen na, Emen bêna sarna damanj naj geré wo Jésu Krist ôbi gôlij naj na.

⁷ Ôbi li hen iyôŋ bi nana yin bijé kap derôre tiri a wô bô derê wori men, naa upé aŋga dôri ka ôbi dî wô sarna ka nana mô gem hen a men.

⁸ Kwôlo en kôl hen na, na tu kwôlê aŋ en gey bi jeré debu sara damanj aŋ bi ka bi bôrji sa Emen a hen ré ayij yirji lij aŋga dôri cerêd. Men na bay a na aŋga dôri ka a lê naj gawrê a men hen.

⁹ Nijba, ju uwôl kem sa narijnay kwôlê woj galê hen né men, sa kwôlê wo gengij sa derê tô môj wo bijé wo da kerê ré hen né men, sa napare naj narijnay kwôlê wo gengij sa tôô to *Moyis hen ré a men. Wôsa are bay ka iyôŋgi hen na, na aŋgan dêj iyôŋ men, a lê naj kwôni ré a men.

¹⁰ Hena kwôni ré li aŋ karijnare yi perê bay ayê bôô a na, ôni têê pôn. Hena ôbi ré dî baa ré ba, ju hô ôni têê pôn a. A hena ôbi ré hô toy ré a nij ba, ju dî tôri aŋ.

¹¹ Ju hô wo gawra bi wo iyôŋgi hen na, ré ge kay tô geré wo Emen a men, ôbi ré li têrin men, têrin tori hende to hen ré jibé kibri men.

Gerné kan tôô to Pol ay bij Tit

¹² Kirija na jé Artemas réba Tikik ré ô upnéna, ju jubô yem ta, era upen Nikopolis a. Wôsa na yan a ené erê merê kwôy derin terbêre.

¹³ Ge gere ju li naj Jénas ôbi iré kwôlê hen nan Apolôs a men sa kergarji toji to bay a erê hen diba, bi ani kani nanji ré.

¹⁴ Bi yênerna bay ayê bôô dôyrê lê jé wo dôri naj bôô pôn aŋ bi li naj bijé diba, bi jé woji bi wo hen yi kwo beray mera ré.

15 Biné kêm ka mô nap en na lêm dosé. Men, milnérni kaj bay ayê bôô kôba, ju liji dosé béni a men. Bi Emen tô kibri a sarnge a kêm.

Magtubu to Pol li bij Pilémô Kwôlo kôl kwôli magtubu to Pol li hen

Pilémô na, na kwôni wo dami wo ay bôri men, na kwôni wo églis to Kwolôs a a men. Ôbi na melan *ôbi je Pol a men (bêrsé 1). Ôbi na ôrij naj lema iyére tori wo hini na Onésim wo na si ge aj iyé Pilémô a aj ô upé Pol bô dangay a Rôm a. Aj Pol ayri bôri. Menba, Pol genge wô jén naj dî hôrij bij ôbi iyéyiriri Pilémô. Na ôbi á, ôbi ré li magtubu hende to hen biri wô uwôléri bi ôbi ré biri yiri mega lema iyôn ré, nin nijnba, mega yéni tô kwôlo Emen a. Bijé ka pôni kôl ré na Onésim a na ré eraj naj magtubu to Pol li bij kaman ka Kwolôs men to ôbi li bij Pilémô men hen. Magtubu hende to hen kini soderére a na:

Bêrsé 1-3 na, dosé to Pol lij Pilémô naj bijé ka bô iyére tori a.

Bêrsé 4-7 na, Pol lij Emen dosé wôsa ayê bôô wori men, wô yi gwa wo Pilémô a men.

Bêrsé 8-22 na, Pol kôlij Pilémô gengin sa Onésim wo diré da jén naj dî hôrij biri hen.

Bêrsé 23-25 na, ôbi liji dosé derij kibi magtubu tori.

Pol li magtubu hende hen naj tôô to jali bij melajni Pilémô. Ôbi ay tôô tôni biri ré men, dîri ani kani erej sari a ré men, ôbi hôñ wo Pilémô a ré na ôbi sa Onésim a men. Ôbi kôlij Pilémô men, bijé kêm ka dêjse magtubu hende to hen na, mega wo bê bôô sa Krist a ré bul erê yi a ré wo perê gawrê hen lij kwo dôri.

Dosé to Pol lij Pilémô

¹ Nôbi Pol wo en yi dangay a wô kibi je wo *Krist Jésu wo en li hen. Nibay naj yénena Timoté a lê magtubu hende to hen bem

jôbi yénini Pilémô melajnnini men, megarni ôbi je men hen.

² Lij yéreni Apiya men, lij Arsip wo na megarni ôbi kumbul hen men, lij églis to bô iyére tom a hen dosé bénî men.

³ Bi bô derê naj bô jalê wo Ibarna Emen naj kwo Kelma Jésu Krist baa naj ken.

Kwôli ayê bôô wo Pilémô naj geyé wo ôbi gey bijé ka Emen hen

⁴ Pilémô, kirinja en uwôl Emen na, en erem sam a menba, en liri dosé kwôy kwôy.

⁵ Wôsa en toy kôli geyé wo ju gey bijé ka Emen kêm hen men, kwôli bôm wo ju bi sa Kelma Jésu a men hen.

⁶ En uwôl Emen bi ayê bôô wo dayem naj nini hen ré ô tumô tumô men, bi ré bem ju hônjin anja dôri kêm ka nana uwôj tô Krist a hen men.

⁷ Yénen, geyé wo ju gey bijé ka Emen hen na, ben yi derê damaj men, dôben ibiyare bôn a men, wô jalê wo ju jal bô bijé ka Emen hen.

Pol sôm sa Pilémô a wô sa Onésim

⁸ Na ôbi á, bi wo ani kaj bay jôrenare tô Krist bi ené ay tôô bem jeré lij anja yi lê hen naj hen haji,

⁹ kôba, wô geyé wo nana geyin yerna hen na, ené ena uwôlem hen, nôbi Pol wo ena kwo iyéri aj haw hen en yi dangay a wô je wo Jésu Krist wo en li hen.

¹⁰ En uwôlem wô sa Onésim wo na keman wo en yéni tô Jésu Krist a kirinja en yîn dangay a hen.

¹¹ Na ca ba, ôbi na yi ani tum a ré, nijnba, haw hen ôbi yi are tun a men, tum a a men nijn.

¹² En hô jén naj dî hôrij bem ôbi wo en geyri damaj hen.

¹³ Ré ené geméri legen a nà, bi ôbi ré li naj en hôlmêm a kirinja en yîn dangay a wô kibi Kwôlo Dôri hen,

¹⁴ nijnba, en gey lê iyôn mera baa engeremare ré ré. Wôsa en gey berem erej bi jiré li derê naj en né, nijnba, bi jiré li naj bô geyé wom dî.

¹⁵ Dô réba ôbi na dém aŋ sem aŋ bi jiré hô uwojnni naj kunem yôd nij.

¹⁶ Nijnba, na mega lema iyôŋ ré nij, nijnba, ôbi dô dê lema dê nij men, ôbi na yênenem wom nij men. En geyri gaŋ, nijnba, kwom jôbi ba já geyéri gôlen aŋ sôŋ, wôsa ôbi na lema wom men, na yênenem tô Kelma a men.

¹⁷ Hena ju ré bôren môm megam ôbi je iyôŋ na, ju biri yem a mega wo ré jeré beren na nôbi yem a hen iyôŋ men.

¹⁸ Hena ôbi na ré lêm aŋga habij kani ley, hena ôbi na ré nap telare tom sari a ley na, ju dén san a.

¹⁹ Nôbi Pol a lê kwôlê bi wo hen naj kôben wujê hen na, na hô têbem are bay ka hen hôrijn. Jôbi kôba, ju hô wo wô kibi ayê bôô wom na, telare tinê baa sam a ya men.

²⁰ Yênen, li are bay ka en engerem hen ben wô kibi peré wo nana pur Kelma hen men, ju jal bôn a men, wôsa nana yênen tô Krist, kwo Emen dôri hen.

²¹ Kirija en lij magtubu hende to hen na, en hô wo jeré lê dê ka en engerem hen aŋ sôŋ.

²² Nan iyére pôn dén, wôsa en bi bôn wo Emen ré toyé uwôlê wonje aŋ ré belê geré ben bi ené bij upéŋge.

Gerné dosé to Pol lij Pilémô

²³ Epapras wo yi dangay a naj en wô je wo Jésu Krist wo nini li hen lêm dosé.

²⁴ Men, Mark men, Aristark men, Démas naj Luk milnjén bay je kôba, lêm dosé a men.

²⁵ Bi bô derê wo Kelma Jésu Krist baa naj ken.

Magtubu to bay li bij Hébrejê Kwôlo kôl kwôli magtubu to bay li hen

I i wo dêjse magtubu to Hébre na, ôbi a kelê ré gelij môm derê kwôlê églis a iyôn men, ré gelij môm derê kwôlê tumô bijé ka kwôni a iyôn a men, diba gelij naji magtubu to ju li bij kwôni iyôn né. Nijnba, bô sapitre 13 aji gerné bêrsé wori na, dosé to yi ya hen a gelé wo ré na deré kibi magtubu. Aji magtubu hende to hen na, kôl kwôli ôbi lère hen ré men, kôl kwôli bijé ka bay li magtubu hende to hen biji hen né a men. Dô ré ba magtubu hende to hen lijn na Itali a, nijnba, kwôni hôñ dêrêrê wori ré (13: 24). Magtubu hende to hen lijn biji na bay ayê bôô ka kwôliji ôm habij hen aji gawré kajé kwôlê woji damaj hen. Aji li wo ka pôni erem déjn ayê bôô woji. Ôbi lê magtubu hende to hen dôbjî ibiyare bôrji a bi bay ré dêbu iyêre tô ayê bôô men, gelji dampnare to Krist to dê are kêm naj ari léri kêm ka gengin sa gelê hen.

Sapitre 1:1-3 na, kirjna tô magtubu hende to hen ayin menba, kôl na kwôli gelé wo Emen né gel yiri nô naj geré wo Kemari Jésu Krist hen. Magtubu hende to hen soderij na kirjn wôô.

Kwo tumô sapitre 1:4-10: 18 na, kôl kwôli dampnare to Krist to dê kirjn hen. Ôbi na kwo dami gôlij sa bay kibi Emen mera ré (1: 1-3) nijnba, kwo dami gôlij sa *manê ka derômaran a men (1: 4-2: 18), sa *Moyis men, sa Josuwé men (3: 1-4: 13). Ôbi na *dami wo damné kaj bay bê kwôbe pôn nêj wo bijnare to kôrbi. Men, ôbi gôlij sa damné kaj bay bê kwôbe ka bijnare to cayi hen men (4: 14-7: 28). Sarga wori wo ôbi li têê pôn nêj hen na, dê sa sarganê ka kwôni ka *Israyêl (8: 1-10: 18).

Kwo wôô sapitre 10: 19-13: 19 na, ôbi dôbe ibiyare bô Hébrejê bi bay ré lêjnê tô ayê bôô a (10: 19-39). Na ya hen a, nana uwôjn mawi kwôlo gengin sa aŋgaj ayê gengé ka gengin sa bay ayê bôô ka magtubu tô to cayi (Sapitre 11), men ôbi kôlji bi bay ré dî tirji sa Jésu Krist a wô berij bôrji iyêre sa kajé wo bay kanji hen, mega wo ôbi na berij bôrji hen iyôn men (12: 1-11). Cêgi gerné tô to ôbi ay biji men, yêgjin marji a men (12: 12-13: 19) hen, menba, ôbi duu kibri naj terê kibi men, liji dosé a men (13: 20-25).

Wô lê naj Hébrejê bi bô ménê woji ré dê sarji ré na, ôbi lê magtubu hende to hen dôbjî na ibiyare bôrji a mera ré, nijnba, ôbi kôl kwôli kirjn ka iyêre gengin sa bay ayê bôô sa terare a nà men, kôl kwôli aŋga Krist li nap geré wo temayri hen men. Ôbi li sarga wo nini nêm lê ré hen. Ôbi lê magtubu hende to hen kôlij bay dêjsê magtubu hende to hen ré yiji bay derê kwôli Jésu Krist perê ka kwôni a, ôbi wo na ôbi tô gelê wo naj kwini wô bijé kêm ka biri kwôlê hen.

Emen iyêl nap geré wo Kemari Jésu

¹ Ca ba Emen na kôlij mômérna kwôlê têê kwône men, nà ná bay kibri a ôbi na ré jéji kôlij bijé kwôli bi wo hen naj gwo soyri wo gay gay men.

² Emen na kôlij bijé kwôlê na hen iyôn hende to hen kwôy kemnêj aji haw hen wo sa terare baa da wo ta kerê nij hen kôba, ôbi kelêna kwôlê wori naj geré wo Kemari. Kirjna Emen na dij tô terare naj are kêm hen na, nà ná naj Kemari Jésu wo ôbi na biri are kêm kôbri a mega ôbi emê cibré iyôn hen.

³ Na naj Kemari aja nana gelij dampnare to Emen hende to dami hen men, ôbi gelij naj Emen têj têj a men. Na naj néé wo kwôlê wori bi wo hen aja ôbi ré bij aŋga sa terare a nà kêm ô naj gerérji hen. Cêgi

janê wo ôbi jan geré wô dôrij têrîn sa bijné kêm aji bi bay ré sélin hen iyôn na, ôbi ô merê sa kôbi Ibari Emen woj gusurô a wo na Emen ôbi sa are kêm hen wô emê iyére naj dî.

Jésu na kwo dami wo gôlij sa manê ka derômaraj a

⁴ Na hen iyôn aja Emen né li wo Kemari na kwo dami gôlij sa manê ka derômaraj a mega hini woj Kemari bi wo ôbi na biri hen na kwo gôlij sa hini manê ka derômaraj a bay ka hen kêm.

⁵ Perê manê ka derômaraj a na, na i a Emen ré kôli iyôn ba:
«Na jôbi a na Keman
aj kemnêj bijné a henê wo ené na
Ibam ba?»

Men, kwo ôbi kôli iyôn ba:
«Na yé Ibari aj ôbi a yé Keman men
ba?»
Emen na kôl hen iyôn gengij na Jésu mera.

⁶ Nijnba, kirijna Emen na da jén naj Kemari wo na ôbi sa are kêm sa terare a nà na, ôbi na kôl iyôn ba:
«Bi manê kêm ka derômaraj a ré
tibri.»

⁷ Kwo manê ka derômaraj a ba,
Emen na kôl iyôn ba:
«Bay ré na bay je kari mera.
Bay yi môj kal iyôn men,
môj kôli tare iyôn a men.»

⁸ Nijnba, kwo gengij sa Kema Emen na, Emen kôl iyôn ba:
«Jôbi Emen, gagay kenare tom a yé
yôd naj kwini men,
ju ôm iyére tom naj gerére a men.

⁹ Jôbi ba, anganj derôre a jeré gey
diba ju gey ka habij né.
Na tôri bi wo hen aja Emen wo na
Emen wom hen
na ré dôrem aj ayem lij kwôni wo
damî dê bay erérem
aj yem dôrem damanj.»

¹⁰ Emen hô kôl gengij sa Kemari kôl
iyôn ba:
«Kelma, ca tumô ba jôbi a dê tô
terare men,
derômaraj kôba na jôbi a dê a men.

1:5 1: 5 Kurôj kibé 2: 7 **1:5 1: 5** 2 Samuyêl 7: 14, 1 Kronik 17: 13 **1:6 1: 6** Détéronôm 32:
43 **1:7 1: 7** Kurôj kibé 104: 4 **1:9 1: 9** Kurôj kibé 45: 7-8 **1:12 1: 12** Kurôj kibé 102: 26-28
1:13 1: 13 Kurôj kibé 110: 1

¹¹ Are bay ka kêm ka ju dî hen na,
a najê njibâ, jôbi ba já merê yôd
naj kunem.

Derômaraj naj sa terare a halê
môj bargay ka ôli iyôn.

¹² Já lêgerêji timên timên môj bay
lêgerij bargay kaj kelanê
iyôn ulê aji men,
já gasêji môj bay gasij bargay iyôn.
Nijnba, jôbi ba, ju na kenem bi wo
hen a diba ju bilij né men,
merê tu gen wom kô ré a men.»

¹³ Mana wo derômaraj wo Emen na
kôli iyôn ba:
«Era ju sa mô sa kôben woj gusurô
a na kwôy wo na lê aji bay
barem a yé anganj sêlê têm»
hen na, naj.

¹⁴ Kwo manê ka derômaraj a ba
bay na tunu to li je wo Emen to ôbi
jére ô lê naj bijné ka ôbi da gôlij
naj ci hen mera.

2

*Gelê wo Emen béna hen na, na li
lij wôrê ré*

¹ Mega wo Emen kelêna kwôlê naj
geré wo Kemari hen iyôn na, bi na
ay kwôlo ôbi kelêna bi wo hen lij
wôrê ré. Hena nana ay lij wôrê ba,
naa déjn geré wo dôri.

² Wôsa nana hôn mega wo kwôlo
*manê ka derômaraj a na kelêna
hen na, na kwôlo dami. Aj bijné ka
na toy ré men, na bi kwôlê sara ré a
men hen na, Emen na pôrji wô kibi
je lêreji bi wo hen.

³ Nijnba, nabay ba, nana toy béré
kwôli gelê wori bi wo hen men, aj
hena nana li lij wôrê ba, Emen
a perêna wô je lêrena bi wo hen
men. Na Kelma Jésu Krist naj yiri
a kelêna tumô kwôli gelê wo Emen
ré gôlij naj na aj bijné ka na toy
kwôli gelê bi wo hen na, bay gel wo
kwôli bi wo hen ré na tiri.

⁴ Men, Emen kôba, gel mega wo
béré bi wo hen ré na tiri aj bi bay

li angan gelé naj kaj genê ka dê kirij ka gay gay men, ôbi bijné bijné jé lèreji gay gay wo Tunu biji hen naj bô geyé wo Emen.

Jésu gelij bijné geré wo ôbi a gôlij naj ci

⁵ Na manê ka derômarañ a Emen né diji sa wulê wo a era hen nana kôl kwôli haw hen né.

⁶ Nijba, lij bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba:

«Ayi! Emen, gawra na i a jeré erem sari a kêm hen iyôj ba?

Men gawra wo na ani ré hen ba, wô mi a jeré bô sari hen iyôj ba?

⁷ Ju li aji manê ka derômarañ a yi ka dami kari seem iyôj menba, ju biri dampnare mega to kilmé iyôj.

⁸ Ju biri dampnare hende to hen iyôj bi ôbi ré ôminj sa are kêm.»

Hena Emen né bijn gawra mô sa are a kêm hen iyôj na, gel na wo ani kani ré baa wolé ré. Nijba, haw hen merê wo ôbi mô sa are a kêm hen na, nana gel ré tô.

⁹ Nijba, na Jésu a nana gili wo dô tumô are kêm. Ca ba Emen na bij manê ka derômarañ a yi ka dami kari sem aji bi naj bô derê wo Emen na, ôbi ré ma wô sa bijné kêm. Na wô beré wo ôbi bu bôri iyêre sa gusin to bay giili a men, wô temare to ôbi ma a hen a men aja Emen né biri dampnare mega to bay bijn kelma iyôj hen.

¹⁰ Wôsa Emen a na ôbi dêre are kêm men, are kêm na kari a men. Wô kibi gusin to Jésu gelij hen na, Emen bu na sa têri yôd aji bi bijné kwône ré yij kamni dôbi Emen men, bi bay ré sij bô kirij kan hini emê a wôsa Jésu a derê tumôrji bi ôbi ré gôlij naj ci.

¹¹ Jésu a lê a bijné ré yij ka séli tu Emen a aji bijné bay ka hen na, bay kêm Ibarji a na Emen pôn nêj hari. Na hen iyôj a Jésu ré uwôgeji yêneri naj yi yé hen.

¹² Aji ôbi kôlij Emen iyôj ba:

«Na kôlij yênen kwôlem men, na dêbê tumô bijné kêm wô ayê kem a men.»

¹³ Ôbi hô kôl iyôj ba:

«Na bê bôn na sa Emen a.»

Men, hô kôl iyôj ba:

«Gel, nibay naj kamrê ka Emen na gey ené gôlij naj ci bay a na.»

¹⁴ Kamrê ka ôbi kôlij kwôliji hen na, na nabay ka sa terare a nà ka ôrij naj kurônggi yi naj kwôbe hen. Bi wo hen aja Jésu kôba, ré yi mega ci hen iyôj wô maj aji ménij Sidan men, wô kibi temayri hende to hen na, ôbi ménij Sidan wo ôrij naj néé woj derij bijné hen.

¹⁵ Jésu li hen iyôj bi bijné ré harij temare ré nij wôsa ca ba bay na mô mega limé iyôj sa kibi harê, nijba, Jésu era sa tôrji biji ta.

¹⁶ Wôsa ôbi era sa terare a nà na wô lê naj manê ka derômarañ a ré, nijba, na wô lê naj kwôngê *Abraham.

¹⁷ Na hen iyôj aja ré dé wo ôbi ré yi mega yêneri iyôj sa are kêm a aji bi ré yij *damî wo damné kaj bay bê kwôbe woji tumô Emen a wô lij jé wo Emen. Ôbi a derê têrij sa bijné. Dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo Emen bi wo hen na, na kwôni woj ôbi bôô pôn men, na ôbi berê tu ja to bijné a men.

¹⁸ Aji haw hen ôbi nêm lê naj ka bay sélji wô ménêji hen, wôsa ôbi kôba, bay na gili gusin men, bay na séli a men.

3

Jésu na kwôni wo dami gôlij Moyis

¹ Iyôj ba, yênen, kenbay ka Emen uwôgêngi aji kena kari hen na, dêngi ermé wonge yi sa Jésu a wo Emen jori bi ré yij *damî wo damné kaj bay bê kwôbe wo gengin sa ayê bôô wo nana kôl kwôli bijn bijné hen.

² Jésu na kwo Emen na dôri wô jé woj bê kwôbe. Ôbi li jé wori naj bôô pôn mega wo *Moyis kôba, na

lij bô geyé wo Emen hen iyôŋ men, mega wo lij bô magtubu a iyôŋ ba Moyis ré na ôbi bôô pôn bô iyé Emen a kêm iyôŋ.

³ Hini emê wo bay uwôl sa Jésu a hen gôlij kwo bay uwôl sa Moyis a. Wôsa bijné den na ôbi dé iyére diba, kwôni den iyére yere sa pôn né.

⁴ Iyére to yôŋ yôŋ kôba, naj ôbi dêre dêre, ninba, ôbi dé are bay ka kêm hen na Emen pôn nêŋ hari.

⁵ Ôbi a, Moyis na ré na ôbi jé wo li jé wori naj bôô pôn bô iyé Emen a kêm. Ôbi na na mana aj ré yé ôbi derê kwôli aŋga Emen réé kelê kwôliji men hen.

⁶ Nijba, *Krist ba, na Kema Emen aj bô sa are bay ka kêm ka yi bô ira hen. Men, ôbi li jé wori bi wo hen naj bôô pôn a men. Nabay bijné kari kôba, nana yi môŋ iyére tori iyôŋ hena nana bu ayê bôô wona dô men, hena nana dî bôrna dô sa aŋga nana diŋ dençôrna hen a men.

Kini derê bul wo bijné ka Emen yi ya

⁷ Na ôbi á, Tunu top hendi bô bôrê ré kôl iyôŋ ba:

«Hena kené toy tôô Emen kemnêŋ na,

⁸ ken bi bôrge dençel mega wo môŋérŋe na narij kwôlê kibri a men, wulê wo bay na sélinni derô gwôlê hen a men né.

⁹ Wulê bi wo hen na, Emen na kôl iyôŋ ba:

Môŋérŋe na naren kwôlê men, na sélen a men, mês a sa aŋga dôri ka na en li biji bay na gel kwôy elê tôre pôrba hen.

¹⁰ Na ôbi á, ulê bôô wujê sarji a na haw hen ré kô nij.

Aj en kôl iyôŋ ba:

«Bijné bay ka hen ermé woji na kelanj naj en men, bay li aŋga en gey bi bay ré li hen né a men.»

¹¹ Na wô bi wo hen aja ené dusu yen naj bô tarê kôl iyôŋ ba:

«Bijné bay ka hen a binji kini derê bul wo na en gey biji hen ré kwôy.»

¹² Yênen, déŋge tu melênê sa yerrnge a wô wo kwôni perêrŋe a hen bô habré naj kajê toyé kwôlê maa liri aj a derê yiri yi Emen woj ôbi merê tu gen a.

¹³ Dôbijge ibiyare bôrge a naj wulê wulê wô wo Sidan maa lêŋge aj ka yé bay têrij men, bay bôô dençelé a men. Mega wo magtubu to Emen kôl: «Kemnêŋ» hen iyôŋ na, hena kwôlê bi wo hen ré kurij marjge a ba ya tô na, ken dôbijge ibiyare bôrge a.

¹⁴ Hena nana bi bôrna dô sa Krist a mega wo nana bijn bôrna sari a tumô hen iyôŋ na, nana bijné kari bay na tiri.

¹⁵ Ôbi a, ré lij bô magtubu to Emen kôl iyôŋ ba:

«Hena kené toy tôô Emen kemnêŋ na, ken dî bôrge dençel mega wo môŋérŋe na narij kwôlê kibri a men hen iyôŋ né.»

¹⁶ Na bijné ka yôŋ a na toyé tôô Emen aja na ré biri kwôlê ré hen a men ba? Bijné bay ka hen kêm na, na ka Moyis na deraji soj Ejipt a hen.

¹⁷ Na ka yôŋ aja bô Emen na ré tarí sarji a kwôy li elê tôre pôrba derô gwôlê hen ba? Na wô sa ka na li têrij aj na maji derô gwôlê a hen.

¹⁸ Wulê bi wo hen na, na bijné ka yôŋ a Emen na ré dusu yiri kôl iyôŋ ba: «Bay a bijn sa iyére to en bu sa têre wô biji bi bay ré dôrij bul ré kwôy» hen ba? Ôbi na kôl hen iyôŋ na wô sa bay narê kwôlê.

¹⁹ Ôbi a, yênen, nana hôŋ mega wo ré na wô ayê bôô woji wo naj bi aja bay ré bijn kini derê bul bi wo hen a ré hen.

4

¹ Emen na ay tōri dīré bijn bijné geré ré ôrij kini derē bul wori a. Tōri hende to ôbi na ay hen na, ba ya kemnēj kemnēj. A iyōj ba ken dēnge tu melénê sa yernge a bi kwôni perérnge a hen ba erê kini derē bul bi wo hen a ré.

² Nabay kôba, nana toy béré Kwôlo Dôri wo Emen bi wo hen mega wo môtîerna na toyij derô gwôlê hen iyôj men. Ninba, Kwôlo Dôri bi wo hen, na li nap ci ré wôsa bay bi bôrji sara ré. Na ôbi á, bay ré bijn kini derê bul bi wo hen a ré hen.

³ Kini derê bul bi wo hen na, na kwona nabay ka nana bi bôrna sa Kwôlo Dôri wori bi wo hen a. Na kwôli derê bi wo hen a Emen ôbi na ré kôlij iyôj ba:

«Bôn na taren ajan na en dusu yen kôl iyôj ba:

Bijné bay ka hen a binji kini derê bul wo na en gey biji hen ré kwôy.»

Kôlij hen iyôj na wô wo derê bul ré nap ré, wôsa kirinj Emen na dîn sa terare hen na, ôbi na dî are kêm kônij.

⁴ Lij bô magtubu to Emen kwôli wulê wo jôgin jurgem kôl iyôj ba:

«Emen dô bul sa to jurgem a wulê wo ôbi kôrijn je wori woj dé are hen.»

⁵ Men, bô magtubu to Emen hende to nana dêngse hen na, lij ya kôl iyôj ba:

«Bay a erê bijn kini derê bul wujnê ré kwôy.»

⁶ Bijné bay ka tumô ka na toy kwôlo Emen hen na, bay binji kini derê bul bi wo hen a ré hen na, na wôsa bay kajn biri kwôlê. Iyôj ba, kini derê bul bi wo hen na, bijné ka pôni a bijn ya.

⁷ Na ôbi wo hen, ajan Emen né genge wulê wo dângi wo bay uwôgeri «kemnêj.» Elê kwône gaj cêgê menba, ôbi na kôl kwôlê nap geré

wo kelma Dabid mega wo na lij tumô kôl iyôj ba:

«Hena kené toy tôô Emen kemnêj na, ken bi bôrge deñgel ré.»

⁸ Hen ajan Josuwé na ré dô tumô kam *Israyêl kwôy bijn kini derê bul bi wo hen na, Emen henan ré kelê kwôli wulê wo dângi ré nin.

⁹ Ôbi a, bijné ka Emen réé bijn kini derê bul bi wo hen a mega wo Emen kôba, dô bul wulê wo jôgin jurgem wori a hen men.

¹⁰ Wôsa kwôni wo bijn kini derê bul bi wo Emen bu sa têri hen na, ôbi a derê bul sa je wori a mega wo Emen lij je wori dé are kô ajan dôrij bul hen iyôj men.

¹¹ Iyôj ba, na masêngé wô bijn kini derê bul bi wo hen a dîba, bi kwôni kurinj wô wo ôbi ré kajn kibi Emen mega wo môtîerna na lij hen iyôj né.

¹² Kwôlo Emen na, na kwôlo yi mega ré mô tu gen iyôj men, na kwôlo néeri ya a men. Ajan déé dê yebere to dami to kajne wôô hen ajan sônj. Ôbi ô kwôy kirinj ka tunu nap ermé danj ya hen men, kibi kurinj a men, bô ibé a men, ôbi yêge sa aنجa yi bôrna ka nana gey lê hen a men.

¹³ Ani ka a uwôbê tu Emen a ba, nap wôsa ôbi hôni ari dééri pôn pôn kêm men, ari dêri ka a uwôbê tiri a ba, nap a men. Ajan na tumôri ôbi a, ajan nana sa derê tô ari lêrena ta biri.

Jésu na dami wo damné kaj bay bê kwôbe wona

¹⁴ Kwôli ayê bôô wona wo nana dôrijn bijné kwôli hen na, na biri dô wôsa Jésu Kema Emen a na *dami wo damné kaj bay bê kwôbe wona wo ô kwôy tumô Emen a hen.

¹⁵ Dami wo damné kaj bay bê kwôbe wona bi wo hen hôni iya wona dô damañ wôsa ôbi kôba, bay séli nap geré wo gay gay môtî nabay iyôj men, njiba, ôbi li têrij ré ded.

16 Iyônj ba, eranje na uséñge ligi
Emen woj ôbi bô baliyare hen diba,
na harêñge ré. Kirip bay ka hen ôbi
a dé bôri jalê sa têrin lêrena men, a
lê derê nap na men, wô gôlin nap na
wulê wo naa ôrîn doyri hen a men.

5

¹ Emen tô damné kan bay bê kwôbe na perê gawrê a aj dîji bi bay ré yi bay jé kari biji men, bi bay ré biŋ kwôbe wô têriŋ lêreji a men.

² Bijné ka hôñ ani ré men, ge kay a men hen na, *dami wo damné kaj bay bê kwôbe a henê geré lê derê nan ci wôsa ôbi kôba, iya mega bay hen iyôn men.

³ Na wô wo ôbi kôba, iya men hen,
aja ré li sarga bij Emen na wô têrijn
to bijné mera ré, nijba, wô têrijn tori
a men hen.

4 Kwôni a hena iyôŋ aj ayê
damnare to dami wo damné kaj bay
bê kwôbe dé sari a sa kibri mera ré.
Nijiba, na Emen a uwôgiri mega wo
ôbi na uwôgiŋ Arôn hen iyôŋ.

5 Kwo *Krist kôba, na hen iyôn
hende to hen men, ôbi ay dampnare
to dami wo damné kaj bay bê
kwôbe sa kibri mera ré. Njinba, na
Emen a uwôqiri aŋ kôli iyôn ba:

«Na jôbi a na Keman aj kemnêñ
fiñé a henê wo ené na Ibam.»

6 Ôbi hô kôl bô magtubu to Emen a kôl iyôn:

«Ju na ôbi bê kwôbe nañ kunem yôd mega wo Mêlkisédêk na yij hen iyôñ.»

⁷ Kirijn Jésu na baj sa terare a nà
tô na, ôbi na hôñ wo Emen ré nap
néé wo ré gôlij nap dì kibi temare a.
Ap ôbi uwôl Emen têê kwône kwôy
sômijp kibé nap tô to dami aj Emen
li nap dì sa kibi bê kwôlê wori bi wo
hen.

⁸ Bi wo ôbi na Kema Emen hen
hari kôba, ôbi gelij gusin wô hôniñ
bijare Emen kwôlê.

⁹ Kirina Jésu dirij kibi jé wo Emen
biri ré li hen kêm kô nij na, ôbi yi
ôbi gôlij nap bijné wop tiri men, ôbi
bijj bijné kêm ka biri kwôlê hen gelê
wo nap kwini.

10 Emen dîri dami wo damné kap
bay bê kwôbe mega Mêlkisédêk na
yîp hen iyôñ men.

*Déŋge tu melénê sa yerŋe a wô
wo ma kena dén geré wo Emen*

¹¹ Kwôlo gengin sa Mêlkisédêk na, kwôli yi mê wo niné kelê nijba, wo niné dô tôri bénge na iyère gan wôsa kirija kwôni derênge kwôlê ba, ken toy lew ré.

12 Ré na kenbay a ré yé bay derê kwôlê wôsa ken dôyrê are bay ka hen ca yenj nijba, ken hôñ dô ré. Aj ken ôrijn doy bi kwôni ré hera wô geléngé a sôñ aنجa na nina geléngé tumô cog cog ka gengijn sa kwôlo Emen hen. Aj yi mega wo kené na kamrê ka dê ka yi na kuba mera dîba, ken yi môñ gawrê ka iyérjnê ka ré emê na kwô nij hen iyôñ né kwôy.

¹³ I i wo yi kuba baa ya tô na, ôbi na kema wo dê. Kwôni bi wo iyôngi hen na, ôbi hôñ derê tu aña habij nap ka dôri ré.

14 Kwô na, na kwo bjiné ka iyérjnê.
Bay dôyrê ermé sa are a men, bay
hôn derê tu anga habij nañ ka dôri
a men.

6

1 Iyôŋ ba, na dôyrêŋge aŋga iyêre iyêre ka gengiŋ sa Jésu aŋ bi nana hôŋ damaŋ a mega bijné ka iyêrpê men, kwôlo na nana toy tumô hen na, na déŋge cêgerna aŋ na dôyrêŋge na aŋga iyêre iyêre nij. Nijna hô gelij bijné aŋga tumô cog cog ka bay na gelji hen ré nij. Aŋga bay na gelji tumô cog cog bay a nà: Belé cégeriji bij aŋga a ôriŋ naj ci kibi temare a hen men, bê bôô sa Emen a men,

5:3 5: 3 Lébitik 9: 7 **5:4 5: 4** Sé nô 28: 1

110: 4 5:7 5: 7 Matiyé 26: 36-46, Mark 14: 32-42, Luk 22: 39-46 5:13 5: 13 1 Kworéntipê 3: 2

* 6:2 6: 2 Kwôli batêm to kôlin kwôle nà ná, na batêm ton kam men, to gengin sa Tunu men.

² gelé aŋga gengij sa batêm to gay gay* hen men, ulê kôbi sa kwôni a men, gelé aŋga gengij sa jê sé kampê men, ka gengij sa jerê kwôlê wo naj kwini hen a men.

³ Aj are bay ka ré dônsin hen na, hena Emen né ulêna sara a men ba, nina hô geléŋge a ré njn. Aj naa erêŋge tumô.

⁴⁻⁶ Iyônj ba, bijé ka hô hô tô jé lêreji wo cay hen ba, kwoji a yé iyeŋ ba? Bijé bay ka iyôŋgi hen gelji perangê wo hena ligi Emen men, bay uwôŋ terê kibi wori damaj men, uwonji Tunu toj hendi bô bôrê men, bay hô derê wo kwôlo Emen men, bay hô néé wo wulê wo Emen a sa ômjn iyére tori hen a men. A hena bijé bay ka na hô are bay ka hen kêm aŋa ré hô hôrji cêgê na, aŋga kwôni a lê aj bi bay ré hô bul cêgeriji bij têrjn toji ba, naj njn. Wôsa yi mega wo bay ré hô bér Kema Emen sa gurô tagelê men, bay ré tiréri tu bijé a men iyônj.

⁷ Kirjna emen uwôŋge kwôy kwôy sa terare a aj kaw ka bay ci hen si dô aj li naj bay yagêre hen na, Emen tô kibri sa terare hende to hen a.

⁸ A hena gasem naj kalmê ka habij ré si sa terare hende to hen a na, hende yi ani ré aj Emen a tômêre men, a ménêre yôd aj a men.

⁹ Miljnén, hena niné iyêl hen iyônj hani kôba, kwoŋge kenbay ba, nini hô sarni a dô mega kené ô geré wo Emen a baa ya tô men, ôbi réé sa gôlin naj ken a men.

¹⁰ Emen na kwôni woj derôre diba, a gôrbij sa jé woŋge ré men, sa lê wo ken li naj bijé kari tumô aj haw hen ken li baa ya tô hen né kwôy. Hen iyônj dema ré gel wo kené gey Emen.

¹¹ Nini gey bi kené li mega ken lij hen iyônj kwôy kwôy wo ken derij kibri diba, ken merên tô a ré. Ôbi dema kené uwôpijn are kêm ka ken di bôrñge sara hen.

¹² Diba ken yi kwijê ré njnba, bi jé lêreŋge yi môj bay ayê bôô ka lêŋnê tô ayê bôô woji a iyônj. Na bay a upé aŋgaj sa kôbi ka Emen na genge diré biji hen.

Aŋga Emen genge ba ôbi a lê môj môj

¹³ Ken hô mega wo ca tumô ba, Emen na genge aŋga diré bij *Abraham. Kirjna ôbi genge bij Abraham are hen iyônj na, ôbi dusu yiri naj yiri gaŋ wôsa kwôni wo dami dêri wo ôbi a desij yiri naj dî ba, naj.

¹⁴ Menba, ôbi dusu yiri kôl iyônj ba: «Na tiri, na terê keben sam a damaj men, na bé kwôŋgêm a kwôné a men.»

¹⁵ Kirjna Abraham toy hen iyônj na, ôbi uwôl bôri môrij gemij. Aj wô kibi ulê bôô wori bi wo hen na, ôbi uwôŋ are bay ka Emen na genge diré biri hen.

¹⁶ Kirjna gawrê dusu yirji ba, bay dusu naj hini kwôni wo dami dêjî. Desé yi bi wo hen iyônj na, jan are kêm perê bijé a.

¹⁷ Na ôbi wo hen aja Emen ré lij hen iyônj men hen. Ôbi gey gelij bijé ka ôbi na genge diré biji are hen bi bay ré hô dô sarji a mega wo aŋga na diré genge hen na, diré hera cêgê ré njn. Na ôbi á, ôbi ré genge are tumô dem aja ré dusu yiri cêgê tô hen.

¹⁸ Iyônj ba, aŋga Emen na genge hen men, desé wo ôbi na dusu yiri hen a men na, na aŋga wôô ka Emen a belé ermé wori sara ré kwôy men, Emen a lê benare sara ré a men. Nabay ka nana bô Emen mega kini uwôbérna hen na, are bay ka hen dôbêna ibiyare bôrna damaj bi nana dêbij iyére gemij aŋgaj dé bôô sara bay ka hen.

¹⁹ Aŋgaj dê bôô sara bay ka hen na, yi mega aŋga harêna tôj aj bi nana dêbij geraj tumô Emen a iyônj. Na ôbi á, bargay ka bay ré ha jôrjn tô kirjij ka yi naj jeŋgêrji

hen ré bôlij tumôrna aj nana si ô kirij ka dê kirij ka yi naj jengêrji ka Emen debij ya hen.

²⁰ Na kirij bay ka hen aja Jésu ré ô ya tumôrna wô sarna. Na ôbi á, ôbi ré yiñ dami ôbi bê kwôbe naj kwini môñ kwo Mêlkisédêk hen iyôñ.

7

Mêlkisédêk na ôbi bê kwôbe wo Emen

¹ Mêlkisédêk bi wo hen na, na na kelma wo Salêm men, na na ôbi bê kwôbe wo Emen woj ôbi gôlij sa are kêm hen. Wulê wo pôni *Abraham ô kumbul ujé kilmé sa iyére to dângi a menba, ôbi bôyji. Kirija Abraham bulo hera tô kumbul a menba, Mêlkisédêk jô kwini aj tô kibri sari a.

² Abraham dôjse anga ôbi pera kibi kumbul a hen môj ba dô kibriji pôn môj ba dô kibriji pôn hen iyôñ aj biñ Mêlkisédêk. Hini woj Mêlkisédêk bi wo hen bôri na «kelma woj derôre» wôsa ôbi na kelma wo Salêm, aj hini woj Salêm bi wo hen bôri na «bô jalê.»

³ Kwôli yori naj ibari men, môtîeri men, sa yêri men, sa temayri a men na, kwôni na li bô magtubu to Emen a ré. Aj ôbi yi môñ Jésu woj Kema Emen iyôñ wôsa ôbi yi ôbi bê kwôbe wo Emen yôôd mera.

⁴ Berênge dampare to Mêlkisédêk bi wo môtrena wo tumô Abraham na ay kibi anga môji kari ka ôbi na pera kibi kumbul a biri hen.

⁵ Kwôngê *Lébi ka pôni kôba, na bay bê kwôbe men. Tôô to *Moyis na kôlji iyôñ ba: «Bijné ka *Israyêl a ayê kibi anga môji kaji biji bi bay ré ôm.» Bi wo bay kêm na kwôngê Abraham men hen kôba, na yênerji a biji kibi anga môji bay ka hen.

⁶ Mêlkisédêk na tô môt wo Lébi ré hari ninba, Abraham tô kibi anga môji kari ka ôbi pera kibi kumbul hen biri menba, Mêlkisédêk tô kibri

sa Abraham a. Bi wo na na Abraham a Emen na ré genge are wô biri dî hen.

⁷ Iyôñ ba, nana hôñ mega wo kwôni tô kibri sa megari a ba, ôbi na kwo dami gôlij kwo uwôj terê kibi hen.

⁸ Kwôngê Lébi ka yênerji ay kibi anga môji biji hen kôba, na bijé ka a ma ninba, Mêlkisédêk kwori ba, ôbi a ma ré mega wo na lij bô magtubu to Emen a hen iyôñ.

⁹ Iyôñ ba, kirija Abraham ay kibi anga môji kari bij Mêlkisédêk hen na, yi mega Lébi a na réé bé hen men. Na Lébi bi wo hen a kwôngêri réé sa upé kibi anga môji ka kam Israyêl hen.

¹⁰ Bi wo Lébi na yêp ré tô hen kôba, ôbi nà ná bô Abraham a kirija Mêlkisédêk jô kwini kirija ôbi uwoj kibi kumbul a hen. Gel, na wo Mêlkisédêk ré dê Lébi.

¹¹ Hena jé woj bê kwôbe wo kam Lébi henañ ré nêm deré kibi jé wo Emen gey hen na, ôbi bê kwôbe wo dângi mega Mêlkisédêk iyôñ ba henaj ré nanê nin men, henaj ré yé na kunja Lébi môñ Arôn iyôñ mera. Wôsa na na kôbi bay bê kwôbe ka Lébi a na hanê tôô to Emen na bij kam Israyêl hen.

¹² Wôsa hena Emen né dî tô môñ wo bay bê kwôbe wo dângi na, gel na wo ôbi ré dê tôô to dângi men.

¹³ Aj Kelma wona Jésu bi wo magtubu hende to hen kôl kwôli hen na, tô môt wori na kwo dângi men kwôni wo tô môt bi wo hen na yi ôbi bê kwôbe tumô ré men.

¹⁴ Nana hôñ wo Jésu ré hena na tô môt wo Juda a aj kirija Moyis na kôl kwôli bay bê kwôbe hen na, ôbi na kôl kwôlé wôni gengij sa tô môt bi wo hen ré.

Ôbi bê kwôbe wo dângi mega Mêlkisédêk iyôñ

¹⁵ Gel, anga gel derê kwôlê bay a na: ôbi bê kwôbe wo dângi wo yi môt Mêlkisédêk iyôñ hen so.

16 Gawra bi wo hen yi *dami wo damné kaj bay bê kwôbe naj tôô to kôl jeré hena na tô môj wo hen a dem hen né, njnba, na naj néé wori wo li aj ôbi môrîj tu gen naj kwini yôd hen dî.

17 Na mega wo lij bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba:

«Ju na ôbi bê kwôbe naj kunem yôd mega wo Mêlkisédêk na yij hen iyôj.»

18 Iyôj ba, Emen mène tôô to ôbi na dî ca tumô hen aj wôsa nére naj men, hende yi ani ré njn a men.

19 Tôô to Moyis hende to hen a nêmê lê aj bijné a yij derôre tu Emen a ré, njnba, haw hen aنجga nana dî bôrna sara hen na, dê tôô hende to hen men, a béna geré wo nana ôrij tumô Emen a a men.

20 Kirina Emen da dé Jésu mega dami wo damné kaj bay bê kwôbe na, ôbi dusu yiri tumô dem. Njnba, kirina tô môj wo *Lébi yiji bay bê kwôbe hen na, kwôni na dusu yiri tumô dem né.

21 Kwo Jésu ba Emen dusu yiri biri kôl iyôj ba:

«Nôbi, Emen Kelma aنجga na desin yen bem hen na,

na herê cêgê ré njn. Já yé ôbi bê kwôbe kwôye naj kunem.»

22 Hen iyôj ba, gel wo ré na sa kibi Jésu wo li aj bijare to Emen bij naj na hen ré na to dôri dê to cay hen aj tô.

23 Men, kwo bay bê kwôbe ka pôni ka tô môj wo Lébi ba, bay kwône na wôsa temare jôrji lê jé wofi woj bê kwôbe bi wo hen sem.

24 Njnba, kwo Jésu ba, na hen iyôj né, wôsa ôbi mô tu gen naj kwini yôd siba, ma ré aj jé wofi woj bê kwôbe hen yi naj kwini yôd.

25 Na ôbi á, ôbi ré nêm gôlij naj bijné ka era ligi Emen a naj geré wofi yôd naj kwini wôsa ôbi mô tu gen naj kwini yôd men, ôbi uwôl Emen wô sarji a men.

7:17 7: 17 Kurônj kibé 110: 4 **7:21 7: 21** Kurônj kibé 110: 4 **8:1 8: 1** Kurônj kibé 110: 1 **8:5**
8: 5 Sé nô 25: 40

26 Na dami wo damné kaj bay bê kwôbe bi wo hen iyôngi a nana ôrij doyri. Ôbi dé tu Emen men, ani kani ka habij naj yiri a men, ôbi li têrij tôni ré men, Emen dôri dî gay naj bay têrij aj ayri ta derômaran a.

27 Kwori ba, ôbi yi mega tô damné kaj bay bê kwôbe ka ba hen né. Wôsa ôbi ôrij doy bê kwôbe naj wulê wulê wô têrij tori tumô dema ré bi wô sa to bijné tô a men ré. Ôbi ay yiri bi lij sarga têê pôn yôd mera.

28 Tôô to Moyis dî damné kaj bay bê kwôbe kaj gawrê kaj bay têrij, njnba, kwôlo gengij sa desé yi wo Emen na, era na cêgi tôô. Aj dî na Kema Emen wo ôbi na bu sa têri yôd hen men, a merê naj kwini mega dami wo damné kaj bay bê kwôbe.

8

Jésu na dami wo damné kaj bay bê kwôbe wona

1 Perê kwôlo nini kôl hen na, kwo dami a na: nana ôrij naj *dami wo damné kaj bay bê kwôbe bi wo iyôngi hen wo mô derômaran a sa kôbi Emen woj gusurô a wo na Emen woj ôbi ibé iyêre hen.

2 Aj ôbi li jé wofi woj bê kwôbe bi wo hen kirij ka yi naj jengêrji a. Ca ba, damné kaj bay bê kwôbe na li jé wofi na bô iyêre to lij naj bargay to gawrê a lê, njnba, iyêre to Jésu lij jé wofi ya hen na, na kirij kaj tiri ka Emen a lê siba, na gawrê ré hen.

3 Dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo yôj yôj kôba, jé léri na ayê ari bij Emen men, lê sarga biri a men. Iyôj ba, dami wo damné kaj bay bê kwôbe wona nabay kôba, bi ôrij naj aنجgaj ayê bij Emen men.

4 Hena ôbi henaј ré mô sa terare a na ba, henaј ré yé ôbi bê kwôbe ré a men, wôsa bay ayê are bij Emen naj tôô to *Moyis na, ya njn.

5 Jé wofi bê kwôbe bi wo bay li hen na, na tini kwoj tiri wo yi

derômaraj a. Kirijna Moyis na dâ
dé iyére hende to hen na, Emen kôli
iyôñ ba: «Ju toy, já dé môñ kwo na
en gelom sa keram a hen, iyôñ.»

⁶ Ôbi a, Emen né bij Jésu je wo
dami dê kwo bay bê kwôbe bay ka
hen men, na ôbi a dsebé perê Emen
a naj gawrê aj bay ré bijni bijnare
to dê to cay hen wôsa aŋga Emen
genge bô bijnare hende to hen a na,
gôlin aŋga tumô ka na nana uwôn
hen an tô.

⁷ Hena aja bijnare to tumô henañ
ré nêm lê are kêm ka Emen gey ré li
hen na, ôbi henañ ré hô kelê kwôli
bijnare to têê wôoyi ré njip.

⁸ Nijba, Emen na nay bijné kan
bay lê habrê a aj Kelma kôlji iyôñ
ba:

«Wulêri a sa na, na bijn bijnare to
kôrbi
naj kam *Israyêl men, kam Juda a
men.

⁹ Ca tumô kirijna na en bu kôbi
môñêrji sojn Ejipt a na,
na en bijn naj ci, nijba,
bijnare to na bijn naj ci haw hen na,
na môñ to na en bijn naj môñêrji
tumô hen né.

Bay na mène bijnare to na en bijn naj
ci tumô hen

aja ené worji cégen hen.

Na nôbi Kelma woji a kelê emê hen.

¹⁰ Wulê bi wo hen na, bijnare to na
bijn naj kam Israyêl hen na,
na wo na bé tôô tijê a yé ermé woji
a men,
a yé bôrji a a men, na yé Emen woji
men,
bay a yé bijné kanê men.

¹¹ Men, kwôni wo a dôyrê yiri ô kôlin
yêni bi ré hôñ Kelma ba,
naj nin. Wôsa kwo dê ré, kwo dami
ré bay kêm a hônen.

¹² Aj na dê bôn jalê sa têrijn lêreji a
men,
na gôrbij sare a men.»

¹³ Na kwôli bijnare to kôrbi a Emen
né kôl hen. Iyôñ ba, ken hôñ mega
wo bijnare to tumô hen na, na to ôli
nin. Aj nana hôñ mega wo aŋga ré
na ka cay aj ré ôl men, ré li naj

kwôni ré njip a men ná, ré na aŋga
ré napê haw hende hen.

9

Jé lê bay bê kwôbe ka tôj na naj kwo Jésu

¹ Kwôlo gengin sa bijnare to tumô
hen na, kini tibé Emen wo bijné li sa
terare a na yi ya men, tôô top gelij
bijné kini tibé Emen kôba, ya men.

² *Iyéy Emen hende to hen bay
lere naj bargay aj bôre na wôô.
Bôre wo kibé ba, bay uwôgere
«Kirij ka yi naj jengêrji» men, bay
dîj gelgare top musure to erêngêre
jurgem top terij lampa hen ya men,
tabel to bay bijn mapa wo bay bijn
Emen hen ya men.

³ Kibi iyére to wôoyi a na, bay
jô tôle naj kibi bargay aj bay
uwôgere «Kirij ka yi naj jengêrji
ka Emen debe ya hen.»

⁴ Bô iyére hende to hen na, kini
uwoyé gindiriw wo bay li naj lôr
kaj lij sarga bijn Emen hen na, yi ya.
Men sunugu top bijnare to bay têèle
ta kêm naj lôr hen yi ya. Bô sunugu
hende to hen na, bâna wo bay li naj
lôr yi ya. Bô bâna bi wo hen a na,
aŋgan emê ka bay uwôgeji *man ka
Emen na bijn bijné derô gwôlê hen
na, yi ya. Cilañ wo Arôn wo na bée
hen men, habelê keram wo wôô wo
Emen na lij tôô top bijnare ya hen a
men na, yi bô sunugu hende to hen
a men.

⁵ Sa sunugu hende to hen na, bay
iyegé are naj misirérji môñ manê
ka Emen ka bay uwôgeji Séribê dê
a sara aj gel wo Emen né kirij bay
ka hen ya. Aj are bay ka hen bul
miséréji wô têlij sa kirij ka bay bijn
kwôbe hen aj bi Emen ré dîj bôri
jal sa têrijn to bijné a hen. Nijba, en
gey kelê kwôli are bay ka kêm hen
né tô.

⁶ Na hen iyôñ a bay ré nanij kirij
bay ka hen menba, na bô iyére to
kibé hen aja bay bê kwôbe ré eraji
sa li jé woji ya naj wulê wulê.

⁷ Kwo gengijn sa iyére to wôôyi a ba, na *dami wo damné kaj bay bê kwôbe a sé ya mera. Ôbi si ya têê pôn bô elê aj ôbi a ôrij naja kwôbri lari aj bij Emen kibi têrij tori men, kibi to bijé kêm to bay li bô menjpare a hen.

⁸ Tunu gey gelé hen iyônj wôsa hena geré woj erê kini drebé Emen a ré bôlij ré tô na, na wôsa iyére to cay hen baa ya tô.

⁹ Are bay ka kêm hen na, gel na aŋga li are bô ulê bi wo na. Men, gel na wo aŋga nana bij Emen naja sarga to nana li biri hen na, ré nêm wo ré lê aj bô gawra ré sélij né.

¹⁰ Na aŋga gengijn na sa emê mera men, care men, sa hara woj pelé yi wô sélij tumô Emen a hen men, aŋgan lê ka gay gay a men. Men gengijn na sa tôô to aŋga yi nô yi gawra ka Emen diji wô kibi wo hawi na kwôy jén kirija Emen a belé are kêm lij ka kôrbi.

Sarga wo Krist

¹¹ Haw hen na, *Krist na sa nij. Aj ôbi a na dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo eraj naja aŋga dôri ka nana ôrij nij hen. Kini lê je wori a na, na kirij ka yi naja kiniji diba, na môj iyére toj bargay to cay hen né men, na iyére to dô dê aj a men. Iyére hende to hen na, na iyére to sa terare a nà ré men, na gawrê a lê ré a men.

¹² Men, kirija ôbi na ô kirij ka yi naja jengêrji ka Emen debe ya hen na, ôbi na ôrij na naja kwôbri kwajê ré men, kwôbri kam kelbê ré a men, nijba, ôbi na ôrij na naja kwôbriri gaŋ aj sij bô a têê pôn yôd mera aj lij sarga. Na sa kibi kwôbriri bi wo hen aja ôbi ré gôlij naja na naja kununa sa têrij tonâ.

¹³ Ca ba, bay na duu na kwajê naja kilbê aj bay wusu kwôbrirji sa bijé ka nêm tibé Emen né hen. Men, bay hô pô buni môni tôlbôre to bay na duu aj uwoyre hen hô wusu sarji a aj bi bay ré yin bijé ka séli.

¹⁴ Nijba, hena kwôbri lari na ré nêm lê hen iyônj ba, kwôbri Krist a lê dê aj wôsa kwôbriri gôlij kwo lari aj sôj tô. Ôbi ay yiri bij Emen yôd mega ari lê sarga ka dôri naja née wo Tunu to mô naja kunu hen. Na kwôbriri bi wo hen a mênê ermé lê anja habij ka yi bôrna aj nana sélij men, nana lij je wo Emen woj ôbi mérê tu gen a hen a men hen.

Bijare to kôbri to Krist a na gerére

¹⁵ Na kibi aŋga Krist li hen aja ôbi ré hô day bijé pôn naja Emen hen. Aj bi ôbi ré hô bijen bijare to kôrbi naja ci hen. Iyônj ba, bijé ka Emen uwôgeji hen na, bay a upé aŋga ôbi na genje diré biji hen, aj are bay ka hen a yé kaji yôd kibi temay Krist. Sa kibi temayri hende to hen aja ôbi ré gôlij naja bijé wô habrê woj wo bay na li kirija bay na baj tô bijare to cay a hen.

¹⁶ Bijare na, na aŋga yi mega magtubu to kwôni li kôlij kwôli bô geyé wori iyônj. Hena gawra ré li magtubu gengijn kini cé ari upéri wulê wo diré ma na, bi ani gel wo ôbi ré ma tiri a men dem.

¹⁷ Hena gawra ré ma ré tô ba, magtubu to ôbi na li gengijn sa cé ari upéri hen na, hende li je ré tô. Wulê wo ôbi ma nij dema hende ré li je tô.

¹⁸ Bijare to Emen na bij naja gawrê tumô hen kôba, na hen iyônj hende to hen. Aj kwôbri lari a bij tôj pa dem.

¹⁹ Tumô ba *Moyis na kôlij bijé kwôli tôô kêm to Emen na bi men, ôbi pô kwôbri kwajê naja kam kilbê ka bay duu hen men, gebe kam dê a men aj day ta. Men, ôbi pô kalmê ka bay uwôgeji *hisôp hen men, pô gusiri gamgê ka sêy dê a men aj dôbe bô kwôbe bi wo hen a aj dô wusu sa magtubu toj tôô men, wusu sa bijé kêm a men.

²⁰ Aj ôbi kôl iyônj ba «Kwo na na, na kwôbe wo gel bijare to Emen na

bij nap ken ap ôbi gey bi nana bi kwôlê sa bijare hende to hen a.»

²¹ Iyére to bay li nap bargay hen kôba, Moyis wusu kwôbe bi wo hen nap anja kêm ka yi bô ka bay tibij Emen hen sara.

²² Bô wulê bi wo tôô a na derê tumô kirij hen na, are kêm na yi ka séli nan geré wo kwôbe. Hena kwôbe ré bij tôj ré ba, geré wo Emen a dîj bôri jalê sa têrijn to gawrê ba, nap.

Sarga wo Jésu Krist dô têrijn to bijé

²³ Are kêm ka yi bô tibé wo cay a hen na, yi mega tini kaj tiri ka derômaraj a iyôn mera. Ap bi are bay ka hen a ré yi ka séli na bay a lê na hen iyôn pa dem. Nijnba, kwo gengijn sa tibé Emen woj tiri hen na, gey na sarga wo dô dê ap.

Jésu Krist ô derômaraj a

²⁴ Krist na si bô iyére top bargay to gawrê na lê hen né, wôsa hende na tini kini d'ebé Emen. Nijnba, kwori ba, ôbi ô si bô derômaraj a ap haw hen ôbi na gawra wona tumô Emen.

²⁵ Damné kaj bay bê kwôbe si bô iyéy Emen a naj kwôbri lari têê pôn bô elê a kwôy kwôy. Nijnba, Krist ô hen iyôn wô ayê yiri lij sarga têê kwône ré.

²⁶ Hen aja Jésu Krist henan ré ay yiri lij sarga têê kwône na, henan ôbi ré gelij gusin têê kwônê ayin tôri wulê wo Emen na dîj tô terare hen. Nijnba, ôbi sa têê pôn néj wulê wo sa terare ta kerê baa d'a hen ayin yiri lij sarga bij Emen wô dôrijn têrijn to bijé yôd ap.

²⁷ I i kôba, gengijn wo ré ma têê pôn néj ap cêgi temare a ba, i i kôba, a erê tumô Emen a bi ôbi ré jô kwôlê sari a.

²⁸ Ap Krist kôba, bay ayri lij sarga têê pôn néj wô têrijn to kwônê bijé, ôbi a bulo hera wo têê wôoyi na, na wô derê têrijn ré nij, nijnba, na wô gôlin naj bijé ka gemni hen.

10

Jésu Krist li sarga wo dô dê kwo kêm hen têê pôn néj

¹ Tôô to *Moyis na, yi na anja dôri ka a era hen têj têj ré, ninba, hende na anja lij gelij nap tu. Bijé li sarga wô ôrijn tumô Emen a nijba, bay nêm yé bijé ka séli tumô Emen a ré wôsa bay a lê sarga hen iyôn nap elê elê.

² Hena sarga bi wo hen ré nêmê lê ap bijé ré yij ka séli têê pôn yôd na, kwôli têrijn henan né beré sarji ré men, bay henan ré lê sarga wôni ré nij a men.

³ Nijnba, sarganjê bay ka hen a lê ana bay ré hô erem sa têrijn lêreji a naj elê elê hen.

⁴ Wôsa kwôbri kilbê naj kwo kwajenê a nêmê derê têrijn ré.

⁵ Ôbi a, *Krist kirija d'a era sa terare a nà nà, kôlij Emen iyôn ba: «Ju gey bi bay ré duu lari lij sarga bem ré men, bay ré bem ani ka d'anggi ré a men, nijnba, ju li ap en ôrijn nap yen.

⁶ Wôsa lari wo bay duu ap uwoy ap kêm wô bem hen dôrem ré men, sarga woj dôrijn têrijn hen kôba dôrem né a men.

⁷ Menba, en kôlem iyôn ba: <Ayi! Emen, gel en d'ebé na, en era sa terare a nà, na wô lê anja ju gey ené li mega wo na lij bô magtubu top tôô a gengijn san hen iyôn.»

⁸ Krist na kôl tumô kôl iyôn ba: «Ju gey bi bay ré duu lari bem né men, ani ka d'anggi ré men, lari ka bay duu ap uwoy ap kêm hen ré men, sarga woj dôrijn têrijn ré a men. Are bay ka hen kêm dôrem né.» Ôbi kôl hen bi wo are bay ka kêm hen na lij na naj tôô haji hen.

⁹ Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Gel, en d'ebé nà. En era sa terare a nà, na wô lê anja bôm gey hen.» Iyôn ba, gel na wo Emen né mène sarga wo cay hen ap, ap gase naj kwo Krist.

10 Wôsa Jésu Krist li aŋga bô Emen gey hen. Ôbi ay yiri bi lij sarga têê pôn yôd aŋ na hen iyôŋ a têrij ré dôrij sarna hen.

11 Kwo bay bê kwôbe ka Jubnê ba, bay li jé woji na sa pôn pôn men, bay bi kwôbe debij kwôy kwôy men, ninba, sarga bi wo hen a derê têrij to bijé ré kwôy.

12 Jésu Krist kwori ba, ay yiri bi têê pôn yôd wô dôrij têrij to bijé yôd men, mô sa kôbi Emen woj gusurô a a men.

13 Aŋ haw hen na, ôbi gem na wulê wo Emen a sa bé bay bariri kêm a yé aŋgaj sêlê têri hen.

14 Na naj ayê wo Krist ay yiri bi têê pôn nêŋ hen aja ôbi ré biji bijé kari ka ôbi biji yi ka séli hen ré yi ka dôri cerêd hen.

15 Tunu toj hendi bô bôrê kôba, geléna wo sarga wori bi wo pôn hen ré nêm kirija hende kôl iyôŋ ba:

16 «Kelma Emen kôl iyôŋ ba bijare to na bij naj bijé bô wulê wo nà ná,

na wo na bé tôô tjiné a yé bôrji a men, ermé woji a a men.»

17 Men, hende hô kôl iyôŋ ba: «Na górbij sa têrij lêreji men, sa aŋga habij ka bay lêrê hen a men.»

18 A hena Emen né dî bôri jal sa têrij lê bijé a ba, sarga wo dâŋgi woj dôrij têrij to bijé ba, naj nij.

Usonange da ligi Emen a

19 Yênen, hena ré na hen iyôŋ na, na sa kibi temay Jésu Krist naj kwôbriri wo bij tôj hen aja nana nêmê erê kini d'ebé Emen a naj bôô pôn hen.

20 Jésu na yêge bargay ka bay jôrij tô iyére hen an, aŋ bôl geré wo naa siŋ ira hen béna. Na geré wo kôrbi wo naa môrij gej tô a. Bargay bay ka ôbi yêge hen na, yi mega kurôŋgi yiri wo bay na duu hen iyôŋ.

10:13 10: 13 Kurôŋ kibé 110: 1 **10:17 10:**

10:28 10: 28 Détéronôm 17: 6 **10:30 10: 30**

21 Aŋ nana ôrij naj *dami wo damné kaj bay bê kwôbe wo Emen diri sa iyére tori a.

22 Iyôŋ ba, na usonje ligi Emen a naj bôô pôn men, na déŋge bôrna sari a yôd men. Wôsa kwôbri Jésu Krist a ménê ermé wo habij bôrna men, nana pelij naj kam ka séli men.

23 Aŋgaj d'é bôô sara ka nana kôlij bijé nana ôrij hen na, na gem dô wôsa nana hô mega wo aŋga Emen ré genge diré lê ba, ôbi ré li mój mój.

24 Na ermij sa yerna men, na dôbijge ibiyare bôrna aji bi na geyin yerna men, na lêŋge aŋga dôri dôri a men.

25 Na kajnêŋge danare naj megérŋge mega wo bijé ka pôni kajnê hen iyôŋ né. Aŋ mega wo Wulê wo Kelma a heraj baa da nij hen iyôŋ na, na dôbijge ibiyare bôrna.

26 Hena nana henêŋge kwôlê wop tiri wo Emen aja nana hô lêrê têrij tona hôrij naj bô geyé wona a sôŋ na, sarga wo dâŋgi wo na lê wô dôrij têrij tona ba, naj nij.

27 Aŋ kwôni wo li hen iyôŋ na, aŋga bari ba, na harê wo dami mera wôsa Emen a sa jerê kwôlê sari a. Beré bi wo hen na, na tare to dami to a uwoyé bijé ka bij Emen kwôlê ré hen.

28 Hena kwôni wo ré dage sa tôô to Moyis aja gawrê wôô réba subu ré gel aŋ sa surge tôri ta na, bay a deréri mera diba, kwôni a berê tu na tori ré nij.

29 Hena ré yi hen iyôŋ gengij sa tôô to Moyis na, kwôni wo ré dô Kema Emen dema ré gelij gusij d'é aŋ sôŋ ré ba? Ôbi bô kwôbe wo li aŋ Emen bij naj na hen men, wo li aŋ nana yiŋ ka séli hen a men mega ani ré. Ôbi na tiiré Tunu to li aŋ nana uwoj bô derê wo Emen hen. Kwôni bi wo iyôŋgi hen na, a gelij gusij.

30 Nana hô wo Emen kôl iyôŋ ba:

17 Jérémi 31: 33-34

10:27 10: 27 Esay 26: 11

Détéronôm 32: 35

«Bijné ka kafen hen na, na dê bare men, na têbêji sa kôbriji wô jé lèreji wo habij hen a men.» Men, ôbi hô kôl iyôn ba: «Nôbi Emen Kelma na jerê kwôlê sa bijné kajnê.»

³¹ Bi Emen woj ôbi merê tu gej hen ré bu kwôni na, na aŋgan bô emê ka damaj.

³² Erméngé sa wulê wo na ken gelij kirij ka perangi ka kwôlo Emen kuneñge ta cog, cog hen na, na ken gelij gusin damaj men, na ken csebu iyêre sa kumbul wonge a men.

³³ Bay na tiiré ka pôni perérñge a tu bijné kêm men, bay na gelji gusin men, ka pôn perérñge a hen na li naj ka bay na gelji gusin hen men.

³⁴ Ken bô tu na to bijné ka yi daŋgay a wô kibi Jésu hen a men. Kirina bijné na tô ari upérñge ba, na ken li yi derê wôsa ken hòn wo kené ôrij nap aŋga dôri ka ré dê are kêm ka ré najê ré kwôy hen ya.

³⁵ Hen iyôn ba, ken meremnê ré wôsa hena kené li hen iyôn na, aŋgan têbê sa kôbi ka dami yi wô sarñge ya.

³⁶ Beréngé bôrñge iyêre wô lij bô geyé wo Emen, ôbi a, kené ujé aŋga ôbi na genge ciré bénge hen.

³⁷ Na ôbi á, na ré lij bô magtubu to Emen kôl iyôn ba:

«Sem a, dê a menba, kwo a hera hen na, era hen ya dîba, ôbi a mera dê dé ré nij.

³⁸ Men, kwôni wo na kwoj derôre tun a ba,

a merê tu gej naj geré ayê bôô wori nijba,

kwo hô cêgê ba, yen a dôren sari a ré.»

³⁹ Kwona nabay ba, nana bay herê cêgê ka ca ménê hen ré, nijba, nana bijné ka bi bôrji sa Emen a wô uwônjij gelê hen.

10:30 10: 30 Détérônôm 32: 36 **10:37 10: 37** Esay 26: 20, Habakuk 2: 3 **10:38 10: 38** Habakuk 2: 4 **11:3 11: 3** Dé tô are 1: 3, Kurôn kibé 33: 6-9 **11:4 11: 4** Dé tô are 4: 3-10 **11:5 11: 5** Dé tô are 5: 24

11

Anja bijné ka na bi bôrji sa Emen a na li

¹ Bê bôô sa Emen a na, na henê mega wo anja jeré gel ré tô aj jeré dî bôm sara hen na, ré na aŋgan ré yi ya tiri a men. Aj arirji ré lij a men.

² Bijné ka ca tumô, na bi bôrji sa Emen a na hen iyôn hende to hen ana bay na ré dép tu Emen hen.

³ Na sa kibi ayê bôô aja nana hônij mega wo Emen na ré dî sa terare nà, naj kwôlo si kibri a aj are kêm ka nana gel sa terare a nà ná, törji ré dîj na sa ka gelij né a.

⁴ Na sa kibi ayê bôô aja Abêl ré lij sarga wo dô dê kwo Kayen hen bijn Emen. Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen aja Emen na ré bôri mega kwoni woj derôre hen men, ôbi na ré gey sarga wori hen, aj gel na wo Abêl ré dé tiri a men. Na sa kibi ayê bôô aja Abêl na ré ma ca hari kôba, kwôli aŋga ôbi na li hen ré ôm ban kemnêj kemnêj hen.

⁵ Na sa kibi ayê bôô aja Emen né ay Énôk tu gej ôrij derômaraj a, diba, ôbi ma ré. Kwôni hô gili ré nij wôsa Emen na ayri ôrij ligiri a. Aj lij bô magtubu to Emen a kôl iyôn ba: «Énôk na dé tu Emen tumô dem aja ôbi na ré ayri ôrij derômaraj a hen tô.»

⁶ Iyôn ba, na sa kibi ayê bôô dem aja kwôni ré dén tu Emen. Iyôn ba, hena kwôni wo ré era ligi Emen ba, ôbi bi bôri sari a mega wo Emen ré mô ya men, bi ôbi hòn mega wo Emen ré tô kibri sa ka wogeri hen a men.

⁷ Na sa kibi ayê bôô aja Nowé ré toyin yêgê wo Emen yêge maari gengij sa aŋga a era hen ka kwôni gel ré tô hen. Ôbi ay kwôlo Emen kôli hen mega kwôlê woj dép iyôn né aja ôbi ré lij bato wo dami mega wo Emen kôli hen iyôn. Aj ôbi gôlij naj yiri men, naj bijné ka bô iyére

tori a men. Ap na hen iyôŋ aja
anga Nowé na li hen ré gel wo bijé
ka sa terare a na ré li anga habij.
Ap sa kibi ayê bôô wori bi wo hen
aja Emen né bôri mega kwôni wop
derôre tiri a hen.

⁸ Na sa kibi ayê bôô ana *Abraham ré bij kwôlê sa uwôgê wo Emen uwôgeri a aŋ henan ôrîn sa iyére to Emen genge diré biri hen. Aŋ ôbi hena ô iyôn a tòn mera diba, hôñ sa iyére hende to hen tumô ré a men.

⁹ Na sa kibi ayê bôô wori bi wo hen
aja ôbi ré môrîj mega kerga iyônj
sa iyére to Emen na genge dîré biri
hen. Ôbi mô na bô iyére to bay li
nan bargay hen. Bay môrji naj si
Isak naj Jakwôb ka Emen na genge
dîré biji sa iyére hende to hen men.

11 Na sa kibi ayê bôô aja Abraham ré uwônij geré yêp kema naj haléri hen bi wo tamni Sara kôba, yê wori na naj men, hende na haal nij a men hen. Ôbi hôñ wo kwo ré genge diré biri kema hen na, ré kelê kwôlê wop benare ré.

12 Ôbi a, naj geré wo gawra wo
pôn wo na yi mega temay gawra
iyôŋ hen aja tô môŋ wo gawrê ré
bijna môŋ têbêŋne to derômaran a
iyôŋ hen men, môŋ hal wo kibi cér a
wo kwôni nêm dençé ré hen a men.

¹³ Gawrê bay ka nana kôl kwôlijî
hen na, na bi bôrji sa Emen yôôd
kwôy wo bay map. Are bay ka Emen
na ayij tôri hen na, bay uwôj né,
nijnba, bay hôñ wo arirji ré líñ ap
bay li yi derê wô sarji men, bay kôl
iyôñ ba: «Nija kergê men, iyére
toni nan sa terare a nà a men.»

14 Gawrê bay ka kôl kwôlê bi wo iyôngqi hen na, gel tu wolé wo bay ré

11:7 **11: 7** Dé tô are 6: 13-22 **11:9** **11: 9** Dé tô are 12: 1-5, 23: 4, 35: 12,27 **11:11** **11: 11** Dé tô are 18: 11-14, 21: 2 **11:12** **11: 12** Dé tô are 22: 17 **11:13** **11: 13** Dé tô are 23: 4, 1 Kronik 29: 15, Kurôj kibé 39: 13 **11:18** **11: 18** Dé tô are 21: 12, 22: 1-14 **11:20** **11: 20** Dé tô are 27: 27-29,39-40 **11:21** **11: 21** Dé tô are 48: 1-20, 47: 31 **11:22** **11: 22** Dé tô are 50: 24-25, Sé nô 13: 19 **11:23** **11: 23** Sé nô 2: 2, 1: 22

woge na sa iyére to ré yi toji.

15 Men, gel wo bay ré erem sa iyére to bay na henaj ya hen ré a men. Hen aja bay henaj ré erem sa iyére to bay henaj ya hen na, bay henaj ré uné geré bilij hôrij ya.

16 Nijnba, tiri wori ba, bay woge na sa iyére to dê to bay henap ya hen. Sa iyére hende to hen na, na derômaranj. Ôbi a, hena bay ré uwôge Emen «Emen» woji kôba, tayre ré diri ré hen wôsa ôbi jan sa iyére wô biji ya a men.

¹⁷ Na sa kibi ayê bôô ana Abraham na ré ay kemari Isak diré lij sarga kirina Emen na sélij bôri hen. Ôbi na ay kemari bi wo pôn nêj hen diré lij sarga bi wo na kemari bi wo hen ana Emen na ay tôri biri

18 kôli iyôŋ̊ ba: «Na nap kemam Isak aja kwôŋgêm ré kwônenê mega wo na en gengijn hen iyôŋ̊.»

19 Nijba, Abraham hône mega wo
Emen ré ôrij nap néé wo ré lê ap
Isak ré jê sé kamjnê. Na hen iyôn a,
ré yi mega wo Isak na ré ma ap ré ji
si kamjnê iyôn.

20 Na sa kibi ayê bôô aja Isak ré tôrîj kibri sa si Jakwôb nap Esawu aj ôbi hôô mega wo terê kibi bi wo hen na ariri ré sa liñ.

21 Na sa kibi ayê bôô aja Jakwôb
kirjna baa da wo da ma na, ôbi tô
kibri sa kam Josêp ka wôô hen men,
ôbi gere yiri naj kwore wori aj ayij
kibi Emen.

22 Na sa kibi ayê bôô aja Josêp kirjna ré baa ña wo ña ma na, kôl kwôli sé wo kam *Israyêl a sép Ejipt a men, gengeji anja bay ré sa líñ nañ ibéri wulê wo diré ma a men.

²³ Kwo iba *Moyis naj yori kôba,
na sa kibi ayê bôô woji ana kirijna
bay yêñ Moyis na, bay uwôbiri li
geserê subu wôsa bay bô manare

to kemarji menba, bay harij tôô to kelma ay hen né kwôy.

24 Na sa kibi ayê bôô aja kirija Moyis ré yin kwo iyêri na, ré kaj bi bay ré uwôgeri kema môni Parawôn wo na kelma wo Ejipt hen.

25 Ap ôbi gey gelij gusij naj bijné ka Emen dîba, diré merê naj yi derê wo haw hen mera bô têrij a ré.

26 Ôbi gey bi bijné ré kajni mega bay ré sa kajnj *Krist, kwo Emen dôri hen, hen iyônj na ré dô dê ari upé ka sa iyé Ejipt a kêm wôsa ôbi dî tiri na sa angan têbê sa kôbi ka a era hen a dî.

27 Na sa kibi ayê bôô wori aja Moyis na ré sép sa iyé Ejipt a dîba, na harij bô tarê wo kelma Parawôn ré men, ôbi dêbu sa têri a mega wo ôbi ré gel Emen wo kwôni gili sa pôn né hen iyônj.

28 Na sa kibi ayê bôô bi aja ôbi ré dî tô lê geserê wo bay uwôgeri Pak hen men, ôbi kôlji bi bay ré tal kwôbri lari a kibi geré aji bi mana wo temare ré duu kamrê kaj kalmare ka Israyêl ré nij.

29 Na sa kibi ayê bôô aja kam Israyêl ré dayji cér wo bay uwôgeri cér wo sêy hen mega kirij ka hay iyônj menba, kamañ ka Ejipt gey ciré lê hen iyônj men, menba, cér bi wo hen pôrji kêm.

30 Na sa kibi ayê bôô woji bi wo hen aja haba woj gerem wo sa Jériko ré tij kirija kam Israyêl tor sari kwôy wulê jurgem hen.

31 Na sa kibi ayê bôô aja Rahab hende yin yinare toj têrij ré ma naj bay kajê Emen né wôsa hende na bu bijné ka Israyêl ka na najla sa kôbe kirij hen yere a naj yi derê.

32 Na ba na kwôli mi a ené kelê sônj ba? Na wo ené uwôjn tulmô kirij dê ba, ené kelê kwôli si Jédéyôn, Barak,

Samsôn, Jepté, Dabid, Samiyêl naj bay kibi Emen kêm.

33 Na sa kibi ayê bôô woji aja bay ré bôy kumbul naj sa iyére iyére men, bay li angan derôre tu Emen a men, bay uwôjn anga Emen na genge diré biji hen a men. Bay bu kibi kwo men,

34 bay bare néé wo tare men, kirija bay ca deréji ré yebere to dami kôba, bay ge gôl men, bay na iya nijba, uwôjn néé lew men, kibi kumbul a ba, bay na impê men, bay bôy kumbul sa asgarpê ka sa iyére to dângi a a men.

35 Na sa kibi ayê bôô aja yébé ré hô gelij bijné kaji ka na ma hen ji si kamnê. Bijné ka dângi kwôni bay gelji gusij tu temare a aj bi bay ré déj ayê bôô woji, nijba, bay dêbe sa têri a kwôy wô sa jij sij kamnê wô môrin bô derê a men.

36 Bijné ka pôni bay tiréji men, bay sêji naj sera men, harêji naj gaنجi musure men, bay biji dângay a a men.

37 Bijné ka pôni bay gôbeji duu ré keram men, ka pôni bay karji derôre a wôô men, ka pôni bay derji ré yebere to dami men, ka pôni kayrê naj kirij kirij men, bay harê na wumne men, na bay nimré men, bay gelji gusij damañ a men.

38 Sa terare nà ná, dôd ba, bay henaj ré merê ya ré wôsa bay na bijné kaj bay bôô pôn ka dôri. Bay kayrê erê bô kalmê men, sa keram a men, yérê bô iyom keram men, bô iyom a a men.

39 Na sa kibi ayê bôô woji aja gawrê bay ka kêm hen ré déj tu Emen hen, nijba, anga Emen na genge diré biji bijné kari hen na, bay gel naj tirji ré tô.

40 Wôsa Emen na erem sa anga dô dê aji wô sarna aji ôbi na gey bi bay

11:24 11: 24 Sé nô 2: 10-12

11:27 11: 27 Sé nô 2: 11-15

11:28 11: 28 Sé nô 12: 21-30

11:29

Sé nô 14: 21-31

11:30 11: 30 Josuwé 6: 12-21

11:31 11: 31 Josuwé 6: 22-25, 2: 1-21

11:32 11: 32 Bay jerê kwôlê 6 - 7, 4 - 5, 13 - 16, 11 - 12, 1

Daniyêl 6

Samuyêl 16: 1, 1 Kilmé 2: 11, 1 Samuyêl

1: 1 - 25: 1

11:33 11: 33 Daniyêl 6

11:34 11: 34 Daniyêl 3: 1-30

17-24, 2 Kilmé 4: 18-37

11:36 11: 36 1 Kilmé 22: 26-27, 2 Kronik

18: 25-26, Jérêmi 20: 2, 37: 15,

38: 6

11:37 11: 37 2 Kronik 24: 21

ré uwôn are bay ka kêm hen piniji ré.

12

Ibarna Emen

¹ Bijné bay ka kêm ka na bi bôrji sa Emen a ka nana toy kwôliji hen na, bay mérêna ta wô geléna geré. Iyônj ba, na dényge an yôd anga néey ka jerêna erê tumô hen men, têrij to gabêna tôj lew hen an, na geréngé gere to Emen gey nana ge hen diba, na merênêngé tô a ré.

² Na dényge turna yi sa Jésu a wôsa ôbi a na ôbi dé tô ayê bôô wona men, ôbi deré kebre a men hen. Ôbi ay yiri bi bay diiri an béeeri sa gurô tagelê diba, dî tay temare to iyôngi hende to hen diri ré. Wôsa ôbi erem sa yi derê wo Emen ré sa biri a hen dî. An haw hen ôbi mô sa kôbi Emen won gusurô a bô emê iyére tori a.

³ Erméngé sa gelé wo bay têrij na gelij Jésu gusij men, ken erem sa beré wo ôbi bu bôri iyére perê gusij hende to bay gili hen an bi bôrjge ré ménij kwôy wo ken dénygé gere tonge ré.

⁴ Wôsa kumbul wo ken li naj têrij hen na, ken li kwôy maj kibé ré tô. Iyônj ba, ken bi bôrjge mène ré.

⁵ Na ken gôrbij sa ibiyare to Emen na dôbêna bôrna môj kamni iyônj hen ba? Ôbi na kôl iyônj ba:
«Keman, kirija Kelma halem ba, ju erem sara, a hena ôbi ré nayem ba,

ju dî bôm ménê ré a men.

⁶ Wôsa Kelma hal na kwôni wo ôbi geyri men,
ôbi sê na kwo ôbi bôri môj kemari iyônj hen men.»

⁷ Beréngé bôrjge tô gusij hende to ken gelij hen, wôsa Emen halêngé na bô a hen men, na perê gusij hende to hen a dema Emen ré beréngé môj kamni iyônj men. A hen ba, kema wo ibari ba halêri hen ya ba?

12:6 12: 6 Gwosoy kwôlê 3: 11-12 **12:16 12:** 16 Dé tô are 25: 33-34 **12:17 12: 17** Dé tô are 27: 30-40

⁸ Emen hal kamni kêm na hen iyônj hende to hen. A hen aja ôbi ré halêngé ré na, ken yi môj lamnajê iyônj diba, kena kamni ré.

⁹ Na erem sa balêrna kaj impê ka sa terare a nà ka halêna menba, nana kemnaj tiniji hen ba, Ibarna wo derômarañ a dema nana dôbê sarna biri ré ba? A hena nana biri kwôlêna, naa merê tu gen naj kununa.

¹⁰ Balêrna kaj impê ka sa terare a nà ná, bay halêna na kirija nana baj kamré hena bay ré bô mega wo ré dô, nijba, Ibarna wo derômarañ na, halêna na wô derê wona aj bi nana yij naj jengêrna môj kwori iyônj men.

¹¹ Kirija bay halêna na, tumô ba nana bô mega wo aŋgaj gusij iyônj diba, yi derê naj bô a nijba, wulê wo gusij hende to hen kô nij na, kwôni wo na gelij gusij hende to hen na, bôri a jali men, jé léri a yé kwoj derôre a men.

Ayê tôô naj yêgê maa

¹² Yenê, iyônj ba, ken bu bôrjge iyére ken ôrij tumô diba, ken dî bôrjge mène ré.

¹³ Bi jé lêrenge yi kwoj derôre aj bi kené iya ré, nijba, bi kené yij ka néérji ya hen dî.

¹⁴ Masêngé bi bô jalê ré yi perêngé a naj bijé kêm men, ken mase bi ken yi bijé ka yi naj jengêrji tumô Emen a. A hena kwôni wo ré yi naj jengêri ré na, ôbi a gelé tu Kelma ré kwôy.

¹⁵ Dénge tu melênê sa yernge a bi kwôni dénygé bô derê wo Emen né men, ken dî tu melênê sa yernge a bi kwôni yi môj gurô wo daj iyônj né, wôsa kwôni bi wo iyôngi hen na, a ménê megêri.

¹⁶ Dénge tu melênê sa yernge bi kwôni yi ôbi yij yinare ton têrij ré men, bi yi ôbi kajê anga Emen mega wo Esawu na kajinj aj na ayij suriyare tori bij ôbi cêgeri aj ençij ançaj emê hen iyônj né.

17 Cêgê, kirijn ôbi gey upé terê kibi wo ibari menba, bay jôri. Ôbi uwôlji naj cémé a tiri a, nijnba, kwôni nêm lê ani ré njip.

18 Henênge mega wo kirijn ka kené debij ya tumô Emen a hen na, ré yi mega sa keram wo kam *Israyêl na dibij ya tumô hen iyônj né. Keram bi wo hen na, na aṅga já hebé naj kôm men, tare na enge ya men, kirijn na yi dilemne diba, kirijn ka perangi na naj men, kal na ge naj nééri men,

19 burunjju na ôm men, tôô kwôni kôba, na ôm a men. Ap tôô kwôni bi wo bay toy hen na, harê liji ap bay uwôlinj Emen bi ôbi naj yiri ré kôlji kwôlê ré njip.

20 Wôsa kwôlo ôbi kôlji hen na, na kwôlo dê sarji. Ôbi kôlji iyônj ba: «Bi kwôni hebe keram wo yi hen né. Hena ré na lari a hebéri kôba, ken gôbri duu naj keram.»

21 Are bay ka kêm ka bay gel hen na, liji harê damañ. Ap *Moyis kôba, kôl iyônj ba: «Harê lén damañ men, en wuré a men.»

22 Nijnba, kwoŋge kenbay ba, na hen iyônj né, wôsa ken uso da naj keram wo Sijnô men, naj sa iyé Emen woj ôbi merê tu gej hen a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to derômaraj a naj kwônê manê kare ka gôlinj dênsê hen.

23 Ken era da naj kwônê bijné ka li yi derê hen men, bijné bay ka hen na, yi mega yê kalmare ka Emen iyônj ka hiniji dîj bô magtubu a derômaraj a men, ken era da ligi Emen woj ôbi jerê kwôlê sa bijné a kêm hen men, ken era da ligi tini bijné ka ca kaj derôre cerêd yôd hen a men.

24 Men, ken era ligi Jésu a wo dêbe derô gawrê naj Emen wô bijnare to kôrbi hen men, ken era da naj kwôbriri wo bijn tôj wo gel na aṅga dôri dê ka kwôbri Abêl hen*.

12:19 12: 19 Sé nô 20: 18-21, Détéronôm 4: 11-12, 5: 22-27 **12:20 12: 20** Sé nô 19: 12,13,
Détéronôm 5: 23-25 **12:21 12: 21** Détéronôm 9: 19 * **12:24 12: 24** Kwôbri Abêl ba, gel na
bare nijnba, kwôbri Jésu ba, gel na gelê. **12:26 12: 26** Ajé 2: 6 **12:29 12: 29** Détéronôm 4: 24
13:2 13: 2 Dé tô are 18: 1-8, 19: 1-3

25 Iyônj ba, ken dî tu melênê sa yernge a diba, ken kaj toyé kibi kwo iyêlêngé kwôlê hen né. Tumô ba, bijné na kaj toyé kibi kwôni wo na yêge marji sa terare a nà hen. Na hen iyônj aja bay na ré gelij gusij hen. Nabay ka nana toy tôô Jésu wo hena derômaraj a hen ana nana kajni na, nabay kôba naa gelij gusij men.

26 Ôbi wo tumô na iyêl ap terare na yebagij hen na, haw hen ay tôri kôl iyônj ba: «Têê pôn a sôj na lê sa terare a yebagij. Na sa terare punu a yebagij mera ré, nijnba, derômaraj kôba, a yebagij a men.»

27 Kwôlo ôbi kôl ré têê pôn a sôj hen na, geléna na wo are kêm ka ôbi na dî hen na, ré wuré ap ré najêji a men. Ap bi aṅga nêm wuré ré hen a ré merê.

28 Iyônj ba, na linge Emen dosé wôsa ôbi béna emê iyére to wuré ré hen, men, naa gel yi derê wona bi wo hen heramijnrí naj geré wo dé tiri hen men, na ayêngé kibri men, na binjeri kwôlê a men.

29 Wôsa Emen wona na, yi môj tare toj hendi mênê kirijn iyônj.

13

Hal wo dôrij Emen

1 Kenbay bijné ka Emen na, dô wo ken perij yernge hen iyônj tumô tumô.

2 Beréngé kergê yernge a diba, ken gôrbij né wôsa ka pôni ka na li hen iyônj na, bay na bu *manê ka derômaraj a yirji a hen nijnba, bay na hôñ né.

3 Erméngé sa bijné ka yi dañgay a môj ré na kenbay a yé ré dañgay a iyônj men, ken erem sa ka gelij gusij a môj ré na kenbay a ré gelij gusij iyônj men.

4 Kwôlo gengij sa engé yi na, bêngé kwôlê sara. Bi gawrê tô kwôrjnare yinji yinjare toj iyônj a tôj

hen né, wôsa Emen a sa jerê kwôlê sa bay lère têrîn hende to iyôngi hen men, ôbi a sa jerê kwôlê sa bay wogé yébé megérji hen a men.

5 Bi gursu geléngé gusin né men, anga dê ka ken ôrij hen na, bi nêm hen iyông wôsa Emen kôl iyông ba: «Na derê kôben déngé an ré kwôy.»

6 Na ôbi á, tôrna ré nérêna menba, naa kelê iyông ba:

«Kelma a lê naj en iyông ba, na harin na mi sông ba? Men, na mi gawra ré lén ba?»

7 Erméngé sa bay derê tumôrñge ka tumô ka na ulêngé béré kwôlo Emen hen men, erméngé sa jé lêreji a men, sa temare to bay uwôj a men. Iyông ba, ken bi bôrnge sa Emen a mega wo bay kôba, na bij bôrji sa Emen a hen iyông men.

8 Na Jésu Krist bi wo hen a na ôbi gôlijn naj na henaç men, kemnêj men, kiya a men diba, ôbi bilij né.

9 Dénge tu melénê sa yernge a wô wo bijné ka pôni maa laméngé naj gelé angaji ka gay gay ka bij naj kana ré hen. Toyéngé kwôlo bay kôl hen né wôsa na bô derê wo Emen a bij gawra néé diba, na lê tôô to gengin sa angaj emê hen ré. Dô wo ken hôñ hen iyông hende to hen. Bijné ka li tôô to gengin sa angaj emê hen na, tôô hende to hen li naj ci ré kwôy.

10 Bay bê kwôbe ka Jubjnê kaj bay lê sarga bô iyére ton bargay hen na, bay nêm emê angaj sarga ka yi kini bê kwôbe wona hen né.

11 *Dami wo damné kan bay bê kwôbe wo Jubjnê li sarga bij Emen bi ôbi ré dîj bôri jal sa têrîn lê gawrê a. Ôbi ô kirij ka Emen debij ya hen naj kwôbri lari ka bay duu hen kôbriji a. Ninba, tanayriji ba, bay ôrij wolé naj iyére ô uwoyé aj.

12 Na hen iyông a Jésu kôba, bay ré ôrij naj dî wolé naj iyére wô deréri men hen. Aj kwôbriri bij tôj wô dôrij têrîn to bijné.

13:5 13: 5 Détéronôm 31: 6,8, Dé tô are 28: 15, Josuwé 1: 5, 1 Kronik 28: 20
kibé 118: 6 **13:11 13: 11** Lébitik 16: 27, Kwônê bijné 12: 14-15 **13:6 13: 6** Kurông

13 Iyông ba, na séngé erêngé ligiri a wolé yanj aj bi bijné tôrñêna naj dî.

14 Wôsa sa iyére tona toj tiri naj sa terare a tôj nà, njibâ, nana bi bôrna na sa iyére to derômaran to naa sa erê merê naj kununa yôd hen.

15 Iyông ba, na heraméngé Emen yôôd sa kibi anga Jésu na li hen. Heramê wo nana herameri hen na, yi mega sarga wo nana li biri iyông. Na hen iyông aja kwôlo si kebrena ba, bi heramêri kwôy kwôy wôsa nana kôl ôbi ré na Kelma.

16 Lingé naj yernge men, ari unérñge kôba, ken bij megérñge dê men. Gôrbinge kwôlê bi wo hen né pa pa, wôsa na ari lê bay ka hen iyôngi hen a na sarga wo dé tu Emen.

17 Binge bay derê tumôrñge kwôlê men, ken dôbe sarnge biji a men. Wôsa bay a na bay berê sarnge men, tôre to cêgê ba, na bay a kôlin Emen wô berê wo bay na bôrjñ sarnge hen a men. A hena kené biji kwôlê na, bay a lê jé woji bi wo hen naj yi derê diba, bay a barê ré. Wôsa hena bay ré bare ba a lê naj ken né.

18 Uwôlêngé Emen wô sarni kwôy kwôy wôsa nini hôñ wo ani kani ka habij ré naj ermé woni a njibâ, niné gey lê na anga dôri kwôy kwôy dî.

19 Men, en uwôlêngé bi kené uwôl Emen ta ta bi ôbi ré ben geré bi ené hôrjñ unéngé lew.

Kwôlê woj dirij kibi kwôlê

20 Emen woj ôbi bô jalê na bij Kelma wona Jésu ji si kamjnê. Kelma wona Jésu na ôbi gemé gamgê wo dami sa kibi sarga wo kwôbriri wo dî tô bijare to naj kunu hen.

21 Bi Emen bénge néérñge ken lij bô geyé wori men, bi béna na li anga dé tiri a men naj néé wo Jésu Krist béna hen. Bi ayê kibi yi wô sari naj elê elê. *Amén, bi yi gelij hen iyông.

Dosé to ôbi liji

²² Yênen, en li magtubu hende to hen bénge dôbijn ibiyare bôrñge a. Añ en uwôlêngje bi kené uwôl tô bôrñge añ kené toyij kwôlê bi wo hen. Wôsa na kwôlo lôg senge diba, na kwôlê wôni wo gaj né.

²³ En kelêngje bi kené hôñ mega wo yênen Timoté wo bay na biri uwôli dañgay a hen na, bay ré uwôli ta ninj. Añ hena ôbi ré era ujen cêd ba, wulê wo na erê geléngje ba, nija erê naj di pôn.

²⁴ Linge bay derê tumôrñge naj fiñé ka Emen kêm dosé. Yêñérna ka Itali kôba, lêngje dosé men.

²⁵ Bi bô derê wo Emen baa naj ken kêm.

Magtubu to Jak li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jak li hen

Magtubu to Jak li hen na, ôbi gelij bijné ka Emen ka ô débé aji usurij sa terare a nà kêm hen aنجa bay ré li (Sapitre 1: 1). Bô magtubu hende to Jak li hen na, ôbi pô are gay gay gelij bay ayê bôô hal woji wo habij perérji a men, perê bijné ka hôñ Emen né hen a men. Bijné ka pôn kôl iyôn ba Jak na ré na yêni Jésu. Kwôlo Jak kôl bô magtubu tori a hen na, ôbi kôl kwo hen uwôl tôñ, ôbi kôl kwo hen uwôl tôñ mera diba, ôbi gel mawri mawri ré.

Sapitre 1: 2-8 na, Jak kôl na kwôli tu melénê tumô. Tu melénê bi wo hen na, hena na ligi Emen a aji kwôni wo gey upé ba, bi ré engeriri naj ayê bôô woj tiri.

Sapitre 1: 9-27 na, ôbi kôl na kwôli nimrére naj ari upé men, kwôli aŋgan bô emê naj aŋgan sélé kirij men, kwôli lê kwôlo Emen woj tiri wo gel yiri bô hal gawra hen.

Sapitre 2: 1-13 na, ôbi kôl naj néri kwôli derê tu wo yi perê bay ayê bôô a hen.

Sapitre 2: 14-26 na, ôbi kôl na kwôli mawi kwôlo bô magtubu to ôbi li hen. Mawi kwôlé bi wo hen na, na iyen a ayê bôô naj aŋgan lê réé bij pôn ba?

Sapitre 3: 1-12 na, ôbi pô aŋgan gelé ka gay gay kôlij kwôli aŋga habij ka kôli gawra li hen.

Sapitre 3: 13-18 na, ôbi hô kôl na kwôli tu melénê woj tiri hen.

Sapitre 4: 1 kwôy sapitre 5:6 na, Jak nay bijné ka li aji najare yi perê migérji a men, ka li aŋga habij ka sa terare a nà men, ka bô yirji môj bay jerê kwôlé sa migérji a iyôn men, ôbi kurij upé bay upé ka bij bijné liji jé hen jé daman njeba, têbiji dô ré hen.

Sapitre 5: 7-20 wô derij kibi kwôlé wori na, Jak kôl kwôli ulê bôô men, kwôli lêjnê tô uwôlé Emen a men, kwôli halê yi wo Tunu gel geréri hen a men.

Magtubu hende to Jak li bij bay ayê bôô hen na, na kwôlo sél. Na bê bôô sa Kwôlo Dôri wo Jésu a mera ré, njeba, bi ayê bôô gel yiri bô hal wona a, wôsa ayê bôô wo ariri lij sara ré ná, na ayê bôô wo ma.

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi *Jak mana wo Emen naj kwo Kelma wona Jésu Krist a lê magtubu hende to hen. En lênge kenbay bay ayê bôô ka perê tô môj wo *Israyêl ka môj kibi wôô ka usurij sa terare a nà kêm hen dosé.

Bijné ka bi bôrji sa Emen a hen na, na bay a ôbi ré gelji tu melénê

² Yênen, lênge yi derê damaj sa aŋgan gusin ka gay gay ka lênge hen.

³ Hena kené bi bôrge sa Emen kwôy kwôy aji ken bu bôrge iyêre sa gusin to lênge hen na, na ôbi a, ulê bôô wonje ré erê tumô tumô hen.

⁴ Berênge iyêre hen iyôn kwôy ken derij kibri aji ken yij bijné ka jé lêreji dô dô jêd men, bi ani kani ka dôri ré najênge ré a men.

⁵ Hena kwôni perênge a hen a tu melénê ré napni na, bi ôbi uwôlij Emen aji ôbi a biri, wôsa ôbi na Emen woj ôbi bij bijné are naj bôô pôn men, nayji wô sarji ré a men.

⁶ Hena kwôni ré uwôlij Emen ani na, bi ôbi hô mega wo Emen né biri are bay ka hen. Hena ôbi ré gaanê na, ôbi yi môj mew wo dami wo kal liri aji hebirij si na si na iyôn.

⁷ Kwôni bi wo iyôngi hen na, bi erem wô upé ani kôbi Kelma a ré.

⁸ Wôsa na kwôni wo ermé wori wôô wôô men, li ani naj bôô pôn né a men.

Kwôlo gengijn sa ari upé

⁹ Bi ôbi ayê bôô wo na ôbi nimré hen hari kôba, bi li yi derê wôsa

Emen biri aŋgan cibré derômaraŋ a.

¹⁰ Men, bi ôbi ayê bôô woj ôbi ujé hen kôba, bi li yi derê wôsa Emen heraj naj dî tōŋ. Wôsa ôbi ujé na, a nanê môŋ bée gurô wo hay lew hen iyôŋ.

¹¹ Wôsa tare si berare kaŋ kaŋ aŋ hay bée gurô, ôbi herij men, manayri kôba, ménij a men. Ôbi ujé kôba, a najê perê ari ujéri bay ka hen men, a ma tô geré gere wogin ujé bi wo hen a men.

Kwôlo gengijn sa gusin naj aŋgan sélé

¹² Kwôni wo bu bôri iyêre sa gusin to ôbi gelij a hen na, yiri a sa dôri wôsa kirija ôbi gel beré bôô wori iyêre hen iyôŋ nij na, Emen a sa têbri sa kôbri. Sa kôbi bi wo hen na, na gelê wo naj kwini wo ôbi na genge diré bij ka geyri hen.

¹³ Hena ani ré lam kwôni ba, bi ôbi kôl iyôŋ ba: «Na Emen a sélen hen» ré, wôsa kwôni a nêmê lamê Emen bi ré li aŋga habij né men, Emen bi kôba, a lamê kwôni ré a men.

¹⁴ Nijba, hena nana lamij ba, na doy aŋga habij ka yi bôrna hen a wuréna ôrij a nana herij bô boyre a hen.

¹⁵ Wôsa doy aŋga habij bay ka yi bô gawra hen yê têrij menba, kirija têrij hende to hen lij dé dé nij na, yê temare men.

¹⁶ Yênen kapê, sa kwôlo hen a na, bi kwôni lamêngje sara ré.

¹⁷ Na aŋga dôri kêm ka hena ligi Emen a, are bay ka hen na, hena na ligi Ibarna Emen woj ôbi dê tare men, geserê men, têbêngje a men hen. Wôsa Emen na peranje kirij na hen iyôŋ kwôy diba, ôbi a bilij môŋ tare iyôŋ aŋ dêngje bô dilemne a ré.

¹⁸ Na sa kibi kwôlê bi wo na tu kwôlê hen a ôbi ré gôlij naj na naj bô geyé wori aŋ bi nana yi bay tumô ari dêri kêm hen.

Toyé kwôlê men, lê ariri men

¹⁹ Yênen kapê, erméngje sa kwôlo na kelê hen: bi i i kôba, dôbe

maari lew toyij kwôlo megari kôl hen men, bi kôbe kwôlê dema ré kôl men, bi bôri tari lew lew ré a men.

²⁰ Wôsa hena bô kwôni ré tari na, ôbi a lê na aŋgan derôre ré tu Emen.

²¹ Men, ken dî tô lê aŋga a lê aŋ ka *kagemij naji habré wo yi bôrñge a hen aŋ, aŋ ken dôbe marñge toyij kwôli wo yi môŋ kay cé iyôŋ bôrñge a hen, wôsa na ôbi a gôlij naji ken.

²² Berêngje dô réba ma ka kelê yan ba, ré na toyéri mera, nijba, na lê ariri a men dem. Aŋ hena kené li hen iyôŋ ré na, ken ge na kay tô geré wo Emen a.

²³ Hena kwôni ré toy kwôlo Emen bi wo hen mera aŋ li ariri ré na, yi mega kwôni wo gel tini bô aŋgan gelé tunu a iyôŋ.

²⁴ Kirija ôbi gel tini hende to hen iyôŋ aŋ kurij ô ta nij na, ôbi hôni na ba, dîrê gelij na iyeŋ ba, ba ôbi hôni né nij.

²⁵ Nijba, hena kwôni ré cubu tiri tô tôô to Emen to dô cerêd top hendi derêri bô lemnare to têrij hen aŋ lêgnê tô a aŋ li ariri diba, toy na toyé mera ré na, Emen a terê kibri sa jé lêêri a.

²⁶ Hena kwôni ré kôl dîrê na kwo Emen aŋa ré gem kibri ré aŋ kôl kwôlo habij kwôy kwôy na, na ôbi benare men, lê kwôlo Emen wori bi wo hen kôba, na ani ré a men.

²⁷ Aŋga Ibarna Emen bô mega ka dôri men, lê kwôli woj tiri a men a nà: lê naj kam tijanê naj yébé ka kwôrnêrji ma bô nimrére toji a men, jerê yi sa lê aŋga habij ka bijé li sa terare a nà a men.

2

Derêngje tu kwôni ré wôsa tumô Emen a na, bijé kêm némiŋ

¹ Yênen, kenbay ka ken bi bôrñge sa Kelma wona Jésu Krist wo bay aŋ kibri hen na, derêngje tu kirij né.

² Kirij ka pôni a ba, gawrê wôô a era kini dajare tonge a menba, kwo pôni na ôbi ujé tôbe bargay ka dôri men, dôbe gamaŋ kaŋ lôr kôbri a a men, menba, kwo dângi na

ôbi nimiré tôba gerῆga bargay eran men.

³ Menba, kwo pôni ba, ken lij kwo tôbe bargay ka dôri hen dosé naj bê kwôlê aj ken kôli iyôŋ ba: «Era, ju sa mô sa kalaŋ a nà», menba, ken kôlin kwon ôbi nimiré hen iyôŋ ba: «Jôbi ba, ju dsebe jan», réba «Ju mô kwan a terare a nà.»

⁴ A hena kené li hen iyôŋ ba, ken dô na tu kirij men, ken jô na kwôlê a men nap ermé wo habij hen ré ba?

⁵ Yênen kapê, toyéŋge kwôlo na kelê hen: Emen cobe na bay nimiré ka sa terare a nà bi ré yi bay ujé sa aŋga gengip sa bê bôô sa Emen aŋ ré sa ô mōrij nap dî bô emê iyére to ôbi na genge diré bij ka geyri hen.

⁶ Nijba, kenbay ken tiiré bay nimiré. Aj na bay ujé a na bay gelin turnge gusip men, bay a na bay ôrij nap ken tumô bay jerê kwôlê a hen a men dî ré ba?

⁷ Men, na bay a na bay ménê hini Jésu wo dôri wo ôm sarnge a hen a men ré ba?

⁸ Hena kené bi kwôlê sa tôô to hena ligi Emen a to bay li bô magtubu tori a to kôl iyôŋ ba: «Gey megam mega wo ju geyip yem hen iyôŋ» na, ken li dô.

⁹ Nijba, hena kené dô tu kirij na, ken li na têrij hen men, kwôlê bu sarnge men, wôsa ken dage sa tôô hende to hen.

¹⁰ Hena kwôni ré bi kwôlê sa tôô to hena ligi Emen a hen kêm aja ré dage sa to pôni pôn nêŋ mera na, ôbi ménê na tô to baa hen kêm.

¹¹ Wôsa Emen kôl kwôni ré yin nap tam megari ré men, na ôbi bi a hô kelê kwôni ré duu megari ré hen a men. A hena jeré yin nap kwôni wo na kurôm ré réba tamnem ré aja jeré duu megam na, ju ménê na tô to Emen hende to hen.

¹² Henêŋge wo kwôlo kêm wo kené kôl hen men, are kêm ka kené li hen a men na, Emen né sa jerê kwôlê sarnge a nap tôô to bêŋge ken mô sarnge seŋge hen.

¹³ Hena kwôni ré na ôbi berê tu na to megêri ré na, kirija Emen a

sa jerê kwôlê sari a hen ba, ôbi a sa berê tu na tori ré men, nijba, kwon ôbi berê tu na to megêri na, ôbi a harij jerê kwôlê ré kwôy.

*Ayê bôô wo lê ariri nap sara ba,
yi mega ré na dén iyôŋ*

¹⁴ Yênen, hena kwôni ré kôl diré bi bôri sa Emen a aja ré li ariri ré ba ayê bôô wori bi wo hen na dén iyôŋ. Ayê bôô bi wo iyôŋgi hen na, a gôlij nap dî ba?

¹⁵ Dô ré ba, yênen réba yêrem ré ôrij doy bargay ley, doy aŋgaj emê ka nap wulê wulê ley,

¹⁶ aja kwôni perêŋge a hen ré kôli iyôŋ ba: «Ô nap bô jalê aj bi Emen bêŋge bargay nap aŋgaj emê ka nap wulê wulê» aj hena jeré biri are bay ka napni hen né ba, a lê nap dî na iyeŋ ba?

¹⁷ Ayê bôô kôba, na hen iyôŋ hende to hen men. Wôsa hena kwôni ré bi bôri sa Emen a aja ré li ariri ré ba, ayê bôô wori bi wo hen yi mega ré ma iyôŋ.

¹⁸ Dô ré ba kwôni a kelê iyôŋ ba: «Jôbi ba, ju bi na bôm sa Emen a mera, a nôbi ba, en li ariri men.» Menba, na kôli iyôŋ ba: «Ju gelen ayê bôô wom wo ju li ariri ré hen men, nôbi kôba, na gelem ayê bôô wujê wo en li ariri hen men.»

¹⁹ Hena jeré hôñ wo Emen ré na pôn nêŋ hari ba, dô. Wôsa tunu to habij kôba, hôñ na hen iyôŋ a men, aja ré harijni kêm hen.

²⁰ Kubra, ju gey wo ené gelem mega wo ayê bôô wo ariri ré lij né ba, ré na dén iyôŋ né ba?

²¹ Erména sa móyrena *Abraham a, na jé lêri wo dôri aja ôbi na ré yin gawra woj derôre tu Emen a wô ayê wo ôbi na ay kemari Isak diré lij sarga bij Emen hen.

²² Ju hôñ, bê bôô wori sa Emen men, lê ariri a men na, na aŋga pôn. Na sa kibi jé lêri aja ayê bôô wori ré dôrij dô jêd hen.

²³ Ôbi a, aŋga ré lij hen ré bij nap kwôlê wo na lij bô magtubu a kôl iyôŋ ba: «Abraham ay bôri

bin Emen apa Emen né bôôri mega kwôni woj derôre sa kibi ayê bôô wori.» Men Emen uwôgeri melapni a men hen.

²⁴ Ôbi a kené henê wo lê je sa ayê bôô a a Emen né bôrij gawra mega ôbi lê anja derôre cîba, na sa kibi ayê bôô pini mera ré.

²⁵ Mega wo Rahab hende wônijpare top têrijn hen kôba, na sa kibi jé lîre wo dôri aja hende ré iyin iyore top derôre tu Emen hen wôsa hende bu bay jé ka *Israyêl yere a aj uwôbeji kwôy wo hende biji sijn gerij hen.

²⁶ Mega wo bul naj bô kurôngi yi a ba, ôbi ma hen na, ayê bôô wo ariri lijn né kôba, ma na hen iyônj men.

3

Nabay gawrê na geménanje kebrena

¹ Yênen, bi doy yé bay gelipare bijné are bi li bijné kwône perérnge a hen né. Wôsa ken hôñ, kwôlê wo bay a jerê sa bijné bay ka hen a na, a iyêrê damañ gôlijn tô bijné ka ba hen.

² Wôsa nabay kêm na, nana li habij naj geré wo gay gay. Hena kwôni wo ré iyêl kwôlê ana kwo habij ré naj bô a ba, ôbi na gawra wo dô dô jêd men, nêm jirê yiri sa habré bij a men.

³ Mega wo nana dôbijn henda arjim kibri a bi ré bêna kwôlê hen na, nana pôy na yiri kêm a men.

⁴ Erméngje sa bato to damné hen. Bay damné haji ninba, kema anja pôni dê iyônj yi bô a ya wô kwôjnêji ôrijn. A hena kal ré ge naj nééri gelij iyen kôba, bato ô na si kirij ka ôbi ayê gôône gey erê si ya hen di.

⁵ Ôbi a, kôli gawra kôba, na anja dê iyônj bô kayri a, menba, iyêl kwôlê wo dê sari.

Men, ken erem sa tare to dê iyônj to kurij kirij a menba, enge dô bô gwôlê dêd dêd hen iyônj.

⁶ Kôli gawra kôba, yi na mega tare hende to hen iyônj men. Ôbi a na damnjê habré wo yi yi gawra men, mèeni a men. Men, ôbi yi dê iyônj perê kam yerna wo kwôni a aj na ôbi bi wo hen a lê yi gawra *kagem hen men, ôbi yi mega tare to hen yi Sidan a aj mène kewi yi gawra iyônj.

⁷ Wôsa gawra na, gôlijn sa are kêm men, ôbi gôlijn sa tanare to noni gay gay men, sa ciré ka gay gay hen men, sa kam tanare naj si kalaw ka gay gay hen men, gôlijn sa kuyê naj tanare top bô kam a hen a men.

⁸ Nijba, kôlem na, gawra nêm gôlijn sari ré, wôsa ôbi na anja habij ka kwôni nêm gôlijn sarji ré ka wurarji a derem hen.

⁹ Na kôlena bi wo hen, a nana heramij Kelma wona wo na Ibarna hen men, na ôbi bi wo pôñ hen a nana tômij gawrê ka Emen diji gilij né dî hen a men.

¹⁰ Wôsa na kibi bi wo pôñ hen, a heramê Emen men, na ôbi wo pôñ hen a kôlijn bijné kwôlo habij a men hen. Nijba, yênen, bi kwôni li hen iyônj ré.

¹¹ Sa pôñ tu kam pôñ ge ka léri men, ka habij men ba?

¹² Yênen, sa pôñ tôgôre yêrê mólôjne men, tijadôr yêrê tôgôre men ba? Mega wo tu kam kaj dôre a geré kam ka léri ré men hen iyônj.

Tu melênê wo hena ligi Emen a men, kwo hena ligi gawrê men

¹³ Perérnge a hen ba, i a na ôbi tu melênê men, ôbi henê are men ba? Hena kwôni bi wo iyônjgi hen ré ya ba, bi li anja dôri men, bi kalêri jal a men, dema ré gelé wo ôbi ré na ôbi tu melênê tô.

¹⁴ Hena kené li terbére naj migérnge men, ken woge derê wo gengij sarnge kenbay mera a men ba, ken di na denjôrnge dén iyônj men, ken kôl na kwôlê woj benare a men.

¹⁵ Tu melénê bi wo iyôngi hen na, na kwo hena na derômaran a ré, ninba, na kwo sa terare a nà men, na kwo gawrê men, kwo Sidan a bé hen a men.

¹⁶ Wôsa kirij ka yông yông ka bijné li terbéré ya men, woge na derê wogi mera a men na, na kirij ka kirij gusirij ya men, habré a wiinê kirij bay ka hen a men.

¹⁷ Nijnba, tu melénê wo hena ligi Emen a na, yi gay. Kwôni wo na ôbi tu melénê wo iyôngi bi wo hen nà: tumô ba, ôbi sél men, bôri jal men, kaléri jal men, li sa iyérê ré men, bôri dô men, li anja dôri ka gay gay men, dô tu kwôni ré men, iyêl kwôlê kibri wôô wôô ré a men.

¹⁸ Bijné kaj bay bô jalê ka bij migérji bô jalê na, yi mega wo ré ci kay anja dôri bô bô jalê wogi ôbi wo hen, ajan sarji ba, na lê angan derôre tu Emen a.

4

Déjge tô anja sa terare a nà aj, aj ken ô tô Emen

¹ Gederinare to ken gedererij men, napare to ken nayrij a men hen ba, tôrji hena na yông ba? Na doy anja habij ka yi bôrnge a hen a lê ajan kené gererij men, ken nayrij a men hen né ba?

² Ken li tu bôriyare sa are a, nijnba, ken uwôj né, na ôbi á, kené kena derij megérnjge hen. Men, ken li terbéré sa are a, nijnba, ken nêm upé ré, na ôbi á, kené nayrij men, kené geririj yernge a men hen. Anja ken ôrij doyriji hen nà, ken uwôj né wôsa ken uwôlij Emen né.

³ A hena kené uwôlij Emen are kôba, ken uwôj né wôsa ken uwôli naj ermé wo habij hen wôsa ken uwôl na wô tu bôriyare to lêngé hen mera.

⁴ Kenbay ka ken debe sa têrnge a ré hen, ken hôm mega wo hena kwôni ré gey anja sa terare a nà ba, ré na ôbi bayi Emen iyông né ba?

Men, kwôni wo gey erê tô anja sa terare a nà na, a yé ôbi bayi Emen.

⁵ Ken erem mega wo kwôlo lij bô magtubu to Emen a kôl iyông ba: «Emen li terbéré sa Tunu to ôbi béna hen.» Hen ba, ken bô mega wo ré na kwôlo beray ba?

⁶ Menba, ôbi hô li derê damaj naj na a men. Wôsa lij bô magtubu a kôl iyông ba: «Emen kaj bay uwôyrê yi, nijnba, ôbi tô kibri sa bay dôbê sa hen dî.»

⁷ Iyông ba, ken dôbe sarnge bij Emen kwôlê. Debinge Sidan iyêre menba, ôbi a geréngé.

⁸ Erange ña ligi Emen a menba, ôbi kôba, a dôrê ña legernge a men. Kenbay bay têrjî hô hebéngé yi têrjî ré nijn. Men, kenbay kaj bay kelê kwôlê kebrenge wôô wôô hen kôba, ken dî ermé woñge yi kirij pôn yôd a men.

⁹ Bi turnge li ja wô kibi têrjî lêrengé men, sômêngé men, barêngé men, bi ayê woñge belij sômê men, bi yi derê woñge bilij tu ja a men.

¹⁰ Dôbêngé sarnge bij Emen a aj ôbi a bé ka yé ka damné tiri a.

Linge ñôm perêrjge a ré

¹¹ Yénén, sêngé tôrjge ken kôlj kwôlo habij né. Hena kwôni ré jô kwôlê sa yéêni a réba liri ñôm men na, ôbi kôl na kwôlo habij gengij sa tôô men, jô na kwôlê sara hen a men. A hena kwôni ré jô kwôlê sa tôô na, ôbi bure kwôlê ré.

¹² Iyông ba, na Emen pôn nêj a na ôbi bêére tôô men, ôbi a na ôbi jerê kwôlê a men. Men, ôbi pôn nêj a na ôbi gôlij naj kirij men, ôbi ménê kirij a men. Jôbi ba, ju na i ajan jeré jô kwôlê sa megém hen ba?

Yéngé bay uwôyrê yi ré

¹³ Dôbêngé marñge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Kenbay ka ken kôl iyông ba: «Kemnêj réba kiya nija erê sa iyére to hen a, nija erê merê ya lê elê pôn wô lê jeñga wogin gursu.»

¹⁴ Ken hôñ aña ga kiya a sa hen né aji ken yi môñ kirijn ka geri ka ge aji sem iyôñ menba, naj mera hen iyôñ.

¹⁵ Dôd wori ba, ré kené kelê iyôñ ba: «Hena Emen né gey bi niné mô baa sa terare a nà baa ya tô na, njia lê aña ga na, aña ga hen.»

¹⁶ Wo kené kôl hen iyôñ ba, ken kaj, aji ken uwôyrê yernge men, ken di dengôrñge a men hen iyôñ na, na aña ga dô ré.

¹⁷ Iyôñ ba, hena kwôni ré hôñ aña ga dôri ka ôbi ré lê aja ré li ré na, ôbi li têrijn.

5

Kwôlo gengijn sa bay ujé

¹ Kenbay bay ujé, dôbêngje marnge dô ken toyij kwôlo na kelê hen. Karêngje kula men, sômêngje a men wô bô emê wo gay gay wo a sa sarngje a hen.

² Wôsa ari ujé kange uyê men, téére ôm bargay kange kebré men,

³ lôr naji gursu tonje bu kaar aji na kaar bi wo hen a ulêngje kwôlê sarngje a men, a ménê yernge mega wo tare a ré uwoyé iyôñ men. Wulê wo haw hen na, sa terare baa da wo a kerê njip menba, ken dayrê ari ujé a a ka lij iyeñ ba?

⁴ Biñé ka walêngje kaw kange hen kôba, ken têbeji sa kôbriji ré aji bay bar daman men, sômêwoji ôm kwôy kurij ma Kelma Emen woj ôbi néé hen, aji ôbi toy tôrji.

⁵ Sa terare a nà ba ken mô bô derê men, ken li aña ga bôrñge gey men, ken ôm dô uwoderij mega lari ka bay abe wô deré iyôñ men.

⁶ Kwôni woj ôbi lê are derôre hen kôba, na ken biri naji kwôlê aji ken diiri, njiba, ôbi dêbêngje iyêre ré.

Ulêngje bôrñge sa gusij to ken gelij a hen

⁷ Yênen, hen iyôñ hari kôba, ken uwôl bôrñge kwôy jép kirijn ka Kelma wona Jésu Krist a heraj. Erméngje sa ôbi yagê a ken gel ôbi uwôl bôri gemij aña ga dôri ka terare

ré biri ayij tôri masemne a kwôy kibi kelanê a.

⁸ Kenbay kôba, ken uwôl bôrñge hen iyôñ men. Beréngje bôrñge iyêre wôsa Wulê wo Kelma wona a heraj hen baa da njip.

⁹ Yênen, bi barê kwôlê yi perêngje a ré, aji bi Emen kôba, ré jô kwôlê sarngje a ré men. Wôsa kwo a jerê kwôlê sarna hen dêbu kibi geré njip.

¹⁰ Yênen, erméngje sa bay kibi Emen ka na kôl kwôlê naji hini Emen hen. Bay na gelij gusij daman, njiba, bay na uwôl bôrji men. Kenbay kôba, ken uwôl bôrñge mega bay hen iyôñ men.

¹¹ Aji nana kôl iyôñ ba: «Yi derê yi wô sa biñé bay ka bu bôrji iyêre sa gusij to bay gelji a hen.» Men ken toy kwôli ulê bôô wo Jôb men, kwôli aña ga Emen li naji dî cêgê a men. Wôsa Kelma bô tu na to biñé men, ôbi tô kibri sarji a a men.

¹² Yênen, kwôlo na kelê hen na, na kwôlo dami. Deséngje yernge naji derômarañ ré men, naji sa terare ré men, naji ani kani ka dângi ré a men. Hena ré na tiri ba, na tiri men, hena ré na tiri ré ba, na tiri ré men. Kelêngje hen iyôñ wô wo Emen maa jerê kwôlê sarngje a.

¹³ Hena kwôni perêngje a hen ré mô bô gusij a ba, bi uwôl Emen. Hena kwôni perêngje a ré mô bô yi derê ba, bi kebe kurôn heramij Emen.

¹⁴ Hena kwôni perêngje a ré ômij ba, bi jé uwôga surpê ka églis bi bay sa uwôl Emen wô sari men, bi bay bu sari naji wej a men naji hini Kelma Jésu.

¹⁵ Hena bay ré uwôl Emen aji bi bôrji sari a na, ôbi a berarêri men, a beré kôbri ta a men. Hena ôbi na ré li têrijn tóni kôba, Emen a dé bôri jalê sari a a men.

¹⁶ Iyôñ ba, na i i kôba, dô tô têrij tori bij megari men, bi i i kôba, uwôl Emen wô sa megari a men. Aji bi Emen berarêngje. Wôsa kwôni wo na kwôj derôre tu Emen a na, uwôl Emen wori nééri daman.

17 Erméŋge sa *Eli a, ôbi na na gawra mega nabay nà iyôŋ sa terare a nà. Ôbi uwôl Emen naj bôri pôn bi emen ré uwôŋge ré, menba, ayin tôri wulê bi wo hen kwôy elê subu naji kwari na, emen uwôŋge ré a mén.

18 Menba, cêgê ôbi hô uwôl Emen hôrijn menba, emen ay tô uwôŋgê aŋ kalmê hô si hôrijn sa terare a.

19 Yênen, hena kwôni perêrŋge a hen ré ge kay tô geré wop tiri wo Emen a, aja megari ré heraj naji di na,

20 ken hô mega wo megari bi wo hen ré derari na kibi temare a iyôŋ. Hena têrij tori hende to hen na ré daman mega mi kôba, Emen a dé bôri jalê sari a.

Magtubu to tumô to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Piyêr li hen

Magtubu to tumô to Piyêr li hen na, ôbi li bijn na bay ayê bôô ka iyére to bay yi bô emê wo Asi to kemnêj ba na sa iyé Turki hen. Eglisnê bay ka yi sa iyére hende to bay bô emê wo Asi hen na, na Pol réba megêri bay jé a na dé törji. Na Rôm a a ôbi ré lijn magtubu hende to hen hen. Ôbi uwôge Rôm Babilôn (Sapitre 5: 13). Kwôlo Piyêr kôl bô magtubu tori hende to hen na, gel wo bijné ré kajn bay ayê bôô men, bay ré díji kwôli lê anga habij sarji a men, bay ré ca geléji gusijn a men. Na ôbi á, Piyêr ré gey hô dôbêji ibiyare bôrji a ap gelji bi bay ré díji tirji na sa Jésu Krist a wo bay gelin gusijn môj wo ôbi na gelin men hen iyônj.

Sapitre 1: 1-2 na, dosé to ôbi liji.
Sapitre 1: 3-12 na, kôl na kwôli uwôlê heramijniri. Piyêr hô kôlij bay ayê bôô iyen a Emen né gôlij nap ci men, iyen a ôbi ré biji angap dé bôô sara ka ré gôlij nap ci sa kibi temay Jésu Krist men, jé wo ôbi ji si kamjnê hen a men.

Sapitre 1: 13 kwôy 2:10 na, Piyêr dôbe ibiyare bô bôô bay ayê bôô a ap kôlij bay ré dí tu melénê sa yirji a men, hal woj ré yi kwo dé tu Emen hen sa kibi bijnare toji nap *Krist.

Sapitre 2: 11 kwôy 4: 19 na, ôbi hal bay ayê bôô gengijn sa hal woj gengijn sa to tôô to bay emê sa iyére men, gengijn sa mana nap ôbi iyéyri men, gengijn sa bê kwôlê wo ré yi perê bijné tô kwôrpêre a men, gengijn sa hal woj bô églis a men, nap bijné ka nô a men. Piyêr kôl bay ayê bôô ré ay hal wo Krist men, je

lêreji men, ermé woj gengijn sa angap gusijn a a men na, ré gel wo bay ré bi bôrji sa kwôlê wori a.

Sapitre 5: 1-11 na, Piyêr kôlij surjnê ka bô églis a men, manê nap tô bay ayê bôô kêm ka baa hen bi bay ré díebu iyére sa gusijn to bay gelin hen ap bay ré bi bôrji sa anga Emen na genge wô sarji hen.

Sapitre 5: 12-14 na, Piyêr duu kibi magtubu tori hende to hen nap dosé men.

Ôbi kôlij bay ayê bôô hena bay ré gelin gusijn kôba, bay ré lêjnê tô ayê bôô woj a ap ré yé angap gelé bijn bijné ka sa terare a nà. Men, bi jé lêreji nap hal woj kêm ré kôl kwôli anga dô dé kirjin ka Emen li hen (Sapitre 2: 9). Ap bi bijné ka na bay ayê bôô ré hen, ré gelin jé lêreji wo dôri ap ré heramijn Emen wulê wo ôbi a buloj heraj (Sapitre 2: 12).

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Piyêr *ôbi jé wo Jésu Krist a lê magtubu hende to hen bénge kenbay bijné ka Emen terênge bi kené yi kari ka ken ô débé ap usurijn sa iyé Pônt a men, Galati a men, Kapadôs a men, Asi a nap Bitini a hen a men hen.

² Ibarna Emen na terênge mega wo ôbi na genge tumô hen iyônj. Ap ôbi dénge ken yi nap jengérnge sa kibi Tini ap bi kené li tôô Jésu Krist men, bi ôbi ré pelénge nap kwôbriri a men. Bi bô derê wo Emen nap bô jalê wori baa nap ken damanj.

Ayênage kibi Emen woj ôbi gôlij nap na hen

³ Na ljinge Emen woj Iba Kelma wona Jésu Krist dosé. Wôsa sa kibi bô derê wori wo li ap yi mega nana yén dañ iyônj sa kibi jé sé wo Jésu Krist kamjnê perê bijné ka may a hen. Ôbi a, nana bi bôrna wo nana ujé gelê nap dí.

⁴ Ap nana hôñ wo nana ôrij nap angap ujé ka Emen gem béna ka yi

derômaran̄ a hen men. Are bay ka hen na, na an̄ga a ménij ré men, a beré kar ré men, a dôriŋ bôrê ré a men.

⁵ Na sa kibi ayê bôô woŋge aja Emen né geméŋge nap néé wori an bi kené uwônjin gelê wo ôbi a yêgê sari wulê wo sa terare a kerê hen.

⁶ Sa kibi ari upé kaŋge bay ka yi derômaran̄ a bay ka hen na, hena haw hen an̄gaj sélé ka gay gay ré bénge bô emê kôba, ken li yi derê hen.

⁷ Wôsa lôr wo na lari wo a ménij hen kôba, bay séeli bô tare a wô hônij, derêri. Iyôŋ ba, ayê bôô woŋge dô damaŋ dê lôr aŋ bay séeli bi ciré hônij derêri. Ôbi dema kené uwônjin ayê kibi men, heramê nap dampare Wulê wo Jésu Krist a bulon̄ heraj hen.

⁸ Ken gili nap turnge ré tô kôba, ken geyri. Men, bi wo ken gili ré hen kôba, ken bi bôr̄nge sari a men. Na ôbi á, kené li yi derê wo dami dê sa kirij hen.

⁹ Wôsa ken uwôj an̄ga na ken bi bôr̄nge sara kené upé hen na, bay a na gelê.

¹⁰ Tumô ba, bay kibi Emen na kôbe tôri ciré henê na ba ré na iyeŋ a Emen ré gôlij nap bjiné ba? Na ôbi á, bay na ré uwôl béré tumô bjiné gengijn sa bô derê wo Emen na bu sa têri wô sar̄ge hen.

¹¹ Tini Krist to yi bôrji a hen na kôlji tumô mega wo Krist, kwo Emen dôri hen ré gelip gusin pa dem aŋ ôbi ré upé hini emê tô. Bay kibi Emen bay ka hen, kôbe ciré henê wulê wo are bay ka hen ré sap men, bay ré lij na iyeŋ ba a men.

¹² Emen kôlji iyôŋ ba, béré kwôlô bay ré uwôl hen na, ré yi gengijn sarji ré nijba, ré yi gengijn na sar̄ge kenbay di. Haw hen bjiné ka ulêŋge béré Kwôlô Dôri hen na, bay kelêŋge na kwôli are bay ka hen. Bay na kôl na nap néé wo Tunu top hendi bô bôrê to Emen na joŋ hen.
*Manê ka derômaran̄ a kôba, gey bi ciré henê are bay ka hen men.

Jé lê wo dé tu Emen

¹³ Sa kibi are bay ka Emen li bénge hen na, janéŋge yernge wô lij je bijn Emen men, ken mô tu gej men, ken erem sa an̄ga dâŋgi a ré njn a men, nijba, ken erem na sa ka dôri ka ka upé Wulê wo Jésu Krist a bulon̄ heraj hen di.

¹⁴ Ap haw hen na, bjnge Ibarenge Emen kwôlê yôôd wôsa tumô kirija na ken hôn Kwôlô Dôri ré tô hen na, lê an̄ga habij a na beré bôr̄nge, ap haw hen ken hô li ré njn.

¹⁵ Mega wo Emen wo uwôgêŋge bi kené yi bjiné kari yi nap jeŋgêri hen iyôŋ na, kenbay kôba, ken yi nap jegêr̄nge hen iyôŋ men nap je lêreŋge kêm.

¹⁶ Bay na li bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Yéŋge nap jeŋgêr̄nge wôsa nôbi Emen en yi nap jeŋgêren.»

¹⁷ Kirija ken uwôl Emen ba, ken uwôgeri Ibarni. A iyôŋ ba, ken kemnaj tini aŋ bi je lêreŋge yi kwo dôri kwôy wo ken bajn sa terare a nà tô. Wôsa Emen jô kwôlê sa bjiné i i ba, nap je lêriji je lêriji diba, ôbi dô tu kwôni ré.

¹⁸ Ken hôn mega wo Jésu Krist ré jô sar̄ge tô hara wop dêp iyôŋ wo môtêr̄nge na geléŋge hen. Ôbi na jô sar̄ge na nap gursu ley, lôr ley ka a ménij hen né,

¹⁹ nijba, ôbi na jô sar̄ge nap kwôbri Krist wo gôlij sa are kêm hen. Ôbi yi mega kema kwormo wo bay duu lij sarga iyôŋ. Ôbi yi nap jeŋgêri aŋ ani kani ka habij nap yiri.

²⁰ Tumô kirija tô terare na dij né tô kôba, Emen na dôori njn aŋ haw hen kôba, Emen yêge sari wô derê woŋge.

²¹ Na sa kibri aŋ kené bijn bôr̄nge sa Emen wo biri ji si kampe aŋ ayip kibri hen. Na ôbi á, kené ay bôr̄nge bijn Emen men, ken bi bôr̄nge sari a men hen.

²² Mega wo ken yi nap jeŋgêr̄nge sa kibi bê kwôlê woŋge sa kwôlô Emen wop tiri hen na, li kwôy wo

ken gey yênernge. Iyôŋ ba, ken geyji daman̄ hen iyôŋ yôôd naj bôô pôn.

²³ Wôsa ken yêŋ dsaŋ naj néé wo kwôlo Emen wo bijn̄é gelê aŋ yi naj kwini men, a méninj ré kwôy a men hen. Emen woj ôbi merê naj kwini a na bêŋge gelê bi wo hen diba, na gawra wo a ma hen né.

²⁴ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Gawrê kêm yi môŋ kalmê hen iyôŋ,
bayrareji yi môŋ bée gurô iyôŋ, bay
hay aŋ bêreji herin.

²⁵ Nijn̄ba, kwôlo Kelma Emen ba, a
kerê ré kwôy.»

Kwôlo Emen bi wo nini kôl kwôli
hen na, na Kwôlo Dôri wo bay na
ulêŋge béréri hen.

2

¹ Mega wo Emen bêŋge gelê wo kôrbi hen iyôŋ na, ken dî je lêrenge wo habij hen kêm wo nà hen baa:
lê benare men, kelê kwôlê kebrengé wôô wôô men, tu bôriyare men,
nôm a men.

² Bi doy kwôlo Emen lêŋge môŋ kema wo dê ôrij doy kuba yori hen iyôŋ, aŋ ken iyêrij tô a kwôy wo Emen a sa gôlijn naj ken yôôd.

³ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba: «Kenbay naj yernge ken hôñ derê wo Kelma Emen dô hen.»

*Jésu Krist na keram woj dé iyére
wo dô dê tô keram wo baa hen*

⁴ Iyôŋ ba, ken uso da ligi Kelma wo yi mega keram wo mô tu gej wo gawrê kaj, nijn̄ba, tu Emen wo dôri hen na, ôbi na keram wo dô dê are kêm hen.

⁵ Kenbay kôba, kena keram wo mô tu gej bi wo hen men, aŋ Tini Emen ay dijn *iyéy Emen hen. Ôbi a dé ka yé bay bê kwôbe bô a aŋ bi kené lij je biri naj bôô pôn men, ken li sarga wo Tunu gelêŋge kené li aŋ dôrij Emen sa kibi Jésu Krist.

1:25 1: 25 Esay 40: 6-8 **2:3 2: 3** Kurôŋ kibé 34: 9 **2:6 2: 6** Esay 28: 16 **2:7 2: 7** Kurôŋ kibé
118: 22 **2:8 2: 8** Esay 8: 14

⁶ Lij bô magtubu to Emen a kôl iyôŋ ba:

«Geléŋge, en ay keram wo dô gaj
aŋ dî sa iyé Sijn̄o a
aj na dijn tô iyére tinê sara men,
en dôôri wôsa ôbi na kwo dôri,
aj kwôni wo bi bôri sara ba,
tayre a diri ré kwôy.»

⁷ Kenbay ka ken bi bôrnge sara hen na, ôbi dô dê are kêm. Nijn̄ba, bijn̄é ka bi bôrji sara ré hen na, ôbi na ani tirji a ré kwôy. Men, lij bô magtubu a kôl iyôŋ ba:

«Keram bi wo bay dé iyére na kajni
hen na,

ôbi a hô yé keram woj dé tô iyére.»

⁸ Men, hô lij kôl iyôŋ ba:
«Na keram woj ôbi dê tê kwôni
men,
na kwo a lê aŋ kwôni a kurij a
men.»

Bijn̄é di têrji sa keram bi wo hen a wôsa ca tumô ba, Emen na genge bi ré yi hen iyôŋ wô bijn̄é ka bi bôrji sa kwôli bi wo hen a ré hen.

⁹ Nijn̄ba, kwon̄ge kenbay ba, kena tô yê wo Emen derêŋge men, kena kilmé men, kena bay bê kwôbe ka li je bijn̄ Kelma Emen men, kena tô yê wo na kwo Emen men, kena bijn̄é ka Emen bi a men. Aŋ ôbi terêŋge bi kené kôlijn bijn̄é kwôli anga kwôni ka dîré li hen men, kirijnâ ôbi uwôgêŋge aŋ derêŋge bô kirijn ka hendi a aŋ bi kené ô merê kirijn ka perangj a ka dê kirijn.

¹⁰ Tumô ba, na kena ka Emen né, nijn̄ba, haw hen kena kari men, na ken hôñ mega wo ôbi na ré bô tu ja tonge ré, nijn̄ba, haw hen ken hôñ wo ôbi ré bô tu ja tonge men nij.

Yêŋge bay je ka Emen

¹¹ Milnén kajn̄e, henêŋge wo kené na kergê sa terare a nà diba, iyére tonge naj tôj nà. Iyôŋ ba, en uwôlêŋge bi kené li anga habij ka ken li tu bôriyare sara hen ré nij. Are bay ka hen na, bay a jerêŋge lê anga dôrij Emen hen.

¹² Bi jé lêrenge yi kwo dôri perê bay henê Emen né a, aj bi hena bay ré lêngé nôm mega wo kené li anja habij ba, bi bay gel anja dôri ka ken li hen kwôy kwôy ap bi bay ayij kibi Emen wulê wo ôbi a saj.

¹³ Mega wo ken ô tô Kelma wona Jésu Krist a hen iyôj na, bijé kêm ka sa terare a nà ka ôrij nap néé hen ken biji kwôlê men, ken bij kelma woj ôbi sa kirja kêm hen kwôlê men,

¹⁴ ken bij bijé ka kelma diji bi ré pô bay lère anja habij men, wô dené ka li anja dôri a men hen kwôlê.

¹⁵ Emen gey bi kené li anja dôri aj bijé kaj bay galê ka hôan ani ré ka lêngé nôm hen ré uwôj kwôlê woj kelê ré nij.

¹⁶ Bi jé lêrenge yi kwo bijé ka mô nap sarji, aj ken dî bi merê sa senge tonge hende to hen li aj ken lin anja habij ré, nijba, bi jé lêrenge yi kwo manê ka Emen dî.

¹⁷ Bjinge bijé kêm kwôlê men, geyéngé yénérñge bay ayê bôô men, kemnange tini Emen men, ken bij kelma ôbi emê sa iyére kwôlê a men.

Bi jé lêrenge yi môj kwo Jésu Krist hen iyôj

¹⁸ Kenbay manê, dôbêngé sarnge bij bay iyére tonge men, hena bay ré lêngé dôô, ré lêngé habij kôba, ken kemnaj tiniji a men.

¹⁹ Hena kwôni ré bu bôri iyére sa bô emê woj déj iyôj a hen wô kibi Emen na, na anja dôrij Emen.

²⁰ Hena kené li habij aja bay ré sêngé men, geléngé gusij a men ba, i a ayê kebrenge ba? Nijba, hena kené li dô aja bay ré geléngé gusij aja kené bu bôrnge iyére sara na, na anja dôrij Emen.

²¹ Na wô ôbi bi wo hen aja ôbi ré uwôgêngé wôsa Jésu Krist kôba, na gelij gusij wô sarnge na hen iyôj men, aj geléngé geré bi kené li môj kwori iyôj.

²² Wôsa ôbi na li ani kani ka habij né men, kwôlê woj benare nap kibri a a men.

²³ Kirja bay tiréri ba, ôbi tiréji men né men, kirja bay gili gusij ba, ôbi kôl diré liji habré gônjin tu ré a men, nijba, ôbi ay yiri uwôl kôbi Emen woj ôbi jerê kwôlê nap geréri hen dî.

²⁴ Jésu Krist nap yiri a perê habré woni bi sari a kirja bay na bêéri sa gurô tagelê hen aj bi nana yi môj nana ma tô têrij a iyôj aj bi nana môrij tu gej men, jé lêrena ré yi kwo dôri a men. Sa kibi gusij hende to bay gili hen aja nabay nana berarij kemnêj hen.

²⁵ Tumô ba, na ken yi môj gamgê ka ge kay iyôj nijba, haw hen na, bay hô ujnêngé hôrij tô geré kayê wonge a, aj ken ô tô kwon ôbi berê sarnge a men, ôbi gemérñge a men hen nij.

3

Jé lê wo impê a lê nap yébérji men, jé lê yébé nap kwôrjnérji men

¹ Kenbay kaj yébé, dôbêngé sarnge bij kwôrjnérñge aj bi ka kwôrjnérji bi bôrji sa kwôlo Emen a ré hen, ré kené kôlji kwôlo Emen né kôba, kirja bay gel jé lêrenge wo dôri hen iyôj na, bay a ayê bôrji men.

² Bay a gelé wo kené na ka séli men, bay a gelé kemnare to ken kemnaj tiniji hen men.

³ Wogéngé kwôy kwôy wô lê kalmare tu bijé nap janê yerñge nap sarnge ton piyê to ré dô dê to bijé hen ré men, nap anjan maa kaj lôr ka ken tôbê hen ré men, nap bargay ka dôri dôri ka ken tôbê hen ré a men.

⁴ Nijba, kalmare tonge ba, bi hena na bôrnge a dî. Kalmare hende to hena bôrnge a hen a na: ulê bôô men, erê jalé a men. Wôsa lê are bay iyôngi hen na, na kalmare to a ménij ré kwôy men, dôrij Emen a men.

⁵ Na hen iyôj a yébé ka tumô ka na kôl ciré na ka Emen a hen na ré lin kalmare hen men, na dôbij sarji bij kwôrjnérji a men hen.

6 Erméñge sa Sara a, hende na bijn kurôre *Abraham kwôlê kwôy ajan uwôgijni «ôbi iyéyren» a men. A hena kené li anga dôri men, ken harijn ani ré a men na, ken yi môj Sara iyôj men.

7 Kenbay kaj kwôrnérji kôba, bi i i kôba, bi mô dô naj tamni wôsa yébé na, néérji némin naj kwonge ré. Kemnajge tiniji wôsa gelê wo Emen bénge senge hen na, bay kôba, ôbi biji na hen iyôj men. Hena kené li hen iyôj na, kirijn ka uwôl Emen ba, ôbi a toyé bénge.

Bay ayê bôô na bay lê anja dôri haji, nijba, bay a geléji gusin

8 Kwôlo na kelê dirijn kibi kwôlê wujê a na: kenbay kêm bi bôrñge pôn men, ken bôrñge tu na tonge men, geyiñge yernge wôsa kena yénê men, línge nap yernge men, ken yi bay uwôyrê yi ré a men.

9 Hena kwôni ré lêñge habijn ba, ken liri habrê hôrijn ré men, hena bay ré tiréñge ba, ken tiréji hôrijn ré a men, nijba, ken uwôl Emen bi ré tô kibri sarji a wôsa wulê wo Emen uwôgêñge bi kené yi kari hen na, na wô wo dîré tôrijn kibri sarnge a.

10 Lin bô magtubu to Emen a kôl iyôj ba:

«Hena kwôni wo ré gey merê derê men, lê yi yé a men na,
bi kwôlê wôni wo habijn si kibri a ré men, bi li benare ré nij men.

11 Bi li anja dôri diba, bi li ani ka habijn né men,
bi woge geré bi bô jalê ré yi perê megérji a kwôy kwôy a men.

12 Tu Emen yi sa bay lê anja dôri a men, ôbi toy uwôlê woji a men.

Nijba, ôbi kaj bay lê habrê.»

13 Hena kené mase wô lê anja dôri na, kwôni wo a lêñge habrê ba, naj.

14 A hena bay ré geléñge gusin sa kibi jé lêrenge wo dôri a na, Emen a terê kibri sarnge a. Iyôj ba, ken harijn gawrê ré men, ken sun né a men.

15 Nijba, ken bi bôrñge yi pôn sa heramê Krist a pôn nêj hari men, ken bôri mega Kelma woñge iyôj a men. Merêñge sa têrñge a ajan kirijn hena bijé ré engeréñge wô mi a kené dî bôrñge sa Jésu Krist a ba, ba ken dô tôri biji.

16 Derêñgeji tôri hen iyôj ken biji naj tôô to jali men, ken bengeji kwôlê a men. Anja ken erem wo ré dô a kené li dî ajan kirijn bijé ca kelê kwôlenge wo habijn ba, bi tayre diji wô tiiré bi wo bay tiiré jé lêrenge wo dôri tô geré wo *Krist hen.

17 Hena ré na bô geyé wo Emen bi kené gelij gusin wô kibi jé lêrenge wo dôri na dô. Nijba, gelij gusin wô kibi lê anja dôri na, dô dê gelij gusin wô kibi lê anja habijn.

18 Jésu Krist kôba, ma wô kibi têrñj tonge men. Sa hende to hen na, ôbi ma têê pôn yôd. Kwôni wo li têrñj né kwôy hen ôbi a ma wô kibi bay lê têrñj wô ôrij nap ken ligi Emen a. Bay duu yiri nijba, Tunu tojn hendi bô bôrê biri ji si kamnê.

19 Naj néé wo Tunu hende to hen na, ôbi ô uwôlijn béré kwôlo Emen bijn tini bijé ka na ma ka yi dangay a hen.

20 Na tunu hende to yi dangay a hen a na narê kwôlê kibi Emen hen. Emen na uwôl bôri môrijn gemji kwôy wulê wo Nowé janij bato kô. Biné ka si bô bato hende to hen a ajan gôlijn kam hen na, bay na marge dêj mera.

21 Kam bay ka hen na, gel na batêm to gôlijn naj ken haw hen. Batêm hende to hen na, na to bay pelij yirji hen né, nijba, na to nana uwôlijn Emen bi ré dô têrñj lêrena bôrna ajan hen. Ajan ôbi gôlijn naj ken sa kibi jé sé kampê wo Jésu Krist perê bijé ka ma a.

22 Jésu Krist bul hô derômarañ a ajan mô sa kôbi Emen woj gusurô a. Ajan ôbi na ôbi sa *manê ka derômarañ a men, ôbi sa are kêm ka ôrij nap tôô men, néé hen a men.

4

Hal wo cay naj kwo kôrbi

¹ Kirjna *Krist bul yiri yi gawra hen na, ôbi gelij gusin. Na ôbi wo hen aja kenbay kôba, ken bi ermé bi wo hen yi sarnge a wô gelij gusin mega ôbi iyôn men, wôsa kwôni wo gelij gusin yiri a na, ôbi bul cégeri bien têrin nij.

² Ayij tôri haw hen ôrij tumô a kwôy wo ken môrij ba sa terare a nà baa ya tô hen na, bi je lêrengé dé tu Emen diba ken li aŋga habij ka bôrnge gey hen né.

³ Tumô ba, na ken mô cerôb na wô lê aŋga bay henêre Emen né gey lê hen. Aj haw hen na, nêm nij. Tumô ba, ken nêm beré yernge sa lê aŋgan iŋamé naj aŋga kurôngi yi gey hen né kwôy. Na kena bay kwoyé care men, bay erê wô lê yi derê ômij are kwôy bôlin tô a men, ken dayrij wô yê care men, kena bay tibé kamrê a men. Aj na aŋga bij naj tôto to Emen né ded.

⁴ Aj haw hen, kirjna bay li are bay ka habij ka iyônji hen aja kené li naj ci hen iyôn men ré na, bay a beré mega ré dê sa kirjna menba, bay tiréngé.

⁵ Nijba, cêgê bay a derê tô je lêreji wo habij bi wo hen kêm tumô Emen a. Wulê baa da wo ôbi a jerê kwôlê sa bijné ka mô tu gen a naj ka ma a men.

⁶ Kwo bijné ka ma hen na, wulê wo bay na baa sa terare a nà tô hen na, Emen na jô kwôlê sarji a mega wo ôbi jôrij kwôlê sa bijné a kêm hen iyôn. Nijba, kirjna bay ma nij ba Krist na uwôlji bérê Kwôlo Dôri bi bay ré môrij tu gen môj Emen iyôn men.

Hal wo bay ayê bôô perêrji a

⁷ Wulê wo sa terare a kôrji na baa da nij. Ôbi a ré dô wo kené bu yernge men, kené mô tu gen a men wô uwôlê Emen.

⁸ Geyinje yernge naj bôô pô, na aŋga dô dê are daman. Wôsa hena

jeré gey kwôni na, li aj já dê bôm jalê sa têrin tori a kwônê.

⁹ Bijné ka era iyére tonge a na, ken berji yernge a diba, ken bare ré.

¹⁰ Bi i i ba, ay gwo soy lê aŋga Emen biri hen lij je bij megéri men. Ôbi a, kené yin bay berê sa gwo soy lê are ka kwôni ka hena ligi Emen a hen.

¹¹ Hena Emen né bij kwôni gwo soy derê kwôlê na, bi ôbi dô na kwôlê wop tiri wo hena kibi Emen a hen. Hena Emen ré bij kwôni gwo soy lê naj bijné na, bi ôbi li naj néé wo Emen biri hen. Lêngé hen iyônji bi bijné ay kibi Emen wô sa are kêm ka lij sa kibi Jésu Krist hen. Hini emê naj néé yi wô sa Emen kwôy naj kwini. *Amén, bi yi gelij hen iyôn.

Yi derê yi gengip sa kwôni wo gelij gusin wô sa kibi Jésu Krist

¹² Milnén kajné, gusin to ken gelij daman mega wo kené mô na bô tare a iyôn hen na, ken bô mega wo ré na aŋga dê kirjna ka ré sa sarnge a iyôn né.

¹³ Nijba, lêngé yi derê wôsa ken gelij gusin mega wo Jésu na gelij hen iyôn men. Iyôn ba, ka sa lê yi derê daman a wulê wo ôbi a gelij dampare tori hen.

¹⁴ Hena bay ré tiréngé wô sa Krist na, kuneñge pelal wôsa Tini Emen toj hendi néé hen baa naj ken.

¹⁵ Bi kwôni pônei iyôn perêrji a hen gelij gusin wô wo ôbi ré na ôbi deré temare men, ôbi gemsare men, ôbi lê habré men, ôbi tôbê kibri bô kwôlo bijné a a men né.

¹⁶ Nijba, hena ôbi ré gelij gusin ba, bi gelij na wô wo ôbi ré bi bôri sa Krist a men, bi tayre diri ré, nijba, bi ôbi heram Emen wô hini Jésu wo ôm sari a hen dî men.

¹⁷ Wôsa Wulê wo Emen a jôrji kwôlê sa bijné a hen na, nêm nij. Ôbi a jerê kwôlê sarna nabay bijné kari a tumô. A hena ôbi ré jô kwôlê sa bijné kari a tumô ba, ka bi bôrji sa

Kwôlo Dôri a ré hen ba, kwoji ba a yé na iyeñ ba?

¹⁸ Wôsa lij bô magtubu to Emen a kôl iyôñ ba:

«Hena bijné kaj derôre uñé gelê ré iyérê wô sarji hen iyôñ ba, bay lê habré naj bay lê têrij ba, kwoji ba a yé na iyeñ nij ba?»

¹⁹ Iyôñ ba, ka gelij gusij naj bô geyé wo Emen hen na, bi bay li anga dôri kwôy kwôy men, bi ay yirji uwôl yôd kôbi ôbi dë are woj ôbi bôô pôn hen a men.

5

Kwôlo gengin sa surjnê naj bay ayê bôô bô églis a

¹ Na bijné kaj surjnê perênge a hen a ené kelêji kwôlê haw hen. Nôbi kôba, ena kwo suri mega bay iyôñ men, en gel gusij to *Krist gelij naj tun men, na uñé hini emê wo Krist wo Emen a sa yêgê sari hen men. Na kwôlo en kôlji bi a na:

² cibéñge turñge sa bijné ka Emen bêñge kôbreñge a hen dô mega wo ôbi gemé gamgê cebij tiri dô sa gamgê kari a hen iyôñ. Cibéñge turñge dô sarji naj bôô pôn mega wo Emen gey hen iyôñ dîba, ken li mega kwôni a ré beréñge eren iyôñ né. Bi bôrñge yi sa jé woñge a dîba, ken dî turñge sa lari wo kené uñé hen ré.

³ Bijné ka Emen bêñge kôbreñge a bi kené cubu turñge sarji a hen na, ken mô sarji môt kené na kilmé iyôñ né. Nijnba, bi jé lêrenge wo dôri a bay ré gel wô lij hen iyôñ men dî.

⁴ Hena kené li hen iyôñ na, wulê wo Jésu Krist woj ôbi cebé tiri sarna a kêm hen a bulo hera na, ôbi a bêñge angap sa kôbi ka na gwôyê woj hini emê wo a yé naj kwini yôd hen.

⁵ Kenbay kaj manê kôba, ken dôbe sarnge bij surjnê kañge ka bô églis a. Men, kenbay bay ayê bôô ka bô églis a kêm hen ken uwôyrê yerñge perêrnge a ré. Wôsa lij

bô magtubu to Emen a kôl iyôñ ba: «Emen kaj bay uwôyrê yi, nijnba, tô kibri sa bijné kaj bay dôbê sa a dî.»

⁶ Iyôñ ba, ken di sarnge tôj tumô Emen woj ôbi néé a aj wulê wo ôbi na genge hen nêm ba, ôbi a bé ka derê sarnge ta tô.

⁷ Perênge ançê wo ken anje hen kêm, ken biri sari a wôsa ôbi a na ôbi berê sarnge.

⁸ Merênge sa têrnge a aj ken bu yerñge wôsa ôbi bareñge Sidan piyrê tóri wogin kwôni wo diré ménéri mega wo kwo harerê si na si na wô wogin kurôñ woj beré emê iyôñ hen.

⁹ Debéñgeri iyêre aj ken bi bôrñge sa Emen yôôd. Wôsa ken hôñ, yêñerñge bay ayê bôô naj kirij kirij sa terare a nà gelij gusij na hen iyôñ men.

¹⁰ Kirinja ka gelij gusij sem iyôñ a menba, Emen wo bô derê hena ligiri a wo uwôgêñge wô hini emê wo naj kwini tô Krist a hen na, ôbi a hôjanêñge cêgi gusij to ken gelij a hen. Ôbi a bêñge néérñge men, a dôbêñge ibiyare bôrñge a men, a bé ka dëbë iyêrê gerañ sa têrnge a a men.

¹¹ Néé yi wô sari naj kwini kwôy yôd. *Amên, bi yi gelij hen iyôñ.

Dosé naj kwôlê woj derij kibi kwôlê

¹² Magtubu hende to dê to en li bêñge hen na, na yêñêñ Silas wo dëbe iyêre tô kwôlo Emen hen a lê ben hen. En li magtubu hende to hen na wô dôbij ibiyare bôrñge a men, ené geléñge mega wo ré na bô derê wo Emen woj tiri hen a kené harij ya hen.

¹³ Bijné ka bô églis to Babilôn a ka Emen tôrji mega wo terêñge hen iyôñ men na, lêñge dosé men, keman Mark kôba, lêñge dosé a men.

¹⁴ Lijge dosé perêñge a dô naj bôô pôn aj bi gel wo kené geyij yerñge. Bi bô jalê wo Emen baa naj

kenbay kêm ka ken bijn pôn nap Jésu
Krist hen.

Magtubu to wôôyi to Piyêr li Kwôlo kôl kwôli magtubu to têê wôô to Piyêr li hen

Magtubu to têê wôô to Piyêr li hen na, ôbi li bijn na bay ayê bôô kêm (Sapitre 1: 1). Kwôlo bô magtubu hende to hen na, na wô kurij kumbul upné bay gelére are kaj benare ka bijn naj tu Kwôlo Dôri hen né hen. Bijné bay ka hen na, bay wuj kwôy ô églis a. Anja gel habrê wo aŋgaj gelé kaji bay ka hen na, na lê aŋgaj bôd a tôj ka bijné li hen. Aj geré wo kwôni a kajin aŋgaj gelé kaj benare kaji bay ka hen na, na dé yi yôd yi henê Emen woj tiri hen men, yi Jésu Krist a a men. Henê Emen woj tiri bi wo hen na, na kwo bay je ka na gel Jésu naj tirji men, na toy kwôlê wori naj marji a men aj na dô kwôli hen.

Sapitre 1: 1-2 na, na dosé to ôbi liji.

Sapitre 1: 3-21 na, Piyêr cebu sa hal wo dôri wo gel ayê bôô men, bê bôô pôn sa uwôgê wo Emen uwôgeji hen aj bijn naj derê kwôlo ka na gel Kelma Jésu naj tirji na dô hen.

Sapitre 2: 1-22 na, Piyêr kaj ari lê bijné kaj bay gelére are kaj benare hen yôd men, kaj hal woj a men.

Sapitre 3: 1-18 na, Piyêr kôl kwôli are pôn perê ari gelé kaji kaj benare bay ka hen. Bay ayre bijné ka mô gem hera wo Krist hen men, bay kôl herari bi wo hen réé napê a men. Piyêr uwôlji sara iyôj ba hena Krist ré hera ré tô ba, ré na sa kibi bô jalê wo Emen wo ré dî kirij bij gawrê kwône ré bi bôrji sa Krist a ap ré uwônjip gelê men.

Sa terare a nà na, bay gelére aŋgaj benare naj sa pôn né. Kwôlo

Piyêr kôl bô magtubu tori to jôgin wôô hen na, yi mega ré kwôlo ré kôlij kemnêj iyôj. Kwôlê bi wo hen dôbij bay ayê bôô ibiyare bôrji a aj bi bay ré ôrij tumô tumô tô henê Kelma Jésu woj a aj bay ré dî kwôni gerij naj ci kay naj ermé woj iyôj a tôj hen né.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi Simô Piyêr mana wo Jésu Krist men, *ôbi je wori a men.

Nôbi a lê magtubu hende to hen bêjge kenbay ka ken uwôj ayê bôô wo dôri mój kwoni iyôj sa kibi ari lê kaj derôre ka Jésu Krist wo na Emen woj ôbi gôlij naj na hen.

² Bi bô derê naj bô jalê wo Emen baa naj ken damaq wô kibi henê wo ken hôñ Emen naj Kelma Jésu Krist dô hen.

Hal wo bay ayê bôô

³ Na Jésu Krist a lê a nana hônj Emen wo na uwôgêna hen aj bi nabay kôba, nana uwôj hini emê wori men, bô derê wori a men. Na ôbi á, naj néé wori wo dê kirij hen na, ôbi ré béna are kêm ka najêna hen aj bi je lêrena ré yi kwo kôrbi men, bi nana lîj aŋga dé tu Emen a men.

⁴ Na hen iyôj aja ôbi ré béna aŋga dôri ka dê kirij damaq ka ôbi na genge dîré béna hen. Aj kirija ken uwôj are bay ka hen na, kena gôlij ermé kwôlê wo gengij sa aŋga habij ka mène kirij ka sa terare a nà aj bi kené ay hal wo Emen hen dî.

⁵ Na bi wo hen aja, ené kelêjge bi kené mase kwôy bi je lêrena wo dôri ré nôge tô ayê bôô wonje men, bi henê Emen wonje ré nôge tô je lêrena wo dôri hen men,

⁶ bi beré yi wonje nôge tô hêñê are kânge men, bi lêñê wonje nôge tô beré yi wonje men, bi dê yi yi Emen a nôge tô lêñê wo ken lêñê hen men,

⁷ bi geyé yi tô yêniñare a bi nôge tô dé yi yi Emen a men, bi peré

yénérnge nôge tô geyé wo ken gey
bijé kêm hen a men.

⁸ Na jé lê bi wo hen iyônj hen a
derê wo kené li kwôy kwôy, ôbi a,
kené hônjn Kelma wona Jésu Krist
damanj a men, jé wo ken li hen a yé
na kwo dôri hen iyônj kwôy kwôy a
men.

⁹ Nijba, kwôni wo li are bay ka
hen ré na, ôbi yi môj kwôni wo tiri
tijn an gel kirij kelaç né iyônj men,
ôbi gôrbij wo Emen na ré dî bôri
jal sa térijn lêéri to tumô hen kwôy a
men.

¹⁰ Milnén, Emen a terênge an
uwôgênge iyônj ba, ken mase bi jé
lêrenge yi kwo dôri hen iyônj kwôy.
Hena kené li hen iyônj na, ka geré
kayê tô geré wo Emen a ré.

¹¹ Na ôbi á, Emen ré dî geré wol
damanj bi kené sijp bô emé iyére to
Kelma wona Jésu Krist woj ôbi gôlinj
naj na hen. Emê iyére tori hende
to hen a yé na hen iyônj kwôy naj
kunu.

¹² Iyônj ba, na jebé tô bôrnge ta ta
sa are bay ka kêm hen bi wo ken hôñ
nin men, ken ñebe iyére tô kwôlê
woj tiri wo bay na geléngé hen njn
a men hen.

¹³ Nijba, na aنجga dôri bi ené jebij
tô bôrnge ta ta sa are bay ka kêm
hen kwôy wo na maj aŋ bi kené yi
kum sara ré.

¹⁴ Wôsa en hôñ wo dê iyônj a
menba, na ma mega wo Kelma wona
Jésu Krist na kôlen tumô njn hen
iyônj.

¹⁵ Na masê bi kené uwônjn geré
wô jebij tô bôrnge ta ta sa are bay
ka hen cêgi temayren a.

Emen geléna wo Jésu Krist ré na Kemari

¹⁶ Tumô na nini kelêngé kwôlo
gengijn sa hera wo Kelma wona Jésu
Krist naj néé wori. Kwôli are bay
ka kêm ka na nini kelêngé hen na,
na kwôlê woj dilemne wo gawrê ré,
nijba, na dampnare tori to na nini gel
naj tirni a nini kôl kwôle hen.

1:18 1: 18 Matiyé 17: 1-5, Mark 9: 2-7, Luk 9: 28-35

¹⁷ Kirijna Ibari Emen biri hini emê
naj dampnare a men na, nini toy
Emen woj ôbi sa are kêm kôl iyônj
ba: «Kwo nà ná, na Keman, en geyri
men, en li yi derê sari a a men.»

¹⁸ Nibay kôba, na nini ñebe ya
naj Jésu Krist sa keram wo yi naj
jeñgêri bi wo hen a aj nini toy
naj marni tôô kwôni wo iyêl ôm
derômaranj a hen.

¹⁹ Na ôbi á, niné bi bôrni damanj
a sa kwôlo bay kibi Emen na kôl a
hen. Dô wo ken dôbê marñge dô
ken toyij kwôlê bi wo hen wôsa ôbi
yi môj lampa to berare kirij kap
dilemne iyônj. Toyéngé kwôlê wojí
bi wo hen kwôy wo ka gelij are kêm
sélé môj tare berare kirij hen iyônj.
Wulê bi wo hen na, Jésu Krist wo
yi môj telabo iyônj hen a bulo hera
unjéngé.

²⁰ Aنجga tumô ba, ken hôñ sarñge
a dô mega wo kwôlo na si kibi bay
kibi Emen a na, aj lij bô magtubu
to Emen hen na, bay naj yirji kôba,
na nêm derê tô kwôlê bi wo hen né.

²¹ Wôsa wulê wo bay kibi Emen
na kôlij kwôlê bi wo hen na, bay na
kôl na naj néé wojí ré, nijba, na
Tunu topj hendi bô bôrê a na derê
tumôrji aŋa bay na ré kôlij kwôlê
bi wo hena ligi Emen a hen.

2

*Déñge tu melêñê sa bay gelére
are kap benare hen
(Jud 4-13)*

¹ Na ca yeñ a bay kibi Emen
kap bay benare na ré mô perê
kam *Israyêl a. Kemnêñ kôba, bay
gelére are kap benare hen kôba, mô
perêñge a hen ya men. Bay a era
jegê gelij bijé anjan benare ka a
mênêji hen men, bay a kanê Kelma
Jésu Krist wo na gôlij naj ci hen. Lê
bi wo bay li hen iyônj na, sem iyônj
a menba, mênê wo dami a sé sarji a
dus.

² Gawrê kwône a ayê jé lêreji
wo habij bi wo hen men, bijé a

kelê kwôlo habij gengijn sa geré wo Emen wô sarji men.

³ Na wô uwôn lari mera aja bay gelére aنجај benare bay ka hen ré lamênge derênge kwôlê won benare hen. Bijé bay ka hen na, Emen na genge wô jerê kwôlê sarji a ca yen nij, aŋ sem a menba, ôbi a ménêji aŋ yôd.

⁴ Tumô kirija *manê ka derômaraŋ a kôba, na li têrijn hen na, Emen na bô tu na toji ré. Ôbi pôrji biji bô iyom wo dogi wo hendi a kwôy gemij Wulê wo ôbi a jôrijn kwôlê sarji a.

⁵ Bijé ka tumô ka na li têrijn hen kôba, ôbi na bô tu na toji ré. Ôbi a, kam bélem na ré mène bijé kaj bay habrê ka sa terare a nà hen. Nijba, ôbi na gôlijn naja kwo na uwôl bérê bi bijé ré li aŋgaŋ derôre hen men, ôbi na gôlijn naja bijé jurgem a jôgijn naja Nowé a men.

⁶ Kwo gengijn sa sa iyére to *Sodôm naja *Gwomôr kôba, Emen na jô kwôlê sa bijé ka mô ya hen. Ôbi na uwoyréji ménêj yôd aŋ naja tare. Ôbi li hen iyôŋ gel wo bijé ka ré biri kwôlê ré hen na, dîré sa liji na hen iyôŋ men.

⁷ Aŋ wulê bi wo hen na, ôbi sija naja Lôt woj ôbi lê aŋgaŋ derôre hen aŋ Sodôm a. Wôsa ermé wo Lôt na ménij gaj wô aŋga habij ka bijé bay ka li mój tôô ré naja iyôŋ hen.

⁸ Wôsa Lôt ôbi lê aŋgaŋ derôre kirija ôbi mórijn perê bijé bay ka hen na, ôbi gel jé lêreji wo habij hen men, ôbi toy kwôlo habij wo bay kelérê naja wulê wulê hen a men na, bôri ménij yôd.

⁹ Mega wo yi hen iyôŋ na, gel wo Emen ré hón aŋga ôbi ré lê aŋ dôrijn bijé ka bi bôrji sari a hen kibi bô gusij a men, ôbi hón aŋga ôbi a lê wô gemij bijé kaj bay lê têrijn bay ka hen kwôy Wulê wo ôbi a sa jôrijn kwôlê sa bijé a hen.

¹⁰ Bijé ka Emen a perêji dê megêrji na, na bay lêre aŋga habij

ka bu bôrji hen aŋ bay kajin tôô to Emen hen.

Bay gelére aŋgaŋ benare bay ka na en kelênge kwôliji tumô hen na, bay harijn ani kani ré men, bij kwôni kwôlê ré men, manê ka derômaraŋ a ka ôrij naja hini emê hen kôba, bay harijn tiniji ré men, bay tiréji a men.

¹¹ Manê ka derômaraŋ a ka ôrij naja néé dê bay gelé aŋgaŋ benare bay ka hen kôba, bay tiréji tumô Emen ré.

¹² Bijé kaj bay lêre aŋga habij bay ka hen na, bay erem kwôlê ré mój kwo tanare to noni to bay a beré deré hen iyôŋ. Bay tiiré aŋga bay hón tôrji ré hen men, bay ma mój tanare to noni hende to hen iyôŋ a men.

¹³ Bijé bay ka iyôŋgi hen na, gusij a na ari têbê sa kôbriji mega wo bay na gelij megêrji gusij hen iyôŋ men, lê aŋga habij ka tu tare ta a beré bôrji men, kirija bay mô naja ken kibi aŋgaŋ emê na, jé lêreji yéŋge tayre men, seléŋge a men. Bay lamênge aŋ lij yi derê sara daman.

¹⁴ Ermé kwôlê woji yi na sa wogé yébé a mera men, bay merên tô lê têrijn a ré men, kirija bay gel bijé ka iya tô kwôlo Emen a na, bay lamji biji bô têrijn a men, bay erem na sa ari uné a ta ta a men. Aŋ kwôlê wo Emen bu sarji a nija.

¹⁵ Bay dêj geré wo Emen aŋ ge kay aŋ ayji geré tô Balam woj kema Bosôr a wo dôri lij bijé habrê wô uwônjn lari hen.

¹⁶ Nijba, wulê wo pôni a na, Emen naja Balam wô wo ré biri kwôlê ré. Wulê bi wo hen na, kura wo iyêl ré hen kôba, kôlijn *ôbi kibi Emen Balam kwôlê mój gawra iyôŋ aŋ jôri sa lê aŋgaŋ kubrare a.

¹⁷ Bijé kaj bay gelére aŋgaŋ benare bay ka hen na, bay yi mój kelmá wo kam naja tôri a iyôŋ men, bay yi mój yé emen wo kal dôri aŋ iyôŋ men, Emen pan kini merê woji bô kirij kaj dilemne ka dê kirij a.

18 Bay uwôyrê yirji naj kwôlê woj dén iyôŋ wo bay kôl hen men, doy lê têrij to yi bôrji a hen na, bay lamij bjiné ka dera yirji perê bay lê habrê a hen an bi bay ré li môn kwoji iyôŋ.

19 Men, bay kôlji coré merê naj sarji menba, bay yirji gañ na limé ka têrîn to a ménêjî hen men. Wôsa i i kôba, na lema wo anja biri lemnaré hen.

20 Hena bijé ka ré dera yirji tô lê
anja habij ka sa terare a nà wô wo
bay hôñ Kelma woj ôbi gôlij nap
na Jésu Krist hen aja bay ré hô ô lê
habrê bi wo hen hôrij na, wulê wo
bay mô bô a haw hen na, habij dê
kwo tumô ajan sôj.

21 Hena ré na hen iyôŋ na, bay
henan ré hôñ geré woj derôre ré ba,
dô gôlij wo bay ré hôñ aj bi kwôlê
sa tôô to Emen to yi naj jengêre to
bay na gelji hen ré hen.

22 Are bay ka bay li hen na, na
mega wo gwo soy kwôlê kôl iyôn ba:
«Gera ré hô ôm belê wori hôriñ»
men, na mega «Gwôsijô wo bay ré
pili sél menba, ré hô ô dôbe yiri bô
kurbô a hôriñ hen iyôn.»

3

Kwôlo gengin sa hera wo Kelma Jésu Krist

¹ Milñêñ kanê, magtubu to na na,
na to jôgin têê wôô to en li bénge.
Bô magtubu hende to wôô hen na,
en li jibin na tô bôrnge ta naj ermé
wo dôri gengijn sa anja na ken hôñ
nij hen aŋ bi kené môrñ tu gen
sara.

² En gey bi kené gôrbjin sa kwôlo bay kibi Emen ka tumô ka yi naj jengêrji na kôl hen né men, ken erem sa aŋga Kelma Jésu Krist wo na ôbi gôlinj naj na wo na kelênge kené li hen. Ôbi na kelênge kwôlê bi wo hen naj geré wo bay jé kari ka ôbi na jéji hen.

³ Men, anja en gey bi kené hôna: mega wo wulê wo sa terare baa da wo ta kerê nin hen na, biné ka

pôni a so ap a lê are kêm ka bôrji
gey hen men, bay a selénge men.

⁴ Ap bay a kelê iyôŋ ba: «Jésu Krist bi na yôŋ dî ba? Ôbi na kôl dñiré bulo hera menba, na iyen dî ba? Môñêrna ma nijn kôba, ôbi hera ré tô tô men, anja sa terare a nà kêm kôba, yi na kiniji baa ya kirijna tô terare na dñj yeŋ diba, nini gel ani kani ka belin né tô.»

5 Bijné bay ka kôl kwôlê bi wo iyôngi hen na, bay gôrbij mega wo tumô ba, Emen na ré kôl kwôlê menba, derômaraŋ naj sa terare na ré lij men, ôbi dî terare nà, naj kam men, ôbi dî jengê yi perê terare a naj kam a men.

6 Men, nà ná nap kam aja Emen na ré ménip sa terare tumô kirija kam bélem na ay sa terare kêm hen.

7 Men, ôbi na kôl iyôn ba:
derômaran naj sa terare to ré yi
haw hen na, bay ré yé hen iyôn
kwôy Wulê wo diré sa uwoyéji naj
tare yôd an. Ôbi gemji hen iyôn naj
kwôlê wori kwôy Wulê wo ôbi a sa
jôrijn kwôlê sa bijé men, a ménijp
bay lê têrijp a men.

⁸ Milñêñ kanê, kwôlo pôn nêñ wo
nà ná, bi bôrnge gôrbij sara ré,
kwôlê bi a na: tu Emen a na, wulê
pôn na, yi môj elê dubu iyôn men,
elê dubu kôba, yi môj wulê pôn
iyôn men.

⁹ Bijé ka pôni kôl iyôŋ ba: «Emen né li aŋga ôbi na ré kôl dîré lê hen lew ré.» Nijba, na hen iyôŋ né, ôbi uwôl bôri nãj ken bi kwôni pôn nêŋ iyôŋ kôba, ré ménij né nijba, bi bijé kêm ré dî tô têrjñ toji aŋ.

10 Njinba, kirina wuléri a nêmê menba, Kelma Jésu Krist a hera môj môj. Ôbi a so dus mega ôbi gemsare iyônj. Wulê bi wo hen na, bijné a toyé né are a emê dami derômaran a aj derômaran a najê selêj mera aji tare a uwoyé anga derômaran a hen kêm yôd aji men, sa terare naj are kêm ka yi ya hen a najê a men.

¹¹ Mega wo are bay ka kêm hen a nanê hen iyôŋ na, dô wo ken dî tu melênê sa yerŋge a men, ken ay yerŋge bijn Emen yôd men, bi jé lêrenge yi kwo séli a men.

¹² Merêŋge ken gem Wulê wo Emen a heraj hen men, ken mase bi Wulê bi wo hen era lew a men, Wulê bi wo hen na, tare a uwoyé derômaran̄ aj a nanê selêŋ aj. Men, are kêm ka yi ya hen a jôrin naj uwoyé tare hende to hen men.

¹³ Nij̄ba, Emen na ay tôri béna mega wo derômaran̄ to kôrbi naj sa terare to kôrbi ré so aj na bay a nana mô gem hen aj are kêm ka ré yé ya hen na, ré na aŋgan̄ derôre.

¹⁴ Miljnê kajê, mega wo ken mô gem Wulê bi wo hen na, masêŋge bi ken li têrin tôni ré ninba, ken bi jé lêrenge ré yi kwo séli yôd tu Emen a men, ken bi bô jalê yi perêrŋge a naj dî a men dî.

¹⁵ Henêŋge mega wo hena Kelma wona Jésu Krist ré uwôl bôri aj ré bulo hera haw hen ré tô na, ré na wôsa ôbi ré gey bi kené uwôj tulmô kirin̄ bi kené uwônjip gelê. Na ôbi á, yénena Pol na ré li magtubu a bêŋge gelinge are bay ka hen naj tu melênê wo Emen biri hen hen.

¹⁶ Na kwôli are bay ka hen aja bô magtubu tori kêm to ôbi li na, ôbi kôl kwôliji bô a. Kwôlo pôni wo ôbi kilérê bô magtubu tori hende to hen a na, henê bôri na, iyêre gaj. Na ôbi á, bijné ka hôn bô kwôlê bi wo hen dô ré ka dsebu geran̄ sa têrji a ré hen a men na, bay bul bô kwôlê woj tiri bi wo hen aj dô kwoji naj benare mega wo bay lij kwo dângi bô magtubu to Emen a hen iyôŋ. Lê bi wo bay li hen iyôŋ na, bay mène yirji naj kôbriji woj gaŋ.

¹⁷ Miljnê kajê, kwoŋge kenbay ba, mega wo ken toy hen iyôŋ nin na, déŋge tu melênê sa yerŋge a wô wo bay bijn Emen kwôlê ré hen a lamêŋge aj bi kené dén ddebé sa têê woŋge a.

¹⁸ Iyôŋ ba, ken ô tô Kelma woj ôbi gôlin̄ naj na Jésu Krist a kwôy kwôy

aj bi ôbi ré tô kibri sarŋge a men, kené hôniŋni dô tumô tumô men. Bi heramê yi wô sari haw hen kwôy naj kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

Magtubu to tumô to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to tumô to Ja li hen

Magtubu to subu to Ja lij hen na, gawrê kôl kêm wo ré na *ôbi je Ja a ré lê hen bi wo hini uwôgij têê pôn nêj iyôj bô ré hen, men, gawrê ka ôbi li magtubu hende to hen biji hen kôba, hiniji uwôgij né a men. Gaj wori ba, gel na wo magtubu hende to hen ré lijn bijn na bay ayê bôô. Bay ayê bôô bay ka hen na, toy kwôlê kwône gengij geré lê kwôlo Emen wo gay gay hen wo a ôrij naj ci kelanj naj ayê bôô woj tiri hen. Na ôbi á, ôbi lê magtubu hende to hen ré genge aنجaj lê kirij wôô bô magtubu hende to hen a.

Ka tumô ba, na dôbêji ibiyare bôrji a bi bay ré bijn binare ton tiri naj Emen men, naj Kemari Jésu Krist a men, a yé hen iyôj naj geré woj peré yi tô yêniñare a.

Ka wôôyi ba, na kajê aنجaj gelé kaj benare ka jôô bê bôô pôn sa Kwôlo Dôri a hen.

Sapitre 1: 1-4 na, kôl wô mi a ôbi lê magtubu hende to hen ré lere hen ba? Ermé wori bi a na: nôgê tô binare to bay ayê bôô naj Emen men, naj Jésu Krist men, binare to perérji a a men. Hen iyôj na, bay a dêbê tô geré wo ka na gel Jésu men, na toy kwôlê wori hen a men na gelji hen.

Ôbi lê magtubu hende to hen kôlin gawrê bay ka hen ré mô kirij ka perangi a wôsa Emen na kirij ka perangi. Iyôj ba, tôô to kôl kwôli peré hen a bay ré bi kwôlê sara (1: 5 - 2: 17). Cêgeri wori menba, ôbi kôlji kwôli sa wo ôbi bayi Krist wo dami hen men, bay benare ka kôl Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen né men (2: 18-29). Men, ôbi kôl kwôli aنجa gel wo kwôni ré na kema Emen

woj tiri hen, men je léri na kwop derôre men, peré wo bay perij yiri hen men, bôô pôn woj sa Jésu Krist a a men (3: 1-24). Kirija ôbi gelji derê tu kwôlê woj benare naj tu kwôlê (4: 1-6) njn na, ôbi lê magtubu hende to hen hô hera têê pôn a sônj gengij sa kwôli peré aŋ ôbi kôl iyôj ba yé gawra wo Emen na, na peré kirij wôsa Emen na kwôni wo pur kirij (4: 7-21). Ôbi kôl kwôli ayê bôô wo ay joor hen men, mawi kwôlê wo yi bô magtubu a hen a men aŋ dirij kibi magtubu tori (5: 1-21.)

Bô magtubu hende to hen na, gel na ayê bôô woj tiri hen men, li naj ermé wo bay ayê bôô bi bay ré dô yirji aŋ yi kwôlê woj benare wo wuu kirij hen men, dôbji ibiyare bôrji a bi bay ré day bê bôô sa Jésu Krist a naj peré yêñem.

Kwôlê wo bi merê tu gej

¹ Kwôni wo nini li magtubu bénge kelêñge kwôli hen na, tumô wo tô terare na dîj né tô kôba, ôbi na ya njn. Kwôni bi wo hen na, nini toy kwôli kelêri men, nini geli naj tirni men, nini kôbri men, nini hebiri naj kôbrini a men. Ôbi bi a na kwôlo bijn gawrê merê tu gej hen.

² Na ôbi á, kirija Emen né yêge sa kwo bi merê wo naj kwini bi wo hen njn na, nini gili aŋ na ôbi a, niné kelêñge kwôli hen. Merê tu gej bi wo nini kelêñge kwôli hen na, na yi ya nan kwini. Tumô ba, ôbi nà ná naj Ibarna Emen derômaraŋ a nijnba, haw hen Emen gelénari nô njn.

³ Na are bay ka nini gel naj tirni men, nini toy naj marni a men hen ana niné kelêñge kwôliji men hen. Nini kelêñge hen iyôj bi kenbay kôba, kené bijn pôn naj nini mega wo nibay nini bijn pôn naj Ibarna Emen men, naj Kemari Jésu Krist men hen iyôj.

⁴ Na ôbi á, niné li magtubu hende to hen bénge kelêñge kwôli are bay ka hen aŋ bi yirni ré derêni cerêd.

Erênge kirij ka perangi a dî

⁵ Emen na kirij ka perangi diba, kirij ka hendi naj yiri a. Ap na kwôli perangê wori bi wo hen aja Kemari Jésu Krist naj yiri ré kelêni kwôli aja niné kelêngé men hen.

⁶ A hena nana kôl nabay naj Emen nana bijge pôn aja nana mô bô dilemne a kwôy kwôy na, gel wo nana na bay benare men, jé lêrena ré na kwop benare men, tu kwôlê naj bô a men.

⁷ Nijba, hena nana ô kirij ka perangi a mega wo Emen môrîn kirij ka perangi a hen iyônj na, nana bij pôn perêrna men, kwôbri Kemari Jésu pul têrijn tona ap, ap bi nana yip ka séli a men.

⁸ Hena nana kôl nana li têrij ré ba, nana kôl na kwôlê woj benare men, nana lam na yerna wona gañ a men, diba, kwôlê woj tiri wo Emen naj yerna.

⁹ Nijba, hena nana kôl ta wan nana na bay lê têrij ba, Emen a dê bôri jalê sa têrij lêrena hende to hen a. Men, ôbi a derê têrij tona ajan naa yip ka séli wôsa Emen na kwôni woj derôre men, ôbi na ôbi bôô pôn a men.

¹⁰ A hena nana kôl nana li têrij ré ba, gel wo nana kôl Emen ré na ôbi benare men, kwôli kôba, ré naj bôrna a men.

2

¹ Kamnen kajê, en li magtubu hende to hen bénge kôlinge kwôli are bay ka hen ap bi kené li têrij ré njin. A hena kwôni ré li têrij kôba, ken hôñ wo ôbi jerê kwôlê sarna ré mô kwa Ibarna Emen a ya. Ôbi a na Jésu Krist woj ôbi lê angan derôre hen.

² Na ôbi a ma mega angan bê kwôbe iyônj ap bi Emen né dîj bôri jal sa têrij tona a. Emen dî bôri jal na sa têrij tona nabay a mera ré, nijba, ôbi dî bôri jal sa têrij to bijé ka sa terare a nà kêm a men.

Bénge kwôlê sa tôô Emen ton perij yi hen

³ Hena nana bi kwôlê sa tôô to Emen a ba, a gelé wo nana hôni dô hen.

⁴ A hena kwôni ré kôl iyônj ba: «En hôñ Emen» aja ré bi kwôlê sa tôô tori a ré na, ôbi kôl na kwôlê woj benare diba, kwôlê woj tiri naj yiri a.

⁵ Nijba, kwôni wo bi kwôlê sa kwôlo Emen a na, peré wo ôbi pur Emen hen, na tiri kwôy. Hen iyônj na, ôbi a geléna wo nana bij pôn naj dî.

⁶ A hena kwôni ré kôl cfiré bij naj Emen ba, bi jé lêri yi môñ kwo Jésu hen iyônj men dem.

⁷ Miljnêñ kajê, na tôô tôni to kôrbi a ené li magtubu bénge kwôle hen né, nijba, na tôô hende to bay na kelêngé kwôle ca tumô nij hen. Tôô hende to cay hen na, na kwôlo na ken toy nij hen.

⁸ Hen iyônj hari kôba, yi mega wo ré na tôô to kôrbi a ené li bénge hen iyônj, wôsa jé lê Jésu Krist geléna mega wo tôô hende to hen ré na top tiri men, jé lêrena kôba, gel hen iyônj a men. Nana hôñ wo ré na tiri wôsa kirij ka hendi ca najê nij, ap na kirij ka perangi kaj tiri a gasê perangê.

⁹ A hena kwôni ré kôl cfiré mô na kirij ka perangi a aja, ré dô yêni ba, ken hôñ wo ôbi ré baa na bô kirij kaj dilemne a.

¹⁰ A hena kwôni ré pur yêni na, ôbi mô na kirij ka perangi a ap ani kani ka a lê ap ôbi a lê têrij ba, naj.

¹¹ Nijba, kwôni wo kaj yêni ba, ôbi mô na bô dilemne a baa ya baa ya men, are kêm ka ôbi li ba, li na bô dilemne a men, ôbi hôñ kirij ka ôbi ôrîn ya hen né a men, wôsa ôbi gel kirij né sa kibi dilemne to ti tiri hen.

Dénge turjge sa anga sa terare a nà ré

¹² Kamnen, en li magtubu hende to hen bénge wôsa Emen dî bôri jal sa têrij tonge a nij wô kibi hini Jésu Krist.

¹³ Kenbay ka surpnê, en li magtubu hende to hen bénge, wôsa ken hôñ kwôni bi wo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré dîj tô hen men. Kenbay kaj kam manê kôba, en li magtubu hende to hen bénge men wôsa ken gôlij sa ôbi lê habrê nij.

¹⁴ Kamnen, na en li magtubu hende to hen bénge wô henê wo ken hôñ Ibarna Emen hen. Kenbay ka surpnê en li magtubu bénge wôsa ken hôñ kwo na mô ya ca tumô dema tô terare na ré dîj tô hen men. Kenbay kaj manê en li bénge, wôsa ken dêbe geran men, kwôlo Emen yi bôrnge a men, ken gôlij sa ôbi lê habrê a men.

¹⁵ Perénge sa terare nap are kêm ka yi sara hen né. A hena kwôni ré gey anja sa terare a nà ba, ken hôñ wo ôbi ré gey Ibarna Emen né men.

¹⁶ Wôsa anja sa terare a nà ka na: doy anja habij ka gawrê gey lê hen men, tu bôriyare men, bê bô sa ari upé uwôyrij yi a men na, hena na ligi Ibarna Emen a ré, nijba, na anja sa terare a nà dî.

¹⁷ Wôsa sa terare men, anjan tu bôriyare kare kêm ka yi ya hen a men na, a najéji kêm, nijba, kwôni wo li bô geyé wo Emen ba, ôbi a merê kwôy yôd.

Déjge tu melênê sa yerjge wô bay kanêre Jésu Krist hen

¹⁸ Kamnen, wulê wo sa terare a kerê hen na, baa dâ nij. Ken toy mega wo ôbi bayi *Krist hen ré a sa. Nijba, haw hen bay bayi Krist kwône hen ya nij, aj ôbi a gelé wo Wulê na ré dâ nij.

¹⁹ Bijé bay ka hen na, hena na perêrni a aja ré siji ô hen. Nijba, bay nà ná kani ré. Hena bay hena j ré na kani na, bay hena j ré merê nap ni. Na ôbi á, bay ré sij ôrij hen. Nijba, are bay ka hen yi hen iyôj bi nana hôñ mega wo bay ré na bijé kana ré.

²⁰ Nijba, kwonje kenbay ba, Krist bénge Tini an kenbay kêm ken hôñ tu kwôlê.

²¹ Hena ené li magtubu hende to hen bénge na, na wô wo kené hôñ tu kwôlê hen né ré, nijba, wô wo kené hôñ nij men, ken hôñ mega wo benare ré nap bô tu kwôlê a hen.

²² Kwôni woj ôbi benare ba, na kwo kôl mega wo Jésu ré na Krist, kwo Emen dôri hen ré. Kwôni wo kaj Ibarna Emen nap Kemari Jésu na, ôbi na ôbi bayi *Krist hen.

²³ A hena kwôni wo ré kaj Kema Emen ba, ôbi hôñ Ibari Emen né men, nijba, hena kwôni ré kôl mega wo Jésu ré na Kema Emen ba, ôbi hôñ Ibari Emen men.

²⁴ Kwonje kenbay ba, ken dî bôrnge yi sa kwôlo na ken toy ca tumô hen. Léjge bi kwôlê bi wo hen yi bôrnge a men, bi ken gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bôrnge a a men. A hena kené gem kwôlê bi wo na ken toy ca tumô hen bôrnge a na, ken bijn pôn nap Kemari Krist men, nap Emen Ibari a men.

²⁵ Kemari bi kôba, na genge diré béna merê wo nap kwini hen.

²⁶ Gel, na kwôli bijé kaj bay lamêrenge bê tôrji a wô ménêngé a ené li magtubu bénge kelêngé kwôliji hen.

²⁷ Nijba, kenbay ba, Tunu to Krist na bénge hen na, mô bôrnge a ya. Na sa kibi Tunu hende to yi bôrnge hen aja kené ôrij doy kwôni wo d'angj ré gelêngé ani ré hen. Wôsa Tini hende to hen gelêngé are kêm men. Hende geléna tu kwôlê diba, kwôlê woj benare wôni nap perê a. Bijge nap Jésu Krist mega wo hende na gelêngé hen iyôj.

²⁸ Kamnen kanê, lêjnêngé tô bijare tonge a nap Jésu Krist an bi Wulê wo ôbi a heraj hen na, bi nana hareri ré men, tayre dêna tiri a ré a men.

²⁹ Mega wo ken hôñ wo Jésu Krist ré na kwôni woj derôre hen iyôj na, kwôni wo li anjan derôre ba, na Kema Emen men.

¹ Gelénge peré wo Emen peréna kwôy ap uwôgêna kamni hen. Ap nana kamni bay tiri a men. Na ôbi á, bijné ka sa terare a nà ré henêna ré hen, wôsa bay hône Ibarni Emen né.

² Milnjén kajné, kwo nana môrjn haw hen ba, nana kam Emen nijp. Nijnba, aŋga a sa sarna ba, nana hône tó. Ap aŋga pôn ka nana hône na, wo Wulé wo *Krist a heran hen na, naa gelij nap têj têj wôsa naa geléri Wulé bi wo hen.

³ Ôbi a, kwôni wo ré dî bôri sa Krist a yôd ba, bi li têrijn né mega wo Krist bi na kwo séli hen iyônj men.

⁴ A hena kwôni ré li têrijn na, gel wo ôbi ré dage na tôô to Emen hen. Wôsa têrijn na, na dage sa tôô to Emen.

⁵ Wôsa ken hône wo Jésu Krist ré sa sa terare a nà, na wô derê têrijn lêrena nijnba, ôbi ba, têrijn nap yiri a.

⁶ Ôbi a, kwôni wo ré bij nap dî ba, a lê têrijn né. A hena kwôni wo ré li têrijn na, gel wo ôbi ré gel Jésu Krist ré men, ré hôni ré a men.

⁷ Kamnen, dénge bi bijné lamênge ré. Hena kwôni ré li aŋgaj derôre ba, ôbi kôba na kwôni woj derôre mega wo Jésu Krist na kwôni woj derôre hen iyônj men.

⁸ Nijnba, kwôni wo li têrijn ba, na kwo Sidan wôsa Sidan na ôbi têrijn ca wo sa terare na dîj yen. Na ôbi á, Kema Emen ré sa wô ménê ari lêri kêm aŋj men.

⁹ Ôbi a, kwôni wo ré na kema Emen ba, a lê têrijn ré nij yôd, wôsa merê tu gej wo Emen biri hen na, yi bôri a. Emen na Ibari diba, ôbi a lê têrijn ré nij.

¹⁰ Ôbi wo hen a gelé a bay ré hôniŋ kam Emen nap ka Sidan. Wôsa kwôni wo li aŋgaj derôre ré men, pur yêni ré a men na, gel wo ôbi ré na kema Emen né.

Kenbay kaj kam Emen perijngé yerŋge

¹¹ Kwôlo Emen wo na ken toy ca tumô hen kôl iyônj ba: «Geyijngé yerŋge.»

¹² Diba na bi jé lêrena yi môj kwo Kayen iyônj né. Ôbi na kema ôbi lê habré, wôsa ôbi na duu yêni gan. Nijnba, wô mi a ôbi na ré diri ba? Ôbi na diri wôsa ari lê yêni Abêl na kaj derôre, ninba, ka Kayen ka na li kêm hen na, na ka habij.

¹³ Yênen, hena bijné ka sa terare a nà ré kanênge ba, ken bô mega wo ré dê kirij iyônj né.

¹⁴ Wôsa nana hône wo na nana yi mega kwôni wo ma iyônj, nijnba, haw hen nana mô tu gej. Nana hône wôsa nana pur yênerna. Kwôni wo pur yêni ré ba, yi mega ôbi ré ma baa ya iyônj.

¹⁵ A hena kwôni ré kaj yêni yôd ba, ôbi na ôbi deré temare. Ap ken hône mega wo ôbi deré temare na, gelê wo nap kwini nap yiri a.

¹⁶ Jésu Krist geyéna ap era sa ma wô sarna. Aji geléna peré wo nana perij yênerna. Bi nabay kôba, na ay yerna bij temare wô sa yênerna men.

¹⁷ A hena kwôni wo ré uwôj are ana ré gel yêni wo aŋgari kani nap ana ôbi ré li nap dî ré ba, gel wo ôbi ré gey Emen né.

¹⁸ Kamnen, hena ré na hen iyônj na, na kelênge nap kebrena nana gey yênerna nap kwôlo dôri mera ré. Nijnba, na gel wo nana geyji tiri a men, na li nap ci a men.

Kam Emen a hareri ré

¹⁹ Nana li hen iyônj dema nana henê wo nana na kam Emen wo na tu kwôlê hen. Ôbi a, bôrna ré kuri jen kiri na nana uwôli.

²⁰ A hena ermé wona ré ulêna kwôlê sarna kôba, Emen dami dê ermé wona men, ôbi hône are kêm a men.

²¹ Yênen kajné, a hena bôrna ré ulêna kwôlê sarna ré nij ba, gel wo nana hare era sa débé tumô Emen a ré nij.

²² Men, Emen béna are kêm ka nana uwôli hen wô wo nana bi kwôlê sa tôô tori a men, nana li aŋga dôri a men.

²³ Tôô tori hende to hen kôl iyônj ba: «Nana bi bôrna sa hini Jésu

Krist a wo na Kemari hen men, nana perij yerna mega wo Krist na kôl hen iyôj a men.»

²⁴ Kwôni wo bi kwôlê sa tôô tori a na, ôbi na kwo Emen men, Emen kôba, bij nan dî a men. Tini to ôbi béna hen a gelé wo ôbi ré mô nan na.

4

Henê jé lê Tunu to Emen nap to ôbi bare

¹ Yênen kajê, hena kwôni ré era legernge a aj kelêngé kwôlo diré kôl hen ré na naj néé wo Tunu na, ken bi bôrnge sara lew ré tô. Nijba, ken kôbe kwôli keléri bi wo hen dô gel na ba ôbi iyêl na naji Tini Emen na tiri a men ba, dema kené bi bôrnge sara tô. En kôl hen iyôj wôsa bay kibi Emen kaj bay benare kwône sa terare a haw hen.

² Geré wo ka hônjn kwôni ré ôrij naj Tini Emen a na: hena kwôni ré kôl Jésu Krist ré yêj môt gawra iyôj aj ré era sa terare a nà ná, ôbi ôrij naj Tini Emen.

³ Nijba, hena kwôni ré kôl Jésu Krist ré yêj môt gawra iyôj ré na, Tini Emen naj yiri a. Nijba, ôbi ôrij naj tini ôbi bare di. Na ken toy ca tumô mega wo tini ôbi bare bi wo hen ré sa tô, nijba, haw hen hende sa nij.

⁴ Nijba, kamnen kajê, kenbay ba, ken gôlij sa bay kibi Emen kaj bay benare bay ka hen nij, wôsa kena kam Emen. Wôsa Tunu to yi yernge a hen na, na Tunu to néére damañ gôlij to sa terare a nà.

⁵ Wôsa bay kibi Emen kaj bay benare bay ka hen na, na gawrê ka sa terare a nà. Na ôbi wo hen aja bay ré kôl na kwôli aنجa sa terare a nà aj gawrê ka terare a nà dôbe marji toyin kwôli kelêrji bi wo hen.

⁶ Nijba, nabay ba, nana ka Emen. Kwôni wo hôni Emen ba, a toyé kwôlê kebrena nijba, kwo na kema Emen né ba, a toyé kwôlê wona ré. Na hen iyôj, nana hôni kwôni wo ôrij naj Tunu top tiri hen naj kwo ôrij tunu top benare hen men.

Emen gey bi nana perij yerna nap bôô pôn mega wo ôbi peréna hen iyôj men

⁷ Yênen kajê, na perijge yerna naj wulê wulê wôsa peré hena na ligi Emen. Wôsa kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi na kema Emen men, ôbi hôni Emen a men.

⁸ Kwôni wo pur Emen né men, pur gawrê ré a men na, ôbi hôni Emen né, wôsa are kêm ka Emen li hen na, ôbi li na naj peré.

⁹ Emen jop naj Kemari wo pôn nêj hari hen era sa terare a nà bi ré sa béna nana mô tu gen. Na ôbi a gelé perê wo Emen ré peréna hen tu wolé.

¹⁰ Geré peré wo Emen peréna bi a na: na nabay a peré Emen tumô ré, nijba, na ôbi a peréna tumô aja ré joj naj Kemari bi ré sa ma mega aنجaj lê sarga iyôj aj diré dîj bôri jalê sa têrij lêrena.

¹¹ Yênen kajê, mega wo Emen peréna hen iyôj na, nabay kôba, na perijge yerna hen iyôj men.

¹² Wôsa Emen na, kwôni wo giili ba, naj tô. A hena nana perij yerna ba, ôbi bij naj na men, peré wori bi wo yi bôrna hen na, na peré woj tiri a men.

¹³ Na hen iyôj a, nana hôni wo nana bij pôn naj Emen men, ôbi kôba, ré bij pôn naj na a men sa kibi Tini to ôbi béna hen.

¹⁴ Wôsa nibay kôba nini gel naj tirni toni aja niné ulêngé béreri hen: wo Ibarna Emen né joj naj Kemari sa terare a nà bi ré sa gôlij naj bijé.

¹⁵ Ôbi a, kwôni wo ré kôl Jésu ré na Kema Emen ba, Emen bij naj dî men, ôbi kôba, bij naj Emen a men.

¹⁶ Nibay ba, nini hôni peré Emen peréni hen aj nini bi bôrni sara. Wôsa Emen na ôbi peré kirij. Kwôni wo pur Emen men, pur gawrê a men na, ôbi bij naj Emen men, Emen kôba, bij naj dî a men.

¹⁷ Peré wori bi wo yi bôrna hen, ré na peré woj tiri na, Wulê wo ôbi a sa jôrij kwôlê sa bijé ka sa terare a

nà hen na, na harê ré wôsa jé lêrena sa terare a nà bijn naj kwo Jésu.

¹⁸ Wôsa hena kwôni ré hôñ wo Emen né piri na, harê a najê bôri a. Na wô peré wo Emen pur kirijn hen bi aja ré dage harê bô kwôni a hen. A hena kwôni ré hare ba, yi môñ bay réé sa biri iyôñ, wôsa kwôni wo hare na, peré wo Emen piri hen na, ôbi hôñ derêri ré.

¹⁹ Na Emen a peréna tumô kaj dema nabay nana piri men, perij megêrna a men hen tô.

²⁰ A hena kwôni wo ré kôl diré pur Emen aja ré kaj yêni yôd ba, na ôbi benare déjn iyôñ. Hena kwôni ré pur yêni wo ôbi giili naj tiri hen né ba, ôbi a lê iyeñ aja ré peré Emen wo ôbi giili ré hen ba?

²¹ Tôô to Krist béna hen na, kôl iyôñ ba: «Kwôni wo pur Emen ba, bi pur yêni a men dem.»

5

Bê bôô wona sa Jésu a a nana ayin joor sa terare a nà hen

¹ Na i i wo bi bôri mega wo Jésu ré na *Krist, kwo Emen dôri hen na, ôbi na kema Emen. A hena kwôni wo ré pur iba kamrê ba, a peré kamni a men.

² Peré wo nana pur Emen men, bê wo nana bi kwôlê sa tôô tori a a men hen na, gel wo nana pur kam Emen men.

³ Hena nana bi kwôlê sa tôô to Emen a na, gel wo nana pur Emen naj bôô pôn tiri a men. Ap tôô tori hende to hen, na aنجa a néna ré.

⁴ Wôsa kema Emen wo yôñ yôñ ba, ôrij naj néé woñ gôlij aنجa sa terare a nà. Ap gelê bi wo nana gôlij sa aنجa sa terare a nà hen na, na sa kibi bê bôô wona sa Jésu Krist a.

⁵ Na i a gôlij sa aنجa sa terare a nà ba? Na kwo bi bôri sa Jésu ré na Kema Emen hen na, ôbi a gôlij sa aنجa sa terare a nà.

⁶ Na Jésu Krist wo era sa terare a nà bi. Ôbi eraj naj kam men,

kwôbe a men. Ôbi eraj na naj kam piniji ré, njiba, ôbi eraj naj kwôbe a men*. Na Tini Emen a kelêna mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Wôsa Tunu hende to hen a na tu kwôlê.

⁷ Wôsa are subu a geléna mega wo Jésu ré na Kema Emen.

⁸ Aňga subu bay a na: Tini Emen men, kam men, kwôbe a men. Are bay ka subu hen na, kwôlê woji na pôn.

⁹ Hena megêrna gawrê ré kelêna kwôli aنجa ciré hôñ ba, nana bi bôrna sa kwôlê woji bi wo hen. A hena nana bi bôrna sa kwôlo megêrna kelêna hen iyôñ na, kwo Emen kelêna hen na, dê kwoji ap tô. Ap na Emen bi naj yiri a kelêna kwôlo gengin sa Kemari.

¹⁰ Kwôni wo bi bôri sa Kema Emen a ba, a henê sari a mega wo kwôlê bi wo hen ré na tiri. Njiba, kwôni wo bi bôri sa Emen a ré ba, bô Emen mega ôbi benare iyôñ. Wôsa ôbi bi bôri sa kwôlê wo Emen kôl gengin sa Kemari hen né.

¹¹ Kwôlê wo Emen kelêna bi a na: ôbi béna merê tu gen wo naj kwini ap merê tu gen bi wo hen na, ôbi béna na naj geré wo Kemari.

¹² Wôsa hena kwôni wo ré bijn naj Kemari ba, uwôñ merê tu gen bi wo hen. A hena ôbi ré bijn naj Kema Emen né ba, a ujé merê tu gen bi wo hen né men.

Gelê wo naj kwini

¹³ En li magtubu hende to hen kelêjge kwôli are bay ka hen kenbay ka ken bi bôrjge sa hini Kema Emen a hen, bi kené hôñ mega wo kené ôrij naj merê tu gen wo naj kwini njî.

¹⁴ Hena nana eňgerij Emen aنجa bijn naj bô geyé wori hen na, nana hôñ mega wo ôbi ré toy. Ôbi a, kirijn a nana ñubu tumôri a ba, naa harê ré hen.

¹⁵ Hena nana hôñ mega wo ôbi ré toy uwôlê wona na, nana hôñ mega

* ^{5:6 5: 6} Kam na, kôl gengin na sa batêm men, kwôbe ba kôl gengin ba sa temay Jésu men.

wo ôbi ré béna aŋga nana uwôli bay
ka hen njip a men.

¹⁶ Hena kwôni ré gel yêni li têrijn
to a ôrijn naj ci kibi temare a ré
na, bi ôbi uwôl Emen wô sari aj
Emen a biri merê tu gej. En kôl na
kwôli bijné ka li têrijn to a ôrijn naj ci
kibi temare a ré hen. Wôsa têrijn to
kwôni li ba, nêm temayri hen na, yi
ya. Aj en kelêŋge na wo kené uwôl
Emen wô sa bay lêre têrijn hende to
iyôŋgi hen né.

¹⁷ Aŋga habij kêm ka nana li hen
na, na têrijn tu Emen. Nijnba, têrijn
to a ôrijn naj kwôni kibi temare a ré
hen na, yi ya.

¹⁸ Nana hôñ wo na i i wo ré na
kema Emen ba, ré lê têrijn ré njip.
Kema Emen gemni aj ôbi lê habrê
a nêmê gelêri ré njip.

¹⁹ Nabay ba, nana hôñ wo nana na
kami Emen njip. Nijnba, sa terare na
bô emê wo ôbi lê habrê a.

²⁰ Nana hôñ wo Kema Emen ré era
sa terare a nà aj béna tu melénê bi
nana hôñj Emen woj tiri. Nana ka
Emen woj tiri bi wo hen wôsa nana
bij naj Kemari Jésu Krist. Kemari
bi a na Emen woj tiri men, ôbi a na
merê tu gej a men.

²¹ Kamnen kanê, déŋge tu melénê
sa yerŋe a wô wo ma kena herê sa
ô tibé kamrê hôřip.

Magtubu to wôôyi to Ja li **Kwôlo kôl kwôli magtubu to wôô to Ja li hen**

Ôbi lê magtubu hende to hen na, uwôge yiri dîré na kwo seri. Nijnba, kwôlo si kibiri a na, gel wo ôbi ré ôrij naja tôô damañ sa bijé bay ka ôbi li magtubu biji hen. Ôbi kôlijn na Iyore to Emen dôri hen men, kôlijn kamne a men. Iyore hende to hen na, gel na églis naja bay ayê bôô ka bô (bêrsé 1).

Ôbi dôbe ibiyare bô gawrê bay ka hen bi bay ré ay geré wo bijn naja tu kwôlê men, bay ré perij a men (bêrsé 1-6) men. Ôbi yêge marji gengin sa bijé ka ermé woji yi mòn kwo ka ôbi kôl kwôliji bô magtubu to Ja to tumô hen iyôn (bêrsé 7-11).

Ôbi duu kibi magtubu tori kôlinji kwôli kergare tori iyére toji a men, kôlinji kwôli dosé to églis to pôni men (bêrsé 12-13).

Mega bô magtubu to Ja to tumô hen na, to nà kôba, kôlji bi bay ré bô dô men, ré d'fubu sa têrji a tô ayê bôô woj tiri a hen.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen bérê mini Iyore to suri to Emen dôrê hen men, en li bijn kamnê ka en pirji tiri a men hen. Na nôbi penen a peréngje hen mera ré, nijnba, bijé kêm ka hôñ kwôlê woj tiri hen kôba, peréngje a men.

² En peréngje wôsa kwôlê woj tiri wo yi bôrna hen na, a yé kwôy naja kwini.

³ Men, Ibarna Emen naja Jésu Krist Kema Ibarna Emen a terê kibrijji sarna men, bay a berê tu ja tonna men, bay a béna bô jalê a men. Derê bi wo kêm hen yi wô sarna nabay ka nana bi bôrna kwôlê woj tiri a hen

men, wô peré wo nana perij yerna hen a men.

Tôô to gengin sa peré

⁴ Yen dôren damañ wôsa en toy mega wo kamnê ka pôni jé lêreji ré bijn naja kwôlê woj tiri mega wo Ibarna Emen na ay tori bi nana li hen a men.

⁵ Iyore, en uwôlê bi nana piringe yerna. Kwôli peré bi wo en li magtubu bérê kwôli hen na, na tôô tôni to kôrbi ré, nijnba, na kwo na nana toy ca tumô kaj hen.

⁶ Peré bi wo hen na, na bê kwôlê sa tôô to Emen a. Ôbi a na tôô to Emen to na ken toy ca tumô hen men, na tôô to na kôl kené perij yernge naja wulê wulê hen a men.

⁷ En kelêngje hen iyôn wôsa bijé kaj bay lamêre kirij kwône sa terare a nà ka kôl Jésu ré yêp mòn gawra ré men, ré era sa terare a nà ré a men. Ôbi kelêre kwôlê bi wo hen na, na ôbi lamêre kirij men, na ôbi bayi *Krist men.

⁸ Iyôn ba, ken dî tu melênê sa yernge a bi jé wo ken li hen na, kené uwônjip sa kôbrenge diba, bi mène déjn iyôn né.

⁹ Hena kwôni ré bi bôri sa kwôlê wo Jésu gel hen ré an bi kwôlê wo d'angji wôni a sara a na, kwôni bi wo hen bijn naja Emen né. Nijnba, kwo bi bôri sa ari gelé ka Krist hen na, ôbi bijn naja Ibarna Emen men, ôbi bijn naja Kemari a men.

¹⁰ Na ôbi wo hen aja ené kelêngje hena kwôni ré era legerngje a aja ré geléngje na kwôlê bi wo hen ré na, ken biri yernge a ré men, ken liri dosé ré a men.

¹¹ A hena kwôni wo ré liri dosé na, ôbi bijn naja dî sa jé léri wo habij bi wo hen a.

Kwôlê woj dirij kibi

¹² En ôrij naja kwôlê gañ ya wo ré ené kelêngje nijnba, en nêm lê kêm bô magtubu to nà ré. En gey ené erê geléngje aji naa merêngje bem iyêléri senge aji bi yerna ré derêna bem cerêd.

13 Kam yêérê to Emen dôre men
hen lêrê dosé.

Magtubu to subi to Ja li Kwôlo kôl kwôli magtubu to subu to Ja li hen

Magtubu to na na, na gawra wo uwôge yiri kwo seri bi a lê hen (bêrsé 1, 2 Ja bêrsé 1). Ôbi li bij na gawra wo bay uwôgeri Gayus hen. Gayus bi wo hen na, kwôlê wôni wo hônij gjaj gengijn sari ba, naj nijba, kôl iyônj ba, ôbi ré na ôbi bôô pôn tô geré tu kwôlê wo Emen a. Hal wori yi gay naj kwo Diyotrêp woj ôbi gwôserê kirij wo na kôl kwôlo habij gengijn sa kwo seri bi wo hen hen men, ôbi na kwôni wo bu kergê yiri a ré a men.

Ôbi lê magtubu hende to hen ay kibi Gayus sa bôô pôn wori a men, wô lê wo ôbi li naj bay ayê bôô hen a men (bêrsé 1-8). Ôbi bare wô hal wo Diyotrêp (bêrsé 9-10) men, ôbi dô kwôli Démétrus woj ôbi ayê bôô wo pôni hen dô men (bêrsé 11-12), dema ré kôlji kwôli kergare tori iyére toji a hen men, kwôli dosé to milnjériji men (bêrsé 13-15).

Bô magtubu hende to hen na, kôl na kwôli lê kergê men, beré yénêm yem a a men na, gel na peré naj bôô wo pôn gengijn sa tu kwôlê.

Dosé to ôbi liji

¹ Na nôbi suri a lê magtubu hende to hen bem jôbi melajnen Gayus wo en purem bôn pôn hen.

² Melajnen wujnê, en uwôl Emen bi are kêm ré dô bem men, bi ômpnare toni ré lêm ré mega tunum môrij dô tumô Emen a hen iyônj men.

Bay ay kibi Gayus

³ Yen dôren damaj kirijna yénêrna bay ayê bôô saji nà aj kôlenji wo jeré dî yem yi tu kwôlê men, jeré li are naj geré wo tu kwôlê bi wo hen a men.

⁴ Kirijna en toy wo kamnen ré li aŋgaj derôre hen iyônj a men na, yen dôren damaj dê are kêm.

⁵ Melajnen wujnê Gayus, lê wo ju li naj yénêrna bay ayê bôô kaj iyére naj kaj kergê hen a men na, ju li na naj bôô pôn tiri.

⁶ Biné bay ka ju li naj ci hen na, bay heramem kibi bay ayê bôô ka nà kôl iyônj ba: «Ôbi peréni damaj.» Aj en hô uwôlen bi jeré li naj ci mega wo Emen gey hen iyônj tô kergare toji a.

⁷ Kergare hende to bay ô hen na, na wô lê je wo Jésu Krist aj bay uwôj ani kôbi bay ayê bôô ré hen né.

⁸ Na ôbi á, nabay kaj bay ayê bôô nana a lê naj biné bay ka hen aj bi ré gelji wo nana bij naj ci sa je wo bay li gengijn sa kwôlê woj tiri bi wo hen hen.

Si Diyotrêp naj Démétriyus

⁹ Gayus, en li magtubu jén bij églis tonje menba, Diyotrêp wo kôl dîré na kwo dami bô églis a hen li sa iyérê aj kaj toyé kwôlê bi wo en kôl hen.

¹⁰ Wulê wo na erê geléngje hen na, na derêngje tô kwôlê woj benare bi wo ôbi pôy dêni sarni a hen. Na kwôlê woj benare bi wo hen a ôbi ré kôl mera ré, nijba, ôbi kaj beré bay ayê bôô kaj kergê hen yiri a a men. Aj hena biné ka dângi ré gey beréji a yirji a kôba, ôbi jôrji a men. Aj kôlji dîré dagêji bô églis a.

¹¹ Melajnen wujnê, ô tô je lê biné ka habij a hen né nijba, ju ay hal wo biné kaj bay lère aŋga dôri hen dî. Kwôni woj ôbi lère aŋga dôri na, na kwo Emen, nijba, kwoj ôbi lère aŋga habij hen na, hôn Emen né kwôj.

¹² Kwo Démétriyus ba, biné kêm kôl kwôlo dôri gengijn sari. Men, béré kwôlo Emen wo ôbi uwôl hen kôba, gel wo ôbi ré li aŋga dôri. Nibay kôba, nini bij sara mega wo ôbi ré li aŋga dôri. Aj ju hôn wo niné kelê kwôlê woj benare ré.

Kwôlê woj derij kibi

¹³ En ôrij nadj kwôlê gan ré ené kôlem ninba, na nêmê lê bô mag-tubu to nà kêm né.

¹⁴ En gey ené erê ô gelem hen ya hen na, naa erê iyêlêri senge.

¹⁵ Bi bô jalê wo Emen baa nadj ju.

Milném kêm lêm dosé men, ju lin milnérni pôn pôn kêm dosé béni men.

Magtubu to Jud li Kwôlo kôl kwôli magtubu to Jud li hen

Magtubu to Jud na, lijn bijn na gawrê ka pôni mera ré, nijnba, lijn bijn na bay ayê bôô kêm. Kwôlo kôlijn bô magtubu hende to hen na, gelij najn kwôlo yi bô magtubu to Piyér to wôôyi hen iyônj (2 Piyér 2). Magtubu to Jud men, to Piyér to wôôyi hen a men na, li na kumbul najn gawrê kaj bay cé kwôlo mène geré wo Krist aji kôl na kwôli yinare ton iyônj a tônj hen.

Bêrsé 1-2 hen na, ôbi kôl kwôlo kôl kwôli magtubu hende to hen.

Bêrsé 3-16 hen na, ôbi kurij uné gawrê kaj bay gelére aنجan benare ka dôbe yiri bô églis a hen men, ôbi kôl kwôli kwôlo ré sa beré sarji kêm hen a men.

Bêrsé 17-23 hen na, bay ayê bôô ba, ôbi kôlji bi bay ré dsebu sa têrji a tô ayê bôô woji a.

Bêrsé 24-25 hen na, ôbi duu kibi magtubu tori najn ayê kibi Emen wo pôn nêj hen men, kibi ôbi gôlijn najn na Jésu Krist hen men.

Magtubu hende to hen kôl na kwôli hal wo habij wo néé wo benare hen men, kwôli lê wo Emen a sa lê najn bay ayê bôô hen men, kwôli dfé wo bay dî bôrji sari a hen men, sa Jésu Krist a hen men, sa Tunu ton hendi bô bôrê hen a men (20-21).

Dosé to ôbi liji

¹ Nôbi Jud mana wo Jésu Krist men, ena yêni *Jak a men.

En li magtubu hende to hen bijn bijné ka Ibarna Emen geyji aji uwôgeji aji na Jésu Krist a geméji hen hen.

² Bi Emen dî bôri jal sarjge a men, bi bênge bô jalê wori men, bi peré wori baa najn ken damar a a men.

Bay gelére aنجан benare (2 Piy 2: 1-17)

³ Milnjén kajê, bôn yi na jeranj bi ené lê magtubu bênge gengijn sa merê tu gen wo Emen béna nabay kêm hen. Nijnba, en bô mega ré na aňga dôri wo ené li magtubu hende to hen bi ené dôbijn ibiyare bôrñge a aji bi kené lijn kumbul wô dsebjn geranj tô ayê bôô wonje a. Ayê bôô bi wo hen na, na Emen a bijn bijné ka na kari hen têê pôn yôd.

⁴ En kôl hen iyônj, wôsa bijné ka pôni ka harij tini Emen né hen, tôbe yirji perêrñge a nap jalê wô belé kwôlo gengijn sa berê tu ja to Emen wona hen ménê, aji bi ciré uwôñj geré yij yinare ton iyônj a tônj to bôrji gey hen men, bay kaj Jésu Krist wo na ôbi sarna men, Kelma wona a men pôn nêj hen. Kwôli ménê wo yi gengijn sa bijné bay ka iyôñgi hen na, na lijn bô magtubu to Emen a ca nijn.

⁵ Kwôlo na kelê hen na, ken hôon ca tumô nijp, nijnba, na hô jebé tô bôrñge sara hôrjn. En gey bi kené hôon mega wo bô wulê wo na tumô hen na, Kelma Emen na sij najn kam *Israyêl bô iyére to Ejipt a aji, nijnba, ôbi ménê ka bi bôrji sari a ré hen.

⁶ Men, ken hô erem sa *manê ka derômarañ a ka bô néé wo Emen biji hen mega wo ré nêm ani ré tô aji diji kini merêrji aji hen na, Emen na harêji najn gañgi musure biji kirij kaj dilemne culum a kwôy gemij Wulê wo ôbi a sa jôrjn kwôlê sa bijné.

⁷ Men, ken hô erem a sa *Sodôm najn *Gwomôr najn iyére to mér sarji hen kôba, na liji na mega manê ka derômarañ a bay ka hen men. Bay na yij yinare ton iyônj a tônj hen men, bay yij najn megêrji impê men, najn megêrji yébé a men. Ôbi a, Emen na ré pôrji biji bô tare to yi najn kunu hen. Yi hen iyônj wô gelij bijné kêm aňga ré sa sa bay lêre are bay ka iyôñgi hen.

⁸ Bijné kaj bay gelé aňgan benare bay ka perêrñge a hen na, jé lêreji

na hen iyôŋ men. Bay kôl Emen né kôlji kwôlê bô pelal a aj bay berij tô kôbriji lîn têrîj naj yirji gaŋ men, kajij bê kwôlê sa dampare to Emen a men, tiirij manê ka derômaran a ka ôrij naj hini emê hen a men.

⁹ Misêl wo na ôbi sa manê ka derômaran a hen kôba, na tiiré Jabel hen iyôŋ né. Wulê wo ôbi na narij naj dî gengij sa kwogelé *Moyis hen na, ôbi na kôlij Jabel kwôlô habij ré, nijnba, ôbi kôli iyôŋ ba: «Bi Kelma berem mera.»

¹⁰ Biné bay ka hen na, aŋga bay hôñ tôrji ré kôba, bay tiréji men, bay yi mega tanare to noni to erem kwôlê ré iyôŋ men, bay lêrê are iyôŋ a tôŋ aj are bay ka hen a yé tô ménê woji hen.

¹¹ Biné bay ka iyôŋgi hen na, bô emê yi gengij sarji, wôsa bay ay geré wo Kayen men, doy uné lari liji aj bay ge kay mega Balam iyôŋ men, bay na kwôlê mega kwo Kworé iyôŋ a men. Aj bay mène môŋ kwori hen iyôŋ men.

¹² Kini emê woŋge a tô yêniŋpare a na, bay tôbe yirji perérnge a an gureréŋge. Lê aŋgaji bay ka iyôŋgi hen na, li aj bay erem na sa yirji a mera men, tayre diji sara ré men, bay yi môŋ yé emen wo kal dô aj iyôŋ men, bay yi môŋ gurô wo kibi kelanêri a kôba, yêéri naj iyôŋ, kal dôri naj hanêri aj yi mega ré ma têe wôō iyôŋ.

¹³ Men, bay yi môŋ mêm wo dami wo habij iyôŋ a men. Têrîj toji yi tu wolé môŋ kworij wo kam daya sa bi nô iyôŋ men, bay yi môŋ têbêŋne to erê si na si na hen iyôŋ a men. Emen jan kini merê wojî bô kirij kaj dilemne culum a aj bay a merê ya kwôy naj kwiniji.

¹⁴ Kwo Énôk wo na kunja Adam wo jôgin têe jii na kôl kwôlê gengij sarji tumô kôl iyôŋ ba: «Toyéŋge, Kelma a era hen ya naj kwônê manê kari ka derômaran a ka yi naj jengêrji hen.

¹⁵ Ôbi a era wô jerê kwôlê sa biné ka sa terare a nà kêm men, a perê

bay henê Emen né hen wô kibi aŋga habij kêm ka bay li hen men, wô kibi kwôlô habij kêm wo bay kôl gengij sa Emen hen a men hen.»

¹⁶ Biné bay ka iyôŋgi hen na, yirji dôrji ré men, bay bare kwôlê kwôy kwôy men, bay li are kêm ka bôrji gey hen men, na bay uwôyrê yi men, bay lamê biné bi bay ré gey kwôlê woji a men.

Tôô toj ayê nap yêgê maa

¹⁷ Milnêŋ kajê, erméŋge sa kwôlô bay jé ka Kelma wona Jésu Krist na kelêŋge ca tumô hen.

¹⁸ Bay na kelêŋge iyôŋ ba: «Wulê wo sa terare ré baa dâ wo ta kerê nij hen na, biné ka pôni ré seléŋge. Biné bay ka iyôŋgi hen hôñ Emen né men, bay li aŋga bôrji gey a men.»

¹⁹ Men, na bay a lê aja karijnare ré yi perérnge a hen men, bay na limé ka doy aŋga bôrji gey hen aj Tini Emen naj bôrji a.

²⁰ Milnêŋ kajê, kwonje kenbay ba, maséŋge bi ken lîn naj yerŋge aj ken dîbij tô ayê bôô woŋge wo yi sa Emen a hen men, uwôlêŋge Emen naj néé wo Tunu toj hendi bô bôrê hen a men.

²¹ Men, dénge yerŋge yi Emen wo perérnge hen aj ken gemip Kelma wona Jésu Krist woj ôbi lê derê bi ré bêŋge gelê wo naj kwini hen.

²² Berêŋge tu na to biné ka pôni ka gaanê sa ayê bôô woji a hen men,

²³ ka pôni ba, ken teraji kibi tare a aj ken gôlij naj ci men. Ka pôni ba, ken bô tu ja toji men, ken dî tu melênê sa yerŋge a naj ci a men wô wo bay maa lê aj ka geré kayê. Men, têrîj toji to yi môŋ bargay ka *kagem hen kôba, ken hebe ré a men.

Heramê

²⁴ Ayêŋge kibi Emen wo nêm geméŋge hen aj bi kené herij bô têrîj a ré hen men, kwo a derê têrîj tonge kêm aj, aj a ôrij naj ken ka erê d'ebé tumô kirij ka peraŋgi kari a naj yi derê hen a men.

25 Ôbi a na Emen pôn hari men,
ôbi a gôlijn nãj na nãj geré wo
Kelma wona Jésu Krist hen men. Bi
ayê kibi men, dampnare men, néé
a men yi wô sari nãj kwini. Na
hen iyôŋ ayij tôri ca tumô kwôy
kemnêŋ. Aj a yé hen iyôŋ nãj elê
elê kwôy yôd.

*Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.

Anja Jésu Krist yêge sarji bij Ja bô Pelal a Kwôlo kôl kwôli pelal wo jô Ja hen

Ja a na ôbi lê gerjé magtubu hende to nà hen. Ôbi gel are gay gay ka Jésu Krist yêge sarji hen (1: 1-2). Ôbi kôl kwôli anja ôbi gel kirina Tunu toj hendi bô bôrê herbe sari a hen (1: 10). Kirina ôbi lijn magtubu hende to hen na, ôbi mô na iyére to derô cér a to bay uwôgere Patmôs hen. Ôbi ge na geré a ré ô merê ya hen wô bérê Kwôlo Dôri wo ôbi uwôl hen (1: 9). Wulê bi wo hen na, kelma wo dami wo Rômê gelij tu bay ayê bôô gusijn damaj. Ja li magtubu hende to hen bijn na églispê ka jurgem ka bô emê wo Asi a wo kemnêj ba, na Turki hen.

Bay gelij tu bay ayê bôô gusijn wôsa bay hôñ na Kelma Jésu Krist pôn nêj hari hen. Perê kirijn bay ka habij hen na, Ja li magtubu wô dôbji ibiyare bôrji a gengijn sa ayê bôô wojí men, dê bôô wojí a men. Magtubu tori hende to hen na, na kwôli anja bô pelal a hen men, ka sarji yêgijn biri hen a men. Derê tô are bay ka hen na, i ba dô naj ermé wori ermé wori. Nijba, mawi kwôlê yi gay mega wo haw hen ba, habrê ré ay joor hari, nijba, Emen sa gagay kenare wori a na, are kêm na bô kôbri a. Ap deré kibri ba, *Krist a ayê joor sa are bay ka hen kêm.

Ja ay tô magtubu tori gelij yiri mega wo diré na mana wo Krist wo ji si kampê hen (1: 1-8).

Bô pelal wo tumô bi wo hen na, Jésu Krist kôlij Ja ré li magtubu bijn églispê ka jurgem ka bô emê wo Asi a (1: 9 - 3: 22).

Sapitre 4-5 cêgê ba, bay ay Ja ôrij derômaran a ap pelal kwône jôôri. Men, kôl na kwôli gawrê ka ay kibí Emen naj kibí Jésu Krist hen

men. Kema Kwormo pôl surnére wo jurgem wô bôlij kibí magtubu (6: 1 - 8: 1). Sapitre 8: 2 - 11:19 kôl kwôli burunju to jurgem hen. Sapitre 12: 1 - 13: 18 kôl kwôli tanare to gelij naj cerew hen naj to tanare to habij hen. Sapitre 14: 1-20 kôl Kema Kwormo naj gawrê dubu môj naj arew pôrba kibí pôrba (144 000) ka uwôj gelê hen men, kwôli jerê kwôlê wo manê ka derômaran kôl kwôli hen a men. Sapitre 15: 1 - 16: 21 kôl kwôli bâja gerêngê wo anga gelinare gusijn ka Emen ka jurgem hen. Sapitre 17: 1 - 20: 10 kôl kwôli ménê wo Babilôn men, kwo tanare to habij to gelij naj cerew hen men, kwo bay kibí Emen kaj bay benare hen men, kwo mara wo dami wo na Sidan a men hen. Sapitre 21: 1 - 22: 5 kôl kwôli derômaran naj terare to kôrbi men, Jérusalêm to kôrbi men. Sapitre 22: 6-21 kôl kwôli deré wo ôbi duu kibí magtubu tori yêgijn maa ka toy kwôlo gengijn sa anja a era hen hen men, kôlji kwôlo kwo ji si kampê kôl hen a men, ôbi kôl iyôj ba: «En era da hen ya.»

Ermé wo ôbi lê magtubu hende to hen na, na wô dôbjin harê bô bay ayê bôô a ré, nijba, na wô dôbji ibiyare bôrji a wô wulê wo kirijn ré sa iyêrê. Pelal bi wo hen na, na wô geléji je lê wo Krist naj je sé kampê wori men, gengijn sa wulê wo kemnêjgi men, kwo kiyay a men.

¹ Gelénge anja Jésu Krist yêge sarji bij bay ayê bôô hen. Emen biri bi ôbi ré yêge sa anja ré sa sa hen biji. Na ôbi á, Jésu Krist ré je mana wori wo derômaran a yi mana wori Ja a bi ré kôli kwôli are bay ka hen.

² Menba, Ja dôrij biné kwôli are bay ka kêm ka ôbi gel hen ap kôl ré na kwôlo Emen woj tiri wo Jésu Krist a yêgê sari.

³ Ap kwôni wo dêjse men, ka toy kwôlo hena kibí Emen a ap lij bô magtubu a ap bi kwôlê sara a men hen na, yirji a sa dôrji. Wôsa wulê

wo are bay ka hen a saj hen na, baa da nijn.

Dosé to Ja lîn églis ka jurgem hen

⁴ Na nôbi Ja a lê magtubu hende to hen bijn églisnê ka jurgem ka bô emê wo Asi a hen linji dosé. Bi bô derê naj bô jalê wo Emen wo na Emen wo mô ca tumô men, mô ya an a sa sa hen naj kwo tunu to jurgem to debu tumô gagay kenare wori a hen.

⁵ Men, kwo Jésu Krist woj ôbi derê kwôlê woj tiri hen a men hen na, bi baa ré ken. Jésu Krist bi wo hen na, ôbi a jê sé kampê tumô perê bijné ka ma a men, na Kelma woj sa kilmé ka sa terare a nà kêm men.

Ôbi peréna aj derêna bô têrij a sa kibi kwôbriri wo bijn tōj wô sarna hen.

⁶ Aj beléna nana yi gwogelé kilmé men, bay bê kwôbe a men ka Ibari hen. Bi ayê kibi naj néé yi wô sa Jésu Krist kwôy naj kwini. *Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁷ Geléngé, kirija ôbi a hera bô kirij ka geri a hen na, bijné kêm a geléri naj tirji men, ka na cibri naj yêere hen kôba, a geléri a men. Men, tô yê bijné kêm ka sa terare a nà a sômê wô hera wori bi wo hen. Na tiri a yé na hen iyôn. Amên, bi yi gelij hen iyôn.

⁸ Kelma Emen woj ôbi néé wo na Emen wo na mô ca, wo mô ya men, a hera ya a men hen na, kôl iyôn ba: «Nôbi ena ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibriji a men.»

Ja gel dampare to Jésu Krist bô pelal a

⁹ Na nôbi Ja yênenge wo suri wo bijn pôn naj Jésu Krist môj kenbay iyôn men hen a lê magtubu hende to hen bénge hen. En gelij gusin men, en bu bôn iyêre môj kwonge hen iyôn a men, wô *emê iyêre to Emen. Aji nôbi ba, bay buren uwôlen sa iyére to yi derô cér a to bay uwôgeri Patmôs hen wô kibi béré kwôlê wo Emen wo en uwôl béréri hen men, wô kelê wo en kôl Jésu ré dô na kwôlê woj tiri hen a men.

¹⁰ *Sa merê ta to na sa to Kelma hen na, Tini Emen têlen naj néé wore kirij bay ka hen, menba, en toy tôô kwôni ôm kañ ta mega burujju iyôn.

¹¹ Ap tôô hende to hen kôl iyôn ba:

«Anja já gelé hen na, ju li bô magtubu a tōj ajn ju jén bijn bijé ka Emen ka églisnê ka jurgem hen. Ju bijn églis to Epê men, to Smirn men, to Pêrgam men, to Tiyatir men, to Sardês men, to Piladêlpia men, to Lawdisé a men.»

¹² Kirija en toy tôô hende to hen ôm hen iyôn na, en bare ené gelé kwôni wo iyêlen kwôlê hen, menba, en gel na lampâ jurgem to bay li naj lôr hen men,

¹³ en gel ani gelij naj gawra iyôn perê lampâ hende to hen a. Ôbi dôbe bargay ka yêngé kwôy era tōj têri a aj ha kabrêri naj arin woj lôr men,

¹⁴ gusiri sari bôrê môj wôbgê iyôn men, gusin tiri eñné môj kôli tare iyôn men,

¹⁵ têri jerajnê môj musure to busu iyôn men, tôri ôm môj tô kam kaj biyê ka dami iyôn men,

¹⁶ ôbi bu têbêngne jurgem kôbri woj gusurô a men, yebere to dii si kibri a men, tiri jerajnê môj tare toj dijne iyôn a men.

¹⁷ Kirija en giili hen iyôn na, en kurij tumôri a burug mega temay gawra iyôn. Menba, ôbi uwôl kôbri woj gusurô san a aj kôlen iyôn ba:

«Kemna ré, wôsa ena kwo tumô men, kwoj gerné a men.

¹⁸ Ena ôbi merê tu gej, na en ma ninba, haw hen ba, en mô tu gej naj kunen nijn. En ôrij naj néé sa temare a men, sa kirij ka bijné ka ma môrij ya hen a men.

¹⁹ Are bay ka kêm ka ju gel hen men, ka a era hen a men na, li bô magtubu a.

²⁰ Têbêngne to jurgem to ju gel kôben woj gusurô a hen naj lampâ to jurgem to bay li naj lôr hen a men na, na dôrem tôri ju toy. Têbêngne to jurgem hen na, na *manê ka

derômaran̄ a ka jurgem ka Emen
diji bô sa églisnê ka jurgem hen
men, lampa to jurgem hen na, na
églisnê bay ka jurgem hen a men.»

2

Magtubu to bay jén bijn églis to Epês

¹ Ani bay ka gelij naj gawra hen
hô kôlen iyôn̄ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu
a ajn ju jén bijn mana wo derômaran̄
a wo églis to Epês, kôli iyôn̄ ba:
<Kwôlo na na, na kwôlo si kibi kwo
bu têbêjne to jurgem kôbri woj
gusurô a hen men, ô perê jelgare to
erêngêre jurgem to bay li naj lôr
hen.»

² Ôbi kôl iyôn̄ ba:

«En hôñ jé lêrem men, merênen̄ wo
ju merên̄ sa jé wom bi wo hen a
men, ulê bôô wom sara hen a men.
Men, en hôñ wo bay lê habrê na, jeré
gey naj ci sara ré men, bijné ka kôl
ciré na bay jé kapê hen na, ju kôbe
jé lêreji menba, ju hôñ wo bay ré na
bay benare déjn̄ iyôn̄.

³ Men, ju gelij gusij aj lênjin̄ tô
a wô san kôba, yem ilem sara ré.

⁴ Nijba, anga en kaj naj ju na, na
wôsa ju puren môm̄ kwo tumô ré.

⁵ Erem sa jé lêrem wo tumô a ajn ju
gel herê wo ju hô cêgê hen. Iyôn̄ ba,
haw hen na, ju dî jé lêren wo haw
hen baa ajn ju li kwo tumô hen hôrijn̄
dî. A hena jeré kaj ba, na hera sa
derê jelgare toj teré lampa tom hen
ôrgijn̄.

⁶ Nijba, anga en denem sara na,
na wô kajê wo ju kaj jé lê bay tô
Nikwolas mega wo nôbi kôba, en
kaj hen iyôn̄ men.»

⁷ «Kwo maari ya ba, bi toyij kwôlo
Tunu kôlijn églisnê hen.»

«Kwo ay joor ba, na ayê tôô biri bi
ré ôm yê gurô woj merê tu gen wo
mô derô yagê wo Emen a hen.»

Magtubu to bay li jén bijn églis to Smirn

⁸ Ani bay ka gelij naj gawra hen
hô kôlen iyôn̄ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a
ajn ju jén bijn mana wo derômaran̄ a
wo églis to Smirn kôli iyôn̄ ba: <Na
kwôlo si kibi kwo na kwo tumô men,
kwoj gerné men, kwo na ma ajn mô
tu gen hôrijn̄ hen.»

⁹ Ôbi kôl iyôn̄ ba:

«En hôñ gusij to ju gelij hen men,
en hôñ nimré tom a men. Hen iyôn̄
hari kôba, ju na ôbi uné. Men, en
hôñ kwôlo habij wo bay kôl gengij
sam hen a men. Bijné bay ka kôl
kwôlo habij gengij sam hen na, bay
bô yirji mega ciré na Jubjê nijba,
bay na iyéy dapare to Sidan.

¹⁰ Era baa tumô a hen na, já gelij
gusij nijba, ju sun né wôsa Sidan
a perê ka pôni perêrjge a hen bê a
dañgay a bi diré sélij bôrnge men,
bay a geléngé gusij sa mój, nijba,
ju bi bôm san a kwôy ju maj dema
ené bem jabga woj gelê wo naj
kwini hen tô.»

¹¹ «Kwo maari ré ya ba, bi toyij
kwôlo Tunu kôlijn églisnê hen.»

«Kwo ay joor ba, a maj temare
toj têê wôô ré nij.»

Magtubu to bay jén bijn églis to Pêrgam

¹² Ani bay ka gelij naj gawra hen
hô kôlen iyôn̄ ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a
ajn ju jén bijn mana wo derômaran̄ a
wo églis to Pêrgam, na kwôlo si kibi
kwo bu yebere to dami to dii kôbri
a hen.»

¹³ Ôbi kôl iyôn̄ ba:

«En hôñ wo kirij ka jeré môrij
ya hen na, na kirij ka Sidan ôm
iyére ya. Wôsa wulê wo bay derij
Antipas woj ôbi bôô pôn woj ôbi
derê kwôlen iyére tonge a kirij ka
Sidan ômij iyére ya hen kôba, ju bu
bôm iyére diba, ju kajen né.

¹⁴ Nijba, anga en kaj naj ju na,
na wôsa ju dî bijné ka pôni perêrjge
a hen bijn̄ ari gelé ka Balam
wo na gelij Balak gwozoy lamê kam
*Israyêl bi ré ômij tanare to bay
tibij kamrê hen men, bi bay ré yij
yijare toj iyôn̄ a tôj hen a men.

15 Bijné ka pôni perêrñge a hen kôba, li na mega hen iyôn men. Wôsa bay bijn ari gelé ka bay tô Nikwolas gel hen.

16 Iyôn ba, haw hen ken dî je lêrenge bi wo iyôngi hen baa nij, réba na era upéngé hen ya sa sén naj bijné bay ka hen naj yebere to si keben a hen.»

17 «Kwo maari ya ba, bi toyin kwôlo Tunu kôlin églisjnê hen.»

«An kwo ay joor ba, na biri kwô wo bay uwôgeri *man wo yi kini uwôbêri a hen men, na biri jerew wo bôri wo hini wo kôrbi yi ya hen men. Hini bi wo hen na, kwôni won ôbi upiéri hen a henê mera.»

Magtubu to bay jén bijn églis to Tiyatir

18 Ani bay ka gelij naj gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a an ju jén bijn mana wo derômaran a wo églis to Tiyatir, na kwôlo si kibi Kema Emen wo tiri ejnê mega tare iyôn hen men, têri jerapnê môm musure to busu iyôn hen a men.»

19 Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôôn jé lêrem kêm men, peré wo ju puren hen men, bê wo ju bi bôm san a hen men, lê wo ju li naj bijné hen men, ulê bôô wom a men. Anj je wo ju li haw hen na, dê kwo na ju li tumô hen.»

20 Nijba, anga en kajem na, na wô wo ju dî Jéjabêl to kôl teré na hende kibi Emen hen lam bay jé kajê aji bay yijn yipnare toj iyôn a tôj men, bay ôm tanare to bay tibij kamrê hen a men.

21 En dêre kirij dê bi ré dî jé lêre wo iyôngi bi wo hen baa, nijba, hende kaj belé cêgere bijn jé lêre wo habij bi wo hen.

22 Ôbi a, ené dere naj ômpare aji hende naj bay bipnare naj tu bay ka hen, hena bay ré dî jé lêreji bi wo hen baa ré men, toy kwôlê keben a ré a men na, bay a gelij gusin damanj.

23 Men, na bé kamne a ma ap églisjnê kêm a henê mega wo ené na ôbi henê ermé wo gawré men, anga bay ré gey a men. Aj i i kôba, na têbri sa kôbri naj jé lêri jé lêri.»

24 «Kwonje kenbay ka Tiyatir ka pôni ka ken bijn naj iyore hende to hen sa ari gelé kare kaj habij bay ka hen ré hen men, ken toy kwôlê wo Sidan wo bay kôl ré yi naj kini uwôbêri hen né a men hen na, na déngé ani kani ka néy sarrje a ré nij.»

25 Iyôn ba, ken bi bôrñge sa kwôlo na en kelêngé hen a kwôy jén wo na heraj.

26 Anj kwo li anga bôn gey hen kwôy ayij joor ba, na sa biri tôô bi ré gôlij sa tô yê bijné ka sa terare a nà. Anj tôô hende to na biri hen na, na to Iban kôba, na ben hen iyôn men.

27 Anj ôbi a emê sa bijné naj celan won musure men, bay a téji mega wo bay sén bapê ti hen iyôn men.

28 Kwôni bi wo hen na, na biri telabo.»

29 «Kwo maari ya ba, toyin kwôlo Tunu kôlin églispnê hen.»

3

Magtubu to bay jén bijn églis to Sardês

1 Ani bay ka gelij naj gawra hen hô kôlen iyôn ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a an ju jén bijn mana wo derômaran a wo églis to Sardês kôli iyôn ba, kwôlo nà ná, na kwôlo si kibi kwo ôrij naj tunu to jurgem to li jé bijn Emen hen men, ôrij naj têbêjne to jurgem tôri a a men hen.» Ôbi kôl iyôn ba:

«En hôôn jé lêrem kêm. Bijné ba, kôl yan ba, jeré mô hen na tu gen, nijba, ju na temay gawra.

2 Ka tum aji ju nan anga yi kôm a hen wô wo bay maa ma yôd. Wôsa en gel wo jé lêrem sél d'ega d'ega tu Emen wujê a ré.

3 Bi bôm jebem sa kwôlo na ju toy tumô aji na ju bi bôm sara hen. Di

tô têrij lêrem baa an ju bi kwôlê sa kwôlo na ju toy a hen. A hen a jeré ka tum an ré ba, na sé sam a mega ôbi gemsare iyônj aj sa hende to na saj hen na, kwoni a henê ré.

⁴ Iyônj hari kôba, bijé ka pôni perêrnge a Sardês a hen na, bay di bargay kaji *kagem né. Bay a tôbê bargay kaji ka bôderê bay ka hen an bay a erê naj en wôsa bay nêm.

⁵ Kwo ay joor ba, na biri bargay ka bôri terij men, na ménê hini bô magtubu toj merê tu gen hen né a men. Na ôrijn naj di tumô Iban a men, tumô manê kari a men aji na kôli iyônj ba: <Kwo nà ná, na kujê.»

⁶ «Kwo maari ya ba, bi toyin kwôlo Tunu kôlijn églisnê hen.»

Magtubu to bay jén bij églis to Piladêlpi

⁷ Ani bay ka gelij naj gawra hen hô kôlen iyônj ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a an ju jén bij mana wo derômaran a wo églis to Piladêlpi kôli iyônj ba, na kwôlo si kibi kwo hena ligi Emen a an kôl kwôlê woj benare ré hen men, na kwo bu aŋgaj belê kibi iyére ka kelma Dabid kôbri a hen men, na kwo bôl kibi iyére ba, kwôni a nêmê legé hôrijn ré hen men, kwo lege ba, kwôni a nêmê belê ré hen a men.»

⁸ Ôbi kôl iyônj ba:

«En hôñ jé lêrem kêm. Wôsa en hôñ néém dê hari, njnba, ju bi kwôlê sa kwôlê wujê a men, ju di bôm pôñ san a a men diba, ju kajen ré. Haw hen en bôl kibi iyére bem aji kwôni a nêmê legé hôrijn ré.

⁹ Gel, aŋga na lê naj bay tô Sidan bay a na: bay kôl kibriji a ciré na Jubnjê, njnba, bay na Jubnjê ré a men, bay kôl na kwôlê woj benare dén iyônj. Na biji bi bay a era sa dêm tjinare dema bay ré henê wo ené geyem.

¹⁰ Wôsa ju bi kwôlê sa kwôlo na en kôlem jeré dube sa têm a hen. Mega ôbi wo ju li hen iyônj na, nôbi kôba, na gemem bô gusin to a sa lê bijé

hen, wôsa na gusin hende to hen a sa derê tu kwôni ré men, na gusin to a sa sélé gawré pôñ pôñ kêm men.

¹¹ Baa da wo na hera nij hen na, ju bu aŋga ju ôrijn hen dô wô wo kwôni maa lamem aji já baa ujé sa kôbi wom wo gengin sa ayê joor wom bi wo hen.

¹² Kwo ay joor ba, na biri a yé môñ gurô ala wo *iyéy Emen to Emen wujê iyônj aji bay a erê aji ré kwôy nij. Na dé hini Emen wujê sarji a men, na dé hini iyére to Emen wujê sari a a men. Iyére hende to hen na, na Jérusalêm to kôrbi hende to hena na derômaran a to Emen a joj. Men na dé henen wo kôrbi sari a a men.»

¹³ «Kwo maari ya ba, bi toyin kwôlo Tunu kôlijn églisnê hen.»

Magtubu to bay jén bij églis to Lawdisé

¹⁴ Ani bay ka gelij naj gawra hen hô kôlen iyônj ba:

«Li kwôlê bi wo hen bô magtubu a an ju jén bij mana wo derômaran a wo églis to Lawdisé kôli iyônj ba, na kwôlo si kibi kwoj tiri hen men, ôbi derê kwôlê woj tiri woj ôbi bôô pôñ hen men, ôbi na tô ari dé ka Emen ka gay gay hen kêm a men.»

¹⁵ Ôbi kôl iyônj ba:

«En hôñ jé lêrem kêm. En hôñ wo jeré li jé wujê naj bôm pôñ né. Wôsa jé wom jal ré men, uwoy ré a men aji yi lim lim iyônj mera. A hena ré jeré jal ba, ré derê men, jeré uwoy kôba, ré derê a men.

¹⁶ Mega wo ju jal ré men, ju uwoy ré a men, aji yi lim lim hen na, na tebem aji.

¹⁷ Wôsa ju erem mega wo jeré na ôbi ujé wo dami men, doy ani kani ré lêm ré a men, njnba, ju hôñ wô nimré to ré ta derem hen iyônj ré kwôy. Nimré lêm men, ju ô tôm senge men, tum tjin a men.

¹⁸ Dén bi na gelem aŋgaj lê: kel lôr woj kip kôben a bi ju yip ôbi ujé woj tiri bi men, ju kel bargay ka bôri bi ju têlin yem wô tayre to ju ô yem senge hen men, ju kel aŋgaj

ulê tu a bi ju uwôl tum a aj bi ju gelij kirij dô hôrij.

¹⁹ Wôsa nôbi na, kwôni wo en geyri ba, en hali men, en geli tu melênê a men. Iyôn ba, haw hen na, ju bi yem gwam men, ju di ermé wom wo iyôngi hen baa nijn a men.

²⁰ Gel, en csebu kibi geré en di kermij, a hena kwôni ré toy tôn aja ré bôl kibi kermij ben na, na sé bô iyére tori a aj nôbi naj dî njia emê are pôn.

²¹ Kwo ay joor ba, na biri bi mô naj en sa gagay kenare wujê mega wo nôbi en ayin joor aj en mûrjin naj Iban sa gagay kenare wori a hen iyôn men.»

²² «Kwo maari ya ba, bi toyin kwôlo Tunu kôlijn églispê hen.»

4

Kibi geré wo derômaraj bôlij

¹ Cêgi kwôlê bi wo Tunu kôlijn églispê hen iyôn nijn, menba, en gel kibi geré bôlij derômaran a. Aji en toy tôô gawra wo na kôlen kwôlê tumô nijn hen.

Na tôô to na ôm mûn burujju iyôn hen. Tôô hende to hen kôl iyôn ba: «Daya ta nà aj na gelem anja a era hen.»

² Kirij bay ka hen na, Tunu era lew sa têlen ta menba, en gel gagay kenare wo derômaran a aj kwôni mô sara.

³ Tu kwôni bi wo hen jerajnê mûn jerew wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sarduwan men hen. Men, môbre to jerajnê mûn jerew iyôn hen kôba, yi mér gagay kenare bi wo hen.

⁴ Gagay tôre wôô kibi pôrba mûr gagay kenare bi wo hen. Gagay bi wo tôre wôô kibi pôrba hen na, surnjê mô sara pôn pôn kêm. Surnjê bay ka hen na, tôbe bargay ka bôri naj jabga kenare kwo bay li naj lôr hen sarji a a men.

⁵ Gagay kenare bi wo mû derôre a hen na, emen wulaj ya men, ôn ya men, tôô gawrê ôm ya men, tay tô depere jurgem berare kirij tumôri

a a men. Tay tô depere hende to jurgem hen na, na tunu to jurgem to li je bijn Emen hen.

⁶ Tumô gagay kenare bi wo hen na, kirij en bey bey mûn kami cér iyôn men, sél kalala mûn gaasa iyôn a men.

Men, are pôrba ka mû tu gen ka tirji tumôrji a men, cêgeriji a men hen csebu mér gagay kenare bi wo derôre a hen a men.

⁷ Ari dê Emen bay ka hen na, kwo tumô gelij mûn kwo iyôn men, kwo wôôyi gelij né kema kelba iyôn men, kwo subi tirji gelij né tu gawra iyôn men, kwo pôrbi gelij né keré wo uwônge hen iyôn a men.

⁸ Ari dê Emen bay ka pôrba ka mû tu gen hen na, mesérji na jii jii kêm men, tirji gôr yirji kêm men, mesérji a men. Bay ay kibi Emen yoyre men, tu tare a men kôl iyôn ba:

«Kelma Emen, ju na kwo yi naj jeñgêri, kwo yi naj jeñgêri, kwo yi naj jeñgêri, wo gôlij sa are kêm.

Ju na kwo mû ca tumô, ju mû ya, aj a hera tô hen a men.»

⁹ Ari dêri bay ka hen ay kibi kwo mû sa gagay kenare a aj mû naj kwini hen men, heramiri men, kôl kwôli dampare tori men, lijni dosé a men hen.

¹⁰ Men, kirija ari dêri bay ka hen ay kibri hen iyôn na, surnjê ka tôre wôô kibi pôrba hen kôba, cubu gubarji tumô kwo mû sa gagay kenare a aj mû naj kwini hen aj tibri men, tô jabga kenare woji bi wo hen bi tumôri a a men. Aj bay kôl iyôn ba:

¹¹ «Kelma woni, Emen woni, Ju nêm wo bijné ré heramem men, ré gel dampare tom men, jôbi pôn nêj a na ôbi ibé iyêrê. Wôsa jôbi a dê are bay ka kêm hen men, jôbi a geyé bi bay ré yi ya hen a men.»

5

Magtubu to bay serin kebre kirij jurgem hen naj Kema Kwormo

1 Menba, en gel magtubu to lêgerip to are lij si bôô men, si cêgê a men hen kôbi gusurô wo kwo mô sa gagay kenare a hen. Magtubu hende to hen na, bay serij kebre kirij jurgem.

2 Menba, en hô gel *mana wo derômaran a woj ôbi gôlij sa kirij kôl nap tôri to dami kôl iyôj ba:

«I a nêmê pelê sernjé magtubu hende to jurgem hen ap dênsin anga yi bô a hen ba?»

3 Kwôni naj, kwôni ré na kwo derômaran a, kwo sa terare a, kwo tô terare a kôba, a nêmê pelê kibi magtubu hende to hen ap gelij anga bô hen né.

4 Menba, en kurij a sa sômê damar wô napê wo kwôni naj wo ré pôl kibi magtubu hende to hen ap ré gelij anga bô a hen.

5 Menba, perê surnjé ka tôre wôô kibi pôrbu hen na, kwo pôni kôlen iyôj ba:

«Sôm né, gel kwo wo hena tô yê wo Juda a d'ebu na ya ôbi na tô mûn wo kelma Dabid, ôbi na kwo gôlij sa are kêm, ôbi a nêmê pelê kibi magtubu hende to jurgem hen ap gelij anga yi bô a.»

6 Menba, en gel Kema Kwormo d'ebu ta da naj gagay bi wo hen. Ap surnjé ka tôre wôô kibi pôrbu hen naj ari dê Emen ka pôrbu ka mô tu gen hen mééri ta. Kema Kwormo bi wo hen na, gelij né bay na ré wali duu bijn kwôbe iyôj. Kema Kwormo bi wo hen na, timnéri jurgem men, tiri kôba, jurgem a men. Tiri hende to jurgem hen na, na tunu to Emen to jurgem to ôbi jére gôrij kirij kêm sa terare a nà hen.

7 Kema Kwormo bi wo hen dôra da ligi kwo mô sa gagay kenare a hen wô engé magtubu to yi kôbri woj gusurô a hen.

8 Kirija ôbi enge magtubu hende to hen iyôj menba, ari dê Emen ka pôrbu hen nap surnjé tôre wôô kibi pôrbu hen cubu gubarji tôj tumôri a. Ap i i ba, ôrij nap jêngê kôbri a men, parja wo bay li nap lôr wo bay

bi gesamne wôn bôri ta hen a men. Gesamne hende to hen na, na uwôlê wo bijné ka Emen uwôli hen.

9 Bay kebe kurôj wo kôrbi ôm iyôj ba:

«Ju nêm engé magtubu hende to hen men, ju nêm belê kebre wo serij hen a men.

Wôsa bay na derem ap ju têbe sa tô yê bijné ka gay gay naj tô mûn wo gay gay naj kibi yê bijné ka gay gay a men nap kwôbrem ap haw hen bay na ka Emen.

10 Ju liji lij bijné kam ka jôbi a na Kelma woji men, ju liji bi bay yi kilmé men, bay bê kwôbe ka Emen wona a men.

Men bay a emê sa bijné ka sa terare a nà kêm a men.»

11 Men, en hô gel *manê ka derômaran a ka kwôni nêm dênsê ré hen. Bay méére sa gagay kenare ta naj ari dê Emen ka pôrbu hen naj surnjé ka tôre wôô kibi pôrbu a men kebeji kurôj.

12 Bay kebe kurôj nap tôrji to dami kañ a ta ôm iyôj ba:

«Kema Kwormo wo bay na diiri hen na, na ôbi ibé iyêrê men, ôbi ari ujnê men,

na ôbi tu melênê wo gôlij sa kirij men,

na ôbi néé men,

ôbi nêm wo bijné ré gel dampare tori men,

bay ré herameri men,

bay ré ay kibri a men.»

13 Men, en toy tôô ari dê Emen kêm ka derômaran a men, ka sa terare a na nap ka tô terare a nap ka bô cér a a men kêm kebeji kurôj ôm iyôj ba:

«Na ayênge kibi kwo mô sa gagay kenare a hen nap Kema Kwormo bi wo hen a men.

Bi ayê kibi nap dampare nap heramê nap néé yi wô sarji kwôy nap kwini.»

14 Ari dê Emen ka pôrbu hen uwôlji sara kôl iyôj ba: «*Amén, bi yi gelij hen iyôj.» Men surnjé kôba cubu gubarji tôj tumôrji a ap tibiji.

6*Kema Kwormo pôl serné magtubu to jii hen*

¹ Men, en gel Kema Kwormo ay tô belê kibi magtubu to bay serij kebre kirijn jurgem hen. Ôbi bôl sernére wo tumô menba, ari dé Emen ka pôrbu hen na, en toy tôô kwo pôni ôm môj enê emen iyônj kôl iyônj ba: «Era!»

² Kirinja en bô menba, en gel henda wo bôri aji gawra wo mô sara hen na, bu d'êse kôbri a men, bay dôbri jabga woj ayê joor sari a a men. Ôbi na bôy kumbul aji ô na wô biyê kumbul a sôj.

³ Kema Kwormo bi wo hen hô bôl sernére wo wôôyi menba, en toy tôô kwo wôôyi kôl iyônj ba: «Era!»

⁴ Menba, henda wo d'anggi soo. Henda bi wo hen na sêy pejn. An kwo mô sara hen na, bay biri tôô bi ré era sa li kumbul sa terare a nà aji bi bijé ré derij yirji men, bay biri yebere to dami kôbri a a men.

⁵ Kirinja ôbi bôl sernére wo subi menba, en toy tôô kwo subi kôl iyônj ba: «Era!» Menba, en gel henda wo hendi soo aji kwo mô sara hen, bu angan já are kôbri a.

⁶ En toy tôô ani ôm môj tô gawra iyônj perê ari dé Emen ka pôrbu hen, kôl iyônj ba: «Gursu to kwônijin já sa pôn ba, nêm na comlé risi pôn mera, a hena ré na mère ba, na comlé subu. Kwo wej naj kami tijador ba, ju hebeji ré.»

⁷ Ôbi bôl sernére wo pôrbi menba, en toy tôô ari dé Emen ka pôrbu hen kwo pôrbi kôl iyônj ba: «Era!»

⁸ Menba, en gel henda wo mulay soo aji kwo mô sara hen na, hini na temare aji sa iyé temare ô tôri a a men. Bay jô kwa kirijn sa terare a nà aji biji tôô bi bay ré derij bijé ya. Bay a derji naj yebere men, kurôj men, ka a maji temay ômpare men, ka pôni tanare to noni a derji a men.

⁹ Kema Kwormo bi wo hen bôl sernére wo bayi menba, en gel tini bijé ka bay na derji wô kwôlo Emen

wo bay na dô bijné hen kini bê kwôbe a.

¹⁰ Bijé bay ka bay na derji wô kwôlo Emen hen na, kôl naj tôrji to dami kañ a ta kôl iyônj ba: «Kelma woni, ju na ôbi bô bôrê men, ju na ôbi kelê tu kwôlê a men, bijé ka na deréni hen ba, kirinja yônj a jeré jerê kwôlê sarji a wô gejêni ba?»

¹¹ Menba, bay tôbeji bargay ka bôri aji bay kôlji iyônj ba: «Ulênge bôrñge, wôsa kena kêm ré tô men, megérñge bay já naj yênerñge ka bi bôrji sa Emen a hen na, bay a deréji mega wo bay na deréngé hen iyônj dem aja ôbi ré sa jerê kwôlê tô.»

¹² Kirinja en gel Kema Kwormo bi wo hen bôl sernére wo jii hen menba, sa terare yebagin men, tare bilin hende mega bargay kaj mimé iyônj men, geserê bilin sê môj kwôbe iyônj a men.

¹³ Têbêne herij môj yê tôgôre to néy to kal lere iyônj.

¹⁴ Men, derômaraj a najê môj wo bay légerij magtubu iyônj men, kirijn ka karip derô cér a hen naj men, keram kôba, naj kini merêri wo cay a hen a men.

¹⁵ Kilmé men, bijé ka damné men, bay sa asgarpê men, bay upé men, bay néé men, limé naj bay iyére a men kêm ô uwôbê bô uwormo keram a men, perê keram a a men.

¹⁶ Bay kêm sôm aji kôlij keram iyônj ba: «Herij sarni a aji ju uwôbêni aji bi kwo mô sa gagay kenare hen ré geléni ré men, bi uwonge wo Kema Kwormo ré sa sarni a ré a men.

¹⁷ Wôsa wuléri sa wo bay a gelé uwonge wojij naj, hen ba, i a nêmê d'ebé ta tumôrji a ba?»

7*Mana wo derômaraj talij bijé ka Emen are bisijnni a men, anja a sa sa bijé ka Emen a men*

¹ Cêgi are bay ka en gel hen na, en hô gel manê ka derômaraj ka pôrbu ka d'ebé aji terare a kini pôrbu hen. Bay jôrjij kal wo kirijn pôrbu hen

geré sa terare a nà men, sa cér a men, sa gurô a men.

² Menba, en hô gel *mana wo derômarañ a wo pôni so si tô emen iyôŋ aj buro aŋgaj talê ka Emen woj ôbi merê tu gej hen kôbri a. Menba, ôbi uwôge *manê ka derômarañ a ka Emen ka pôrbu ka ôbi na biji néé ré ménij terare men, kam a men hen kaŋ a ta kôl iyôŋ ba:

³ «Terare naj kam naj gurô ka bay bénge néé bi kené ménji hen na, lêngiji ani ré tô kwôy wo ninja talip are bisij manê ka Emen wona kerê dem.»

⁴ Menba, en toy bay jôren kwônê manê ka Emen ka bay tal are bisijniji a hen. Bijné bay ka hen na, na dubu arew naj dubu tôre pôrbu kibi pôrbu (144 000) kaj kam *Israyêl ka tô môj wo môj kibi wôô hen (12).

⁵ Tô môj wo Juda na, bijné dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijniji a men,

tô môj wo Rubêna, bijné dubu môj kibi wôô a bay ré talji are bisijniji a men,

tô môj wo Gad na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁶ tô môj wo Asêr na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môj wo Néptali na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môj wo Manasé na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁷ tô môj wo Simépôna, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môj wo *Lébi na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môj wo Isakar na, bijné dubu môj kibi wôô men,

⁸ tô môj wo Jabulôna, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môj wo Josêp na, bijné dubu môj kibi wôô men,

tô môj wo Bénjamin na, bijné dubu môj kibi wôô men.

Na kwônê gawrê ka tô môj wo môj kibi wôô hen a bay ré talji are bisijniji a.

Kwônê bijné ka Emen ka gay gay ka day a tumôri a

⁹ En hô bô kirij menba, en gel kwônê bijné ka kwôni nêm dêjsêji kerê ré ka hena tô yê wo gay gay a men, tô môj wo gay gay men, kibi yê wo gay gay a a men dëbiji tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô Kema Kwormo a men naj bargay ka bôri ka yêjnê yirji a men, naj demaj gare a kôbriji a a men.

¹⁰ Bijné bay ka hen iyêl kwôlê kaŋ a ta kôl iyôŋ ba:

«Gelê na kôbi Emen wona wo mô sa gagay kenare wori a hen men, na kôbi Kema Kwormo a men.»

¹¹ Men, manê ka derômarañ a kêm dëbu méér gagay kenare men, surjê men, are dë Emen ka pôrbu hen a men, manê ka derômarañ a bay ka hen herij aj diji kuniji tôj tumô gagay kenare a aj tibiji Emen.

¹² Bay kôl iyôŋ ba:

«Na tiri! bi ayê kibi men, heramê men, tu melênê men, dosé men, dampnare men, ibé iyêrê men, néé a men hen na, bay kêm na ka Emen wona wo mô naj eléri eléri naj kwini hen. *Amên, bi yi gelij hen iyôŋ.»

¹³ Menba, suri wo pôni perê megêri a ergeren iyôŋ ba: «Bijné bay ka tôbe bargay ka bôri ka yêjnê hen ba, na ka yôŋ ba? Men bay hena yôŋ ba?»

¹⁴ Menba, en uwôli sara iyôŋ ba: «Kelma, nôbi en hônji ré, njiba, jôbi ju hônji kêm.» Menba, ôbi kôlen iyôŋ ba:

«Na bijné ka soji perê aŋgaj tu ja a aj bay pel bargay kaji naj kwôbri Kema Kwormo aj sél daŋ daŋ,

¹⁵ na ôbi a, bay ré dëbiji tumô gagay kenare wo Emen a aj bay ay kibri tu tare naj yoyre bô iyére tori a hen. Aj Emen wo mô sa gagay kenare wori hen gemji dô bô iyére tori a,

¹⁶ aj kurônj a liji ré men, kam a diji ré men, tare a jibéji ré men, kirij ka uwoy kani a uwoyji ré a men.

¹⁷ Wôsa Kema Kwormo wo d'ebu da naj gagay kenare a hen a abêji aji a ôrij naj ci kibi kam ka ge yôd cîba, a hayê ré hen men. Emen a merê céme tirji a pêt pêt a men.»

8

Kema Kwormo bôl sernére wo jurgem wo na gernére nin hen

¹ Kirija Kema Kwormo bôl sernére wo jurgem wo na gernére nin hen na, kirij wôm sidiñ derômaraj a duu sa kôbi.

² Menba, en gel *manê ka derômaraj a ka jurgem ka d'ebre tumô Emen a hen, menba, bay céji burujju pôn pôn kêm.

³ Men, en hô gel *mana wo derômaraj a wo d'angj wo bu parja woj lôr wo bay gusilirij gesamne bô a hen kôbri a aji eraji sa d'ebij d'a kwa kini bê kwôbe a. Men, bay biri ider damañ bi ré day naj uwôlê wo bijé ka Emen aji bi ré gusul a kini bê kwôbe kaj lôr hen tumô gagay kenare wo Emen a.

⁴ Aji gusô ider bi wo hen naj uwôlê wo bijé ka Emen hen, hena kôbi mana wo derômaraj a bi wo hen ô kwôy tumô Emen a.

⁵ Kirija mana wo derômaraj a gusul are bay ka hen kô nij na, ôbi ay parja woj lôr bi wo hen aji dôrij disiri tare to kini bê kwôbe a hen wôn ta aji ula sa terare a nà. Menba, emen ôn men, emen wulan men, tôô gawrê ôm men, sa terare yebagin a men.

Kwôli burujju ka jii ka tumô ka bay ibe hen

⁶ Menba, manê ka derômaraj a ka jurgem ka bay ré céji burujju pôn pôn hen jan yirji wô ibére.

⁷ Kirija mana wo derômaraj a wo tumô ibe burujju tori menba, garmê naj tare naj kwôbe pôlij ta aji uwôsij sa terare a nà. Aji sa terare sodirij kirij subu aji kware wo pôn uwoj naj gurô wo mô ya

hen men, kalmê ka gen ka yi ya hen kôba, uwop a men.

⁸ Kirija mana wo derômaraj a wo jôgjin wôô ibe burujju tori menba, bay ay ani dami môt keram iyôj wo enge tare aji bay nôgaji ula bô kam cér wo sa terare a nà kêm menba, kam cér bay ka hen sodirij kirij subu aji kwari wo pôn bilij kwôbe.

⁹ Menba, aنجa kwa bi wo subi hen bilij kwôbe hen ma kêm men, bato to yi kwa bi wo hen a kôba, mène kêm a men.

¹⁰ Kirija mana wo derômaraj a wo jôgjin subu ibe burujju tori menba, têbêjne to dami to enge môt tare iyôj deraj ta kurij kwa kam cér ka subi naj sa hanê kam a.

¹¹ Têbêjne hende to hen hene ôm: aنجa d'aanj. Aji hende li aji kwa kam ka subi hen bilij d'an aji bijé kwône ka yi kam bay ka hen na, ma ma.

¹² Kirija mana wo derômaraj a wo jôgjin pôrbu ibe burujju tori menba, kwa tare to subi naj kwa geserê wo subi bilij hende culum men, kwa têbêjne to subi kêm kôba, bilij hende a men. Li aji tu tare ba, kwa kirij ka subi ka pôn hende men, kwa ka pôn ka subi berare men, yoyre kôba, kwa kirij ka subi ka pôn berare men, kwarji wo wo subi wo pôn hende men.

¹³ En bô kirij menba, en hô gel keré uwônge kelañ ta aji kôl nap tôri to dami kôl iyôj ba: «Bô emê, bô emê, bô emê, kirija manê ka derômaraj a ka baa subu hen a ibé burujju toji na, bô emê a lê bijé ka sa terare a nà daman.»

9

¹ Mana wo derômaraj wo bayi ibe burujju tori menba, en gel têbêjne hena derômaraj a kurij sa terare a. Menba, bay bore lakêêlê kaj belê kibi iyom wo d'ogi hen kôbere a.

² Kirija têbêjne hende to hen bôl kibi iyom wo d'ogi bi wo hen menba, gusô so tugugu aji bu tu tare aji li kirij yi d'ugum.

³ Menba, kuu so polij naj gusô bi wo hen aji gôr sa terare kêm. Aj kuu bi wo hen na, bay biri bi kirijn ré jubum ba, bi ré lêm môj kwo tigre iyôj.

⁴ Men, bay kôlji ré mène kalmê né men, maa gurô ré a men, njnba, ré cubu na bijné ka aنجaj talê ka Emen naj bisinji a hen di.

⁵ Bay ay tôrji bijn kuu bi wo ré gelij tu bijné bay ka aنجaj talê ka Emen naj kibi bisinji a hen gusin kwôy geserê bay, njnba, deré a bay ré derji ré. Gusij hende to hen na yi môj lê wo tigre lijn gawrê iyôj.

⁶ Wulê bi wo hen na, bijné a wogé temare ré derji njnba, bay a upiére ré men, bay a geyé bi temare ré derji njnba, hende a geré aj.

⁷ Kuu bi wo hen na, gelij naj yêndê ka bay d'ay lijn kumbul iyôj. Aj ani tôbijn sa kuu bi wo hen a môj jabga woj lôr iyôj men, tirji yi môj tu gawrê iyôj men,

⁸ gusiri sarji yi môj to yébé iyôj men, kajnniji gelij môj kaj kwo iyôj men,

⁹ bay tôbe ani kabréri a môj *bargay kaj kumbul ka bay li naj musure iyôj men, meserérji ôm môj né pus kaj kumbul ka kwôni ka yêndê wu gerij iyôj men,

¹⁰ esijniji yi môj kwo tigre iyôj men, cubu bijné môj kwo tigre bi wo hen men. Na esijniji bi wo hen a na néérji wo bay a cibijn bijné kwôy geserê bay hen.

¹¹ Kuu bi wo hen na, kelmari na mana wo habij woj ôbi sa iyom wo dogi bi wo hen hen. Mana wo habij bi wo hen na, naj kibi hébre ba bay uwôgeri «Abadôn» men, naj kibi grêk ba bay uwôgeri «Apoliyôn» men. Hinj bi wo hen bôri na: «Ôbi ménê kirijn.»

¹² Gusij to tumô na di jô nij aji baa wôô wo a era ya a.

¹³ Kirijn en toy mana wo jii ibe burunj tori hen iyôj menba, en toy tôô ôm tibi kini bê kwôbe wo pôrbu

wo bay li naj lôr wo yi tumô Emen a hen.

¹⁴ Gawra bi wo hen kôlij manâ wo jii hen iyôj ba: «Busur manê ka pôrbu ka bay na harêji kibi cér wo dami wo bay uwôgeri Eprat hen ju bîji ta.»

¹⁵ Menba, bay busur manê bay ka pôrbu ka bay ré kôl kwôliji hen, bîji ta bi bay ré ô deré bijné ka bay soderé kini subu hen kwarji wo pôn. Wôsa na manê ka bay na d'iji ré duu bijné hen iyôj gengij sa elê bi wo hen men, geserêri bi wo hen men, wulêri bi wo hen men tayriri hende to hen a men.

¹⁶ Men en hô gel asgarnê kwône d'ay sa yêndê eraji bay kwône gôlij deñsê. En toy wo bay ré na milijôn arew wôô.

¹⁷ Pelal wujê bi wo jôren hen na, en gel yêndê naj bay d'ayérji. Bay d'ayérji bay ka hen tôbe bargay kaj kumbul ka eñné mega tare iyôj men, hñdu mursul mega wajne iyôj men, sêê mega desere tare iyôj a men soji san a. Yêndê bay ka hen na, sarji gilij naj sa kwojnê iyôj men, tare men, gusô men, puder to bô gusij bunu to lurij hen a men so kibriji a.

¹⁸ Tare naj gusô naj puder to bô gusij bunu a ka so kibi yêndê bay ka hen, na aنجa ômi kaj bay deré kwa bijné ka kirijn pôn ka bay soderé kirijn subu hen.

¹⁹ Yêndê bay ka hen na, esijniji naj kibriji a na nérji. Wôsa esijniji bi wo hen na, gelij né kalaw iyôj. Esijniji bi wo hen sari ya, aji na sa kibri ôbi a bay ré derijn bijné hen.

²⁰ Tô bijné ka baa ka aنجa ômi bay ka hen derji ré hen na, ôbi wo bay gel megérji ma hen kôba, bay d'i tô tibé kamrê kajj ba ré men, bay d'i tô tibé tunu to habij hen baa ré men, bay d'i tô tibé kamrê kajj ka bay ige naj lôr men, naj lari wo bay uwôgirî arja men burônj hen men, naj ka bay albe keram naj gurô hen a men na, bay d'i tôrji baa ré kwôy. Kamrê kajj bay ka hen na, gel kirijn

ré men, toy kwôlê ré men, ô ta ré a men.

²¹ Bijé bay ka hen na, dî tô deré megérji baa ré men, dî tô misére toji baa ré men, dî tô yijnare toji top iyôj a tôj hen baa ré men, dî tô gemsare toji baa ré a men.

10

Kwôlo gengij sa môni magtubu to mana wo derômaraj a bu kôbri a hen

¹ Cêgi are bay ka hen menba, en gel mana wo derômaraj a wo dangi wo gôlij sa kirij hen hena derômaraj era sa terare a nà. Kirij ka geri mééri ta men, môbre yi mér sari mega jabga iyôj men, tiri jerapnê môj tare to tay iyôj men, téri gelij môj kôli tare iyôj a men.

² Ôbi bu môni magtubu to bôlij a kôbri a men, dî téri top gusurô bô cér wo dami a men, top maa sa terare a men.

³ Men, ôbi iyêl kwôlê naj tôri to dami kañ a ta ôm môj sômê kwo iyôj. Kirijna ôbi iyêl kañ a ta hen iyôj menba, en toy emen ône têe jurgem.

⁴ Kirijna enê emen wo têe jurgem hen kô nij menba, en gey wo ené lê kwôli bô magtubu a menba, en toy tôô kwôni ôm derômaraj a kôlen iyôj ba: «Kwôlo enê emen bi wo hen kôl hen na, ju li kwôli bô magtubu a ré men, yêge sari bijn kwôni ré a men.»

⁵ Menba, mana wo derômaraj a bi wo ené geli ré dî téri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen ay kôbri woj gusurô ta si derômaraj,

⁶ aj dusu yiri naj hini Emen woj ôbi merê naj kwini wo di derômaraj men, sa terare men, cér a men naj anga kêm ka yi bôrji a hen a men kôl iyôj ba:

«Are bay ka hen a sa haw hen a men dîba, a yé dî dé a sôj ré nij.»

⁷ Men, ôbi hô kôl iyôj ba: «Kirijna mana wo jôgij jurgem a ibé burunjju

tori na: Emen a deré kibi gengé wori wo na yi naj kini uwôbêri wo ôbi na kôlij bay jé kari kap bay kibri hen iyôj.»

⁸ Tôô kwôni wo ené toy ôm derômaraj a hen hô kôlen iyôj ba:

«Ô engé môni magtubu to bôlij to yi kôbi mana wo dî téri pôn bô cér a men, pôn sa terare a men hen.»

⁹ Menba, en ô ligi mana bi wo hen aj en engereri ré ben môni magtubu hende to hen. Menba, ôbi kôlen iyôj ba:

«Enge ju ôm. Hende a uyê kem a mega timne iyôj nijba, kirijna bijn bôôm menba, a payrê deñgôm.»

¹⁰ Menba, kirijna en enge magtubu hende to hen kôbri a ôm menba, hende uyê keben a mega timne iyôj nijba, kirijna bijn bôn a na, payrê deñgôm naj dajnêre.

¹¹ Menba, bay hô kôlen a kôl iyôj ba:

«Hô ju ô kôlij bijné kwôlo Emen na kôl diré lê naj tô yê bijné kwône men, emê iyére to gay gay a men, kibi yê bijné gay gay men, naj kilmérji a men hen.»

11

Bay derê kwôlê wo Emen ka wôô hen

¹ Menba, bay ben gurô wo yêngi woj jé are aj kôlen iyôj ba: «Ô ju ô jé *iyéy Emen men, kini bê kwôbe men, ju dêjse bijné kap bay tibé Emen ka mô ya hen a men.»

² Nijba, derô haba ba, ju dî ba, dîba ju jé ré wôsa Emen dî bijn na bay henêri ré hen. Aj sa iyére to yi naj jengêre hen na, bay a dîrêre lij têrij kwôy geserê tôre pôrba kibi wôô.

³ Men bô geserê bi wo tôre pôrba kibi wôô hen na, na joj naj bay derê kwôlê wujê wôô ka a tôbê bargay kap mimé yirji a aj a uwôlij bérê kwôlê wujê bijn bijné.»

⁴ «Bay derê kwôlê wujê bay ka wôô hen na, dîbiji tumô Kelma

Emen woj ôbi sa bijné kêm ka sa terare a nà hen men, bay yi mega gurô wo bay uwôgeri olibiyé kwo wôô hen men, mega jelgare toj teré lampa to wôô hen a men.

⁵ Bay derê kwôlê wujê bay ka hen na, hena kwôni ré kôl dsiré liji habrê ba, tare a sé kibriji a uwoyéri deré. Na hen iyônj a bay ré deré kwôni wo gey liji habrê hen.

⁶ Wulê wo bay a uwôlin béré woji bi wo hen na, bay naj néé woj jôrij emen uwôngé men, kwo a lê kam bilij kwôbe hen men, kwoj bée habrê wo gay gay bi ré gelij tu bijné gusij mega wo bôrji gey a men.»

⁷ «Aj kirija bay uwôl béré woji bi wo hen kô nij na, tanare a so bô iyom wo dogi a sa lê kumbul naj ci aj hende a deréji.

⁸ Aj kwogelérji a yé kirij ka bô iyére to bay na bérin Kelma woji ya sa gurô tagelê hen. Sa iyére hende to hen na, bay gengere môj *Sodôm naj Ejipt.

⁹ Kwogelérji bi wo hen na, kwônen tô yê bijné men, tô môj wo bijné men, bijné naj kibi kwôlê woji wo gay gay hen a men, bay a era kêm sa gelé kwôy wulê subu naj kwari aj bay a geyé bi kwôni ré emji ré.

¹⁰ Bijné ka sa terare a na kêm a sêj peré wôsa bay derê kwôlo Emen bay ka wôô hen ré ma nij. Bay a lê yi derê men, bay birij are perérji a a men, wô wo bay na ré gelij tu bijné gusij gan.

¹¹ Kirija wulê wo subu naj kwari bi wo hen kô nij na, Emen hô biji bul woj merê tu gej bôrji a an bay hô béré aj hena ta. Bijné kêm ka gelji tô béré woji bi wo hen na, kemnare liji damañ.

¹² Kirija bay hena ta hen iyônj menba, bay toy tôô kwôni ôm dami derômaran a kôlji iyônj ba: <Dayange ta na.› Menba, bay day ta perê kirij ka geri tu bay bareji a.

¹³ Kirij bay ka hen na, terare

yebagijn damañ. Aj iyére mô môj kene a menba, pôn tij perê sa bô iyére to dami hende to hen a. Terare hende to yebagijn hen duu bijné dubu jurgem aj tôrji wo baa hen kemnare liji damañ aj bay ay kibi Emen wo derômaran a.»

¹⁴ Haw hen bô emê wo jôgijn wôô di jô nij, berêngé dô kwo jôgijn subu era hen ya.

Burunjtu to jôgijn jurgem to bay ibe

¹⁵ Cêgi bô emê wo wôôyi bi wo hen na, *mana wo derômaran a wo jôgijn jurgem ibe burunjtu tori menba, en toy tôô bijné ôm wujuju derômaran a kôl iyônj ba:

«Haw hen na, emê iyére to sa terare a nà, na to Kelma wona Emen naj *Krist, kwo Emen dôri hen. Emê iyére hende to hen a yé naj kunu.»

¹⁶ Menba, surjê ka tôre wôô kibi pôrbu ka mô sa gagay kenare woji tumô Emen a hen herinji aj diji kwiniji tôj tumôri a aj tibri.

¹⁷ Aj kôl iyônj ba:
«Jôbi ju na Kelma Emen woj ôbi ibé iyêrê wo mô ca tumô, wo mô ya.

Nini lêm dosé wô kibi néé wom wo dê kirij wo ju day are kêm kôm a aj môrij sarji a hen.

¹⁸ Tô yê bijné ka hôinem né hen bôrji na tarêji sam a, nijba, haw hen na, na kwom jôbi a tarem sarji a nij.

Men haw hen na, na Wulê wo já jôrij kwôlê sa bijné ka ma nij hen men,

na kwo já têbij bay jé kam kaj bay kem hen sa kôbri a men.

Men, na kwo já têbij sa kôbi bijné kam kêm kaj kamrê naj ka iyêrpê ka bêm kwôlê hen men,

men na kwon ménê bijné ka mène sa terare hen yôd aj a men.»

¹⁹ Kirija surjê bay ka hen iyêl kwôlê bi wo hen iyônj kô menba, kibi iyéy Emen to derômaran a

bôlij menba, sunugu toj bijnare yi bô a hen yi daj tu wolé menba, emen wulanê men, tô bijné ôm men, emen ône men, terare yebagin men, garmê herij damañ a men.

12

Iyore nap tanare to bay uwôgere dragôn hen

¹ Kirjna are bay ka hen yi hen iyôŋ kêm kô njn na, aŋgaj gelé ka pôni si derômaran a. Aŋgaj gelé bay ka hen, na iyore to bargay kare na tare to tay aŋ sél têêre sa geserê hen. Jabga wo bay ayê joor wo yi sare a hen na, na têbêŋne môj kibi wôô.

² Menba, iyore hende to hen yi kwo aŋ ta yê. Yê bi wo hen lere damañ aŋ hende sôm yere.

³ Menba, en hô gel aŋgan gelé ka dangi si derômaran a. Aŋgan gelé bay ka hen na, na tanare to habij to gelij nap mara wo dami aŋ sê. Sare na jurgem nap jabga woj kenare têb têb a men, timnére môj men.

⁴ Tanare hende to hen na, dera kwa têbêŋne pôn to yi kini subu hen nap esipne ba sa terare a nà. Menba, hende dñbu tumô iyore to ta yê hen aŋ kirjna hende ré dô kema uwôl tñj njn ba, teré ayê emê.

⁵ Menba, iyore hende to hen yê kema wo a emê tô yê bijné kêm nap néé wo dê kirij hen. Kirjna hende dô kema bi wo hen uwôl tñj menba, bay ayri lew ôrij tumô Emen a men, tumô gagay kenare wori a a men.

⁶ Menba, yori ba, ge derô gwôlê kirij ka Emen na bu sa têrji bi hende ré ô gôsij yere ya hen kwôy geserê tôre pôrba kibi wôô.

⁷ Menba, kumbul kurij derômaran a. Misêl mana wo derômaran nap manê kari sêŋji nap mara wo dami bi wo hen nap manê kare men.

⁸ Menba, si Misêl bôyji aŋ dagaji aŋ bay uwôj kiniji derômaran a ré.

⁹ Aŋ bay daga mara wo dami bi wo hen nap bay tôre baa nô sa terare a nà. Mara wo dami bi wo hen a na kalaw wo cay wo na lam bijné wo

bay uwôgeri Jabel men, Sidan a men hen.

¹⁰ Menba, en toy tôô kwôni ôm derômaran a kaŋ a ta kôl iyôŋ ba: «Kemnêŋ na wulê wo Emen gôlij naj na nap kununa njn men, ôbi gel wo dîré nêm lê are kêm men, dôbi a ré na ôbi sarji a men. Néé daj na kêm kôbi *Krist a wori a wôsa ôbi daga ôbi kaŋgê yênerna kwôy kwôy tumô Emen wona hen aŋ.

¹¹ Nijba, yênerna bay ka hen bôy ôbi kaŋgê kirij bi wo hen na wô sa kibi kwôbri Kema Kwormo men, na sa kibi kwôlo Emen wo bay dô bijn bijné hen a men. Wôsa bay ay yirji bij temare diba bay kemna ré.

¹² Iyôŋ ba, kenbay ka derômaran ken li yi derê hange njn. Nijba, kwoŋje kenbay ka sa terare a nap ka bô cér a ka gelij gusin, wôsa bay daga Jabel ula sarnge a aŋ bôri tari damañ wô wo wulê woj mênê wori wo ré baa da njn hen.»

¹³ Kirjna mara wo dami bi wo na Sidan hen bô wo bay dagari ula sa terare a nà ná, ôbi dô sa tê iyore to na yê kema iba hen.

¹⁴ Menba, bay bijn iyore hende to hen meserére wôô môj kwo keré iyôŋ bi ré uwôŋgij kwôy bijn kirij ka Emen na bu sa têrji gengij sare derô gwôlê hen. Aŋ Emen a geserê kwôy geserê tôre pôrba kibi wôô kelaŋ nap kalaw bi wo hen.

¹⁵ Kirjna ôbi uwôj iyore hende to hen né hen iyôŋ njn na, ôbi boo kam so kibri a bôy lebôd lebôd môj kam cér iyôŋ bi ré dô iyore hende to hen ôrij.

¹⁶ Nijba, terare waj aŋ yi kam bay ka hen cê kô jôrij sa iyore hende to hen.

¹⁷ Kirjna mara wo dami bi wo hen bô wo hende ré gôli ta njn hen iyôŋ na, bôri tari damañ aŋ ôbi hera kurij kumbul kwôŋgêre ka baa hen.

Kwôngêre bay ka hen na, na ka bi kwôlê sa tôô to Emen a men, na bay bôô pôn sa tu kwôlê wo Jésu na yêge sari hen a men.

¹⁸ Menba, mara wo dami bi wo hen dôrij ô débé kibi cér a.

13

Tanare to habij já so bô cér a

¹ Menba, en gel tanare to habij to sare jurgem naj timnére môj hen, ja so bô cér a. Aj kibi timnéri bi wo môj a hen na, jabga woj kenare tôbij têb têb a, men sare hende to jurgem hen na, bay dî hini woj tiiré Emen hen pôn pôn ya.

² Tanare hende to hen na, gelij naj cerew iyôj men, têre damné gelij naj têê tanare to bay uwôgère urs hen men, kebre gelij naj kibi kwo iyôj a men. Mara wo dami bi wo hen bij tanare to habij to gelij naj cerew hen néé men, gagay kenare men, tôô ton emê sa kirij a men.

³ Sa tanare hende to sare jurgem hen na, sare to pôni uwôj iyare ton temare ninba, jé hôrîj. Aj li bijé ka sa terare a na kêm tiniji ge kay aj bay bi bôrji sare a.

⁴ Men, bay ay kibi tanare to habij to gelij naj mara wo dami hen wô wo hende a ré bij to gelij naj cerew hen néére men, bay ay kibi hende to gelij naj cerew hen kôl iyôj ba: «I a gôle ba? I a lê kumbul naj tu ba?»

⁵ Menba, hende uwon tôô ton dij dençôre men, ton tiirîj Emen a men. Hende uwôj tôô ton lip hen iyôj kwôy geserê tôre pôrbu kibi wôô,

⁶ menba, hende ay tô tiiré Emen men, tô tiiré hini men, iyére tori men, bijé kêm ka mô derômarañ a hen men,

⁷ hende uwôj tôô ton lip kumbul naj bijé ka Emen ka sa terare a nà aj ré bôyji men, tô yê bijé ka gay gay men, tô môj wo gay gay hen men, kibi kwôlê woj kêm na bô kôbre a men.

⁸ Aj bijé kêm ka sa terare a nà a ayê kebre ninba, bijé ka hiniji na dij ca bô magtubu ton merê tu gej to Kema Kwormo wo bay na diri hen. Hiniji bi wo hen, na dij ca kirijna tô terare na dij ré tô hen, na bay a ayê kebre ré mera.

⁹ «Kwôni wo maari ya ba, bi toy kwôlo na kelê a hen.

¹⁰ Hena Emen na ré genge bi kwôni ré yi dañgay ba, a yé dañgay. A hena ôbi na ré bi bay ré diri naj yebere ba, a maj temay yebere men. Na hen iyôj a bijé ka Emen ré gelé ulê bôô woji men, ayê bôô woji a men hen.»

¹¹ Menba, en hô gel tanare to dangi to timnére wôô hena sa terare a nà. Timnére bi wo wôô hen na, gelij naj kwo Kema Kwormo iyôj ninba, iyêlê a ré iyêl mega kwo tanare to habij to gelij mara wo dami hen.

¹² Hende ôrij naj tôô ton lip aنجa gay gay tu tanare to tumô hende to hen, men hende bu bijé ka sa terare a nà erej bi ré ay kibi tanare to tumô to na uwôj iyare ton temare aj na jéé hen men,

¹³ hende li aنجan gijnê gay gay men, bi tare ton lamê hena derômarañ a kurij sa terare a nà tu bijé a kêm a men.

¹⁴ Sa kibi aنجan gijnê kare bay ka hende li tumô tanare to cay hen na, hende lam bijé ka sa terare a nà damanj bi tôre a. Aj hende kôlji bay ré jebe ani di aj ré tibiji naj hini tanare to tumô to na uwôj iyay yebere ton temare aj bér hen.

¹⁵ Men, hende ôrij naj tôô ton lê an bi kamrê kap jibé ka gelij naj tanare to tumô hen bi ré iyêl men, hende biri tôô bi ré derij bijé ka kap ayê kibri hen men.

¹⁶ Men, hende ay tôô bi bay ré talip bijé kêm are kôbriji woj gusurô a men kibi bisinji a a men. Bay ré talip bay yagê men, bijé ka damné men, bay uné men, bay nimré men, kam iyére men, limé a men.

¹⁷ Wulê bi wo hen na, kwôni wo aŋgaj talê bay ka hen nãj yiri a na, ôbi a nêmê kelé ani ré men, dé aŋgari kani gara ré a men. Aŋgaj talê bay ka hen na, na hini tanare to gelij cerew hen men, aŋgaj dênsê ka yi môj hene bi wo hen men.

¹⁸ Kwôni wo nãj tu melênê ba, a henê tô kwôlê bi wo hen derê men, ôbi henê are ba, a henê tô aŋgaj dênsê ka tanare hen na, na ka gawra. Aŋgaj dênsê bay ka hen na arew jii nãj tôre jii kibi jii. (666)

14

Kema Kwormo nãj bijé ka ôbi jô sarji hen

¹ Menba, en hô gel Kema Kwormo dfebu sa keram wo bay uwôgeri *Sjnôn a nãj bijé dubu arew nãj dubu tôre pôrba kibi pôrba (144 000) ka bay di hini nãj hini Ibari Emen kibi bisinji a hen.

² Men, en hô toy tôô kwôni ôm derômaran a môj kam cér ka dami ka bôy iyôj men, ôm môj emen wo pôy ôm gururu hen iyôj men, tôô hende ôm dô môj bay ré di jêngê iyôj a men.

³ Bijé bay ka dfebu tumô gagay kenare wo Emen a men, tumô ari déri ka pôrba hen men, tumô surpê a hen a men hen na, na ka na dsubu nãj Kema Kwormo sa keram wo bay uwôgeri Sjnôn hen, bay a kebé kurôj wo kôrbi. Kurôj bi wo hen na, bay a henê kebéri mera diba, kwôni wo dângi hôô né. Bijé bay ka hen na, na bay a Kema Kwormo na ré jô sarji hen.

⁴ Men, bijé bay ka hen na, na ka na yij nãj yébé ré hen men, kirin kêm ka Kema Kwormo ô ya ba, bay ô nãj dî men. Bay a na bijé ka tumô ka Emen na jô sarji bi ré yi kari nãj ka Kema Kwormo a men hen.

⁵ Men, na bijé ka ani ka habij na nãj yirji a men, kwôlê woj benare nãj kibriji a a men.

Jerê kwôlo Emen wo manê ka derômaran a ka subu kôl kwôli hen

⁶ En gel *mana wo derômaran a wo dângi uwônga ta mereg derômaran a erañ nãj Kwôlo Dôri wo yi nãj kwini hen bi dîré kôlij bijé ka sa terare a nà nãj tô yê wo gay gay men, tô môj wo gay gay men, kibi yê bijé wo gay gay hen a men.

⁷ Aj ôbi kôl kañ a ta kôl iyôj ba: «Kemnange tini Emen aj ken ay kibri a men, wôsa kemnêj na Wulêri wo ôbi a jôrja kwôlê sa bijé ka sa terare a nà nij. Iyôj ba, ken heram Emen woj ôbi dê derômaran men, sa terare men, cér wo dami men, nãj hanê kam ka gay gay hen a men hen.»

⁸ Menba, en hô gel mana wo derômaran a wo jôgij wôô so derômaran a tô kwo tumô hen aj kôl iyôj ba: «Babilôn sa iyére dami hende to hen mène nij, hende mène na tiri a men wôsa hende li aj têrjip tore toj yipare toj iyôj a tôj to kwoyre mega care iyôj hen gôr tô yê bijé kêm sa terare a nà.»

⁹ Men, en hô gel mana wo derômaran a wo jôgij subu so tô ka wôô hen aj kôl kañ ta kôl iyôj ba: «I i wo ay kibi tanare to gelij nãj cerew iyôj hen nãj aŋga bay iyege gelij nãj tu iyôj hen men, dî bay tali are bisini a men kôbri a a men hen na,

¹⁰ bô tarê wo Emen a liri mega wo care to kwoy kwôni iyôj. Bô tarê wo Emen bi wo hen na, maj mega tu iyêrgê iyôj. Aj ôbi a gelij gusin bô tare a men, bô puder to bô gusin bunu a hen men, tu manê ka derômaran a men, tu Kema Kwormo a a men.

¹¹ Tare hende to a uwoyé bijé bay ka hen na, gusôre a yé hen iyôj kwôy nãj kwini wôsa bay tubu tanare hende to hen nãj aŋgaj jebé ka gelij nãj tu hen men, bay talji hene sarji a a men hen na, bay a gelij gusin yoyre nãj tu tare diba, kini derê bul woji a nãjê.»

¹² Iyôj ba, kenbay ka ken bi kwôlê sa tôô to Emen a men, ken bi bôrjé

sa Jésu Krist a hen a men na, ken lêjnê tô ayê bôô woŋje a.

¹³ Men en hô toy tôô kwôni ôm derômaran a kôlen iyôn ba: «Li bô magtubu a iyôn ba: <Kemnêna, yi derê yi wô sa ka ma tô ayê bôô wojî a hen.» Men, Tunu top hendî bô bôrê kôba, kôl iyôn ba: <Yi derê yi wô sa bijé ka ma tô jé wo Kelma hen na, bay a derê bul wôsa jé lêreji wo dôri kôbe tôrji.» »

Anja a sa lê bijé Wulê wo Emen a sa jôrjin kwôlé sa bijé ka sa terare a nà

¹⁴ Men, en hô gel kirijn ka geri ka bôri menba, ani gelij naj gawra iyôn mô sara. Gawra bi wo hen dôbe jabga woj kenare woj lôr a sari a men, bu marem wo dii a kôbri a men.

¹⁵ Men, en hô gel *mana wo derômaran a so bô *iyéy Emen a aj kôlin kwo mô sa kirijn ka geri a hen iyôn ba: «Ay marem wom ju walij kaw wôsa kaw né kô aj tay walérji nêm nijn.»

¹⁶ Menba, mana wo derômaran a wo ré mô sa kirijn ka geri a hen ay marem walij kaw ka sa terare a nà kêm aj.

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômaran a wo d'angji so bô iyéy Emen a derômaran a ôbi kôba, bu marem wo dii kôbri a men.

¹⁸ Men, en hô gel mana wo derômaran a wo d'angji wo ôrij naj néé sa tare a hen hena kini bê kwôbe a sa uwôge kwo dîbij naj marem wo dii a kôbri a hen kan a ta kôli iyôn ba: «Era ju sa wal telay tipador to sa terare a nà wôsa né kô nijn.»

¹⁹ Menba, ôbi ay marem wori eraj sa walij telay tipador hende to hen ay ôrij bê kirijn uwôrêre a. Kini uwôrê telay tipador hende to hen na, gel na bô tarê wo Emen.

²⁰ Kirijn uwôrê yê tipador hende to hen na, yi kelanj naj iyére kirinja bay uwôrere menba, na kwôbe a so bu kibi yêndê ta gêj aj bôy môn

kam cér iyôn ô kwôy kilomêter arew subu.

15

Manê ka derômaran a ka jurgem ka debij naj aŋgan gelipare bijé gusin pôn pôn kôbri a hen

¹ Menba, en hô gel ari gelé ka dami ka dê kirijn derômaran a. Na manê ka derômaran a ka jurgem ka debij naj aŋgan gelipare bijé gusin ka jurgem kôbri a hen. Aŋgan gusin bay ka hen na, bay a na gerné bô tarê wo Emen nijn.

² Men en hô gel are sél kalala môt gaasa iyôn aji yi môt tare ré lamij bô a iyôn. Men, en gel bijé ka na kan bê bôrji sa tanare men, sa aŋgan jebé ka gelij naj tu hen men, kan talê hene yirji a hen a men kwôy ayin joor hen na, debji sa kirijn bay ka hen naj jêngê ka Emen biji hen kêt kêt kôbri a.

³ Aj bay di jêngê kebij kurôn mega kwo mana wo Emen *Moyis hen iyôn men, kebji mega kwo Kema Kwormo hen iyôn a men. Bay kebe ôm iyôn ba:

«Jôbi Kelma Emen woj ôbi ibé iyêrê men,
jé lêrem dê kirijn aj dô a men hen.
Ju na Kelma sa emê iyére to sa terare
a nà kêm men,
jé lêrem yi naj geréri men, na tiri a men.

⁴ Hen ba i a kanê bêm kwôbe ba men,
i a nêmê kanê ayê kebem a men ba?
Wôsa jôbi pôn nêj ham a yé naj jeŋgêrem.

Na ôbi á, tô yê bijé kêm ré era tumôm a sa heramem wô jerê kwôlé wom wo yi naj geréri hen.»

⁵ Cêgi kurôn bi wo bay kebe hen na, en hô gel kibi *iyéy Emen to derômaran a bôlij naj iyére top danare to bay li naj bargay top bijnare to Emen.

⁶ Men, en gel manê ka derômaran a ka jurgem ka ré naj aŋgan

gelinare bijné gusin kêt kêt kôbriji a hen so bô iyéy Emen hende to hen a. Bay tôle bargay ka bôri terij terij yirji a men, ha tô bôrji naj arij woj lôr a men.

⁷ Perê ari dé Emen ka pôrba hen na, kwo pôni bijn manê ka jurgem hen bana gerêngê woj lôr jurgem wo bô tarê wo Emen woj ôbi merê naj kwini hen wiinê ta hen.

⁸ Dampare to Emen naj néé wori wôn bô iyére tori môj gusô iyônj, aji kwôni nêm sé bô a ré kwôy wo gusin to jurgem to manê bay ka hen gelin bijné hen a kôrjn.

16

Ari bô tarê ka Emen ka yi bô bana gerêngê ka jurgem hen

¹ Menba, en hô toy tôle kwôni ôm kaj a ta bô iyé Emen kôlij *manê ka derômaran a ka jurgem hen iyônj ba: «Erêngê ken ô bê angaj bô tarê ka Emen ka yi bô bana gerêngê wo jurgem hen kêm sa terare a nà.»

² Menba, *mana wo derômaran a wo tumô ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa terare a. Menba, iyare to habij to wulbérê kirij hen li bijné ka ari talê ka tanare to habij yi yirji a hen men, ka tebe angan jibé ka gelin naj tu hen a men.

³ Men, mana wo derômaran a wo wôôyi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami a. Menba, kami cér wo dami bi wo hen belij kwôbe môj kwôbri temay gawra iyônj, aji anga mô tu gej bô cér wo dami bi wo hen a na ma kêm.

⁴ Men, mana wo derômaran a wo subi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kam cér a men, bô tô hanê kam a aji bay kêm belij kwôbe.

⁵ Menba, en toy tôle mana wo derômaran a woj ôbi sa kam hen heram Emen kôl iyônj ba: «Jôbi ju na Emen wo ju yi naj jeñgêrem, ju mô ca tumô, ju mô ya kwôy naj kunum men, ju na kwôni woj derôre wôsa jerê kwôlê wom yi naj tô geréri.

⁶ Wôsa bijné ka na bi kwôbri bay kem naj bijné kam a men tòn hen na ju biji kwôbe bay yi. Bay liji hen iyônj na ya.»

⁷ Menba, en toy tôle kwôni ôm si kini bê kwôbe iyônj kôl iyônj ba: «Jôbi Kelma Emen woj ôbi ibé iyêrê, jerê kwôlê wom na kwoj tiri men, na naj tô geréri a men.»

⁸ Mana wo derômaran a wo pôrbi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri hen sa tare to tay a aji hende enge môj tare iyônj aji bi ré sôderê bijné.

⁹ Kirina tare hende to uwoy dê kirij hen sôderê bijné hen iyônj na, bay tiiré hini Emen wôsa ôbi a ré joj naj gusin hende to hen, aji bay kaj dé je lêreji wo habij hen baa men, kaj heramê Emen a men.

¹⁰ Mana wo derômaran a wo bayi ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen sa gagay kenare wo tanare to habij hende to hen a menba, kirij belij hindu sa emê iyére to tanare to habij hende to gelin naj cerew hen aji bijné emnê kajniji wôsa bay gelin gusin damañ.

¹¹ Wo bay ré dî je lêreji wo habij wo bay na lêrê hen baa aji hen na, bay tiiré hini Emen wo derômaran a wô iyare to gelji gusin hen dî.

¹² Menba, mana wo derômaran a wo jii ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô cér wo dami dê iyônj wo bay uwôgeri Eprat hen a, aji cér bi wo hen hay aji nanij geré bij kilmé ka hena si kini sé tare iyônj hen ré ôrij lij kumbul.

¹³ Men, en gel tunu to habij subu gelin môj bira iyônj. To pôni so kibi mara wo dami hen men, to pôni so kibi tanare to habij to gelin naj cerew hen men, to pôni so kibi bay kibi Emen kaj bay benare a a men.

¹⁴ Tunu to habij hende to hen hena na ligi Sidan a men, hende lêrê angan gjiné kwôy kwôy a men. Men, hende ô ligi kilmé ka sa terare a na kêm wô dayrêji aji lij kumbul Wulê wo dami wo Emen woj ôbi ibé iyêrê hen.

¹⁵ Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Déŋge tu melénê sa yernge a wôsa na hera mega ôbi gemsare iyôŋ. An yi derê a yé wô sa kwôni wo mô tu genj aj, gem bargay kari da aj bi kirija ené hera ba, dîré tôbê yiri aj bi kwôni ré gel tôri ré men, tayre ré sa diri ré a men.»

¹⁶ Tunu to habij hende to subu hen na, day kilmé ka sa terare a nà kirij ka bay uwôgeji naj kibi hébre Harmagédôn hen.

¹⁷ Menba, mana wo derômaran a wo jurgem hen ô bê ari bô tarê ka Emen ka yi kôbri a hen bô kal a ta menba, tôô kwôni ôm bô *iyéy Emen a si kini gagay kenare wori a kôl iyôŋ ba: «Na kerêri nin.»

¹⁸ Menba, wulajê emen berare kirij men, tôô gawrê ôm men, emen ône men, terare yebagijn damaj dê kirij a men. Kirija Emen na dîj bijné kwôy sajn kemnêŋ hen na, kwôni gel terare yebagijn môj to na hen iyôŋ né.

¹⁹ Sa iyére to dami wayrij kirij subu men, sa iyére to tô yê bijné bijné ménij a men. Menba, bô Emen jebri sa habrê wo Babilôn iyére to dami na li hen aj ôbi buru hende yi kami tijador bô tarê wori.

²⁰ Kirij ka hay ka kaarin derô cér a hen na, kam tun sarji men, keram bilij yi néminj naj sa terare a men.

²¹ Garmê ka damné damné herij derômaran a sa bijné. Garmê pôn ba, né nêm néminj naj pagé sugôr tôre pôrbu. Menba, bijné tiiré hini Emen wô gusij hende dê kirij to garmê gelji hen.

17

Bay ay Babilôn sa iyére to dami hen gengijn naj hendi wônijpare ton têrin

¹ Menba, *mana wo derômaran a wo pôni perê ka jurgem ka na bu bapa gerêngê kôbri a hen, era sa kôlen iyôŋ ba:

«Era na sa gelem jerê kwôlê wo bay a sa jerê sa sa iyére to bay

ayre gengijn hendi yipare toj têrin to dami. Sa iyére hende to hen yi na kibi cér wo gay gay a hen.

² Aj kilmé ka sa terare a nà yiirij naj tu men, bijné ka sa terare a nà kôba, yin naj tu men, aj têrin tore hende to hen kwoyréji môj care iyôŋ a men.»

³ Menba, Tunu toj hendi bô bôrê sa wôn bôn aj mana wo derômaran a ôrij naj en derô gwôlê menba, en gel iyore mô sa tanare sêy a. Tanare hende to hen na, sare jurgem men, timpiére môj a men. Aj hini woj tiiré Emen gôr yere.

⁴ Iyore hende to hen na, dôbe bargay ka sêy men, hendi silim silim a men yere. Hende elage yere naj anjan kalmare ka bay li naj lôr men, mérij wo gay gay hen men, hende bu bapa gerêngê woj lôr wo anja habij ka gengijn sa wônijpare tore toj têrin hende to hen wôn ta a men.

⁵ Men, bay dî kibi bisijne a hini wo kwôni hôn bôri ré hen. Hini bi wo hen ôm iyôŋ ba: «Babilôn iyére to dami, na yo bay wônijpare ton têrin men, yo anja habij ka sa terare a nà.»

⁶ Men, en gel iyore hende to hen yi kwôbri bijné ka Emen ka yi nap jeŋgêrji hen men, kwôbri ka bay na dirji wô kibi kwôlo Jésu wo bay na dô hen men. Aj kwôbri bi wo hen kwoyrére kiyan kiyan môj care iyôŋ.

Kirija en bôre hen iyôŋ menba, tunun ge kay.

⁷ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen kôlen iyôŋ ba:

«Wô mi a jeré bi tunum ge kay hen iyôŋ ba? Na dôrem tô kwôlo gengijn sa iyore hende to hen naj kwôlo gengijn sa tanare to sare jurgem naj timpiére môj to hende hen bem ju toy.

⁸ Tanare to ré jeré gele hen na, na yi ya njiba, haw hen hende naj njib, njiba, tôre to cêgê na, hende a so bô iyom wo tôri naj hen aj a erê bi Emen ré ménere aj yôd. Aj bijné

ka sa terare a nà ka hiniji na naj bô magtubu ton merê tu gen a kirija Emen na djin tô terare yen hen na, kirija a sa gelé tanare hende to hen na, tiniji a geré kayê wôsa tanare hende to hen na ya, aj haw hen naj ap tôre to cêgê ba, a so hera hen.»

⁹ Men, mana wo derômaraj a bi wo hen hô kôlen iyôn ba: «Bi bijé erem tô kwôlê bi wo hen dô dema bay ré henê. Wôsa sa tanare hende to jurgem hen na, na keram wo jurgem wo iyore hende to hen mô sara hen men, na kilmé ka jurgem hen a men.

¹⁰ Kilmé bay ka jurgem hen na, ka bay hen naj nin, aj kwo pôn ôm kenare baa ya men, kwo jurgem woji a baa, aj kirija ôbi a so na, a sa emê kenare, nijnba, ôbi a sa emê kenare hende to hen sem né.

¹¹ Tanare to na ya tumô nijnba, haw naj nijn hen na, hende a na kelma wo jôgij marge men, na perê kilmé ka jurgem bay ka hen a a men. Aj kirija hende sa so hera nijn na, a erê bi Emen ré sa ménêre yôd hari nijn.»

¹² «Timpé tanare hende to môj to ju gel hen na, na kilmé ka môj ka baa emê kenare tô hen. Nijnba, Emen a sa biji tôô bi ré ômij kenare naj tanare hende to hen pôn.

¹³ Kilmé bay ka môj hen na, ermé woji na pôn, tôô toji ton emê iyére men, néé woji a men na, bay di bij tanare hende to hen.

¹⁴ Bay a lê kumbul naj Kema Kwormo nijnba, ôbi a bôyji wôsa na ôbi a na Dami woj sa kilmé men, Dami wo damné a men. Aj bijé ka ôbi uwôgeji ap cobji ap na bay bôô pôn hen na, bay kôba, a biyê kumbul naj di men.»

¹⁵ Menba, mana wo derômaraj a bi wo hen hô kôlen iyôn ba: «Cér wo jeré gel hendi wônijare ton têrij ré mô sara hen na, na tô yê bijé ka gay gay men, tô môj wo gay gay hen men, kibi yê wo gay gay wo sa terare a nà.

¹⁶ Kwo gengin sa timpé ka môj ka ju gel hen men, tanare hende to hen a men hen na, bay a kanê hendi ynjare ton têrij hende to hen yôd men, bay peré angare kêm men, bay a terê bargay yere a aj dere tôre senje men, bay a yêgerêre emê aj tôre wo baa ba, bay a uwoyé aj a men.

¹⁷ Wôsa na Emen a bij kilmé bay ka môj hen ermé bi bay ré bij aj lij anja ôbi gey hen. Kilmé bay ka hen daj kibriji ap djin tôô toji ton emê iyére hen bij tanare hende to hen kwôy wo kwôlê wo Emen na kôl hen ariri ré lij.»

¹⁸ «Men, iyore hende to jeré gele hen na, na sa iyére to dami to ôm sa kilmé ka sa terare a na kêm hen.»

18

Mênê kurij sa Babilôn a

¹ Menba, en hô gel *mana wo derômaraj a wo ôrij naj tôô hen herbo tôj sa terare a nà, aj dampare tori to dami hen berare kirij dñaj dñaj ap.

² Ôbi kôl naj tôri to dami kan a ta kôl iyôn ba: «Babilôn iyére to dami ménij, hende ménij yôd aj nijn. Aj hende yi na kini merê tunu to habij men, tunu to habij to yôj yôj kôba, mô ya men, ciré mega gundu men, dunu men, ka habijnê ka bijé gey ré hen kôba, mô ya a men.

³ Ynjare tore ton têrij hende to hen kwoyré tô yê bijé ka sa terare a nà mega care iyôn men, kilmé ka sa terare a nà yiirij naj tu men, bay jenga kôba, sa kibi ynjare tore ton iyôn a tôj hende to hen na, bay uwôjij are damaj hen men.»

⁴ Menba, en toy tôô kwôni wo dñangi ôm derômaraj a kôl iyôn ba: «Kenbay bijé kanê na, sénge bôre a aj, wô wo ma ka lê têrij tore hende to hen men, wô wo bô emê maa kurij sarnge a naj tu a men.

⁵ Wôsa têrij tôre hende to hen dayrij sa megare a megare a kwôy ô ta derômaraj a aj Emen erem sa ari lê kare ka habij bay ka hen a.

6 Gusijn to hende na gelij bijé hen na, ken gele hen iyôj têj hôrij a men, habré wo hende na lîj bijé hen na, ken lere dê aj men, gwore tore to hende na jéj care to maajni bô a bijj bijé hen na, ken jé bôô wôô bô a buru hôrij.

7 Geléngere gusijn daman aj bi dengôre ôle bôd bôd mega hende na môrij dô aj na dij dençôre hen iyôj. Wôsa hende kôl iyôj ba teré na tôlômne diba, teré na mamne ré men, bô emé wôni ré kurij sara ré a men.

8 Na ôbi á, ômpare men, bô emé temare naji kurôj ré sa sare a tu tare pôn nêj hen, wôsa bay na yi gengin na sare. Tare kôba, a uwoyére wôsa Kelma Emen wo a jerê kwôlê sara hen na, na ôbi ibé iyêrê.»

9 Kilmé ka sa terare a nà, yiñ yinare toj têrij naj tu men, na môrji bô derê wore a a men, hen na, kirija bay a gelé gusô tare to bay uwoyinne hen na, bay a sômê sén dençôrji bera bera kwôle.

10 Mênê wore bi wo kurij sara hen na, liji kemnare aj bay sôm dibin sêd aj kôl iyôj ba: «Mênê woj mi a kurij sara gelij hen iyôj ba? Ayi! Babilôn iyére to dami naj toj hende néé hen aja mênê ré hena sa pôn nêj kurij sara yi hen ba?»

11 Men, bay jeŋga ka sa terare a nà, kêm kôba, a sômê sén dençôrji wô aŋgan gara kaji ka kwôni woj ôbi kelérji naj njn hen.

12 Aŋgan gara kaji bay hen bay a na: lôr men, lari men, mérin naj naj ka tôrji gay gay hen men, bargay ka lêy men, ka hendi silim silim hen men, ka sêyi men, bargay ka dangi ka gay gay hen men, gurô wo tôri gay gay wo dijé dô hen men, aŋga gay gay ka bay li naj kaj jun hen men, ka naj gurô wo garari gan hen men, ka bay li naj musure to bay uwôgere burônj hen men, musure men, keram wo bay uwôgeri marbre hen a men.

13 Men, aŋgaji kaj gara ka dangi na: gurô wo bay uwôgeri kanêl hen naj ka dangi men, ider men, kalmê ka bay uwôgeji *miir men, ansas men, care men, wej men, mère to bay uwôgere blé hen men, kurmaj kuré men, kilbê men, gamgê men, yêndê men, pus men, limé men, gawrê ka bay erap gara hen a men.

14 Menba, bay sôm aj kôlij Babilôn iyôj ba: «Aŋga dôri kêm ka na mu gey ujé hen ménij men, ari ujé karê kêm naj aŋgarê ka dôri ka na mu gey hen, bay a ménê kerê yé hen aj ma hô ujéji ré njn yôd.»

15 Bay jeŋga bay ka na uwôj angare bay ka hen aj yiñ gawrê hen na, kemnare liji wô ménê wore bi wo hen aj bay a sômnê dibin kelan kelê iyôj ba:

16 «Ayi! na ménê woj mi a kurij sa iyére to dami to hen gelij hen iyôj ba? Wôsa na sa iyére to na yi môj iyore to tôbe bargay ka lêy hen iyôj men, ka hendi silim silim men, ka sêyi men, ka gararji daman men, na tôbe aŋgan kalmare kaj lôr men, mérin naj naj ka gay gay hen a men.

17 Tu tare hende to pôn nêj hen mera a ari ujé karê ka kêm hen ré ménij gurôj aj hen iyôj ba?»

Menba, bay ayê gôni bato men, bay erê kergare men, ka li jé bô bato a hen men, bato to dangi to ô bisilê bô cér a hen a men na, bay kôba, dêbe sêd aj.

18 Menba, kirija bay gel gusô tare to uwoy iyére hende to hen na, bay ôm naj gura bêd bêd kôl iyôj ba: «Iyére to dami to a némij naj to na ba, ya hare ba?»

19 Menba, bay sôm sén dençôrji bera bera aj kebe terare bê a sarji aj kôl iyôj ba: «Ayi! iyére to dami to na a ménij yé hen ba? Na hende to bay iyéy bato kêm uwônjin are sare a hende a ménij tu tare pôn mera yé hen ba?»

20 Haw hen kenbay bijé ka derômaraj lênge yi derê wô ménê wo sa iyére hende to hen ménij njn

hen. Men kenbay bijé ka Emen men, bay je kari men, bay kibri a men, kêm na lêngé yi derê wôsa ôbi jô kwôlê sa iyére hende to hen wô kibi habrê wo hende na lêngé hen.

²¹ Cégi kwôlê bi wo hen a menba, *mana wo derômaranj a wo dañgi woj ôbi néé era sa ay keram wo dami môj kwoj yirij kuré iyônj ajuwôl bô cér a kôl iyônj ba: «Bay a ula Babilôn iyére to dami bô cér a naj néé mega wo hen iyônj aju kwôni a gelére cêgê ré kwôy nij.

²² Aj kwôni a toyé jêngê ré nij men, kurônj woj yi derê ré men, telêre naj burunjü a emê bô Babilôn a ré nij men, kwôni a gelé bay lê añañ joriyare bôrê a ré nij men, kwôni a toyé né keram woj yeré kuré bôrê ré nij a men.

²³ Men, kwôni a gelé tô dejere enjé bôrê ré nij men, kwôni a toyé tôô bijé ka mô kini gerê iyére a ré nij a men, wôsa bay jeñga karê na, na bay uwôyrê yirji gôlin megêrji kêm men, na mu lam bijé naj mesére toré a men.»

²⁴ Aj na na Babilôn a a kwôbri bay kibi Emen men, bijé kari naj bijé kêm ka bay na walê tôrji sa terare a nà ré yi ya hen.

19

¹ Cêgê kwôlê bi wo hen menba, en toy tôô ôm môj tôô kwônenj bijé iyônj si derômaranj kôl iyônj ba:
«Aléluya, ayêngé kibi Emen wona wôsa ôbi a gôlinj naj na men, ôbi dé heramê men,
ôbi na ôbi néé a men.

² Men, jerê kwôlê wori na kwoj tiri men, na naj tô geréri a men a ôbi na ré jôrijn kwôlê sa hendi yijnare top térijn to mène bijé ka sa terare a nà naj je lêre bi wo iyôngi hen,
ôbi a, Emen né di bare wô deré wo hende na duu manê kari hen.»

³ Menba, tôô hende to hen hô kôl iyônj ba: «Aléluya, ayêngé kibi Emen, wôsa gusô tay iyére to dami

hende to uwoj hen na, a gusulé na hen iyônj kwôy naj kwini.»

⁴ Menba, surjnê ka tôre wôô kibi pôrbu hen naj ari dé Emen ka pôrbu a men hen cibji gubarji tumô Emen wo mô sa gagay kenare a hen ajuheramiri kôl iyônj ba:
«*Amên, bi yi hen iyônj. Aléluya, ayêngé kibi Emen.»

Gwosoy kwôlo gengin sa gerê iyére to Kema Kwormo

⁵ Menba, tôô kwôni ôm si kini gagay kenare wo Emen kôl iyônj ba:
«Ayêngé kibi Emen wona kenbay manê kari kêm men, kenbay ka damné naj ka beray kêm ka ken kemnaj tini hen.»

⁶ Menba, en hô toy tôô kwônenj bijé hen hô ôm môj néé kam ka dami ka bôy iyônj men, môj enê emen wo pôj ôm gururu hen iyônj aju kôl iyônj ba:
«Aléluya, ayêngé kibi Emen wôsa Kelma Emen wona woj ôbi ibé iyêrê hen gel emê iyére tori.

⁷ Iyônj ba, na sêngé peré men, na lêngé yi derê men, na heramêngé kibi Emen wona wôsa kelma Emen a gôrinj iyére naj iyore to na jan yere gemni hen.

⁸ Aj bay buru gerê bi ré dôbe bargay ka sél terij aju eñné bid bid hen.»

Bargay bay ka hen na, na aña dôri ka bijé ka Emen li hen.

⁹ Menba, mana wo derômaranj wo pôni kôlen iyônj ba:

«Li bô magtubu a kôl iyônj ba:
<Biné ka bay uwôgeji bi ré era kini gerê iyére to Kema Kwormo hende to hen na, yirji a sa dôrji.»

Men, ôbi hô kôlen iyônj ba, kwôlo dñré kôlen hen na, ré na kwôlê woj tiri wo Emen bi a ré kelê hen.

¹⁰ Kirija en toy hen iyônj menba, en cubu guban tumôri a bi ené tibri menba, ôbi kôlen iyônj ba:

«Tebe Emen, dñba, ju teben nôbi ré wôsa nôbi kôba, ena mana wo Emen môj jôbi naj yêñem ka dñbu

geraj sa kwôlo Jésu na yêge sari hen men.»

Na tu kwôlê bi wo hen a na bij bay kibi Emen néérji hen a men.

Kwôlo gengijn sa kwo day henda wo bôri hen

¹¹ Derômaran bôlin menba, en gel henda wo bôri debu ya kwôni wo mô sari a hen na, bay uwôgeri ôbi bôô pôn men, gawra woj tiri a men. Na kwôni wo jô kwôlê men, li kumbul naj kini a men.

¹² Tiri ejné môj kôli tare iyôj men, tôle jabga woj kenare kwône sari a men, bay dî hini wo kwôni hôñ né hen aj na ôbi pôn nêñ hari a henê hen sari a men,

¹³ ôbi dôbe bargay ka dami ka bay dôbe a bô kwôbe a men, aj hini ôm «Kwôlo Emen» a men.

¹⁴ Aj bay kumbul ka derômaran ka tôle bargay ka lêy ka bôserê kañ kañ dayji sa yêndê ka bôserê ap ôrij tôri a.

¹⁵ Men, yebere to dii si kibri a aj na nan yebere hende to hen, a ôbi ré sén tô yê bijé hen men, ôbi a emêji naj tôô to dami men, ôbi a dirêji môj bay dôrij yê gurô uwôrîj kamni wô lij care iyôj. Ôbi bi wo hen iyôj a gelé wo bô Emen woj ôbi ibé iyérê hen ré tari damañ sarji a.

¹⁶ Bay dî hini yi bargay kari a men, bilnéri a a men, kôl iyôj ba: «Dami wo damné men, Dami wo kilmé a men.»

¹⁷ Menba, en hô gel mana wo derômaran wo dângi debu sa tare a aj uwôgera ciré kêm ka uwônge ta derômaran a hen aj kôlji naj tôri to dami kôl iyôj ba: «Erange ken sa ôm geserê wo dami wo Emen li hen.

¹⁸ Erange ken sa ôm temay kilmé men, temay bay kumbul naj bay sarji men, temay yêndê naj bay d'ayérji men, temay bijé kêm men, temay kam iyére men, temay limé men, temay bijé ka damné naj temay ka beray a men.»

¹⁹ Menba, en gel tanare to habij to gelij naj cerew hende to hen

naj kilmé ka sa terare a nà dayrê asgarnê kaji bi ciré ljñ kumbul naj kwo mô sa henda wo bôri a hen naj asgarnê kari.

²⁰ Menba, kwo mô sa henda wo bôri a hen naj asgarnê kari bôyji tanare to habij hende to hen naj *ôbi kibi Emen woj ôbi benare hen. Ôbi na li ginê ture a aj na lamij bijé ka ari talê ka tanare hende to hen yirji a hen men, na liji aj bay tebe ari jibé ka gelij naj tu hen a men hen. Kirija bay bôyji tanare hende to hen naj ôbi kibi Emen woj ôbi benare hen a men na, bay biji gen bô tare a. Tare hende to hen yi môj kam cér iyôj men, uwoy damañ mega puder toj tay bunu to lurij hen iyôj a men.

²¹ Asgarnê ka tanare to habij hende to hen na, kwo mô sa henda wo bôri a hen derji kañ kô naj yebere to si kibri a hen. Aj ciré kêm sa daj ôm temayriji uwiyré.

20

Kwôlo gengijn sa elê wo dubu hen

¹ Menba, en gel *mana wo derômaran a herbo tôj sa terare a nà. Ôbi bu lakêêlê kañ belê kibi iyom wo tôri naj hen naj gaنجi musure to dami kôbri a.

² Aj ôbi ô beré mara wo dami wo na kalaw wo cay wo na Jabel men, Sidan a men hen, harêri naj gaنجi musure to dami hende to hen bi ré yi hen iyôj kwôy elê dubu.

³ Kirija mana wo derômaran bi wo hen harêri hen iyôj menba, ayri uwôl bô iyom wo tôri naj bi wo hen a, aj lugu kibri: aj surij perêd perêd ta diba, ré hô ô lamê bijé ka sa terare a nà ré njñ kwôy wo elê bi wo dubu hen a kerê. Menba, bay a derari ula ta sem iyôj mera.

⁴ Cêgê menba, en gel gagay kenare kwôné. Aj bijé ka mô sara hen na, Emen biji tôô bi ré jôrij kwôlê sa bijé. Men, en gel tini bijé ka Emen ka bay na walê tôrji kaa wô wo bay na na, bay bôô pôn sa kwôlo Jésu

na yêge sari biji hen men, sa kwôlo Emen a a men hen. Men, wô tibé wo bay na kaj tibé tanare to habij hende to gelij nap cerew hen nap angan jebé ka gelij, nap tu iyôn hen men, wô kajê wo bay na kaj angan talê kare kibi bisinji a men, kôbriji a a men hen. An bijé bay ka hen bér ajan a emêji iyére nap *Krist kwôy elê dubu.

⁵ Bay a na bijé ka ji si kamnjê tumô ajan tô ka baa hen na, elê wo dubu a kerê pa dema bay ré jê sé kamnjê tô.

⁶ Bijé bay ka ji si kamnjê tumô hen na, terê kibi yi wô sarji wôsa bay yi napi jengêrji men, yi derê yi wô sarji a men ajan temare to têê wôô a deréji ré nij men, bay a yé bay bê kwôbe tumô Emen a men, tumô Jésu Krist a men, bay a emê iyére nap Krist, kwo Emen dôri hen a men kwôy elê dubu.

Gerpé kumbul

⁷ Kirija elê wo dubu bi wo hen kô nin na, bay a dera Sidan beseréri ulê ta sem.

⁸ Ajan ôbi a erê wô lamê tô yê bijé ka sa terare a na kêm. Tô yê bijé bay ka hen na, bay uwôgeji Gôg nap Magôg ajan dayraji bi bay ré ô kumbul upné Emen. Bijé bay ka hen kwône môt hal wo kibi cér a iyôn.

⁹ En gel bijé bay ka hen wubo nap kirijn kirijn sa terare a nà sa mér kini merê bijé ka Emen nap iyére to ôbi geyre hen ta. Menba, tare hena derômaraj a sa uwoyréji duu gerêd ajn.

¹⁰ Kwo Sidan wo na lam bijé hen na, bay biri uwôl bô tare to yi môt kam cér iyôn ajan uwoy mega puder toj tay bunu to lurij hen iyôn a men. Bay uwôli na bô iyom wo tôri nap wo bay na bij tanare to habij na nap *ôbi kibi Emen won ôbi benare hen ya hen. Ajan bay a gelij gusij hen iyôn kwôy nap kwiniji.

Gerpé jerê kwôlê

¹¹ Menba, en gel gagay kenare wo dami wo bôri terij ajan kwôni mô sara. Men, en hô gel sa terare nap

derômaraj gerji wolé kelanj nap di an kwôni a geleji cêgê ré nij.

¹² Menba, en hô gel damné nap ka beray ka na ma hen d'ebiji tumô gagay kenare bi wo hen a. Menba, kwôni pôl magtubu napj kwônêre men, kwo d'angji bôl magtubu to na toj merê tu gen. Kirija magtubu hende to hen pôlin hen iyôn nij na, Emen jô kwôlê nap geréri sa bijé ka na ma a hen nap jé lereji, jé lereji mega wo na li bô magtubu hende to hen a iyôn.

¹³ Bijé ka cér na pôrji hen soji men, ka sa iyé temare a hen soji kêm a men ajan bay jô kwôlê sarji a napj jé lereji, jé lereji.

¹⁴ Menba, bay bi si temare nap sa iyére tore kêm bô tare to woli hende to hen, ajan na hende a na temare toj têê wôô hende.

¹⁵ Men, kwôni wo hini nap bô magtubu toj merê tu gen hende to hen a na, bay a ulêri bô tare hende to hen a a men.

21

Derômaraj to kôrbi nap sa terare to kôrbi

¹ Menba, en gel derômaraj to kôrbi nap terare to kôrbi wôsa derômaraj to tumô hen nap terare to tumô hen nap nij men, cér kôba, nap a men.

² Men, en gel iyére to yi nap jengêre to na Jérusalêm to kôrbi to hena derômaraj a ligi Emen a hen herbo tôj. Hende jana yere mega temale jnanij yere teré ôrij kurô iyôn.

³ Menba, en toy tôô kwôni ôm kanj a ta si kini gagay kenare iyôn kôl iyôn ba: «Gelénge haw hen kirijn ka Emen a môtij hen na, na perê gawrê nij. Ôbi a merê nap ci men, bay a yé bijé kari men, Emen nap yiri a baa nap ci men, ôbi a yé Emen woji a men.

⁴ Ajan ôbi a merê cémé tirji a men, temare a derji ré nij men, bô emê temare a napê men, sômê a napê

men, bô emê a napê a men, wôsa aŋga cay kêm di jô nij.»

⁵ Menba, kwo mô sa gagay kenare a hen kôl iyôn ba: «Gelénge haw hen en gase are kêm na kôrbi nij.» Menba ôbi hô kôl iyôn ba: «Li kwôlê bi wo hen bô magtubu wôsa na tu kwôlê men, na kwôlê woj bê bôô sara a men.»

⁶ Menba, ôbi hô kôlen a iyôn ba: «Are kêm lij kô nij wôsa ena kwo tumô men, kwo cêgê men, ena kwon ôbi ayê tô are men, ôbi deré kibrij a men. Ajn kwôni wo kam diri ba, bi era na biri senge bi yi. Kam bay ka hen na, na hanê kam kaj merê tu gen.»

⁷ Ajn na i i wo ay joor ba, na biri are bay ka hen. Na yé Emen wori men, ôbi a yé keman men.

⁸ Nijba, bay harê men, bay herê cêgê men, bay lê aŋgan bôd bôd iyôn a tôj hen men, bay deré bijné men, bay yinare ton têrin men, misijê men, bay tibére kamrê naj bay benare kêm a men na, kini merérji na bô tare to woli a naj bô gusô pudur a mega to lurij bô bunu a hen aji a hende a na temare toj têê wôô hende.»

Kwôli Jérusalêm to kôrbi

⁹ Menba, *mana wo derômaraŋ a wo pôni perê ka jurgem ka na bu bâna gerêngê wo aŋgan gelipare gusin ka Emen kôbrij a hen, kôlen iyôn ba:

«Era na gelem môni temale to kurôre na Kema Kwormo hen.»

¹⁰ Menba, Tunu ton hendi bô bôrê wôn bôn aji mana wo derômaraŋ a bi wo hen ôrij nap en sa keram wo yêngi a ta aji gelen Jérusalêm iyére to yi naj jeŋgêre to hena ligi Emen a herbo tôj hen.

¹¹ Iyére hende to hen na, dampare to Emen eñné bid bid ya môni jerew wo dôri wo bay uwôgeri *jaspe hen men, sél kalala môni gaasa iyôn a men.

¹² Men, bay ay sare ta naj haba woj gerem wo kaj a ta men, deŋgel a men. Men, bay dî kibi geré môj

kibi wôô aji *manê ka derômaraŋ a dêbu pôn pôn kibi a men, kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay dî hini tô môj wo *Israyêl wo môj kibi wôô hen ya a men.

¹³ Kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay dîri subu subu kwa haba woj gerem bi wo pôrba hen. Subu si tô emen men, subu si kini kurijpare tare men, subu sa kôbi gusurô men, subu sa kôbi maa a men.

¹⁴ Men, bay dî tô haba woj gerem bi wo hen naj keram môj kibi wôô aji bay dî hini bay jé ka Kema Kwormo ka môj kibi wôô hen têb têb a sara.

¹⁵ Mana wo derômaraŋ a bi wo kôlen kwôlê bi wo hen bu gûrô woj lôr woj gengin are kôbri a bi dîrê gengin iyére hende to hen men, gengin kibi geré bi wo môj kibi wôô hen men, gengin haba woj gerem wo bay ay sara hen a men.

¹⁶ Mana wo derômaraŋ bi wo hen genge tibi iyére hende to pôrba hen aji hende hen némiñ kêm: yêngêre men, wolére men, yêngêre wo tay a men na, kilomêter dubu wôô naj arew wôô (2200 km).

¹⁷ Menba, mana wo derômaraŋ a bi wo hen genge yêngê haba wo tay mega wo bay gengerij gaŋ gaŋ hen aji na mêtêr tôre jii kibi bay (65 m).

¹⁸ Haba woj gerem bi wo hen na, bay dîri naj keram wo bay uwôgeri jaspe hen. Kwo iyére hende to hen ba, bay dîre naj lôr woj kip wo sél kalala môni gaasa iyôn hen.

¹⁹ Men, bay yêlê tô haba woj gerem bi wo hen naj keram wo dîderê wo gay gay. Keram wo dôri wo tumô wo bay dîn tôri hen ba, bay uwôgeri jaspe, kwo wôôyi ba, bay uwôgeri *sapir, kwo subi ba, bay uwôgeri agat men, kwo pôrbi ba, bay uwôgeri emerad men,

²⁰ kwo bayi ba, bay uwôgeri onisk men, kwo jii ba, bay uwôgeri sarduhan men, kwo jurgem ba, bay uwôgeri kasolit men, kwo marge ba, bay uwôgeri *béril men kwo

dengêse ba, bay uwôgeri topaj men, kwo môj ba, bay uwôgeri kraso peras men, kwo môj kibi pôn ba, bay uwôgeri turkwas men, kwo môj kibi wôôyi ba, bay uwôgeri amétist men.

²¹ Kibi geré bi wo môj kibi wôô hen na, bay li pôn pôn kêm naj mérin wo diderê diderê môj kibi wôô hen iyôñ a men. Tô geré wo karij perê iyére hende to hen ba, bay liji naj lôr woj kijn wo sél kalala môj gaasa iyôñ hen men.

²² En kôbe kirij nijba, en gel *iyéy Emen bô iyére hende to hen a ré, wôsa Kelma Emen woj ôbi ibé iyérê hen naj yiri hen men, Kema Kwormo a men a gasê iyéy Emen hende to hen nij.

²³ Men, tare naj geserê berare kirij sa iyére hende to hen a ré nij, wôsa dampare to Emen naj to Kema Kwormo a berarê ya.

²⁴ Aj bijé ka sa terare a nà kêm ô na tô kirij ka perangi bay ka hen men, kilmé ka sa terare a nà kôba, a eraj naj dampare toji ya men.

²⁵ Kibi geré wo sa iyére hende to hen a bôlij yé senge yôd dîba, a ligij né wôsa yoyre naj ya nij.

²⁶ Bijé ka sa terare a nà a eraj naj dampare toji men, hini emê woji a men ya.

²⁷ Bô iyére hende to hen na, anja *kagemi men, bay lêrê anja yi gelé ré hen, naj bay benare a sé a bô a ré, nijba, na bijé ka hiniji yi bô magtubu toj merê tu gej to Kema Kwormo hen a sé bô mera.

22

¹ Menba, *mana wo derômaran a bi wo hen gelen kami cér woj ôbi bijen bijé merê tu gej hen so si ligi gagay kenare wo Emen a naj kwo Kema Kwormo a aj kam bay ka hen sél kalala môj gaasa iyôñ.

² Aj geré wo perê iyére hende to hen a na, kam cér bi wo hen ge ya. Aj gurô woj ôbi bijen bijé merê tu gej hen si si kwongé cér wo si na men, si hen men. Gurô bi wo hen na, elê pôn ba, yê têê môj kibi wôô

an gel wo ré yê naj geserê geserê. Aj maari na hana wo a berarê tô yê bijé ka sa terare a na.

³ Bô iyére hende to hen a na, ani kani ka Emen tôm ba, a najê ya.

Gagay kenare wo Emen naj kwo Kema Kwormo a yé ya, aj manê kari a herameri men,

⁴ bay a gelé tiri men, hini a dîj kibi bisinji a a men.

⁵ Kirij bay ka hen na, yoyre a najê men, kwôni a ôrij doy lampa naj tare to tayi ré nij. Wôsa Kelma Emen bi a berarê kirij aj bay a emê iyére naj kwiniji.

Kwôli hera wo Jésu

⁶ Menba, mana wo derômaran a bi wo hen hô kôlen iyôñ ba:

«Kwôlê bi wo en kôlen hen na, na tu kwôlê men, na kwon bê bôô sara a men, wôsa na Kelma Emen a bê kwôlê bi wo hen kibi bay kibri a naj geré wo Tini men, na ôbi a jo mana wori wo derômaran a bi ré sa kôlij manê kari kwôli anja ré era hen men.»

⁷ Menba, Jésu kôl iyôñ ba: «Na hera hen ya. Aj bijé ka ré bi kwôlê sa kwôli anja ré era hen ka yi bô magtubu a hen na, yirji ré sa dôrji.»

⁸ Nôbi Ja a toyé kwôlê bi wo hen naj man men, en gel are bay ka hen naj tun a men aj kirija en toy men, gel a men hen iyôñ na, en jubu guban tumô mana wo derômaran a bi wo gelen are bay ka hen, bi ené tibéri,

⁹ nijba, ôbi kôlen iyôñ ba:

«Tebe Emen, dîba, ju teben nôbi ré, wôsa nôbi kôba, ena mana mega jôbi iyôñ men, mega kwo yêâm kaj bay kibi Emen men, mega bijé kêm ka bi kwôlê sa kwôlo yi bô magtubu a hen a men hen.»

¹⁰ Menba, ôbi hô kôlen a iyôñ ba:

«Kwôli anja na yi kini uwôbêrji a ka Emen yêge sarji bem hen na, ju uwôbe mera ré, wôsa wulêrji baa da nij.

¹¹ Aj kwôni woj ôbi lê habrê ba, bi li habrê wori bi wo hen daman a hari nij men, kwon ôbi bô hendé

ba, bi li bô hendé wori bi wo hen
damaŋ a hari nin a men. Nijba, kwo
li aŋga dôri ba, bi li derê wori bi wo
hen damaŋ hari men, kwo bôri bôrê
ba, bi bô bôrê wori bi wo hen ô tumô
tumô men.»

¹² Menba, Jésu kôl iyôŋ ba: «Na
hera hen ya. Aŋ na eraj nañ aŋgan
têbê sa kôbi bijné pôn pôn kêm nañ
jé lêreji je lêreji.

¹³ Ena kwo tumô men, kwo cêgê
men, ena kwoj ôbi ayê tô are men,
ôbi deré kibrijî a men.»

¹⁴ Bijné ka pul bargay kaji sél bi
ciré sijn bô iyére hende to hen si kibi
geré aŋ bi ciré uwônij geré ômij yê
gurô woj merê tu gej hen na, yirji
a sa dôrji.

¹⁵ Nijba, bijné ka yi mōŋ garê iyôŋ
hen men, misijê men, bay yipare
toŋ têrîŋ men, bay deré bijné men,
bay tibére kamrê men, bay benare
a men na, bay kêm a baa nô.

¹⁶ «Na nôbi Jésu a je mana wupê
wo derômaran a bi ré era sa kôlin
bijné ka bô églispê kwôlê bi wo hen.
Na nôbi bi a na *kuŋga kelma Dabid
men, ena telabo a men hen.»

¹⁷ Tunu toŋ hendi bô bôrê nañ
tami Kema Kwormo kôl iyôŋ ba:

«Hera ham.»

Kwôni wo toy kwôlê bi wo hen ba,
bi kôl: «Hera ham» nij men.

Aŋ kwôni wo kam diri ba, bi era sa
yi kam kaj merê tu gej. Kam bay ka
hen na, na biri na senge dîba, ôbi a
kelé ré.

Gerné kwôlê

¹⁸ Nôbi Ja na kelêŋge ca ken toy,
i i wo toy kwôlê wo yi bô magtubu
to nà, kwo gengin sa aŋga a era
hen aja ré uwôl kam kwori sara na,
Emen a bé bô emê wo gay gay a
kurij sari a, mega wo na kôlin bô
magtubu a hen iyôŋ.

¹⁹ Men, kwôni wo mène kwa
kwôlê bi wo yi bô magtubu to nà,
kwo gengin sa aŋga a era hen na,
Emen a jôri yê gurô woj merê tu gej
bi wo hen men, a jôri sé bô iyére to
yi nañ jengêre to bay na kôl kwôle
bô magtubu a hen a men.

²⁰ Kwo dô kwôlê bi wo kêm hen
na na, kôl iyôŋ ba: «Na tiri, na hera
hen ya.»

*Amén bi yi gelij hen iyôŋ, Kelma
Jésu hera ham.

²¹ Bi bô derê wo Kelma Jésu baa
nañ ken kêm.